Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sifre Ḳodesh

ʿim targumim u-veʾurim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yeḥezḳel

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9132

Visual Library

Ahr H 2[illegible]
19 Bde 400—

Bibliotheca
D^{oris} JOSEPHI ZALUD
LIT C* IV/1
№ 1729

ספרי קדש

עם

תרגומים ובאורים

ממחברים שונים

אבני נזר מתנוססות בהדר התבניה וביקר התכניה

הוציאם לאור

משה הלוי לנדא׳

הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי (יחזקאל ל״ז י״ב) ·

Prag 1836.

Druck und Verlag des M. J. Landau.

Prag 1836.

Druck und Verlag des M. J. Landau.

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek
1585

ספר יחזקאל

מתורגם מחדש ומבואר

מאתי

מ. בענעש.

ונלוה אליו

פירוש רש"י והעתקה ובאור כל מלות בלע"ז

מאת המדפים

משה הלוי לנדא.

שנת ת"ק"צ"ז לפ"ק.

EZECHIEL.

פראג

דרוק אונד פערלאַג דעס משה הלוי לנדא.

מבוא לספר יחזקאל

תכלית כל מבוא הוא להגיד אל קוראי הספר את הענינים וכו' אשר יקלו עליו הבנת הספר, ואלה הם:

(א') ידיעת חיי מחברם, (ב') מעמד האומה אשר בתוכה נבא, או אשר עליה הטיף מלתו מפאת טבע המוסרי והמדיני, (ג') ידיעת כל הענינים אשר עליהם נבא, והסבות אשר הניעוהו לזה, (ד') מעמד הלשון בעת אשר נכתב בה הספר, (ה') סגנון מליצותיו.

ועל הענינים האלה נלוו עוד חקירות אחרות שונות, אשר אם גם נופלות בערכן מן הקדמונות בכל זאת תצמח מהן תועלת לקורא, ואלו הן: מי כתב הספר, ר"ל ממי נאספו הנבואות האלה וחוברו בסדר הזה כאשר הם לפנינו, מתי ואנה נכתב, אם לא נפלו בהן שנוים וחלופים, ומה מדרגתם בערך ספרי הקדש.

התועלת אשר תצמח לנו מידיעת הענינים והחקירות האלה, גדולה מאד, כאשר היא מפתח אשר יפתח לנו תוכו למען נוכל לראות איך סביבותיו, קורותיו ואודותיו, מעמד עמו ועתותיו, פעלו בלבבו והולידו בו רעיונים אשר ישנו ויחליפו כפי אשר הרחיב הנביא מספר מושגיו, וכפי מעמד נפשו עת הגיעו דבר מה לנבואה, ויגיד לנו גם טיב טעמו. ובזה נבין סגנון מליצותיו, ולמה נאנח פה בשברון מתנים, ופה הקשה לדבר ודומיהם. וידוע כי כל פעולה ופעולה (ואם כן גם כל דבור ודבור אשר ישוב ממנה) אשר תולד בלב שני אנשים המתפעלים מדבר אחד, ישנה ויחליף כפי טעמו, כפי רוחב השגתו, כפי קצרת נפשו עם הדבר אשר יוליד בו הפעולה, כפי מעמדו המוסרי, כפי מלבו, וכפי מעמד נפשו עת נולד בו הפעולה, ומכל זה נוכל לשפוט עת נוציא לאור התעלומות האלה. אבל מעט מזעיר הוא הדבר אשר נודע לנו מן הנביא הזה — והמעט הזה אין לו מקור נאמן רק נספרו, כי את אשר הגידו לנו סופרים שונים ממנו זולת זה, פגול היא לא ירצה, כאשר תחסר גם ראיה לדבר, גם זכר לדבר. אולם נבל זאת לא אכחיד תחת לשוני ההגדות הנודעות לי, ואגידם מדי אעבר, דבר דבר על אפניו.

החקירה הראשונה תחלק ותהיה לראשים רבים.

א. מתי, אנה, ובמשפחת מי נולד.

הנה לא הגיד לנו הנביא כמה שני חייו עת החל רוח ה' לפעמו בפעם הראשונה. וכפי הנראה מענינים שונים (אשר אגידם אחד אחד עת אחקור באיזה שנה משני חייו החל לנבא) לא היה צעיר לימים כירמיהו בן דורו כאשר ראה בפעם ראשונה מראות אלהים, ואין לספק כי המראה הנזכר בפרשה א' הוא ראשית נבואתו (כמו שאביא עוד במה שיבוא) אבל היה כבר גדול בשנים, והיה בעת ההיא כבן שלשים שנה; (ועוד אגיד הטעם אשר הניעני לתפוש מספר כמו אלה), ואם כן נולד בשנת י"ז למלכות יאשיהו; כי בשנה החמישית לגלות יהויכין היתה לו הנבואה הראשונה (יחזקאל א' ב'), אביו יהויקים מלך י"א שנה (ממלכת יכניה לא תחשב כי רק שלשה חדשים מלך) הרי ט"ז, ואם תוסיף עוד מספר ארבע עשר יעלה לך מספר הנכון, וזה שנת י"ז למלכות יאשיהו (כי ל"א שנים מלך).

כמו שלא ידענו בבירור מתי נולד, כן לא הוגד לנו אנה נולד, אבל מענינים שונים נוכל לשפוט, כי נולד בא"י ולא בח"ל, (א) כי בימי יאשיהו עוד ישבו בני ישראל (אשר היו תחת שבט זרע דוד) לבטח על אדמתם, ועוד לא גלתה יהודה מעוני. (ב) מנבואותיו השונות נבין כי ראה עוד בעיניו את המקדש עומד על תילו [א], כי ידע היטב מחשבות הגדולים [ב], והמשלים

א) ועל זה יעידו בפרט ענין פרשה ח', כי, אם לא ראה בעיניו את המקדש, איך היה יכול לדעת כ"כ פרטיו ומוצאיו ומובאיו, מושב סמל הקנאה המקנה, מקום הנשים המבכות את התמוז, מקום חדר הנסתר אשר שם העלו עתר ענן הקטרת ובדומה.

ב) שם י"א, וראה בזורנו על הפרשה הזאת; כי נבואותיו ונבואות ירמיה שוות בכוונתם, וכמו ירמיה אשר יעץ תמיד לסור אל ממשלת הכשדים, וזאת קשה ראה על הגדולים אשר התנגדו לו בזה, כן דבר גם יחזקאל קשות על השרים אשר יעצו עצת און לבלתי הכנע מפני הכשדים.

והמשלים אשר בפיהם [א]), וזה לא יוכל להיות, אם לא היה שם ימים רבים. (ג) לא לבד מנה אחר שנות גלות יהויכין, אבל גם אמר בפירוש לגלותנו, (ע"ד משל מ' א', ועוד במקומות אחרים).

אבן אם גם לא נודע לנו בבירור מתי ואנה נולד, הוגד לנו משפחתו אשר בה נולד, באמרו: דברי יחזקאל בן בוזי הכהן (יחזקאל א' ג'), וגם בזה היה שוה לבן דורו ירמיהו שהיה מהכהנים אשר בענתות (ירמיה א' א') [ב]); ולכן יש לשער, כי בימים האלה אשר כל בני ישראל השחיתו התעיבו עלילה, ותורת ה' לפונה מעיניהם, רק בין הכהנים לבדם יחידי סגולה היו, אשר עוד לא אבדה ממנם ידיעת התורה, ואשר לא טחו עיניהם מראות ולבם מהשכיל, ומביניהם יצאו שני המאורות הגדולים ירמיה ויחזקאל אשר הפיצו קרני אורם על מחשכי גלות החיל הזה, כי מלב הכהנים אשר שמרו משמרת ה' בבית המקדש, לא נשכחו כל כך מצות ה' כמו מלבות שאר בני ישראל; וכן מצאנו ג"כ (יחזקאל מ"ח י"א) כי הכהנים מבני צדוק לא תעו בתעות ישראל, ובבחינה אשר גם הוא לא תעה כאשר תעו הלוים, נוכל להוציא התולדה, כי גם הוא היה מבני צדוק אשר שמרו משמרת ה', ובזה יתבאר לנו ביתר שאת, איך נודעו לו כל פרטי המקדש מוצאיו ומובאיו בפרט, ואחת מהנה לא נעדרה.

ב. נחקר אנה היה בטרם רוח ה' התנוססה בי, וכמה שני חייו בטרם היה מלתו על לשונו, אנה החל לנבא, ואיזה היתה נבואתו הראשונה.

כבר הוכחנו לעיל כי נולד וישב ימים רבים בארץ יהודה בטרם בא בבלה, אבל איך חלפו הלכו לו ימי נעוריו, הנפלו לו חבליו בנעימים או לא? לא ידענו, באשר נסתמו כל המעינות אשר ממנם נוכל לשאוב הענינים האלה. ואם נשפט ממצב כלל העם על מעמדו, נאמר: כי לא ראה בטוב, כמו ירמיהו בן דורו, אם גם עתותיו לא הצרהו כל כך כאשר התגוללו על ראש בן חלקיהו (ועוד ידובר מזה במס סיבוא). ובלי ספק ידע או לפחות שמע את שמע ירמיהו הגדול ממנו בשנים, באשר כמעט לא יוכל להיות כי שני אנשים נערכים בדור אחד, אשר שמו להם מטרה אחת, לא ידעו או לא שמעו זה מזה [ג]), ואם גם לא הגיד לנו הפסוק מתי החל לנבא, הנה יש ענינים שונים אשר יניעונו לאמר כי היה אז כבן שלשים; כי (א') נבואותיו הראשונות (נכללות בפרשיות הראשונות כאשר אוכיח) תראינה לנו כח דמיון הנביא בשלימותו. וכל חוקר ודורש בהן ישתומם על גודל כח ציורו, איך חרט בחרט אנוש ציור כבוד ה', חיות, כרובים ואופנים, דמותם ותנועתם, עד אשר כמעט גם אנחנו בעינינו רואים כל זאת, וזה אינו מדרך בני אדם להיות אצלם שלימות כח הדמיון בזה בעודם צעירים לימים [ד]); (ב') מצאנו (כמו בפרשה ח' א' י"ג כ"ד), אשר זקני עמו באו אליו לדרוש את ה' (וזה לא היה כי אם שנה אחת אחר התחלת נבואותיו כמו שכתוב (שם ח' א') ויהי בשנה הששית וגו'), ולא יתכן כי זקני עמו נתנו כל כך הוד ויקר לאיש רך בשנים; (ג') כפי השערת השכל (כאשר אמרתי כבר) היה ימים רבים בארץ יהודה, ואם כן לא היה צעיר לימים לעת גלותו, ואם נאמר כי היה אז כבן כ"ה שנים, היו לו לעת תחלת דבר ה' כשלשים שנה (כי בשנה

א) מה המשל הזה לכם על אדמת ישראל לאמר יארכו ימים ואבד כל חזון (י"ב כ"ב), הנה בית ישראל אומרים החזון אשר הוא חוזה לימים רבים ולעתים רחוקות הוא נבא (שם פסוק כ"ז). מה לכם אתם מושלים את המשל הזה על אדמת ישראל לאמר אבות יאכלו בוסר ושיני הבנים תקהינה.

ב) אכן רחוק הוא קלת לחשוב, כי אך מקרה הוא אשר שני נביאים החיים בזמן אחד ויוצאים מגזע אחד, ישימו גם כוונה אחת למטרת חפצם.

ג) אחד מחכמי העמים סבר, כי יחזקאל בימי בחרותו ינק מים על ידי ירמיהו (ראה הקדמת החכם אייכהארן לדברי הנביא הזה).

ד) ואל ישיבני הקורא כי כח הדמיון חזק בבני אדם לצעירים לימים? כי ציורי תהו כאלה אשר מאשם יזובון, כמעט כחלומות נחשבו, וכרחוק מזרח ממערב כן רחקו גם דמיונות כאלה מציור הנשגב, כאשר הוא לעינינו בפרשיות הראשונות של הנביא הזה, והנביא לא היה יכול נחרוש לנו הציור הנשגב הזה, לו לא היה תמיד למול עיניו, וזה רק מנת כוס האיש אשר בא בבר אל ימי אבותיו, בידוע לבעלי חכמת הנפש ודורשי תעלומותיה.

מבוא לספר יחזקאל

בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין (ואם כן גם בשנה החמישית לגלותו) החל לנבא, שם א׳ ב׳), ואז האיש בכחו וכח הדמיון על גפי מרומיו, יוכל לשכב ימים רבים על צד אחד, ולאכול לחם מגואל במשקל, ולשתות מים צר במשורה.

כל נבואות הנביא הזה אשר לפנינו יורו ויגידו כי בארץ כשדים יצאו מפיו, וגם באחת מהנה לא מצאנו שמץ מנהו אשר יורה כי גם בארץ ישראל היה לו חזון מה, ואם גם מצאנו ותשא אותי רוח בין הארץ ובין השמים ותבא אותי ירושלימה (שם ח׳ ג׳), הלא תשובתו בלדי, במראות אלהים, אבל באמת לא עזב מקומו. ומזה תקיש על כולן (ולא נעלמו ממני דברי רש״י ויונתן (שם א׳ ג׳) כי החל כבר לנבא בא״י, אבל פשטות הפסוק לימיני, ובדברים אשר אינם דברי אמונה, ישפוט כל איש כפי מתנת שכלו).

ואם גם לא הוגד לנו איזה מנבואותיו יצאה ראשונה מפיו, מ״מ כפי שקול הדעת נוכל לשפוט כי המראה הכלול בפרשיות הראשונות היה גם הראשון אשר חזה; כי (א׳) בנבואות רבות הגיד הנביא באיזה שנה היתה לו, ולא מצאנו גם אחת קודמת לשנה החמישית לגלות יהויכין, אבל להיפך כולן מאוחרות; (ב׳) כמעט אצל כל הנביאים מצאנו כי לעת אשר נראה אליהם ה׳ ראשונה, הרהיב בנפשם עוז, שמם על כנם ומלא את ידם בסימן מוחש, כן מצאנו אצל ישעיהו: ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך וסר עונך וחטאתך תכופר (ישעי׳ ו׳ ז׳), (וידועים דברי הברייתא במכילתא: בשנת מות מלך עוזיהו תחלת הספר, אלא שאין מוקדם ומאוחר בסדר), אצל ירמיהו: וישלח ה׳ את ידו ויגע על פי ויאמר ה׳ אלי הנה נתתי דברי בפיך (ירמיה א׳ ט׳) וכן גם פה: ויאמר אלי בן אדם את אשר תמצא אכול אכול את המגלה הזאת ולך דבר אל בני ישראל (יחזקאל ג׳ א׳).

ג. כמה שנים נבא, וכמה שני חייו, ואנה מת, ואיך מת, ואנה נקבר?

אם גם לא ידענו בבירור כמה שנים נבא, לכל הפחות נמשכו נבואותיו כ״ב שנה; כי בעשרים ושבע שנה היה לו דבר י״י על מפלות צור ובשנה החמישית לגלות יהויכין החל לנבוא. וכמו אשר אין בידינו לברר אם היתה זאת נבואתו האחרונה או אם רוח י״י הוסיף עוד להופיע עליו ורק אבדו ממנו פרי עשתנותיו, כן לשוא עמלנו למצוא המעין אשר ממנו נוכל לשאוב כמה ימי שני חייו [א], אנה מת, איך מת [ב] ואנה נקבר [ג]; כי ספורי כותבי העמים אשר לא מבני ישראל הם, והגדות ר׳ בנימין מטוליטולה אך בורות נשברים המה, אשר לא יכילו המים.

ד. נחקור איך חלפו הלכו ימי שני חייו, האם ראה בטובה אם לא, איך היתה תבונת נפשו ומזגו ודומיהם, ואם גם ידיעותיו ומושגיו נשאוהו למעלה מהם, כאשר גבה כבר עליהם ברוח נבואותיו, אם היה נחשב בקרב ישראל כאחד העם, או אם גדלוהו ונשאוהו לצבי ולתפארת.

אם נחקר ונדרש בנבואות יחזקאל נדע כי אלי הזמן לא פצעוהו כל כך כמו ירמיהו בן דורו, וגם הכרת פניהם תענה כי לא מררוהו עתותיו כמו את ירמיהו, ובכל דברי יחזקאל לא מצאנו מאמר אחד דומה למענה ירמיהו: אויה אמי כי ילדתיני וכדומיהם, כאשר ימצאו בדברי ירמיהו. וכל הצרות אשר באו לו היו רק מצד צרת עמו, גם את זאת לא ראה במלאת פאתיה, באשר לעת החרבן היה כבר בגולה, ומכל השנויים הקשים אשר נס ענו ירמיהו לא

מצאנו

[א]) כבתבי חכמי העמים יספרו, כי לעת זקנתו הגיע לקח טוב אל החכם היווני פיטאגאראס.

[ב]) גם אמרו, כי נסקל מבני הגולה באבנים, על חזון רע אשר ראה להם.

[ג]) ר׳ בנימין מטוליטולה סיפר (בספרו מסעות בנימין), כי נקבר בין נהר פרת ונחל כבר, ועל מקום קברו שמו לו ציון, וכי היהודים יושבים מדי ופרס יבאו להתפלל על קברו, גם יספר כי הנביא בעצמו ייסד בחייו בית תפלה על מקום קברו.

מבוא לספר יחזקאל

מלאו שמן דבר אל יחזקאל; אבל להיפך, תחת אשר בירמיהו גערו ויסרוהו למען יחדל מהנבא (עי' שם י"א כ"א) באו ליחזקאל לדרש בו י"י (כמו שם י"ג כ"ד). והדבר הזה לא יפלא בעינינו למה לא הצרו ליחזקאל כמו לירמיהו באשר ענין אחד שמו להם למטרת נבואותיהם, חרבן ב"המק ביד נבוכדנצר; כי לו גם אבו גם בני הגלה ליסרו, לא היה לאל ידם, באשר כבר עול הכשדים היה על צוארם, לא כן בארץ יהודה, שם היתה עוד ליהודים יד ממשלת, ולא היתה מעצר למו להרע לירמיהו.

אבל כל היגון אשר היה ליחזקאל לדאבון נפש ולכלות עינים, היה רק מצד צרת עמו. ובהבחינה הזאת, אם נשים עינינו על תולדות בני עמו, על כל הקורות והתלאות אשר מצאם בימיו, נכיר כי ימי שני חייו אך רעים היו; בטרם נולד כבר אבד מירושלים רב מיפיה והדרה באשר בא הצר על העיר והוליך את מנשה לבבל אסור בזיקים; וכאשר יספרו לנו מושלי משלים, כי בלחמו הזאב והדוב על הטלה, כן קרה גם לארץ יהודה, באשר היתה בתוך בין בבל ומצרים, ושני הנשרים גדולי הכנפים ורבי הנוצות הגביהו עופם לרב בארצו," ונלחמו למי הרקמה ולמי יאות לחרוב את הארץ.

עודנו נער והנה המלך יאשיהו מת במלחמה, פרעה נכה העניש הארץ, עוד מעט ונבוכדנאצר לקח הארץ מידו לרדות עליה עוד יותר בפרך, וכמעט היה לאיש כבר נגרש מארצו מהסתפח בנחלת י"י, לשבת גולה על נהרות בבל כל ימי חייו. ואם גם רחק עתה מארץ מולדתו, ולא ראה בעיניו העני בשבט עברתו, הלא ערגה תמיד נפשו לעיר הקדש כאיל תערג על אפיקי מים, ולדאבון הנפש אשר יכלה את עיניו עת נפרד בחזקה ונרחק כדוד אך מהדבר אשר נפשו קשורה בו, היה גם בעוכריו ולא נתן מרגוע לו, והיגון הזה בלי ספק לא חדל מהכאיבו עד אשר בא הפליט לאמר הכתה העיר, וגם אחרי כן הלא דלף תדלף נפשו מתוגה, בראותו את הרעה אשר מצאה את בת עמו, בראותו אותה גולה מעוני ומרב עבודה.

ואם נשפט מזה על מעמד נפשו, נאמר: כי אבלה עליו תמיד, ענה בצום וכאבל אם קדר שחה, ונפשו אנחה על שבר בת עמו, ופיו נשא קינה, ובחיקו רק כעס ינוח על פשעי בני ישראל אשר בם נאצו את קדוש ישראל, עד אשר זרם הצלאה, ואפו יחר, וחמתו תבער בו נגד הגוים סביב בני ישראל, אשר מאיבת עולם שמחו על אבדן עמו (אם גם נבא בכל זה מירמיהו כאשר אדבר עוד), ובאמת כן היה. בראשונה לא חדל משנות פניו נגד הרי ישראל ומהטיב להם מלתו; פעם נשא קינה בדברי משל על הדר ישראל וגדלתה אשר אבד ממנו (כמו פרשה י"ט ובדומיהם); פעם פנה מול הרי ישראל ודבר עליהם קשות, על אשר המה במועצותיהם הסבו את לב ישראל אחורנית לבגוד במלך בבל (כמו פרשה י"א ובדומיהם); פעם חד חידה ומשל משל על אבדן ארץ מולדתו בבגדה במלך בבל (כמו פרשה י"ז ובדומיהם); פעם נאנח בשברון מתנים ובתמרורים על שברי בת עמו (כמו פרשה כ"א ובדומיהם); פעם ישוב דברו אל נביאי שקר אשר לא עמדו בפרץ לפני בני ישראל (כמו פרשה י"ג ובדומיהם); ופעם יספר להם בדרך משל את כל החסד ואמת אשר עשה י"י עמהם למען ישבר לבם הזונה ולא יאמרו עוד נואש אבדה תקותנו, בשמעם כי לא יחפץ י"י במות הרשע כי אם בשובו מדרכו הרעה וחיה (כמו פרשה ט"ז ובדומיהם); ופעם יוכיחם על שקוציהם ובנפש מרה, בדברים יורדים אל חדרי בטן כחרב פיפיות יגיד להם את כל תעבותיהם והרעות אשר תמצאם (ברוב הפרשיות עד כ"ה). וכבחשכת ליל עת אסף הירח נגהו ועננה תשכון על רקיע השמים, כוכבי נשף יופיעו נהרה מעת לעת מבין לעיף העבים, כן יצצו ויבהקו גם בפרשיות הראשונות פעם בפעם מחרבי דבריו נחומים ויעודים (כמו בפרשה ט"ז), אבל מעט מזער המה, התעיף עיניך במו ואינם; כי לבו אבל בקרבו ולפני עיניו תמיד צרת בני עמו; פעם נתן להם מופת על אמת דברו למען יאמינו וישיבו ויחיו (כמו פרשה י"ב ובדומיהם). אבל כאשר כלתה כבר הרעה על עמו, אז כאשר כבר פקד פקד תנואהו ונבוכדנצר צר על ירושלים ואז בחמת רוחו שם פניו נגד העמים סביבות ישראל אשר עזרו אחר הכשדים ובחצי גבור שנונים עם גחלי רתמים, שפך עליהם חזיונותיו הקשות, יען הצרו לבני עמו.

ואחרי אשר נפלה כבר בתולת בת ציון, ובא הפליט לאמר: הכתה העיר, אז שב לנחמם ולדבר על לבם, כי עתה אחרי אשר כבר עבר עליהם כוס התרעלה וגם שמריו מצו שתו לא, כבר תם עונם ונעשתה כפרה וחרון אפו כבר שב מעליהם, כדרך בני אדם לשוב ולרחם

על

על איש, עת מלאתהו רעה, אם גם לפני זאת לא אהבוהו על רוע מעלליו. ועל זה יעידו כל עניני פרשיות האחרונות עד סוף הספר. ובפרט ענין פרשה ל"ז, אשר בה יספר בדרך משל ודמיון, כי עוד אחרית למו וכי עוד לא אבדה תקותם, ועניני ל"ח ול"ט יגידו ויאמרו, כי לא לבד יבא עוד רוח חיים בעצמות היבשות והאלה ותעלה עוד ארכה למו, אבל גם י"י ילחם להם עם העמים בארצות הצפון, רעי לאן, לדי ליד, יבואו עליהם למלחמה כפעם ופעם לשלל שלל ולבז בז (ראה שם באורנו), וענין מ' עד סופו, כי בו ישים לפניהם תבנית ב"המק וחלקות הארץ, כי בזה הרחיב נפשם עוז והכירו, כי אם גם התאנף י"י בם, מכל מקום עוד חשקה נפשו בם ובמהרה יקבצם וישוב לבנות את מעוז תפארתם ב"המק; ועל זה העירו גם חז"ל באמרם: יחזקאל רישיה חורבנא וסופא נחמתא (בבא בתרא י"ד ב').

אם נעריך דברי יחזקאל עם דברי הנביאים האחרים, ובפרט עם דברי ירמיה אשר להם ידמו, לא לבד בכוונתם, כי אם לפעמים גם בדרכי משליהם ומליצותיהם, נמצאו כי נופלים נבואות יחזקאל מנבואות ירמיה בקינות, גם בכמות גם באיכות; עיני ירמיה תדמענה מאין הפוגות על שבר בת עמו, ובמרירות תמיד יאנח, ואם גם בני עמו לא חדלו מהרע לו וארבו לנפשו וטבעוהו בטיט היון, בכל זאת התפלל עליהם פעם ופעמים אל ה', אולי ירחם עליהם ולא ישחיתם; וכמעט ברוב הפרשיות נמצאו קינות על אבדן עמו, לבו חם תמיד בקרבו ובהגינו תבער גם אש בקרבנו, עד אשר גם האיש אשר לבו לבב אבן, לא יוכל התאפק מלבכות — לא כן יחזקאל, לא רבו כ"כ קינותיו, ולרוב הם בדברי משל, גם רוח הקינה (דאז עלעגישע) לא תרחף עליהן כעל קינות ירמיהו, אשר בלעדה דברי קינות לא יעשו בנו רושם, וגם נראה כאלו יחזקאל קונן יותר על אבדן העיר ותפארתה, וירמיה יותר על כרת בני עמו, וכן מצאנו רק פעם אחת כי יחזקאל חלה פני אל בעבורם (ע' ח'), (וזה היה לעת אשר ברוח נבואתו ראה הריגת יושבי ירושלים); אבל חלף זאת מצאנו בדבריו רוחב בה הדמיון אשר ישאוהו בכנפי נשרים כהרף עין מקצה התבל עד קצהו, לכל דבור ודבור היוצא מפיו יפיח רוח חיים, על גב נבואה ונבואה יתן סימן מופת, כמעט כל דבריו דמיונות, ציורים, חדות, ודברי משל.

מכל זה נוכל להוציא התולדה, כי בהמדות הנקראות: חנינות, חסידות, וכדומיהם (געפיהל) לא היה לו יתר שאת כמו לבן דורו ירמיהו, ומדותיו היו יותר ממוצעות ונערכות זאת מול זאת ולא גברה בו אחת מהמדות עד אשר כל נבואותיו תסבנה עליה כעל מרכבה כמו בירמיהו, (ועל זה כונו גם חז"ל באמרם (בבא בתרא י"ד ב') ירמיהו כולו חרבנא) אבל שונים הם בעניניהם ונערכים זה מול זה כמדותיו אשר ממנם נזלו חוצה.

יש בנבואותיו עניינים שונים אשר יגידו ויורו, כי יצאו מפי איש אשר ידיעותיו ומושגיו נשאוהו למעלה מהעם, והכרת פניהם תענה בם, כי האיש אשר מפיו יצאו חשב מחשבות על תורת י"י, שרשיה ועקריה והוסיף או גרע ממנה כפי אשר היתה עליו יד י"י, ועל זה יעידו גם דברי חז"ל כאשר אמרו: משה אמר פקד עון אבות על בנים בא יחזקאל ובטלו ואמר הנפש החטאת היא תמות (מכות כ"ד א'), וכן מצאנו שנויים וחלופים בעניני קרבנות החג וחלקת הארץ לעתיד לבא, עוד דברים אחרים אשר עליהם בקשו חז"ל לגנוז ספר יחזקאל (שבת י"ג ועוד במקומות אחרים בש"ס). ונראה, כי כמו שהיה לו פי שנים בבא הדמיון, כן היתה מנת חלקי גם בחכמה (ואולי כוונו על זה חז"ל באמרם הרואה יחזקאל בחלום יצפה לחכמה (ברכות נ"ז ב') וגם כבוד גדול עשו לו בני הגולה, כאשר מצאנו כי זקני העם באו לשאול את פיו, וגם ההמון אשר לא האמין בערך מעלותיו, מכל מקום למליץ ולממשל משלים חשבוהו (ע"ד משל סוף פרשה ל"ג).

ועתה אחרי אשר כלינו לדבר על חיי הנביא נטיפה מלתיו גם על מצב האומה בימים ההם כן במדיני וכן במוסרי והסבות אשר הניעוהו לנבואותיו, ואחרי כן נעריך עוד מלין מעטות על מעמד האומות אשר היו סביב יהודה ואשר עליהן נבא גם כן, ובה נאמר:

מעמדם המדיני היה דל מאוד, עד כי לאפס ותהו היו בעיני הכשדים האכזרים וארצם כחומר ביד היוצר נחשבה להם, כאשר רק חפצו בה, למען יפתח להם הדרך לבא מצרימה (כאשר נפרש עוד). ורע מכם נראה מספר מלכים, דברי הימים, וירמיהו, ובאשר כבר דברנו מזה (לעיל בהחקירה איך הלכו הלכו שני חייו) נשים מקום לבינ', ונדבר ממעמדם המוסרי, ונאמר:

מבוא לספר יחזקאל

כמו שהיתה במצב המדיני במדרגה התחתונה, כן היתה במוסרי; ספר תורת ה' היה צפון מעיני העם, עד אשר התפלאו והשתוממו כאשר נמצא במקדש בימי יאשיהו, לא לבד כי לא עשו מצות האברים, אשר היו רק למורשה לקהלת יעקב, אבל גם מצות הלב אשר הנה חייב כל איש מאיזה אומה שיהיה, השליכו אחרי גום, וכל המדות הרעות אשר ישכנו לארץ נגד האדם נמצאו בהן, ונביאי השקר אשר בהם, הם היו בעוכרם, כאשר מר צרחו עליהם ירמי' ויחזקאל. — והנה שחת מעמדם המוסרי, ותאות לב הנביא להשיב את לבם הזונה, למען יסורו מדרכם הרע, הן היו לרוב סבות נבואותיו; אבל לפעמים הניעו גם מעמדם המדיני להוכיחם על אשר הרימו יד במלך בבל, ולדבר על לבם לעמוד בבריתו למען לא יעלו עליהם הכשדים (כמו פרשה י"ב). ומסבה הזאת שם גם דברתו נגד העמים אשר סביב ארץ יהודה והגיד להם קשות, או מצד אשר מלכי יהודה נשענו על עזרתם (כאשר מוכח ממקומות רבות בספרי מלכים, ד"הי, ירמי' ויחזקאל), או מצד אשר שמחו על שברם (ע"מ יחזקאל כ"ה).

והנה אחר החקירה והעיון בתולדות ממלכות מצרים ובבל ותכונותיהן, נראה, כי הסבה אשר הניעה את שני הנביאים האלה (ירמיה ויחזקאל) לתת עצה לבני ישראל בדבר ה' לסור אל משמעת הכשדים, נראה כן: ידוע כי בימים הקדמונים לעת אשר עוד רוב יושבי הארץ היו כפראים במדבר, יושבים במערות ונקיקי צורים, או שטו ביער ומדבר, וחצים וקשתם בידם לצוד ציד למצוא טרף למו, או הלכו נעים ונדים עם עדריהם ממקום למקום כאשר מצאו מרעה להם, ואיש איש הישר בעיניו עשה; היתה כבר מלכות מצרים בתכלית שלימותה מצד הנהגת המדינה וסדרה, כאשר יגידו לנו ספרי זכרונות הקדמונים. והנה לארץ נושבת כזאת, ארץ אשר כלה משקה, ובמעט לא תמוש מעשות פרי, אשר אין קצה לאוצרותיה, בלי ספק התאוו שאר הגוים הפראים שזכרנו, אבל באשר ארץ מצרים מעוטרה לרוב מימים וממדברות, ורק מצד צפון תפתח אל אסיא על ידי מיצר ארץ הנקרא (ערדענגע פאָן סועץ) באו גם הגוים האלה לרוב עליה למלחמה בדרך הזה, והיה מדי שמעו יושבי מצרים, כי עם כאלה יפקד לבאת עליהם, היתה כל מגמתם לכבוש הארצות אשר על גבולם מצפון, למען תמצא ידם לעצור מבא אל ארצם; להיפך היתה גם מגמת אויבי מצרים לקחת את הארצות האלה מידם, למען יפתח להם הדרך לפשט בה גדוד. ואם לא מצאו ידי יושבי הארצות האל לעמוד נגד שני האויבים האלה, היו מוכרחים להיות אחרי אחד מהעמים האלה, וחכמת הנהגת המדינה (פאָליטיק) תחייב, כי יעזרו אחרי העם אשר יכלו להסיר עולם מעל צוארם אחר ימים ושנים, או עכ"פ אשר יקל יותר עליהם.

והנה כאשר נעשתה המלחמה בין הכשדים ובין מצרים, היתה בקשת כל אחת משני הממלכות האלה לכבוש את ארץ יהודה (באשר היא היתה ביניהם מצפון למצרים) ובאשר לא השיגו ידי בני ישראל לעמוד נגד שני המלכים האלה (כאשר ראינו ממיתת יאשיהו, אשר חפץ בראשונה להגן על ארצו נגד פרעה) היתה דעת העם חלוקה אחרי מי מהשנים יעזרו; המלך והשרים אמרו להיות עם מלך מצרים, כאשר יראו מפני אכזריות הכשדים, אשר בפרך רדו בבל. אבל שני הנביאים האלה הבינו ברוח נבואתם כי טוב להטות שכמם תחת עול הכשדים (ואם גם עולם עול ברזל), מלשמוע אל מלך מצרים, כאשר ידעו כי הכשדים (כמו רוב ממלכות אשר נהיו אז בארצות האלה) ידמו רק לזרם נחל שוטף כאשר יחנו המים כן יסעו; ובאשר לא היו עוד מסודרים במנהגי המדינות, ודבר אין להם עם החקים והמשפטים אשר יכוננו אל מעמד האומה, יאבדו גם מן הארץ ככל הגוים אשר הרעישו את הארץ על הדרך הזה, יכבשו תחת ידי עם אחר, או יאבדו מעט מעט בסבה אחרת. ואז אם הכשדים יהיו נחלשים, רוח והצלה יעמוד ליהודים ויפרקו את עולם מעל צוארם; לא כן המצרים, להם היו חקים ומשפטים אשר כוננו על מעמדם התמידי, ואם גם נפל יפל גם העם הזה תחת כפות רגלי גוי אחר, מכל מקום יפחדו תמיד פן יעלה על לב המנצח לעשות כמוהו, והיה אם פעם אחת יקחו את עול מצרים על צוארם, לא תהיה עוד לאל ידם לפרקו ויהיו לעולם נכנעים תחת ידי עם זר, ובדרך הזה יתפרשו היטב נבואות ירמיה ויחזקאל מצד מעמד המדיני.

ועתה נדבר גם בדרך כלל על הגוים סביב יהודה האלה המה: צור, בני עמון והאחרים אשר גם עליהם הריק מלך בבל את חרבו, ולא נדבר דבר ממלכות בבל, כי כבר בזה קדמונו אחרים וגדולים, ולא ממלכות מצרים, כי את אשר היה לנו להגיד בדבר מלחמתם עם מלכי יהודה, כבר הבענו לפניך, וגם על צור, והאחרים לא נשים מלתנו, כי אם בערך אשר מעמדם המדיני מנגד בבל ומצרים דמה גם כן אל מעמד היהודים.

יהוה

הנה האומות האלה שגלו את היהודים מאיבת עולם, ושמחו ברעתם, כאשר יעידו על זה כל ספרי הנביאים בימים ההם; אבל באשר גם המה היו נתוך בין בבל ומצרים, ויראו לנפשם מפני הצרים האלה מהסכנה אשר כבר הבאנו, היו גם כן מוכרחים להיות אחרי אחד משני האויבים האלה, ובחרו להשען על מלך מצרים מלנשא עול הכשדים, ולזה כרתו ברית עם צדקיהו, שלחו אליו מלאכים ירושלימה (כאשר נראה בעליל ירמיה כ"ז), אבל באשר הברית הזאת לא היתה מאהבתם את היהודים, כי אם רק (כאשר כבר אמרנו) בהכרח הזמן, לולא מגור האויבים ויראתם, כי באבדן ארץ יהודה תחרב גם ארצם, לא לבד שלא היו בעזרתם, אבל גם יכו בכף וירקעו ברגלם משמחה על שברם, ויקראו האח על מקדשם כי נחל, ועל ארצם כי שממה, והיו עוד בעזרת הצרים; על כן גם עליהם מר צרחו הנביאים וחזו להם קשות, וכן היתה באמת, כי בראות העמים האלה כי הוכה חיל מצרים אשר עליהם נשענו, כי כבר באה עליהם הרעה אשר מפניה גרו, לא לבד שאיזה מהם נכנעו תחתיהם (רק צור לא נכנעה כי אם נלכדה בחזק יד), אבל גם התחברו עם הכשדים בצאתם למלחמה על יהודה, והרעו להם בשאט נפש מאיבת עולם (יחזקאל כ"ה וכדומיהם, מלכים ב' כ"ד ב'), ובזה יתפרשו גם נבואות ירמיהו ויחזקאל נגדם, והסבות אשר הניעום לזה.

ד, בענין מעמד הלשון.

אם נעריך ספר יחזקאל בבחינת הלשון אל ספרי קדש הנכתבים מפי הנביאים אשר היו קודם לו, נראה כי הלשון ירדה אז עשר מעלות מלאותה הראשונה ונמעט אבד משנה כל ההדר והיופי. ולא נדבר מהענינים אשר השנו השחתת המליצה כי גם בזה קדמונו כבר אחרים, רק נאמר: כי לא לבד חילף יחזקאל כל היחוסים והמירם זה בזה, השפיק בילדי נכריות, עטה מלות עבריות בבגדי ארמית ואשורית, אבל גם עשתונותיו ומחשבותיו והאופן והדרך אשר גם הביעם חולה, נשתנה מהאופן והדרך אשר גם הגידו הנביאים אשר לפניו את נבואותיהם. והנה כל מה שאמרנו מחלוף היחוסים ומהשמוש במלות זרות ומההתפשטות מלות עבריות בבגדי ארמית ואשורית נמצא גם בירמיהו. וזה יורה כי הלשון נשחתה בכלל האומה עד שהאברבנאל ז"ל שלל מהם ידיעת דקדוק הלשון; אבל חלוף זה נשים לנו למטרה לבאר הענינים אשר השנו החלוף הזה בהדרך אשר בו הביע אמריו[א]) אשר לא נמצא גם בירמיה בן דורו, כי הנביאים הקודמים לו, אם גם ראו כבוד ה' ואם גם דברו מרכבי רבבות מלאכים הסובבים את כסא כבודו, בכל זאת לא הגשימו כל כך הבורא יתעלה ולא יחסו להמלאכים פעולות רבות כמהו, כי אם עטרו את כסאו רק להדר ולתפארת ומלאכיו עשה רוחות משרתיו אש להט (תהלים ק"ג) דבר ה' כאשר יצא מפיו עשה את כל אשר חפץ והצליח בכל אשר שלח (ישעיה נ"ה י"א), ולא היה משתמש באמת במלאכים עושי דבריו.

והנה ידוע, כי בערך אשר בני ישראל התחברו עם הגוים אשר סביבותם למדו גם מעט מעט להגשים הבורא. ויותר קורות העתים ותהפוכות הזמן הקריבם אל הגוים האלה, יותר הרגילו גם לציירו בדמות בראיות ולעשות פסלי הדמיונות האלה; הנה הנביאים באשר חפצו להוציא מלבם הציורים הנכזבים, היו מוכרחים להשתמש בדרכי מליצותיהם למען יבינו את דבריהם, כמו שלא יקטין בעיני המורה לרדת אל מליצות הילדים לצעירים לימים, עת יורם דבר מה, ובאופן אשר הרגלו יותר בציורים כאלה ושקעו בטיט היון הזה, היו גם הנביאים מוכרחים לרדת אליהם. והנה ידוע, כי מיום יצאו בני ישראל ממצרים, לא היו עוד נצרכים כל כך מקורות העתים להיות בחברת העמים כמו בימי יחזקאל ובפרט בני הגולה אשר היו בבבל מפוזרים שם זעיר שם. וגם הנביאים, אם גם עלו למעלה מהמון העם במושגיהם הישרים, בכל זאת באשר מיום הולדם ראו ושמעו הדמיונות האלה היה להם כבר ההרגל להשתמש במליצות כאלה.

עתה אם נשים עוד עינינו על גדול כח דמיון יחזקאל, אשר בו גבר יותר מכל הנביאים האחרים לא יפלא עלינו, מדוע הופיע את נבואותיו על הדרך הזה; ונבואות דניאל וזכריה, אשר
היו

א) ולא נצריך בראיות שהמליצה נשחתה ביחזקאל, כי מי אשר יודע מעט מה מן שלש הלשונות האלה! ואשר לו חיך לטעום יבין את דברינו, ומי הוא אשר חפץ בראיות ידרשם מעל מבוא החכם אייכהארן הנביאים האלה.

מבוא לספר יחזקאל

היו גם כן בגלה, ואשר נבאו גם באופן דומה לדרך יחזקאל, תעדנה על צדקת דברינו. וזה לא תתן ח"ו דופי במעלת הנביאים, כאשר ידוע כי דברה התורה כלשון בני אדם, וכי היא גם אחת ממעלות המליצה להגשים הרוחני, וגם הנביאים לא היו נצרכים להיות מעוטרים בידיעות נשגבות (כי השגת מעלות י"י בהפשטת כל גשם הוא רק מנת כוס האיש אשר לו יד בידיעות אחרות נשגבות). וראיה לדבר: הנה עמוס היה מנוקדים בתקוע והעיד על עצמו: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים ויקחני י"י מאחר הצאן ויאמר י"י אלי לך הנבא אל עמי ישראל (עמוס ז' פסוק ט"ו וט"ז) וכן היה גם עם אלישע (מלכים א' י"ט י"ט), וכן אמרו גם חז"ל: חכם עדיף מנביא, ומזה תראה כי לדעתם לא היה הנביא גם בהכרח חכם; וידוע כי רוח הנביא הלא נתן להנביאים להוסיף מדעיהם. ולא מצאנו נביא אחד אשר הגיע לישראל ידיעה מה ברוח נבואותיו, אבל להיפך כלם השתמשו במליצות ודמיונים מרגלים בפי בני עמם, כמו יהושע אשר אמר: שמש בגבעון דום אע"פ שעתה נודע היפוך; ואם לקחם י"י לו לנביאים היו זה רק מצד צדקם ויושרת לבבם.

ה. נחקור על סגנון מליצותיו.

אם נערוך מליצותיו עם מליצות ירמיהו וישעיהו, נראה כי כל הסגולות המיוחדות, אשר בהן תבדלנה ממליצות שני הנביאים האלה נובעות רק מתגברת כח הדמיון שבו ביתר שאת על כל המעלות האחרות אשר תצרכנה להמליץ והמשורר, ובמליצותיו נמצא גם היופי והרעיון משלבים איש אל אחיו הנמשכים מתגברת כח הדמיון; ונבאר את דברינו ביתר באור. שלש הנה המעלות הנצרכות למשורר אם מליצותיו יכנסו אל לב השומע ויעשו בו רושם, ויותר הן נערכות זאת עם זאת יותר ינעמו גם דבריו; ואלו הם: כח הדמיון, הרגשת הלב (געפיהל), ושכל. כח הדמיון הוא הראשון במעלה ולו יתר שאת, יגביה עופו שמימה ויעמק שאלה ובכנפי נשרים ידאה מקצה הארץ עד קצהו ויביא לו דמיונים נשגבים אשר יערבו לאזן השמע כקול הכנור ממיתרי מטיב נגן, יביא לו צבעים מארבע כנפות הארץ, בין ארגמן ותכלת לשום בפוך הדבר אשר יגיד, למען ישא חן וחסד לפני כל רואיו; אבל פחזו גם כמים, וזה גם בעוכרו כאשר נגיד עוד. השנית במעלה היא ההרגשה, והיא המדה שכל דבור ודבור היוצא מפי המליץ יבוא מעמקי קירות לבבו ויהיה כל כך מכוון אל מעמד נפשו, עד אשר הכרת פניו תענה בו כי מקור הדברים האלה העמיק לשכון בחדרי לבבו, כך יכנסו הדברים אל לב השומע ויעשו בו הפעולה הנרצה כמו שאמרו חז"ל: דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. והמעלה השלישית היא השכל; ולו יאות לשום מתג ורסן בפי כח הדמיון, כי לולא השכל לא יהיה מעצר לכח הדמיון וכסוס כפרד אין הבין ירקד הנה והנה ידלג מדמיון לדמיון ויקפץ ממשל למשל בטרם כלה עוד הראשון, יחליף המשל בנמשל ולא ישקל את דבריו במאזני הבינה לדעת היתבנו דבריו אם לא ויערבב דמיוניו, פעם יקצר ופעם יאריך, עד אשר יצא ממנו לפעמים ערבוב ובלבול קשה להולמו.

עתה נחקור אצל מי מהשלשה הנביאים נמצא שלש המעלות האלה יותר נערכות וממולאות ואצל מי גברה אחת מהנה על האחרות. אם נשים עין נקרת על נבואות ישעיהו נמצא כי פי שנים היו לו במדות האלה, והקרוב אליו ירמיהו, כי בהרגשת הלב ידמה לו או יגביה עוד עליו ממנו, אבל נופל מישעיהו ויחזקאל בעוצם כח דמיוניו. יחזקאל נפל מהשנים בהרגשת הלב אבל בעוצם כח הדמיון ידמה לישעיהו; אך באשר לא שם לכח הדמיון מתג ורסן כישעיהו, על כן נמצאו גם במליצותיו כל החסרונות אשר הבאנו עתה; וזה היה גם דעת חז"ל באמרם: כל שראה יחזקאל ראה ישעיהו, יחזקאל דומה לבן כפר שראה את המלכות (חגיגה י"ג ב') כלומר: דמיוניו ציוריו ומשליו היו בלי סדר נכון ולא היו נערכים באופן נאות עד אשר השומע יבין עשתונות המדבר, והשתמשו חז"ל במשל זה: על כי ערבוב הדברים דלוג מענין לענין והשנות דבר אחד פעמים, הוא ההבדל בין ספור בן כפר לספור בן כרך, אם ירצו להגיד את אשר ראו או שמעו כידוע לבעלי חכמת הנפש ולא נביא ראיות על אמתת דברנו כי מליצה אחת או שתים לא תתן ולא תוסיף מאומה לכלל המשפט, והאיש אשר לו יד בשלשה ובחן ושקל משפטנו על מאזני הבינה, יגזור אומר אם צדקו דברינו או לא.

מבוא לספר יחזקאל

מי כתב יחזקאל.

לשוא יהיה עמלנו לחקור ולדרש בספרי הקדמונים שם כותב ספר יחזקאל, אם לא חז"ל אשר גזרו אומר (בבא בתרא י"ד א'): אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל, ולא מצאנו דבר מתנגד לעדותם ואם קבלה היא נקבל [א]. ועתה אם נאחז בדברי חז"ל נדע גם מתי ואנה נכתב ואיך היה הסדר אשר בו נכתב, וגם נדע נאמנה, כי מיום אשר נכתב לא נפלו בו שנויים וחלופים, באשר ידענו כי אנשי כנסת הגדולה חיו בארץ ישראל בימי בית שני וגם ידענו כי באמונה היו עושים ובשקידה נמרצה חקרו אחרי כל קריאה וקריאה ולא שנו דבר מכל אשר היה לפניהם, ותחת אשר בבית ראשון גם ספר התורה יקר היה, היו כתבי הקדש בבית שני בידי כל איש ואיש כידוע. ואחרי כן באו בעלי המסורה אשר בשקידתם עשו סיג לכתבי הקודש, עד אשר היה אי אפשר לשנות גם אות אחת [ב].

מדרגת יחזקאל בערך ספרי הקודש.

כפי חכמי התלמוד (בבא בתרא י"ד ב') יחזקאל יקדם לישעיהו בסדר הנביאים, ובזה אין דעתם כי יחזקאל גדול ממנו בנבואה, כי באשר אמרו: כל שראה יחזקאל ראה ישעיהו יחזקאל דמה לבן כפר וגו', הודו כי לישעיהו היתרון, אבל הטעם בסדר הזה כמו שאמרו (שם) כיון דמלכים סופיה חורבנא וירמיהו כולא חורבנא ויחזקאל רישיה חורבנא וסופיה נחמתא וישעיהו כולא נחמתא סמכינן חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא; ובן מצאנו גם בספר מסרת המסרת (ד' י"ט), כי הספרדים ישימו ישעיהו בראש ומשנהו ירמיהו והשלישי יחזקאל.

עתה נחקור עוד על כל שמות עצם פרטים הנמצאים בספר הזה, ונעריך אותם כפי סדר א"ב.

א

אדום, כן נקרא גם האומה אשר יצאה מגזע עשו (כמו יחזקאל כ"ה י"ב), וגם הארץ אשר ישבו בה (כמו ירמי' מ"ט י"ז); היא היתה בדרום ארץ ישראל, והארץ נקראה עוד שעיר (ראה שם).

אוול, (שם כ"ז י"ט), נראה שהוא שע"פ ועל זה יורה גם תרגום השבעים, וכפי עדות נוסעי מסעות נקרא כן בימים הקדמונים הגיר' בארץ יעמען בארביא המאושר' אשר הוסב עתה שמה סאנא, ואולי נקרא כן על שם אוזל בן יקטן (בראשית י' כ"ז).

און, יונתן לא תרגמו כלל והשבעים תרגמו (Heliopolis) (זאננענשטאדט), כי שם עבדו את השמש ביתר שאת, ורד"ק ערכו עם כהן און (בראשית מ"א מ"ה), ואולי קראהו הנביא כן לגנאי, כמו שמצאנו כי בית אל נקרא בית און (הושע ד' ט"ו).

אלישה, נבוכו כל המפרשים בפירוש המחוז הזה. השבעים לא תרגמו כלל, יונתן תרגים ממדינת איטליאה (שם כ"ז ז'), החכם געזעניוס גזר אומר כי זה שם המחוז הנקרא (Pelopon-nesus) (והמחוז הזה אל ארץ יון יחשב כידו) והשם הזה מוסב מן Elis, ואחרים יפרשהו Hellas (וכן נקרא ארץ יון כידוע); ואולי תקרא כן חוף אפריקא הצפונית אשר שם היתה העיר קארטהאגא, ונקרא כן על שם האשה (Elisa) אשר ממנה הוסדה, ואם נפרש כן, לא יקשה לנו עוד למה הכחיד יחזקאל תחת לשונו שם קאר-טהאגא אשר מסחרה היתה גדולה מאוד ואשר הוסדה

[א] וכפי הנראה מדברי רש"י, לא חשב כי קבלה היתה זאת בידם, אבל אמרו כן בשקול דעתם, באמרו (שם): אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל, שנתנבא בגולה, ואיני יודע למה לא כתבו יחזקאל בעצמו, אם לא מפני שלא ניתנה נבואה ליכתוב בח"ל.

[ב] ואם גם מצאנו בת"י (יחזקאל ל"ד ט"י) תרגום מלות אשר אינם בגוף הספר, כבר פירשנו בבאורנו שם; גם מצאנו (שם כ"ז כ"ה) כי יונתן תרגם כרים תורין כאלו נכתב פרים, אבל מה נקלה שגיאה כזאת לקרא פי חילוף כ', ואין להוציא תולדה ממנו, ומן השנויים והוספות ומגרעות אשר נמצא בתרגום השבעים אין לחשוש, כאשר גזרו אומר על זה חוקרי כתבי הקדש, ואין כאן המקום להביא ראיותיהם.

מבוא לספר יחזקאל

היסדה מיושבי צור. וידוע כי אי כנוי גם למחוז שאינו מוקף מים או נהר.

ארוד, תרגמו השבעים באלו נכתב ארודים הרבים מהיחיד ארודי בראשית י' י"ח, והחכם געזעניוס תרגמו Aradus שם עיר בארץ פעניציא על אי קטנה בים האמצעי קרובה אל היבשה ותקרא עתה Ruad.

ארם, כן נקרא הארץ לפוני מזרחית לארץ ישראל, ימה לנהר פרת וקדמה לים הגדול (מיטטעלאנדישעס מעער) ונקרא בפי העמים סיריען, ואין לבלבל עם אססיריען (ראה אשור): יחלק למדינות שונות כמו ארם נהרים, ארם צובה וכדומה.

ארץ ישראל, כן נקראה ארץ כנען אחרי אשר ירשוהו בני ישראל (ראה כנען) ואחרי אשר בגד אפרים ביהודה (נקראה לרוב ארץ עשרת השבטים כן, מלכים ב' ה' ב').

אמרי, שם אומה משבע האומות אשר לקחו ישראל את ארצם ומקום מושבה היא גם בכבר הארץ אשר נפל אחרי כן בגורל יהודה.

אשור, שם הארץ אשר על נהר חדקל (אססי־ריען), ואין להחליף מדינת אשור עם מלכות אשור אשר תחת ממשלתה היתה גם כן לפעמים ארם וגם ארץ ישראל ועוד מדינות אחרות.

ב

בבל, שם עיר גדולה על נהר פרת, וברוב הימים הונח השם הזה על כל הארץ אשר ממנה נעשה עיר המלוכה, ובימים הראשונים נקרא הארץ הזאת שנער בטרם נבנתה עוד העיר, ואז כאשר באה תחת ממשלת הכשדים נקראה כשדים (ראה שם), בימים ההם היתה מלכות בבל גדולה מאוד, כי לכדו את כל הארצו' אשר סביבותיהם.

בני עמון, יוצאי חלצי בן עמי בן לוט נקראו בני עמון, והארץ אשר ישבו בה נקראה ארץ בני עמון או רק בני עמון (יחזקאל כ"ה ה') בחסרון מלת ארץ. ותאר גבולה, הרי שניר, וחרמון לפונה, חלק שני השבטים וחצי ימה, ארץ מואב תימנה והמדבר מזרחה.

בית הישימות, עיר בעבר לירדן מזרח השמש בחלק ראובן (במדבר ל"ג מ"ט) אשר באה אחרי כן תחת ממשלת מואב.

בני קדם, הם יושבי המדבר בערבי הארבה (בעדווינען) במזרח ארץ ישראל (ירמיה מ"ט כ"ח ובמקומות אחרות).

בעל מעון, גם העיר הזאת כמו בית הישימו' וקריתים בראשונה לראובן היתה (יהושע י"ג י"ז רק שם תקרא בית בעל מעון) ונפלה אחרי כן ביד מואב (ירמיה מ"ח כ"ג, רק שם תקרא בית מעון), והעיר הזאת תקרא עוד היום: Maein.

בשן, מחוז בעבר הירדן מזרחה. ותאר גבולו הר חרמון במזרח, ערבי הארבה (וויסטעם חרא־ביען) בדרום, נחל יבק בעבר הירדן. ואלוני בשן היו טובים מאוד (ישעיה ב' י"ג), והמחוז הזה יקרא עתה El Bollin.

בת אשרים, כפי המתרגמים הקדמונים ורוב המפרשים אינו שם עצם פרטי (ראה שרש אשר בספר המלין להחכם געזעניוס). והמבארים שהוא שם עצם פרטי יאמרו: כי הוא שם מחוז או עיר באיי כתים.

ג

גבל, שם עיר בארץ פעניציא אשר יושביה היו אומני בנין כמו שנאמר ובוני חירום והגבלי' (מלכים א' ה' ל"ב) והעיר הזאת תקרא בפי היונים (כפי תרגום השבעי"ם) Gyblus והערביי' עוד היום יקראוה Geble.

גלילה, רוב המפרשים גזרו אומר, כי אינו פה שע"פ אבל השבעים תרגמו *Γαλιλαια* ואז יהיה גלילה כמו גליל (יהושע כ' ז'), וכן יקרא כל חבל ארץ ישראל לפוני בין צידון ושומרון.

גלעד, שם עיר מפוארה מעבר לירדן ממזרח השמש וממנה נקרא כל חבל הארץ מעבר לירדן בשם גלעד (יהושע כ"ב ט'). ובחבל הזה היו שלשה ערים אשר נקראו: מצפה גלעד, יבש גלעד (שמואל א' ל"א י"א), רמת גלעד (מלכי' א' ד' י"ג), וכפי הנראה נוסף עליהם השם גלעד להבדילם מערים אחרות אשר נקראו גם כן רמת ויבש (ד"הי א' י' י"ב) ומצפה (מלכים א' ט"ו כ"ב).

גמדים, (שם כ"ז י"א) יש מפרשים שם אומה אשר לא ידענו מקום מושב' אבל כפי הנראה הוא כינוי לאיש מלחמה וגבור חיל אשר יפיל אויביו לרגליו (עיין געזעניוס במבוא לא"ה ושם תקרא ראיותי).

גמר, שם אומה מה מצפון ארץ ישראל (שם ל"ח ו'), ולא ידענו לבטח אנה היה מושב האומה הזאת; יונתן תרגם: בית תרגמה (שם) מדינת גרממיא (Germanien) וכפי זה ישבו בני גמר בגרממיא או במדינה קרובה וכן אמרו חכמינו ז"ל גמר זה גרממיא וראה הבאור על התורה (בראשית י"ב ב'), שם תמצאו עוד דעות שונות במקומות מושב האומה הזאת, אבל יותר נראה לי

דעת

דעת געזעניוס כי מושב בני גמר היה בהארץ אשר נקרא עתה Krim (תחת ממשלת עם רוסיא) ועל זה לא לבד יעיד שמם היוני והערבי (ראה געזעניוס בשרש גמר) אבל גם פעמים רבים פשטו העמים האלה גדוד באסיא הקטנה, וכן מצאנו ספור נפלא בהקוראן מעם פרא שבן מדבר אשר הבר לכל סביבותיו (קרא בריבה ל"ט מהספר Welt=Gemählde=Galle= אשר כבת יצא לאור rie כי שם כוללת קורות העמים ויושבי קויקאזוס או סביב להם, שם תמצא כל הספור ההוא).

ד

דבלה, רד"ק יפרש דבלה כמו רבלה בחלוף ר' בד' כמו דעואל ורעואל (יחזקאל ו' י"ד), וכפי הנראה היתה דבלה עיר בארץ מואב (ירמיה מ"ח כ"ב אך ששם נקראה דבלתים) וגם אצל היונים היתה ידוע בשם Deblalai כי כן תרגמו השבעים וכן תקרא גם בפי הירושלמי.

דדן, כפי' רד"ק (יחזקאל כ"ז ט"ו) דדן שם עיר בארץ אדום, וכן נראה גם מירמיהו מ"ט ח' ופרשה כ"ה כ"ג.

דמשק, שם עיר הממלכה במלכות ארם דמשק (ראה ארם), והעיר הזאת ישן נושן (בראשי' י"ד ט"ו), ויעוד היום מפורסמת היא בשם Damusius ומצאנו גם שם העיר דרמשק (דברי הימים א' י"ח), וכן היה שמה בפי הארמיי' והיתה עיר רבלת עמים, ומימי דוד (שמואל ב' ח' ו') עד מלכות שלמה (מלכים א' י"א כ"ד) היתה תחת ממשלת ישראל.

ח

חורן, בלשון יון כפי תרגום השבעים Αὐρανῖτις שם מחוז ידוע בעבר לירדן מזרח השמש מצפון לים כנרת עד דמשק ובלי ספק נקרא כן על דבר החורים והמערות הרבות אשר שם.

חלבון, (כ"ז י"ז) כפי דעת קצת איננו שע"פ אבל כפי רוב המפרשים והמתרגמים הוא שע"פ וכן נקרא באמת עיר בארם ובעת שמה Aleppo והיתה מפורסמת על דבר יינה הטוב אשר בא על שלחן מלכי פרס.

חמת, עיר בארץ ארם מצפון לארץ ישראל על גבולה בבקעת הלבנון מעב' לנחל יבק (בראשי' י' י"ח) והעיר הזאת נוסדה מהכנענים (פעני' ליער), והיה לה מלכים בפני עצמה (שמואל ב' ח' ט') וממנה נקראת כל הגליל סביבה ארץ חמת (מלכים ב' כ"ה כ"א), ונקרא גם בן חמת רבה ואמת לבה (דברי הימים ב' ח' ג').

חמת ברחה, אין זה חמת הכתוב בתורה (רד"ק שם מ"ז ט"ז) וכפי הנראה נקראת כן עיר מה בארם מצפון ארץ ישראל, כמו כל הערים שם.

חצר התיכון, כפי הנראה (שם מ"ז ט"ז), עיר בגבול חמת מצפון ארץ ישראל.

חצר עינן, (שם פסוק י"ז) היא חצר עינן הנזכר בתורה (במדבר ל"ד ט"ו) והנזכר למטה (יחזקאל מ"ח א') אלא שאותם בקמץ וזה בחולם (רד"ק שם מ"ז י"ז). גם העיר הזאת מפאת צפון על גבול ארץ ישראל.

חרן, עיר ישן נושן בארם נהרים (Mesopo=tamien) נודעה כבר בימי אברהם (בראשית י"א ל"א).

חת, שם אומה משבע אומות אשר ארצם נתנה לבני ישראל לנחלה (בראשית ט"ו כ'), וארץ מושבם במחוז חברון (בראשית כ"ג ג'), וחברון בחלק יהודה.

חתלון, (שם מ"ז ט"ו) כפי הנראה עיר בארם דמשק מצפון לארץ ישראל, לא מצאנו העיר הזאת בתנ"ך כי אם פה ועוד שם מ"ח א'.

י

יהודה, שם חלק הארץ אשר בו ישבו שבטי יהודה ובנימן, ואליה עוד תחשב כברת ארץ מחלק שבטי דן, ושמעון שכני יהודה ובנימין, והמחלקה הזאת ר"ל ארץ ישראל ויהודה היתה כבר בטרם נגדו עשרת השבטים מבית דוד (שמואל ב' ה' ובמקומות אחרות) ואחר גלות ישראל נקראה כל הארץ ארץ יהודה (Judaea).

יון, כפי תרגום השבעים הוא הארץ אשר נקראת עתה Griechenland ובלי ספק נקראה כן על שם מדינת יאָניען אשר באסיא הקטנה, אשר על כן היתה גם היותר קרובה אל ארץ ישראל והיותר ידוע אליהם, וכן נקראה גם הארץ הזאת בפי הארמים והערבים (ראה געזעניוס בשרש יון).

יון, (כ"ז י"ט) כפי הנראה איננו ארץ יון אבל שם עיר בערב המאושר אשר נקראת עתה יעמען.

ים הגדול, זה ים האמצעי ונקרא כן על שם גדלו כי עוד לא נודע להם בימים ההם ים האקיינוס, attlantisches Meer, ובים הגדול יפרדו שלשה חלקי התבל איירופא, אסיא, ואפריקא, אשר נודעו להקדמונים והוא היה ממערב לארץ ישראל, ועל חופו היו ערי צור

ולידין

מבוא לספר יחזקאל

וצידון ושאר ערי הכנעני (פעניציען) וערי הפלשתים עזה אשקלון וגו', והים הזה נקרא גם הים האחרון (דברים י"א כ"ד), בלי ספק על אשר היה אחר הים המלח או ים כנרת.

ים הקדמוני, הוא ים המלח, או ים כנרת כי פניהם מזרחה (רד"ק שם מ"ז י"ח). ואולי נקרא ים הקדמוני מפאת הים הגדול אשר נקרא גם ים האחרון. וים כנר' (Genesareth) בין ארץ ישראל ובין גליל (Galilea) והירדן אשר ילך מצפון לדרום יעבור בו מדי ארכו וילך משם אל ים הערבה או ים המלח אשר במקצוע דרומית מזרחית על גבול ארץ ישראל אשר שם היה בימים הקדמונים סדום ועמורה אדמה וצבוים (בראשית י"ד ח'), ונקרא ים המלח על כי מימיו מלוחים מאוד וזה דבר נפלא כי רק מי ימים הגדולים מלוחים לרוב ומצאנו גם שמו ים הערבה (יהושע ג' ט"ז).

ירדן, הנהר היותר גדול בארץ ישראל בעזרת הארץ בין ארץ שני השבטים והחצי בשפתו המזרחית, ובין ארץ שאר השבטים על שפתו המערבית, ומקורו על הרי חרמון במקצוע צפונית מזרחית על גבול ארץ ישראל, ובמהלכו מצפון לדרום ילך אל מי מרום ומשם אל ים כנרת (ראה ים הקדמוני) ומשם אל ים המלח.

ירושלים, שם עיר הממלכה, מושב מלכות בית דוד וכ"המק על הגבול בין חלק יהודה ובנימין והוא שם מרכב מן ירו (אשר פרושו בלשון ערבי מתים) ושלום. ובראשונה נקראת ירושלם (עזרא ד' ו') ודומה לזה היה גם שמה בארמית (דניאל ה' ב') (ראה ס"ה להמכס געזעניום בהמלה הזאת); ואולי נשתנה שמה ירושלים על משקל שנים ע"ש שני חלקי העיר עליונה ותחתונה, כי אם גם מאז ירושלים היה כבר תחת ממשלת ישראל מיום נלכד הארץ, בכל זאת מצודת ציון היתה עוד תחת יד היבוסי עד אשר בא יואב שר צבא דוד והכה אותה (ד"ה א' י"א ו'), ובהעיר הזאת היה כבר מלך בימי יהושע (יהושע י' א'), וכפי הנראה נוסדה מהאמרי ואחרי כן ישבו בה בני חת (יחזקאל ט"ז ג'), ואולי היתה כבר בימי אברהם (בראשית י"ד י"ח עיין שם בבאור). והעיר שקטה כל ימי דוד ושלמה, אבל אחרי כן באה העיר במצור פעמים רבים ונלכדה איזה פעמים, אבל בכל זאת היתה לה יד ממשלת עד אשר באחרונה לכדה נבוכדנצר ושרפה באש והגלה את העם בבלה. תולדות העיר הזאת, אשר אחרי נפלה עוד הרימה פעם שנית מאשפות ראשה, רבות מאד, ואין כאן המקום להגידם. ועל המקום אשר שם היתה העיר המפוארה הזאת נבנה עתה עיר מצער מאוד עד אשר הר ציון אשר היה לפנים בחלק הדרומי לעיר הוא בעת מקיר העיר וחוצה, והיא עתה תחת יד הישמעאלים.

כ

כבר, (Chaboras) שם נהר בארם נהרים אשר מימיו נזלו אל נהר פרת אצל כרכמיש, וכפי רב יודן זה כבר זה פרת ושני שמות היו לו (ראה רד"ק שם א' א').

כוב, (שם ל' ה') נמצא רק הפעם האחת, וכפי הנראה שם, היתה הארץ הזאת כמו כוש ופוט מצרים וכל הארצות בפרשה הזאת, מצד דרום לארץ ישראל ויש דעו' שוני' לזה ואין להכריע.

כוש, Aethiopien ארץ גדולה ורחבת ידים בחלק אפריקא, ולא ידענו לברר גבולה על נכון, כי לפעמים קראו כן כל הנגב אשר שם מושב השחורים (מאהרען) (בראשית ב' י"ג) ולפעמים ארץ ידועה בשם הזה, וכן קרה גם לשם היוני (Apthiopien) כידוע. ויושבי כוש היו בברית עם מצרים כאשר נראה מפרשה ל'.

כנה, לא ידענו לברר על נכון מצב העיר הזאת, באשר לא תמצא כי אם פעם אחת בתנ"ך (שם כ"ז כ"ג) ויש שפירשו כנה כמו כלנה (עמוס ו' ב'), בשמטת הל' כמו יקח תחת ילקח, וכלנה היתה עיר גדולה תחת ממשלת אשור בארץ שנער על נהר חדקל (טיגריס) אשר תרגומו יונתן וירושלמי והשבעים קטיספו (Ctesiphan) וכן נקראת העיר הזאת כפי קצת כותבי הארכות ועד היום הזה: ה לנע.

כנען, או ארץ כנען (שם י"ז, ד'), נקראת הארץ אשר אחר כן הוסב שמה מיושביה ארץ ישראל, אשר להם נתנה י"י למורשה, גבוליה מפאת צפון ארם כידוע, ממזרח הרי שניר וחרמון, ארץ בני עמון ומואב ומדין, בדרום ים המלח מדבר העמים, לפאת מערב המדבר וים הגדול.

כנען היה שם הכללי לכל הארץ הזאת על כי יושביה יצאו כולם מגזע אחד מכנען בן חם (בראשית ט' י"ח), אם גם בארץ מושבם נפרדו והיו לראשים רבים, כמו החתי, האמרי, הפריזי וגו'. הארץ הזאת נקראה בפי היונים פעניקיא ואצלינו עתה פאַלעשטינא.

הכנענים ובפרט יושבי החוף לפונית מזרחית (שם היה צידון וצור) היו בימים הקדמונים סוחרים גדולים מאוד (שם כ"ז) עד אשר כנען ורכל כמו כאחד נחשב (ישעיה כ"ג א' יחזקאל י"ז ד'). תולדות הארץ הזאת שנו עד מאוד ובעת יצאה ממנו כל הדר ויופי ונכנעה תחת יד הישמעאלים.

כשדים, כפי המפרשים נקראו כן בני כשד בן נחור אחי אברהם (בראשית כ"ב כ"ב) ואם גם מצאנו אור כשדים (בראשית י"א כ"ח) בטרם נולד עוד כשד לא יפלא זאת בעינינו כאשר מצאנו גם וירדפם עד דן (בראשית י"ד י"ד) אם גם ליש או לשם שם העיר בראשונה (שופטים י"ח כ"ז) ומשה קרא העיר הזאת אור כשדים על אשר בימיו כבר ישבו בה כשדים, והאומה הזאת ידועה גם כפי הקדמונים בשם (Chaldäus) וממנם נקרא הארץ אשר ישבו בה כשדים (ירמיה מ' י') או ארץ כשדים (ירמיה כ"ד ה') כפי העמים (Chaldaea), והארץ הזאת כידוע מצפון ארץ ישראל, ואחר מפלת אשור המה הרימו קרנם ולכדו ארצות רבות ונבוכדנצר הראשון לכד ירושלים שרף את העיר והגלה את העם, אך לא ארכו הימים ונפלו תחת כפות רגלי כרש מלך פרס, והארץ הזאת וגם יושביה נקרא פעמים רבים בבל ויושבי בבל על שם עיר המלכות (ראה בבל).

כרתים, עמא דמיינין לאשתיצאה. ואומר אני לפי שראיתי במקום אחר קורא אל פלשתים כרתים: הוי יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב' ה') ואינו קורא כן לאומה אחרת נראה בעיני שיש גבול בפלשתים ששמו כרתי, וכן אני מוצא בספר שמואל בגדוד ששרף את צקלג: אנחנו פשטנו על נגב הכרתי (שמואל א' ל' י"ד) (רש"י ביחזקאל כ"ה ט"ז) וכפי תרגום השבעים נקרא כרתים על אשר באו שמה מהאי קרעטא (ראה פלשתים).

כתים, או כתיים, רבו הדעות בארץ הזאת; יונתן והוואולגאטא תרגמו: איטאליא ואחרים פרשו ארץ מוקדון, והנכון כמו שאמר יוספין לרומיים (קדמוניות א' ז' § א') שזה האי ציפערן ונקרא כן על שם העיר קיטיאן אשר נוסדה שם מהכנענים ואחרי כן הועתק השם הזה גם על האיים האחרים סביבו וגם על חוף הים קרוב לו, ועל זה מצאנו איי הכתים (ירמיה ב' י').

ל

לבנון, כנוי לשלשלת ההרים הגבוהים והתלולים בין ארם וארץ ישראל אשר תהיה לשני ראשים, ואשה מול אחותה וביניהם בקעת הלבנון (יהושע י"א י"ז) והאחרונה מול ארם נקרא אנטי ליבאנאן (מפאת אשר מהלכה לנכח ההרים האחרים הנקראים לבנון), ועליו יצמחו הארזים יקרים. ראשי ההרים האלה יכסה תמיד שלג וקפאון אשר על כן נקראו גם לבנון (מן לבן) וכן תרגמו גם אנקלוס וירושלמי: טורי תלגא, וכן יקרא גם בערבי לוד, ויש אומרים כי לוד זה ארץ אראביען אשר באסיא הקטנה, אבל זה לא יתכן, כאשר מצאנו לרוב כוש פוט ולוד (יחזקאל ל', ה') יחד וכוש ופוט הם בנגב באפריקא; ורבו לחקור בזה כותבי העמים אבל אין איש יודע עד מה. וכפי דעת החכם ראפאפארט (קיראתיה באסיפה הראשונה למחברת השנית בהספר נקרא ווישענשאפטליכע צייטשריפט פיר יידישע טהעאלאגען) הוא מחוז במדינת מויריטאניען כי שם היה נהר אשר שמו (Laud) וגם עיר נקראה לוידיא (Laudia) או לאבריאה, וגם מדינת קארטהאגא נקראה בימים הקדמונים לאבריענזים (Labdiensis) (ומה נקל השתנות ב' לוי"ו). ואל ישיאך שם לוד בתלמוד אשר יורה תמיד על לידיען, כי לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמן, והפירוש הזה נכון מאוד ובזה יבא כל לוד בתנ"ך על אפנו. ואין כאן המקום להאריך.

מ

מגדל סונה, עיננה עיר אחת אשר תקרא כן, אבל שתי ערים שונות בארץ מצרים ומגדל בגבול הצפון בשפת המזרחית של נילוס וסונה בגבול הנגב (ראה סונה) (אמת כי בתרגומנו לא הערנו על זה באשר לא שמנו מלת החבור: מונגד ביניהם כי אז לא חקרנו כל כך בענין שמות הפרטים כמו עתה) וכן תרגמו גם השבעים (שם כ"ט י') כאלו נכתב ממגדל וסונה, והעיר הזאת אינה רחוקה מהים סוף (שמות י"ד, ב') וכפי פירוש החכם הצרפתי שאמפאליאן (בספרו מצרים תחת ממשלת המלכים נקובים בשם פרעה) היה שמה המצרי Meschtol וכפי הכרת העברים מגדול.

מגוג, שם אומה יושבת בארץ רחוקה צפונית מזרחית באסיא ידועה גם להיווניים וגם לכותבים אחרים מבני קדם בשם מגוג או יאגוג ויאבו לספר מתקף האומה הזאת וגבורתה (ראה גמר). וכפי קצת מגוג הם הגיטי או הגודוש אשר ארצם נקראת ארץ השיטים Massageten קרוב לקוטב הצפון אבל מושקיניאה בחלק האזיא שנתפשטו אחרי כן באיטליאה צרפת וספרד (גאָטהען) (עיין באור לספר בראשית פרשה יוד פסוק כ'.

מואב, כן נקראו בני מואב יוצאי חלץ לוט על שם אביהם (בראשית י"ט, ל"ז) וממנם הועתק השם גם על הארץ אשר ישבו בה (ירמיה מ"ח, י"ג) והיא במזרח ארץ ישראל אצל ים המלח

מבוא לספר יחזקאל

עד נחל ארנון ונקראה כעת Horrak על שם עיר המלוכה.

מי מריבות קדש, הוא מדבר צין בדרום ארץ ישראל בין הארץ הזאת ואדום (במדבר י"ג, כ"א), וידוע למה הוסב שמו מי מריבות קדש.

מנית, עיר בחלק גד על גבול בני עמון מזרחה (שופטים י"א, ל"ג).

מצרים, שם הארץ אשר נודע בשם עגיפטען בחלק אפריקא ונקראת כן, או ע"ש מצרים בן מיסד הממלכה (בראשית י', ו') או ע"ש מצר, אשר בלשון אשורית ענינו מחוז, ונקרא מצרים ברבים הזוגי, על אשר תחלק הארץ לשנים במהלך נהר נילוס. ולד"ק נקרא כן מן מצור שענינו מבצר, כי הארץ מוקפת בגבוליה כמבצר חזק ע"י ימים ומדברות והרים עד שלא יכול האויב לבא בתוכה. ותארו גבולותיה בנגב היאור, ולפונה ים האמצעי וקדמה ים סוף וימה עד לוב.

משך, אומה ידוע' גם להיונים בשם מאָסאָך ישבנו בהרי משך (אשר על הרי קויקאזוס) בין חיבעריאַ אַרמעניאַ וקלכים (Colchis) ויש עוד דעות שונות על מקום מושב הזה (ראה הבאור בראשית י', ב').

נ

נא או נא אמון, (נחום ג', ח') היא העיר אשר נקרא אצל היונים Διοσπολις דיאָס פאָליס עיר האלהים כי שם כבדו את אל ז יופיטער הנקרא בשפת יון דיאָס אַמאָן ביתר שאת מכל הערים האחרים ונקראה גם טהעבען; והיא היתה ראש ארץ מצרים העליונה וירבו לספר סופרים הקדמונים מהדרה ויפיה ויונתן תרגם אלקסנדריא וגם זה נכון, כאשר אלקסנדר יסד העיר הזאת על המקום אשר עמדה שם נא אמון.

נוף או מוף, (הושע ט"ו, ו') היתה העיר הראשית בחלק מצרים האמצעי (מיטטעל עגיפּטען) על שפת נילוס ימה ושמה היוני אשר בו יד ע גם אצלינו הוא מעמפיס (וכן תרגמו גם יונתן והשבעים) וגם העיר הזאת היתה מפורסמת מאוד.

ס

סברים, ימצא רק ביחזקאל (מ"ז, ט"ז) וכפי הנראה שם היתה העיר הזאת בין חמת ודמשק בגבול אי לפונה.

סדם, עיר בעמק השדים (הוא הים המלח) אשר הפך ה' מרעת יושבי בה; ולגודל מרים למשל ולדמיון נהיו לכל עיר החוטאת (יחזקאל ט"ז, מ"ו ונו').

סונה, (Lyene) שם עיר במצרים על גבול האחרון נגבה (ראה מגדל).

סין, היתה עיר מבצר בגבול מצרים מזרחה. היא היתה כמעט מפתח הארץ, עד אשר לא יוכל לבא צר מצרימה מאשיא אם לא היתה בראשונה העיר הזאת בידו; וכן מצאנו כי הנביא קראה גם מעוז מצרים (שם ל', ט"ו). וכפי כותבי חכמי עמים הקדמונים, סין הוא פעלוזיון, וזה נכון גם מפאת הוראות המלה, כי כמו מלת סין יורה בלשון ארמי טיט ורפש (עיין געזעניוס ערש סין) כן גם פעלוזיום (בלי ספק מן המלה הרומית (palus dis) אשר גם כן הוראתה טיט ורפש וידוע כי פעלוזיום היתה על כן בצורה מאוד על אשר סביבה אגמים ויון מצולה).

ע

עדן, מצאנו שם הפרטי הזה על שלש מקומות שונות; (א') גן עדן (בראשית ב', ח'); (ב') שם אומה מה ואַרצה (מלכים ב', י"ט, י"ב); (ג') שם בקעה אצל דמשק (עמוס א', ה'). וביחזקאל מצאנו רק הראשון והשני, ואל הראשון לא אשים מלתי. כי רק לשוא יעמל החקר בו לדרש איה מקומו, והשני כפי הנראה מחוז בארם נהרים, או באשור, אשר בא תחת ממשלת אשור (מלכים ב', י"ט י"ב).

עילם, שם מחוז במדי הדרומית והיונים קראוהו עליאמַיס ולרוב כנו כל ארץ מדי עילם (עד"מ דניאל ח', ב') ויושביה היו אנשי מלחמה אשר תמיד הצרו לשכניהם.

עין גדי, עיר בחלק יהודה קרובה לפנה הדרומית של ים המלח ולפנים היה שמה חצצון תמר (ד"ה ב', כ' ב'), בלי ספק על דבר התמרים הרבים אשר במחוזמה, ונודעת גם להקדמונים בשם: ענגאַדדאַ.

עין עגלים, נמצא רק ביחזקאל (מ"ז, י'), וכפי הנראה היתה העיר הזאת בפנה הצפונית של ים המלח על גבול חלק בנימין.

ערב, כפי הסכמ' כל המפרשי' היא הארץ אשר נקרא אַראַביאַ, אבל כפי הנראה מפסוקים שונים (עד"מ ירמיה כ"ה כ"ד, יחזקאל כ"ז כ"א) לא היה או השם הזה על כל הארץ הגדולה הנודעת עתה לנו בשם הזה, אבל על מחוז קטן מהארץ הזאת קרוב אל א"י.

פ

פוט, כפי יוסיפון לרומיים הוא מויריטאַניען באַפריקאַ

באפריקא, אבל כפי תרגום היונים והרומיים הוא ליביען אשר גם כן באפריקא.

פיבסת, נמצאו רק ביחזקאל (ל', י"ז) והשבעים יתרגמו Βουβασος וזה נכון, כן נקראה בימים הקדמונים עיר במצרים התחתונה והיא היתה הראשית בהמחוז (Nomos) אשר שם היתה, וחכמי העמים קראוהו פובאסט או פואסט על שם האלהים אשר כבדו שמה בדמות חתול.

פלשתים, שם אומה ידועה אשר ישבו על חוף הים הגדול בדרומית מערבית א"י ופעמים רבות לחמו עם בני ישראל ופעם גברו עליהם ופעם נכנעו מפניהם עד אשר אבדו מעט מעט בשבלת הזמן, ואין כאן המקום לספר תולדותיהם, וממנם נקרא הארץ אשר ישבו בה פלשת, כמו שמצאנו בשירת הים: יושבי פלשת, עד אשר בארך הזמן הונח השם הזה על כל הארץ (פאלעסטינא) ואומרים גם כי בשפת כושית, שרש פלש הוראתו: הרחק נדוד הלוך אנה ואנה, ונקראו כן על אשר באו שמה מארץ רחוקה (בראשית י' י"ד ועיין שם הבאור) ועל הדרך הזה יתרגמו השבעים שם פלשתים Ἀλλόφυλοι.

פנג, נחלקו הדעות בזה, יש אומרים שהוא שם עיר (רד"ק) (שם כ"ז, י"ז), ואז היא בלי ספק כאחתה מנית בארץ ישראל בעבר הירדן מזרחה (עיין מנית), ויש פרשו שהוא מאכל מה מעשה אופה (עיין ת"י שם וגעזעניוס שרש פנג).

פקוד, כפי' רד"ק (שם כ"ג, כ"ג) פקוד כמו חבריו שוע וקוע אינם שע"פ, אבל כינויים לשרי הכשדים אשר עלו עליהם למלחמה, אבל השבעים לא תרגמום כלל וגם רש"י פירש שהם שע"פ והביא לו ראיה מירמיה (נ', כ"א) ועל יושבי פקוד, שהוא עיר בארץ בבל, ועיין קוע.

פרס, זו הארץ אשר נקראה פערזיען ובימי יחזקאל לא נודעו עוד יושביה לשם ולתהלה כמו אחרי כן כאשר באו תחת ממשלת כרש מלכות בבל, והיא במזרח א"י ובנגב להרי קויקאזוס וים הכספי.

פתרוס, הוא מצרים העליונה או מצרים הדרומית, ומשם התפשטו יושביה גם במצרים התחתונה או הצפונית (שם כ"ט, י"ד) ובשפת מצרים הונח שם פתרום על רוח הדרומית ואל ארץ דרומית.

צ

צדד, עיר בגבול נפתלי על גבול א"י לצפונה.

צור (טירוס), היא העיר המפוארה בארץ הכנעני (פעניציען) אשר היתה רוכלת העמים יושבת על חוף הים ונקראת גם מבצר צר (שמואל ב', כ"ד, ז') ועיר מבצר צר (יהושע י"ט כ"ט), בלי ספק על אשר נבנית על מקום חזק ונשגב, ועל זה יורה גם שמה היוני טירוס (מלשון ארמית טירא אשר הוראתו הר וצור), ונחרבה הפעם הראשונה ע"י נבוכדנצר, אחרי אשר צר עליה ימים רבים, ובזמן קרוב אחרי כן נבנתה מחדש במקום קרוב לתלה הראשון על אי קטן קרוב ליבשה ונחרבה פעם שנית ע"י אלכסנדר מוקדן, ומיום ההוא והלאה לא יספה עוד לקום, ועד היום הזה כפר קטן עומד על מקומה, סור או צור נקרא ואך דייגים ישבנו שמה, ונבואות יחזקאל על העיר הזאת לא נמלאו בכל פרטיה עד אחרי חרבנה השני.

צידון או צידון רבה, (יהושע י"א, ח') היתה עיר גדולה רוכלת בעמים ידועה כבר לשם ולתהלה בארץ בטרם נשאה עוד צור את ראשה (בראשית מ"ט, י"ג), ונקראת כן ע"ש צידון בכור כנען (בראשית י', ט"ו), והיא היתה על חוף הים הגדול קרובה לצור בהפנה אשר שם יסב גבול א"י ממערב לצפון, ובהיום הזה עיר קטנה עומדת על מקומה צאיד או סאיד שמה.

צען, עיר במצרים התחתונה על היאור.

ק

קדר, מחוז בארביא יושביו יוצאי חלוצי ישמעאל (בראשית כ"ה, י"ג) המה יושבי אהל ומקנה ויסעו ממקום למקום עם עדריהם כאשר ימצאו מרעה למו וידועים גם להרומיים בשם: Bedrei

קוע, נמצא רק ביחזקאל (שם כ"ג כ"ג) ויש יפרשו קוע כמו גדול ושר (עיין פקוד) ועל הדרך הזה יבארו גם החכם געזעניוס והביא לו עזר מלשון ערבית (עיין שם קוע), אולם השבעים וגם רש"י יפרשוהו שע"פ וכן נקראה עיר אשר איננה ידועה לנו בארץ כשדים.

קריתים, שתי ערים נקראות כן אחת בחלק נפתלי (ד"ה א', ו', ס"א) (ותקרא גם קרתן) (יהושע כ"א, ל"ב), ואחת אשר עליה כון הנביא פה עיר בחלק ראובן על גבול מואב אשר באה באחרית הימים תחת ידיהם (ירמיה מ"ח, א') (ראה בית הישימות).

ר

רבה, או רבת בני עמון, (דברים ג', י"א) היתה עיר ממלכת בני עמון. יואב שר צבא דוד כבש אותה ויהרסה (ד"ה א', כ"א) אבל קמה עוד אחרי נפלה עד אשר בא גם עליה כוס התרעלה, ונבנית עוד ע"י פטאלאמעוס פילאדעלפוס ויקראה פילאדעלפיא על שמו, ובעת לא נשאר ממנה מאומה.

מבוא לספר יחזקאל

רעמה, אמרו שבאים מהם עמים מעטיופיע השוכנים לצד המזרח והיינו בחלק אפריקא אשר לצד המזרח סמוך לים האדום (באור בראשית י׳ ז׳), ובאמת נמצא גם על שפת הים הזה עיר שמה רעגמא ושם נמצא כל מיני בשם (עיין שבא).

ש

שבא (זאבעא), מחוז באראביא המאושרת ונקרא כן על שם יושביה אשר יצאו מחלוצי כוש (בראשית י׳, ז׳) או היה מבני יקטן (בראשית י׳ כ״ח) או מבני קטורה (בראשית כ״ה, ג׳) (עיין געזעניוס שרש שבא), והמחוז הזה הידוע לשם ולתהלה על רוב הבשם זהב והאבנים היקרים אשר נמצאו שם (וידוע מסעת מלכת שבא אל שלמה) (מלכים א׳, י׳) אשר בהם עשו מסחר רב, וכפי הנראה פשטו גם גדוד לשלול שלל ולבוז בז כדרך הערביים עוד היום (איוב א׳, ט״ו).

שוע, עיין פקוד.

שמרן, (זאמאריא) היא העיר הידוע אשר בנה עמרי על ההר אשר קנה מאת שמר (מלכים א׳, ט״ז, כ״ד) בחלק אפרים ויעשה לעיר מלוכה למלכי ישראל ומן העיר המפארה הזאת נקרא כל חבל ארץ סביבה (בין ארץ הגליל ליהודה לפונה להר עיבל ונגבה להרי גלבוע) שמרן. שלמנאסר מלך אשור כבש את העיר הזאת ויחריבה (מלכים ב׳, י״ח) ולימים נבנתה שנית. והורודוס אשר הגדיל וייפה אותה קראה בעבאסטע (יוסיפון קדמוניות ט״ו ז׳ § ב׳) וכן שמה עד היום הזה, אולם קטנה היא מאשר היתה מקדם.

שניר, כן נקראו ההרים בעבר הירדן מזרחה בין א״י וארץ בני עמון (דברים ג׳ ט׳), שם נכללו בהרי שניר גם הרי חרמון, אולם במקומות אחרות יחשב שניר לעצמו וחרמון לעצמו (ד״ה א׳, ה׳, כ״ג), ולפי זה היו הרי שניר יותר מזרחית מהרי חרמון.

שעיר, כן נקרא ארץ אדום בגבול דרומית של א״י נגד ים המלח (עיין אדום) ובטרם ירשו בני עשו ישבו שמה החורים (בראשית י״ד, ו׳).

ת

תבל או תובל, (שם כ״ז, י״ג) נמצא תמיד נחבר משך וכפי הנראה היה מושב העם הזה בארץ אשר נודע אחרי כן אצל היונים והרומיים בשם (Pontus) באזיא הקטנה ממערב למשך, ויש עוד דעות אחרות בזה (עיין באור בראשית י׳, ב׳).

תוגרמה או תגרמה (בראשית י׳ ג׳), נראה כי זה הארץ אשר נקרא בעת הראטעזען, באשר שם הזה התיחס מאיש אשר שמו תרגם (torgom) בן גמר (בראשית י׳, ג׳), וארצם גם לפנה מארץ ישראל וגם כפי ספור כותבי היונים הקדמונים היו שם סוסים רבים (יחזקאל כ״ז, י״ד).

תחפנס, או תחפנחס, (ירמיה, מ״ג ז׳) תרגמו שבעים Ταφναι (טאפנאי), וזאת בלי ספק עיר המבצר על גבול מצרים אצל סין (פעלוזיום) הנקרא דאפנע.

תימן, עיר בארץ אדום מזרחית (שם כ״ה, י״ג), בלי ספק על שם תימן נכד עשו (בראשית ל״ו י״א) והונח השם הזה על כל המחוז (בראשית ל״ו, ל״ד), ויושביה היו מפוארים על משליהם וחכמתם (ירמיה מ״ט, ז׳).

תמר, ת״י יריחו (שם מ״ז, י״ט) וכן פרשו גם רש״י ורד״ק, אבל כפי הנראה היתה תמר עיר בגבול א״י נגבה כאשר יעיד על זה הפסוק באמרו: ופאת נגבה תימנה מתמר עד מי מריבות קדש (שם) ויריחו היתה בחלק בנימין קרובה לירדן מזרחה.

תקוע, (שם ז׳, י״ד), המפרשים והמתרגמים יבארו לשון תקיעה ונוכל גם לפתרו על העיר תקוע, ודומה לזה מצאנו: ובתקוע תקעו שופר (ירמיהו, א׳) אשר כפי תרגום השבעים ובאור רד״ק כינוי להעיר וה׳ הידיעה (ר״ל באשר נכתב בתקוע) לא יהיה לנו לשטן בהפתרון הזה, כי לא דבר זר הוא לשימו לפני שמות הערים, כמו שמצאנו: תקעו שופר בגבעה חצוצרה ברמה (הושע ה׳ ח׳). והנה המלך רחבעם חזק העיר הזאת מחדש (ד״ה ב׳, י״א, ו׳) אשר היתה מזרחית מירושלים בחלק יהודה וקרוב לה היה המדבר (ד״ה ב׳, כ׳ כ׳). במספר הערים אשר חלק יהושע לשבטיה לא נמנה ואולם בימי דוד מפורסמת היתה כי היא היתה עיר מולדת אחד מגבורי דוד (שמואל ב׳, כ״ג, כ״ו) וגם לקח משם יואב את האשה החכמה אשר ידעה להשיב לב דוד אל בנו אבשלום (שם י״ד ב׳), והיא היתה מקום מושב או מולדת עמוס (עמוס א׳, א׳), רבים מכותבי המסעות יאמרו שעל הר גבוה הנקרא הר אפשי (פראנקענבערג) עוד חרבות תקוע מונחי׳ עד היום.

הרשיש, אם נעריך כל פסוקי תנ״ך אשר בם ידובר מתרשיש זה מול זה ונשים עין בחנת על מצב המחוז ועל עשרו ועל מסחרו (ירמיה י׳, ט׳) לא נמצא מדינה, אשר בה תמצא כל זאת כי אם חבל הארץ נקרא טשפאניען על נהר באעטיא (קוואדאלקוויווער) אשר נקרא בימים הקדמונים אצל היונים טארטעשוס; המחוז הזה היה להכנענים (פעניקיער, וכותבי היונים ירבו לספר מרב כסף וזהב אשר הביאו הכנענים משם.

ובזה כלינו את אשר חפצנו להציע לפניך קורא הנכבד נטיב תנאי אל גוף הספר.

א (א) וַיְהִי ׀ בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי
בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי בְתוֹךְ־
הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־כְּבָר נִפְתְּחוּ
הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים׃
(ב) בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא הַשָּׁנָה
הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין׃
(ג) הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
יחזקאל

א (א) אים דרייסיגסטען יאַהרע וואַר עס, וואָ איך אונטער דען פֿערטריעבענען אַם פֿלוסע כבר לעבטע, אַלס אַם פֿינפֿטען דעם פֿיערטען מאָנאַטס זיך דיא הימעל עפֿנעטען, אונד איך געטטליכע ערשיינונגען זאַה. (ב) אַם פֿינפֿטען דעם (פֿיערטען) מאָנאַטעס, אים פֿינפֿטען יאַהרע זייט דער געפֿאַנגענשאַפֿט דעם קעניגס יויכין, (ג) וואַרד דעם עוויגען וואָרט דעם יחזקא

רש"י

א ויהי בשלשים. סתם הנביא דבריו ולא פירש שמו מי היא ולא] פירש למנין מה מנה. לפיכך הפסיק רוח הקודש את דבריו בשני מקראות הסמוכין לזה ללמד מי הנביא וללמד למנין מה מנה שנאמר בחמשה לחדש היא השנה החמישית וגו' אין אלה דברי הנביא שהרי כבר אמר שבחמשה לחדש היה עומד ועוד שמתחלה אמר נבואתו בלשון עצמו ואני בתוך הגולה ואראה מראות אלהים וכן בסוף וארא והנה רוח סערה וגו' ואלו שני מקראות מפסיקין דבריו כאלו אחר מדבר עליו היה היה דבר ה' אל יחזקאל ותהי עליו שם יד ה': ואני בתוך הגולה. כלומר חוץ לארץ ישראל: על נהר כבר. שם הנהר: מראות אלהים. על שם שלא היה רואה באספקלריא מאירה קורא אותו מראות אלהים כמין חלום ולא ממש וכל הנביאים אף הם מתוך אספקלריא שאינה מאירה ראו חוץ ממשה רבינו הוא שנאמר וביד הנביאים אדמה (הושע י"ב): (ב) היא השנה החמישית לגלות המלך יויכין. נמצינו למדין שבשלשים שנה שמנה לתחילת היובל מנה שהיובל האחרון התחיל בתחלת י"ח ליאשי' היא השנ' שמצא חלקיהו את הספר (מלכים ב' כ"ב) וכן שנינו בסדר עולם שהיא היתה תחלת היובל יאשיהו מלך ל"א שנה לא מהן י"ז שעברו כבר נשתיירו י"ד שנה יהויקים מלך י"א שנה הרי עשרים וחמש ויכניה בנו לא מלך אלא ג' חדשים וגלה ושנה שניבא יחזקאל היתה חמישית לגלותו הרי שנת שלשים ביובל וכן מצינו בסוף נבואתו שנתן סימן למנין היובל שנאמר ויהי בכ"ה שנה לגלותינו בראש השנה בעשור לחודש (לקמן מ') ואמרו רבותינו איזהו שנה שראש השנה שלה בעשור לחודש הוי אומר זו שנת היובל: (ג) היה היה דבר ה'. אמרו רבותינו היה כבר לפי שאין השכינה שורה בחוצה לארץ אלא ע"י שנראתה עליו תחילה בארץ. ושנינו בברייתא דמכילתא בן אדם
עמוד

באור

א (א) בשלשים שנה, לא פירש לנו הנביא מאיזה זמן נתחיל למנות שלשים שנה, ע"כ נתרבו הדעות זה אומר ככה וזה אומר ככה, אבל גם אחת לא הטיבה בעיני; כי אם אומר שהפסוק מנה משנת היובל, או מהזמן אשר נבוכדנאצר הראשון כבש מלכות אשור [כאשר יפרשו חכמי העמים], יקשה תמיד למה השתמש הנביא רק פה במנין הזה, אחרי אשר בנבואות אחרות מנה מגלות יהויכין כמו פה פסוק ב' ח', ועוד אם בשלשים יהיה מספר סדורי היה לו לכתוב בשנת שלשים? ע"כ אגיד לך דעת החכם המפורסם הרוו"מ בעל המעמר, ונה יבוא דבר דבור על אופניו, והוא, הנביא הגיד לנו כמה שנים גר כבר אצל הגולים בטרם החל רוח ה' לפעמו; ועניינו, כבר הייתי שלשים שנה בתוך הגולה כאשר נפתחו לי השמים, וזה היה ברביעי בחמשה לחדש, בשנת השלשים ובחמישית לגלות יהויכין. ונוכל לאמר כי גר כבר שלשים שנה בבבל, כי לא ידענו מתי גלה, וידוע כי ישראל גולה אחר גולה גלה. על נהר כבר, בלי ספק לא
הניח

יְחֶזְקֵ֧אל בֶּן־בּוּזִ֛י הַכֹּהֵ֖ן בְּאֶ֣רֶץ כַּשְׂדִּ֑ים עַל־נְהַר־כְּבָ֑ר וַתְּהִ֥י עָלָ֛יו שָׁ֖ם יַד־יְהוָֽה׃ (ד) וָאֵ֡רֶא וְהִנֵּה֩ ר֨וּחַ סְעָרָ֜ה בָּאָ֣ה מִן־הַצָּפ֗וֹן עָנָ֤ן גָּדוֹל֙ וְאֵ֣שׁ מִתְלַקַּ֔חַת וְנֹ֥גַֽהּ ל֖וֹ סָבִ֑יב וּמִ֨תּוֹכָ֔הּ כְּעֵ֥ין הַחַשְׁמַ֖ל מִתּ֥וֹךְ

האש

זאהן דעם פריעסטערס בוזי איום לאנדע כשדים, אם פלוססע כבר; עס וואלטעטע נעמליך דיא האנד דעם עוויגען (דיא געטטליכע בעגייסטערונג) איבער איהן. (ד) איך זאה איינען שטורמווינד, דער פאן נארדען הער קאם, מיט דעמזעלבען (קמץ) איין גראסעס געוועלק אונד איין פערצעהרענדעס פייער, איין פינקעלנדער גלאנץ וואר רינגס אומהער, אונד אויס דער מיטטע דעס פייערס שיען עטוואס וויא דער

חשמל

רש"י

עמוד על רגליך (לקמן י"ב) הוא היה תחילת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר. ויש אומרים בן אדם חוד חידה (לקמן י"ז) הוא תחלת הספר. ואומר אני שאות' נבואה נאמר' לו קודם שגלו שהיא ראוי' ליאמר לו בארץ שאין מפור' בה גולה והיא נכר' תחלת שליחותו אליהם ויונתן אף הוא כך תירגם מהוי הוה פתגם נבואה מן קדם ה' עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארעא דישראל תב תנינות ואתמליל עמיה במדינת ארע כשדאי ויחזקאל גלה עם החרש והמסגר שגלו עם יהויכין: יד ה'. כל לשון יד האמורה בספר זה ובכל ל' נבואה אינה אלא ל' אנס שהנבואה תוקפתו על כרחו כאדם משתגע דישטריל"א בלע"ז: (ד) והנה רוח סערה באה מן הצפון. הוא מרכבת כסא כבוד השכינה כמה שנאמר בענין ולפי שבאה בחימה להשחית את ישראל לכך נדמית לרוח סערה וענן: באה מן הצפון. אוזרת היתה מארץ כשדים שהיא בצפון שנאמר מצפון תפתח הרעה (ירמיה א') ולמה הלכה שם כדי לכבוש את כל העולם תחת נ"כ שלא יאמרו האומות ביד אומה שפלה מסר את בניו שכשדים אומה שפלה היא שנאמר זה העם לא היה (ישעיה כ"ג) כך דרשו רבותינו במסכת חגיגה: ונוגה לו. לענן סביביו מנאן רמז הוא שעתידין ישראל ליגאל משם: כעין החשמל. חשמל מלאך ששמו כך וכעין

גוון

באור

הניח נבוכדנאצר את כל הגולים במקום אחד אצל הפילגש זעיר שם, כאשר נראה זאת מהספר אשר שלח ירמיה אל הגולה בבבל (ירמיה כ"ט י"ד), ע"כ אמר שהיה בהגולה הזה אשר מקום מגורו על נהר כבר. (ד) וארא, הנה נודע כי כל נביא, לעת אשר היתה עליו ראשונה יד ה', נראה אליו ה' בדרך אשר גם אושיו יכירו, כי היה לו מראה אלהים ולא רק מחזה שוא ורעות רוח אשר היה רק בדמיונו. והנה המראה הזה אשר נודע בשם מעשה מרכבה רבו גם רבו בו המפרשים; כי החוקר יפרשו בדרך חקירה, ובעל הקבלה בקבלתו, ואני רק לפרש הכתוב באתי. מן הצפון, אולי רצה הנביא לאשר פה שתי ההוראות, לד הצפון והנסתר, כי הצד הזאת נקראה כן על אשר היתה לדורות הראשונים יותר טמונה וצפונה מהאחרות. מתלקחת, נדמה כאלו האש תקח את כל הבא בידה, ע"כ תאות לנו אומר מתלקחת, וכן יאמר גם האשכנזי: ערגרייפען. החשמל, רבו גם רבו הפירושים והתרגומים על המלה הזאת, ואנכי אגיד רק פירוש החכם המדקדק רוו"ם ני' על המלה הזאת כאשר שמעתי מפיו, כי הוא ישר מאד, ובו יתבאר הוראת המלה הזאת על דרך יותר נכון מכל הפירושים האחרים אשר ראיתי, ובה דבר: הנה חשמל משרש חשם והשרש הזה יורה על דבר נכבד כאשר תעיד על זה הפסוק יאתיו חשמנים (תהלים ס"ח ל"א), וכאשר אצל מלת חשמן נוסף הנו"ן כן נוסף אצל חשמל הלמ"ד, כי גם להלמ"ד משפט אותיות האמנתי, כמו לשד השמן (במדבר י"א ח'), כאשר שנה ושלש זאת החכם הנ"ל בפירושיו; והשרש חשם נוכל לפרש משרש משח בהפוך אותיות וכמוהו רבים, כמו כבש כשב, שלמה שמלה, וידוע כי המשיחה היא

אות

הָאֵשׁ׃ (ה) וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע
חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם
לָהֵנָּה׃ (ו) וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת
וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם׃
(ז) וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף
רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים
כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל׃ (ח) וִידֵו אָדָם

וידי קרי מתחת

חשמל. (ה) אויס דיעזער
מיטטע ערשיען דיא געשטאַלט
פאָן פיער חיות, דיא אַלזאָ
אויסזאַהען: זיא האַטטען איי־
נע מענשליכע בילדונג. (ו) דאָך
האַטטע יערע פיער געזיכטער
אונד פיער פליגעל; (ז) איהרע
פיסע וואַרען וויא געוועהנליך
(געשטאַלטעט), דאָך דיא זאָה־
לע גליך דער זאָהלע איינעם
קאַלבעס אויך פונקעלטען וויא
וויא פאָלירטעם קופפער.
(ח) אונטער איהרען פליגעלן

רש"י

גוון שלו ראה מתוך האש וכ"א רבותינו מעשה בתינוק אחד שהיה דורש במעשה מרכב' והיה מבין בחשמל ויצאה אש מחשמל ואכלתו ועוד אמרו כי המלה מורכב באמר' מאי חשמל א"ר יהודה חיות אש ממללות במתנית' תנא עתי' חשות ועתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא חשות בשעה שאין הדבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא ממללות כלומר משבחות ומהללות את השם ויתכן שיהא חשמל שם העין שהוא קרוב לעין האש כי אמר חשמל מתוך האש ואמר כעין חשמל במראה אש בית לה סביב ממראה מתניו ולמעלה ואמר במראה השניה וממתניו ולמעלה כמראה זוהר כעין החשמלה: (ה) ומתוכה. של אותה האש ראיתי כעין חשמל הנראה מתוך האש ולא נודע מהו ומדרש שדרשו בו רבותינו חיות אש ממללות אינו מיושב על הענין: דמות אדם להנה. יש לתמוה שהרי אף דמות שור ואריה ונשר להנה ונראה בעיני לפי שזה אב לכולם קילס הנביא את המרכבה בו והוא דמות פרצופו של יעקב אבינו: (ו) וארבעה פנים לאחת. לאחת זו לפרצוף האדם לבדה היו ד' פנים וכן לאריה ולנשר ולשור הרי ט"ז לחיה וכן לכל חיה וחיה וד' כנפים לכל אחד מן הפנים הרי ס' וד' כנפים לחיה והוא שת"י מאתן וחמשין ושיתא גפין: (ז) רגל ישרה. רגלין כיונין מכוונין זה כנגד זה. ד"א ישרה שאין להם קפילים ארכובות לכוף את שוקיהם לפי שאין להם ישיבה ולא שכיבה ואין צריכין להיות להם קפילין כעין שיש לבהמה קפץ עליון וקפץ תחתון שבהם היא כופפת שוקיה לשכב: רגל עגל. רגל עגול ובת"י רגלין סגלגלין: ונוצצים. מתוך זהרוריתם דומה כאלו יוצאות מהם נצוצות כדאמרינן במס' יומא אף היא עשתה נברשת של זהב וכו' בשעה שחמה זורחת נצוצות יוצאין הימנה וכו': ונוצצים. אישט"נצלונט בלע"ז: כעין. כמו כמראה: נחשת קלל. מזוקק ומאיר. ומנחם חברו עם קלוי באש (ויקרא ג'): (ח) וידי אדם מתחת כנפיהם. בתרגומו למחתי בהון גומרין דאשא וגומר וכן אנו מוצאים בספר זה וישלח הכרוב את ידו אל

באור

את גדולה וכבוד, ותאות רק לאותם אשר להם הממשלה; ואף גם הטיב לי הפירוש הזה מאד, מ"מ לא מלאתי נפשי לתרגם המלה הזאת. (ה) חיות, נאמר בהמלה הזאת על כי תורה גם על חיות הארץ בכלל וגם על האדם ועל נשמתו, כמו ויהי האדם לנפש חיה (בראשית ב' י'), דכא לארץ חיתי (תהלים קמ"ג ג'). דמות, זה הכלל, ר"ל צורתם בכלל היא דמות אדם, אכן יש עוד להן דמות אברים מבריאות אחרות; ואם יש נפשך להבין יותר פשוטו של הכתוב במראה הזה, קרא פרשה י' ובאורנו שם ותהיה לאחת בידך. (ז) ישרה, ר"ל אעפ"י שכף רגליהם בכף רגל עגל, מכל מקום דמות רגליהם חוץ מהכף הוא ברגל אדם. קלל, שם התואר במשקל חבש, ונחשת זכר, כמו נחשת ממורט (מלכים א' ז') מ"ה ועניינו מלטש

מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם׃ (ט) חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ׃ (י) וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן׃ (יא) וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמָעְלָה לְאִישׁ שְׁתַּיִם חֹבְרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם

מכסות

תרגום אשכנזי

האטטען זיא מענשענהענדע איף אַללען פֿיער זייטען, זאָ וויא געזיכֿטער אונד פֿליגעל אויף אַללען פֿיער זייטען. (ט) איהרע פֿליגעל בעריהר־טען זיך געגענזייטיג, אים גע־הען װענדעטען זיא זיך ניכֿט אום, דען יעדע קאָננטע נאַך יעדער איהרער געזיכֿטסזייטען וואַנדעלן. (י) דיא בילדונג איה־רער געזיכֿטער רעכֿטס וואַר אַן אַללען פֿיערען דיא איינעס מענשען אונד איינעס לעווען, אונד דיא בילדונג איהרער גע־זיכֿטער לינקס אַן אַללען פֿיע־רען וואַר דיא איינעס אָכֿסען אונד איינעס אַדלערס. (יא) איהרע געזיכֿטער זאָ וויא איהרע פֿליגעל וואַרען אָבען געטרעננט; צווייא פֿליגעל איינער יעדען בעריה־טען איינאַנדער, אונד דיא (אנדערן)

צווייא

רש״י

אל האש אשר בינו לכרובים ויקח ויתן אל חפני לבוש הבדים וכן אחריו ויראו לכרובים תבנית יד אדם וגו׳ (לקמן י׳) ידי אדם מוחו׳ את האש ונותנות לכרוב והכרוב לאיש כדי שיצטננו גחלים מיד אל יד להקל הפורענות מעל ישראל: על ארבעת רבעיהם. לד׳ רוחות העולם שהרי יש להם פנים וכנפים לכל רוח: ופניהם וכנפיהם לארבעתם. כתרגומו שוי לארבעתהן: (ט) חוברות אשה אל אחותה כנפיהם. כנפה של זו פרושה לצד כנפה של זו לכאן וכן לכאן עד שמחוברות ומגיעות זו לזו וכך הם מכסות פניהם שהכנפים פרושות למעלה מן הפנים: לא יסבו בלכתם. אם רוצות ללכת לאיזה רוח שירצו אין צריכות להסב פניהם שהרי יש להם פנים לכל צד לפיכך איש אל עבר פניו ילכו לצד פניו של אותה רוח שהם רוצים ללכת ילכו: (יא) ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה. אלמלא שראיתי טעם זקף גדול על ופניהם לא הייתי יודע לפרשו אבל הניקוד למדני להבדילם זו מזו ולהעמיד תיבת ופניהם בפני עצמה וכן פירושו ופניהם להם וכנפיהם היו פרודות למעלה מפניהם ומכסות אותם כיצד לאיש שתים חוברות איש לכל פנים ופנים שתים כנפיהם חוברות לכל אחת כנף חיה זו פרושה לצד כנף חיה זו ושל זו לצד זו והפנים שבינתי׳ מכוסים בהם ודוגמת לשון מקרא זה יש עוד בפרשה זו וגביהם וגובה להם ויראה להם תיבת וגביהם עומדת בעצמה: ושתים מכסות. וב׳ כנפים

באור

מלטש, כי אם תלטש המתכת אז תקל בכמותה. רבעיהם, מושך עצמו ואחר עמו, כלומר ופניהם וכנפיהם לארבעתם, אשר אמר כבר לעיל, ג״כ על ארבעת רבעיהם, ולא סמוכים זה לזה. (ט) חברות, כנפה של זו פרושה לצד כנפה של זו לכאן וכן לכאן עד שחוברות ומגיעות ז׳ לזו (רש״י). אל עבר, ובאשר יש להם ארבעה פנים כנגד ארבעה רוחות התבל, ע״כ לא יצטרכו לפנות את ראשם, אם יש בנפשם ללכת אל עבר אחר. (יא) ופניהם, באשר אמר למעלה (פסוק ט) חוברות, על כן יאמר פה כי כנפיהם פרודות מלמעלה ורק תנועה זאת כוונת של הזכ׳. לאיש, ענינו כך: לאיש איש שתים חוברות, הן אמנם אשר פרודות מלמעלה! ובשתים

האחרות

מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶנָה׃ (יב) וְאִישׁ
אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל אֲשֶׁר
יִהְיֶה־שָּׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא
יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃ (יג) וּדְמוּת הַחַיּוֹת
מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת
כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת
בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ
יוֹצֵא בָרָק׃ (יד) וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב
כְּמַרְאֵה הַבָּזָק׃ (טו) וָאֵרֶא הַחַיּוֹת
וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל
הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו׃ (טז) מַרְאֵה
הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין

תרשיש

צווייא בעדעקטען איהרע קער־
פער. (יב) יעדע גינג נאָך יע־
דער איהרער געזיכטסזייטען.
וואָהין זיא וואָללטען קאָננ־
טען זיא געהען, אָהנע זיך אים
געהען אומווענדען צו מיססען.
(יג) דיא חיות שיענען ריזם אנזע־
העןנ זיך, ווא גל הענרע קאָה־
לען, צווישען דען חיות זעלבסט
שפריהטען פֿלאַממען; דאַז פֿיי־
ער האַטטע איינען פֿונקעלנדען
גלאַנץ, אונד אויס דעם פֿייער
פֿוהרען בלטצע הערפֿאָר.
(יד) דיא חיות בעוועגטען זיך
שנעלל הין אונד הער, נאַך
דער אַרט איינעם בליטצעס.
(טו) איך בעטראַכטעטע דיא
חיות, אונד זיעהע! דאַ וואַר
איין אופן (ראַד) אויף דעם באָ־
דען; נעבען יעדער דער חיות
אויף דען פֿיער פֿאָרדערן זייטען. (טז) דער אַנבליק דער אופנים אונד איהרע בעשאַפֿ־
פֿענ־

רש"י

הנותרות מכסות את גויותיהנה: (יב) אל אשר יהיה שמה הרוח. הרצון ללכת: (יג) היא מתהלכת בין החיות. המראה הזאת מתהלכת בכל החיות: ונוגה לאש. יותר מאש שלנו: ברק. פלנדור"ש בלעז: (יד) רצוא ושוב כמראה הבזק. פירשו רבותינו רצוא ושוב כלבת הכבשן שיוצאה תמיד מפי הכבשן וממהרת לחזור וליכנס כך כשמוציאו' ראשן מתחת הרקיע הנטויה למעלה מהן כמו שמפורש בענין נרתעות מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע וממהרות להשיב את ראשן: כמראה הבזק. דלאטגלי"א בלע"ז וגוון אש שלהם כגוון אש היוצא מבין החרסין שמזקקין זהב בכור בתוכן והאש שיוצא' משם לבועה בגוונים. (תו' וי"מ הבזק לשון פזור כפי שפירשוהו רבותינו כמראה הבזק ר"י אומר בשם ר' סימון בשם ר' לוי בן פרטא כזה שבוזק גפת בכירה כלו' שמפזר גפת שהוא פסולת הזתים בכירה שהוא מתלהט במהרה ומעלה להב והלהב עולה ויורד וזהו פי' רצוא ושוב ועוד יש בדברים בזק לשון פיזור בהו עפרא ופוו מרבי כלו' פזר וכן במשנה בוזקין מלח ע"ג הכבש בשביל שלא יחליק ויש משמע בזק כמו ברק והוא לשון חפוש ע"כ תו' סא"א): (טו) אופן אחד בארץ. ברצפת הרקיע: לארבעת פניו. של כל חיה או האופן יש לו ד' פנים. ורבותינו אמרו זה סנדלפון העומד בארץ וראשו מגיע לבין החיות אבל לפי הענין אנו למדין שהאופנים ד' הם: (טז) כעין תרשיש. כגוון אבן טובה ששמה

תרשיש

באור

האחרות מכסות את גויותיהנה. (יב) הרוח, רצונם, וכן לקמן אשר הולכים אחרי רוחם (י"ג ג'). (יג) כמראה הלפידים, מראיהם איננו כגחלים בוערים אשר רק זהר להם, אבל ממנם יעלו לפידי אש. ונגה לאש, יותר מאש שלנו (רש"י). (יד) רצוא ושוב, כמו ירוצו וישובו. הבזק, כמו ברק (רד"ק). (טו) אופן אחד, אופן אחד אצל כל חיה מהארבע החיות. (טז) ומעשיהם, נראה לבאורה ביתר, וכן מראיהם בסוף הפסוק, אבל אין לחקיר במראה

הנפלאה

תַּרְשִׁ֑ישׁ וּדְמ֥וּת אֶחָ֖ד לְאַרְבַּעְתָּ֑ן
וּמַרְאֵיהֶם֙ וּמַ֣עֲשֵׂיהֶ֔ם כַּאֲשֶׁ֛ר יִהְיֶ֥ה
הָאוֹפַ֖ן בְּת֥וֹךְ הָאוֹפָֽן׃ (יז) עַל־
אַרְבַּ֤עַת רִבְעֵיהֶן֙ בְּלֶכְתָּ֣ם יֵלֵ֔כוּ
לֹ֥א יִסַּ֖בּוּ בְּלֶכְתָּֽן׃ (יח) וְגַ֨בֵּיהֶ֔ן וְגֹ֥בַהּ
לָהֶ֖ם וְיִרְאָ֣ה לָהֶ֑ם וְגַבֹּתָ֗ם מְלֵאֹ֥ת
עֵינַ֛יִם סָבִ֖יב לְאַרְבַּעְתָּֽן׃ (יט) וּבְלֶ֙כֶת֙
הַֽחַיּ֔וֹת יֵלְכ֥וּ הָאוֹפַנִּ֖ים אֶצְלָ֑ם
וּבְהִנָּשֵׂ֤א הַֽחַיּוֹת֙ מֵעַ֣ל הָאָ֔רֶץ
יִנָּשְׂא֖וּ הָאוֹפַנִּֽים׃ (כ) עַ֣ל אֲשֶׁר֩
יִֽהְיֶה־שָּׁ֨ם הָר֤וּחַ לָלֶ֙כֶת֙ יֵלֵ֔כוּ שָׁ֥מָּה
הָר֖וּחַ לָלֶ֑כֶת וְהָאוֹפַנִּ֞ים יִנָּשְׂא֣וּ
לְעֻמָּתָ֔ם כִּ֛י ר֥וּחַ הַֽחַיָּ֖ה בָּאוֹפַנִּֽים׃
(כא) בְּלֶכְתָּ֣ם יֵלֵ֔כוּ וּבְעָמְדָ֖ם יַעֲמֹ֑דוּ
וּֽבְהִנָּשְׂאָ֞ם מֵעַ֣ל הָאָ֗רֶץ יִנָּשְׂא֤וּ
הָאֽוֹפַנִּים֙ לְעֻמָּתָ֔ם כִּ֛י ר֥וּחַ הַֽחַיָּ֖ה

באופנים

פֿענהייט וואַר דעם תרשיש גלייך, אַללע פֿיערע וואַרען גלייך געשטאַלטעט, אונד איהר אַנבליק זאָ וויא איהרע בעשאַפֿפֿענהייט וואַר פֿאָן דער אַרט, אַלס וואָרע איין אופן אין דעם אַנדערן. (יז) נאַך אַללען פֿיער זייטען היין קאָננטען זיא וואַנדעלן, אָהנע זיך אים געהען אומוועגדען צו מיססען. (יח) איהרע פֿעלגען (כמ״גען דעם ראדעס) האַטטען איינע פֿירכֿטערליכֿע העהע, אויך האַטטען זיא איינען אויסעראָרדענטליכֿען שאַרפֿבליק; דען איהרע פֿעלגן וואַרען רונד אים פֿאָללער אויגען אַן אַללען פֿיערען. (יט) גינגען דיא חיות, זאָ גינגען דיא אופנים נעבען איהנען; ערהאָבען זיך דיא חיות פֿאָן דעם באָדען, זאָ ערהאָבען זיך דיא אופנים מיט, (כ) וואָהין יענע דען וויללען האַטטען צו געהען, האַטטען אויך דיעזע דען וויללען צו געהען, וואָ דאַן דיא אופנים זיך אין גלייכֿער ריכֿטונג מיט איהנען ערהאָבען, דען דער גייסט דער חיות וואַר אויך אין דען אופנים. (כא) וואַנדעלטען נון יענע, זאָ גינגען אויך דיעזע, שטאַנדען יענע, זאָ שטאַנדען אויך דיעזע, אונד ערהאָבען זיך יענע פֿאָן דעם באָדען, זאָ ערהאָבען זיך אויך דיא אופנים אין גלייכֿער ריכֿטונג מיט איהנען, דען דער גייסט דער חיות וואַר אויך אין דען אופנים.

ר ש ״ י

תרשיש. קריסטא״ל בלע״ז: כאשר יהיה האופן. קבוע בתוך האופן שתי וערב לפי שהן הולכות לכל עבר פניהם לד׳ רוחות צריך שיהא האופן מגלגל לד׳ רוחותיו: (יז) על ארבעת רבעיהן וגו׳. בשביל מעשה האופנים הוצרך לשנותן לומר שאין האופנים מסבבין עליהם שאף הם עשויין לכך: (יח) וגביהן. וגב יש להם: וגובה להם ויראה להם. מאויימי׳ הם לרואה אותם ויש פותרין ויראה להם במורא עומדים: וגבותם. אילויישרליי״ש בלע״ז: מלאות עינים סביב. לראות לכל רוח שהרי לא יסבו בלכתם: (יט) מעל הארץ. מעל רצפת הרקיע ובת״י מלרע לרום שמיא כלומר בהנשאם מלמטה למעלה: (כ) הרוח. הרצון של הקב״ה: שמה הרוח ללכת: אכ״ל להם לכך זה לבו שרוחו של הקב״ה בחיות ורוח החיה באופנים: (כא) בלכתם. החיות:

ב א ו ר

הנפלאה הזאת. הרשיש, אבן טוב הנזכר בחשן. (יח) ויראה להם, יראה שם מגזרת ראה, והיו״ד מאותיות האמנתי כמו יצהר. וגבהם, וי״ו תחת מלת כי. (כ) שמה הרוח ללכת, השיעור: אל אשר היה רוח החיות ללכת, שמה גם רוח האופנים ללכת, כי

בָּאוֹפַנִּים׃ (כב) וּדְמוּת עַל־רָאשֵׁי
הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא
נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה׃
(כג) וְתַחַת הָרָקִיעַ כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת
אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם
מְכַסּוֹת לָהֵנָּה וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם
מְכַסּוֹת לָהֵנָּה אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם׃
(כד) וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל כַּנְפֵיהֶם
כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל־שַׁדַּי
בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה
בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃
(כה) וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר
עַל־רֹאשָׁם בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה
כַנְפֵיהֶן׃ (כו) וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר
עַל־רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר

(כב) איבער דען קעפפען דער
חיות וואַר איינע דעקקע וויא
איינע פירכטערליך גראָסע
אייזשאָללע, וועלכע אָבען אי־
בער איהרען קעפפען גע־
שפאַננט וואַר. (כג) אונטער
דיזער דעקקע וואַרען איהרע
פֿליגעל אין גראַדער ריכטונג
אייסגעברייטעט, איינער גע־
בען דעם אַנדערן, אינד יעדע
פֿאָן איהנען בערעקטע מיט
צווייא פֿליגעלן איהרען קער־
פער. (כד) ווען זיא זיך בעוועג־
טען, הערטע איך דאז גע־
רייש איהרער פֿליגעל גלייך
דעם ברויזען גראָסער געוועס־
סער, איין פֿירכטערליכעס גע־
טעזע, איין געטיטמעל גלייך
דעם איינעס העערלאַגערס;
דאָך ווען זיא שטיללע שטאַנ־
דען, ליעסען זיא דיא פֿליגעל
זינקען. (כה) ווען זיא אים שטע־
הען דיא פֿליגעל זינקען ליע־
סען, וואַרד איין גערייש גע־
הערט איבער דער דעקקע, איבער איהרען קעפפען. (כו) איבער דער דעקקע, וועל־
כע איבער איהרען קעפפען וואַר, שיען עטוואַס גלייך דעם סאַפֿיר־שטיין, דאַריבער
שטעלל־

דמות

רש"י

ילכו. האופנים: (כב) הקרח הנורא. ת"י גליד חסין גלו"ה פור"ט בלע"ז: (כג) ישרות. מכוונות: (כד) כקול מים רבים. יכול קול נמוך ת"ל כקול שדי כקול המפורש בכתובים קול ה' בכח קול ה' שובר ארזים (תהלים כ"ט): קול המולה כקול מחנה. קל מלוליהן דמודין ומברכן קדם רבוניהון כקל משריית מלאכי מרומא: בעמדם תרפינה כנפיהן. מלהשמיע קול. וי"ת במקמהון משתקן גפיהן מן קדם דבירא דבורו של מקום היוצא ממעל לראשן להשמיע לנביאים שליחותו כמו שמתיים והולך ויהי קול וגו'. ומ"א בעמדם מלקלס בשביל ישראל שיקלסו תחלה: (כה) ויהי קול מעל לרקיע. ת"י ובזמן דהוה רעוא קדמוהי לאשמעא דבורא לעבדוהי נביי הוי קלא משתמע מעילוי רקיע מבין כרוביא מתחות רקיעא דעל ראשיהן: תרפינה כנפיהן.

באור

רוח החיה באופנים. (כב) הנורא, אחד מחכמי העמים פתרו מלשון ארמית, לשון אש כמו לגו אתון נורא יקידתא (דניאל ג' ו') ויפרש כקרח הנורא, כאותו הקרח אשר יליץ כאש, והוא האבן הנקרא קריסטאלל. (כג) לאיש שתים מכסות להנה, שעורו כך, לא כל הארבע כנפים פרשות תחת הרקיע, כי אם רק שתים ושתים האחרות מכסות את גויתיהן. (כד) כקול שדי, כל הפלגות דבר מה יסומך בכנוי ה' כמו שלהבת יה, הררי אל, וענינו חזקת הקול. (כה) בעמדם תרפינה כנפיהן, שעורו כך, כאשר בעמידתם תרפינה כ פיהם אז ישמע קול

דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא
דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו
מִלְמָעְלָה׃ (כז) וָאֵרֶא ׀ כְּעֵין
חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ
סָבִיב מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמָעְלָה
וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי
כְּמַרְאֵה־אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב׃
(כח) כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה
בֶעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה
הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת
כְּבוֹד־יְהוָה וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי
וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר׃
ב (א) וַיֹּאמֶר אֵלָי בֶּן־אָדָם עֲמֹד
עַל־רַגְלֶיךָ וַאֲדַבֵּר אֹתָךְ׃
(ב) וַתָּבֹא בִי רוּחַ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלַי
וַתַּעֲמִדֵנִי עַל־רַגְלָי וָאֶשְׁמַע אֵת

מדבר

שטעללטע עס איינען כהיראן פאר, אונד איבער דיעזעם טהראנע וואר עטוואס וויא דיא געשטאלט איינעם מענשען. (כז) דא זאה איך, דאס דיזע גע־שטאלט יענער איינעם חשמל גלייך וואר, פאן דען לענדען אויפווערטס (וואר זיא) אומגע־בען פאן איינער פייער־היללע; פאן דען לענדען אבווערטס אבער זאה איך נור איינע פייערפארבע מיט איינעם פונ־קעלנדען גלאנצע רונד אומ־הער. (כח) גלייך דער פארבע דעם רעגענבאגענס אין דער וואלקע אן איינעם רעגניכטען טאגע, וואר דער אנבליק דיע־זעס פונקעלנדען גלאנצעס רונד אומהער. דיעזעס וואר דער אנבליק דער געטטליכען מאיעסטעט. — — אלס איך זיא וואהרנאהם, פיעל איך אויף מיין אנגעזיכט, דא הערטע איך איינע שטיממע, וועלכע שפראך.

ב (א) זיא שפראך צו מיר: ערדענזאהן! שטעללע דיך אויף, דאס איך מיט דיר רעדע. — — (ב) דא בעקאם איך מיטה, אלס איך זא אנגעשפראכען ווארדע, איך פיהלטע מיך אויפגעריכטעט, אונד פערנאהם דיא מיט מיר רע־

רש"י

מאימת הדבור: (כז) וארא כעין חשמל. לא נתן רשות להתבונן בפסוק זה: בית לה. מלפנים לה כמרא' אש: (כח) ואפול על פני. ואשתטחית: ואשמע קול מדבר. ומה דבר:
ב (א) ויאמר אלי בן אדם וגו'. בן אדם קורא ליחזקאל מתוך שרוא' המרכבה הולך בין עלייה ומשתמש בה כמלאכים לומר אין כאן ילוד אשה אלא זה כ"ן הטעי"ם א"ש אחד לר' והנ"אהו. ול"נ שלא קראו בן אדם אלא בשביל שלא תהא דעתו רחבה עליו מתוך שהיה גם לבו במראה המרכב' ובמלאכת עליונים סח"א: (ב) את מדבר אלי. את המדבר

באור

וגו'. (כו) דמות כסא, שעורו כך, על דמות אבן ספיר נראה דמות כסא, ולא כי הכסא היה כמראה הספיר, ועל זה תעיד לקמן פרשה י' א', כי שתי המראות דומות, כאשר אמר שם הנביא. (כח) הגשם, יותר כשתקדרו השמים בעבים יותר יזהיר הקשת.
ב (א) בן אדם, כן יקרא האנוש מצד אשר גופו נלקח מהאדמה. אותך, כמו עמך ורבים ככה בספר הזה ובירמיה. (ב) את מדבר אלי, את יחס הפעול ויחסר מלת הקול.

מְדַבֵּר אֵלָי׃ (ג) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־
אָדָם שׁוֹלֵחַ אֲנִי אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־גּוֹיִם הַמּוֹרְדִים אֲשֶׁר
מָרְדוּ־בִי הֵמָּה וַאֲבוֹתָם פָּשְׁעוּ בִי
עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃ (ד) וְהַבָּנִים
קְשֵׁי פָנִים וְחִזְקֵי־לֵב אֲנִי שׁוֹלֵחַ
אוֹתְךָ אֲלֵיהֶם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (ה) וְהֵמָּה אִם־
יִשְׁמְעוּ וְאִם־יֶחְדָּלוּ כִּי בֵּית מְרִי
הֵמָּה וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה בְתוֹכָם׃
(ו) וְאַתָּה בֶן־אָדָם אַל־תִּירָא דׄ
מֵהֶם וּמִדִּבְרֵיהֶם אַל־תִּירָא כִּי
סָרָבִים וְסַלּוֹנִים אוֹתָךְ וְאֶל־
עקרבים

רערענדע שטיממע. (ג) זיא
שפראַך צו מיר: ערדענזאָהן!
איך שיקקע דיך צו דען קינ=
דערן ישראל׳ס, צו יענען ווי=
דערשפענסטיגען געשלעב=
טערן, דיא זיך געגען מיך עמ=
פאָרטען, זיא אונד איהרע
פאָרפאַהרען האַבען זיך פער=
גאַנגען געגען מיך ביז אויף די=
זען יעטציגען טאַג. (ד) אויך
דיא נאַכקאָממען זינד אונפער=
שעמט, אונד האַבען איין פער=
שטאָקטעס הערץ, אַן דיעזע
זענדע איך דיך, איהנען
זאָללסט דוא פערקינדען. זאָ
שפריכט דער העדר, דער
אַללמעכטיגע: (ה) פיעללייכט
ווען עס אויך איין ווידערשפענ=
סטיגעס הויז איזט, ווירד עס
דאָך געהאָר געבען, אונד אַב=
לאַססען; (פאָן זיינער ווידערשפעני=
סטיגקייט), אונד ערקעננען,
דאס איין פראָפעט אונטער איהנען איזט. (ו) דוא, ערדענזאָהן, האַבע קיינע שייא
פאָר איהנען, פירכטע איהרע רעדען ניכט, וואָללטען זיא אויך מיט דאָרנען אונד די=
סטעלן

ר ש " י

עמי ובכבוד הוא לכתוב מדבר כלפי מעלה שהאומר מדבר בשוא נשמע כאדם המדבר לחבירו פונה אליו פנים אל פנים והאומר מדב' (בחיריק) משמעו שהשכינ' מדבר בפני עצמו בכבודו ותלמידיו ישמעו פורפאלי"ר בלע"ז: (ג) אל גוים המורדים. שני שבטים קרויין ב' גוים: (ד) והבנים. לפי שאמר אבותם פשעו בי ואלו בניהם קשי פנים: (ה) והמה. שמא ישמעו שמא יחדלו מלשמוע: כי. ידעתי כי בית מרי הם. אנשי קנתורין אלא שאני חפץ שידעו לעת פורענותם כי נביא היה בתוכם שהוכיחם ולא שמעו: (ו) סרבים. לשון מרדות כלומר סרבנים. ודונש פתר אותו לשון קוצים וכ' שמות להם: וסלונים. לשון קוצים וכן סלון ממאיר וקוץ מכאיב (לקמן כ"ח):

ב א ו ר

מדבר, הוא ההתפעל משרש דבר, ונפל התי"ו בהסמכו לדל"ת שהוא ממוצאו ונכבד על המבטא, וכמוהו הקול מדבר אליו (במדבר ד' ט"ו). (ג) גוים המורדים, הם ישראל ואע"פ שהם גוי אחד קראם גוים לחלק השבטים והמשפחות, וכן עמים הר יקראו (דברים ל"ג י"ט), אחריך בנימין בעממיך (שופטים ה' י"ד) (מכלל יופי). המה, שעורו כך, אמת כי המה ואבותם פשעו בי תמיד עד עצם היום הזה, אבל בניהם אשר אנכי שולח אותך אליהם, המה הקשו עוד פניהם וחזקו לבם ממנם, ואליהם תאמר את אשר אשים בפיך. (ד) קשי פנים, ת"י חלופי אפין, וכן גוי עז פנים [דברים כ"ח נ']. כה אמר ה', ענינו כך, דבר עמהם והגד להם. (ה) והמה, ענינו כך, אף כי סרבנים וגו', מ"מ דבר עמהם, כי אולי ישמעו ויחדלו. וידעו, אם ידעו כי נביא ה' הגיד להם את אשר יקרה להם, ובא כנוי הגוף לחוזק המליצ'. (ו) כי סרבים, שעורו, אף כי סרבים וגו' מ"מ אל תירא מהם. סרבים, אם אכרת את

המלה

עַקְרַבִּים אַתָּה יוֹשֵׁב מִדִּבְרֵיהֶם
אַל־תִּירָא וּמִפְּנֵיהֶם אַל־תֵּחָת כִּי
בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ (ז) וְדִבַּרְתָּ אֶת־
דְּבָרַי אֲלֵיהֶם אִם־יִשְׁמְעוּ וְאִם־
יֶחְדָּלוּ כִּי מְרִי הֵמָּה׃ (ח) וְאַתָּה
בֶן־אָדָם שְׁמַע אֵת אֲשֶׁר־אֲנִי
מְדַבֵּר אֵלֶיךָ אַל־תְּהִי־מֶרִי כְּבֵית
הַמֶּרִי פְּצֵה פִיךָ וֶאֱכֹל אֵת אֲשֶׁר־
אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ׃ (ט) וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה־
יָד שְׁלוּחָה אֵלָי וְהִנֵּה־בוֹ מְגִלַּת־
סֵפֶר׃ (י) וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי
והיא

סטעלן דיך קוועלען, אונד מעלַ־
טעסט דוא אויף ברעננ־
נעססעלן ליעגען: פֿירכטע רענ־
נאך איהרע רעדען ניכט, אינד
לאַס דיר ניכט באַנגע ווערדען
פֿאַר איהנען, ווען עס אייך
איין ווידערשפענסטיגעס הויז
איזט. (ז) מאַכע איהנען בע־
קאַננט מיינע וואָרטע, פֿיעל־
לייכט ווערדען זיא נעהאֶר גע־
בען, אונד פֿיעללייכט ווערדען
זיא אַבלאַססען, ווען זיא אויך
ווידערשפענסטיג זינד. (ח) דוא
אַבער, ערדענזאָהן! האֶרע,
וואַס איך צו דיר רעדע: זייא
ניכט אונגעהאָרזאַם וויא דיע־
זעס אונגעהאָרזאַמע הויז, עפֿפֿ־
נע דיינען מונד, אונד פֿערצעה־
רע, וואַס איך דיר געבע. — —
(ט) דאַ בליקטע איך אויף, אונד זיעהע! איינע האַנד וואַר אויסגעשטרעקט געגען מיך,
דיא איינע ביכעררָאללע היעלט. (י) דיעזע וואַרד אויסגעברייטעט פֿאָר מיר, אונד
פֿאָן

רש"י

ואל עקרבים אתה יושב. העם אשר אתה מוכיח ילאיך ויקניטוך כאלו אתה יושב על עקרבים
ועוקצין אותך מכל צדדיך. עקרבים אגלינטייר"ש בלע"ז. ל"א עקרבים ממש ובת"י וכגו עמא
דעובדיהון דמן לעקרבין את יתיב: (ח) אל תהי מרי. מלילך בשליחותי: פצה. פתח וכן
פצו עלינו פיהם (איכה ג'): פצה פיך ואכול. משל הוא הטה אזנך ושמע ויערב לך כאלו
אתה אוכל מאכל לרעבון: את אשר אני נותן אליך. מה היא הנתינה היא מגילת הספר:
(ט) והנה בו. יש דברים משמשין לשון זכר ולשון נקבה כמו השמש יצא על הארץ (בראשית
י"ט) וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו' (מלאכי ג') אל המחנה האחת והכהו (בראשית ל"ב):
פנים

באור

המלה משרש סרב אשר בארמית יורה על התנגדות ומריבה ישאת הוד המליצה, כאשר סלון
לדברי הכל מין קוץ, ע"כ אומר כי סרב הוא כמו שרף, וכן יקרא מין ממיני הקוצים אשר
בהנוגע בו יעורר הרגשת כאב דומה להרגשת הכאב אשר יתעורר בו אם נוגע באש, וכן יאמר
האשכנזי ברעננעססעל, וכדומה מצינו תחת הסרפד יעלה הדס (ישעיה נ"ה י"ג). וסלונים, יתכן
שהוא משרש סלל וכן נקראו מין קוצים, אשר עובדי אדמה יטעו על קצות המסלה לחוס
על שדותיהם. עקרבים, ג"כ מין קוצים, ונקראו כן על אשר עוקצים ועוקרים את הנוגע
בהם; וכן אמר לו ה', אל תירא מהם ומדבריהם, אף כי יאמרו ליסרך בסרבים ולהושיבך
על עקרבים, ואיננו רחוק שידברו עמך כן, כי בית מרי המה. וידוע מגדעון ושלמה כי אז
יסרו בברקנים ובעקרבים. (ח) אל תהיה מרי, אולי חרד יחזקאל בשמעו את כל התלאות
אשר תחילנה למצוא אותו בשליחותו, ובלבו מנע לקבל השליחות, ע"כ אמר לו ה' הבוחן
לבות וכליות אל תהיה מרי וגו', והוכיח על זה ואלך מר בחמת רוחי (לקמן ג' י"ד).
והי

וְהִ֨יא כְתוּבָ֛ה פָּנִ֥ים וְאָח֖וֹר וְכָת֣וּב
אֵלֶ֔יהָ קִנִ֥ים וָהֶ֖גֶה וָהִֽי׃
ג (א) וַיֹּ֣אמֶר אֵלַ֗י בֶּן־אָדָ֕ם אֵ֥ת
אֲשֶׁר־תִּמְצָ֖א אֱכ֑וֹל אֱכוֹל֙
אֶת־הַמְּגִלָּ֣ה הַזֹּ֔את וְלֵ֥ךְ דַּבֵּ֖ר אֶל־
בֵּ֥ית יִשְׂרָאֵֽל׃ (ב) וָאֶפְתַּ֖ח אֶת־פִּ֑י
וַיַּ֣אֲכִלֵ֔נִי אֵ֖ת הַמְּגִלָּ֥ה הַזֹּֽאת׃
(ג) וַיֹּ֣אמֶר אֵלַ֗י בֶּן־אָדָ֞ם בִּטְנְךָ֤
תַֽאֲכֵל֙ וּמֵעֶ֣יךָ תְמַלֵּ֔א אֵ֚ת הַמְּגִלָּ֣ה
הַזֹּ֔את אֲשֶׁ֥ר אֲנִ֖י נֹתֵ֣ן אֵלֶ֑יךָ וָאֹ֣כְלָ֔ה
וַתְּהִ֥י בְּפִ֖י כִּדְבַ֥שׁ לְמָתֽוֹק׃
(ד) וַיֹּ֖אמֶר אֵלָ֑י בֶּן־אָדָ֗ם לֶךְ־בֹּא֙
אֶל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל וְדִבַּרְתָּ֥ בִדְבָרַ֖י
אֲלֵיהֶֽם׃ (ה) כִּ֡י לֹא֩ אֶל־עַ֨ם עִמְקֵ֥י
שָׂפָ֛ה וְכִבְדֵ֥י לָשׁ֖וֹן אַתָּ֣ה שָׁל֑וּחַ
אֶל־בֵּ֖ית יִשְׂרָאֵֽל׃ (ו) לֹ֣א ׀ אֶל־

ג״ל עמים

פֿאָן איננען אונד פֿאן אויסען
וואַר זיא בעשריעבען, פֿאָלל=
געשריעבען פֿאָן קלאַנעליע=
דערן, יאַממערוואָרטען אונד
וועהקלאַגען.

ג (א) פֿערנער שפּראַך זיא
(דיא שטיממע) צו מיר:
פֿערצעהרע, וואס דוא (היער)
פֿינדעסט, פֿערצעהרע דיעזע
ראָללע; דאַן געהע אונד רע=
דע צו דעם הויזע ישראל׳ס:
(ב) איך עפֿפֿנעטע דען מונד,
אונד דיא ראָללע ווארדע מיר
צו פֿערצעהרען געגעבען. (ג) דאַן
שפּראַך זיא (דיא שטיממע) צו
מיר: ערדענזאָהן! דיי=
נען לייב זאָללסט דוא
נעהרען, אונד דיינע
איינגעווײדע זאָללסט
דוא אַנפֿיללען מיט
דיעזער ראָללע, דיא
איך דיר יעטצט געבע!
איך פֿערצעהרטע זיא, אונד
זיא וואַר אין מיינעם מונדע זאָ
זיס וויא האָניג. (ד) פֿערנער
שפּראַך זיא צו מיר: ערדענ=
זאָהן! געהע היין צו דעם הויזע ישראל, נון קאַננסט דוא מיינע וואָרטע איהנען פֿאָרטראַ=
גען. (ה) ניכט צו אינעם פֿאָלקע פֿאָן אונפֿערשטענדליכער שפּראַכע אָדער שווער צו פֿער=
שטעהענדער מונדאַרט ווירסט דוא געזאַנדט, זאָנדערן צו דעם הויזע ישראל; (ו) אויך ניכט צו
דען

רש״י

(י) פנים ואחור. מה דהוה מן שרויא ומה דעתיד למהוי בסופא: קינים. פורענות של צדיקים בעה״ז: והגה. מתן שכרן שירננו עליו לעתיד לבא: והי. נהי של רשעים לעה״ב:
ג (ג) ואוכלה ותהי בפי וגו׳. וקבילתהא והוו פתגמהא בפומי כדבש חלי: (ה) עמקי שפה. שיהא להם ל׳ עמוק שאינך מכיר בו: אל בית ישראל. כי אל בית ישראל אני שולחך אשר לשונם כלשונך:

באור

(י) והי, כמו נהי מגזרת נהה ונשמטה הנו״ן, וכן מצינו שיא מגזרת נשא.
ג (א) האכל, כמו תאכיל. את המגילה. כמו במגילה. (ד) ודברת, ענינו כך, אליהם תוכל לדבר בדברים אחרי אשר אין דבר אשר יוכל למנע אותך מהגיד להם דברי. כי לא אל עם וגו׳ אתה שלוח, ר״ל אין אתה שלוח אל עם נכרי, אשר לא ישמע את לשונך מאשר על זאת יהיה בעיניך כעם עמקי שפה וגו׳, אבל אל בית ישראל אשר לשונו תשמע. (ה) ישלוח,

מושך

עַמִּים רַבִּים עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי
לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם
אִם־לֹא אֲלֵיהֶם שְׁלַחְתִּיךָ הֵמָּה
יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ׃ (ז) וּבֵית יִשְׂרָאֵל
לֹא יֹאבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלֶיךָ כִּי־אֵינָם
אֹבִים לִשְׁמֹעַ אֵלָי כִּי כָּל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל חִזְקֵי־מֵצַח וּקְשֵׁי־לֵב
הֵמָּה׃ (ח) הִנֵּה נָתַתִּי אֶת־פָּנֶיךָ
חֲזָקִים לְעֻמַּת פְּנֵיהֶם וְאֶת־מִצְחֲךָ
חָזָק לְעֻמַּת מִצְחָם׃ (ט) כְּשָׁמִיר
חָזָק מִצֹּר נָתַתִּי מִצְחֶךָ לֹא־תִירָא
אוֹתָם וְלֹא־תֵחַת מִפְּנֵיהֶם כִּי בֵּית
מְרִי הֵמָּה׃ (י) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־
אדם

דען פֿיעלען פֿעלקערן פֿאָן
אינפֿערשטענדליכֿער שפּראַ=
כֿט אָדער שווער צו פֿערשטע=
הענדער מונדארט, דערען
ווארטע דיא ניכֿט פֿערשטע=
העכט, דיא אַבער דאָך, ווען
איך דיך צו איהנען זענדען
מעכֿטע, דיר געהאָרכֿען וויר=
דען. (ז) נור דאַז הויז ישראל
ווירד ניכֿט וואָללען דיר געהאָר
געבען, אינדעם זיא מיר ניכֿט
געהאָרכֿען וואָללען. וויל נון
דאַז הויז ישראל אונפֿערשעמט
אונד פֿערשטאָקטען הערצענס
איזט, (ח) דארום פֿערלייהע
איך ווירדע דיינעם געזיכֿטע גע=
גען איהרען טראָטץ, אונד האָ=
הייט דיינער שטירן געגען איה=
רע פֿרעכֿהייט. (ט) גלייך דעם
שמיר, הארטער אַלס קיזז,
האַבע איך דיינע שטירן גע=
מאַכֿט. פֿירכֿטע זיא אַלזאָ ניכֿט, אונד לאַס דיר ניכֿט באַנגע זיין פֿאָר איהנען, ווען
עס אויך איין ווידערשפּענסטיגעם הויז איזט. (י) פֿערנער שפּראַך זיא צו מיר: ערדענ=
זאָהן

רש"י

(ז) אם לא אליהם שלחתיך וגו'. לשון שבועה הוא אם אליהם שלחתיך חי אני אם לא המה ישמעו אליך ומקרא מסורס הוא: (ט) כשמיר. מין תולעת הוא שמראין אותו על האבן והיא נבקעת כנגדו (הג"ה ל"א) שמיר ל' סלע חזק. ובתרגום ירושלמי הוא תרגום של צור וכ"ת צור חלמיש (דברים ח') שמיר טנרא ויש משמע שמיר הברזל החזק כי כמו שנקרא הצור החזק
שמיר

באור

מושך עצמו ואחר עמו, ר"ל אל בית ישראל אתה שלוח ומוסב גם על פסוק האחר. (ו) אם לא, שעורו כך, לו שלחתיך אליהם, המה ישמעו אליך. ובפסוק הזה הודיע ה' איך הקשו ישראל את ערפם יותר מכל האומות האחרות; כי לא לבד אומה אחת היתה שומעת בקול הנביא לו נשלח אליהם כי אם גם עמים רבים, ואם גם לא היו מבינים הכל את אשר דבר אליהם אבל בית ישראל וגו'. (ז) כי אינכם אובים, לא להכעיסך מרו את פיך, אבל להכעיסני. (ט) כשמיר, אם נשפוט מהוראות שרש שמר נאמר, כי כן נקראו מיני האבנים היותר קשות לככן, כי אבנים כאלה לא לבד תשמרנה את תמונתן ולא תפוללנה כי אם בחזקה, אבל גם תשמרנה את הדברים אשר ינתנו בהן, וכן מצינו גם כי תרגום ירושלמי תרגם צור חלמיש (דברים ח' ט"ו) שמיר טנרא, וכן נוכל לפרש בצפרן שמיר (ירמיה י"ז א'), כי יותר קשה הגוף אשר ממנו נעשה הצפרן, יותר יעמק לחרות. ועל אשר צור חלמיש ג"כ שמיר (כאשר יעיד על זה ת"י), נוכל לאמר כי הועתק השם הזה גם על מין הקוץ אשר יצמח על ארץ צחיחה כזאת כאשר מצאנו קוץ שמיר תעלה (ישעיה ל"ב י"ג), ומ"מ על אשר לא ידענו היטב הוראת
המלה

אָדָ֕ם אֶת־כָּל־דְּבָרַי֙ אֲשֶׁ֣ר אֲדַבֵּ֣ר
אֵלֶ֔יךָ קַ֥ח בִּֽלְבָבְךָ֖ וּבְאָזְנֶ֥יךָ שְׁמָֽע׃
(יא) וְלֵ֨ךְ בֹּ֤א אֶל־הַגּוֹלָה֙ אֶל־בְּנֵ֣י
עַמֶּ֔ךָ וְדִבַּרְתָּ֤ אֲלֵיהֶם֙ וְאָמַרְתָּ֣
אֲלֵיהֶ֔ם כֹּ֥ה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֑ה אִם־
יִשְׁמְע֖וּ וְאִם־יֶחְדָּֽלוּ׃ (יב) וַתִּשָּׂאֵ֣נִי
ר֔וּחַ וָאֶשְׁמַ֣ע אַחֲרַ֔י ק֖וֹל רַ֣עַשׁ
גָּד֑וֹל בָּר֥וּךְ כְּבוֹד־יְהוָ֖ה מִמְּקוֹמֽוֹ׃
(יג) וְק֣וֹל ׀ כַּנְפֵ֣י הַחַיּ֗וֹת מַשִּׁיקוֹת֙
אִשָּׁ֣ה אֶל־אֲחוֹתָ֔הּ וְק֥וֹל הָאוֹפַנִּ֖ים
לְעֻמָּתָ֑ם וְק֖וֹל רַ֥עַשׁ גָּדֽוֹל׃ (יד) וְר֥וּחַ
נְשָׂאַ֖תְנִי וַתִּקָּחֵ֑נִי וָאֵלֵ֥ךְ מַר֙
בַּחֲמַ֣ת רוּחִ֔י וְיַד־יְהוָ֖ה עָלַ֥י חָזָֽקָה׃
ואבוא

זאָהן! אַללע מיינע וואָרטע,
דיא איך צו דיר שפּרעכען
ווערדע, נים אין דיין הערץ,
אונד האֶרע ראַרויף מיט אויפ־
מערקזאַמען אָהר! (יא) דאַן
זאָללסט דוא הינגעהען צו דען
פֿערטריעבענען, צו דיינעם
פֿאָלקע, זאָללסט זיא אַנשפּרע־
כען, אונד צו איהנען זאַגען:
אַלזאָ האַט דער עוויגע, דער
אַללמעכטיגע געשפּראָכען:
פֿיעללייכט ווערדען זיא גע־
האָר געבען, פֿיעללייכט ווער־
דען זיא אַבלאַססען (פֿאָן מיהרען
פֿרעפֿעלטהאַטען). — (יב) דאַ
האָב איין גייסט מיך עמפּאָר,
אונד הינטער מיר אים טאָזענ־
דען שטורמע הארטע איך (רו־
פֿען): געבענעדייעט
זייא דער עוויגע דורך
זיינע אַללגעגענוואַרט!

(יג) איך (הערטע מיך) דאַז רוישען פֿאָן דען פֿליגעלן דער חיות, וויא זיא איינען אַן דען
אַנדערן שלוגען, זאָ וויא דאַז ראַססעלן דער אופנים אין גלייכער ריכטונג (מיט מיהע־
כען) איין אויסעראָרדענטליכעס געטאָזע. (יד) דער גייסט, דער מיך עמפּאָר געהאָ־
בען, פֿיהרטע מיך פֿאָרט; בייא דער אויפֿרעגונג מיינער זעעלע פֿאָלגטע איך אונ־
מוטהיג, דיא האַנד דעם העררן יעדאָך, ווירקטע מעכטיג אויף מיך. (טו) איך
קאַם

רש"י

שמיר כמו כן נקרא הברזל שמיר בשביל חזקו (סא"א): (יא) כה אמר ה' אלהים. הנבואה
הזאת לאומרה אליכם: אם ישמעו. או יחדלו אתה אמור אותה אליהם: (יב) ותשאני רוח.
לאחר שגמר דבריו לוה אל הרוח לשאתו אל המקום אשר בני הגולה שם: (יג) משיקות.
לשון נשיקה. משיקות זו אל זו וגיר נשמע בהקשתן כמ"ש למעלה ואשמע את קול כנפיהם:
(יד) ואלך מר. שהיה קשה בעיני לקטרג את בני עמי: ויד ה' עלי חזקה. אכפו וכחו

באור

המלה הזאת לא תרגמתיה. (יא) בא, כבר פירשתי לעיל פרשה ב' פסוק ד' וה'. (יב) רעש
גדול, הרעש הגדול נהיה בקראם: ברוך וגו'. ממקומו, קשה לפרש את המלה אם תשוב
על ה' כי הוא מקום העולם ולא העולם מקומו, אבל יתכן לאמר כי תשוב על הרוח, כלומר
מהמקום אשר נשאו הרוח שמעו ברוך, או על מקום כבוד ה' ולדעת הזאת נראה, כי כן
תרגם גם יונתן באמרו: מאתר בית שכינתיה: (יג) משיקות, כאשר תרגם יונתן: נקשן חדא
לקבל חדא כלומר דופקים זו לזו; ונתחבר ההוראה הזאת בשרש נשק, על אשר תקרבנה זאת לזאת,
ונגעה כאלו משיקות אשה את אחותה. וקול, גם מזאת נעשה רעש גדול נוסף על הרעש
הראשון אשר נהיה מקול הקוראים ברוך. (יד) ויד, וי"ו במקום כי.

(טו) וָאָבוֹא אֶל־הַגּוֹלָה תֵּל אָבִיב
הַיֹּשְׁבִים אֶל־נְהַר־כְּבָר וָאֲשֶׁר
הֵמָּה יוֹשְׁבִים שָׁם וָאֵשֵׁב שָׁם
שִׁבְעַת יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם׃
(טז) וַיְהִי מִקְצֵה שִׁבְעַת יָמִים °
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(יז) בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית
יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר
וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי׃ (יח) בְּאָמְרִי
לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא הִזְהַרְתּוֹ
וְלֹא דִבַּרְתָּ לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ
הָרְשָׁעָה לְחַיֹּתוֹ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֺנוֹ
יָמוּת וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃
(יט) וְאַתָּה כִּי־הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא־
שָׁב מֵרִשְׁעוֹ וּמִדַּרְכּוֹ הָרְשָׁעָה
הוּא בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְאַתָּה אֶת־
נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ׃ (כ) וּבְשׁוּב צַדִּיק

ואשב קרי. פסקא באמ"פ

מצדקו

קאם צו דען פערטריעבענען
נאך תל אביב, דיא דא וואהנ־
טען אם פלוססע כבר; דארט
וואו דיעזע וואהנטען, זעטצטע
איך מיך, אונד בליעב דארט
בעטייבט זיעבען טאגע אין
איהרער מיטטע. (טז) נאך
פערלייף דער זיעבען טאגע
ווארד מיר דעם עוויגען ווארט
וויא פאלגט: (יז) ערדענזאהן!
איך האבע דיך צום אויפזעהער
איבער דאז הויז ישראל בע־
שטעללט. דען אויפטראג פאן
מיר האסט דוא פערנאממען,
ערמאהנע זיא אלזא פאן מיר.
(יח) ווען איך איבער דען בעזע־
וויכט אויסשפרעכע: „שטער־
בען מוסט דוא!“ דוא אבער
איהן ניכט ערמאהנעסט, איהם
ניכט צורעדעסט, אום איהן
פאר זיינעם רוכלאזען וואנדעל
צו ווארנען, אונד זיין לעבען צו
ערהאלטען: זא מוס ער, דער
רוכלאזע, אב זיינער מיססע־
טהאט שטערבען, דאך זיין
בלוט פאדערע איך דאן פאן
דיר. (יט) האסט דוא אבער
איהן געווארנט אונד ער איזט
דענאך פאן זיינעם לאסטער
אונד פאן זיינעם רוכלאזען וואנדעל ניכט אבגעוויכען, זא שטירבט ער וועגען זיינער מיס־
סעטהאט, דוא אבער האסט דיינע זעעלע געררעטטעט. (כ) ווען דער פראממע פאן זיי־
נער

רש"י

להוליכני על כרחי: (טו) תל אביב. לתל אביב שם מקום: משמים. משתומם אדם משותק מלדבר: (יז) צופה נתתיך. למה אתה שותק הלא כצופה שמעמידים על המגדלים לראות אם יבואו גייסות לעיר יתקע בשופר להזהיר את העם שיכנסו ויתחזקו כן נתתיך להזהיר׳

באור

(טו) ואשב, שיעורו כך, ובמקום אשר הגולה בתל אביב יושבים השיבני רוח ושם ישבתי. ויתכן כי תל אביב היה שם כל המחוז ההוא, ע"כ הוסיף עוד הנביא, כי במקום אשר שם יושבים הגולים שם הורד ארצה. המה, תחסרנה מלות במקום אשר. משמים, יתכן כי ויד ה׳ אלי חזקה (לעיל פסוק י"ד) הוא הטעם מדוע ישב משומם בתוכם. (יח) ולא דברת, הוא רק תוספת באור על ולא הזהרתו. (כ) ובשוב וגו׳, כפי הנראה שעור הפסוק כך הוא: ובשוב צדיק מצדקו

ועשה

מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול
לפניו הוא ימות כי לא הזהרתו
בחטאתו ימות ולא תזכרן
צדקתו אשר עשה ודמו מידך
אבקש: (כא) ואתה כי הזהרתו
צדיק לבלתי חטא צדיק והוא
לא־חטא חיו יחיה כי נזהר ואתה
את־נפשך הצלת: (כב) ותהי עלי
שם יד־יהוה ויאמר אלי קום צא
אל־הבקעה ושם אדבר אותך:
(כג) ואקום ואצא אל־הבקעה
והנה־שם כבוד־יהוה עמד

צדקותיו קרי כ:בוד

נער פ־עממינקייט אבווייכט, א־נר פרעפעל בענעהט, איך איהן אין געפאהר ברינגע, דאס ער שטירבט, וויל דוא איהן ניכט געוואַרנט האסט, זא שטירבט ער אין זיינער זינדע, א־נד זיינע פ־אממען האנדלונגען, דיא ער אויסגעאיבט, ווערדען איהם ניכט אנגערעכנעט, זיין בלוט היינגעגען פארדערע איך פאן דיר. (כא) האסט דוא אבער דען פראממען נעוואַרנט, דאס ער ניכט זינדיגע, זא דאס ער פ־אם בליעב אונד ניכט זינדיגטע זא בלייבט ער אם לעבען, דאדורך, דאס ער געווארנט וואורדע, אונד דיא האסט דיין זעעלענהייל גערעטטעט. — (כב) היערויף וואלטעטע דיא האנד גאטטעס דאזעלבסט איבער מיך, אונד ער (דער עוויגע) שפראך צו מיר: ערהעבע דיך! געהע הין אין דאז טהאל, דארט וויל איך מיט דיר שפרעכען. (כג) איך מאכטע מיך אויף, גינג הין אין דאז טהאל, אונד זיעהע! דא שטאנד דיא הערליכקייט דעם עוויגען גלייך יענער, דיא איך

רש"י

להשמר מן הפורענות שלא אביאנו עליהם: (כ) ונתתי מכשול לפניו. כשהוא עושה דבריו בהלנע ומראה עצמו כצדיק אני נותן עבירה מפורסמת לפניו כדי לגלות מעשיו וכשאביא רעה עליו לא יהרהרו אחרי: ולא תזכרנה צדקותיו. פירשו רבותינו בתוהא על הראשונות שמתחרט על הצדקות הראשונות שעשה: (כג) והנה שם כבוד ה' עומד. הקדים על ידו לילך שם מדת

באור

ועשה עול, על אשר אנכי נתתי מכשול לפניו, ר"ל אנכי הסבותי לו נסיון לראות אם יכשל בה או לא, ואתה ראית כי בנסיון הוא ולא עמדת לימינו להזהירו, וע"כ נכשלו רגליו עד אשר מת בחטאו, אז דמו מידך אבקש. ועתה אבאר את הפסוק אחת אחת: ונתתי, כמו כי נתתי. מכשול, כל דבר אשר יהיה לנו לשטן בדרכנו נקרא מכשול, כמו ולפני עור לא תתן מכשול, ופה יקרא הנסיון כן, כי גם היא תהיה לשטן בדרך הטוב. הוא ימות, בחטאו. כי, כמו ועל. ולא תזכרן, כלומר לא נזכרו ממך לצדקותיו. (כא) הזהרתו, לעת הנסיון. והוא לא חטא, על אשר עמדת לימינו גבר על יצרו. (כב) ותהי, יתכן כי הנבואה הזאת בפני עצמה ואינה מיסנה על אשר שלפניה, וע"כ הוסיף מלת שם, להגיד כי כאשר הנבואה שלפניה היתה בתל אביב כן גם הנבואה הזאת. ואם לא נבאר את הנבואה בפני עצמה, אשר היתה לו ימים אחדים אחרי כן, יקשה עלינו לפרשה, כי היא תגיד כמעט הפוך מהנבואה שלפניה; כי זה שלפניה הוכיחו ה' על אשר החריש ובזאת לוהו לשבת בביתו ולשתוק, אם לא יצוהו ה' בפירש. אבל עתה אם תאמר, כי הנבואה היתה ימים אחדים אחרי כן, נוכל לומר

כַּכָּבוֹד אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־נְהַר
כְּבָר וָאֶפֹּל עַל־פָּנָי׃ (כד) וַתָּבֹא
בִי רוּחַ וַתַּעֲמִדֵנִי עַל־רַגְלָי וַיְדַבֵּר
אֹתִי וַיֹּאמֶר אֵלַי בֹּא הִסָּגֵר בְּתוֹךְ
בֵּיתֶךָ׃ (כה) וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנֵּה
נָתְנוּ עָלֶיךָ עֲבוֹתִים וַאֲסָרוּךָ בָּהֶם
וְלֹא תֵצֵא בְּתוֹכָם׃ (כו) וּלְשׁוֹנְךָ
אַדְבִּיק אֶל־חִכֶּךָ וְנֶאֱלַמְתָּ וְלֹא־
תִהְיֶה לָהֶם לְאִישׁ מוֹכִיחַ כִּי בֵּית
מְרִי הֵמָּה׃ (כז) וּבְדַבְּרִי אוֹתְךָ
אֶפְתַּח אֶת־פִּיךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הַשֹּׁמֵעַ ׀
יִשְׁמָע וְהֶחָדֵל ׀ יֶחְדָּל כִּי בֵּית
מְרִי הֵמָּה׃

ואתה

איך אַם פֿלוסע כבר גיזעהען.
איך פֿיעל אויף מיין אַנגעזיכֿט;
(כד) דאַ בעקאַם איך מוטה,
איך פֿיהלטע מיך אויפֿגעריכֿ־
טעט, ער רערעטע מיך אַן,
אונד שפּראַך צו מיר: נעהע
הין, פֿערשליעסע דיך אין דיי־
נעם הויזע, (כה) אַלס העטטע
מאַן דיר, ערדענזאָהן! פֿעס־
סעלן אַנגעלעגט, אום דיך
דאמיט פֿעסט צו האַלטען, דאַס
דוא ניכֿט אויסגעהן קאָננעסט,
(כו) אונד איך ווילל דיינע צונ־
גע דר אַן דען גוימען קלעבען,
דאַמיט דוא פֿערשטוממעסט
אונד איהנען ניכֿט מעהר איין
ערמאַהנער זייעסט, וויל עס
איין זאָ ווידערשפּענסטיגעס
הויזאיזט; (כז) נור ווען איך
דיר איינען אויפֿטראַג געבע,
ווערדע איך די נען מונר עפֿפֿ־
נען, נור דאַן ווירסט דוא איה־
נען פֿערקינדע: אַלזאָ שפּריכֿט
גאָטט דער עוויגע—ווער דאַן האָרען וויל, דער האָרע; ווער אַבער עס אונטערלעסט, דער
אונטערלאַססע עס אימטערהין, עס איזט יאַ איין ווידערשפּענסטיגעס הויז!——

דוא

רש"י

מדת ענוה יתיר' מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן התלמי' ממתין לרב וכאן הרב ממתין לתלמיד: (כד) הסגר בתוך ביתך. להראותם שאינם ראויין לתוכחה: (כה) הנה נתנו עליך עבותים. הוי אסור בביתך כאלו נאסרת בעבותים וכן ת"י הא גזיר' פתגמי עלך כאסור גדילן וגו': (כז) ובדברי אותך. כשאדבר לדבר אתך אשלחך אליהם: ואמרת אליהם כה אמר ה' אלהים. את כל דברי שליחותי: השומע ישמע. אין זה מן השליחות אלא הר"הק אמר לנביא אתה אמור אליהם שליחותי והם השומע ישמע והחדל יחדל כי ידעתי כי לא כולם ישמעו כי בית מרי המה:

לבנה

באור

לאמר כי בודאי אחרי אשר היתה לו הנבואה שלפניה, הוכיח את בני הגולה, אבל רק לשוא היו דבריו, ע"כ צוהו ה' שנית לשתוק, אבל לעשות את אשר יצוהו (ראה באורנו לקמן י"ב א'). (כה) הנה נתנו עליך עבותים, הוי אסור בביתך כאלו נאסרת בעבותים וכן ת"י הא גזירת פתגמי עלך כאסיר גדולין וגו' (רש"י). (כז) כה אמר ה', כבר פירשתיו לעיל (פרשה ב' ד'). השמע ישמע, אין זה מן השליחות אלא ר"הק אמר לנביא, אתה אמור אליהם שליחותי, והם השומע ישמע והחדל יחדל, כי ידעתי כי כלם לא ישמעו כי בית מרי המה.

לבנה

ד (א) וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ
לְבֵנָה וְנָתַתָּה אוֹתָהּ
לְפָנֶיךָ וְחַקּוֹתָ עָלֶיהָ עִיר אֶת־
יְרוּשָׁלָםִ׃ (ב) וְנָתַתָּה עָלֶיהָ מָצוֹר
וּבָנִיתָ עָלֶיהָ דָּיֵק וְשָׁפַכְתָּ עָלֶיהָ
סֹלְלָה וְנָתַתָּה עָלֶיהָ מַחֲנוֹת
וְשִׂים־עָלֶיהָ כָּרִים סָבִיב׃ (ג) וְאַתָּה
קַח־לְךָ מַחֲבַת בַּרְזֶל וְנָתַתָּה
אוֹתָהּ קִיר בַּרְזֶל בֵּינְךָ וּבֵין הָעִיר
וַהֲכִינֹתָה אֶת־פָּנֶיךָ אֵלֶיהָ וְהָיְתָה
בַמָּצוֹר וְצַרְתָּ עָלֶיהָ אוֹת הִיא
לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ (ד) וְאַתָּה שְׁכַב
עַל־צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִי וְשַׂמְתָּ אֶת־
עֲוֺן בֵּית־יִשְׂרָאֵל עָלָיו מִסְפַּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא

את

ד (א) דוא, ערדענזאָהן! נים
דיר איינען ציעגעל, לע־
גע איהן פֿאָר דיך הין, אונד
צייכנע דאַרויף דיא שטאַדט
ירושלים, (ב) אומגעבע זיא
(דיא שטאַדט) מיט איינער בע־
לאַגערונג, פֿיהרע אויף, איין
באָללווערק, אונד מאַכע איי־
נען וואַלל אומהער, שטעללע
איין לאַגער אויף, אונד ריכ־
טע שטורמבעקקע ריננם הע־
רום; (ג) נים פֿערנער איינע
אייזערנע פלאַטטע, שטעללע
זיא אַלם אייזערנע מויער צווי־
שען דיך אונד דיא שטאַדט,
אונד ריכטע דיין אַנגעזיכט גע־
גען זיא אַלם אָב זיא בעלאַ־
גערט וואָרע, אונד דוא זיא
בעלאַגערן מעכטעסט. דיעם
זאָלל איין צייכען זיין פֿיר דאַז
הויז ישראל. (ד) דאַן לעגע
דיך אויף דיינע לינקע זייטע,
אַלם לאַדעסט דוא דאַרויף
דיא זינדע דעם הויזעם ישראל;
אונד זאָ לאַנגע דוא דאַרויף
ליעגען ווירסט, טרעגסט דוא

רש"י

ד (א) לבנה. טיול"ה בלע"ז ויש מהן שהן' גדולות: (ב) דייק. מגוני"ל בלע"ז שמשליכין בו אבנים לעיר: סוללה. שופך עפר וסללו וכובשו במקלות ועושה תל גבוה לעמוד עליו ולראות בתוך העיר ולירות בחצים. סוללה באשטיו"ן בלע"ז: ושים עליה כרים. ת"י איפרורין והם כפרים שעושין חיילותיו ויושבים באהלים לרוחות העיר שלא יהא אדם יוצא ובא ופיר כרים שרים ממונים על הצבא זה שומר לרוח זה וזה לרוח זה: (ג) קיר ברזל. דוגמת לחומת העיר המפסקת בין הצבא ובין העיר: אות היא. שכך תבא ירושלים במצור: (ד) על צדך השמאלי. לסבול צער ויסורין מנין ימים כמנין שנים אשר הליקתני רוחי על שהכעיסו לפני ותכפר

באור

ד (א) לבנה, יתכן כי נקראה כן על אשר לבעה תקרב אל הלבע הלבנה אם נתקשה רק בחום השמש. (ב) ונתתה, לא יתכן כי כל זאת היה על לבנה אחת, ואם היתה הכל חקוקה למה השתמש בפעלים בנה, שפך וגו'. כרים, כלי מצור בימים הקדמונים לנגח בהם את חומת העיר שבאה במצור. (ג) ובין העיר, להציל את נפשו ולהיות לסימן כי להאנשים אשר ישמעו בקול ה' במושו לא יאונה כל רע. וצרת, תחסר מלת אשר, ושעורו כך, והיתה במצור אשר צרת עליה. (ד) תשא, על דרך משל, כמו אכל שעיר

אֶת־עֲוֺנָם׃ (ה) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ אֶת־
שְׁנֵי עֲוֺנָם לְמִסְפַּר יָמִים שְׁלֹשׁ־
מֵאוֹת וְתִשְׁעִים יוֹם וְנָשָׂאתָ עֲוֺן
בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃ (ו) וְכִלִּיתָ אֶת־אֵלֶּה
וְשָׁכַבְתָּ עַל־צִדְּךָ הַיְמוֹנִי שֵׁנִית
וְנָשָׂאתָ אֶת־עֲוֺן בֵּית־יְהוּדָה
אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה
נְתַתִּיו לָךְ׃ (ז) וְאֶל־מְצוֹר יְרוּשָׁלִַם

הימני קרי

תכין

(גויסזאַמקייט) איהרע זינדע. (ה) איך
רעכנע דיר איהרע זינדעניאַה־
רע אין טאַגע אן, נעמליך
דרייא הונדערט אונד נייְנציג
טאַגע, זאָ לאַנגע אַלזאָ זאָללסט
דוא דיא זינדען דעס הויזעס
ישראל טראַגען. (ו) זינד דיע־
זע פאָראיבער, לעגסט דוא
דיך דאַן אויף דיינע רעכטע זיי־
טע, אַלס טראַגעסט דוא דיא
זינדען דעס הויזעס יהודה פיר־
ציג טאַגע; פיר יעדעס יאַהר
רעכנע איך דיר איינען טאַג.
(ז) דיין אַנגעזיכט זאָללסט דוא געגען דיא בעלאַגערונג ירושלים'ס ריכטען, דיינען

ארם

ר ש"י

ותכפר על עונם אחרי אשר קשה בעיניך הפורענות שאני אומר להביא עליהם: (ה) נתתי לך את שני עונם וגו'. הקילותי עליך לקבל את צער שסבלתי אני למנין שנים שחטאו לפני הפכתי לך למנין ימים (כל"א שני כמו שנים וכת"י ואנא יהבית לך על חד תרין בחוביהון פז"א): ש"צ יום. שנינו בסדר עולם מלמד שחטאו ישראל ש"צ שנה משנכנסו לארץ עד שגלו ממנה עשרת השבטים ואתה מוצא מהם מפורשים רמ"ג משמלך ירבעם עד שגלה הושע בן אלה ובימי שפוט השופטים קי"א שנים והשאר סתומים אלו הש"ן שנים שמצאתי בתשובות רב יוסף ריש מתיבתא שחטאו י' שבטים מימות יהושע עד שהגלה סנחריב משומרון חשוב בימי השופטים ח' שנים ביד כושן י"ח ביד עגלון כ' ביד סיסרא ז' ביד מדין י"ח ביד בני עמון מ' ביד פלשתים הרי קי"א מן מיכה עד שנשבה הארון בימי עלי מ' הרי קנ"א חשוב לירבעם בן נבט כ"ב נדב בנו ב' בעשא כ"ד אלה בנו ב' עמרי י"ב אחאב כ"ב אחזיהו בנו ב' ויהורם אחיו י"ב ויהוא כ"ח יהואחז י"ז יהואש בנו י"ו וירבעם בנו מ"א הרי ש"ן שנה ומנחם בן גדי י' פקחיהו בנו ב' ופקח בן רמליהו כ' והושע בן אלה ט' שנים הרי שצ"א ושנה אחרונה להושע אינה מן המנין לפי שבשנה ט' להושע נלכדה שומרון ולא היה חשבון המלכות להושע אלא ח' שנים הרי ש"צ. שנים שחטאו מלכי יהודה אחר גלות סנחרב עד שנאמרה פרש' זו ליחזקאל מפורשים למט' לא הוצרכתי לפרש' (סא"א): (ו) עון בית יהודה ארבעים יום. מלמד שחטאו בית יהודה משגלו עשרת השבטים עד שחרב' ירושלים מ' שנה כ"ב של מנשה שכתוב בו ככל אשר עשה אחאב (מלכים ב' כ"א) ואחאב מלך כ"ב וב' לאמון וי"א ליהויקים ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית לצדקיהו הרי מ' סך כלם ת"ל ואחר הנבואה הזאת שהן ו' שנים הרי ח' יובלות ול"ו שנה בח' יובלות ח' שבועי שמיטות הרי נ"ו שנות שמיטה וח' שנות יובל הרי ס"ד ובל"ו שנה יש ה' שנות שמטה הרי ס"ט שמיטות ושנת היובל האחרון נחשבה להם לעון שהרי בעונ' גלו ממנה הרי ע' שנה מקידשים של שמיטה שלא שמטום ישראל לפיכך גלו ע' שנה לקיים אז תרצה הארץ את שבתותיה (ויקרא כ"ו) והוא שכתוב בסוף ד"ה למלאת דבר ה' בפי ירמיה עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות ע' שנה: לצדך השמאלי בשומרון לצד הימני ליהודה לפי שיהודה בדרומה של א"י כמ"ש ואחותך הגדולה שומרון היושבת על שמאלך (לקמן ט"ו ט"ז) ואף בספר יהושע תחום מצר שבט יהודה כל מצר הדרומי: (ז) ואל מצור ירושלים. אשר חקות על הלבינה תשים פניך כשתשכב על צדך השמאלי תהי הלבינה

באור

של עזאזל, ונשא השעיר עליו את כל עונותם (ויקרא ט"ז כ"ב);

מלדך

תכין פניך וזרעך חשופה ונבאת
עליה: (ח) והנה נתתי עליך
עבותים ולא־תהפך מצדך אל־
צדך עד־כלותך ימי מצוריך:
(ט) ואתה קח־לך חטין ושעורים
ופול ועדשים ודחן וכסמים
ונתתה אותם בכלי אחד ועשית
אותם לך ללחם מספר הימים
אשר־אתה שוכב על־צדך שלש־
מאות ותשעים יום תאכלנו:
(י) ומאכלך אשר תאכלנו
במשקול עשרים שקל ליום מעת
עד־עת תאכלנו: (יא) ומים
במשורה תשתה ששית ההין
מעת עד־עת תשתה: (יב) ועגת
שערים

אַרם ענטבלעסען, אונד זאָ
פראָפֿעצייהען ווירער זיא.
(ח) ראַן לעגע איך דיך אין פֿעס־
סעלן, דאַס דוא ניכט פֿאָן איי־
נער זייטע צור אנדערן דיך
ווענדען קאַננסט, ביז דיא צייט
ר דיינער געפֿאַנגענשאַפֿט פֿאָר־
איבער איזט. (ט) נים אויך ווייץ־
צען, גערשטע, באָהנען, לינ־
זען, הירזע אונד דינקעל, ניב
זיא אין איין נעפֿעם צוזאַממען,
אונר בערייטע זיא דיר צור
שפייזע, אונד זאָ לאַנגע דוא
אויף דער זייטע ליעגסט, נעמ־
ליך דרייא הינדערט אינד נײַנ־
ציג טאַגע, זאָללזיא דיר צור
נאַהרונג דיענען. (י) דיא נאַה־
רונג, דיא דוא צו דיר נימססט,
מוס נאַך געוויכט זיין, צוואַנ־
ציג שקל נעהמליך פֿיר יערען
טאַג; דאָך דאַרפֿסט דוא זיא
ניר פֿאָן צייט צו צייט געניע־
סען. (יא) אויך וואַססער
דאַרפֿסט דוא נור נאַך איינעם
בעשטיממטען מאַאסע טרינקען, נעמליך דען זעכסטען טהייל איינעם הין, אונד אויך
דיעזעס זאָללסט דוא נור פֿאָן צייט צו צייט טרינקען. (יב) נאַך דער אַרט איינעם גערשטענקו־
לענם

רש״י

לנגדך וכן בשכנך על הימני: וזרועך. תהא חשופה לנגדה כאדם הנלחם הוא אות לנ״נ הנלחם בה. חשופה כמו גלויה: (ח) נתתי עליך עבותים. גזירת מלותי תהא אסורה עליך כאלו נאסרת בעבותים שלא תהפך מצדך אל צדך: עד כלותך ימי מצוריך. מנין הימים האלה שגזרתי עליך: (ט) חטין ושעורים וגו׳ ודוחן וכוסמים. פאני״ץ אי אפיילטר״א בלע״ז סי׳ הרעב שיהא עליהם בימי המצור ויאכלו לחם תערובת ובמיאוס: (י) במשקול. סימן לאנשי מצור היראים מן הרעב ואוכלים במשקל ושותין במשורה: (יא) מעת עד עת. מיום ליום במדה זו תשתה ששית ההין: (יב) ועוגת שעורים
תאכלנה

באור

(ח) מצוריך, יתכן כי מוסב על יחזקאל על דבר העבותים אשר נהם נאסר. (ט) חטין, סימן הרעב שיהא עליהם בימי המצור ויאכל לחם תערובות ובמאוס (רש״י). (י) מעת, לא תאכל בכל עת אשר תרעב, כי אם רק בעתים קבועים, כדרך היושבים במצור בחוסר לחם. (יא) במשורה, מדה מלומלאת כמו במשקל ובמשורה (ויקרא י״ט ל״ה): (יב) ועגת, כמו ובעגת. תאכלנה,

תעגינה

שְׂעֹרִים תֹּאכְלֶנָּה וְהִיא בְּגֶלְלֵי
צֵאַת הָאָדָם תְּעֻגֶנָה לְעֵינֵיהֶם׃
(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־לַחְמָם טָמֵא בַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר אַדִּיחֵם שָׁם׃ (יד) וָאֹמַר אֲהָהּ
אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מְטֻמָּאָה
וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא־אָכַלְתִּי
מִנְּעוּרַי וְעַד־עַתָּה וְלֹא־בָא בְּפִי
בְּשַׂר פִּגּוּל׃ (טו) וַיֹּאמֶר אֵלַי רְאֵה
נָתַתִּי לְךָ אֶת־צפועי הַבָּקָר תַּחַת
גֶּלְלֵי הָאָדָם וְעָשִׂיתָ אֶת־לַחְמְךָ
עֲלֵיהֶם׃ (טז) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם

צפיעי קרי

הנני

בענם זאללסט דוא (דיזו טפייזע) צור נאהרונג בערייטען, אבער דורך מענשענקאטה זאלל זיא פאר איהרען אויגען געבאקקען ווערדען. (יג) דאן שפראך דער עוויגע—: זא ווערדען דיא קינדער ישראל׳ס איהרע עקעלהאפטען שפייזען אונטער דען היידענפעלקערן געניעסען, וואהין איך זיא פערטרייבען ווערדע. — — (יד) דארויף ערווידערטע איך: א מיין הערר! א אללמעכטיגער, ערוואגע! — מיינע זעעלע איזט ניע פעראונריינינט ווארדען, זייט מיינער יוגענד ביז יעטצט האבע איך ווערער געפאללענעס נאך צעררישסענעס גענעססען, אויך עקעלהאפטעס פלייש קאם ניע אין מיינען מונד. — — (טו) דא ענטגעגנעטע מיר דער עוויגע: זא געשטאטטע איך דיר דען אונראטה פאן דען רינדערן שטאטט דעם מענשענקאטהעם, אונד דוא קאנסט דורך דיעזען דיינע שפייזע בערייטען. (טז) פערנער זאגטע ער צו מיר: ערדענזאהן! איך צערברעכע

דען

רש"י

תאכלנה. עריכתה מגוולת כעריכת שעורים ולא נאה כעריכת עוגת חטים: בגללי צאת האדם תעגינה. תאפינ' בגחליהם שמייבשן ושורפן: (יג) טמא. מאוס: (יד) אהה. ל' אנחה: נפשי לא מטומאה. לא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה: ונבלה וטריפה לא אכלתי. בשר מסוכנת שדומה לנבלה וטריפה: בשר פיגול. בהמה שהורה בה חכם ולא יתכן לומר נביל' וטריפה ממש דאם כן מאי רבותיה: (טו) צפיע. גללי:

מטה

באור

תעשינה לאכול, ושעורו כך, התערובה הזאת תעשה לך לאכול כדרך אשר תעשינה ענת שעורים אשר תאופינה על גללי צאת הבהמות, אבל זאת ההבדל, כי אתה תאפה את לחמך על גללי צאת האדם; והנה השעורים הם רק מאכל הבהמה בארץ הקדם, ולא יאכל כ"א מדלת הארץ, ודבר רגיל הוא בארצות האלה להסיק עם גללי צאת הבהמה, והפסוק האחר יגיד הטעם למה לוהו ה' כן. תעגינה, פעל הנגזר משם ע ג ה. לעיניהם, אל הגולים. (יג) ככה, גם גללי הבהמה לא יהיו להם לאפות את לחם העוני. טמא, מאוס (רש"י) ותחסר הה"א. (יד) ונבלה, שעורו כך, לא לבד כי מנעורי ועד עתה לא אכלתי נבלה וטרפה, אבל גם בשר פגול לא בא לפי. פגול, הוא הבשר שנשתנה רוחו מראהו (רד"ק ויקרא ז' י"ח על פסוק פגול יהיה), וכן אמרו חז"ל: פגול טעון עבור צורה. ואמרו, לא לבד כי נשמרתי מהדברים אשר נאסרו לנו מחמת מאוס אבל גם מהדברים

אשר

הנני שבר מטה־לחם בירושלם
ואכלו־לחם במשקל ובדאגה
ומים במשורה ובשממון ישתו:
(יז) למען יחסרו לחם ומים ונשמו
איש ואחיו ונמקו בעונם:

ה (א) ואתה בן־אדם קח־לך
חרב חדה תער הגלבים
תקחנה לך והעברת על־ראשך
ועל־זקנך ולקחת לך מאזני
משקל וחלקתם: (ב) שלשית
באור תבעיר בתוך העיר
כמלאת ימי המצור ולקחת את־

השלשית

דען בראָדשטאַב (ד. ה. איך לאַסּ
סע הונגערסנאָטה ווערדען) אין
ירושלים, דאַס זיא (דיא איינ־
וואָהנער) דאַז בראָד נאַך גע־
וויכֿט אונד נור אין גראַם עס־
סען, זאָ וויא דאַז וואַססער
נאַך מאַאס אונד נור אין ענט־
זעטצען טרינקען ווערדען,
(יז) וויל בראָד אונד וואַססער
מאַנגעלן וירד. דאַן ווערדען
זיא איינער נאַך דעם אַנדערן
פערשמאַכֿטען, אונד זאָ דורך
איהרע לאַסטערטהאַטען דאַ־
הין שווינדען.

ה (א) דוא ערדענזאָהן! נים
דיר איין שאַרפֿעס מעס־
סער, איין שערמעססער
נעהמליך זאָללסט דוא דיר
נעהמען, אונד עס פֿיהרען אי־
בער דיין הויפט אונד איבער
דיינען באַרט, דאַן נים דיר איי־
נע וואַגע, אונד טהיילע זיא
(דיא אַבגעשניטטענען האָארע) איין; (ב) איין דריטטהייל פֿערברעננע אין דער פֿעסטונג,
וואָרין דיא שטאַדט איזט, זאָבאַלד דיא בעלאַגערונגסצייט פֿאָראיבער זיין וירד; דאַן נים
דאַז

רש"י

(טו) מטה לחם. משען לחם פי"לא דופי"ן בלע"ז: ובדאגה. דואגים שמא יכלה הלחם מהם. דאגה איי"גשא בלע"ז ובלשונינו טרוא"ר בלע"ז: (יז) למען יחסרו. דאגתם ושממונם בשביל שיהו חסירי לחם ומים בימי המצור וידאגו פן יכלה:

ה (א) חרב חדה. סימן לחרב נבוכדנצר: תער הגלבים. הרלענים ולשון יווני הוא. וי"א פרקמלי"ר בלע"ז. ומנחם חבר תער הגלבים תער הגולאים ואין לו דמיון בתור':

(ב) בתוך העיר. אשר חקותה על הלבינה בכלות ימי מצור' אות היא שיכלו שלישיתם בזלעפות

רעב

באור

אשר לא נאסרו לנו ואשר רוב בני ישראל אינם נשמרים ממנס. (טז) מטה לחם, מסעד, כמו שהמטה מסעד האדם החלש, וכן נאמר בתורה בשברי לכם מטה לחם (ויקרא כ"ו כ"ו) (רד"ק). (יז) למען יחסרו, עתה פירש הדאגה, לפי שיחסרו לחם ומים (רד"ק).

ה (א) חרב חדה, כן יקראו הכלים המחודדים מלד אשר יחרבו הדברים אשר הונפו עליהם כמו כי חרבך הנפת עליה (שמות כ"ו כ"ב), חרבות צורים (יהושע ה' ב'). הגלבים, הספרים והם המגלחים ולא מצאנו לו חבר במקרא, ובבראשית רבה, היה המלאך עומד ומגלב, ותרגום ירושלמי, וכל זקן גדועה ומגליבא (רד"ק). וחלקתם, השער. (ב) באור, אור לשון להבה כמו אור לשבת נגדו (ישעיה מ"ז י"ד) או יתכן לפרשו אור וכמהו מאור כשדים (נחמיה ט', ז'), ולום לו השם שישרוף את השער על העיר אשר על הלבנה, כי כאשר

אם

הַשְּׁלִשִׁית תַּכֶּה בַחֶרֶב סְבִיבוֹתֶיהָ
וְהַשְּׁלִשִׁית תִּזְרֶה לָרוּחַ וְחֶרֶב
אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃ (ג) וְלָקַחְתָּ מִשָּׁם
מְעַט בְּמִסְפָּר וְצַרְתָּ אוֹתָם
בִּכְנָפֶיךָ׃ (ד) וּמֵהֶם עוֹד תִּקָּח
וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָם אֶל־תּוֹךְ הָאֵשׁ
וְשָׂרַפְתָּ אֹתָם בָּאֵשׁ מִמֶּנּוּ תֵצֵא־
אֵשׁ אֶל־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (ה) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה זֹאת יְרוּשָׁלִַם
בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שַׂמְתִּיהָ וּסְבִיבוֹתֶיהָ
אֲרָצוֹת׃ (ו) וַתֶּמֶר אֶת־מִשְׁפָּטַי

לרשעה

דאז אנדערע דריטטהייל, אונד
צערהויע עס מיט דעם מעס־
סער רינגס אום זיא (חוץ דיח
שטאדט) הערום, אונד דאז
לעטצטע דריטטהייל שטרייע
אין דען ווינד. זא ווערדע איך
הינטער איהנען (ישראל) הער
דאז שווערדט ציהען. (ג) נים
יעדאך איינען נערינגען טהייל
דאפאן, אונד בינדע איהן
איין, אין איינען ציפפעל (דיינעס
קליידעס). (ד) אונד פאן דיע־
זעם נים ווידער עטוואס, ווירף
עס אינז פייער, אונד לאס עס
פערברעננען— פאן דיעזעם,
ווירד פערדערבען אויסגעהען
איבער דאז גאנצע הויז ישראל.
(ה) זא שפריכט דער הערר,
דער אללמעכטיגע: דיעזעס
ירושלים זעטצטע איך אין דיא מיטטע דער פעלקער אונד דער זיא אומגעבענדען לענ־
דער, (ו) אונד דיעזע שטאדט אומוועכסעלטע מעהר מיינע רעכטע אין פרע־
פעל.

רש״י

רעב בחוכה שהם כאן בענין שנ׳ עורנו כתנור נכמרו מפני זלעפות רעב (איכה ה׳): תכה.
אותה בחרב: סביבותיה. סביב אותה לבינה סימן על הבורחים מן העיר שהשיגום כשדים
ויהרגום סביב ירושלים: והשלישית תזרה לרוח. סימן לגולים שהלכו למצרים ויוחנן בן קרח
וחבורתו ושם אריק חרב אחריהם שהלך נבוכדנצר והחריב את מצרים ושם נהרגו: (ג) וצרת אותם
בכנפיך. אלו מתי מעט שגלו לבבל יהיו: (ד) ומהם עוד תקח מאותם מתי מעט: ושרפת אותם באש.
סימן לאחאב בן קוליה וצדקיה בן מעשי׳ אשר קלם מלך בבל: ממנו תצא אש. מן הרמזים
האלה שאני רומז לך תצא הפורענות לכל בית ישראל: (ה) בתוך הגוים. שמתיה
באמצע העולם: (ו) ותמר את משפטי. ותחליף את משפטי: מן הגוים. שכך כתוב
במנשה ויתעם מנשה את יהודה ויושבי ירושלים לעשות רע מן הגוים אשר השמיד ה׳ מפני בני

באור

גם [סביבותיה מלור נעשה כמו חור. סביבותיה, הבנוי מוסב על העיר. תכה, תחסר וי״ו
החבור. והשלישית תזרה לרוח, סימן הוא על אותם שינוסו, ואמר למה ינוסו? על
אשר אריק חרב אחריהם. וחרב, וי״ו תחת כי, והחליף פה הנביא המשל בנמשל, כי
כדמיונו הם אחד. (ד) ממנו תצא אש, כאשר ת״י בכן תפוק אשתא, ואם הוא אות על
הפורענות, כמו שנמצא הרבה בתנ״ך. (ה) זאת, שעור הפסוק כך הוא, הנה יבינו ויודו
כל חכמי הטהען והגיע, כי ה׳ הנחיל לבני ישראל את ארץ כנען על אשר היא בתוך ארצות
העמים אשר בימי קדם היו יותר עצומים והיותר חכמים, כמו בין מצרים, צידון ואשור,
למען ילמדו העמים האלה מהם מעט מעט את חקי ה׳ עד אשר יאמינו כל יושבי תבל באל
אחד; ולכן אמר ה׳: זאת ירושלים אשר שמתיה בתוך הגוים למען תהיה להם למורה,
זאת הרשיעה לעשות מכל. הגוים, בה״א הידיעה, על אשר הם גוים ידועים. שמתיה,
מושך עצמו ואחר עמו, כלומר וסביבותיה שמתי ארצות הגוים האלה. וסביבותיה ארצות,
כפל הדבור במלות שונות, ואמר ירושלים, כי עיר הממלכה היא ראש כל המדינה. (ו) ותמר,

לְרִשְׁעָה מִן־הַגּוֹיִם וְאֶת־חֻקּוֹתַי
מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהָ כִּי
בְמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְחֻקּוֹתַי לֹא־
הָלְכוּ בָהֶם׃ (ז) לָכֵן כֹּה־אָמַר ׀
אֲדֹנָי יְהֹוִה יַעַן הֲמָנְכֶם מִן־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם בְּחֻקּוֹתַי לֹא
הֲלַכְתֶּם וְאֶת־מִשְׁפָּטַי לֹא
עֲשִׂיתֶם וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם׃ (ח) לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהֹוִה הִנְנִי עָלַיִךְ
גַּם־אָנִי וְעָשִׂיתִי בְתוֹכֵךְ מִשְׁפָּטִים
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם׃ (ט) וְעָשִׂיתִי בָךְ אֵת
אֲשֶׁר לֹא־עָשִׂיתִי וְאֵת אֲשֶׁר־לֹא־
אֶעֱשֶׂה כָּמֹהוּ עוֹד יַעַן כָּל־
תּוֹעֲבֹתָיִךְ׃ (י) לָכֵן אָבוֹת יֹאכְלוּ
בָנִים בְּתוֹכֵךְ וּבָנִים יֹאכְלוּ
אבותם

פֿעלטהאַטען, אַלס יענע פֿעל־
קער אום זיא הערום, זאָ וויא
מיינע געבאָטע מעהר אַלס
יענע זיא אומגעבענדען לענ־
דער; מיינע געזעטצע פֿער־
וואַרפֿען זיא, אונד נאַך מיי־
נען געבאָטען וואַנדעלטען זיא
ניכֿט. (ז) דאַרום שפּריכֿט דער
הערר, דער אַללמעכֿטיגע,
אַלזאָ: וויל איערע פֿרעפֿלער־
מעננע גרעסער איזט, אַלס
דיא דער אייך אימגעבענדען
פֿעלקער, וויל איהר ניכֿט נאַך
מיינען געזעטצען געוואַנדעלט,
אונד מיינע געבאָטע ניכֿט
אויסגעאיבט האַבט, יאַ
זעלבסט ניכֿט נאַך דער וויזע
דער אייך אומגעבענדען פֿעל־
קער געהאַנדעלט האַבט:
(ח) דאַרום, זאָ שפּריכֿט דער
הערר, דער אַללמעכֿטיגע,
ציעהע איך יעטצט געגען דיך
איינהער, אונד וויל שטראַפֿ־
געריכֿט אַן דיר פֿאָללציעהען
פֿאָר דען אויגען דיעזער נאַצ־
יאָנען. (ט) איך וועֶרדע מיט
דיר פֿערפֿאַהרען, וויא איך נאָך ניע פֿערפֿאַהרען בין, אונד וויא איך ניעמעהר פֿערפֿאַהרען
וועֶרדע, אָב אַללער דיינער גרייעלטהאַטען; (י) דאַרום זאָללען עלטערן אין דיינער
מיטטע איהרע קינדער, אונד קינדער איהרע עלטערן פֿערצעהרען — זאָלכֿע שטראַפֿגע־
ריכֿ:

רש"י

ישראל (ד"ה ב' ל"ג) ויש פותרים שהגוים לא קבלו תורתו והם קבלוהו ועברו עליה: (ז) יען המנכם. יען הזמינכ' את עצמיכם להפקר מן הגוים. המנכם ל' וימן להם המלך (דניאל א') ומנח' פתרו ל' הומה כמו המו גוים (תהלים מ"ו): וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם. שהם לא המירו את אלהיהם ואתם המרת' כבודי בלא יועיל ורבותינו פי' כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלי' שבהם עשיתם: (ח) גם אני. את בגדת עלי וגם אני הנני עליך:

באור

מן שרש מרה ונשמט למ"ד הפעל כדרך נחי ל' ה' אם יבואו בוי"ו ההפיך, והוא מוסך עלמו ואחר עמו, ותמר את חקותי. (ז) המנכם, משרש המן ועניינו פה כמו ואת יתר ההמון הזה (ירמיה כ"ב ט"ו) כלומר דלת עם הארץ, ועניינו לא לבד כי בחקותי לא הלכתם, אבל גם נופלים אתם מהעמים אשר סביבותיכם כי גם כמשפטיהם לא עשיתם. בחקותי מלת יען מוסך עצמו ואחר עמו, יען בחקותי לא הלכתם. (י) לכן, מלת הקריאה, כמו לכן

אֲבוֹתָם וְעָשִׂיתִי בָךְ שְׁפָטִים
וְזֵרִיתִי אֶת־כָּל־שְׁאֵרִיתֵךְ לְכָל־
רוּחַ׃ (יא) לָכֵן חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה אִם־לֹא יַעַן אֶת־מִקְדָּשִׁי
טִמֵּאת בְּכָל־שִׁקּוּצַיִךְ וּבְכָל־
תּוֹעֲבֹתָיִךְ וְגַם־אֲנִי אֶגְרַע וְלֹא־
תָחוֹס עֵינִי וְגַם־אֲנִי לֹא אֶחְמוֹל׃
(יב) שְׁלִשִׁתִךְ בַּדֶּבֶר יָמוּתוּ וּבָרָעָב
יִכְלוּ בְתוֹכֵךְ וְהַשְּׁלִשִׁית בַּחֶרֶב
יִפְּלוּ סְבִיבוֹתָיִךְ וְהַשְּׁלִישִׁית לְכָל־
רוּחַ אֱזָרֶה וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃
(יג) וְכָלָה אַפִּי וַהֲנִחוֹתִי חֲמָתִי בָּם
וְהִנֶּחָמְתִּי וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה
דִּבַּרְתִּי בְּקִנְאָתִי בְּכַלּוֹתִי חֲמָתִי
בָּם׃ (יד) וְאֶתְּנֵךְ לְחׇרְבָּה וּלְחֶרְפָּה
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיִךְ לְעֵינֵי

כל

תרגום אשכנזי

ריכטע וויל איך אן דיר פער־איבען — אונד דיינען גאנצען איבעררעסט וויל איך נאך אללען זייטען היין צערשטרייען. (יא) פירוואהר! בייא מיינעם לעבען! שפריכט דער העדר, דער אללמעכטיגע, דארום, וויל דוא מיין הייליגטהום דורך אללע דיינע גרייעלטהא־טען אונד דורך אללע דיינע שייזאלע פעראונרייניגעט האסט, וויל איך דיך פער־רינגערן, ניכטס וויל איך פערשאנען, אונד אויך איבער ניעמאנדען וויל איך מיך ער־בארמען. (יב) איין דריט־טהייל זאלל שטערבען דורך דיא פעסט, אדער אין דיינער מיטטע פערצעהרט ווערדען פאם הונגער, איין דריט־טהייל זאלל פאללען דורך דאז שווערדט אין דיינער אומגע־בונג, דען לעטצטען דריטטהייל צערשטרייע איך נאך אללען זייטען היין, אונד הינטער דיע־זעם הער ווערדע איך דאז שווערדט ציעהען. (יג) זא ווירד מיין צארן זיא פערטילגען, זא וויל איך מיינען גרים געגען זיא אויסלאססען, אונד ענדערן מיינע געזיננונגען געגען זיא, דאמיט זיא עס ערפאהרען, דאס איך דער עוויגע אין מיינעם אייפער עס זא פערהענגט, ווען איך מיינען גאנצען גרים איבער זיא אויסגעשיטטעט האבען ווערדע. (יד) דער פערהעערונג אונד דער שמאך ווערדע איך דיך איבער לאססען אונטער דען דיך אומגעבענדען פעלקערן, דאמיט דוא יעדעם פאראיבערגעהענדען צור שויא גע־שטעללט

רש״י

(יג) והנחותי חמתי. כשאנקם בם תנוח חמתי ולא תליקני רוחי: והנחמתי. ואתנקם על הכעס שכעסתם אותי: (יד) ולחרפה. דישטרו"יר בלע"ז:

לגבעות

באור

כל סורג קין. (יא) אגרע, תחסר מלת מ ס פ ר. (יב) שלשתיך, עתה מפרש מה שאמר לו לחלק השער לשלשה חלקים. (יג) והנחמתי, מבנין התפעל, והראוי והתנחמתי; והורחתו, כל מחשבותי אשר תמיד היו להטיב להם יהיו עתה להרע להם, והוא דרך כלל.

והיתה

כָּל־עוֹבֵר׃ (טו) וְהָיְתָה חֶרְפָּה
וּגְדוּפָה מוּסָר וּמְשַׁמָּה לַגּוֹיִם
אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיִךְ בַּעֲשׂוֹתִי בָךְ
שְׁפָטִים בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְתֹכְחוֹת
חֵמָה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃
(טז) בְּשַׁלְּחִי אֶת־חִצֵּי הָרָעָב
הָרָעִים בָּהֶם אֲשֶׁר־הָיוּ לְמַשְׁחִית
אֲשֶׁר־אֲשַׁלַּח אוֹתָם לְשַׁחֶתְכֶם
וְרָעָב אֹסֵף עֲלֵיכֶם וְשָׁבַרְתִּי לָכֶם
מַטֵּה־לָחֶם׃ (יז) וְשִׁלַּחְתִּי עֲלֵיכֶם כ̊
רָעָב וְחַיָּה רָעָה וְשִׁכְּלֻךְ וְדֶבֶר
וָדָם יַעֲבָר־בָּךְ וְחֶרֶב אָבִיא עָלַיִךְ
אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃

ו (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(ב) בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־
הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְהִנָּבֵא אֲלֵיהֶם׃
(ג) וְאָמַרְתָּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ

דבר

שטעללט ווייעסט; (טו) דוא וויר סט צום שפאָטטע אונד צום האָהן, צור וואַרנונג אונד צום שרעקבילדע דיענען, דען פֿעלקערן, דיא דיך אומגעבען, ווען איך אין צאָרן אונד וואוטה מיט גרימטיגען ציכֿטיגונגען יענע שטראַפֿגעריכֿטע אַן דיר אויבאיבע, דיא איך איבער דיך פֿערהענגט האַבע. (טז) ענטזענדע איך נון ווידער איך יענע טערטליכֿען פפֿיילע דעם הונגערס, דיא אייך בע־רייטס פֿערדערבליך וואַרען, זאָ ווערדע איך, ווען איך זיא יעטצט צו אייערעם פֿערדער־בען זענדע, דען הונגער העפֿ־טיגער וויטהען לאַססען, אונד דען בראָדשטאַב גאַנץ צער־ברעכֿען. (יז) הונגערסנאָטה אונד רייסענדע טהיערע וויל איך אונטער אייך שיקקען, דיא דיך קינדערלאָז מאַכֿען ווערדען, פעסט אונד מאָרד זאָללען אין דיינער מיטטע ווי־טהען, אונד אויך קריעג וויל איך איבער דיך ברינגען —— זאָ האַבע איך דער עווינע עס (איבער דיך) בעשלאָססען.

ו (א) דעם נווינען וואָרט וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: (ב) ע־דענזאָהן! װענדע דיין אַנגעזיכֿט גע־גען דיא בערגע ישראל׳ס, אונד פראָפֿעצייהע איבער זיא. (ג) דוא זאָללסט זאַגען: האָרעט,

איהר

רש״י

(טו) וגדופה. בזיון: מוסר. ייסורין: ומשמה. תמהון: (טז) ורעב אוסף עליכם. הוא רעב הפרוטה הכלה מן הכיס כך שמעתי: מטה לחם. משען לחם:

באור

(טו) והיתה, כן דרך המקרא לדבר לנוכח ושלא לנכח באחד (רד"ק). חרפה, לחרפה וכן כולן. מוסר ומשמה, מוסר שיוסרו הגוים בכך, ומשמה, שיתמהו ברוב הרעה שבא אליך (הנ"ל). (טז) אשר היו למשחית, ידוע כי הרעב היה פעמים רבים בארץ ישראל. ורעב אוסף, כלומר עתה אם אשלח בכם חצי הרעב, לא יהיו כמלפנים, אבל יכאיבו יותר באשר אוסף הרעב ואשבור מטה לחם.

ו (ב) הרי ישראל, ידוע כי ארץ ישראל ארץ הרים היא. (ג) לאפיקים, הוראות רבות

דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהוִה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת לָאֲפִיקִים
וְלַגֵּאָיוֹת הִנְנִי אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם
חֶרֶב וְאִבַּדְתִּי בָּמוֹתֵיכֶם׃
(ד) וְנָשַׁמּוּ מִזְבְּחוֹתֵיכֶם וְנִשְׁבְּרוּ
חַמָּנֵיכֶם וְהִפַּלְתִּי חַלְלֵיכֶם
לִפְנֵי גִּלּוּלֵיכֶם׃ (ה) וְנָתַתִּי אֶת־
פִּגְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי גִּלּוּלֵיהֶם
וְזֵרִיתִי אֶת־עַצְמוֹתֵיכֶם
סְבִיבוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם׃ (ו) בְּכֹל
מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם הֶעָרִים תֶּחֱרַבְנָה
מ וְהַבָּמוֹת תִּישָׁמְנָה לְמַעַן יֶחֶרְבוּ
וְיֶאְשְׁמוּ מִזְבְּחוֹתֵיכֶם וְנִשְׁבְּרוּ
וְנִשְׁבְּתוּ גִּלּוּלֵיכֶם וְנִגְדְּעוּ
חַמָּנֵיכֶם וְנִמְחוּ מַעֲשֵׂיכֶם׃ (ז) וְנָפַל
חָלָל בְּתוֹכְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי

ולגיאיות קרי — יהוה

איהר בערגע ישראל'ס! דאַז וואָרט דעם העררן, דעם אַללמעכטיגען — זאָ האַט עס פערהענגט דער העררר, דער אַללמעכטיגע, איבער דיא בערגע, איבער דיא היגעל, איבער דיא פלורען אונד איבער דיא טהאֶלער: זעהעט! איך ברינגע איבער אייך דאַז שווערדט, אינד פערניכטע אייערע (חַמָּנִים=) האֶהען; (ד) אייערע אַלטאֶרע ווערדען דאַן פעראֶרעט, אייערע זאָננענזיילן צערטרימערט ווערדען, אונד אייערע ערשלאַגענען ווערדע איך פאַר אייערע געטצען הינווערפען; (ה) דיא לייכען דער קינדער ישראל'ס ווערדע איך פאָר איהרע געטצען הינווערפען, אונד אייערע געביינע ווערדע איך אום אייערע אַלטאֶרע הערום שטרייען. (ו) אין אַללען אייערן וואָהנפלעטצען זאָללען דיא שטעדטע פערוויסטעט, אונד דיא (חַמָּנִים=) האֶהען פעראֶדעט ווערדען; דאַמיט אייך אייערע אַלטאֶרע פעראֶדעט אונד פערוויסטעט, אייערע געטצען צערטרימערט אונד פערטילגט, אייערע זאָננענזיילען ניעדערגעריססען, אונד אייערע ווערקע פערניכטעט ווערדען; (ז) דער ערשלאַגענען מענגע זאָלל אונטער אייך דאַהינפאַללען, דאַמיט איהר ערקעננעט, דאַס איך דער

עווי

רש"י

(ג) ולגבעות. ל' רמה: ולגאיות. לשון גיא: (ד) חמניכם. מין צלמי ע"א העשוין על הגגות לחמה: (ו) ויאשמו. יהיו נכרים באשמתם:

זכרו

באור

למלה הזאת, ועל אשר, ואבדתי במותיכם, מוסב על כולן נראה כי פה סורתה כמו נחל, כנר אין כולה משקה מנחלים. (ד) חמניכם, כפירש"י הם מין צלמי ע"ז העשוין על הגגות לחמה וע"ש שמעמידין בחמה קריין חמנים, וכפי' הרלב"ע הם בתים עשוים להשתחוות לשמש. (ו) למען, יגיד הסבה למה הבמות תישמנה, ואנכי תרגמתי לפי הכונה. מעשיכם, כמו מעשי ידכם. (ז) חלל, ע"ד כלל, (מכלל יופי).

והותרתי

יְהוָה: (ח) וְהוֹתַרְתִּי בִּהְיוֹת לָכֶם
פְּלִיטֵי חֶרֶב בַּגּוֹיִם בְּהִזָּרוֹתֵיכֶם
בָּאֲרָצוֹת: (ט) וְזָכְרוּ פְלִיטֵיכֶם
אוֹתִי בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ־שָׁם
אֲשֶׁר נִשְׁבַּרְתִּי אֶת־לִבָּם הַזּוֹנֶה
אֲשֶׁר־סָר מֵעָלַי וְאֵת עֵינֵיהֶם
הַזֹּנוֹת אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם וְנָקֹטּוּ
בִּפְנֵיהֶם אֶל־הָרָעוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ
לְכֹל תּוֹעֲבֹתֵיהֶם: (י) וְיָדְעוּ כִּי־
אֲנִי יְהוָה לֹא אֶל־חִנָּם דִּבַּרְתִּי
לַעֲשׂוֹת לָהֶם הָרָעָה הַזֹּאת:
(יא) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה הַכֵּה
בְכַפְּךָ וּרְקַע בְּרַגְלְךָ וֶאֱמָר־אָח

אל

עווינגע בין. (ח) וויאָהל לאַססע איך אייניגע איבריג, דאַמיט אייערע שווערדט-ענטראָננענען אונטער דען פֿעלקערן זייען, ווען איך אייך אין דיא לענדער צערשטרייע. (ט) דאָרט אונטער דען היידענפֿעלקערן, וואָ זיא געפֿאַנגען זיין ווערדען, זאָללען דיעזע אייערע ענטראָננענען אַן מיך דענקען, וויא איך געקרענקט ווארדע דורך איהר בוהלערישעס הערץ, דאַז איממער פֿאָן מיר וויך, אינד דורך איהרע אויגען, דיא בוהלעריש אַן איהרען געטצען הינגען; (דאָרט) זאָללן איהנען פֿערנאָלטען ווערדען נאַך איהרען באָזען האַנדלונגען אונד נאַך איהרען גרייעלטהאַטען, דיא זיא בעגאַנגען. (י) דאַן ווערדען זיא ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע ניכט פֿערגעבליך געדראָהעט האַבע, דיעזעס אונגליק איבע־ זיא צו פֿערהענגען. — (יא) זאָ שפריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: שלאַגע דיא הענדע צוזאַמען, שטאַמפֿע מיט דעם פֿוסע, אונד רו

פֿע

רש"י

(ט) וזכרו פליטיכם אותי. את חסדי ואת רחמי שהייתי מרחם עליהם בהעוותם לפני בארצם: אשר נשברתי את לבם הזונה. אשר נכנעתי אליהם אע"פ שזונה לבם וסר מעלי הייתי מבקש מהם ע"י נביאי לשוב אלי, ואטיבו להם ולא אבו: ונקוטו בפניהם. מנחם חברו עם ראיתי בוגדים ואתקוטטה (תהלים קי"ט) יתקוטטו על עצמם על אשר לא שמעו אלי. וי"ת וידנקון ואינון יהא חזן וכ"ת האנקים דמדנקים ובכי ואנקה דמדנקן דמוניי"ר בלע"ז: (יא) ורקע. ענינו יורה עליו מכה רגלו על הארץ ומרדד את הטיט והוא דרך אבל: ואמר אח. לצעקת

יגון

באור

(ח) והותרתי, אתן לכם שארית ומחיה. לכם, פליטי חרב בגוים. בהזרותיכם, לפי שהמקור בשמות השם יבוא ביו"ד הרבוי כמו השם, וכן בבנותיך גבך (לקמן ט"ז ל"א), (הנ"ל). (ט) אשר נשברתי, יתכן כי הוא כדעת הרד"ק בנפעל, ע"ד ויתעצב אל לבו (בראשית ו' ו'), ומלת את במקום מן, כמו כצאתי את העיר (שמות ט' כ"ט) שהוא כמו מן העיר; וא"כ פירוש הפסוק כזה: זכרו פליטיכם אותי בגוים אשר נשבו שם, ומה יזכרו? יזכרו איך נשברתי ונכעסתי מלבם הזונה וגו', ומעיניהם אשר הן זונות אחרי וגו'. ונקטו, לפי הנראה הוא מהכפולים וכמוהו מצאנו בתלמוד על מנת למקטן (ב"מ דף ס"א), והשם ממנו קטטה, ואנכי תרגמתיו לפי הכונה. (יא) ורקע, כשמכה אדם ברגל על הארץ כאלו רוקע ורוטש הארץ תחתיו (רד"ק). אח,

קריאה

אֶל כָּל־תּוֹעֲבוֹת רָעוֹת בֵּית
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בַּחֶרֶב בָּרָעָב
וּבַדֶּבֶר יִפֹּלוּ׃ (יב) הָרָחוֹק בַּדֶּבֶר
יָמוּת וְהַקָּרוֹב בַּחֶרֶב יִפּוֹל
וְהַנִּשְׁאָר וְהַנָּצוּר בָּרָעָב יָמוּת
וְכִלֵּיתִי חֲמָתִי בָּם׃ (יג) וִידַעְתֶּם
כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּהְיוֹת חַלְלֵיהֶם
בְּתוֹךְ גִּלּוּלֵיהֶם סְבִיבוֹת
מִזְבְּחוֹתֵיהֶם אֶל כָּל־גִּבְעָה רָמָה
בְּכֹל ׀ רָאשֵׁי הֶהָרִים וְתַחַת כָּל־
עֵץ רַעֲנָן וְתַחַת כָּל־אֵלָה עֲבֻתָּה
מְקוֹם אֲשֶׁר נָתְנוּ־שָׁם רֵיחַ נִיחֹחַ
לְכֹל גִּלּוּלֵיהֶם׃ (יד) וְנָטִיתִי אֶת־
יָדִי עֲלֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה מִמִּדְבַּר דִּבְלָתָה
בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי
יְהוָה׃

פֿיך וועהע איבער דיא אַבשייליכען גרייעלטהאַטען דעס הויזעס ישראל, אום דערענטוויללען זיא אין קריעג, אין הונגערסנאָטה אונד אין דער פעסט הינגעראַפֿט ווערדען. (יב) דער ענטפֿערנטע ווירד שטערבען אין דער פעסט, דער נאַהע ווירד פֿאַללען דורך דאַז שווערדט, דער נאָך פֿערשאָנט געבליעבענע בעלאַגערטע אַבער זאָלל פֿאָר הונגער אומקאָממען. — זאָ וויל איך מיינען גאַנצען גרים איבער זיא אויסשיטטען. (יג) דאַן ווערדען זיא ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין, ווען איהרע ערשלאַגענען אונטער איהרען געטצען אום איהרע אַלטאָרע הערום ליעגען ווערדען, אויף יעדעם ערהאַבענען היגעל, אויף אַללען בערגשפיטצען, אונטער יעדעם גרינען בוימע, אונטער יעדער דיכטבעלויבטען אייכע אונד אַן יעדעם אָרטע, וואָ זיא איהרען געטצען אַנגענעהמען דופֿט אויפֿשטייגען ליעסען. (יד) איך ווענדע מיינע מאַכט געגען זיא, אונד לאַססע דאַז לאַנד אין אַללען איהרען וואָהנפלעטצען אֶדער אונד פֿערווילדעטער ווערדען אַלס דיא וויסטע צו דבלה, דאַמיט זיא ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין.

רש"י

יגון ואוי: (יב) והנצור. הנאסף אל העיר ויצורו עליו: וכליתי חמתי. אשלים כל חרוני וקצפי ברעתם: (יג) אלה. פלנצו"ן בלע"ז: עבתה. ל' ען עבות (לקמן כ') שענפיו מרובין: (יד) שממה. מאין יושב: ומשמה. תמהון שיתמהו עליה רואיה:

באור

קריאה לנער. אשר, אשר בעונש תועבות, בחרב ברעב ובדבר יפלו, (הנ"ל). (יב) והנשאר, יבאר מי הוא הנשאר. והנצור, הוא הנאסף על העיר ויצורו עליו, (רש"י). (יג) עבתה, מלשון ען עבות (לקמן כ' כ"ח) אילן שענפיו מרובין, וע"כ יאחזו זה בזה, מלשון ויעבתוה (מיכה ז' ג') ובא בדגש התי"ו לנקבה כמו מן אדום אדמה בדגש המ"ם. מקום, כמו במקום. (יד) ממדבר דבלתה, מ"ם ממדבר היא היתרון (קאמפאראטיף), כלומר יותר ממדבר דבלתה, ויתכן שהיה זה מדבר נורא ידוע בימים ההם בשם זה.

ז (א) ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
(ב) ואתה בן־אדם כה־אמר
אדני יהוה לאדמת ישראל קץ
בא הקץ על־ארבעת כנפות
הארץ: (ג) עתה הקץ עליך
ושלחתי אפי בך ושפטתיך
כדרכיך ונתתי עליך את כל־
תועבותיך: (ד) ולא־תחוס עיני
עליך ולא אחמול כי דרכיך עליך
אתן ותועבותיך בתוכך תהיין
וידעתם כי־אני יהוה: (ה) כה
אמר אדני יהוה רעה אחת רעה
הנה באה: (ו) קץ בא בא הקץ
הקיץ אליך הנה באה: (ז) באה
הצפירה אליך יושב הארץ בא

ארבע קרי   העת

ז (א) פערנער וואַרד מיר דעם עוויגען ; וואָרט , וויא פאָלגט : (ב) דוא ערדענזאָהן! זאָ שפריכט דער העררר , דער אַללמעכטיגע : פערדערבען דעם לאַנדע ישראל ! פאָן אַלּ לען פיערוועלטגעגענדען זאָלל דאַז פערדערבען העראַנקאָמּ מען ! (ג) יעטצט שאָן קעממט דאַז פערדערבען איּ בער דיך ! —— איך לאַססע מיינען צאָרן לאָסברעכען איּ בער דיך , ריכטע דיך נאַך דייּ נעם וואַנדעל , אונד לאַססע אַללע דיינע גרייעל דיר אַנּ היים קאָממען . (ד) מיין אויגע ווירד דיך ניכט שאָנען , איך וויל מיך ניכט ערבאַרמען , זאָנדערן נאַך דיינעם וואַנדעל , נאַך דיינען גרייעלטהאַטען , דיא אין דיינער מיטטע פערּ איבט וואורדען , וויל איך דיר פערגעלטען ; דאַן זאָללט איהר עס איננע ווערדען , דאַס איך דער עוויגע בין . (ה) זאָ שפריכט דער העררר , דער אַללמעכטיּ גע : איין אונגליק , איינציג אין זיינער אַרט , קעממט הערבייא . (ו) דאַז פערדערבען רקט העראַן , עס קאָממט הערבייא נעשטרעכט דאַז ענדע , דאַז איך איבער דיך פערּ העננט , (ז) דאַז לערמגעשרייא דרינגט שאָן ביז צו דיר , לאַנדעסבעוואָהנער! דיא צייט ריקט

רש"י

ז (ב) בא הקץ. שאמרתי ונושנתם בארץ והשחתם וגו' העידותי בכם כי אבד תאבדון (דברים ד') ונושנתם בגי' תתנ"ב והם נשתהו בה תת"ן ד' מאות ומ' משנכנסו לה עד שנבנה הבי' ות"י עמד הבית : (ה) רעה אחת רעה. רעה שלימה ומיוחד' למעל' מכל הרעות והוא חורבן הבית : הנה באה. טעמו באל"ף הוא ל' פועלת : (ז) באה הצפירה. טעמו למעלה בבי"ת

באור

ז (ד) דרכיך וגו' ותועבותיך , תחסר כ"ף הדמיון , ושיעורו : כדרכיך וכתועבותיך אשר בתוכך היו , עליך אתן . (ה) רעה אחת רעה , לדעת רש"י ענינו כך : רעה שלימה מיוחדת למעלה מכל הרעות והוא חרבן הבית ; אבל על אשר לא פרש לנו הנביא , מה תהיה הרעה האחת יתכן לפרשו כיונתן : בישתא בתר בישתא , כאלו כתוב אחר . (ו) הקיץ , אשר הקץ . (ז) הצפירה , לא מצאתי לפרשו מלשון צפרא כי הבקר הוא כנוי לביאת הגאולה , ע"כ אמרתי

הָעֵת קָרוֹב הַיּוֹם מְהוּמָה וְלֹא־הֵד
הָרִים׃ (ח) עַתָּה מִקָּרוֹב אֶשְׁפּוֹךְ
חֲמָתִי עָלַיִךְ וְכִלֵּיתִי אַפִּי בָּךְ
וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכָיִךְ וְנָתַתִּי עָלַיִךְ
אֵת כָּל־תּוֹעֲבוֹתָיִךְ׃ (ט) וְלֹא־
תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמוֹל כִּדְרָכַיִךְ
עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ
תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה מַכֶּה׃
(י) הִנֵּה הַיּוֹם הִנֵּה בָאָה יָצְאָה
הַצְּפִרָה צָץ הַמַּטֶּה פָּרַח הַזָּדוֹן׃
(יא) הֶחָמָס קָם לְמַטֵּה־רֶשַׁע לֹא־

מהם

ריקט הערַאַן, דער טאַג איזט נאַהע, אונד אויך דיא פֿער־ווירדונג שאָן — אַבער עס איזט ניכֿט דאַז יויכֿצען אויף דען בערגען. — — (ח) מיין גרים ווירד באַלד איבער דיך לאָס־ברעכֿען, מיינען נאַנצען גרים ווערדע איך אויסשיטטען איבער דיך, ווערדע דיך ריכֿטען נאַך דיינעם וואַנדעל, אונד דיר פֿערגעלטען נאַך אַללען דיינען גרייעלטהאַטען. (ט) מיין אויגע ווירד ניכֿט שאָנען, איך וויללמיך ניכֿט ערבאַרמען, (זאָנדערן) נאַך דיינעם וואַנדעל דיר פֿערגעלטען, אונד נאַך דיינען גרייעלטהאַטען, דיא אין דיינער מיטטע פֿעראיבט וואורדען, דאַמיט איהר ער־קעננעט, דאַס איך דער עוויגע (עם בין), דער ציכֿטיגעט. — — (י) זיעהע! — דיעזער טאַג איזט שאָן געקאָממען, דאַז לערמנעשרייא איזט שאָן איבעראַלל — צו זאָלכֿער בליטהע איזט אייערע אונגערעכֿטיגקייט, צו זאָלכֿער פֿרוכֿט זינד אייערע פֿרעפֿעלטהאַטען אויפֿגעגאַנגען. — (יא) דיא געוואַלט ערהעבט זיך אַלס דער באָזהייט שטיטצע.

ניכֿט

רש"י

בני"ת והוא לי פעלה כבר באה הצפירה כמו בא ושקע מאור השחר והתפארת בא: ולא הד הרים. ולא לאישתיזבא לרישי טוריא. והד לשון צעק' הכרזה לקום לברוח אל ראשי ההרים כמו הידד השבתי (ישעיה ט"ז) וענו עליו הידד (ירמיה נ"א) השמעת קול נושא משא ענבים של הגת וטועני הקורה: (ח) מקרוב. במהר': (י) הנה היום. הנה בא היום: הנה באה. הרעה: יצאה הצפירה. עלה השחר של יום הרעה: צץ המטה. להכות אתכם: פרח הזדון. נתגלה נבוכדנאצר הרשע: (יא) החמס קם וגו'. החמס אשר בידכ' הוא קם עליכם למט' רשע לשחתכ':

לא

באור

אמרתי לבארו לשון קריאה, וכמוהו בתלמוד ירושלמי (סנהדרין פרק נגמר הדין ובחגיגה פרק אין דורשין) כד נח לפר לבשו מניכון וכד נח לפר תניינא עולו. ועתה יתבאר גם היטב סיפא דקרא, כי הנביא אמר: המהומה אשר תשמע איננו הד הרים מלשון הידד, קריאת שמחה, אבל קול נהי. קרוב היום מהומה וגו', היום מהומה איננו בסמיכות, אבל שעורו כן: קרוב היום קרוב המהומה, אבל המהומה הזאת איננו הד הרים, והוא ע"ד ובכרמים לא ירונן (ישעי' י"ו י'); כי הכרמים הם על ההרים. (י) המטה, שם משפט, וענינו נרדף לזדון לשון נטית משפט, וכמוהו: והעיר מלאה מטה (לקמן ט' ט'), ומוסב על ישראל, וענינו: התועבות אשר עשו כבר פרחו ועתה תעשינה פרי, ואנכי תרגמתי לפי הכונה. (יא) החמס, שעור הכתוב אנשי חמס יקומון להיות משען לרשעים לא לטובתם ולא לטובת בעלי בריתם כי אם כל מגמתם ללכת אחר יצר לבם הרע ולעשות עול בלי בשע, וכמו שת"י

קטופין

מֵהֶם וְלֹא מֵהֲמוֹנָם וְלֹא מֶהֱמֵהֶם וְלֹא־נֹהַּ בָּהֶם׃ (יב) בָּא הָעֵת הִגִּיעַ הַיּוֹם הַקּוֹנֶה אַל־יִשְׂמָח וְהַמּוֹכֵר אַל־יִתְאַבָּל כִּי חָרוֹן אֶל־כָּל־הֲמוֹנָהּ׃ (יג) כִּי הַמּוֹכֵר אֶל־הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב וְעוֹד בַּחַיִּים חַיָּתָם כִּי־חָזוֹן אֶל־כָּל־הֲמוֹנָהּ לֹא יָשׁוּב וְאִישׁ בַּעֲוֹנוֹ חַיָּתוֹ לֹא יִתְחַזָּקוּ׃ (יד) תָּקְעוּ בַתָּקוֹעַ וְהָכֵין הַכֹּל וְאֵין הֹלֵךְ

למלחמה

ניכט איהרער זעלבסט, ניכט איהרעס פעבעלס, ניכט איהרער אנפערוואנדטען ווילען; דען קיינע איינינקייט איזט אונטער איהנען. (יב) דיא צייט איזט געקאממען, דער טאג איזט דא! דאך פרייע זיך דער בעזיטצנעהמער ניכט, אונד דער בעזיטץ־פערליערענדע טרויערע ניכט, דען מיין צארן איזט געריכטעט געגען איהרע גאנצע מענגע. (יג) דער בעזיטץ־פערליערענדע געלאנגט ניע צו זיינעם איינענטהומע ווידער, זאללטע זיין לעבען אויך נאך זא לאנגע וואהרען; דא עס איבער דיא גאנצע מענגע בעשלאססען איזט, ניעמאנד זאלל צוריק קעהרען; איהרער מיססעטהאטען זיך בעוואוסט, זאללען זיא אויך קיינע האפפנונג בעהאלטען, ביים לעבען צו בלייבען. — (יד) צו תקוע שטעסט מאן אינז הארן, אללעס שטעהט בערייט; דאך וואגט זיך קיינער אין דען

קאמפף

רש"י

לא מהם. כך אמר הקב"ה למשחית אינך זקוק להשאיר נפש (מרשעי ישראל) כי אין טובה יוצאת לא מהם ולא מבניהם ולא מהמונם: ולא נוה בהם. אין בהם נוהה אחרי מגעגע ונותן לב אלי כמו וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל א' ז'). ולשון ארמי הוא תתינהון לפולחני' לשון תאוה וגעגועין. ומנח' חברו לשון יללה וכן וינהו כל בית ישראל פירש לשון יללה ואין בתיבה רק ה"א יסוד: (יב) והמוכר אל יתאבל. אעפ"י שדרך המוכר שדהו להיות עצב אל יתעצב כי סופכם לגלות: (יג) כי המוכר אל הממכר לא ישוב. משיגלו בגול' לא ישוב ויראה' עוד השדה שמכר ולמה יתאבל: ועוד בחיים חייתם. כל ימי חייה' לא ישובו אל מקומ': כי חזון אל כל המונה וגו'. ארי נביי' מתנבן על כל איתרגושתהון למיתב בתיובתא ולא תייבין: איש בעונו חיתו. כל א' מהם חיתו ונפשו דבוק' בעונו: לא יתחזקו. לא יחזקו לבם על יצ"הר לשוב תירת': (יד) תקעו בתקוע. כשיבוא עליהם הצר הכינו עצמ' למלחמ' ואין יוכ' להלחם:

באור

מטופין קמו למסעד רשיעין וכו'. מהמהם, הקונים אשר להם ועליהם יורה כפל מלת הם. ולא נה בה, שעורו כי לא נה בהם כלומר שאין בסודם ובמקהלותם שכם אחד. וטעם נה ענין קנין ואסיפה מל' וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (ש"א ז' ב'). (יב) הקונה, כנוי להאויב אשר בחרבו ובקשתו קנה את הארץ. והמוכר, כנוי לישראל, כי יש גם מכירה בלי מחיר, כמו תמכור עמך בלא הון (תהלים מ"ד י"ג). המונה, הכנוי מוסב על הארץ, והנביא הגיד כי קללת ה' תנוח על הארץ, וא"כ לא תצמיח ממנה תועלת גדולה להקונה וגם אבדת המוכר לא תהיה גדולה. (יג) כי המוכר, יתכן כי כך ענינו: המוכר, הוא הדור אשר גורש מארצו, לא ישוב שם לעולם ואם גם יאריך ימים מאוד, ומה' היה החזון הקשה וגם אחד מהם לא ינצל. בחיים חייתם, לשון נופל על לשון, והוראתה נפש, כמו דכא לארץ חיתי (תהלים קמ"ג ג'). חיתו לא יתחזקו, חזק בהתפעל יורה על התאמצות הרוח, ופירושו: גם לא יהיה להם רוח לקוות לחיות את נפשם, באשר ידעו בארץ אויביהם את עונם. (יד) תקעו וגו', ישוב לענינו הראשון, להגיד להם איך ינהגו עת יבוא עליהם הצר. בתקוע, לפי דעתי הוא

גם

לַמִּלְחָמָה כִּי חֲרוֹנִי אֶל־כָּל־
הֲמוֹנָהּ׃ (טו) הַחֶרֶב בַּחוּץ וְהַדֶּבֶר
וְהָרָעָב מִבָּיִת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב
יָמוּת וַאֲשֶׁר בָּעִיר רָעָב וָדֶבֶר
יֹאכְלֶנּוּ׃ (טז) וּפָלְטוּ פְּלִיטֵיהֶם
וְהָיוּ אֶל־הֶהָרִים כְּיוֹנֵי הַגֵּאָיוֹת
כֻּלָּם הֹמוֹת אִישׁ בַּעֲוֺנוֹ׃ (יז) כָּל־
הַיָּדַיִם תִּרְפֶּינָה וְכָל־בִּרְכַּיִם
תֵּלַכְנָה מָּיִם׃ (יח) וְחָגְרוּ שַׂקִּים
וְכִסְּתָה אוֹתָם פַּלָּצוּת וְאֶל כָּל־
פָּנִים בּוּשָׁה וּבְכָל־רָאשֵׁיהֶם
קָרְחָה׃ (יט) כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת
ישליכו

קאַמפף, דען מיין צאָרן טריפפט זיא אַללע. (טו) פאָן אויסען וויטהעט דאַז שווערט, פאָן איננען דיא פעסט אונד דער הונגער. וואַס אים פעלדע איזט, קעממט אום דורך דאַז שווערדט, אונד וואַס אין דער שטאַדט איזט, פערצעהרט דער הונגער אונד דיא זייכע. — (טז) וואָהל ענטקאָממען איינצעלנע, דיזע אַבער זינד אויף דען בערגען, גלייך האַלבפליעגענדען טויבען, אַללע רופען וועהע, יעדער אָב זיינער מיססעטהאַט; (יז) אַללע הענדע ערשלאַפפען, אונד אַללע קניע שוואַנקען, אַלס וואַנדעלטען זיא אין וואַסס ערפלוטהען; (יח) זיא גירטען זעקקע אום, ענטזעטצען אומהיללעט זיא, נור שמאַך צייגט יעדעס געזיכט אונד נור קאַהלע פלאַטטען צייגט יעדער קאָפף; (יט) איהר זילבער ווערפען זיא אויף דיא שטראַסע, איהר גאָלד איזט איה׳

רש״י

(טז) כיוני הגאיות. דרך היונים להקנן בגאיות שם היו הומים אל ההרים אשר ינוסו שם איש בעונו כיוני הגאיות אשר כולם הומות: (יז) תלכנה מים. מזיעת אימה: לנדה

באור

שם העיר, וכן מלאנו ויתקע יואב תקיעה (שמואל ב׳ י״ד כ׳) וכמוהו תקעו שופר בגבעה חצוצרה ברמה (הושע ה׳ ח׳), וכן ובתקוע תקעו שופר (ירמיה ו׳ א׳). והנה להשרש הזה הוראות שונות, א׳, כמו ויתקעה בבטנו (שופטים ג׳ כ״א) שהוא לשון דחיפה. ב׳, כמו תקעת לזר כפך (משלי ו׳ א׳) שהוא לשון הכאת כף. ג׳ השמעת קול שופר כמו פה, ואשר כולן תהיינה רק אחת אם נאמר כי הוראתן בל״הק הדפת ודחיפת דבר מה מדבר אחר, ועל הוראת א׳ וג׳ יאמר גם האשכנזי: שטאָסען. (טז) כיוני, נקר ביונים כי הן רכות לבב מאוד. הגאיות, שם מפעל רבים משרש גאה, וענינו התנשאות, כמו כי גאו המים (לקמן מ״ז ה׳), ובא בסמיכות עם יוני, כמו איש אמונות (משלי כ״ח כ׳). ועתה יתפרש היטב משל הנביא כי אמר בני ישראל מרבות לבב תגבהנה עוף עת תמרדנה מעלה נדף. (יז) מים, כמו כמים, ושיעורו כן: ברכיהם ינודו הנה והנה כאלו תלכנה בשבולת הנהר ואז תהיה מקבילות לעמת כל הידים תרפנה. ודוגמתו מלינו: ימאסו כמו מים יתהלכו למו (תהלים נ״ח ח׳), וענינו: הרשעים ימסו כלומר כמס יבלה, [כי השרש הזה יורה על כלית דבר בכלל, כמו כמסוס נוסס (ישעי׳ י׳ י״ח), וימסו אסוריו (שופטים ט״ו י״ד)] ולא יהיה להם כח ללכת עד כי בלכתם ינודו הנה והנה כהאיש ההולך בשבולת המים, ואם בכל זאת ידרכו חצם, כמו יתמללו. (יח) פלצות, אימה ורעדה, כמו: ותכסנו פלצות (תהלים נ״ה ו׳)

יַשְׁלִיכוּ וּזְהָבָם לְנִדָּה יִהְיֶה כַּסְפָּם
וּזְהָבָם לֹא־יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם
עֶבְרַת יְהוָֹה נַפְשָׁם לֹא יְשַׂבֵּעוּ
וּמֵעֵיהֶם לֹא יְמַלֵּאוּ כִּי־מִכְשׁוֹל
עֲוֹנָם הָיָה׃ (כ) וּצְבִי עֶדְיוֹ לְגָאוֹן
שָׂמָהוּ וְצַלְמֵי תוֹעֲבֹתָם שִׁקּוּצֵיהֶם
עָשׂוּ בוֹ עַל־כֵּן נְתַתִּיו לָהֶם לְנִדָּה׃
(כא) וּנְתַתִּיו בְּיַד־הַזָּרִים לָבַז
וּלְרִשְׁעֵי הָאָרֶץ לְשָׁלָל וְחִלְּלוּהָ°׃
(כב) וַהֲסִבֹּתִי פָנַי מֵהֶם וְחִלְּלוּ אֶת־
צְפוּנִי וּבָאוּ־בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ׃
(כג) עֲשֵׂה הָרַתּוֹק כִּי הָאָרֶץ מָלְאָה
מִשְׁפַּט דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה חָמָס׃
(כד) וְהֵבֵאתִי רָעֵי גוֹיִם וְיָרְשׁוּ

וחללוהו קרי את

איהנען איין שייאזאַל, איהר זילבער אונד איהר גאָלד קאַן זיא יאַ ניכט רעטטען אַם ראַ־כעטאַגע דעס עוויגען, קאַן זיא ניכט זעטטיגען, אונד קאַן איה־רען הונגער ניכט שטיללען, דען דיעזעס וואַר יאַ דער אַנ־שטאָס צו איהרער זינדע; (כ) זיא פערפערטינגטען יאַ דאַרוים איהרען העררליכען שמוק, מיט דעם זיא זאָ פראַנגטען, אונד דיא גרייעלפאָללען בילדער איהרער שאַנדגאָטטער; דאַ־רום לאַססע איך עס איהנען צום שייאזאַל ווערדען. (כא) אונד געבע עס פרעמדען צור ביטע, באַרבאַרען צום רויבע, וויל זיא עס זאָ ענטווייהעט האַבען. (כב) איך ווענדע מיין אַנטליטץ אַב פאָן איהנען, וויל זיא נע־שענדעט האַבען מיינע לעהרע, דעסהאַלב זאָללען באַרבאַרען איבער זיא איינהער שטירצען, אונד זיא צו שאַנדען מאַכען.
(כג) בערייטע דיא קעטטע! דען פאָלל איזט דאַז לאַנד פאָן בלוטשולד, פאָלל דיא שטאַדט פאָן געוואַלטטהעטינגקייט. (כד) איך פיהרע דיא שלימסטען דער פעלקער הערביא,
דאַם

רש"י

(יט) לנדה יהי'. לשקוץ יהי' להם: (כ) ולבי עדיו. של הקב"ה אשר לגאון שמהו להם הוא ב"המ שנקרא גאון עוזם כמו שנאמר (לקמן כ"ד) הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם הם צלמי תועבות עשו בו ע"כ וגו': (כב) את צפוני. את מקום שהייתי צפון שם ביניה': (כג) עשה הרתוק. שלשלת אות הוא שילכו בגולה אסורים בזיקים: משפט דמים. חוני קטול: (כד) רעי גוים.

באור

ו'). (יט) לנדה, כמו היתה ירושלים לנדה (איכה א' ח'), וידוע כי בארצות הקדם הנדות היו מתועבות, ולמה יהיה להם לנדה? על כי לא יוכל להצילם. לא ישבעו וכן לא ימלאו, בהזהב לעת הרעב. מכשל עונם היה, כספם וזהבם גרם להם לחטא כמפורש בפסוק הבא. (כ) וצבי, לשון תפארת וכמוהו רבים, וענינו: עדים אשר עשו מזהב ואשר שמו להם לגאון. עשו בו, מושך עצמו ואחר עמו. (כא) וחללוה, לולא הקבלה הייתי קורא: וחלקוה, ואם נפרש אותה לשון חלל נאמר כי הוי"ו במקום כי, ושעורו: ונתתיו [הזהב] ביד הזרים להענישם על אשר חללו אותו, ע"ד וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל (הושע ב' י'). (כב) וחללו, כמו על כי חללו ומדה כנגד מדה. צפוני, כנוי לתורה אשר היתה לפונה ונשמרה לישראל ע"ד סוד ה' ליראיו (תהלים כ"ה י"ד). (כג) הרתוק, שלשלת מלשון

את־בתיהם והשבתי גאון עזים
ונחלו מקדשיהם: (כה) קפדה
בא ובקשו שלום ואין: (כו) הוה
על־הוה תבוא ושמעה אל־
שמועה תהיה ובקשו חזון מנביא
ותורה תאבד מכהן ועצה
מזקנים: (כז) המלך יתאבל
ונשיא ילבש שממה וידי עם־
הארץ תבהלנה מדרכם אעשה
אותם ובמשפטיהם אשפטם
וידעו כי־אני יהוה:

דאס זיא איהרע הייזער אין
בעזיטץ נעהמען, אונר פער־
ניכטען נעגענשטאנד דעם
האכמיטהעס פאן דיעזען פרע־
מען: דאן זאללען יענע איה־
רע פאללעסטע פערטהיילען.
(כה) דאז פערדערבען קעממט
העראן, זיא ווערדען רוהע זו־
כען, זיא אבער גענר פינ־
דען. (כו) אונפאלל ווירד אויף
אונפאלל קאממען, איינע
נאכריכט ווירד פאלגען אויף
דיא אנדערע, דאן ווערדען
זיא וויזאנונגען פערלאנגען
פאם פראפעטען, אבער דיא
לעהרע ווירד פערשווינדען
פאן דעם פריסטער אונד דער
ראטה פאן דען אלטען, (כז) דער
קעניג ווירד טרויערן, דען פירשטען ווירד ענטזעטצען אומהיללען, אונר דעם פאלקע
ווערדען דיא הענדע ערשלאפפען; דען נאך איהרעם וואנדעל ווערדע איך מיט איהנען
פערפאהרען, אונד נאך איהרעם פערריענסטע ווערדע איך זיא ריכטען, דאמיט זיא ער־
קעננען, דאס איך דער עוויגע בין.

רש"י

רעים שבעכו"ם ולבוזים: ונחלו. ויתנחלו לאחרים: מקדשיהם. בתי היכלי הבמות שהיו נועדים שם לו' בית זנונים: (כה) קפדה בא. כמו (ישעיה ל"ח) קפדתי כאורג חיי לו' כריתה: (כו) הוה על הוה. מאורע על מאורע הויה אחר הויה. ומנח' חברו לו' שבר: ותורה תאבד מכהן. הרגילים בהוראה כמ"ש ותור' יבקשו מפיהו (מלאכי ב'):

באור

וכל גדוליה רתקו בזיקים (נחום ג' י'). (כד) גאון עזים, זה בה"מ, כמו את מקדשי גאון עזכם (לקמן כ"ד כ"א). מקדשיהם, לפי הוראת שרש קדש יפול השם מקדש על כל בנין מיוחד למשכן לעצם מובדל מכל סביבותיו, ועל כן יקרא גם ארמון כן, כמו מקדש מלך הוא (עמוס ז' י"ג). (כה) קפדה, כמו קפדתי כאורג חיי (ישעיה ל"ח י"ב) ותרגום הקלר קלרה ידי האתקפדא אתקפדית, וכן בתלמוד לא הקפדן מלמד, שעורו לכעוס וכולן לשון כריתה. שלום, כנוי לכל הצלחת זמנית, כמו וישם לך שלום (במדבר ו' כ"ו). (כו) הוה, משרש הוה וכאשר ידמה במבטא להשרש היה כן ידמה לו בהוראתו, וענינו מאורע רע, כמו תפול עליך הוה (ישעי' מ"ז י"א). ותורה תאבד מכהן, הוא תשובה על ובקשו חזון מנביא, והוא רק כפל הדבור במלות שונות, והוי"ו ותורה הוא כמו אבל. (כז) שממה, שם נרדף לרעדה והוא ע"ד השאלה, כלומר חיל ורעדה יאחזון. תבהלנה, הוראת שרש בהל הוא החרדה, ועל אשר המחריד לפי גדולת חרדתו ימהר במלאכתו או אם גדלה מאוד ימס לבבו וידיו תרפינה, ע"כ יתכן לפרשו פה לשון רפיון ידים, וכמוהו בפעל ליראם ולבהלם (ד"הי ב' ל"ב י"ח) שהוא ג"כ לשון רפיון ידים, למען לא ילחמו במלך אשור ולא יכבדו עליו ללכוד את העיר. מדרכם, מ"ם הסבה, כלומר על דבר אשר הלכו בדרכים רעים ע"כ אעשה גם אני להם את אשר עשה, וכמיהו משוד עניים ומאנקת אביונים (תהלים י"ב ו') ובמשפטיהם, כמו ובמשפטיהם.

ח (א) וַיְהִי ׀ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית בַּשִּׁשִּׁי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ אֲנִי יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי וְזִקְנֵי יְהוּדָה יוֹשְׁבִים לְפָנָי וַתִּפֹּל עָלַי שָׁם יַד אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (ב) וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה דְמוּת כְּמַרְאֵה־אֵשׁ מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה אֵשׁ וּמִמָּתְנָיו וּלְמַעְלָה כְּמַרְאֵה־זֹהַר כְּעֵין הַחַשְׁמַלָה׃ (ג) וַיִּשְׁלַח תַּבְנִית יָד וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ ׀ בֵּין־הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וַתָּבֵא אֹתִי יְרוּשָׁלַ͏ְמָה

במראות

ח (א) אים זעכסטען יאהרע, אם זעכסטען דעם פינפטען מאנאטעס, אלס איך עבען צו הויזע וואר, אונד דיא עלטעסטען פאן יהודה פאר מיר זאסען, קאם ־ראזעלבסט דיא בעגייסטערונג דעם העררן, דעם אללמעכטיגען איבער מך. (ב) איך בליקטע אויף, אונד נאהם איינע געשטאלט וואהר, אן פארבע גלייך דעם פייער; פאן דען לענדען אבווערטס וואר זיא פייערפארבען, פאן דען לענדען אויפווערטס אבער האטטע זיא איינען שטראהלענגלאנץ גלייך דעם שיינע דעם חשמל'ס. (ג) זיא שטרעקטע דיא געשטאלט איינער האנד אויס, פאסטע מיך בייא דען לאקקען מיינעס הויפטעס, איין ווינד טרוג מיך צווישען הימעל אונד ערדע פארט, אונד פיהרטע מיך בייא געטטליכען ערשיי־

רש"י

ח (א) בשנה הששית. לגלות יכניה: (ב) ממראה מתניו וגו'. אסור להתבונן בפסוק זה: (ג) בציצת ראשי. בשערו' ראשי פלוציי"ל בלע"ז: במראות אלהים. הראני כאלו נושא אותי ומביאני

באור

ח (א) ותפל, יתכן כי אמר ותפול להורות על הפתאומית וע"כ הוסיף גם מלת שם כלומר, לא כוהו ללכת הנקעה, אבל פתאום היתה עליו יד ה'. (ג) תבנית יד, אבל לא יד ממש. בציצת, שם משרש נצה ותקראנה פה כן הכאות מלשון גדל כנפים ורב נוצה (לקמן י"ז ז'), כי גם הנה נצו וגם נעו כאשר ינוע הראש, ומזה ג"כ ועשו להם ציצית (במדבר ט"ו ל"ח), כי גם הנה בנקל תנועה הנה והנה, ונשמטה הנו"ן ע"ד אם יעלה שמים שיאו (איוב כ' ו'), שאת או ספחת (ויקרא י"ג ב') שהם משרש נשא וה"א נשתנה בדרכו ליו"ד כמו נהי נהיה, ולהבדילו מן צי אדיר (ישעיה ל"ג י"א) הוכפל עי"ן הפעל. וגם לא חפצו להוסיף ה"א להבדילו מארץ ציה (תהלים ס"ג א'), וכן נופל ג"כ לשרש קבה (במדבר כ"ה ח'), שהוא כנוי או על חלל הבטן, או על בית הרחם משרש נקב, ולהבדילו מנקבה נשמט הנו"ן, ודמיונו מלאנו גם בשפת יון כי הבטן נקרא: ηχοικ אשר הוראתו חלול ורק, וכמוהו נופל גם לשרש גוף משרש כנף ובמתכונתו ימצא גם בשפת לטינא, אבל אין להאריך־

סם

בְּמַרְאוֹת אֱלֹהִים אֶל־פֶּתַח שַׁעַר הַפְּנִימִית הַפּוֹנֶה צָפוֹנָה אֲשֶׁר־שָׁם מוֹשַׁב סֵמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶה׃
(ד) וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי בַּבִּקְעָה׃
(ה) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם שָׂא־נָא עֵינֶיךָ דֶּרֶךְ צָפוֹנָה וָאֶשָּׂא עֵינַי

דרך

שׁינונגען נאך ירושלים צום איינגאַנגע דעס איננערן טהאָרעס, דאַז נאַך נאָרדען געהט, דאָרט, וואָ אויפֿגעשטעללט וואַר, דאַז דען עווינגען ערצירנענדע געטצענבילד פֿאָן דעם גאָטטע דעם האַנדעלס,
(ד) דאַזעלבסט וואַר דיא העררליכֿקייט דעם גאָטטעס ישראל'ס, גלייך דער ערשייַנונג וועלכֿע איך אין דער עבנע געזעהען האַטטע.
(ה) זיא שפּראַך צו מיר: מענשענזאָהן! ווענדע דיינע אויגען געגען מיטטערנאַכֿט הין, אונד אַלס איך מיינע אויגען געגען מיטטערנאַכֿט

רש"י

ומביאני לירושלם: שער הפנימית הפונה לפונה. שער העזרה שהיא פנימי' להר הבית והיו לה שערים לכל רוחותיה: סמל הקנאה. צלם הקנאה מקנא ומקניט להקב"ה שנתנוהו שם להקנאות להקב"ה להרגיזו ובת"י צלם דקנאתא דמרגזין: (ה) שא נא עיניך דרך לפונה.

באור

פה. אל פתח, הא לך ציור * השערים והחצרות אשר נהן היו לו המראות האלו כפי משמעות הפסוק ועתה אגיד לך את תבניתם כפי אשר הבנתיה: הנביא ראה בחזיונו שלשה בניינים מרובעים, והשלישי היה נסגר מהשני והשני מהראשון והבנין הראשון נפרד מהשני בחצר אשר נקרא חצר החיצונית, וכן נבדל הבנין השני מהשלישי בחצר אחרת אשר נקרא', מצד יחוסה אל הראשונ' שער בית ה', והבנין השלישי נקרא היכל ה', והשער אשר בו שער היכל ה'. ורוח ה' הורידהו בהחצר החיצונ', אצל השער, אשר הוליך אל בית ה' ע"כ אמר: אל פתח שער הפנימית, ועל השער אשר הוליך מהעיר אל החצר החיצונית [שער הר הבית] היה סמל הקנאה ולמעלה מנגב בבית ה' היה שער המזבח; ואולי הוא אותה השער אשר עמד שם ונקרא ג"כ כך על אשר הביא אל המזבח (אשר היה בחצר הפנימית). המקנה,

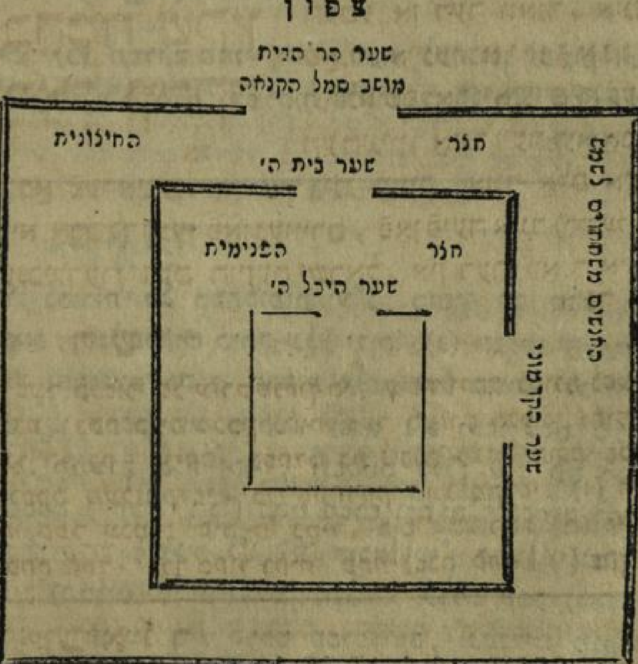

שרשו קנא ובא בדרך בעלי הה"א (רד"ק). ואולי נוכל לפרש כפשוטו משרש קנה, וענינו כך: כבר הוכיחו חכמי הגוים, כי מסחר ארץ הודו עם ארצות המערביות היה ג"כ ימים אחדים בידי ישראל נהתחברם עם יושבי (פֿעניציען) שכיניהם; וידוע ג"כ כי להעם הזה היה אליל המסחר (מערקור), אשר ממנו אמרו, כי בצל כנפיו ילכו במסחרם, ובני ישראל

אשר

דֶּרֶךְ צָפוֹנָה וְהִנֵּה מִצָּפוֹן לְשַׁעַר
הַמִּזְבֵּחַ סֶמֶל הַקִּנְאָה הַזֶּה בַּבִּאָה׃
(ו) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲרֹאֶה
אַתָּה מָהֵם עֹשִׂים תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת
אֲשֶׁר בֵּית־יִשְׂרָאֵל ׀ עֹשִׂים פֹּה
לְרָחֳקָה מֵעַל מִקְדָּשִׁי וְעוֹד תָּשׁוּב
תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת׃ (ז) וַיָּבֵא
אֹתִי אֶל־פֶּתַח הֶחָצֵר וָאֶרְאֶה
וְהִנֵּה חֹר־אֶחָד בַּקִּיר׃ (ח) וַיֹּאמֶר
אֵלַי בֶּן־אָדָם חֲתָר־נָא בַקִּיר
וָאֶחְתֹּר בַּקִּיר וְהִנֵּה פֶּתַח אֶחָד׃
(ט) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֹּא וּרְאֵה אֶת־
הַתּוֹעֵבוֹת הָרָעוֹת אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים
פֹּה׃ (י) וָאָבוֹא וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה
כָל־תַּבְנִית רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה שֶׁקֶץ
וְכָל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל מְחֻקֶּה

אל   מה הם קרי

נאַכט הין וועגדעטע, זיעהע! דאַ וואַר אויף דער נאָרדזייטע דעס אַלטאַרטהאָרעס, גלייך בייס איינגאַנגע, דיעזעס דען עווינען ערצירנענדע געט־צענבילד. (ו) פערנער שפראַך זיא צו מיר: ערדענזאָהן! זיהכט דוא, וואַס זיא טהון? — וועלכע גראָסע גרייעלטהאַ־טען דאַז הויז ישראל היער פעראיבט, אים מיך פאָן מיינעם הייליגטהומע צו ענט־פערנען? — דאָך זאָללסט דוא מעהרערע גראָסע, גרייעל־טהאַטען זעהען —. (ז) היערויף פיהרטע זיא מיך צום איינגאַנ־גע דעס האָפעס, איך בליק־טע אויף, אונד זיעהע! דאַ וואַר איינע עפפנונג אין דער מויער. (ח) דאַן שפראַך זיא צו מיר: ערדענזאָהן! שפע־הע אַן דער וואַנד. איך שפע־העטע אַן דער וואַנד, אונד פאַנד איינען איינגאַנג. (ט) דאַ שפראַך זיא צו מיר: גע־הע היניין, אונד זיעה דיא אַבּ־שייליכען גרייעלטהאַטען, דיא זיא דאַ פעראיבען. (י) איך גינג היניין, אונד אַלס איך אויפבליקטע, זאַה איך אַללערלייא אַבבילדונגען פאָן געווירם, פאָן פיעה אונד (חַנדערן) שייאוסאַלען אונד פאָן אַללן געטצענבילדערן דעס הויזעס ישראל, אין דער וואַנד אים אונד

רש"י

להר הבית מחוץ לעזרה שהרי בפתח שער הצפוני של עזרה מבחוץ היה עומד ודרך צפונה לשער חוץ לעזרה הוא: מצפון לשער המזבח. בהר הבית מצפון לאותו שער העזרה הצפוני ואומר אני שהיה אותו שער מכוון כנגד שער המזבח: בביאה. כשאדם בא ליכנס לעזר' מוצאו שם. בביאה אלאנטריא"ה בלע"ז: (ו) לרחקה מעל מקדשי. כדי שאתרחק מעל מקדשי: (ז) אל פתח החצר. הקריבני עד פתח אותו שער עצמו: חור א' בקיר. חומ' העזרה: (ח) חתר נא בקיר. והרחב את החור: והנה פתח אחד. דרך החור ראיתי פתח לשכה אחת: (י) שקץ.

באור

אשר התחברו להגוי הזה ועבדו לאלהיהם הקימו להם גם הסמל הזה; והנביא אשר בקש גם לחבר בו הוראת הקנאה קראו סמל הקנאה המקנה; ועל הדרך הזה יתפרש היטב הפעיל מהמקנה כי בכל כנפיו יעשו מסתרס. (ו) הרואה אתה, מושך עצמו ואחר עמו, הרואה אתה תועבות גדולות, וגו'. לרחקה, כדי שאתרחק מעל מקדשי (רש"י). (ז) ויבא אותי, כפי משמעות הפסוק הניאהו אל השער אשר הוליך מחצר התיכונה אל העיר; כי

עַל־הַקִּיר סָבִיב ׀ סָבִיב׃
(יא) וְשִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי בֵית־
יִשְׂרָאֵל וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶן־שָׁפָן עֹמֵד
בְּתוֹכָם עֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וְאִישׁ
מִקְטַרְתּוֹ בְּיָדוֹ וַעֲתַר עֲנַן־
הַקְּטֹרֶת עֹלֶה׃ (יב) וַיֹּאמֶר אֵלַי
הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם אֲשֶׁר זִקְנֵי בֵית־
יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי
מַשְׂכִּיתוֹ כִּי אֹמְרִים אֵין יְהוָה
רֹאֶה אֹתָנוּ עָזַב יְהוָה אֶת־הָאָרֶץ׃
(יג) וַיֹּאמֶר אֵלָי עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה
תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר־הֵמָּה
עֹשִׂים

אונד אום איינגעגראבען.
(יא) זיעבענציג מעננער פאן
דען עלטעסטען דעם הויזעס
ישראל, אונטער איהנען יאזניהו א
דער זאהן דעם שפן, שטאנ־
דען פאר דען געטצען, אונד
יעדער האטטע זיין רויכפאס
אין דער האנד, אוים וועלכעם
איינע דיקקע רויכוואלקע אויפ־
שטיעג. —— (יב) זיא שפראך
פערנער צו מיר: זיעהסט דוא
ערדענזאהן, וואס דיא עלטע־
סטען ישראל'ס היער אים דונ־
קעלן פעראיבען? יעדער אן
דעם בעוואהרונגסארטע זיי־
נער קאסטבארקייטען; דען
זיא שפרעכען: דער עוויגע
זיעהט אונז ניכט, ער האט
דאז לאנד פערלאססען. ——
(יג) אויך שפראך זיא צו מיר: דוא זאללסט נאך מעהר גראסע גרייעלטהאטען זעהען, דיא
זיא

רש"י

עשוין לשקוץ עכו"ם: מחוקה. מקוקין על הקיר: (יא) ויאזניהו בן שפן. חשוב היה ולמדין דורו הימנו לפיכך הקפי' עליו: ועתר ענן הקטרת. המור קטור ענן הקטורת ול' עתר מרב' וכן העתרתם עלי דבריכ' (לקמן ל"ה) וכן ונעתרות נשיקות שונא (משלי כ"ד) וכן חברו מנחם במחלוקת אחת שלשתן ופיר' ענין (מענה) המה אך כל א' ל' נ"א: (יב) בחדרי משכיתו.
משוכה

באור

אם היה המור בפתח שער בית ה', לא היה לו להביאהו שמה כי כבר היה שם. (יא) ועתר, תימר ענן הקטרת ול' עתר מרבית, וכן העתרתם עלי דבריכם (לקמן ל"ה ג'), וכן ונעתרות נשיקות שונא (משלי כ"ז ו') וכן חברו מנחם במחלוקות אחת שלשתן, ופי' ענין (מענה) הסה אך כל א' לשון נ"א, (רש"י). ולדקו דבריו; ואם גם בהשקפה הראשונה נראה כאלו לא נ כל לפרש על הדרך הזה הפסוק ונעתרות וגו', מ"מ אחרי התבוננות מעט נראה ענינו כך, ונעתרות וגו' איננה מקבלת לעומת רישא דקרא, נאמנים פצעי אוהב כאשר חשבו קצת המפרשים, אבל הוא ע"ד הפסוק הקודם, טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת, ובהמלה ונעתרות תחסר כ"ף הדמיון, והוא הבינונית בהוראת ש"מ, ושמוש הוי"ו כמו גם. (יב) בחשך, יתכן כי בחשך הוא על לד השאלה, כמו וכסיל בחשך הולך (קהלת ב' י"ד), והראיה לדבר סיפא דקרא. משכיתו, שם משרש שכה, וענינו לפי הוראתו בארמית (כי בעברית לא ימצא הפעל הנטה והשקפה, והשם הוא כנוי לכל דבר אשר מצד הבדלתו או מצד יתרונו על דברים אחרים יעורר את עינינו להביט עליו, והועתק ג"כ על ציור הדבר אשר ראינו החקועה בנפשנו, כמו עברו משכיות לבב (תהלים ע"ג ז') ובדמיונו גם בל"א (געשטיהזונג); ולפירוש זה נאמר: כי חדר משכיות פה הוא החדר אשר בו שמרו את כל סגולתם כמו אבנים טובות וגו'; ועל אשר אמרו כי המקדש לא יקרב (כמו שקראו הנביא גאון מעוזם) על כן טמנו בו אולרותיהם,
ובדי

עֹשִׂים׃ (יד) וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־פֶּתַח
שַׁעַר בֵּית־יְהוָה אֲשֶׁר אֶל־
הַצָּפוֹנָה וְהִנֵּה־שָׁם הַנָּשִׁים
יֹשְׁבוֹת מְבַכּוֹת אֶת־הַתַּמּוּז׃
(טו) וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם
עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת
גְּדֹלוֹת מֵאֵלֶּה׃ (טז) וַיָּבֵא אֹתִי
אֶל־חֲצַר בֵּית־יְהוָה הַפְּנִימִית
וְהִנֵּה־פֶתַח הֵיכַל יְהוָה בֵּין
הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים
וחמשה

זיא פֿעראיבען. (יד) אונד פֿיהר־
טע מיך צו דעם טהאָראיינגאַנ־
גע דעם נאָטטעסהויזעס גע־
גען נאָרדען הין; דאָועלבסט
זאַסען פֿרויען, דיא דען המוז
בעווײנטען. (טו) ראַן שפּראך
זיא צו מיר: האַסט דוא אַל־
לעס געזעהען, ערדענזאָהן?—
דוא זאָללסט נאָך גרעסערע
גרייעלטהאַטען זעהען אַלס
דיעזע. —(טז) זיא פֿיהרטע מיך
אין דען אינגערן פֿאָרהאָף דעם
גאָטטעסהויזעס; דאַ וואַרען
אַם איינגאַנגע צום היכל דעם
עוויגען צווישען דער האַללע
אונד דעם אַלטאַרע, אונגע־
פֿעהר פֿינף אונד צוואַנציג
מענ־

רש"י

משוכה ברצפת אבני שיש לשון ושכותי כפי (שמות ל"ג): (יד) אל פתח שער בית י"י. תוך חלל העזרה אל פתח ההיכל אשר בצפון דאמר מר ב' פשפשין היו בבית החליפות א' בצפון וא' בדרום: מבכות את התמוז. דמות א' שמחממות אותו מבפנים והיו עיניו של עופרת והם נתוכים מחום היסק ונראה כאלו בוכה ואומרת תקרוב' הוא שואל. תמוז ל' היסק כמו על די חזה למזיה (דניאל ג') ואתונה אזה יתירה (שם)· מבכות את התמוז פייסנ"ט פלורי"ר לאלקאלבי"ן: (טו) ויבא אותי אל חצר בית י"י הפנימית. היא העזרה כי כל הבית נקרא החצר החצונה ועד עכשיו בתוכה היה עומד אלא שהוא נכנס בשער הצפוני והראהו בבית החליפות את כלם התמוז וחזר והוליכו למזרח לפני ההיכל והמזבח: ופניהם

באור

וכדי לשמרם יותר טוב חקקו שם תבנית גלוליהם. (יד) ויבא, הוליכהו שנית אל השער אשר שם הורידהו הרוח, ולעיל קראו השער הפנימית מצד השער שכנגדו, אשר הוליך מהחצר החיצונה אל העיר, אבל הנשים ישבו עוד בהחצר החיצונית. התמוז, הנכון כדעת חכמי העמים האומרים, כי תמוז הוא אַדאָניס אצל היונים, כי א' דומים הם במבטא, וידוע כי שמות העלם הפרטי נהעתקתם מלשון אל לשון, אף כי לא ישתנו, מ"מ יתחלפו מפני סבות שונות אשר אין כאן המקום להגידם, ובפרט בפי היונים אשר המירו אות באות אם לאזנם או לפיהם היתה שפת עלגים, (ומהמשלים רבים אשר אוכל להביא, אציג רק שנים, והם: פַּרְעֹה תחת פרעה, ואַבְּגַתְהָן תחת אבשלום), ועל אשר כבדה עליהם לבטא ת"מ המירו אותן בדנ"י; ב', היתה העבודה הזאת בראשונה (בפעניקאַ) והארץ הזאת ושפת יושביה קרובות מאד לארץ ישראל, וידוע כי גם הבעל היה אלוה פעניקאַ; ג', אמר הנשים מבכות את התמוז, וידוע כי מימים ימימה הנשים ספדו על מות אַדאָניס· ואם החג הזה היה בחדש תמוז, נוכל לאמר כי על המקרה הזה, קרא החדש אשר בו קרה: תמוז, כמו שקראו את הנחל אשר בו רקלו ביום חגו את כסלו על שמו; ואין כאן להאריך· (טז) ויבא איתי, הוא החצר אשר בין בית ה' והיכל ה', ונה, בין האולם והמזבח (אשר שניהם היו לפונית מזרחית) עמדו האנשים קדמה

וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחֹרֵיהֶם אֶל־הֵיכַל
יְהוָה וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה וְהֵמָּה
מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ׃
(יז) וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם
הֲנָקֵל לְבֵית יְהוּדָה מֵעֲשׂוֹת אֶת־
הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ־פֹה כִּי־
מָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָמָס וַיָּשֻׁבוּ
לְהַכְעִיסֵנִי וְהִנָּם שֹׁלְחִים אֶת־
הַזְּמוֹרָה אֶל־אַפָּם׃ (יח) וְגַם־אֲנִי
אֶעֱשֶׂה בְחֵמָה לֹא־תָחוֹס עֵינִי
וְלֹא אֶחְמֹל וְקָרְאוּ בְאָזְנַי קוֹל
גָּדוֹל וְלֹא אֶשְׁמַע אוֹתָם׃

מעננער מיט דעם ריקקען גע=
גען דען היכל דעם עווינען,
אונד מיט דעם אַנגעזיכטע גע=
גען זאָננענאויפגאַנג געווענ=
דעט, אונד זאָ וואַרפען זיא זיך
ניעדער געגען דיא מאָרגענזיי=
טע פאָר דער זאָננע.— (יז) דאַן
זאַגטע זיא צו מיר; האַסט דוא
(מענש) געזעהען, ערדענ=
זאָהן? — וואַרע עטוואַ דעם
הויזע יהודה (זייכע זינדען לאַסט
צו גערינג געוועזען, ווען עס
דיא היער פערא־בטען גרייעל
אונטערלאַססען העטטע? —
דאַ זיא דאָך שאָן פאָלל מאַכ=
טען דאַז לאנד מיט געוואַלט=
טהעטינקייטען, מוסטען זיא
פאָרטפאַהרען, אויך היער
נאָך מיך צו קרענקען?—אַבער
וואַה־ליך! זיא זעלבסט האַ=
בען דיא רעבע זיך אין דיא נאַזע געשטעקט (ד. ה. זיך זעלבסט געפאַהנגען)! (יח) זאָ ווילל דען
אויך איך געגען זיא מיט וואוטה פערפאַהרען, מיין אויגע זאָלל ניכט שאָנען, איך ווילל
קיין ערבאַרמען האַבען; אונד רופען זיא אויך מיט לויטער שטיממע צו מיר, איך ערהאָ=
רע זיא ניכט——.

ויקרא

רש״י

ופניהם קדמה וגו׳. ממשמע שנא׳ ופניהם קדמה יודע אני שאחוריהם אל ההיכל אלא מגיד
שהיה אחוריהם מגולה שהיו פוערין עצמם ומתריזין כלפי מטה: משתחויתם. בשתי תיבות
הוא משמש ל׳ השחתה ול׳ השתחויה כן היא בירושלמי משחיתים ההיכל ומשתחוים לחמה וכן
ת״י ואינון מתחבלין וסגדין. ומנח׳ חברו ל׳ שחות כמו שחי ונעבורה (ישעיה נ״א): (יז) הנקל
לבית יהודה. המעט להם וקל בעיניהם שאר עבירות שבירם: מעשות את התועבות. אם
היו מדלים מעשות את כל התועבות אשר עשו בביתי פה: כי מלאו את הארץ חמס. ונקל
בעיניהם אותו עון וישובו להכעיסני בתוך ביתי בתועבות האלה: והנם שולחים את הזמורה
אל אפם. והנם שולחים אל חוטמם את ריח רע של זמורה או שהם מזמרים ברוח היוצא
מפי טבעת כלומר בושתם זה אל פניהם (ישנ). ומנחם פי׳ והנם שולחים את הזמורה אל
אפם ענין דופי וקלון הוא לפירושו השוה ריח מקטרתם ובעם קרבנם וניחוח׳ למלאכת דופי
נקנים ואחוריהם אל היכל ה׳ יורה על הענין:

באור

קדמה. משתחויתם, כמו משתחוים, ולדעת רז״ל ואנתן המלה מרכבת מן משתחוים
ומשחיתים. (יז) הנקל לבית יהודה, המעט להם וקל בעיניהם שאר עבירות שבידם מעשות
את התועבות, אם היו מדלים מעשות כל התועבות אשר עשו פה, כי מלאו את כל הארץ
חמס, ונקל בעיניהם אותו עון וישובו להכעיסני בתוך ביתי בתועבות האלה, (רש״י). שלחים
את הזמורה, המפרשים נדחקו מאד בזה, אבל יפה אמר החכם דעטאמור: אין המקרא יוצא
מפשוטו, וטעם זמורה במשמעו זמורת גפן, והיה זה כנראה, משל נהוג בימים ההם לאמר
על הגורם רעה לעצמו, שישלח זמורה אל אפו, והושאל ממעשה הדייגים מאחזים הדגה אשר
יכודו ע״י זמורה התקובה באף כל אחד ואחד.

ט (א) וַיִּקְרָא בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל
לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר
וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחֵתוֹ בְּיָדוֹ׃ (ב) וְהִנֵּה
שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים בָּאִים מִדֶּרֶךְ־שַׁעַר
הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר ׀ מָפְנֶה צָפוֹנָה וְאִישׁ
כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ וְאִישׁ־אֶחָד
בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר
בְּמָתְנָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל
מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת׃ (ג) וּכְבוֹד ׀ אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל נַעֲלָה מֵעַל הַכְּרוּב אֲשֶׁר
הָיָה עָלָיו אֶל מִפְתַּן הַבָּיִת וַיִּקְרָא
אֶל־הָאִישׁ הַלָּבֻשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר
קֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו׃ (ד) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלָו עֲבֹר בְּתוֹךְ הָעִיר בְּתוֹךְ
יְרוּשָׁלִַם וְהִתְוִיתָ תָּו עַל־מִצְחוֹת

אליו קרי   האנשים

ט (א) איינע לויטע שטיממע ערטאָנטע אין מיינאָהר, דיא מיר צוריעף: דיא פֿאָרגעזעטצטען דער שטאַדט נעהערן זיך, יעדער מיט זיינעם ווערקצייגע דער צערשטאָרונג אין דער האַנד. (ב) אונד זיעהע! זעכס מעננער קאַמען דען וועג איינהער פֿאָם אָבערן טהאָרע, דאַז געגען נאָרדען ליעגט; יעדער האַטטע זיין צערשטאָרונגסווערקצייג אין דער האַנד, אונטער איהנען וואַר אייך איין אין ליינען נעקליידעטער מאַן, אַן דעססען לענדען איין שרייבצייג הינג. אַלס זיא נון העראַן געקאָממען וואַרען, שטעללטען זיא זיך נעבען דען קופּפֿערנען אַלטאַר. (ג) אונד דיא הערליכקייט דעם גאָטטעס ישראל'ס ערהאָב זיך פֿאָן דעם כרוב, וואָרויף זיא גערוהעט האַטטע, נאַך דער שוועללע דעס טעמפעלס הין, אונד ריעף דען אין ליינען געקליידעטען מאַן, דער דאַז שרייבצייג אַן דען לענדען האַטטע. (ד) היערויף שפּראַך דער עוויגע צו איהם: געהע דורך דיא שטאַדט ירושלים, אונד בעצייכנע מיט איינעם מערקמאַהלע דיא שטירנע אַלי׃

ר ש " י

ט (א) קרבו פקודות העיר. הקריבו את הפקודים אשר הפקדתי לשחת את העיר: (ב) ששה אנשים. רבותינו פרשום במס' שבת קצף אף וחימה משחית משבר מכלה: מפצו. שהוא משבר את הכל כמו ונפץ עולליך (תהלים קל"ז): וקסת הסופר. פנקס הם לוחות שמחופין בשעוה ומורתין בם בעט: אצל מזבח הנחשת. הוא מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת שעשה משה במדבר: (ג) מעל הכרוב. מעל הכפרת שהשכינה היתה שורה שם עד הנה והתחילה להסתלק ולצאת לחוץ מעט מעט עשר מסעות וזה מסע הראשון מן הכרוב למפתן בית ק"הק: (ד) והתוית תו. ורשמת רושם:

ב א ו ר

ט (א) פקודות, ממונים וכן תרגם יונתן אתקרבו דממנן על קרתא. (ב) מדרך, נפי הנראה הוא השער היכל ה', ונקרא שער עליון משתי סבות; א' ידוע כי המקדש היה על ההר והיכל ה' הי' החלק היותר פנימי, א"כ היה גבוה על כולם; ב' עלה מעל כולם במעלה, כי בו היו קדשי קדשים. וקסת, אין רע במקרא. מזבח הנחשת, כפי המשמעות עמד בקרן לפונית מזרחית. (ג) מפתן, היא האסקופה התחתונה, וכן כרותות אל המפתן (שמואל א' ה' ד')· אל מפתן הבית, נעלה מהחצר הפנימית אל מפתן הבנין הנקרא בשם בית ה'. (ד) תו, ציור ורושם שרשו תוה, והפעל ממנו ויתו על דלתות השער

הָאֲנָשִׁים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים
עַל כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת
בְּתוֹכָהּ׃ (ה) וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנַי
עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ עַל־
תָּחוֹס עֵינֵיכֶם וְאַל־תַּחְמֹלוּ׃ (ו) זָקֵן
בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ
לְמַשְׁחִית וְעַל־כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־
עָלָיו הַתָּו אַל־תִּגַּשׁוּ וּמִמִּקְדָּשִׁי
תָּחֵלּוּ וַיָּחֵלּוּ בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים
אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבָּיִת׃ (ז) וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם טַמְּאוּ אֶת־הַבַּיִת וּמַלְאוּ
אֶת־הַחֲצֵרוֹת חֲלָלִים צֵאוּ וְיָצְאוּ
וְהִכּוּ בָעִיר׃ (ח) וַיְהִי כְּהַכּוֹתָם
וְנֵאשֲׁאַר אָנִי וָאֶפְּלָה עַל־פָּנַי
וָאֶזְעַק וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהֹוִה

אל קרי· עינכם קרי המשחית

אלליזר יענער פע־זאנע, וועל=
כע זייפצען אונד יאממערן איּ
בּיזר אללע דיא גרייעלטהאּ
טען, דיא אין איהר פעראיבט
ווארדען. (ה) צו דען איבריּ
גען אבער שפראך ער (דער
עוויגע) פאר מיינען אהרען:
דורכציעהעט דיא שטאדט היּ
טער איהם, אונד שלאגעט
(יווּעס) ניעדער, אייער אויגע
שאנע ניכט, אונד איבער ניּע=
מאנדען זאללט איהר אייך ער=
בארמען. (ו) גרייזע, יינגליּ
גע, יונגפרויען, קינדער אונד
וייבער זאללט איהר ערשלאּ
גען, אום אללעם צו פערניכּ
טען; דאך זאללט איהר אייך
קיינעם נעהערן אויף וועלּ
כעם דאז ציכען איזט, אונד
בייא מיינעם היילינטהומע
זאללט איהר בעגיננען.— זיא
בעגאננען אלזא בייא דען אלּ
טען מעננערן, דיא פאר דעם
טעמפעלשט נדען. (ז) היעּ
רויף שפראך ער (דער עוויגע) צו איהנען: פעראונרייניגעט דען טעמפעל, פיללעט דיא
פאר האפ מיט לייכען, אונד דאן געהעט הינויס — זיא גינגען אלזא הינויס, אונד טערטעּ
טען אין דער שטאדט. (ח) אלס זיא זא הינוורגטען, אונד איך אלליין נאך געבליעבען וואר,
דא פיעל איך אויף מיין אנגעזיכט, יאממערטע אונד שפראך: אך הערר! א עוויגער!—
ווילּלסט

ר ש ״ י

על מצחות האנשים. הצדיקים כדי להיות לאות שלא יפגעו בם המשחיתים: (ה) ולאלה אמר באזני. לששה המחבלים: (ו) וממקדשי תחלו. מן העומדים לפני מקדשי. ורבותינו אמרו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי מן המקודשים לי הם אותם חקיקי התו שהתרה בהם מלהזיק' חזר וגזר לחבל' לפי שאמרה מד״הד לפניו מה נשתנו אלו מאלו הרי לא מיחו בהם כדאית' במס' שבת: (ח) ונאשאר אני. ונשארתי אני:

מלאה

ב א ו ר

(שמואל א׳ כ״א ט״ו). (ו) לפני הבית, בחצר החיצונה. (ז) טמאו את הבית, אל תחושו אם תהרגו בבית המקדש ותטמאו את הבית בחללים, כי הם טמאוהו ראשונה בגלולים. את החצרות, חצרות בה״מק (רד״ק). (ח) ונאשאר, המלה הזאת יוצאת מכל כללי הדקדוק, וענינו

ונשאר

הַמַשְׁחִית אַתָּה אֵת כָּל־שְׁאֵרִית
יִשְׂרָאֵל בְּשָׁפְכְּךָ אֶת־חֲמָתְךָ עַל־
יְרוּשָׁלָםִ׃ (ט) וַיֹּאמֶר אֵלַי עֲוֺן בֵּית־
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בִּמְאֹד מְאֹד
וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ דָּמִים וְהָעִיר
מָלְאָה מֻטֶּה כִּי אָמְרוּ עָזַב יְהוָה
אֶת־הָאָרֶץ וְאֵין יְהוָה רֹאֶה׃
(י) וְגַם אֲנִי לֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא
אֶחְמֹל דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתָתִּי׃
(יא) וְהִנֵּה הָאִישׁ לְבוּשׁ הַבַּדִּים
אֲשֶׁר הַקֶּסֶת בְּמָתְנָיו מֵשִׁיב דָּבָר
לֵאמֹר עָשִׂיתִי כְּאֲשֶׁר צִוִּיתָנִי׃

י (א) וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה אֶל־הָרָקִיעַ
אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הַכְּרֻבִים
כְּאֶבֶן סַפִּיר כְּמַרְאֵה דְּמוּת כִּסֵּא

ככל אשר קרי נראה

וויללסט דוא דען גאַנצען א״=
בעררעסט ישראל׳ס פֿערדער=
בען, דאַס דוא זאָ דיינען גרים
איבער ירושלים אויסשיט=
טעסט ?— (ט) דאַ ערווידערטע
ער (דער עוויגע) : דיא מיססע=
טהאַטען דעס הויזעס ישראל
אינד יהודה זינד אונגעמיין
גראָס, דאַז לאַנד איזט פֿאָלל
געוואָרדען פֿאָן בלוטשולד,
אונד דיא שטאַדט פֿאָלל דעס
געבייגטען רעכֿטעס. דענז א
שפרעכֿען: דער עוויגע האַט
זיך פֿאָן דער ערדע צוריק ג=
צאָגען, דער עוו געזיעהעט עס
ניכֿט. — (י) דאַרום שאָנעט
מיין אויגע ניכֿט, דעסהאַלב
האַבע איך קיין ערבאַרמען,
אונד לאַססע א הרען (בעזען)
וואַנדעל אויף איהר הויפט צו=
ריק קאָממען. — (יא) נון בראַכֿ=
טע דער אין ליינען געקליידע=
טע דאַז שרייבצייג אַן דער
זייטע האַבענדע מאַן, דיא נאַכֿ=
ריכֿט, אונד זאַגטע: איך האַ=
בע פֿאָללבראַכֿט, וויא דוא מיר בעפֿאָהלען האַסט.

י (א) איך בליקטע אויף, דאַ וואַר אַן דער היממעלאויסדעהנונג איבער דען
קעפּֿען דער כרובים עטוואַס זיכֿטבאַר, דאַז (מַן פּֿמַרבע) דעם
סאַפּיר=שטיינע גליך, אונד איבער דענזעלבען אין דער געשטאַלט איינעס טהראָנעס
ער=

רש״י

(ט) מלאה מוטה. דין מעוקל:

י (א) על ראש הכרובים. על ראש ד׳ חיות המרכב׳ ובפ׳ זו חזר לקרותם כרובים לפי שנהפכו
פני השור לפני כרוב כמ״ש בפרש׳ זו. ואמרו רבותינו יחזקאל בקש רחמים והפכו לכרוב אמר ;

באור

ונשאר: (ט) מטה, משפט [מטה, וכמוהו לן המטה (לעיל ז׳ י׳). (י) דרכם, כיונתן,
פורענות אורחתהון ברישיהון יהבית.

י (א) ואראה, יתכן שהפרשה הזאת מוסב על פרשה א׳ ד׳ ופה כלה את אשר החל שמה,
כי כאשר כלה לספר את דברי ה׳ אשר היה לו, שב לענינו הראשון. הכרובים, מהדעות
הרבות אשר שנה בהוראת המלה הזאת אגיד לך רק אחת, מהכם אחד מחכמי העמים,
כי נה יתבאר היטב כל אשר אמרו חז״ל ומסדרי התפלה מהחיות. וכה אמר: שרש המלה
הוא משפת ערב carab וענינו תח במקום כר, לחן, ועל כן גם ענינו הכר ; ואם נאחז בהורא׳

נִרְאָה עֲלֵיהֶם׃ (ב) וַיֹּאמֶר אֶל־
הָאִישׁ ׀ לְבֻשׁ הַבַּדִּים וַיֹּאמֶר בֹּא
אֶל־בֵּינוֹת לַגַּלְגַּל אֶל־תַּחַת
לַכְּרוּב וּמַלֵּא חָפְנֶיךָ גַחֲלֵי־אֵשׁ
מִבֵּינוֹת לַכְּרֻבִים וּזְרֹק עַל־הָעִיר
וַיָּבֹא לְעֵינָי׃ (ג) וְהַכְּרֻבִים עֹמְדִים
מִימִין לַבַּיִת בְּבֹאוֹ הָאִישׁ וְהֶעָנָן
מָלֵא אֶת־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃
(ד) וַיָּרָם כְּבוֹד־יְהוָה מֵעַל הַכְּרוּב
עַל מִפְתַּן הַבָּיִת וַיִּמָּלֵא הַבַּיִת
אֶת־הֶעָנָן וְהֶחָצֵר מָלְאָה אֶת־נֹגַהּ

כבוד

ערשיען. (ב) דאַ שפּראַך (דער עוויגע) צו דעם אין ליינען גע-קליידעטען מאַננע, אונד זאַגטע: געהע היין צווישען דיא רעדער אונטער דעם כרוב, פֿיללע דיינע ביידען העגדע מיט קאָהלען, דיא צווישען דען כרובים זינד, אונד ווירף זיא היין איבער דיא שטאדט. — אונד ער גינג היין פֿאָר מיינען אויגען. (ג) דיא כרובים שטאַנ-דען ביי דער הערראַנקונפֿט דעם מאַננעס נאָך אימּמער רעכטס אַם גאָטטעסהויזע, אונד דיא וואָלקע ערפֿיללטע דען אינגערן פֿאָרהאָף. (ד) דאָך האַטטע זיך דיא הערלי-כקייט דעם עוויגען שאָן פֿאָם כרוב נאָך דער שוועללע דעם גאָטטעסהויזעס ערהאָבען, דאַז גאָטטעסהויז ווארד פֿאָן דען וואָלקען ערפֿיללט, אונד דער פֿאָרהאָף וואַר שאָן פֿאָלל פֿאָן דעם גלאַנצע דער הערליכ-

קייט

רש"י

לפניו רבש"ע אין קטיגור נעשה סניגור: (ב) בינות לגלגל. בין האופנים כ"מ שנא' ויאמר ויאמר אינו אלא לדרוש הקב"ה אמר לגבריאל והוא בקש מן הכרוב לתתם לו כדי שילטננו הגחלים ותקל הגזרה וכן הוא מפורש בענין וישא ויתן אל חפני לוש הבדים: וזרוק על העיר. לא זרקם מיד ואע"פ שקבלם לבוש הבדים לא השליכם עד לאחר שש שנים לקבלתו שנתעממו הגחלים בידו כל ו' שנים ותדע שהרי נבואה זו בשנה הששית נאמרה והעיר חרבה בשנת י"א: (ג) מימין לבית. בדרום: החצר הפנימית. היא העזר': (ד) על מפתן הבית. והוא הסילוק עצמו האמור למעלה:

עד

באור

זו נוכל לאמר: כי כרוב הוא בריה אשר לה תאיר תמיד (ועל כן תקרב גם נקודתה לנקודת בינוני הפעול), כי הש"י תמיד על ראשיהם ומוראו על פניהם למהר תמיד לעשות את אשר יצוה ה', וכן ירגו ח"ל לספר מוראת החיות ומאימתם, ואיך מזדעזעין ומנחיל הזיעה אשר ירדו מהן, ומסדרי תפלתינו יסדו וכולם עושים באימה וביראה רצון קונם וכו'. (ב) לגלגל, שם משרש גלל כפי משפט המרבנים, ופה הוא כנוי להאופנים כאשר יפרש הפסוק (לקמן י"ג). (ג) מימין, באשר הכרובים עמדו בחצר הפנימית בין ההיכל ובין הבית א"כ היה להם ההיכל מצפון והבית מנגב. (ד) על מפתן הביה, הוא הסילוק עצמו האמור למעלה, (רש"י). את הענן, כמו ולא יאכל את בשרו, ורבים כמוהו. והחצר, ענינו כך אם גם הענן מלא את כל הבית, מ"מ נגה כבוד ה' הי' רק בחצר הפנימית, וכן אמר הגביא: כבר התנשא כבוד ה' מעל הכרובים על מפתן הבית, והם עוד עמדו על משמרתם כבראשונה מימין לבית ולא שנו את מקומם, וגם הענן עוד מלא את החצר הפנימית אשר שם היו הכרובים, אבל על אור כבוד ה' הי' עתה על המפתן, אשר פנה החוצה, ע"ב כסה הענן את כל הבית

ובחצר

כְּבוֹד יְהוָה׃ (ה) וְקוֹל כַּנְפֵי
הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד־הֶחָצֵר
הַחִיצֹנָה כְּקוֹל אֵל־שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ׃
(ו) וַיְהִי בְּצַוֺּתוֹ אֶת־הָאִישׁ לְבֻשׁ־
הַבַּדִּים לֵאמֹר קַח אֵשׁ מִבֵּינוֹת
לַגַּלְגַּל מִבֵּינוֹת לַכְּרוּבִים וַיָּבֹא
וַיַּעֲמֹד אֵצֶל הָאוֹפָן׃ (ז) וַיִּשְׁלַח
הַכְּרוּב אֶת־יָדוֹ מִבֵּינוֹת לַכְּרוּבִים
אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר בֵּינוֹת הַכְּרֻבִים
וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן אֶל־חָפְנֵי לְבֻשׁ הַבַּדִּים
וַיִּקַּח וַיֵּצֵא׃ (ח) וַיֵּרָא לַכְּרֻבִים
תַּבְנִית יַד־אָדָם תַּחַת כַּנְפֵיהֶם׃
(ט) וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה אַרְבָּעָה אוֹפַנִּים
אצל

קייט דעם עוויגען. (ה) דאז גע-
רייש דער כרובים-פליגעל
ווארדע געהערט ביז אין דען
אייסערן פארהאף, גלייך דעם
דאננער דער דיא אללמאכט
גאטטעס קינדעט. (ו) אלס
נון ער (דער עוויגע) דעם אין ליי-
נען געקליידעטען מאננע דען
בעפעהל ערטהיילעט האטטע,
מיט דען ווארטען: האלע פאן
דעם פייער, דאז צווישען דעם
ראדע אונטער דען כרובים
איזט! גינג ער (דער מאן) היין,
אונר שטעללטע זיך נעבען דען
אופן. (ז) דא שטרעקטע איין
כרוב דיא האנד אויס נאך דעם
פייער, וועלכעס צווישען דען
כרובים וואר, נאהם דאפאן,
גאב עס אין דיא הענדע דעם
אין ליינען געקליידעטען מאנ-
נעם; דיעזער נאהם עס, אונד
גינג הינוועג. (ח) אן דען כרובים וואר אויך דיא פארם איינער מענשענהאנד זיכטבאר, דיא
זיא אונטער דען פליגעלן האטטען. (ט) איך בעמערקטע איך, דאס פיער אופנים נעבען
דען

רש"י

(ה) עד החצר החיצונה. הר הבית יכול מפני שהקול נמשך ת"ל כקול שדי בדברו אלא משהוא מגיע לחצר החיצונה הוא נפסק: (ט) והנה ארבעה אופנים. לפי שנשתנית אחד מן הפנים הוזקק לחזור ולשנות כאן כל מעשה החיות בראשונה שלא תאמר מרכבה אחרת היא:
וידיהם

באור

ובחצר הפנימית, מקום מושב ה' היה עוד נגה נוסף על הענן אשר לא היה בבית. (ח) כקול אל שדי בדברו, ע"ד וירעם בשמים ה' ועליון יתן קולו (תהלים י"ח י"ז) ולא דבור ממש, והראיה לזה: ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים, כקול שדי בלכתם קול המולה כקול מחנה, כי כמראה זה כן מראה זאת, כאשר אמר הנביא עצמו, בדברו, לעת אשר יגיד כחו וגבורתו באיזה קול גדול. (ו) קח, הלקיחה הזאת היא לשון הביאה, וכמוהו ויקחו לי תרומה (שמות כ"ה ב') שהוא כמו הביאו לי תרומה ולא שהוא בעצמו יקח את הגחלים, אבל ילך רק אל הכרובים והמה יתנו לו; כי לא יתכן, כי הכרובים נושאי כבוד ה' יקרבו אליו, ובזה נבין עוד למה לא צוהו ה' בקיצור קח מלא חפניך גחלי אש מתחת לכרובים, ואמר: בא, ולמה שנה עוד ויבא ויעמוד אצל האופן? אין זאת כי אם הנביא הוסיף זאת לתוספת באור, למען לא נטעה ונאמר: כי הוא בעצמו לקח הגחלים. (ח) וירא, על ידי הנתינה הזאת נראו ידיהם, כי לולא זאת לא היו נראין, על אשר כנפיהן מכסות את כל גויותיהנה. (ט) ואראה, נראה כי אין רצון הנביא להגיד כי ראה האופנים, כי כבר ידענו זאת, אבל יגיד לנו כי
מספרם

אֵצֶל הַכְּרוּבִים אוֹפַן אֶחָד אֵצֶל
הַכְּרוּב אֶחָד וְאוֹפַן אֶחָד אֵצֶל
הַכְּרוּב אֶחָד וּמַרְאֵה הָאוֹפַנִּים
כְּעֵין אֶבֶן תַּרְשִׁישׁ׃ (י) וּמַרְאֵיהֶם
דְּמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּם כַּאֲשֶׁר
יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן׃
(יא) בְּלֶכְתָּם אֶל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם
יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּם כִּי הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִפְנֶה הָרֹאשׁ אַחֲרָיו יֵלֵכוּ
לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּם׃ (יב) וְכָל־בְּשָׂרָם
וְגַבֵּהֶם וִידֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם
וְהָאוֹפַנִּים מְלֵאִים עֵינַיִם סָבִיב
לְאַרְבַּעְתָּם אוֹפַנֵּיהֶם׃ (יג) לָאוֹפַנִּים
לָהֶם קוֹרָא הַגַּלְגַּל בְּאָזְנָי׃

וארבעה

דען כרובים שטאנדען, נעבען
יעדעם כרוב וואר איין אופן,
אונד דיא פארבע דער אופנים
וואר וויא יענע דעם תרשיש־
שטיינעס. (י) אללע פיער
(אופנים) ערשיענען אין איי־
נער געשטאלט, נעהמליך
זא, אלס ווערע איין אופן אין
דעם אנדערן; (יא) וואללטען
זיא (דיא אופנים) געהען, זא
קאננטען זיא נאך אללען פיער
זייטען געהען, אונד כרווי־
טען זיך אים געהען ניכט אומצו־
ווענדען, דען איבעראלל הין,
ווא דער קאפף (דער כרובים) זיך
ווענדעטע, גינגען זיא (דיא
אופנים) הינטער איהם, אינ־
דעם איך יענע אים געהען זיך
ניע אומווענדעטען; (יב) איה־
רע (דער כרובים) קערפער, איה־
רע ריקקען, איהרע הענדע
אונד איהרע פליגעל זא וויא
יענע דער אופנים, ווארן רינגס
אום פאלל אויגען בייא אללען איהרען פיער אופנים. (יג) איה־ע אופנים הארטע איך גלגל

ווע־

רש"י

(יב) וידיהם. של אופנים הם העור שהמרכבה מתגלגל נתוכן שקורין בווי"ל בלע"ז. וי"ת ואשדתהון וצפוניהם: לארבעתם אופניהם. לד' אופני החיות: (יג) להם קורא הגלגל באזני.
אני שמעתי שמלאך הי' קורא את האופן גלגל: קורא הגלגל. להם נקרא שם גלגל:

פני

באור

מספרם וסדרם היה שוה לאותם אשר ראה בפעם הראשון. (י) דמות, יתכן שזה מאמר מוסגר ועניננו כך: ומראיהם (דמות אחד לארבעתם) כאשר וגו'. האופן, רצה לומר אופן האחד תקוע בהאופן האחר, וכאשר יש להחיות ארבע ראשים ללכת לכל מקום אשר ירצו, ולא יסבו בלכתן, כן המה מרכבים משני אופנים למען לא יסבו גם הם בלכתם וכאשר פרשתי לעיל (א' י"ב). (יא) הראש, מוסב על הכרובים, ועל כן לא נכתוב ראשם וכמו כן אמר גם רד"ק. (יב) וכל בשרם, מוסב ג"כ על הכרובים, ועניננו לא לבד כי לא ילטרכו לפנות את גברם, ר"ל כל גופם, אבל גם לא חלק גופם. סביב, זה תוספת באור, וכן ת"י סחור סחור לארבעתהון דגלגליא, וכמו כן אמר רד"ק. (יג) לאופנים להם, סרס המקרא להם, לאופנים. ולאופנים, הוא תוספת בזור' הגלגל, קרא לאופנים האלה גלגלים, כי אופני עגלה נקראו כן מלד אשר יפנו מעבר לעבר אם נרצה להביא את העגלה אל מקום אחר, אבל כאשר האופנים האלו לא יסבו בלכתן, נופל עליהם רק שם גלגל הוא תנוע רק

בסבוב.

(יד) וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד פְּנֵי
הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי
אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהָרְבִיעִי
פְּנֵי־נָשֶׁר׃ (טו) וַיֵּרֹמּוּ הַכְּרוּבִים
הִיא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי בִּנְהַר־
כְּבָר׃ (טז) וּבְלֶכֶת הַכְּרוּבִים יֵלְכוּ
הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבִשְׂאֵת
הַכְּרוּבִים אֶת־כַּנְפֵיהֶם לָרוּם
מֵעַל הָאָרֶץ לֹא־יִסַּבּוּ הָאוֹפַנִּים
גַּם־הֵם מֵאֶצְלָם׃ (יז) בְּעָמְדָם
יַעֲמֹדוּ וּבְרוֹמָם יֵרוֹמּוּ אוֹתָם כִּי
רוּחַ הַחַיָּה בָּהֶם׃ (יח) וַיֵּצֵא כְּבוֹד
יְהוָה מֵעַל מִפְתַּן הַבָּיִת וַיַּעֲמֹד עַל־
הַכְּרוּבִים׃ (יט) וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים
אֶת־כַּנְפֵיהֶם וַיֵּרוֹמּוּ מִן־הָאָרֶץ
לְעֵינַי בְּצֵאתָם וְהָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם

ויעמוד

(וועלכע) בענעננען. (יד) יעדער כרוב האטטע פיער געזיכטער; דאז איינע געזיכט וואר דאז געזיכט איינעם כרוב, דאז צווייטע דאז געזיכט איינעם מענשען, דאז דריטטע האז נעזיכט איינעם לאֶווען אונד דאז פיערטע דאז געזיכט איינעם אַדלערס. (טו) אונד אַלס דיא כרובים זיך ערהאָבען, וואַרד עס מיר דייטליך, דאס עס דיאזעלבען חיות וואַרען, דיא איך שאָן אַם פלוסע כבר געזעהען האַטטע; (טז) דען גינגען דיא כרובים, זאָ גינגען אויך דיא אופנים נעבען איהנען, ערהאָדיא כרובים איהרע פליגעל, אום זיך פאָן דעם באָדען אויפצושווינגען, זאָ וויכען דיא אופנים אויך ניכט פאָן איהרער זייטע. (יז) ווען יענע שטאַנדען, זאָ שטאַנדען אויך דיעזע, אונד ווען יענע זיך ערהאָבען, זאָ ערהאָבען זיך אויך דיעזע, דען דער גייסט דער חיות וואַר אויך אין איהנען. (יח) דאַן ענטפערנטע זיך דיא הערליכקייט דעם עוויגען פאָן דער שוועללע דעם טעמפעלס, אונד שטעללטע זיך (ווידער) אויף דיא כרובים. (יט) דיא כרובים שוואַנגען איהרע פליגעל, ערהאָבען זיך פאָן דעם באָדען פאָר מיינען אויגען, אונד צאָגען דאַהין, אונד דיא אופנים אין גלייכער ריכטונג מיט איהנען, דאַן בליעב יע־

ר ש " י

(יד) פני האחד פני הכרוב. הם היו פני השור שהפכו לכרוב:

באור

בסבוב בלי פניית מעבר לעבר. (יד) פני הכרוב, כפני השור, כי כן אמר לעיל (פרשה א' י') ופה ישוב אל החיות, והנה אמר: פני האחד השני וגו', ולא אמר פנים האחד פנים השני וגו'; ע"כ נראה, כי הנביא לא רצה להגיד לנו תמונת פני הכרובים, אבל רק דמות הפנים אשר היו מוסבים אליו עת התנשאו מהארץ. (טו) וירמו, ענינו לעת אשר הרמו הכרובים ראיתי בעליל כי המה החיות אשר ראיתי בנהר כבר ולא בריות דומות להן. (טז) האופנים, א"כ לא לבד הן דומות בתמונתם אבל גם במושם, ואז ידעתי כי המראה אחת ונראה אלי שתי פעמים. (יח) ויצא, יצא מהבית אל החצר החיצונית, אשר שם היו כבר הכרובים. (יט) וירמו, אנה הלכו, אל החצר החיצונה, כי כבוד ה' היה כבר על מפתן הבית, וכן (בפסוק י"ח) ויצא כבוד ה' וגו', וכל הוצאה הליכת מוכח. בצאתם, מהחצר הפנימית אל החצר החיצונית.

וַיַּעֲמֹד פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־יְהוָה
הַקַּדְמוֹנִי וּכְבוֹד אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל
עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה׃ (כ) הִיא הַחַיָּה
אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל
בִּנְהַר־כְּבָר וָאֵדַע כִּי כְרוּבִים
הֵמָּה׃ (כא) אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה פָנִים
לְאֶחָד וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאֶחָד
וּדְמוּת יְדֵי אָדָם תַּחַת כַּנְפֵיהֶם׃
(כב) וּדְמוּת פְּנֵיהֶם הֵמָּה הַפָּנִים
אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־נְהַר־כְּבָר
מַרְאֵיהֶם וְאוֹתָם אִישׁ אֶל־עֵבֶר
פָּנָיו יֵלֵכוּ׃

דער פאָן איהנען שטעהען ביים איינגאַנגע דעס עסטליכען טהאָרעס פאָם נאָטטעסהויזע, אונד דיא הערליכקייט דעס גאָטטעס ישראל וואַר איבער איהנען. (כ) נון וואוסטע איך, דאַס דיא חיות, דיא איך אונטער דעם גאָטטע ישראל'ס אַם פלוסע כבר געזעהען, מיט דען כרובים איינערלייא וואַרען. (כא) יעדע פאָן יענען האַטטע פיער געזיכטער, פיער פלינעל אונד דיא פאָרם פאָן מענשעןהענדען אינטער איהרען פלינעלן; (כב) איהרע געזיכטסבילדונג וואַר דיא נעמליכע, דיא איך אַם פלוסע כבר געזעהען, זאָוואָהל נאָך איהרעם אויסזעהען אַלס אויך נאַך איהרעם וועזען זעלבסט, אונד יעדע קאָננטע געהען אויף יעדע זייטע, געגען וועלכע איינער איהרער קעפפע געריכטעט וואַר.

והשא

דאַן

רש"י

(יט) פתח שער בית ה'. פתח ההיכל: הקדמוני. שבמזרח וזה היה מסע סילוק השני ממפתן בית ק"הק לעזרה: (כ) היא החיה. מתוך שראיתי במרכבה זו כל מעשה המרכבה הראשונה אני אומר היא אשר ראיתי בנהר כבר: ואדע. כי נהפך פני השור לפני כרוב והיו לה ב' פני אדם פנים קטנים של ילד ופנים גדולים של אדם:

באור

הקדמוני, אל השער הקדם המזרח, אשר מוליך מהחצר החיצונית אל בית ה' ומשם אל החצר הפנימית. (כ) ואדע, פירושו כך, עתה ידעתי בברור, כי החיות אשר ראיתי בפעם הראשונ' המה הכרובים, אשר ממנם נודע לכל ישראל כי כבוד ה' תמיד עליהם; כי כאשר ראם יחזקאל בראשונ', לא ידע עוד בברור כי המה הכרובים, על אשר תמונתם נשתנה מתמונת הכרובים אשר היו במקדש; כי לכרובי המקדש היה רק ראש אחד כאשר נראה זאת מהפסוק ופניהם איש אל אחיו אל הכפורת יהיו פני הכרובים (שמות כ"ה כ') וזה לא יוכל להיות אם יש להם יותר מראש אחד, וע"כ היה יחזקאל בספק עליהן, ועל אשר לא ידע היטב את שמן קראן חיה, שם נופל בכלל על כל בריה אשר בה רוח חיים, אבל עתה כאשר ראם בפעם השנית בתמונה הזאת ובשמוע השם הזה, ידע בלי ספק אף כי נשתנה צורתם מצורת כרובי המקדש, כי רק אמת הנה, וכמוהו אמר גם רש"י בפסוק ט'. (כא) ארבעה, אף כי ארבעה פנים וגו' לאחד, אשר איננו לכרובי המקדש, מ"מ באשר הכל אחד הוא כאשר ראיתי על נהר כבר, ידעתי לבטח כי כרובים המה. (כב) ואותם, עצמותם, ומה עצמותם, היא עבודתם, כי שניהם החיות והכרובים מוכנים לשכינת ה' אבל כאשר הכרובים עומדים תמיד במקדש והחיות יסעו ממקום למקום, ע"כ הוכרחו לשנות צורתם ללכת אל כל עבר בלתי יסבו, ומ"מ עצמותם שוה.

ות'שא

יא (א) וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ וַתָּבֵא אֹתִי אֶל־שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הַקַּדְמוֹנִי הַפּוֹנֶה קָדִימָה וְהִנֵּה בְּפֶתַח הַשַּׁעַר עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ וָאֶרְאֶה בְתוֹכָם אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־עַזֻּר וְאֶת־פְּלַטְיָהוּ בֶן־בְּנָיָהוּ שָׂרֵי הָעָם׃ (ב) וַיֹּאמֶר אֵלָי בֶּן־אָדָם אֵלֶּה הָאֲנָשִׁים הַחֹשְׁבִים אָוֶן וְהַיֹּעֲצִים עֲצַת־רָע בָּעִיר הַזֹּאת׃ (ג) הָאֹמְרִים לֹא בְקָרוֹב בְּנוֹת בָּתִּים הִיא הַסִּיר וַאֲנַחְנוּ הַבָּשָׂר׃

לכן

יא (א) דאַן האָב איין ווינד מיך עמפאָר, אונד בראַכ־טע מיך צום עסטליכען טהאָרע דעם גאָטטעסהויזעס. דאַ גענגען מאָרגען ליעגט, וואָ אַם איינגאַנגע דעם טהאָרעס פינף אונד צוואַנציג מעננער שטאַ־דען; אונטער איהנען זאַה איך דיא ערלען דעס פאָלקעס, יאזניה דען זאָהן עזור'ס אונד פלטיהו דען זאָהן בניהו'ס. (ב) ער (דער עוויגע) שפראַך צו מיר: ערדענזאָהן! דאַז זינד דיא מעננער, דיא אונ־הייל זיננען, דיא אין דיעזער שטאַדט באָזע ראַטהשלעגע ערטה ילען, (ג) דיא דאָ וואָהנען, ניכט זאָ באַלד ווערדען באַללווערקע אויפגעפיהרט, זיא (דיא שטאַדט) איזט ניכט דער טאָפף (דער אונז אומשליעסט), אונד וויר (ניכט) דאַז פלייש.

רש"י

יא (א) והנה בפתח השער וגו'. הם הם שאמר למעלה אחוריהם אל היכל י"י אלא שלא פי' שם מי היו וכאן פירש את שמות ב' מהם: (ג) האומרים לא בקרוב. יבאו דברי הנביאים עלינו: בנות בתים. אין לאוג להם אלא בנות בתים ושבת בתוכם כי לא נגלה מן העיר הזאת עד מותינו: היא הסיר ואנחנו הבשר. כשם שאין הבשר יוצא מן הסיר עד גמר

באור

יא (א) ותשא אותי רוח, נשאהו אל המקום אשר היה שם ועתה כנודה'. (ב) והיועצים, מירמיה נודע כי העצה היתה, על כי יעצו תמיד להמלך לבלתי יעבוד למלך בבל. עצת רע, עצה רעה לא נאמר כ"א עצת רע ופה הודיע לנו הפסוק, כי ידעו כי לא טובה עצתם ויעצו כן או לרשעתם או לתועלתם, וע"כ אשר הכתוב: ומעלות רוחכם (לקמן ה'), כאשר נפרש שם. בעיר, כמו לעיר. (ג) האומרים, ענינו כך: המה נותנים את העצות הרעות האלה, כי אומרים בלבבם: עוד לא באה בקרוב בנות הדיקים ר"ל לא יבוא כ"כ במהרה האויב, (כי בלי ספק נשענו על עזר מלך מצרים) עד אשר יסגר כגבול העיר כמו הבשר בסיר; אבל בוודאי אם גם יבוא יהיה לנו עוד ידים לנוס. לא בקרוב, לא אשר א יכ ה, כי תחסר הפעל באה אשר עליה תוסב לא. בנות, המקור בקל מנל"ה ופה היא שם מפעל בסמיכות. בתים, הוא הדיק, כי כל דבר אשר יסבב דבר אחר ויסגירהו יקרא בל"הק בית, כמו בתים לבריחים (שמות כ"ו כ"ט) והדיק ג"כ מסבב את העיר, ובתים כנוי אל המכור, כי הוא רק תחלמעת בנות הדיק, כי בו תסגר העיר כמו שמלאנו ויבנו עליה דיק סביב ותבא העיר במצור (מ"ב כ"ה א' — ב). היא הסיר, תחסר ג"כ פעל תהיה, ומלת לא שלמעלה מוסך עצמו ואחר עמו, ר"ל לא תהיה היא (העיר) הסיר; ויתכן כי משל הסיר היה אז מליצה ידוע נפי כל איש כמו והנם שולחים את הזמורה אל אפם (לעיל ח' י"ז); והמשילו העיר להסיר, כי כמו שלול הסיר יכיל את הבשר המוכן ומזומן לאכילה,

(ד) לָכֵן הִנָּבֵא עֲלֵיהֶם הִנָּבֵא בֶּן־
אָדָם׃ (ה) וַתִּפֹּל עָלַי רוּחַ יְהוָה
וַיֹּאמֶר אֵלַי אֱמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה
כֵּן אֲמַרְתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲלוֹת
רוּחֲכֶם אֲנִי יְדַעְתִּיהָ׃ (ו) הִרְבֵּיתֶם
חַלְלֵיכֶם בָּעִיר הַזֹּאת וּמִלֵּאתֶם
חוּצֹתֶיהָ חָלָל׃ (ז) לָכֵן כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה חַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר שַׂמְתֶּם
בְּתוֹכָהּ הֵמָּה הַבָּשָׂר וְהִיא הַסִּיר
וְאֶתְכֶם הוֹצִיא מִתּוֹכָהּ׃ (ח) חֶרֶב
יְרֵאתֶם וְחֶרֶב אָבִיא עֲלֵיכֶם נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (ט) וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם

מתוכה

פלייש (זוק פערלעהרען). (ד) דא־
רום ווייזאגע איבער זיא! יא
וויזאגען (זאגסט דוא), ער־
רענזאהן! — — (ה) דאן קאם
איבער מיך איינע געטטליכע
בעגייסטערונג, אונד ער (דער
עוויגע) בעדייטעטע מיר,
שפריך, (זו איהנען), דיעס זינד
דיא ווארטע דעם עוויגען: זא
(בעטהערענד) שפרעכעט איהר
צו דעם הויזע ישראל? — וואס
איך דאך דיא רעגונג אייערעס
אינגערן קעננע—— (ו) איהר
האבט דער לייכען מענגע אין
דער שטאדט געהייפט, אונד
איהרע שטראססען מיט ער־
שלאגענען פאלל געמאכט.
(ז) דארום שפריכט דער העררר
דער אללמעכטיגע אלוה: דיא
לייכען, דיא אין דער שטאדט
דורך איך געפאללען, דיעזע
זינד דאז פלייש, אונד זיא (דיא שטאדט) איזט דער טאפף, איהר אבער ווערדעט אויס איהר
הינויס געטריעבען ווערדען. (ח) דאז שווערדט האבט איהר געפירכטעט, זא וויל דאז
שווערדט איך ברינגען איבער אייך, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. (ט) הערויס אויס
דער

רש"י

ביטולו כך לא נכלא ממנה עד שנמות: (ה) כן אמרתם. ידעתי כי זאת אמרתם שירושלים הסיר ואתם הבשר ואני אומר לכם כי לחללים שנתתם בה היא לסיר שהם נגמרו בה אבל לכם לא תהיה לסיר לקלוט אתכם עד יום מיתה כי אתכם אוציא מתוכה: ומעלות רוחכם. העולה על דעתכם בוטרו"א טלנ"ט בלע"ז: (ז) הוציא. כמו להוציא ולשון בניתם הבתים כי בגלות תלכו האבות והבנים ואין יורש את הבתים: (ח) חרב יראתם. כשפנית' לעזרה למלך

באור

כן תסגיר העיר הזאת את האנשים המוכנים ומזומנים להריגה. (ה) ויאמר, מוסב על כבוד ה' ולא על רוח ה'. כה, בדרך התימה והקריאה הנביא אמר: הזאת העצה אשר יעצתם לבית ישראל? אחרי אשר מחשבותיכם גלויות לפני, ידעתי כי בלב ולב דברתם, וכי גם לכם נודע כי עצה רעה נתתם; ולא פירש לנו הנביא, מה היא העצה הרעה, אבל כאשר נראה מהמשך הפסוק פה ומירמיה יעצו למרוד במלך בבל. בית ישראל, כמו לבית. ומעלות רוחכם, כאשר תרגם יונתן: ודסליקת על לבכון קדמי גלן, וכבר מצאנו עלה על לשון מחשבה. (ו) חלליכם, אמר חלליכם להגיד כי המה בעצותיהם הרעות הסבו את מות האנשים אשר יפלו במצור העיר. (ז) המה הבשר, אמת כי תמלטם מהעיר כאשר יפרש לקמן (פסוק י"א), והעיר תהיה להאנשים אשר נפלו בתוכה לסיר ולא לכם. (ח) חרב, ענינו כך: אבל מ"מ לא תמלטו את נפשותיכם כי החרב אשר יראתם תשיג אתכם על גבול ישראל. (ט) והוצאתי, ענינו כך: וזה כי תמלטו חוץ לעיר יהיה לכם לעונש, כי לו נעלתם

כהאמרים

מִתּוֹכָהּ וְנָתַתִּי אֶתְכֶם בְּיַד־זָרִים
וְעָשִׂיתִי בָכֶם שְׁפָטִים: (י) בַּחֶרֶב
תִּפֹּלוּ עַל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל אֶשְׁפּוֹט
אֶתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה:
(יא) הִיא לֹא־תִהְיֶה לָכֶם לְסִיר
וְאַתֶּם תִּהְיוּ בְתוֹכָהּ לְבָשָׂר אֶל־
גְּבוּל יִשְׂרָאֵל אֶשְׁפֹּט אֶתְכֶם:
(יב) וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר
בְּחֻקַּי לֹא הֲלַכְתֶּם וּמִשְׁפָּטַי לֹא
עֲשִׂיתֶם וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
סְבִיבוֹתֵיכֶם עֲשִׂיתֶם: (יג) וַיְהִי
כְּהִנָּבְאִי וּפְלַטְיָהוּ בֶן־בְּנָיָה מֵת
וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶזְעַק קוֹל־גָּדוֹל
וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה כָּלָה אַתָּה
עֹשֶׂה אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: (יד) וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (טו) בֶּן־

אדם

דער שטאַדט ווערדע איך אי ך
טרייבען, אונד דאַן ווערדע
איך אייך אין דיא האַנד דער
באַרבאַרען געבען, אונד ווער=
דע שטראַפגע־יכטע אַן אייך
אויסאיבען. (י) דורך דאַז
שווערדט זאָללט איהר פאַל=
לען, אַן ישראל'ס גרענצע
וויל איך אייך ריכטען; דאַ=
מיט איהר עס איננע ווערדעט,
דאַס איך דער עוויגע בין.
(יא) אייך ווירד דיא שטאַדט
ניכט דער טאָפף, אונד איהר
ווערדעט ניכט דאַז פלייש דאַ=
רין זיין, אַן ישראל'ס גרענצע
ווערדע איך אייך ריכטען.
(יב) זאָ זאָללט איהר עס איינ=
זעהען לערנען, דאַס איך דער
עוויגע בין, אין דעססען גע=
זעטצען איהר ניכט געוואַנ=
דעלט זייד, דעססען רעכטע
איהר ניכט אויסגעאיבט, זאָנ=
דערן נאַך דען געברייכען דער
אייך אומגעבענדען פעלקער
געהאַנדעלט האַבט. — —
(יג) אונד אַלס איך זאָ ווייזזאַנ=
טע, שטאַרב פלטיהו דער
זאָהן דעם בניה; דאַ פיעל איך אויף מיין אַנגעזיכט, יאַממערטע מיט לויטער שטיממע,
אונד ריעף: אַך הערר! אָ אַללמעכטיגער! דוא פערניכטעסט יאַ אויך דען איבער=
רעסט ישראל'ס. — (יד) דאַ וואַרד מיר דעם עוויגען וואָרט, וויא פאָלגט: (טו) ערדענזאָהן!

דיינע

רש"י

מצרים כמו שנ' בצדקיה וימרד בו לשלוח מלאכיו למצרים (לקמן י"ז): (י) על גבול ישראל. בסוף הגבול והיא רבלת ארץ חמת היא אנטוכיא שם נשפט צדקיה ביד נ"נ כמ"ש בספר (מ"ב כ"ה) שם שחט את בניו שם נקר את עיניו והיא סוף הגבול שנא' במרגלים ובכמה מקומות עד לבא חמת (במדבר י"ג): (יא) לא תהיה לכם לסיר. המשמר' נתחיה עד גמר בישולם: ואתם תהיו בתוכה לבשר. שתותכו בתוכה ותשברו בתוכה כבשר בסיר ובתוך קלחת: אל גבול ישראל אשפוט אתכם. ולא בתוכה תמותו:

באור

נהאמרים בעיר, הייתם מתים בלי ענויים, אבל באשר תנוסו חוץ לעיר תפלו חיים ביד האויב אשר יעשה בכם שפטים. (יא) לבשר, ר"ל אם גם העיר לא היתה לכם לסיר מ"מ תהיו אתם מוכנים ומזומנים להריגה כהבשר בהסיר לאכילה. אל, כמו על.

תרגום אשכנזי

אָדָם אַחֶיךָ אַחֶיךָ אַנְשֵׁי גְאֻלָּתֶךָ
וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה אֲשֶׁר
אָמְרוּ לָהֶם יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם רַחֲקוּ
מֵעַל יְהוָֹה לָנוּ הִיא נִתְּנָה הָאָרֶץ
לְמוֹרָשָׁה׃ (טז) לָכֵן אֱמֹר כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִֹה כִּי הִרְחַקְתִּים בַּגּוֹיִם וְכִי
הֲפִיצוֹתִים בָּאֲרָצוֹת וָאֱהִי לָהֶם
לְמִקְדָּשׁ מְעַט בָּאֲרָצוֹת אֲשֶׁר־
בָּאוּ שָׁם׃ (יז) לָכֵן אֱמֹר כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִֹה וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן־
הָעַמִּים וְאָסַפְתִּי אֶתְכֶם מִן־
הארצות

דיינע ברידער, דיינע נעלֿ־
כטען פֿערוואנדטען אונד דאַז
גאַנצע הויז ישראל (זיינד עס.)
צו דענען דיא בעוואָהנער
ירושלים׳ס זאגטען: ענטפֿער־
נעט אייך פֿאָן דעם (אַכרעדעס)
עווינען! אונז איזט עס צום
בעזיטצע געגעבען. (טז) דאַרום
פֿערקינדע יענען: זאָ שפּריכֿט
דער העררי, דער עווינע: ווען
איך אייך אייך ענטפֿערנטע
אינטער דיא פֿעלקער, ווען
איך אייך אייך צערשטרייעטע
אין איהרע לענדער, אונד ווען
איך אויך דיעזען ווענינען, דיא
אין דיעזע לענדער איינוואַנ־
דערטען פֿיינדזעליג וואַר,
(יז) זאָ זאַגע איהנען דאָך, דאַס
דער העררי, דער אללמעכֿטיגע, אַלזאָ געשפּראָכֿען האַבע: איך ווערדע אייך דאָך ווידער
אוס דיעזען פֿעלקערן זאַממלען, ווערדע אייך אוס דען לענדערן, אין וועלכֿען איהר
צער־

רש״י

(טו) אחיך אחיך. גלות זומרון וגלות יכניה וכל בית ישראל שהלכו בגולה: אשר אמרו להם. אשר אמרו עליהם יושבי ירושלים שלא גלו עם יכניה שהמליך עליהם נבוכדנצר את צדקיהו ועתה הם משחקים על אחיהם שגלו ואומרים עליהם רחקו מעל ה׳: (טז) למקדש מעט. לבתי כניסיות

באור

(טו) גאלתך, משפחתך, והמשפחה נקראה גאולה מפני שאנשי כל משפחה ומשפחה מחויבים לגאול את ממכר אחיהם. רחקו, פירושו לפי דעתי כך: ידוע כי מיום סר אפרים מעל יהודה היתה איבת שתי הממלכות האלה טמונה בלבבם, כאשר נראה מהמלחמות התמידיות אשר היו ביניהם; וזה ג״כ ידוע, כי אחרי גלות עשרת השבטים באו גם חלק מהם אל מלכות יהודה, [כאשר נראה זאת ממעשי יאשיה אשר נתן הכמה אשר בבית אל ובשאר ערי שמרון (מ״ב כ״ג)] וכאשר שבאו בני יהודה את בני ישראל, בלי ספק גרשו את בני ישראל המעטים אשר נשארו עוד בחלק ארץ עשרת השבטים אשר באו אל מלכות יהודה, באמרם להם: אין לכם חלק בארץ הזאת, רחקו מעל מקדש ה׳, לנו עובדי אל אמת נִתַּן הארץ למורשה. ובזה השיבהו ה׳, אל תירא כי כלה אעשה לשארית ישראל, כי אם גם יושבי ירושלים יכלו בעונם, הלא עוד נשאר שאר בית ישראל אשר כבר בגולה ואותה אקבץ מחדש וגו׳. (טז) הרחקתים, לא כי הגלים אל עמים רחוקים, כי אז לא יאות המשל קבץ (לקמן י״ז) אשר יורה על אסיפת אחת אחת, וגם העמים, אשר ביניהם גלו בימים ההם, לא היו רחוקים כ״כ מא״י; אבל אמר הרחקתים על אשר הפיצם זעיר שם זעיר שם, ומקומות מושביהם היו רחוקות זאת מזאת. למקדש, ע״ד והיה למקדש ולאבן נגף (ישעי׳ ח׳ י״ד) כלומר אהיה להם כבית שונא אשר לא יתן מחסה ומסתור לאויבו אם ינוס שמה. ויתכן לאמר כי מקדש יחשב אל הדברים האלה אשר יורו על דבר והפוכו כמו ברך ועוד אחרים רבים, כי בימים הקדמונים היו המקדשים למקלט ולנוס להושיע אשר נס שמה. מעט, כמו למעט ועניינו ואהיה להם למעט למקדש וגו׳ ותרגמתי לפי הכונה. (יז) קבצתי, אותה המעט אשר לו הייתי למקדש
אקנן

הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצוֹתֶם בָּהֶם
וְנָתַתִּי לָכֶם אֶת־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃
(יח) וּבָאוּ שָׁמָּה וְהֵסִירוּ אֶת־כָּל־
שִׁקּוּצֶיהָ וְאֶת־כָּל־תּוֹעֲבֹתֶיהָ
מִמֶּנָּה׃ (יט) וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד
וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם°
וַהֲסִרֹתִי לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרָם וְנָתַתִּי
לָהֶם לֵב בָּשָׂר׃ (כ) לְמַעַן בְּחֻקֹּתַי
יֵלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ
אֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה
לָהֶם לֵאלֹהִים׃ (כא) וְאֶל־לֵב
שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם לִבָּם
הֹלֵךְ דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתַתִּי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (כב) וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים
אֶת־כַּנְפֵיהֶם וְהָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם
וּכְבוֹד אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם
מִלְמָעְלָה׃ (כג) וַיַּעַל כְּבוֹד יְהוָה
מֵעַל תּוֹךְ הָעִיר וַיַּעֲמֹד עַל־

°ס״א בְּקִרְבָּם

ההר

צערשטרייעט זייד, וויעדער צו־
זאַמען ברינגען, אונד אייך
וויעדער דען באָדען ישראל'ס
איינגעבען. (יח) יאַ, זיא זאָל־
לען וויעדער הינײן קאָממען,
אונד אַללע שייאוזאַלע דאַרין
אונד אַללע גרייעל דאַראוס
פֿערבאַננען. (יט) איך ווערדע
איהנען (אַללען) איין הערץ
(גלייכע געזיננונג) געבען, ווער־
דע איינען נייען גייסט אינטער
איהנען וואַלטען לאַססען, דאַז
שטיינערנע (אונביגזאַמע)
הערץ ווערדע איך וועג שאַפֿ־
פֿען, אונד איין פֿליישליכעס
(ביעגזאַמעס) הערץ איהנען גע־
בען; (כ) דאַמיט זיא נאַך מיי־
נען געזעטצען וואַנדעלן, מיינע
רעכטע בעאָבאַכטען, אונד
זיא אויסאיבען, זיא זאָללען
וויעדער מיין פֿאָלק, אונד איך
וויל וויעדער איהר גאָטט זיין.
(כא) אונד יענען, דערען הערץ
איהרען אַבשייליכקייטען אונד
איהרען שייזאַלען נאַכהענגט,
ווערדע איך נאַך איהרעם וואַנ־
דעל פֿערגעלטען. זאָ שפּריכט
דער הערר, דער עוויגע. —
(כב) דאַן ערהאָבען דיא כרובים
איהרע פֿליגעל, דיא אופנים
וואַרען איהנען צור זייטע, אונד דיא העררליכקייט דעם נאָעם ישראל'ס שוועבטע אָבען
איבער איהנען; (כג) דיא העררליכקייט גאָטטעס ערהאָב זיך אויס דער שטאַדט, אונד ליעס
זיך

רש״י

דאינון יתבין תניין לבי מקדשא: (יט) לב בשר. לב רך ונוח לכנע: (כא) ואל לב שקוציהם וגו'. ואותם אשר אל לב שקוץ ותועב' לבם הולך שנשארו בירושלים שלא גלו וטועים בעובדי כוכבים ושקוצים: דרכם בראשם נתתי. שאוציא עליהם חרב ושבי וילכו בגולה: (כב) וישאו הכרובים

באור

אקנן. (יח) שקוציה, אותם השיקוצים אשר ימלאו בה בבואם שמה. (כא) ואל לב מוסב על יושבי ירושלים, וכך אמר הנביא: ואל לב אותם אשר לבם הולך אחרי שקוציהם ותועבותיהם, ה״ה דרכם בראשם נתתי, וכאשר תרגמתי. (כג) מעל תוך העיר, מעל המקדש, כי גם המקדש בתוך העיר.

ההר אשר מקדם לעיר: (כד) ורוח
נשאתני ותביאני כשדימה אל־
הגולה במראה ברוח אלהים
ויעל מעלי המראה אשר ראיתי:
(כה) ואדבר אל־הגולה את כל־
דברי יהוה אשר הראני:

יב (א) ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
(ב) בן־אדם בתוך בית־המרי
אתה ישב אשר עינים להם
לראות ולא ראו אזנים להם
לשמע ולא שמעו כי בית מרי
הם: (ג) ואתה בן־אדם עשה לך
כלי גולה וגלה יומם לעיניהם
וגלית

זיך אויף דעם בערגע ניע־
דער צור מארגענזייטע דער
שטאדט; (כד) דאן האב איין
ווינד מיך עמפאר, בראכטע
מיך צוריק נאך כשדים צו דען
פערטריעבענען אין דער דורך
דען געטטליכען גייסט מיר גע־
צייגטען ערשיינונג; דיא ער־
שיינונג, דיא איך געזעהען
האטטע, ענטשוואנד מיר.
(כה) אונד איך פערקינדעטע
דען געפאנגענען אללע פער־
הייסונגען דעם עוויגען, וויא
ער מיר געאפפענבארעט
האטטע.
יב (א) פערנער ווארד מיר
דעם עוויגען ווארט אל־
זא: (ב) ערדענזאהן! אונטער איי־
נעם ווידערשפענסטיגען פאל־
קע וואהנעסט דוא, דיא אויגען
האבען צו זעהען, אבער ניכט
זעהען וואללען, אהרען האבען
צו הארען, אבער ניכט הארען
וואללען, וויל זיא איין ווידערשפענסטיגעס הויז זינד. (ג) דארום, ערדע־זאהן! שאפפע דיר
וואנדערגעראטהע, אונד ברינגע זיא הינוועג טעהרערע טאגע פאר איהרן אויגן,
ברינ־

רש"י

לאחר שגמר דבריו אלי נסתלק: (כג) על ההר אשר מקדם לעיר. הוא הר הזיתים שהוא במזרחו של העיר וזה מסע שלישית: (כד) במראה ברוח אלהים. נדמה לי כאלו עכשיו הוא מחזירני מירושלים לבבל:

יב (ג) כלי גולה. כלי לאתות ומקידה קטנה ללוש בה חררה אות לבית ישראל שבירושלי' שיעשו כן ולא יצטרכו ללוש בלק בגומא ע"ג קרקע והחללים נכנסים בתוכו והם לא שמעו לו והוצרכו לכך והוא הכתוב בספר קינות ויגרס בחצץ שיני (איכה ג') במדרש קינות: וגלה יומם. מיום אל יום כ' ג' ימים נהוג בעצמך כאדם המכין לצרכיו לגלות שיראו בני הגולה

באור

יב (ג) כלי גולה, הפרשה הזאת קשת ההבנה; על כן אשים לפניך ענינה ראשונה בדרך כלל, ואחרי עברי בה אפרשה אחת אחת. הנה הפרשה הקודמת סיים בהספור, כי יחזקאל הגיד להגולה את כל אשר הראהו ה', אבל בני ישראל לא האמינו לכל זאת, ע"כ צוהו ה' בוחן לבות וכליות, היודע כי דברים גרידים בלי שום מופת חושיי אינם נכנסים אל לב בית מרי כמוהם, ואם גם עשו בו בראשונה רושם, באורך הזמן ימחה ויבוטל, לעשות לעיניהם את כל הדברים אשר צוה; כי מתוך שהדברים האלה יעשו לעיניהם יעורו וישאלו על מה זאת? והוא ישיב להם, וגם יראו זאת ימים אחדים; ותחת אשר בראשונה הגיד להם דברי ה' רק לשמעת אוזן ורק זמן קצר, ישמעו ויראו עתה ויעשה גם רושם יותר גדול
בלבם

וְגָלִ֜יתָ מִמְּקֽוֹמְךָ֙ אֶל־מָק֤וֹם אַחֵר֙ לְעֵ֣ינֵיהֶ֔ם אוּלַ֣י יִרְא֔וּ כִּ֛י בֵּ֥ית מְרִ֖י

המה

ברינגע זיא פֿאָר איהרען אויגען פֿאָן דיינעם אָרטע נאַך איינעם אַנדערן, פֿיעללייכט ווערדען זיא דאַדורך איינזעהען, דאַס זיא איין ווידערשפענסטיגעס

נעס

רש״י

וישאלו מה מעשיך ואתה תגיד להם שסימן הוא לצדקיהו ועמו ויעלו להם אלו את שלומיהם ויודיעו לאחיהם וקרוביהם אשר שם ככל אשר ישמעו מפיך וכן כל יומם שבמקרא לשון יום יום הוא דבר הנוהג ימים רבים כך שמעתי משמו של רבי מנחם ואמת דבריו: אולי יראו. שמא יבינו אפרלבנו"ט בלע"ז: כי בית מרי המה. לפיכך עדיין הוא שמא:

כמולאי

באור

גלכם, וכן צוה ה׳ גם לנח לעשות לו תיבה מאה ועשרים שנה, כי יותר הרשע יקשה את ערפו, יותר יצטרך לו מופת חושיי. והנה ראשונה צוה ה׳ לעשות לו כלי גולה, כלומר כלי ביתו יעשה על דרך הזה, עד אשר בנקל יוכלו להנשא ממקום למקום; שנית להוציא הכלים האלה ביום גלותו חוצה, וצוהו לעשות זאת בערב לעין כל; ואף כי הוא מדרך הבורחים מפחד אויב לקחת בסתר הכלים אשר יקחו עמהם, מ״מ למען יעשה כל זאת לעיני ישראל, ישימם החוצה לעיניהם; ג׳ צוהו לכסות את פניו עת ישא כליו החוצה למען לא יראה דבר, והוא מופת על צדקיהו, אשר עת ברחו, בלי ספק התחפש וכסה פניו למען לא יכירהו איש; ד׳ צוהו עת ישאם החוצה יחתור בקיר כדרך הבורחים אשר מפחד אויב נסו בחשך. ועתה אפרש אחת אחת. וגלה, השרש גלה יורה על הביאת דבר ממקום למקום, והוא ג״כ יוצא, כמו ויגל יהודה מעל אדמתו (מ״ב כ״ה כ״א), וכן מצאנו בהוראה הזאת גם הנפעל דורי נסע ונגלה (ישעי׳ ל״ח י״ג); והנה נוכל ג״כ לפרש על הדרך הזה: וגלה, מוסב על הכלים אשר יוציא יומם לעיני הגולה חוצה, ותחסר הפעול, וכן מצאנו לעיניהם על כתף תשא (לקמן ו׳) אשר שם תחסר ג״כ הפעול, וכן בפסוק ד׳ והוצאת כליך והוא כפל הדבור אשר כוסו פה. יומם, לשון רש״י, וגלה יומם, מיום אל יום, ב׳ ג׳ ימים ולפ״ז מתורגם אשכנזית.

אמר המדפיס: מצאתי דבר יקר בהערות השלוחות אלי מיד ידידי החכם הרבני מו״ה יוסף פלעש נ״י מרויסניטן על זה הכתוב וזה לשונו אות באות:

(ג) ואתה בן אדם וגו׳ וגלה יומם לעיניהם, פי׳ רש״י שם מיום אל יום ב׳ או ג׳ ימים נהוג בעצמך וכו׳ וכן כל יומם שבמקרא לשון יום יום הוא דבר הנוהג ימים רבים כך שמעתי משמו של רבי מנחם ואמת דבריו ע״ש, ראיתי איזה מבארים שמשיגים על רש״י, ולענ״ד נראה בזה שמחזק רש״י ז״ל את דברי ר׳ מנחם בתוספת הלשון ״ ואמת דבריו״, בוודאי אין לפקפק עליו, ודבריו נוסדו על כלל המסתעף מזה, דהנה אמת שמלת יומם הוא תואר הפעל ובל״א דעם טאַגם, כל זמן שהשמש מאיר על הארץ, אבל בתנאי זה כשיבא מלת יומם בחבור עם מלת לילה, או שהוא בהתנגדות לעומת מלת לילה חשך אפילה ובדומה למלות הנרדפים לזה כמו והגית בו יומם ולילה (יהושע א׳ ח׳), יומם יפגשו חשך וכלילה ימששו וגו׳ (איוב ה׳ י״ד) וכהנה רבות, ואולם כשיבא מלת יומם בלי חיבור ומבלי התנגדות מלות כאלה, שיעורו ימים רבים כמו יגון בלבבי יומם (תהלים י״ג ג׳) ע״ש המבאר, וכן מפורש ונוף צרי יומם (ביחזקאל ל׳ ט״ז) ימים רבים, לפי הכלל שהנחנו ע״פ דברי רש״י ז״ל. ובגלל כן פירש רש״י בעלטה תוליא שהוא פועל יוצא ר״ל את כליך, ומה שבא שם בהתנגדות ואתה תצא בערב, הנה במלת ערב אינו מובן החשך, כי אם התערבות בין יום ובין ליל. עד כאן לשון החכם הרבני הנ״ל.

וגליח, גם פה תחסר הפעול ועניינו כך: הכלים אשר צויתיך להוציאם יומם החוצה תביא ממקום ביתך אל מקום אחר, אולי בראותם את כל המופתים המוחשים האלה, יכירו וידעו

כי

הַמָּה׃ (ד) וְהוֹצֵאתָ כֵלֶיךָ כִּכְלֵי
גוֹלָה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְאַתָּה תֵּצֵא
בָעֶרֶב לְעֵינֵיהֶם כְּמוֹצָאֵי גּוֹלָה׃
(ה) לְעֵינֵיהֶם חֲתָר־לְךָ בַקִּיר
וְהוֹצֵאתָ בּוֹ׃ (ו) לְעֵינֵיהֶם עַל־
כָּתֵף תִּשָּׂא בָּעֲלָטָה תוֹצִיא פָּנֶיךָ
תְכַסֶּה וְלֹא תִרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ
כִּי־מוֹפֵת נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃
(ז) וָאַעַשׂ כֵּן כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי כֵּלַי
הוֹצֵאתִי כִּכְלֵי גוֹלָה יוֹמָם וּבָעֶרֶב
חָתַרְתִּי־לִי בַקִּיר בְּיָד בָּעֲלָטָה
הוֹצֵאתִי עַל־כָּתֵף נָשָׂאתִי
לְעֵינֵיהֶם׃ (ח) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
בַּבֹּקֶר לֵאמֹר׃ (ט) בֶּן־אָדָם הֲלֹא
אָמְרוּ אֵלֶיךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בֵּית

המרי ,

געם פאלקזינר. (ד) דיינע גע־רעטהע זאללסט דוא וויא וואנדערנגערעטהע מעהרערע טאגע הינויס טראגען פאר איהרען אויגען, דעם אבענדס זאללסט דוא הינויס ציעהען פאר איהרען אויגען, נאך ארט דער צום אויסוואנדערן הינויס געפיהרטען; (ה) פאר איה־רען אויגען זאללסט דוא דורכ־ברעכען דיא שטארטמויער, אונד דארט (דיין גערעטהע) הי־נויס ברינגען, (ו) פאר איה־רען אויגען (זיח) אויף דיא שול־טער לאדען אונד אים דונקעלן זיא הינויס ברינגען, דיין אנגע־זיכט פערהיללענד, דאס דוא דען בארען ניכט זעהעסט, דען אלס פארצייכען (קינפטי־גער בעגעבענהייטען) שטעללע איך דיך אויף, דעם הויזע ישראל'ס. —— (ז) איך טהאט אלזא, וויא מיר בעפאהלען ווארדע, טרוג מיינע גערע־טהע וויא וואנדערגערעטהע מעהרערע טאגע הינויס, דורכבראך מיר (נעהמליך) אם אבענדע דיא שטאדטמויער מיט דער האנד, דאן בראכטע איך (דמצועבסט) אים דונקעלן (דיח גערעטהע) הינויס אויף דער שולטער פאר איהרען אויגען. —— (ח) דארויף ווארד מיר פריה מארגענס דעם עווינען ווארט, וויא פאלגט: (ט) ערדענזאהן! האט דאז הויז ישראל, דיעזעס וידערשפענסטיגע הויז דיך ניכט

נע־

רש״י

(ד) וכמוצאי ... קוס״א אי״שולש בלע״ז: (ה) חתר לך בקיר. סימן לצדקיהו שילא דרך מחתרת מערה כי ירא לצאת בפרהסיא מפני הכשדים: (ו) בעלטה תוציא. בהתחשך תוציא את כליך: (ז) כלי הוצאתי ככלי גולה יומם. יום יום הייתי מראה להם שאני מתקן לעצמי כלי גולה:

הנשיא

באור

כי בית מרי המה, והוא כמו מאמר מוסגר. (ד) ככלי גולה, לא כל כליך תוציא, אבל רק אותם אשר עשית כאותם אשר בנקל יוכלו להנשא ממקום למקום. כמוצאי, מהפעיל, על אשר האויב יכרחם לצאת. (ה) חתר, בפסוק אשר אחריו יפרש למה מוכרח ללכת בדרך הקיר. בו, מוסב על הקיר, כלומר דרך אורך הקיר. (ו) פניך תכסה, כאדם המכסה פניו מחמת כלימה. את הארץ, גם הארץ לא תראה, לא די כי תכסה את פניך למען לא תוכל לראות כ״א למטה אבל גם את הארץ לא תראה, וכל פניך יהיה מכוסה. כי

מופת

הַמֶּרִי מָה אַתָּה עֹשֶׂה: (י) אֱמֹר
אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
הַנָּשִׂיא הַמַּשָּׂא הַזֶּה בִּירוּשָׁלַםִ
וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הֵמָּה
בְתוֹכָם: (יא) אֱמֹר אֲנִי מוֹפֶתְכֶם
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כֵּן יֵעָשֶׂה לָהֶם
בַּגּוֹלָה בַשְּׁבִי יֵלֵכוּ: (יב) וְהַנָּשִׂיא
אֲשֶׁר־בְּתוֹכָם אֶל־כָּתֵף יִשָּׂא
בָּעֲלָטָה וְיֵצֵא בַּקִּיר יַחְתְּרוּ
לְהוֹצִיא בוֹ פָּנָיו יְכַסֶּה יַעַן אֲשֶׁר
לֹא־יִרְאֶה לַעַיִן הוּא אֶת־הָאָרֶץ:
(יג) וּפָרַשְׂתִּי אֶת־רִשְׁתִּי עָלָיו
וְנִתְפַּשׂ בִּמְצוּדָתִי וְהֵבֵאתִי אֹתוֹ
בָבֶלָה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְאוֹתָהּ לֹא־
יִרְאֶה וְשָׁם יָמוּת: (יד) וְכֹל אֲשֶׁר

סביבתיו

געפראַגט, וואַס דוא פאָר־
האַבעסט? — (י) זאַגע איה־
נען דעמנאַך: זאָ שפּריכט דער
הערר, דער אַללמעכטיגע:
איבער דען פירשטען ירושלים'ס
איזט דיעזער אויסשפּרוך, זאָ
וויא איבער דאַז גאַנצע הויז
ישראל, דאַז זיך דאַרין בע־
פינדעט. (יא) זאַגע פערנער:
איך בין איירער פאָרצייכען (דער
קינפטיגען בעגעבענהייטען); זאָ
וויא איך געטהאַן, עבען זאָ
ווירד בייא איהנען געשעהען,
אויסוואַנדערן מיססען זיא,
אין א געפאַנגענשאַפט ווער־
דען זיא געפיהרט. (יב) דער
פירשט אונטער איהנען ווירד
אים דונקעלן אויף דיא שול־
טער לאַדען (דיא וואַנדערגערע־
טהע), אונד ווירד דורך דיא
(שטאַדט־)מויער דאַמיט הינויס
געהען; דורכברעכען ווירד
מאַן דיא (שטאַדט־)מויער, אום
איהן דאָרט הינויס צו בריגנען,
זיין אַנגעזיכט ווירד ער פערהיללען, דאַמיט דער באָדען איהם ניכט זיכטבאַר ווערדע. —
(יג) איך היננגען שפּאַננע מיין נעטץ אויס איבער איהן, דאַס ער אין מיינער שלינגע
געפאַנגען ווירד, דאַן לאַס איך נאַך בבל איהן בריגנען, אין דאַז לאַנד דער כשדים, דאַז
ער אַבער ניכט ווירד זעהען קאָננען, אונד דאָרט — זאָלל ער שטערבען; (יד) אונד אַל־
לע

רש"י

(י) הנשיא המשא הזה. על המלך צדקיהו אני מרבה המשא הזה לשון נבואה: (יב) פניו יכסה. מחמת כלימה שהוא בורח מן העיר לילה: (יג) ופרשתי את רשתי עליו. מערה היתה לו מביתו עד ערבות יריחו ויצא דרך המערה מה עשה הקב"ה הביא צבי אחד לפני חיל כשדים והולך לפניהם על גג המערה והם רודפים אותו וכשיצא צדקיהו מן המערה בערבות יריחו ראוהו יוצא ותפשוהו: ואותה לא יראה. כי ברבלה בארץ חמת דבר אתו משפטים ועור את עיניו ואחר

באור

מופת, כל זאת לוויתיך, למען תהיה לישראל לסימן מופת, אוליישעה רוצה נס. (י) הנשיא, בת"י ועל רבא מטל נבואתא הדא בירושלים. (יג) ואותה לא יראה, כי ברבלה בארץ חמת דבר המלך בבל אתו משפטים ועור את עיניו ית"ה הנ"א לבבל כמ"ש במ"ב (כ"ה) ירמי' ל"ט.

סְבִיבֹתָיו עֶזְרֹה וְכָל־אֲגַפָּיו אֱזָרֶה
לְכָל־רוּחַ וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃
(טו) וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּהֲפִיצִי
אוֹתָם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִי אוֹתָם
בָּאֲרָצוֹת׃ (טז) וְהוֹתַרְתִּי מֵהֶם
אַנְשֵׁי מִסְפָּר מֵחֶרֶב מֵרָעָב
וּמִדָּבֶר לְמַעַן יְסַפְּרוּ אֶת־כָּל־
תּוֹעֲבוֹתֵיהֶם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ
שָׁם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (יז) וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן־
אָדָם לַחְמְךָ בְּרַעַשׁ תֹּאכֵל
וּמֵימֶיךָ בְּרָגְזָה וּבִדְאָגָה תִּשְׁתֶּה׃
(יט) וְאָמַרְתָּ אֶל־עַם הָאָרֶץ כֹּה־
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם
אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לַחְמָם
בִּדְאָגָה יֹאכֵלוּ וּמֵימֵיהֶם בְּשִׁמָּמוֹן

עזרו קרי. ישתו

לע, דיא אום איהן הער זינד,
דיא איהם ביישטאַנד ליי-
סטען, זאָ וויא אַללע זיינע
העערעס - פֿלינעל, צער-
שטרייע איך נאַך אַללען ווי-
טען הין, אונד שווינגע הינ-
טער איהנען דאַז שווערדט.
(טו) דאַן ווערדען זיא עס ער-
קעננען, דאַס איך דער עווי-
גע בין, ווען איך זיא צער-
שטרייע אונטער דיא פֿעלקער,
אונד זיא פֿעראיינצעלנע אין
דערען לענדער. (טז) איינע
קליינע אַנצאַהל פֿאָן איהנען
ווערדע איך נור דאַרום איבריג
לאַססען פֿאָם קריעגע, פֿאָם
הונגער אונד פֿאָן דער זייכע,
דאַמיט דיעזע אונטער דען
פֿעלקערן וואָהין זיא געקאָמ-
מען זינד, זיך ערצעהלען אַללע
איהרע גרייעלטהאַטען, אונד
זאָ עס ערקעננען, דאַס איך
דער עוויגע בין. — (יז) פֿערנער
וואַרד מיר דער אויספּרוך
דעס עוויגען אין פֿאָלגענדען
וואָרטען: (יח) ערדענזאָהן!
דיין בראָד איס מיט בעבען, אונד דיין וואַססער טרינק אין אונרוהע אונד אין זאָרגען,
(יט) דאַן שפּריך צו דעם פֿאָלקע דעם לאַנדעס: זאָ האַט דער הערר, דער עוויגע עס
פֿערהענגט איבער דיא איינוואָהנער ירושלים׳ס אונד איבער דאַז לאַנד ישראל׳ס: איה-
רע שפּייזען זאָללען זיא נור אין זאָרגען עססען, אונד איהרע געטרענקע נור אין ענטזעטצען
טרינ-

רש״י

כך הביאו לבבל כמ״ש בספר מ״ב (כ״ה) ובירמיה (ל״ט): (יד) וכל אגפיו. שריו ומנחם פחד בו לשון כנפים: אזרה לכל רוח. אסנדר״י בלע״ז הם יוחנן בן קרח ושרי החיילים שגלו למצרים ושם השיגתם חרבו של נ״נ כשהחריב את מצרים: (טו) למען יספרו את כל תועבותיהם. ויאמרו בעונינו לקינו כי כזאת וכזאת עשינו ואודיע כי לא על חנם כליתים: (יט) ממלואה. מעושרה:

באור

(ל״ט). (יד) וכל אגפיו, האל״ף נוספת והוא מתורגם כנפים גפין והחיילות יקראו כנפים, כמו והיה מוטות כנפיו מלא רוחב ארצך (ישעי׳ ח׳ ח׳) (רד״ק), וכן יאמר האשכנזי: פֿליגעל. (טז) אנשי מספר, תחסר מלת מעט, למען יספרו ויאמרו בעונינו לקינו, כי כזאת וכזאת עשינו ואודיע כי לא על חנם כליתים, (רש״י). (יח) ברעש, ברתת הגוף, וכן יאמר

יִשְׁתּוּ לְמַעַן תֵּשַׁם אַרְצָהּ מִמְּלֹאָהּ
מֵחֲמַס כָּל־הַיֹּשְׁבִים בָּהּ׃
(כ) וְהֶעָרִים הַנּוֹשָׁבוֹת תֶּחֱרַבְנָה
וְהָאָרֶץ שְׁמָמָה תִהְיֶה וִידַעְתֶּם
כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (כא) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ (כב) בֶּן־אָדָם מָה־
הַמָּשָׁל הַזֶּה לָכֶם עַל־אַדְמַת
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַאַרְכוּ הַיָּמִים
וְאָבַד כָּל־חָזוֹן׃ (כג) לָכֵן אֱמֹר
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
הִשְׁבַּתִּי אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה וְלֹא־
יִמְשְׁלוּ אֹתוֹ עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כִּי אִם־
דַּבֵּר אֲלֵיהֶם קָרְבוּ הַיָּמִים וּדְבַר
כָּל־חָזוֹן׃ (כד) כִּי לֹא יִהְיֶה עוֹד
כָּל־חֲזוֹן שָׁוְא וּמִקְסַם חָלָק בְּתוֹךְ

בית

טרינקען. זאָ ווירד דאַז לאַנד דורך די'א געוואַלטטהעטיג־קייטען דער בעוואָהנער, זיי־נער פֿיללע בערויבט זיין.
(כ) דיא פֿאָלקרייכען שטעדטע ווערדען וויסטע, אונד דאַז לאַנד ווירד אֶדע ווערדען, דאַן ווערדעט איהר עס ערפֿאַה־רען, דאַס איך דער עוויגע בין.
(כא) אויך וואַרד מיר דעם עוויגען וואָרט, וויא פֿאָלגט:
(כב) ערדענזאָהן! וואָצו ניטצט אייך דיעזער שפרוך אים לאַנ־דע ישראל'ס, דאַס איהר שפרעכעט: לאַנגע נאָך ווירד עס דויערן, אונד פֿערשווינדען ווירד אַללעם פראָפֿעציהען!?
(כג) זאַגע איהנען דעמנאַך: זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: איך באַננע היגוועג דיעזען שפרוך, זיא זאָללען איהן ניכט מעהר אין ישראל אויסשפרעכען; זאַגע איהנען פֿיעלמעהר: דיא צייט נאַהעט הערדאַן, דיא ווייזזאַגונג טריפֿפֿט איין; (כד) דאַן ווירד גאַר קיינע פֿאַלשע פראָפֿעציהונג אונד גאַר קיין טיישענדעס אָראַקל

ר ש " י

מחמס כל היושבים בה. בעון חמס יושביה: (כ) הנושבות. לי"ש אשי"אש בלע"ז: (כב) מה המשל הזה. למה אתם מושלים כן תמיד בפיכם למשול דבר זה: יארכו הימים. ולא תבוא הפורענות ובתוך כך יאבד החזון הרע שהנביאים נבאים לנו וישתכח וישתקע: (כג) ימשלו. ל' משל: (כד) לא יהיה עוד כל חזון שוא. לא יוכלו עוד נביאי השקר להבטיח אתכם שלום על שקר כי מהרה אקריב את דברי נביאי האמת' לבוא: ומקסם חלק. דבני"ילא בלע"ז קסם של

ב א ו ר

יאמר האשכנזי: בעבען. (יט) למען, על אשר. ממלאה, מהמלוי שהיה בה מעם ומנכסים, (רד"ק). מחמס, מ"ם הסבה, כמו משד עניים (תהלים י"ב ו'). (כב) המשל, ענינו: מה המה הדברים אשר תמיד בפי בני ישראל, וקרא הדברים האלה משל, על כי היו בפי כל איש כמשל הקדמוני. יארכו הימים, ולא תבוא הפורענות ובתוך כך יאבד החזון הרע שהנביאים נבאים לנו וישתכח וישתקע. (כד) חזון שוא, כיונתן, לא תהא עוד כל נבואה שקר וכזב כדבון בגו בני ישראל, ומוסב על נביאי השקר אשר עליהם נבא בפרשה שאחרי כן ואשר אמרו כי לא תבוא אותם רעה. חלק, יורה פה בלד שאלה און ומרמה.

אח

בֵּית יִשְׂרָאֵל: (כה) כִּי אֲנִי יְהוָה
אֲדַבֵּר אֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר דָּבָר
וְיֵעָשֶׂה לֹא תִמָּשֵׁךְ עוֹד כִּי בִימֵיכֶם
בֵּית הַמֶּרִי אֲדַבֵּר דָּבָר וַעֲשִׂיתִיו
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: (כו) וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (כז) בֶּן־אָדָם
הִנֵּה בֵית־יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים הֶחָזוֹן
אֲשֶׁר־הוּא חֹזֶה לְיָמִים רַבִּים
וּלְעִתִּים רְחוֹקוֹת הוּא נִבָּא:
(כח) לָכֵן אֱמֹר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא־תִמָּשֵׁךְ עוֹד כָּל־
דְּבָרָי אֲשֶׁר אֲדַבֵּר דָּבָר וְיֵעָשֶׂה
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:
יג (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
(ב) בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא אֶל־נְבִיאֵי
יִשְׂרָאֵל הַנִּבָּאִים וְאָמַרְתָּ לִנְבִיאֵי
מִלִּבָּם שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: (ג) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הוֹי עַל־
הַנְּבִיאִים הַנְּבָלִים אֲשֶׁר הֹלְכִים

אחר

תרגום אשכנזי

אָראַקעל אים הויזע ישראל'ס
זיין; (כה) דען איך דער עווינע
שפרעכע עס אוים, אונד וואַס
איך אויסשפרעכע, דאַז גע־
שיעהט, די עס ווירד ניכט
פערצאָגערט, זאָנדערן אין
אייערן צייטען, דוא ווידער־
שפענסטיגעס הויז! שפרעכע
איך עס, אונד פאָללציעהע
עס איך! זאָ שפריכט דער
הערר, דער אַללמעכטיגע.
(כו) פערנער וואַרד מיר דעם
עווינען וואָרט, וויא פאָלגט:
(כז) ערדענזאָהן! זיעהע, דאַז
הויז ישראל שפריכט: דיא ער־
שיינונגען, דיא עס האַט, זינד
פיר דיא שפעטע צוקינפט,
אונד נור אויף פערנע צייטען
פראָפעצייהעט ער. (כח) דאַ־
רום זאַגע איהנען: זאָ שפריכט
דער הערר, דער עוויגע: קיי־
נער מיינער בעשליסע ווירד
פערצאָגערט, יעדער אויס־
שפרוך, דען איך געטהאַן,
ווירד באַלד אין ערפיללונג גע־
העהן, שפריכט דער הערר,
דער עוויגע.
יג (א) דעם עווינען וואָרט
וואַרד מיר, וויא
פאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! פראָ־
פעצייהע דען וויינזאַגענדען
פראָפעטען ישראל'ס, אונד זאַגע צו איהנען, דיא בלאָס נאַך איהרער הערצענסלוסט
פראָפעצייהען: העֶרעט דאַז וואָרט דעם עווינען! (ג) זאָ שפריכט דער הערר, דער
עוויגע: וועהע איבער דיא פערוואָרפענען פראָפעטען, דיא בלאָס איהרעם איינענען

גייסטע

רש"י

של חלקלקו': (כה) תמשך. תרא"ה אלונגי"א בלע"ז: (כז) לימים רבים. הנבוא' לא תתקיים
אלא לזמן מרובה:
יג (ג) הנבלים. השוטים: רוחם. כמו רצונם:

באור

(כה) את אשר, סרס המקרא ופרשהו: הדבר אשר אדבר יעשה.
יג (ב) לנביאי מלבם, כמו גמולי מחלב (רד"ק).

אַחַר רוּחָם וּלְבִלְתִּי רָאוּ׃
(ד) כְּשֻׁעָלִים בָּחֳרָבוֹת נְבִיאֶיךָ
יִשְׂרָאֵל הָיוּ׃ (ה) לֹא עֲלִיתֶם
בַּפְּרָצוֹת וַתִּגְדְּרוּ גָדֵר עַל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד בַּמִּלְחָמָה בְּיוֹם
יְהוָה׃ (ו) חָזוּ שָׁוְא וְקֶסֶם כָּזָב
הָאֹמְרִים נְאֻם־יְהוָה וַיהוָה לֹא
שְׁלָחָם וְיִחֲלוּ לְקַיֵּם דָּבָר׃ (ז) הֲלוֹא
מַחֲזֵה־שָׁוְא חֲזִיתֶם וּמִקְסַם כָּזָב
אֲמַרְתֶּם וְאֹמְרִים נְאֻם־יְהוָה
וַאֲנִי לֹא דִבַּרְתִּי׃ (ח) לָכֵן כֹּה

אמר

גייסטע פֿאָלגען, אָהנע ערשיינונגען געהאַבט צו האַבען! (ד) ווייא דיא פֿיקסע אין דען רואינען זינד דיינע פּראָפֿעטען, ישראל! (ה) ניע שטעללטעט איהר איך פֿאָר דען ריס *), ניע צאָגעט איהר איינע שוטצמויער אום דאז הויז ישראל'ס, דאז עס העטטע אם פֿערגעלטונגסטאַגע דעם העררן אים קאַמפֿע בעשטעהען קאָננען; (ו) איהרע ערשיינונגען זינד טרוג, איהרע פֿאָרהערזאַגונגען זינד ליגע; זיא שפּרעכען: דער עוויגע פֿערקינדעט עס! דער עוויגע אַבער האַט זיא ניכט געזענדעט — — אונד דאָך גלויבען זיא האָפֿפֿנונג, דאס איהרע ווייזאַגונג ערפֿיללעט ווערדע. (ז) וואַהר'יך! נור טרוג זינד אייערע ערשיינונגען, נור ליגען זינד דיא אָראַקעל דיא איהר פֿערקינדעט, אונד דאָך זאַגעט איהר: דער העררה פֿערקינדעט עס! דא איך עס דאָך ניכט געשפּראָכען האַבע. (ח) דארום שפּריכט דער העררה,

*) ווען דיא פֿעסטונגסבעגיערדען דיא טרענקען דורכבראַכען.

ר ש " י

(ד) כשועלים בחרבות. כשיבא אדם על פרץ החורבה בורח השועל על דרך פרץ אחרת ואינו עומד בפרץ להלחם: (ה) לא עליתם בפרצות. לא עשיתם מעשים טובים שתוכלו לעכב את הרעה מלבא: (ו) חזו. ל' נבואה: ויחלו לקיים דבר. ואיך סבורים לקיים דבריהם ל' תוחלת. וי"א איקוי"ריר"ש בלע"ז. ל' אחר לשון המתנה:

ב א ו ר

(ד) כשעלים, נראה שענינו כך, מפסוק י"ט לקמן ידענו, כי הנביאים האלו בעד מחיר מעט נבאו, ובלי ספק טרם קסמו קסם, שמו בערמה לדרוש אחרי כל מוצאי ומובאי האיש אשר לו נבאו, כמו שעשו זאת שואלי אוב משאר העמים; והנה אמר הנביא: אם אראה את הנביאים האלה הולכים בתוככם בארץ השממה ובערים החרבות לדרוש ולחקור אחרי מעשי כל איש לרמות את האנשים, למען יתנו להם פת לחם, נדמה בעיני, כאלו ראיתי השעלים הולכים בין החרבות אנה ואנה לטרוף להם טרף בערמתם; ודמה את הנביאים לשועלים, כי החיות ההנה רכות לבב הנה, ורק בערמה תמצאנה אוכל למו, וגם יאהבו לגור במקומות החרבות כידוע. (ה) בפרצות, על צד המשלה, כמו לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו (תהלים ק"ו כ"ג) ואבקש מהם איש גודר גדר ועומד בפרץ (לקמן כ"ב ל'), וכן תרגם גם יונתן; והנביא אמר אל הנביאים, והראיה כי רק כשעלים הייתם ורק לתועלתכם דברתם, כי לא עמדתם בפרץ, לא הוכחתם את ישראל להלחם נגד יצרם למען ישמרו במשפט, עת יריק ה' עליהם חרב האויבים; כי כמו שהוא מדרך הגבורים לעמוד בפרץ ולגרש מהעיר האויבים עת אשר נפרץ פרץ בחומה, כן מחויבים נביאי האמת ללחום נגד יצר לבב האנשים, עת יחל לגבור עליהם. (ו) ויחלו, מיחלים ישראל לקיום דבריהם והוא תוחלת נכזבה (רד"ק).

אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן דַּבֶּרְכֶם שָׁוְא
וַחֲזִיתֶם כָּזָב לָכֵן הִנְנִי אֲלֵיכֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (ט) וְהָיְתָה יָדִי
אֶל־הַנְּבִיאִים הַחֹזִים שָׁוְא
וְהַקֹּסְמִים כָּזָב בְּסוֹד עַמִּי לֹא־
יִהְיוּ וּבִכְתָב בֵּית־יִשְׂרָאֵל לֹא
יִכָּתֵבוּ וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא
יָבֹאוּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(י) יַעַן וּבְיַעַן הִטְעוּ אֶת־עַמִּי
לֵאמֹר שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם וְהוּא
בֹּנֶה חַיִץ וְהִנָּם טָחִים אֹתוֹ תָּפֵל׃
(יא) אֱמֹר אֶל־טָחֵי תָפֵל וְיִפֹּל

הת'נקמן

היה

דער אַללמעכֿטיגע אַלזאָ: ווייל איהר ליגען שפרעכֿעט, אונד פֿאַלשע ערשיינונגען פֿערקינדיגעט, דאַרום פֿער־הענגע איך איבער אייך, שפריכֿט דער העהר, דער אַללמעכֿטיגע. (ט) מיינע (שטראָפֿענדע) האַנד ווירד אויסגעשטרעקט זיין איבער דיעזע פּראָפֿעטען, דיא פֿאַלש פּראָפֿעצייהען אונד ליגנע־האַפֿט וויזזאַגען; אין דיא פֿערזאַממלונג מיינעס פֿאָל־קעס זאָללען זיא ניכֿט צוגע־לאַססען, אין דאַז פֿערצייכֿ־ניס דעם הויזעס ישראל'ס ניכֿט אויפֿגענאָממען ווערדען, אונד ניע אין דאַז לאַנד ישרא'ס קאָממען. זאָ זאָללען זיא עס ערקעננען, דאַס איך דער העהר, דער אַללמעכֿטיגע בין. (י) נור דאַרום אַלליין, ווייל זיא מיין פֿאָלק איררע געלייטעט, פֿריעדען צו פֿער־קינדען, וואָ קיין פֿריעדע איזט, וואָדורך עס זיך איינע שיינוואַנד בויעט, וועלכֿע זיא מיט טינכֿע איבערשטרייכֿען. (יא) זאָ זאַגע דען דיעזען איבערטינכֿערן, דאַס זיא (דיא

וואַנד

ר"ש"י

(י) והוא בונה חיץ. והנה עמי כבונים בנין מחילה והנביאים טחים אותו תפל קרקע הדומה לסיד ואינו מתקיים לפני הגשמים: תפל. איו טמ"נן בלע"ז וי"א בלאסטנ"ייא בלע"ז:

ואתנה

באור

(ט) בסוד, כמו בסודם אל תבוא נפשי (בראשית מ"ט ו') שהוא לי קבילה. ובכתב, על דר השאלה, כמו מחני נא מספרך אשר כתבת (שמות ל"ב ל"ב). (י) חיץ, בפסוקים האחרים יקרא את החיץ קיר, ובתלמוד מלאנו מהשרש הזה חוץ ומחילה, וגם הפעל, שלא יהא דבר חולץ, ואולי הוא מגזרת חוץ, כי מהשרש הזה מלאנו חילץ, וכאשר הוא קרוב אליו במבטא, כן הוא קרוב אליו בענין, ואין לו ריע במקרא. ויורה ג"כ על דבר שהוא חוץ לטבע ואין בו ממש. תפל, הנכון לתרגם אותו כפי הכוונה מין סיד, וקראהו תפל, ע"ד אשר השתמשו בו חז"ל באיליף תי"ו בטי"ת יען שהסיד אשר בו טחים הוא רק דבר טפל; והנביא אמר, יען אשר הטעו את עמי וגו' ועי"ז בנו בדמיונם כמין חיץ, נאמרם בלבבם, הלא שלום לנו כמו שיבשרו הנביאים, והוא מוסב על העם, והנם מוסב על הנביאים, השה בדבריהם יחזקו את בדקי הקיר, והמשיל את דברהם לטיח, כי כמו הטיח אשר בו טחים הקיר ימלא את החורים אשר בו, וישוה אותן על כל עבריו ויכסה את כל פרציו בציורים לנוי, ובאמת סקר הבוי והבל היופי, כן דברי הנביאים. (יא) אמר, תחסר כאן מלת לכן. ויפל, הקיר. היה, זה הפסה

נפילת

הָיָה ו גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַתֵּנָה אַבְנֵי
אֶלְגָּבִישׁ תִּפֹּלְנָה וְרוּחַ סְעָרוֹת
תְּבַקֵּעַ׃ (יב) וְהִנֵּה נָפַל הַקִּיר
הֲלוֹא יֵאָמֵר אֲלֵיכֶם אַיֵּה הַטִּיחַ
אֲשֶׁר טַחְתֶּם׃ (יג) לָכֵן כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה וּבִקַּעְתִּי רֽוּחַ־סְעָרוֹת
בַּחֲמָתִי וְגֶשֶׁם שֹׁטֵף בְּאַפִּי יִהְיֶה
וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ בְּחֵמָה לְכָלָה׃
(יד) וְהָרַסְתִּי אֶת־הַקִּיר אֲשֶׁר־
טַחְתֶּם תָּפֵל וְהִגַּעְתִּיהוּ אֶל־
הָאָרֶץ וְנִגְלָה יְסֹדוֹ וְנָפְלָה
וּכְלִיתֶם בְּתוֹכָהּ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה׃ (טו) וְכִלֵּיתִי אֶת־חֲמָתִי

בקיר

ווחכר) צוזאממענשטירצט — אין וועגשפילענדער רעגען קאָממט; אונד איהר האַגעלשטיינע, איהר זאָללט נידערפאַללען! איין שטורמווינד מאַכט ריססע. (יב) ווען דאַן דיא מויער שטירצט, ווירד מאַן אייך ניכט פראַגען: וואָ איזט דיא טינכע, וואָמיט איהר איבערטינכט האָבט? (יג) פיר־וואַהר! שפריכט דער העררר, דער עוויגע, אין מיינעם גרימע לאַססע איך דען שטורמווינד ריססע מאַכען, אין מיינעם צאָרן לאַססע איך איבערשוועממענדען רעגען קאָממען, אונד אין מיינעם גרימע זיא פאָן האַגעלשטיינען גאַנץ צערשטאָרען. (יד) דיא מויער צערטריממערע איך, דיא איהר מיט טינכע איבערשטריכען, אונד מאַכע זיא דעם באָדען גלייך, דאַס איהרע גרונדפעסטע בלאָס שטעהע, דאַס זיא צוזאַממענשטירצע, אונד איהר דאַרונטער צו גרונדע געהעט; דאַן ווערדעט איהר ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין. (טו) זאָ ווילל איך געגען דיא מויער אונד געגען יענע, דיא

מיט

רש"י

(יא) ואתנה. כמו ואתן: אבני אלגביש. אבני ברד גדולות ואומר אני לפי שהם מזהירות ככל אבני (גביש) הוא מדמה אותם אל גביש שהיא אבן טובה כענין שנאמר ראמות וגביש (איוב כ"ח). ורבותינו אמרו אל גביש שעמדו באויר על גב איש וזהו משה רבינו שנא' ומטר לא נתך ארצה (שמות ט') אותם שהתחילו לירד לא הגיעו לארץ: תפולנה. על הקיר: (יב) איה הטיח. כך כשתבא הרעה יאמר לכם איה השלום שהבטחתם:

הקיר

באור

נפילת הקיר. ואתנה, הה"א נוספת, וענינו אשר אתן על הקיר. אלגביש, אגיד לך דעת החכם געזעניוס בהוראת המלה הזאת: אלגביש הוא משרש גבש, וענינו קפא והיות קרח, וכן הוראתו בשפת ערבית וממנו יוסב השם גביש, אשר יפול על הקרח וגם על האבן אשר יקרא בשפת אשכנזי קריסטאלל, כי גם היא זכה כמו הקרח, ומזה ראמות וגביש (איוב כ"ח י"ח), ומלת אל הוא כפי הנראה שם המין ארטיקל (כי לערביים יש שם המין והוא המלה אל); וכאשר המלה הזאת לוקחה משפת ערבית התחבר בה שם המין, ובדרך הזה מצאנו עוד שמות אחרים, אשר לוקחו ג"כ מהלשון הזאת ונתחבר מהם שם המין כמו אלקום (משלי ל' ל"א). ורוח סערות, בסמיכות כמו קדש הקדשים. תבקע, תחסר הפעול והוא הקיר. (יב) איה הטיח, כלומר איה דבריכם אשר בם חזקתם את בטחוננו כי לא יבא לנו. (יג) ובקעתי, להראות את חוזק הפורענות שנה זאת. (יד) ונפלה, ענינו לעת יפול הקיר תכלו גם אתם.

ואמר

בַּקִּיר וּבַטָּחִים אֹתוֹ תָּפֵל וְאֹמַר
לָכֶם אֵין הַקִּיר וְאֵין הַטָּחִים אֹתוֹ׃
(טז) נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים אֶל־
יְרוּשָׁלַםִ וְהַחֹזִים לָהּ חֲזוֹן שָׁלֹם
וְאֵין שָׁלֹם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃
(יז) וְאַתָּה בֶן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ
אֶל־בְּנוֹת עַמְּךָ הַמִּתְנַבְּאוֹת
מִלִּבְּהֶן וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶן׃ (יח) וְאָמַרְתָּ
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה הוֹי
לִמְתַפְּרוֹת כְּסָתוֹת עַל ׀ כָּל־
אַצִּילֵי יָדַי וְעֹשׂוֹת הַמִּסְפָּחוֹת
על

מיט טינכע זיא איבערשטריי־
כען, מיינען גאנצען נרים אויס־
לאססען, דאס מאן פאָז איך
זאגען ווירד: דיא מויער איזט
ניכט מעהר, אונד דיא זיא
איבערטינכט, זינר ניכט מעהר!
(טז) אָ! איבער דיא פראָפעטען
ישראל'ס, דיא אין ירושלים
וויזזאגען, דיא איהר פריע־
דענס־ פראָפעציהונג פערקינ־
דען. וואָ קיין פריעדע איזט!
שפריכט דער הערר, דער
עוויגע. — — (יז) ערדע־
זאָהן! ווענדע נון דיין אנגעזיכט
געגען דיא טעכטער דיינעס
פאָלקעס, דיא בלאָס נאך
איהרער הערצענסלוסט וויי־
זאגען, אונד פראָפעציהע אי־
בער זיא, (יח) זאגע: זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: וועהע איבער יענע,
דיא דעקקען נעהען פיר דיא ארמע איינעם יעדען, דיא קיססען פערפערטיגען פיר יע־
דעם

רש"י

(יד) הקיר. היא ירושלים: (יח) הוי למתפרות כסתות. קוסו"אש בלע"ז כמין כסתות קטנות היו תופרות ותולות לנשאלים אליהם על אצילי ידיהם וקוסמות להם באותן כסתות קסם שקרים ולמי שהם מפלות אומרות קסם טוב ולמי שרוכות אומרות קסם רע. אצילי איישל"יש בלע"ז: אצילי ידי. כמו אצילי ידים כמו תלמי שדי (הושע י"ח): ועושות המספחות. על ראשי הזנים אף הם לקסום בהם ולא ידעתי מה הם מתוך שנא' וקבעתי אותם אומר אני שהן של בגד. וי"ת פת כומרין וכ"ת במות עלואות מספיין פת כומרי'.

באור

(טו) ואמר, ה' ילוה כי יכלה הקיר וגם הטחים אותו. (טז) נביאי ישראל, הרי זה מקרא קצר, וענינו הנביאים אשר נבאו שלום ואין שלום (ושלום הוא כנוי לכל מיני האושר כידוע), המה השנו את כל הרעה הזאת. (יז) אל בנות עמך, נראה כי הקסם ביד בנות לא היה דבר חדש בעת הזאת, אבל היה ישן נושן באומה, כי כבר צוה ה' מכשפה לא תחיה, ומזה נראה בעליל כי המכשפות לרוב נשים היו, וגם בעלת אוב דשאול אשה היתה. המתנבאות, ההתפעל הוא לרוב לגנאי, ואולי הוא פה על דרך ויתנבאו בתוך הבית (ש"א י"ח י'). (יח) ואמרת, אחרי העיון בפסוק הזה, נראה כי היה הקסם עד"ז: השואל נקסם שכב על המטע והתכסה בשמלה אשר הנה עשו, ואז הגידו לו העתידות עת שכב על המטע, או פתרו לו חלומותיו אחרי אשר הקיץ משנתו, או בדרך אחר אשר איננו נודע לנו, כי מיני הקסמים היו שונים מאוד. כסתות, משרש כסה, וכמו שנאמר מן־דלת (שהוא מן דלל) דְּלָתוֹת כן נאמר מן כסת כְּסָתוֹת אם גם הת"יו אינו מהשרש, וכן נקראו המכסות אשר יכסה השואל נקסם. אצילי, הוא בית השחי (כאשר נראה זאת מירמיה ל"ח י"ד). ידי, כמו ידים, כמו ואורגים חורי (ישעי' י"ט י"ט). המספחות, משרש ספח וענינו התחברות דבר טפל אל עיקרו, ופה יקרא כן המטע אשר עליו ישכב, כי גם הוא יתחבר אל השוכב עליו כמו הטפל אל
העיקר

עַל־רֹאשׁ כָּל־קוֹמָה לְצוֹדֵד
נְפָשׁוֹת הַנְּפָשׁוֹת תְּצוֹדֵדְנָה לְעַמִּי
וּנְפָשׁוֹת לָכֶנָה תְחַיֶּינָה׃
(יט) וַתְּחַלֶּלְנָה אֹתִי אֶל־עַמִּי
בְּשַׁעֲלֵי שְׂעֹרִים וּבִפְתוֹתֵי לֶחֶם ל׳
לְהָמִית נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא־
תְמוּתֶנָה וּלְחַיּוֹת נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר
לֹא־תִחְיֶינָה בְּכַזֶּבְכֶם לְעַמִּי
שֹׁמְעֵי כָזָב׃ (כ) לָכֵן כֹּה־אָמַר |
אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי אֶל־כִּסְּתוֹתֵיכֶנָה
אֲשֶׁר אַתֵּנָה מְצֹדְדוֹת שָׁם אֶת־ פת׳ ס
הַנְּפָשׁוֹת לְפֹרְחוֹת וְקָרַעְתִּי אֹתָם
מעל

דעם הויפט, פיר יעדע גרע־
סע, אום דיא זעעלען צו פער־
שטריקקען. — דיא זעעלען
מיינעם פאלקעס פערשטריק־
קעט איהר, אונד איירע זעע־
לען זאללען ערהאלטען ווער־
דען? — (יט) איהר ענטווייהעט
מיך בייא מיינעם פאלקע, אום
איינע האנדפאלל גערשטע,
יא אום איין שטיק בראָה, אונד
דעם איהרען טאָד פראָפע־
צייהעט יענען, — דיא ניכט
שטערבען זאללען, אונד לע־
בען פערקינדעט יענען, דיא
ניכט לעבען זאללען. — זאָ
בעלינגעט איהר מיין לייכטגלייֿ־
ביגעם פאלק — (כ) פירוואהר!
זאָ שפריכט דער הערר, דער
אַללמעכטיגע: איבער אייערע
קיססען, מיט וועלכען איהר
דיא זעעלען וויא פעגעל אומגארנט, ווערדע איך איינהערקאָממען, הערהברייסען וויל איך
זיא

ר ש " י

המספחות כמו ספחני נא (שמואל א׳ ב׳) ליש״אנט״מלן בלע״ז. ויש לועזים פלטרא״ילש׃ לצודד נפשות. בהן הן לדות הנפשות לגיהנם שמחזיקות ידי הרשעים לקשום להם שלום ומרפות ידי לדיקים לקשום להם רעה׃ הנפשות תלודדנה וגו׳. תמיהה היא׃ ונפשות לכנה תחיינה׃ לכנה כמו לכם שאתנה נוטלות שכר על כך ומתפרנסות בכך׃ (יט) בשעלי שעורים. כמו מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ׳) אונ״גיאלוני״אש בלע״ז. ל״א לשון מדה׃ ובפתותי לחם. קיאנפייל״אש בלע״ז שאתן נוטלות בשכרכן׃ להמית נפשות אשר לא תמותנה. כלומר לאמר על נפשות אשר לא תמותנה אלו ימותו ולאמר על אשר לא תחיינה יחיו כי קסמיכם שקר ועמי מקבלים את קסמי כזב שלכם׃ (כ) לפורחות. להיות פורחות על ידיכן לגיהנם׃
ושלחתי

ב א ו ר

העיקר. קומה, ע״ד ויפול מלא קומתו ארצה (ש״א כ״ח כ׳) שהוא אורך כל גופו, והנביא אמר הוי לאותן אשר תעשנה כסתות ומספחות כפי קומת כל שואל, למען לא תקצר הכסת מלהכסותו עד אצילי הידים והמספחת מלא כל קומתו עד למעלה על הראש. הנפשות, ה״א השאלה כלומר תאמרנה בלבבכם כי תחיינה, כלומר כי לא תענשו אחר אשר אתן לודות נפשות עמי. ונפשות לכנה, כמו ונפשותיכן. תחיינה, ראה באורנו לקמן. (יט) בשעלי, כמו מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ׳ י״ג) וכפי הנראה הוא כנוי לחלול היד. ובפתותי לחם, שאתן נוטלות בשכרכן (רש״י). להמית, כלומר לאמר על נפשות אשר לא תמותנה אלה ימותו ולאמר על אשר לא תחיינה יחיו, כי קסמיכם שקר ועמי מקבלים את קסמי כזב שלכם (הנ״ל). (כ) לפרחות, כפרחות והוא כנוי לעוף השמים, כי תרגום ועופף, ויפרח, והמשיל הנביא את הכסתות אשר בהן תרמנה את שואליהן להמצודות אשר בהן יצודו בעלי כנף. מעל
זרועתיכם

מֵעַל זְרֹועֹתֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־
הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר אַתֶּם מְצֹדְדוֹת
אֶת־נְפָשִׁים לְפֹרְחֹת׃ (כא) וְקָרַעְתִּי
אֶת־מִסְפְּחֹתֵיכֶם וְהִצַּלְתִּי אֶת־
עַמִּי מִיֶּדְכֶן וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בְּיֶדְכֶן
לִמְצוּדָה וִידַעְתֶּן כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
(כב) יַעַן הַכְאוֹת לֶב־צַדִּיק שֶׁקֶר
וַאֲנִי לֹא הִכְאַבְתִּיו וּלְחַזֵּק יְדֵי
רָשָׁע לְבִלְתִּי־שׁוּב מִדַּרְכּוֹ הָרָע
לְהַחֲיֹתוֹ׃ (כג) לָכֵן שָׁוְא לֹא תֶחֱזֶינָה
וְקֶסֶם לֹא־תִקְסַמְנָה עוֹד וְהִצַּלְתִּי
אֶת־עַמִּי מִיֶּדְכֶן וִידַעְתֶּן כִּי־אֲנִי
יְהוָה׃ (כד) וַיָּבוֹא אֵלַי אֲנָשִׁים
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי׃
יד (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(ב) בֶּן־אָדָם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
הֶעֱלוּ גִלּוּלֵיהֶם עַל־לִבָּם

ומכשול

זיא פֿאָן אייערן אַרמען, אונד בעפֿרייען דיא זעעלען, דיא איהר פֿערשטריקט, דיא ועע-לען, ד׳א איהר וויא פֿאֶגעל אומגאַרנט האַכט. (כא) איי-ערע דעקקען ווערדע איך אין שטיקקע רייסען, אונד זאָ מיין פֿאָלק א׳ים אייערן הענדן ער-רעטטען, דאַס זיא (דיזו דעק-קען) ניכֿט מעהר אין איירן הענדען צום נעטצע זייען, אונד איהר עם איננע ווערדעט, דאַס איך דער עווינע בין. (כב) וויל איהר ליגענהאַפֿט בעטריבעט דאַז הערץ דעם פֿראָממען, דען איך ניכֿט בע-טריבען וויל, אונד דען באָזע-וויכֿט אונטערשטיטצעט, דאַס ער פֿאָן זיינעם וואַנדעל ניכֿט צוריקקעהרעט, אים זיך צו ערהאַלטען. (כג) דאַרום זאָללט איהר קיינע פֿאַלשע ערשיינו-נגען מעהר פֿערקינדען, אונד קיינע אַהנונגסקינסטע מעהר פֿערברייטען; דען איך ערעט-טע מיין פֿאָלק אים אייערן הענדען, דאַמיט איהר עם איינזעהען לערנט, דאַס איך דער עוויגע בין. — (כד) דאַן קאַמען איינינע מעננער פֿאָן דען עלטעסטען ישראל׳ס צו מיר, אונד זעטצטען זיך פֿאָר מיך הין.

יד (א) אונד דעם עוויגען וואָרט וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! דיעזע מעננער טראַגען איהרע געטצענבילדער אים הערצען, האַבען איה-

ר ש " י

ושלחתי את הנפשות. כתרגומו ואשיזיב ית נפשתא דאתון מחרשן ית נפשיהון לאבדותהא: את נפשים. את אנשים להיות הנפשות פורחות: (כב) יען הכאות לב צדיק שקר. בשאתן קוסמות לו רעה הוא מצטער ולבו נכאה: (כד) ויבוא אלי אנשים. כלם בלב אחד לרעה לכך נאמר ויבא. ומ"א אומר על שם שהקדוש ברוך הוא גלה אזן הנביא תחילה הנה יבאו אליך פלוני ופלוני: יד (ב) העלו גלוליהם על לבם. לבם אל גלוליהם לעבוד: נתנו נכח פניהם. להיות להם ע"א

ב א ו ר

זרועתיכם, לעת תתפרנה אותן. ושלחתי, מושך עצמו ואחר עמו, ומוסב גם למטה, כלומר ושלחתי את הנפשות אשר אתם מצודדות כפרחות. נפשים, כמו נפשות, וכמו היכל אשר יש לו נכנים היכלים או היכלות. (כב) הכאות, כמו הכאותכן. שקר, בשקר.

ומכשול עונם נתנו נכח פניהם
האדרש אדרש להם: (ג) לכן
דבר־אותם ואמרת אליהם כה־
אמר ׀ אדני יהוה איש איש מבית
ישראל אשר יעלה את־גלוליו
אל־לבו ומכשול עונו ישים נכח
פניו ובא אל־הנביא אני יהוה
נעניתי לו בה ברב גלוליו:
(ד) למען תפש את־בית־ישראל
בלבם אשר נזרו מעלי בגלוליהם
כלם: (ה) לכן אמר ׀ אל־בית
ישראל כה אמר אדני יהוה
שובו והשיבו מעל גלוליכם
ומעל כל־תועבתיכם השיבו
פניכם: (ו) כי איש איש מבית
ישראל ומהגר אשר־יגור
בישראל וינזר מאחרי ויעל
גלוליו אל־לבו ומכשול עונו
ישים נכח פניו ובא אל־הנביא

בא קרי להדרש

איהרער זינדען רייץ שטעטס פֿאָר אויגען, אונד איך זאָלל מיך פֿאָן איהנען ערפֿאָרשען לאַססען? — (ג) דאַרום פֿער־קינדע איהנען, אונד שפּריך: אַלזאָ שפּראַך דער הערר, דער עוויגע: יעדער אויס דעם הויזע ישראל, דער זיינע געטצענבילדער אים הערצען טרעגט, זיינער זינדען רייץ שטעטס פֿאָר אויגען האַט, אונד קעממט צום פּראָפֿעטען, — ווערדע איך, דער עוויגע, איהם דאַ אַנטוואָרטען? — ער קאָממט יאַ ערפֿיללט פֿאָן געטצענביל־דערן! — (ד) דאַמיט נון דאַז הויז ישראל אין זיינעם הער־צען ערגריפֿפֿען ווערדע, דאַז זיך פֿאָן מיר ענטפֿרעמדעט אים אַללער איהרער געטצען וויללען. (ה) דאַרום זאָללסט דוא דעם הויזע ישראל פֿער־קינדען: אַלזאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: קעה־רעט צוריק! לאַססעט אַב פֿאָן אייערן געטצען, אונד ווענ־דעט אייער אַנגעזיכט הינוועג פֿאָן אייערן גרייעלטהאַטען; (ו) דען יעדער אויס דעם הויזע ישראל, אָדער דער פֿרעמדע דער אין ישראל וואָהנט, ווען ער זיך מיר ענטפֿרעמדעט, זיינע געטצענבילדער אים הערצען טרעגט, זיינער זינדען רייץ שטעטס פֿאָר אויגען האַט, אונד קעממט צום פּראָפֿעטען, דאַס ער מיך פֿיר איהן

ר ש " י

תמיד למורא ולאלוה: האדרש אדרש. התראה כי אני אדרוש להם ואשיב על דבריהם הרבה תמיהות מתקיימות: (ג) נעניתי לו. שו"יש רספונדו"ן בלע"ז אף על פי שהוא בא לפני ברוב גלוליו כן ת"י: (ד) למען תפוש את בית ישראל וגו'. בדיל לקרבא ית בית ישראל למיתן תיובתא בלבהון: נזרו. כמו נזיר אחיו (בראשית מ"ט) פורי"נטא"יברין בלע"ז: (ה) שובו. מקרביכם והשיבו. את לבבכ': מעל גלוליכם. אשר העלית' אל לבבכם: השיבו פניכם. אשר שמתם מכשול

ב א ו ר

יד (ג) נעניתי, תרגום יונתן אתתבא ליה, לשון נעתרתי לו. (ה) והשיבו, חסר מלת

לבבכם

לִדְרָשׁ־ל֥וֹ בִּ֖י אֲנִ֣י יְהֹוָ֔ה נַעֲנֶה־לּ֖וֹ
בִּֽי׃ (ז) וְנָתַתִּ֨י פָנַ֜י בָּאִ֣ישׁ הַה֗וּא
וַהֲשִׁמֹתִ֙יהוּ֙ לְא֣וֹת וְלִמְשָׁלִ֔ים
וְהִכְרַתִּ֖יו מִתּ֣וֹךְ עַמִּ֑י וִֽידַעְתֶּ֖ם כִּֽי־
אֲנִ֥י יְהֹוָֽה׃ (ח) וְהַנָּבִ֤יא כִֽי־יְפֻתֶּה֙
וְדִבֶּ֣ר דָּבָ֔ר אֲנִ֤י יְהֹוָה֙ פִּתֵּ֔יתִי אֵ֖ת
הַנָּבִ֣יא הַה֑וּא וְנָטִ֤יתִי אֶת־יָדִי֙
עָלָ֔יו וְהִ֨שְׁמַדְתִּ֔יו מִתּ֖וֹךְ עַמִּ֥י
יִשְׂרָאֵֽל׃ (ט) וְנָשְׂא֖וּ עֲוֺנָ֑ם כַּעֲוֺ֤ן
הַדֹּרֵשׁ֙ כַּעֲוֺ֣ן הַנָּבִ֔יא יִֽהְיֶֽה׃
מ (י) לְמַ֨עַן לֹֽא־יִתְע֨וּ ע֤וֹד בֵּֽית־
יִשְׂרָאֵל֙ מֵאַחֲרַ֔י וְלֹֽא־יִטַּמְּא֥וּ ע֖וֹד
בְּכָל־־פִּשְׁעֵיהֶ֑ם וְהָיוּ־לִ֣י לְעָ֗ם
וַֽאֲנִי֙ אֶהְיֶ֤ה לָהֶם֙ לֵֽאלֹהִ֔ים נְאֻ֖ם
אֲדֹנָ֥י יֱהֹוִֽה׃ (יא) וַיְהִ֥י דְבַר־יְהֹוָ֖ה
אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃ (יב) בֶּן־אָדָ֗ם אֶ֚רֶץ

כי

ערפֿאָרשע, ווערדע איך ,דער עווינע מיך וואָהל פֿיר איהן ערפֿאָרשען לאַססען? — — (ז) פֿילמעהר ווערדע איך לאָס־ ברעכֿען לאַססען מיינען צאָרן געגען דענזעלבען, איך ווער־ רע איהן פֿערדערבען צום צייכֿען אונד צום (ווחרנענרען) בייאשפיעלע, אונד איהן אויס־ ראָטטען אויס מיינעם פֿאָלקע, דאַמיט איהר עס ערקעננעט, דאַס איך דער עוויגע בין. (ח) לעסט אַבער דער פּראָ־ פֿעט זיך איבעררערען, אונד שפריכֿט איינע וויזזאַגנג אויס, האַבע איך דער עוויגע דיע־ זען פּראָפֿעטען דאַן בע־ טהאָרט! — — דאַרום וויל איך מיינע מאַכֿט געגען איהן ווענדען, אונד איהן פֿער־ טילגען אויס מיינעם פֿאָלקע ישראל. (ט) ביידע זאָל־ לען טראַגען איהרע שטראַפֿע, דיא שטראַפֿע דעם פֿאָרשענ־ דען זייא וויא דיא שטראַפֿע דעם וויזזאַגענרען; (י) דאַמיט דאַז הויז ישראל ניכֿט פֿערנער אַבאירע פֿאָן מיר, זיך ניכֿט מעהר בעפֿלעקקע דורך איהרע מיססעטהאַטען אַללע, זאָנדערן ווידער מיין פֿאָלק ווערדע, אונד איך ווידער איהר גאָטט. אַלזאָ שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע׳ (יא) אויך וואַרד מיר דאַז וואָרט דעם עוויגען, וויא פֿאָלגט: (יב) ערדענזאָהן! ווען איין לאַנד

זיך

רש״י

עוניכם לנוכחם: (ו) נענה לו בי. משתאיל ליה במימרי אדרש לו: (ז) ונתתי פני באיש ההוא. אחרי כן אם לא ישמע אל דברי הנביא. פני מישא"ירש בלע"ז: והשימותיהו. ת"י ואשויניה: (ח) והנביא כי יפותה ודבר דבר. שאינו אמת: פתיתי. פתחתי לו פתח לאיזו סירכא ומכאן י"ל בא ליטמא פותחין לו: (ט) כעון הדורש כעון הנביא. כתוב דאתי למילף ולא אליף כתוב: נביי שקרא

באור

לבנכם. (ט) כעון, דרך המקרא אם ישוה שני דברים מכל צד, לתת כ"ף הדמיון לשניהם כמו כמוך כפרעה (בראשית מ"ד י"ח), כעמי כעמך כסוסי כסוסיך (מ"א כ"ב ד').

אמר המדפיס: דבר בעתו מה טוב. זאת ההערה אשר אני אציג לפניך, קורא הנעים שלוחה אלי מאת ידיד נפשי החכם הרבני מוה"רר יוסף פלעש נ"י וזה לשוני אות באות: (יב) ארץ כי תחטא וגו' והשלחתי בה רעב, בפרשה זו נפלו דקדוקים רבים, מלבד קושית רש"י

כִּי תֶחֱטָא־לִי לִמְעָל־מַעַל וְנָטִיתִי ידי

זיך דורך אונטרייע געגען מיך פערזינדיגעט , ווערדע איך ווענדען מיינע מאַכט געגען דאז

באור

ז"ל שהקשה מפני מה לא הוזכרו בשליחת רעב בנים ובנות, א', מה שנזכר בכל שלשת שפטים הרעים והיו שלשת האנשים האלה בתוכה, וברביעי אצל דבר יאמר סתם ונח דניאל ואיוב, מבלי הזכרת מלת שלשת. ב', יאמר ברעב המה בצדקתם ינצלו וכן בדבר לבסוף בצדקתם יצילו נפשם, אבל בחיה רעה ובחרב יאמר רק כי הם לבדם ינצלו. ג', נמצא בפסוק כ' אף כי ארבעת וגו', הסידור משונה ממה שסדרם בתחלה יע"ש. ד', יאמר אצל רעב ודבר השלחתי, וביתר השנים יאמר אעביר, אביא. ה', נמצא אצל חיה רעה לשון אם בנים ובנות, ובדבר בלשון יחיד אם בן אם בת, ומלבד זו יאמר אצל חיה רעה השלילה בדרך התנאי במלת אם, ואצל חרב רק השלילה גרידא לא יצילו בנים וגו'? — וראיתי אני בלבבי ליישב כל הספיקות הללו ע"פ הצעה שנקדים לזה, והיא, הנה מובא בספר של"ה הקדוש בשם הרב בעל עבודת הקדש, שהקב"ה משלם שכר ופוקד עונשו לרוב ע"ד הטבע, ואם לשבט ואם לחסד תתודע הטבה זו הנאותה לאל מלא רחמים, מצד הנותן שאינו חפץ ברבוי הנסים, ומצד המקבל שאינו גרוע כ"כ לשנות מעשה בראשית בעבורו ע"פ אותות ומופתים, ונוסף לזה, ידוע כי המשפטים הרעים יתחלקו בחלקית בטבעית ובמקרית, ואף שכולם מכוונת הבורא יתעלה, הן בטבעית ובמקרית נראתה כי יד ה' עושה כל אלה, עכ"ז מיטב לפני הקב"ה אם העונש הוא בסבת מכת הטבעית, למען כלם ילמדו מוסר, יכירו וידעו כי הטבע הכולל, ר"ל ההשגחה ואלהים אחד, כמו שהובא בשאלת תשובת חכם צבי סימן י"ח ע"ש; והן הם דברי בעל הכוזר מאמר ראשון סימן ע"ז ד"ה אבל יש לסודות לשמש ולירח וכו', ומפרש שם בעל נצח ישראל שבעבור פעולת הבורא ית' הנעשית ע"י אמצעיים שהם כגרזן ביד החוצב, נקרא גשם טבע מלשון מטבע הנעשית ע"י אומן, ובסנהדרין, להגיד גדולתו של ממ"ה הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם א' אבל הקב"ה טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון. והמורה בפי"ט מח"ג בז"הל: ואין הטבע בעל שכל והנהגה, אבל היא מפעולת בעל שכל, הוא אשר הטביע אלו הכחות בכל מה שימצא לו כח בטבע, וכמו מכת הטבעית לרשעים אשר לרעתם ירדה ותהלך במו, כן הצלת הצדיקי' בתוך עדת הרשעים ע"פ צדקתם שהיא לבושם הטבעי שנתלבשו בה מיום עמדם על דעתם, ואם אמנם מכה מקרית מהלכת בתוכם, יוכל להיות ח"ו שתפגע בהם ע"ד המקרי, אם לא שיצליחו להמלט ממנה רק ע"ד נסי. — והנה רעב ודבר הם מכות טבעיות, ר"ל שנתהוו בשינוי הטבע, וחיה רעה וחרב הם מכות מקריות, כמו שהובא בספר עקרים מאמר ד' פ"ד בז"הל: שראוי שיבטל הכלל את הפרט בדברים ההוים בדרך הטבעי כרעב ובמגפה, אבל מה יאמרו בדברים ההוים בדרך הבחירה הכלל במלחמה ודומיהם. וכן בכוזרי מאמר ה' ס"כ בז"הל: ובאמת אמר האומר כי הכל מגזרת הבורא, ובאמת אמר האחר בבחירה ובמקריים בלתי שיוציא מאומה מהדברים ההם מגזרת אלהיים, ואם תרצה תקרב מציאות זה בחלוקה זאת, המעשים יהיו אלהיים או טבעיים או מקריים או בחיריים וכו' ועוד הלאה במקום הזה, אך טובת סבת המקריות איננה נמנעת מן הרשע כ"ש מהחסיד, וטובת הרשעים היא בסבות ההם המקריות וטבעיות, ואין דוחה לרעתם כשתבוא, אבל החסידים יצליחו בסבות ההם והם בטוחים מרעתם, ועתה אשוב ואומר כי דוד ע"ה הביא ג' חלקים בסבות המות, ואמר כי ה' יגפנו והיא סבה אלהית, או יומו יבוא ומת והיא סבה טבעית, או במלחמה ירד ונספה ע"כ, ובאמת אמר דוד במקום אחר נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו, ובכלל ביד ה' ג"כ מכת הטבעית כי זה אחד כאמור, וכן הובא במורה פ"ג יע"ש. וא"כ מן מוצא כל דברים אלה יתפרש הנדון שלפנינו בכפתור ופרח, הנביא מתחיל במכת הרעב שהיא מכת הטבעית הפוגעת במדת הרחמים ואומר והשלחתי בה רעב, מלת שלוח משמשת יותר אצל הטבעית, לפי שענין שלוח הוא מהלך חפשי לאיזה דבר אשר לא יגבלנו גבול וזמן, כמו שנמצא ותשלח פארות, שלחה מטעותיה, ותשלח בדים, שלח חצך, ישלח בהם חרון אפו ודומיהם, ואף שנמצא ישלח בהם ערוב, הנה באמת פירושו שם מל' הסתה וגירוי, ואם שמצינו בירמי' ושלחתי בכם חרב ורעב ודבר, נמשך מלת ושלחתי על רעב ודבר הבאים לבסוף, ומוסיף ואומר והיו שלשת אנשים נח דניאל ואיוב בתוכה רק המה בצדקתם ינצלו נפשם, ר"ל לפי שנענשו הרשעים במכת הטבעית על כן גם הצדיקים אין להם הצלת הנסים כי אם הצלת הטבעית שתציל את תם צדקתם המורגלת אתם, ומה שלא נאמר בה חי ה' אם בנים וגו' יתישב לפי פירש"י ז"ל במקומו שהוא דוגמא

לדניאל

דיזע'בע, אונד איהם דען
בראָ־שטאַב צערברעכען,
הונגער זענדע איך דאַהין, אונד
פֿערטילגע דאַרויס דיא מענ־
שען זאמט דעם פֿיעה. (יג) ווען
אויך דרייא מעננער וויא נח,
דניאל אונד איוב דאַרין וואָ־
רען, ווירדען זיא דורך איהרע
פֿרעממיגקייט דאָך נור איהר

יָדִי עָלֶיהָ וְשָׁבַרְתִּי לָהּ מַטֵּה־לָחֶם
וְהִשְׁלַחְתִּי־בָהּ רָעָב וְהִכְרַתִּי
מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃ (יג) וְהָיוּ
שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ
נֹחַ דָּנִאֵל וְאִיּוֹב הֵמָּה בְצִדְקָתָם
ינצלו

רש"י

יהי: (יב) מטה לחם. משען לחם: (יג) נח דניאל ואיוב. לפי שאלו ג' ראו ג' עולמות נח ראה
העולם בנוי וחרב ובנוי ודניאל את ב"המ או את עצמו תקיל' שר על כל השרים סוף הושלך
לגוב אריות וחזר לגדולתו וכן איוב ראה את עצמו מיושב וחרב ומיושב לפיכך הביאו דוגמ'
לדורו של יכניה שראו את הבית בבנינו ובחורבנו ובבנין שני וכן אמר להם הקב"ה חיבה יתירה
אני

באור

לדניאל יע"ש, הסדר השני אח"כ הוא מכת חיה רעה כתוב בה לשון אעביר, מפני שהיא סבה מקרית
אשר נפקדו בה הרשעים, לזאת שלשת אנשים שימלטו בה ג"כ רק ע"פ המקרי ימלטו, וה' נשבע אם
בנים וגו' ר"ל אם שהוא אפשרית להציל בנים ובנות, בוודאי לא כלם ינצלו, כי אם יוכל שיזדמן שבן
אחד או בת אחת מהם יתמלט, וזהו לא בזכות אבותם כי אם גם במקרה, מפני שגם המה ר"ל האבות
התמימים לבדם, לא בבחינת צדקתם כי אם ע"פ מקרה ונסי ינצלו. —מכה השלישית מכת חרב שהיא
ג"כ ע"ד המקרה, היא משאת זו יותר רעה מן הקודמת, לפי שהיא מסורה בידי אדם הלא כן התאוה
דוד לאמר וביד אדם אל אפולה, ע"כ נאמרה בה לשון אניא, והשבועה היא דרך שלילה גרידא שלא
יצילו כלל בנים ובנות, כי הם לבדם ינצלו ע"ד המקרה כמונא למעלה. —נסדר הרביעי אמנם
שיב שנית מסיים במכת הטבעית במה שהתחיל והיא המגפה ריחמנא ללן שהיא רעה אחת רעה יותר
מסובבת ממכת רעב, לפי שהדבר באופל יהליך אין לו עינים לאום אפי' בן א' או בת א', ולא ירף
עד כלות כל הרשעים ואינם, ורק הצדיקים בצדקתם יצילו את נפשם, והצלה זו ג"כ טבעית היא,
כמו שבארנו למעלה, ומדויק הלשון לאמר בה דבר אשלח, ולא נאמרה בה מלת שלשת מטעם זו,
לפי שפקודת שלשת מכות הקודמות נפק"ה על הרשעים בימי נח דניאל ואיוב, והמה נצדקתם
כשהיתה מכת הרעב הצילו את נפשם, וכאשר שולחה מכת החיה רעה והחרב, גם המה לבדם במקרה
נצלו, אולם מכת הדבר לא נתארע בימיהם, ע"כ אמר סתם נח דניאל ואיוב, אם רק דוגמת צדיק
אחד שהם יהיה בתוכם אך בצדקתם יצילו נפשם, כלומר ג"כ בהצלה טבעית, וצודק ג"כ לאמר אם
בן או בת בלשון יחיד כמו שאמרנו; והנה בפסוק כ' מסיים ואומר כי כה אמר ה' אלהים אף כי ארבעת
שפטי הרעים וגו' וסדרם פה הוא סדר הזוגי מקרה וטבע', מקרה וטבעי, ר"ל חרב ורעב, חיה
רעה ודבר, לפי שרוצה לסיים במכת הטבעית שנאמר בה מלת שלחתי כאשר מקודם לזה סיים במכת
דבר, להורות בא שמוטב לה' יותר לענוש בטבעי אף שהיא גם היא מועדת להשחית ולהזיק בליון חרון
ובאתף תארוב לטריף טרף, והיה מהראוי שלא ישאר שריד ופליט בבוא שלשתם ביום אחד בירושלים,
עכ"ז כתוב אחריו והנה נותרה, כלומר שלא יעשה כלה, כי טובתה בלדה שנשתלחה בהשגחת אל
מלא רחמים לשנות הגזירה אשר כלה ונחרצה. —ומלבד זו יש טעם למה שנשתנה עכשיו סדר פקודתם
מבתחלה, לפי שבתחלה שמר הנביא איבות כל א' וא' בנואה לבדה, התחיל ברעב והוסיף אחריה
מכת חיה רעה, רעה יותר מקדמונית, וחרב רעה יותר, וסיים בדבר לפי שהיא טבעית כאמור,
ואח"כ כ: מונה אותם כלם ביחד לפי במותם אזי היתה כוונתו רק על הסיום לבד שהיא מכת הטבעי',
לכן סדר תמיד המקרה ראשונה, והטבעית באחרונה, כדי שתתחבר השגחת אלהים באמצעיה הטבע,
אולי יחוס, ואשרי הדור אם פקודת כל האדם יפקד עליהם, וה' לא ילך עמם בקרי.
עכ"ל ההערה. ודברי פי חכם חן.

(יג) והיו, מבנין התנאי והספק, וכן שארי הפעלים הבאים עוד בפרשה זאת. נח, זכר
שלשה

יִנָּצְלוּ נַפְשָׁם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(יד) לוּ־חַיָּה רָעָה אַעֲבִיר בָּאָרֶץ
וְשִׁכְּלָתָּה וְהָיְתָה שְׁמָמָה מִבְּלִי
עוֹבֵר מִפְּנֵי הַחַיָּה׃ (טו) שְׁלֹשֶׁת
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־בָּנִים וְאִם־
בָּנוֹת יַצִּילוּ הֵמָּה לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ

והארץ

איינענעם לעבען רעטטען,
שפריכט דער העררר, דער
עוויגע. (יד) בראכטע איך ווילד
דע טהיערע אין דאז לאנד,
דיא עס ענטפֿעלקערטען, אונד
עס זא פֿערווילדערטען,
דאס אוים פֿורכט פֿאר דען
טהיערען זיך ניעמאנד וואגטע
דורכצוציעהען, (טו) אונד
דיעזע דרייא מעננער וועהרען
דארין, ביא מיינעם לעבען!
שפריכט דער העררר, דער
עוויגע, איהרע איגענען זאהנ
נע אונד טעכטער קאננטען זיא ניכט רעטטען, נור זיא אלליין בליעבען פֿערשאנט, דאז לאנד
אבער

רש"י

אני מראה לכם אתם יכני' וגלותו אילו תחטא לי אחת מארצות הגוים וגזרתי. עליה אחת מד'
שפטים אלה או רעב או חיה רעה או חרב או דבר כמו שמסודרין בפרשה זו זה אחר זה
ושלשת הצדיקי' אלו בתוכה לא יצילו לא בן ולא בת ואני אביא ארבעתן על ירושלים ואשאיר
לכם מניכם אשר שם ואע"פ שאינכם בתוכם ולא שהם ראויים להצלה אלא לנחם אתכם כשיגלו
אליכם ותראו מעשיהם הרעים ותתנחמו על הרעה אשר הבאתי עליהם כי תראו שלא היו כדי
לסובלם עוד. הר"י ז"ה מהל"ך סד"ר פרש"ה ז"ו כול"ה לשו"ן ז"ה אי"ן ליישב ונרא"ה שאינ"ו
לשו"ן הר"ב ועו"ד נרא"ה שבספ"ר ז"ה חס"ר את"ת מארב"ע שפטי"ם מא"ז וע"ד א"ז. ל"א
ארץ כי תחטא לי וגו' והיו ג' האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב לפי שג' האנשי' האלה
הצילם הקב"ה משלש' (מארבעת) שפטים האלה הזכי' הכתוב את אלו נח נמלט משלשתן מחיה
רעה מניין אתה אומר בשע' שנכנס לתיבה בקשו כל החיו' ליכנס ולא הניחן הקב"ה דכתי'
ויסגר ה' בעדו (שם ז') אין ויסגר אלא מחיות כד"א וסגר פום אריוותא ולא חבלוני (דניאל
ו') ארי בא ליכנס והיו שיניו קהות דוב בא ליכנ' והיו רגליו מתערסלו' כו' בב"ר. מן הרעב
מניין שנא' מן האדמה אשר אררה (בראשי' ה') לא ולמד בב"ר במקום שחושב עשרה רעבון
שירדו לעולם ויחמלא שבימי נח היה אחד מהם ומביא ראי' מן האדמה אשר אררה. מן החרב
זה המבול ועוד שהיו בני דורו מבקשין ליזדווג לו והיו אומרים אין אנו מניחין אותו ליכנס
אלא שהצילו הקב"ה אמר הק"בה אין אני מניחו ליכנס אלא בצלי היום ודרגיש לי' ימלל ה"ד
בעצם היום הזה בא נח (שם ז') בעלומו של יום. דניאל בשע' שנכנס ונבוכדנצר להיכל בימי
יהויקי' והרג יהויקים והניח לדניאל הגלה לדניאל בגלות שלומים לפי שמצאו מלא רוח חכמ'. מן הרעב
שהרי עד שלא נכבש' ירושלים בימי יהויקים צר עליה נבוכדנצר ג' שני' שנא' ויהי הרעב גדול
בעי' (מלכים ב' ה') וגם בירמיה נ"ב) ויחזק הרעב. מן החיות מניין וסגר פום אריוותא ולא
חבלוני (דניאל ו'). וכן את מוצא איוב שנמלט משלשתן מן הרעב מניין לדברי האומר איוב
בימי יעקב היה מצינו שהיה רעב בימיו. מן החיה מניין דכתיב ומקנהו פרץ בארץ
פרץ גדרו של עולם. מן החרב מניין יפלח כליותי ולא יחמול: והיו שלשת האנשים האלה בתוכה
נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם. מפני מה לא הוזכרו במיתת הרעב בנים ובנות
שלא נאמר בהם אם בנים אם בנות יצילו כמו שהוזכרו בשני שפטים האחרונים דוגמא לדניאל
שבוא א' מהם והוא היה מדורו של יכניה ולא נמלטו עמו לא בנים ולא בנות ועליו נתנבא
ישעיה כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי: (יד) לו חיה. אם חיה:

באור

שלשה האנשים על כי מפורסמים הם בצדקתם. נפשם, אבל זכותם לא תגן על האחרים,
והוא

וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה שְׁמָמָה׃ (טז) אוֹ
חֶרֶב אָבִיא עַל־הָאָרֶץ הַהִיא
וְאָמַרְתִּי חֶרֶב תַּעֲבֹר בָּאָרֶץ
וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃
(יז) וּשְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה
לֹא יַצִּילוּ בָּנִים וּבָנוֹת כִּי הֵם
לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ׃ (יח) אוֹ דֶּבֶר אֲשַׁלַּח
אֶל־הָאָרֶץ הַהִיא וְשָׁפַכְתִּי חֲמָתִי
עָלֶיהָ בְּדָם לְהַכְרִית מִמֶּנָּה אָדָם
וּבְהֵמָה׃ (יט) וְנֹחַ דָּנִאֵל וְאִיּוֹב
בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה
אִם־בֵּן אִם־בַּת יַצִּילוּ הֵמָּה
בְצִדְקָתָם יַצִּילוּ נַפְשָׁם׃ (כ) כִּי כֹה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אַף כִּי־אַרְבַּעַת
שְׁפָטַי הָרָעִים חֶרֶב וְרָעָב וְחַיָּה
רעה

אַבער ווירדע דאָך צור איינאֶ=
דע. (טז) אָדער ווען איך קריעג
בראֶכטע איבער דיעזעם לאַנד,
דאַס מיין אויסשפרוך וואֶרע:
דאַז שווערדט זאָלל אים לאַנ=
דע דורכציעהען, זאָלל פער=
טילגען דאַרויס מענשען אונד
פיעה! (יז) אונד דיעזע דרייא
מעננער וואֶרען דאַרין, בייא
מיינעם לעבען! שפריכט דער
הערר, דער עוויגע, איהרע
אייגענען זאֶהנע אונד טאֶכטער
ווירדען זיא ניכט רעטטען, נור
זיא אַלליין בליעבען פערשאָנט.
(יח) אדער ווען איך פעסט
פערהענגטע איבער דאַז לאַנד,
דורך בלוט מיינען צאָרן אויף
דאַזועלבע ערגיעסען מעכטע,
דאַרויס הינוועג צו טילגען
מענשען אונד פיעה, (יט) אונד
נח, דניאל אונד איוב וואֶרען
דאַרין, בייא מיינעם לעבען!
שפריכט דער הערר, דער
עוויגע, וועדער זאָהן נאָך טאָכ=
טער קאֶנטען זיא רעטטען,
דורך איהרע פרעממיגקייט
קאֶננטען זיא נור זיך אַלליין
רעטטען. —— (כ) דאַרום שפריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: אום וויא פיעל
מעהר, ווען איך אַללע פיער שרעקליכען שטראַפגעריכטע: קריעג, הונגער, ווילדע טהיע=
רע

רש"י

(טז) חרב. גייסות למלחמה: (כ) אף כי. לשון ק"ו וכ"ש הוא וכן בכל המקרא כגון הנה אנחנו פה ביהודה יראים (שמואל א' כ"ג) ואף כי נלך קעילה וכן בספר זה (לקמן ט"ו) הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה אף כי אש אכלתהו וגו': שפטי. מישגושטי"ש בלע"ז:

נותרה

באור

והוא על דרך כאשר חלה אברהם את פני אל לחוס על סדום, אם ימצא עוד בה צדיקים. (יח) ושפכתי, נראה כי זה הוא בדרך כלל, ומוסב על כל ארבעה השפטים, וע"כ אמר גם בדם, כי שפיכת החמה בדם תאות יותר על החיה ועל החרב מעל הדבר, וכן אמר כאן ושפכתי חמתי אשר לא אמר בראשים. (יט) המה, שיעורו, רק המה לבדם בצדקתם וגו'. (כ) אף, לשון ק"ו וכ"ש הוא וכן בכל המקראות, כגון הנה אנחנו פה ביהודה יראים ואף

כי

רָעָה וְדֶבֶר שִׁלַּחְתִּי אֶל־יְרוּשָׁלִָם
לְהַכְרִית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃
(כא) וְהִנֵּה נֽוֹתְרָה־בָּהּ פְּלֵטָה
הַמּֽוּצָאִים בָּנִים וּבָנוֹת הִנָּם
יוֹצְאִים אֲלֵיכֶם וּרְאִיתֶם אֶת־
דַּרְכָּם וְאֶת־עֲלִילוֹתָם וְנִחַמְתֶּם
עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר הֵבֵאתִי עַל־
יְרוּשָׁלִַם אֵת כָּל־אֲשֶׁר הֵבֵאתִי
עָלֶיהָ׃ (כב) וְנִחֲמוּ אֶתְכֶם כִּֽי־
תִרְאוּ אֶת־דַּרְכָּם וְאֶת־עֲלִילוֹתָם
וִֽידַעְתֶּם כִּי לֹא חִנָּם עָשִׂיתִי אֵת
כָּל־אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי
יְהֹוִה׃
טו (א) וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(ב) בֶּן־אָדָם מַה־יִּהְיֶה עֵֽץ־

הגפן

רע אונד פֿעסט איבער ירושלים
זענדע, אום מענשען אונד פֿיה
דאַרויס צו פֿערטילגן. — —
(כא) דאָך איין רעסט זאָלל דאַ-
רין געררעטטעט בלייבען, יינג-
לינגע אונד מעדכֿען, דיא הע-
רויס געפֿיהרט ווערדען, דיע-
זע זאָללען אייך הערויס קאָמ-
מען, אונד זעהעט איהר איה-
רען וואַנדעל אונד איהרע
טהאַטען, דאַן ווערדעט איהר
געטרעסטעט זיין איבער דאַז
אונגליק, דאַז איך איבער
ירושלים בראַכֿטע, זאָ וויא אי-
בער אַללעס, וואַס איך איבער
דאַזזעלבע פֿערהענגטע. (כב) זיא
ווערדען אייך איין טראָסט זיין,
ווען איהר איהרען וואַנדעל
אונד איהרע טהאַטען זעהעט;
דאַן ווערדעט איהר עס ער-
קעננען, דאַס איך ניכֿט אָה-
נע אורזאַכֿע געטהאַן, אַללעס
וואַס איך דאַזעלבסט געטהאַן
האַבע. זאָ שפּריכֿט דער הערר
דער עווינע.

טו (א) דעם עווינגן וואָרט וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! וואַס
איזט

רש"י

(כא) נותרה. לייערמא"ש בלע"ז: המוצאים. בשביה ויביאום כאן: עלילותם. מעשיהם:
טו (ב) מה יהיה עץ הגפן מכל עץ. מה סופו מכל שאר עצים:

באור

כי נלך קעילה (ש"א כ"ג ג'). (כא) והנה, ענינו כך, אם בכל זאת אותיר פלטה, ומה היא הפלטה? הם הבנים ובנות אשר ילכו בשבי ויוליכום אל ארץ בבל, למען תראו את דרכם ותשובו מדרכי הרעים, אשר בעבורם החרבתי את ירושלים. אשר, חסר מלת בעבורה. (כב) ונחמו, ובאותו הזמן בעצמו אשר תשובו מדרכיכם הרעה, ינחמו הם את נפשותיכם בראותכם את דרכם הרעה ותכירו כי לא לחנם וגו'.

טו (ב) יהיה, חסר מלת יתרון ושעורו מה תהיה יתרון עץ הגפן מכל עץ, ומה יהיה מוסך עצמו ואחר עמו, ושעורו: מה תהיה יתרון הזמורה אשר היתה בעצי היער. והנה הנביא הרחיב במשל וקצר בנמשל וענינו כך, הנביא המשיל ישראל לעץ הגפן (ודמיונו מלאנו גם בישעיה (ה' א') כרם היה לידידי וגו') אשר ינטע רק בעבור ענביו, וכן ישראל כי ה' נטעם רק בארץ למען ילמדו מהם הגוים אשר סביבותיהם לעשות טוב, כמו שנאמר לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו', ובאשר נאמר זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה (לעיל

הַגֶּפֶן מִכָּל־עֵץ הַזְּמוֹרָה אֲשֶׁר הָיָה
בַּעֲצֵי הַיָּעַר׃ (ג) הֲיֻקַּח מִמֶּנּוּ עֵץ
לַעֲשׂוֹת לִמְלָאכָה אִם־יִקְחוּ
מִמֶּנּוּ יָתֵד לִתְלוֹת עָלָיו כָּל־כֶּלִי׃
(ד) הִנֵּה לָאֵשׁ נִתַּן לְאָכְלָה אֵת
שְׁנֵי קְצוֹתָיו אָכְלָה הָאֵשׁ וְתוֹכוֹ
נָחָר הֲיִצְלַח לִמְלָאכָה׃ (ה) הִנֵּה
בִּהְיוֹתוֹ תָמִים לֹא יֵעָשֶׂה
לִמְלָאכָה אַף כִּי־אֵשׁ אֲכָלַתְהוּ
וַיֵּחָר וְנַעֲשָׂה עוֹד לִמְלָאכָה׃
(ו) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה כַּאֲשֶׁר
עֵץ־הַגֶּפֶן בְּעֵץ הַיַּעַר אֲשֶׁר־נְתַתִּיו
לָאֵשׁ לְאָכְלָה כֵּן נָתַתִּי אֶת־יֹשְׁבֵי

ירושלים

איזט דאז האלץ דעם וויינ־
שטאקעס פארציגליכער אלס
יעדעס אנדערע האלץ? —
וואס (איזט פארציגליכער) דיא
רעבע אלס דאז האלץ דער
וואלדביימע? (ג) ווירד דאפאן
(פאן וויינשטאקקע) דאז האלץ
גענאממען, אום עס צו פער־
ווענדען צו איינער ארבייט? —
נימט מאן דאפאן צו איינעם
נאגעל, אום אירגענד איין גע־
פעס דארויף צו הענגען? —
(ד) וואהרליך! נור דעם פייער
ווירד עס היננעגעבען צום
פערברעננען. — ווען נון זיינע
ביידען ענדען דאז פייער אב־
ברעננט, אונד אויך דיא מיט־
טע שאן אנגעבראננט איזט,
קאן עס דאן צו איינער ארבייט
טויגען? — (ה) ווען, דא עס
אונפערזעהרט וואר, עס ניכט
צו איינער ארבייט טויגטע, אום
וויא פיעל וועניגער, דא דאז
פייער דאפאן פערצעהרטע, אונד עס שאן אנגעבראננט איזט, וויא זאלל עס דאן צו
איינער פערריכטונג טויגען? — (ו) פירוואהר! זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע, זא
וויא איך גלייך דען וואלדביימען דאז האלץ דעם וויינשטאקקעס בלאס פיר דאז פיי־
ער צום פערצעהרען בעשטיממטע, עבען זא האבע איך דיא בעוואהנער ירושלים'ס

(לוק

רש"י

הזמורה אשר הי' בעצי היער. לא על גפן הכרמי' שעוש' פרי אני אומר לך אלא על זמורו' גפן הגדילה ביערים: (ג) היוקח ממנו וגו'. אינו ראוי לכך: כל כלי. שום כלי: (ד) הנה לאש נתן לאכלה. אדבי"רר בלע"ז הנה שאלתיך על התמים ואינו ראוי לכלום עתה עוד אני מוסיף על השאלה הנה אם ניתנו זמורה ממנו באש ואכלה האש בשני קצות הכיפה עד כי נחר תוכו: נחר. נשרף מן האש ברושי"ר בלע"ז. נחר לשון ועצמי חרה (איוב ל'). ויש לועזין ארסא"ט בלע"ז וכן ויחר עלי אפו (שם י"ט) חברו מנחם עם עצמי חרה: היצלח. עוד למלאכ': (ו) כן נתתי. את ירושלים שתי קצותיה אכלה האש שתי גליות בשגלה יהויקים גלו עמו מזרע המלוכה ומן הפרתמים כמו שנאמר בדניאל אחריו גלה יכניה בנו החרש והמסגר ותוכו נחר לצדקיהו

באור

(לעיל ה' ה') (וראה שם בבאורי); ולהראות להם איך השמיטו דרכם אמר: מה יתרון הזמורה אשר היתה בעצי היער ואשר תחת ענפים עשה באושים: (ג) היקח, ה"א השאלה, כלומר לא יצלח למלאכה כי זמורותיו חלשות מאד · (ד) הנה, הפסוק האחר יפרש את הקודם לו, ופתרונו כך: אם ישראל לא עמד לפני אויביו בעוד לא נחלש אף כי עתה וגו'. נחר, משרש חרר ענינו יבושת הליחות בעד החום, (ו) בעץ היער, בי"ת בעץ, כמו כעץ,

יְרוּשָׁלִָם׃ (ז) וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בָּהֶם
מֵהָאֵשׁ יָצָאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם
וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּשׂוּמִי אֶת־
פָּנַי בָּהֶם׃ (ח) וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
שְׁמָמָה יַעַן מָעֲלוּ מַעַל נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה׃

טז (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(ב) בֶּן־אָדָם הוֹדַע אֶת־
יְרוּשָׁלִַם אֶת־תּוֹעֲבֹתֶיהָ׃
(ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
לִירוּשָׁלִַם מְכֹרֹתַיִךְ וּמֹלְדֹתַיִךְ
מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אָבִיךְ הָאֱמֹרִי
וְאִמֵּךְ חִתִּית׃ (ד) וּמוֹלְדוֹתַיִךְ
ביום

(צום פערטילגען) בעשטיממט.
(ז) איך ריכטע מיינען צארן
געגען זיא; ווען פאן דעם איי-
נען פייער זיא ענטגאנגען
זינד, טריפפט זיא דאז (אנדערע)
פייער; זא ווערדעט איהר ער-
קיננען, דאס איך דער עוויגע
בין, ווען איך מיינען צארן ריכ-
טען ווערדע געגען זיא. (ח) יא,
דאז לאנד מאכע איך צור איני-
ערע, וויל זיא זא טרייאלאז
זינד געגען מיך. זא שפריכט
דער העררע, דער עוויגע.

טז (א) פערנער ווארד מיר
דעם עוויגען ווארט
וויא פאלגט: (ב) ערדענזאהן!
מאכע בעקאננט ירושלים מיט
איהרען גרייעלטהאטען. (ג) זאגע
(איהר) זא שפריכט דער העררע,
דער עוויגע, פאן ירושלים,
דיינע ענטשטעהונג אונד דיינע געבורט (איזט) אויז דעם לאנדע כנען, דיין פאטער
(וואר) איין אמוריטע, אונד דיינע מוטטער (וואר) איינע חתיטין —. (ד) בייא
דיי-

רש"י

הנותר בה כבר גזרתי עליו ומלא חפניך גחלי אש וזרוק על העיר (לעיל י׳): (ז) מהאש יצאו.
על פתגמי אורית׳ דיהיבין מגו אשתא עברו ועממיא דתקיפין כאשתא ישיצינון:
טז (ב) הודע. פייסבויי"ר בלע"ז: (ג) מכורותיך. כמו מגורותיך. ומנחם חברו לשון תולדה
יכן פי׳ כלי חמס מכרותיהם (בראשית מ"ט) איש מאת מכרו (מלכים ב׳ י"ב) לבד
ממכריו (דברים י"ח) כלם לשון תולדות: אביך ואמך. אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני

באור

לאכלה, מוסב על עצי היער ולא על הגפן. ירושלים, חסר מלות בין הגוים (ראה
את באורנו לעיל ה׳ ה׳). (ז) מהאש יצאו, אם גם נמלטו מהרעה הזאת תבא עליהם רעה
אחרת אשר תכלם כמו אש.
טז (ב) את תועבותיה, הגד לה את כל החסד והאמת אשר עשיתי לה ומתוך זה תראה
את גודל תועבותיה באשר מעלה בי מעל. ובאשר נראה המליצה שלאחריו, מוסבה
על ירושלים עצמה ולא על ישראל, כי לא נוכל לאמר כי בני ישראל היו מזרעו של חת.
(ג) מכרתיך, שם משרש כרה על אשר נראה כאלו הילד כרה וחפר בבטן אמו לצאת
ממנו, וכן מצאנו משרש הזה ע"ד הזה, מכרה מלח (צפניה ב׳ ה׳). מארץ הכנעני, זה
הכלל; וידוע כי כנען אבי האמורי והחתים. אביך האמורי, בלי ספק היה מיסד העיר
אמורי. ואמך חתית, יושביה אשר גדלוה קרא אם; ובלי ספק אחרי אשר נוסדה מהאמורי
נתיישבו בה בני חת, והמשיל המיסד להאב, כי גם האב יתן רק המציאות לבנו, ובני חת
להאם, כי תחתם גדלה העיר. וידוע כי חברון אשר היא בחלק יהודה היתה לבני חת, וירושלים
היתה על הגבול, בינם ובין בנימין, א"כ נוכל לאמר, כי בראשונה היתה לבני חת, אם
גם אחרי כן הוריעם היבוסי. (ד) ומולדותיך, כלומר ומה יש להגיד ממולדותיך, היא היתה

בְּיוֹם֙ הוּלֶּ֣דֶת אוֹתָ֔ךְ לֹא־כָרַּ֣ת שָׁרֵּ֔ךְ וּבְמַ֥יִם לֹא־רֻחַ֖צְתְּ לְמִשְׁעִ֑י וְהֻמְלֵ֙חַ֙ לֹ֣א הֻמְלַ֔חַתְּ וְהָחְתֵּ֖ל לֹ֥א חֻתָּֽלְתְּ׃ (ה) לֹא־חָ֨סָה עָלַ֜יִךְ עַ֗יִן לַעֲשׂ֥וֹת לָ֛ךְ אַחַ֥ת מֵאֵ֖לֶּה לְחֻמְלָ֣ה עָלָ֑יִךְ וַתֻּשְׁלְכִ֞י אֶל־פְּנֵ֣י הַשָּׂדֶ֗ה בְּגֹ֙עַל֙ נַפְשֵׁ֔ךְ בְּי֖וֹם הֻלֶּ֥דֶת אֹתָֽךְ׃ (ו) וָאֶעֱבֹ֤ר עָלַ֙יִךְ֙ וָאֶרְאֵ֔ךְ מִתְבּוֹסֶ֖סֶת בְּדָמָ֑יִךְ וָאֹ֤מַר לָךְ֙ בְּדָמַ֣יִךְ חֲיִ֔י וָאֹ֥מַר לָ֖ךְ בְּדָמַ֥יִךְ חֲיִֽי׃ (ז) רְבָבָה֙ כְּצֶ֣מַח הַשָּׂדֶ֔ה נְתַתִּ֔יךְ

דגש א״ס. ב׳ רישין דגושים

והרבי

תרגום אשכנזי

דיינער געבורט וואַרד, אַלס דוא צור ועלט קאַמסט, דיין נאַבעל ניכט אַבגעשניטטען, דוא ווארדעסט ניכט צור ריינִיגונג אין וואַססער געבאַדעט, ניכט אין ווינדעלן געוויקעלט, אונד מיט קיינער דעקקע אומהיללט, (ה) קיין אויגע בעמיטליידעטע דיך, אום דיר אויך נור איינעס פאָן דיזען צו טהון, זיך איבער דיך צו ערבאַרמען — — אונד זאָ ווארדעסט דוא אין דיינעם אונפלאַטהע, אויפ׳ס פעלד היניוס געוואָרפען אַם טאַגע דיינער געבורט; — (ו) דאַ צאָג איך אַן דיר פאָראיבער, זאַה דיך בעשמוטצט מיט דיינעם בלוטע, אונד שפראַך צו דיר אין דיינעם בלוטע: — דוא זאָללסט לעבען! — — אין דיינעם בלוטע שפראַך איך צו דיר: — דוא זאָללסט לעבען!! — (ז) איך מאַכטע דיך צאַהלרייך וויא דיא פפלאַנצען דעס פעלדעס, דוא נאַהֿ

רש״י

את נתנו לה קנר: (ד) ביום הולדת אותך. פושני״אה בלע״ז כשנבחרתי בך במצרים היית בלי שום תיקון ולפי שדימה הדבר ללידה הזכיר כאן תיקוני ולד: שרך. כמו שריך: למשעי. לאחלוח לחיח הסלע שעיעות כיפא תרגומו אפלמנ״ט בלע״ז ומנחם חבר למשעי לשון שעשוע: לא המלחת · מכאן שמולחין את הולד כדי שיתקשה בשרו: והחתל. לשון כריכ׳ בבגדים וכן (איוב ל״ח) וערפל חתולתו הוא שמלפפין את הוולד: (ה) לחומלה. לחום: בגועל. אנבור״יסמאנט בלע״ז: (ו) מתבוססת. נרפסת כמו יבוס קמינו: בדמייך חיי. אף בניולך זה לא חמותי ושינה לומר שני פעמים לפי שבדם פסח ודם מילה נגאלו. לשון אחר מתבוססת שו״יליאה. (ז) רבבה כצמח. כמו שנאמר (שמות א׳) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו: בעדי. לשון מכלול.

ומנחם

באור

על הדרך הזה לא כרת שרך וגו׳. למשעי, שם משרש שעה, ועניינו לא נפנית מעבר לעבר, כדרך המילדות אשר יפנו את הילד הנה והנה, למען תוכלנה לנקותו מהזומה בכל לד. והמלח לא המלחת, הנכון כאשר פתרו הקנס בן זאב (באל״הא שרש מלח) כי הוא לשון עטוף שמעטפים בו הילדים הנולדים, והוא נרדף עם החתל לא החתלת, ומוסב מן ובלויי מלחים (ירמיה ל״ח י״א) אשר הוראתו (פעטלען) · ואולי יסוב הכנוי הזה מן מַלָּח אשר הוראתו תופש משוט, על הדרך הזה, כי המלחים הם תמיד מדלת עם הארץ, אשר על דבר עניים עטופים בלויי סחבות, ועל הדרך הזה יאמר גם האשכנזי (זאפען) · (ו) בדמיך, הוא דם הלידה (בן מלך) ומתבוססת מוסב גם על בדמיך · (ז) רבבה, מוסב על יושביה, כי ברבות יושביה תגדיל גם היא. בעדי עדיים, כמו קדש הקדשים, והכלן משל על העיר בטרם עוד היתה עיר ממלכת ישראל, וידוע כי ירושלים היתה עיר גדולה ומפורסמת גם

וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי
עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ
וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה׃ (ח) וָאֶעֱבֹר
עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת
דֹּדִים וָאֶפְרֹשׂ כְּנָפִי עָלַיִךְ וָאֲכַסֶּה
עֶרְוָתֵךְ וָאֶשָּׁבַע לָךְ וָאָבוֹא
בִבְרִית אֹתָךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה
וַתִּהְיִי־לִי׃ (ט) וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם
וָאֶשְׁטֹף דָּמַיִךְ מֵעָלָיִךְ וָאֲסֻכֵךְ
בשמן

נאַהמעסט צו, וואורדעסט גראָס, נינגעסט איינהער מיט דעם שענסטען שמוקע, דיינע רייטצע ערהעהעטען זיך, דיין האאר וואר פאָללגעוואַכסען דוא וואַרסט אַבער (חיאמער) נאָך נאַקט אונד בלאָס; (ח) איך צאָג אַן דיר פאָראיבער, בעטראַכטעטע דיך, אונד פאַנד דיין אַלטער אַלס דאַז אַלטער דער ליעבע, דאַ בריי‌טעטע איך מיינע פליגעל איבער דיך, בערעקטע דיינע בלאָסע, שוואור דיר טרייע, קאַם אין איינען בונד מיט דיר, שפריכט דער הערר, דער עוויגע, אונד — דוא וואורדעסט מיין. —— (ט) איך ליעס דיך באַדען אין וואַססער, ליעס אַבשפיעלען דאַז בלוט פאָן דיר, אונד דיך זאַלבען מיט
אֶהל

רש"י

ומנחם פי' בעדי עדים לשון עד כמו בטחו בה' עדי עד אנגו"קא אשי"גלא בלע"ז. אבל דונש פתר אותו לשון עדי ומשקל עדי עדים הוא מן י' שמות ארי אריים לבי לביים גדי גדיים: נכונו. פיר"ינט אפיי"טיאש בלע"ז: ושערך צמח. סימני נערות: ואת ערום ועריה. מן המצות: (ח) דודים. אמיט"יאש בלע"ז: ואפרש כנפי. כנף בגדי: ואשבע לך. לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם (שם ו') ואין לכן אלא שבועה כמו שנאמר (שמואל א' ג') לכן נשבעתי לבית עלי: ואבא בברית אותך. הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם: (ט) ואסוכך. לשון משיחה וכל הענין אינו אלא לשון משל. ויונתן פי' את כול' ואין להוסיף על התרגום וכן פירשה מכורותיך ומולדותיך וגו' תותבותכון וילדותכון מארעא כנענאי תמן אתגליתי על אברהם אבוכון בין בתריא ואודעתיה דאתון נחתין למצרים ובדרע מרומם אנא פריק יתכון ובזכות אבהתכון אנא מתריך ית אמוראי ואשיצי ית חתאי. ומולדותיך ביום הולדת אותך וגו' ואף כד נחתו אבהתכון למצרים תותבין בארעא דלא דילהון משעבדין ומענן להון הות כנישתא דישראל דמיא לולדא די רטיש על אפי ברא דלא אתפסק שוריה ובמיא לא אישטחוף לאיתנקאה ובמלח לא אתמלח ובאיסורון לא אתאסר. לא חסה עליך עין וגו' לא חסת עליכון עינא דפרעה רשיעא למעבד לכון טבא חדא לאנשא לכון משעבודכון לרחמא עליכון וגזר עליכון גזירת גמירא למרמי ית דכוריכון בנהרא לאבדא יתכון בעידן דהויתון במצרים. ואעבר עליך וגומר ועל דוכרן קים אבהתכון קדמי אתגליתי למפרקכון ארי גלי קדמי ארי אתון מענן בשעבודיכון ואמרית לכון בדמא דמהולתא אחוס עליכון ואמרית לכון בדם פסחא אפרוק
יתכון

באור

בין האומות בטרם באה ביד ישראל, וכן מצאנו כי אדני צדק מלך ירושלים היה ראש המלכים אשר התחברו נגד יהושע, ואמר הנביא אף גם היתה גדולה ויפה מ"מ היתה ערומה בלי בשת כזונה ובלי אמת וצדקה, ע"כ כאשר עבר עליה ה' שנית נתנה לישראל למורשה, וזה: ואלבישך רקמה וגו', וכבר אמר יחזקאל (לעיל ה'). כי כוונת ה' בבחרו בירושלים היתה, למען ילמדו ממנה העמים האחרים לעשות טוב. (ח) ואפרש, הפסוק הזה נכון יותר לפתר על ישראל בעל ירושלים, אבל בפי הנביא יתחלפו המשל והנמשל כידוע, ועיקר המשל על ירושלים. (ט) ואשטוף דמיך מעליך, זה דם ודם נדה. ואסכך בשמן, ידוע כי נארצות
הקדם

בַּשָּׁמֶן: (י) וָאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה
וָאֶנְעֲלֵךְ תָּחַשׁ וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ
וַאֲכַסֵּךְ מֶשִׁי: (יא) וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי
וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל־יָדַיִךְ וְרָבִיד
עַל־גְּרוֹנֵךְ: (יב) וָאֶתֵּן נֶזֶם עַל־
אַפֵּךְ וַעֲגִילִים עַל־אָזְנָיִךְ וַעֲטֶרֶת
תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֵׁךְ: (יג) וַתַּעְדִּי
זָהָב וָכֶסֶף וּמַלְבּוּשֵׁךְ שֵׁשִׁי וָמֶשִׁי
וְרִקְמָה סֹלֶת וּדְבַשׁ וָשֶׁמֶן אָכַלְתִּי:

יתיר י'. יתיר י'

ותיפי

תרגום אשכנזי

אֶהל, (י) איך קליידעטע דיך
מיט געשטיקטעם צייגע, גאַב
דיר שוהע אוים תחש, וויקעל=
טע דיך אין ביסוס, אונד היל=
טע דיך אין זיידע, (יא) איך
שמיקטע דיך מיט קעסטלי=
כעם שמוקע, גאַב דיר אַרמ=
באֶנדער אום דיא האֶנדע,
אונד איינע קעטטע אום דען
האַלז, (יב) איך גאַב דיר איי=
נען רינג אַן דיא נאַזע, אָהר=
געהאֶנגע אין דיא אָהרען, אונד
איין פרעכטיגעס דיאַדעם אום
דאַז הויפט; (יג) זאָ געשמיקט
אין גאָלד אונד זילבער, גע=
קליידעט אין ביסים אונד זיי=
דע, אונד מיט געשטיקטעם צייגע, גענאֶהרט מיט פיינעם מעהלע, מיט האָניג אונד
אֶהל

רש"י

יתכון. רבבה כצמח השדה נתתיך וגו' ריבבת כצמחי חקלא יהבתיכון וסגיתון ותקיפתון והויתון
לצדיקין ולשבטין ובעובדי אבהתכון תקניא עדן פירקן כנישתכון מטא ארי אתון משעבדין ומענן.
ואעבור עליך ואראך וגו' ואתגליתי על משה באסנא ארי גלי קדמי ארי מטא זמן פורקניכון
וזגנית במימרי עליכון ואעדיתי חוביכון וקימית במימרי למפרק יתכון כמה דקימית לאבהתכון
אמר ה' אלהים למהויכון עם משמש קדמי. וארחצך במים וגו' ופריקית יתכון משעבוד מצראי
ואעדיתי תקוף מרוותא מנכון ודברית יתכון בחירותא: (י) ואלבשך רקמה וגו'. ואלבישית
יתכון לבושי ציורין מחמדת סנאיכון: ואנעלך תחש. איקאלצ"טוי טייש"ון בלע"ז ויהבית מסן
דיקר ברגליכון: ואחבשך בשש. איפולי"ניסטווי בלע"ז וקדשית מנכון כהניא למהוי משמשין
קדמי במצנפן דבוץ: ואכסך משי. סויי"א בלע"ז וית כהנא רבא בלבושי צבעונין. ומ"א ואכסך
משי אלו שבעת ענני כבוד דכתיב לא ימיש עמוד הענן יומם (שמות י"ג): (יא) ואעדך עדי.
איפאר"יטוי בלע"ז ותקנית יתכון תקין פתגמי אוריתא כתיבין על תרין לוחי אבניא: ואתנה.
על ידי משה: צמידים. חבריתים דביר כנגד חברו חמשה כנגד חמשה: (יב) ואתן נזם על
אפך. ויהבית ארון קימי ביניכון: ועגילים על אזניך. לשון נזם וענן יקרי מטל עליכון על
שם שהיו מוקפין בעגול: ועטרת תפארת בראשך. ומלאך שליח מן קדמי מדבר בריש[י]כון שנאמר
ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם (מיכה ב'): (יג) ותעדי זהב וכסף. ויהבית משכני ביניכון
מתקן בדהב וכסף ויריעת בוץ וצבעונין ולירין ומנא דטב כסולתא וכדבש וכמשח אוכלי' יתכון
ועתרתון ותקיפתון לחדא ואצלחתון ושליטתון בכל מלכוותא: סלת ודבש ושמן אכלת. המן שהיה

באור

הקדש, הגדולים סכו הנשים בשמן בטרם לקחו אותן. (י) ואנעלך, פעל הנגזר מן השם נעל.
בשש, המלה הזאת בהוראת בגדי פשתן, נראה כי היא מצרית, כי שש דומה במבטא
לשענש אשר היא שם השש בלשון מצרית, וכן מצאנו הפעם הראשון המלה הזאת בתורה
לצת אשר תספר לנו איך כבד פרעה את יוסף גם במלבושיו (בראשית מ"א מ"ב), וידוע כי
בימים קדמונים מפורסם היה אטון מצרים. משי, שם מגזרת משה על משקל כלי, ורש"י
תרגם את המלה soie והוא זיידע; וידוע כי בימים הקדמונים היה יקר מאוד עד אשר
ערכו נחשב כמעט כערך הזהב, וא"כ נוכל לאמור כי נקרא כן על כי כל בני אדם נחמדים
לו וירצו להמשותו ולהמשיכו אליהם, וע"ד הזה נקרא מתכת יקרה וידועה כסף, על כי כל
בני אדם נכספים לו. (יב) ועגילים, מין תכשיט עגול אשר נשאו באזנים, וכמוה עגיל

וַתִּיפִי בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּצְלְחִי
לִמְלוּכָה׃ (יד) וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם
בְּיָפְיֵךְ כִּי ׀ כָּלִיל הוּא בַּהֲדָרִי
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי עָלַיִךְ נְאֻם אֲדֹנָי
יְהֹוִה׃ (טו) וַתִּבְטְחִי בְיָפְיֵךְ וַתִּזְנִי
עַל־שְׁמֵךְ וַתִּשְׁפְּכִי אֶת־תַּזְנוּתַיִךְ
עַל־כָּל־עוֹבֵר לוֹ־יֶהִי׃ (טז) וַתִּקְחִי
מִבְּגָדַיִךְ וַתַּעֲשִׂי־לָךְ בָּמוֹת

טלאות

אֶהל, וואורדעסט דוא אונ־
געמיין שאֶן, אונד וואירדעסט
ווירדיג דער רעגיערונג.
(יד) דיין רוף פֿערברייטעטע
זיך אונטער דען פֿעלקערן, אָב
דיינער שאֶנהייט, דען, זא
וואַר פֿאָללקאָממען, דורך
מיינען שמוק דען איך דיר
אַנגעלעגט, שפריכֿט דער
הערר, דער עוויגע. —
(טו) דוא אַבער פֿערטרויטעסט
אויף דיינע שאֶנהייט, ענט־
עהרטעסט דיינען נאַמען,
אינדעם דוא פֿערשווענדע־
טעסט דיינע בוהלשאַפֿט אַן יעדען פֿאָראיבערגעהענדען, (גלייכזאַם) איהם אַנגעהעריג;
(טז) דוא נאַהמסט פֿאָן דיינען געוואַנדערן, מאַכֿטעסט דיר דאַרוים בונטע האָהענרעקען,

וואָרויף

רש"י

משתנה לכל הטעמים לסלת ודבש ושמן אכלת. ומדרש אגדה י"ג דברים יש כאן וכנגדן א"ר להם הקב"ה י"ג דברים המנוין בתרומת המשכן ואע"פ כן הוא פורע להם כנגדן לעתיד לבא י"ג דברי' וברא ה' על כל מכון הר ציון וגו' וסוכ' תהיה לצל יומם מחורב מזר' וממטר וגו' (ישעי' ד'): ותיפי. לי יופי: (יד) כי כליל הוא. לשון מכלול ד"א כי כליל הוא כי שלם היה. ד"א כי כליל קרונ"א בלע"ז כמו נזר דמתרגמינן כלילא: (טו) ותזני על שמך. בטחת ע"ש היופי שילא לך: ותשפכי את תזנותיך. הראית יופיך לכל עובר עד נשפכה עליהם תאות זנותך לפתות אותך לזנות עמם: לו יהי. ומשנתאוו לך אתה הפקרת להם עצמך ולכל אשר שאל זנותך לו היה. וי"ת ולא כשר ליך למעבד כן כאלו היה כתיב לא יהיה וכל משל הזה על עגל המדבר ועל שאר ע"א שעבדו שבטו של דן במדבר כמו שכתוב כל הנחשלים אחריך (דברים כ"ה) ומצינו בפסיקתא זה שבטו של דן שהבגן פולטו שהיו כולם עובדי ע"א: (טז) במות

טלואות

באור

וכומז (במדבר ל"א נ'). (יג) ותצלחי למלוכה, עתה אחרי אשר הלבשתיך רקמה וגו' נראה יפיך מכל עמי הארץ, וראו כי לך תאות המלוכה, כי כאשר אמר הפסוק בפירוש, כל המלוכה תסוב על ירושלים והיא היתה כבר עיר ממלכת מלך ונגד (כאשר פירשתי לעיל) טרם באו בני ישראל לארץ, וכן אמר ותרבי ותגדלי (לעיל פסוק ז'). (יד) כליל, ע"ד מכלול יופי (תהלים נ' ב') וכליל הוא כלשון האחר אשר הביא רש"י שלם, כי לא חסרה מיפיה גם אחת מהמעלות אשר תיפינה דמותה. (טו) ותזני על שמך, כל לשון זנות אינו אלא לשון יוצא, נפקת ברא יוצאת מבעלה לאהוב את האחרים (רש"י על ותזנה עליו פלגשו שופטים י"ט ב') ונוכל לפתור ותזני על שמך, כמו ותזנה עליו (שופטים י"ט ב'); כי כמו שהאשה תזנה ותבגד בבעלה, עת אשר תעלוה על לבה מחשבות נאפות, כן ירושלים זנתה ובגדה בשמה הטוב עת החלה לאחוז אל אלהים אחרים. ותשפכי, השתמש בשרש שפך להורות על הפלגות זנותם. לו יהי, כאשר פירש רש"י הפקרת עצמך אל כל עובר. (טז) במות טלאות, מכוסות בבגדים מנומרים של מיני צבעונים (רש"י), ואולי כסו את הבמות במכסית מצבעים שונים ליפות אותן; וידוע כי המשכן היה על הדרך הזה, וגם הערבים יעשו עוד היום כזה בהקחבא שלהם, וא"כ שעורו: ותקחי מבגדיך ותעשי אותן לך בדמות מכסות הבמות, וטלאות הוא הפעול (אקוזאטיף), ושעורו טלאות במות, וכבר מצאנו

אלוף

טלאות ותזני עליהם לא באות
ולא יהיה: (יז) ותקחי כלי
תפארתך מזהבי ומכספי אשר
נתתי לך ותעשי־לך צלמי זכר
ותזני־בם: (יח) ותקחי את־בגדי
רקמתך ותכסים ושמני וקטרתי
נתתי לפניהם: (יט) ולחמי
אשר־נתתי לך סלת ושמן ודבש
האכלתיך ונתתיהו לפניהם
לריח ניחח ויהי נאם אדני יהוה:
(כ) ותקחי את־בניך ואת־בנותיך
אשר ילדתי לי ותזבחים להם
לאכול המעט מתזנותך:

יתיר י'. יתיר י'. מתזניתך קרי — ותשחטי

וואָרויף דוא דיך הינגעבן בוהלי
רינען, זאָ זעהר הינגאבסט,
וויא עס נאָך ניע וואַהר, אונד
געוויס ניע ווירד. (יז) דיין געי
שמייד אויס מיינעם גאָלדע
אונד אויס מיינעם זילבער,
דאָס איך דיר געגעבען,
נאָהמסט דוא אונד מאַכטעסט
דיר מאַננליכע בילדער (דאָ
רינן) מיט דענען דוא בוהלי
טעסט. (יח) דיינע געשטיקי
טען געוואַנדער נאָהמסט דוא,
אונד בעדעקטעסט זיא דאָ
מיט, מיין אֶהל אונד מיין ריי
כערווערק זעטצטעסט דוא
איהנען פֿאָר. (יט) אויך
מיינע שפּייזען דיא איך דיר
גאַב, דאָס פֿיינע מעהל, דאָס
אֶהל אונד דען האָניג, וואָ
מיט איך דיך שפּייזטע,
זעטצטעסט דוא איהנען
פֿאָר, צום אַנגענעהמען גע
רוכע, — זאָ האַנדעלטעסט דוא, שפּריכט דער העהר, דער עוויגע; — (כ) זעלבסט
דיינע זאָהנע אונד דיינע טאָכטער דיא דוא מיר געבאָהרסט, נאָהמסט דוא אונד
שלאַכטעטעסט זיא איהנען צור שפּייזע. — וואַר דען דיינע בוהלשאַפֿט דיר נאָך צו ווע
ני־

רש"י

טלואות. מכוסות בבגדים מנומרים של מיני לבעונין פלטר"אש בלע"ז: לא באות. לא היתה ראוי זאת לבא. נו"ן אכני"ר אונו"ן אאיט"רא בלע"ז: (יז) צלמי זכר. לפי שדימה אותה לנקבה זונה קימה את הצלם לזכר הנוהף עמה: (יט) ולחמי אשר נתתי לך וגו'. יום שעשו את העגל ירד להם המן ונתנו ממנו לפני העגל ואעפ"כ ויהי כיום מחר ולא פסק ואף כן מפורש בספר עזרא (נחמיה ט') אף כי עשו להם עגל מסכה וגו' ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם וגומר ומנך לא מנעת מפיה' בדי הוא למונעו מהם ולא מנעתו אף כאן ויהי נאם ה' אלהים היה הדבר ולא פסק מלירד ליום מחר כך דרש ר' תנחומא: (כ) אשר ילדת לי. היו לו שמונה בנים ד' מהם לעבוד עכ"ום ואחד מקלה לבית הספר ובא להקרי' אחד מבניו למולך מקריב לו את זה שהקב' ללמו' תורה במד' ר' תנחומא. ואני אומר אשר ילדת לי אלו הבכורות
וכן

באור

חליף הנסמך בהסמך, וטלאות הוא כנוי להמכסות אשר היו מלבעים שונים, ובל זאת עשתה להמשיך אליה העוברים, וכן אמר גם הרד"ק. לא באות, הנביא אמר: כתועבות אלה עוד לא נעשו ולא תעשינה. (יט) ויהי, כל זה היה, לא תוכל להכחיש, כי אני היודע ועד.
(רד"ק)

(כא) וַתִּשְׁחֲטִי אֶת־בָּנַי וַתִּתְּנִים
בְּהַעֲבִיר אוֹתָם לָהֶם׃ (כב) וְאֵת
כָּל־תּוֹעֲבֹתַיִךְ וְתַזְנֻתַיִךְ לֹא
זָכַרְתְּי אֶת־יְמֵי נְעוּרָיִךְ בִּהְיוֹתֵךְ
עֵירֹם וְעֶרְיָה מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמֵךְ
הָיִית׃ (כג) וַיְהִי אַחֲרֵי כָּל־רָעָתֵךְ
אוֹי אוֹי לָךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(כד) וַתִּבְנִי־לָךְ גֶּב וַתַּעֲשִׂי־לָךְ
רָמָה בְּכָל־רְחוֹב׃ (כה) אֶל־כָּל־
רֹאשׁ דֶּרֶךְ בָּנִית רָמָתֵךְ וַתְּתַעֲבִי
אֶת־יָפְיֵךְ וַתְּפַשְּׂקִי אֶת־רַגְלַיִךְ
לְכָל־עוֹבֵר וַתַּרְבִּי אֶת־תַּזְנוּתָךְ׃
(כו) וַתִּזְנִי אֶל־בְּנֵי־מִצְרַיִם שְׁכֵנַיִךְ
גִּדְלֵי בָשָׂר וַתַּרְבִּי אֶת־תַּזְנֻתֵךְ

יתיר י'. תזנותיך קרי.

להכעיסני

ניג (ואַחטער)? —— (כא) דאַס דוא מיינע קינדער געשלאַכ־טעט; אונד אויך ויא הינ־גענעבען האַסט, דאַס מאַן זיא איהנען (דען געֶטצען) דאַר־בראַכטע. —— (כב) בייא אַללען דיינען גרייעלן אונד בוהלעריייען, דאַכטעסט דוא ניע אַן דיינע יוגענדצייט, וויא דוא נאַקט אונד בלאָס, אונד בעשמוטצט אין דיינעם בלוטע לאַגסט. — (כג) נאַך אַללען דיינען לאַסטערן, — וועהע! וועהע דיר! שפּריכט דער הערר דער עוויגע. — (כד) לענטעסט דוא דיר העהען אַן, ערריכטעטעסט דיר גע־ריסטע, אויף יעדעם גערייטי־גען פלאַטצע, (כה) אַן דער עקע איינער יעדען שטראַססע שטעללטעסט דוא דיינע גע־ריסטע אויף, שאַנדעטעסט דיינע שאָנהייט, באָטהעסט דיך דאַר יעדעם פֿאָראיבער־געהענדען, אינד הייפֿטעסט דיינע בוהלערייען. (כו) דוא בוהלטעסט מיט דען זאָהנען מצרים'ס, דיינען נאַכבאַרען דיא פֿאָלל גיילער לוסט וואַרען אונד הייפֿטעסט זאָ דיינע בוה־לערייען

רש"י

וכן הוא אומר בספר הזה (לקמן כ') ואטמא אותם במתנותם בהעביר כל פטר רחם: (כב) את ימי נעוריך. את חסדי אשר עשיתי עמך במצרים: (כג) אוי אוי לך. ווי ליך על דחבת ווי ליך על דלא תבת: (כד) ותבני לך גב. גובה בעין בימוס ומזבח. ותבני לי בנין: (כה) ותפשקי את רגליך. לפי שדימה אותה לזונה דבר בלשון תשמיש שיש פיסוק הרגלים איאקיי"שמש בלע"ז: (כו) גדלי בשר. בעלי אבר תשמיש:

סיקך

באור

(רד"ק). (כא) ותשחטי, מוסב על הפסוק הקודם, כלומר המעט מתזנותיך שגם תשחטי את בניך, ותתנים להם, בהעביר אותם באש לכבוד הצלמים ההם. (כב) ואת, ענינו בכל תועבותיך וגו' לא זכרת את החסד ואת האהבה אשר עשיתי עמך בימי נעוריך. (כד) גב, אם נשפט מהמקומות אשר נזכרה שם המלה הזאת, נראה כאלו הוא נרדף עם רמה, ואז תהיה משרש גבה ונשמטה הה"א כמו אב מן אבה, ואם יש גם לבי"ת בכנוי וברבים דגש חזק, הלא גם לפנה ד"ח ומ"מ הוא משרש פנה. (כה) ותפשקי, הוראת השרש הזה ידועה. (כו) גדלי בשר, כנוי לערות הזכר, כמו זר בשרו (ויקרא ט"ו ג') (בן מלך). וידוע כי מצרים שטופי

זמם

לְהַכְעִסֵנִי׃ (כז) וְהִנֵּה נָטִיתִי יָדִי
עָלַיִךְ וָאֶגְרַע חֻקֵּךְ וָאֶתְּנֵךְ בְּנֶפֶשׁ
שֹׂנְאוֹתַיִךְ בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים
הַנִּכְלָמוֹת מִדַּרְכֵּךְ זִמָּה׃
(כח) וַתִּזְנִי אֶל־בְּנֵי אַשּׁוּר מִבִּלְתִּי
שָׂבְעָתֵךְ וַתִּזְנִים וְגַם לֹא שָׂבָעַתְּ׃
(כט) וַתַּרְבִּי אֶת־תַּזְנוּתֵךְ אֶל־אֶרֶץ
כְּנַעַן כַּשְׂדִּימָה וְגַם־בְּזֹאת לֹא
שָׂבָעַתְּ׃ (ל) מָה אֲמֻלָה לִבָּתֵךְ
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה בַּעֲשׂוֹתֵךְ אֶת־
כָּל־אֵלֶּה מַעֲשֵׂה אִשָּׁה־זוֹנָה

שלטת

לערייען, אום מיך צו קראַנ־
קען; (כז) דאַ ווענדעטע איך
מיינע מאַכט געגען דיך, פֿער־
מינדערטע דיינען לעבענסאונ־
טערהאַלט, איבערליעס דיך
דער וויללקיהר דיינער פֿיינ־
דינען דער פלשתים טאָכטער,
דיא זיך שאֶמטען דיינעם
לאַסטערפֿאָללען וואַנדעלס;
(כח) אַבער אין דיינער אונ־
זעטטליכקייט בוהלטעסט דוא
אויך מיט דען קינדערן
אשור'ס, בוהלטעסט אונד
וואַרסט איממער נאָך ניכט
בעפֿריעדיגעט. (כט) דוא פֿער־
ברייטעטעסט דיינע בוהלשאַפֿ־
טען אין דעם לאַנדע כנען אונד
נאַך כשדים, אונד אויך דאַ־
מיט וואַרסט דוא ניכט בע־
פֿריעדיגעט. — (ל) וויא זעהר
איזט דיין הערץ פֿערדאָרבען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע: ווען דוא אַללע
דיעזע טהאַטען אויסאיבען קאָננטעסט, טהאַטען איינער אונגעצאָהמטען בוהלערין.
דיינע

רש"י

(כז) חוקך, מזונותיך בימי שפוט השופטים: ואתנך בנפש שנאותיך. בימי שמשון: הנכלמות מדרכך זמה. תרגם יונתן דאלו שלחית לותהון נביי אתכנעו ולא היו הולכים בדרך זמתך: (כח) מבלתי שבעתך. מתוך שלא שבעת בתועבות מצרים: ותזנים. לשון זנות אהאנ"שארש אמ"לש בל"ז: (כט) אל ארץ כנען כשדימה. כשדים לא מארץ כנען הם וכך פירושו הוספת צלמי כשדים על של כנענים שהיו סמוכים ליך וזנית להם בכך. ויונתן תרגם ואסגי תזנותיך כשדימה וצלמית לכנענים השטופים בעכ"ום ואסגית ית טעותיך לאתחברא לעמא דכנען למהך בנימוסי כשדאי. ולי נראה כנען כמו סוחר כמו כנען בידו מאזני מרמה (הושע י"ב) שכן קורא ארץ כשדים ארץ סוחרים כמו שנאמר (לקמן י"ז) ויביאהו אל ארץ כנען בעיר רכלים שמו: (ל) מה אמולה. מקולקלת וכן היהודים האומללים (נחמיה ג') וכן כי אמלל אני (תהלים ו'): לבתך. כמו לבך:

באור

זמה היו. (כז) מדרכך זמה, תחסר מלת דרכי, ושעורו הנכלמות מדרכך דרכי זמה. (כט) אל ארץ כנען כשדימה, ענינו על זנותך עם יושבי ארץ כנען, הרבית עוד לזנות אחרי הכשדים, ואל כמו על. כשדימה, ה"א בסופה כמו למ"ד בתחלתה, וארץ פהעניליא תכונה ארץ כנען, כי צידון היה בכור כנען (בראשית י' ט"ו), וגם נקראו אנשי פהעניליא כנענים, כמו כנען בידו מאזני מרמה (הושע י"ב ח'); וידוע כי רוב אלהים אחרים אשר להם עבדו ישראל, באו להם מהארץ הזאת. (ל) אמלה, תאר השם יורה על יבושת הלחלוחית בהצמחים, כמו ופרח לבנון אומלל (נחום א' ד') ועל אשר הלחלוחית תעמיד הצמחים בעינם ובהדר תארם, יאמר בגלל המלה על כל דבר אשר ממנו אבד עינו הדר יפיו

שַׁלָּטֶת׃ (לא) בִּבְנוֹתַיִךְ גַּבֵּךְ בְּרֹאשׁ
כָּל־דֶּרֶךְ וְרָמָתֵךְ עָשִׂיתִי בְּכָל־
רְחוֹב וְלֹא־הָיִיתִי כַּזּוֹנָה לְקַלֵּס
אֶתְנָן׃ (לב) הָאִשָּׁה הַמְּנָאָפֶת
תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת־זָרִים׃
(לג) לְכָל־זֹנוֹת יִתְּנוּ־נֵדֶה וְאַתְּ
נָתַתְּ אֶת־נְדָנַיִךְ לְכָל־מְאַהֲבַיִךְ
וַתִּשְׁחֳדִי אוֹתָם לָבוֹא אֵלַיִךְ
מִסָּבִיב בְּתַזְנוּתָיִךְ׃ (לד) וַיְהִי־בָךְ
הֵפֶךְ מִן־הַנָּשִׁים בְּתַזְנוּתַיִךְ

יתיר י'. יתיר י'

(לא) דיינע אנהאהען לעג־טעסט זיא אן, בייא דער עקע איינער יעדען שטראססע, אונד דיינע גערישטע ערריכ־טעטעסט דוא אויף יעדעם גע־ריימיגען פלאטצע — דוא ווארסט ניכט וויא איינע בוהל־דירנע, דיא דעם לאהנעם וועגען זיך שאנרעט; (לב) איין ליסטערנעם עהעברעכעהי־שעם וייב (ווארסט דוא), דיא שטאטט איהרעם מאננעם, פֿרעמדע אננימט. (לג) אל־לען בוהלדירנען ווירד לאהן געגעבען, דוא אבער, גאבסט זעלבסט לאהן דיינען בוהלען, בעשענקטעסט זיא אין דיינער גיילהייט, דאמיט זיא פֿאן אל־לען זייטען הער בייא קאממען. (לד) אין דיינען בוהלעריייען ווארסט דוא דאו געגענ־טהייל

רש"י

שלטת. שיררה שליט עליה: (לא) בבנותיך גבך. כמו בבנותיך לשון בנין: לקלס אתנן. לדבר ולהתהלל באתנן יפה שנותני' לה וכן כל לשון קלס לשון דבור פארלי"ן בלע"ז. אתנן הוא לשון שכירות לויאי"ר בלע"ז: (לב) האשה המנאפת. את האשה המנאפת: תחת אישה וגו'. בהיותה תחת בעלה נותנת עינים באחרים: (לג) נדה. מוהר: בתזנותיך. מרוב זנות שהיה בך עשית כן:

באור

או כיחו. והנה העברי (כרבים מעמים אחרים) ישים את הלב למושב הרגשות הנפש, על כן אמר הנביא מה אמלה לבתך, כלומר כל הרגשות היפות אשר יתנו הוד והדר להלב אלפו הלכו ממנו. (לא) לקלס, נראה כאשר אמר החכם דעטאהלד, שעורו לקלס באתנן, כלומר בעבור אתנן, והיראת הפעל היא בזות עצמו ומסור נפשו לחרפה ובזיון. (לג) נדה, נדניך, נדן נקראו השלחים או המהר ומתן אשר יתן האב לבתו לעת חתונתה וכן מצאנו גם בתלמוד נדוניא והוא משרש נוד, ובשם שהמהר נקרא שלוחים (כמו שמצאנו מ"א ט' ט"ז) על דבר אשר נתן לבתו עת שלחה מבית אביה אל בית אישה, כן נקרא גם נדן מלד אשר תנוד ותלך מבית אביה, ועל הדרך הזה נקרא גם אתנן הזונה נדה, כי גם היא אחרי אשר נתן לה אתננה תלך לה. וכפי הנראה ההבדל בין שלחים ובין נדן הוא, כי שלחים הם הנכסי' וקרקעות, ונדן הוא כסף, כמו השלחים אשר נתן פרעה (מ"א ט"ז ט"ז), ונדן הוא הכסף כפי אשר השתמשו בו חכמי התלמוד. ובין אתנן ונדה ההבדל כן, ידוע כי בארץ ארכות הקדם היתה לפנים לחק מימים ימימה, כי בנות הארץ הפקירו את עצמן בהיכלי פסיליהם, ובלע הכסף אשר נתן להם, נתנו אל ההיכל הזה, ויתכן לאמר כי האתנן הזה נקרא אתנן (וכמו כן נמצא עוד היום בהודו מזרחית), ועל דרך הזה נוכל לפרש וכל אתנניה ישרפו באש וגו' (מיכה א' ז'), ונדה הוא המחיר אשר ינתן להזונה אשר תפקיר את עצמה בסבה אחרת; ונראה גם כי רק העם עשו ההבדל הזה, כי בעיניהם היה האתנן דבר קדוש, אבל בעיני הנביאים היה זה וזה מתועב, ע"כ קראו גם לפעמים שכר זונה, אשר לא נתנה שכרה להיכל, אתנן, כמו פה (פסוק ל"ד). בתזנותיך, מוסב על ותשחדי אותם,

וְאַחֲרַיִךְ לֹא זוּנָּה וּבְתִתֵּךְ אֶתְנָן
וְאֶתְנַן לֹא נִתַּן־לָךְ וַתְּהִי לְהֶפֶךְ׃
(לה) לָכֵן זוֹנָה שִׁמְעִי דְּבַר־יְהוָה׃
(לו) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן
הִשָּׁפֵךְ נְחֻשְׁתֵּךְ וַתִּגָּלֶה עֶרְוָתֵךְ
בְּתַזְנוּתַיִךְ עַל־מְאַהֲבָיִךְ וְעַל
כָּל־גִּלּוּלֵי תוֹעֲבוֹתַיִךְ וְכִדְמֵי
בָנַיִךְ אֲשֶׁר נָתַתְּ לָהֶם׃ (לז) לָכֵן כ̇
הִנְנִי מְקַבֵּץ אֶת־כָּל־מְאַהֲבַיִךְ
אֲשֶׁר עָרַבְתְּ עֲלֵיהֶם וְאֵת כָּל־
אֲשֶׁר אָהַבְתְּ עַל כָּל־אֲשֶׁר שָׂנֵאת
וְקִבַּצְתִּי אֹתָם עָלַיִךְ מִסָּבִיב
וְגִלֵּיתִי עֶרְוָתֵךְ אֲלֵהֶם וְרָאוּ אֶת־
כָּל־עֶרְוָתֵךְ׃ (לח) וּשְׁפַטְתִּיךְ
מִשְׁפְּטֵי נֹאֲפוֹת וְשֹׁפְכֹת דָּם
וּנְתַתִּיךְ דַּם חֵמָה וְקִנְאָה׃

דא״ש׳ הנו״ן בפתח. יתיר י׳ ונתתי

תרגום אשכנזי

שׂוויל פֿאָן אַנדערן בוהלערינ־
נען, ניע איזט מאַן בוהלעריש
דיך נאַכגעפֿאָלגט, אימּמער
גאַבסט דוא געשענקע, אונד
ניע וואַרד דיר געשענק געגע־
בען, — זאָ, וואורדעסט דוא
גאַנץ דאַז געגענטהייל.
(לה) דאַרום הערע דוא בוהלע־
רין! דאַז וואָרט דעם עוויגען:
(לו) זאָ שפריכט דער הערר,
דער עוויגע: ווייל דוא דיין
געלד פֿערשווענדעטעסט, אונד
דיינע בלאָסע אויפֿדעקטעסט,
אַלס דוא דיינען בוהלערן אונד
אַללען שאַנדליכען געטצען
נאַכהינגעסט, אונד דאַז בלוט
דיינער קינדער איהנען אַלס
אָפּפֿער בראַכטעסט; (לז) דאַ־
רום פֿערזאַממלע איך אַללע
דיינע בוהלען, דענען דוא
זאַנסט זאָ וויללקאָממען
וואַרסט, אַללע דיא דוא ליעב־
טעסט, אונד אויך אַללע דיא
דוא האַסטעסט, פֿערזאַממלע
איך אום דיך הער, דיעזען
ווערדע איך דיינע בלאָסע צײ־
גען, דאַס זיא דיינע גאַנצע
שאַנדע זעהען זאָללען.
(לח) דאַז אורטהייל איינער עהעברעכערין אונד מאָרדערין וויל איך איבער דיך פֿאָל־
לען, אונד דיך דעם בלוטגעריכטע דער וואוטה אונד דער ראַכע איבערגעבען. (לט) אין
איהרע

רש״י

(לד) לא זונה. לא נזנה לכל זונה כזנותי׳: (לו) השפך נחושתך. הוא לשון שולים שקורין פונ״ץ בלע״ז וכן הכב׳ בספר טהרו׳ נחושתו של תנור השפך נחושתך מרוב תאו׳ זנות היה מקירך זב: ועל כל גלולי תועבותיך• ויען ועל כל גלולי תועבותיך: וכדמי בניך. ובעון דמי בניך אעשה לך הרעה הזאת המפורשו׳ בענין הנני מקבץ וגו׳: (לז) ערבת. מת״לאת בלע״ז: (לח) ונתתיך דם חימה וקנאה. ואסגירך להורגי בחימה וקנאה וכעס:

והרסו

באור

לומר שאדת אותם בתזנותיך. (לו) נחשתך, פתרונו על פי דעת החכם גזעניוס בספר הגליון שלו, לשון מטבעות, וכדמי בניך, ובעון דמי בניך אעשה לך הרעה הזאת המפורשת

בענין

(לט) וְנָתַתִּי אוֹתָךְ בְּיָדָם וְהָרְסוּ
גַבֵּךְ וְנִתְּצוּ רָמֹתַיִךְ וְהִפְשִׁיטוּ
אוֹתָךְ בְּגָדַיִךְ וְלָקְחוּ כְּלֵי
תִפְאַרְתֵּךְ וְהִנִּיחוּךְ עֵירֹם וְעֶרְיָה׃
(מ) וְהֶעֱלוּ עָלַיִךְ קָהָל וְרָגְמוּ
אוֹתָךְ בָּאָבֶן וּבִתְּקוּךְ בְּחַרְבוֹתָם׃
(מא) וְשָׂרְפוּ בָתַּיִךְ בָּאֵשׁ וְעָשׂוּ־בָךְ
שְׁפָטִים לְעֵינֵי נָשִׁים רַבּוֹת
וְהִשְׁבַּתִּיךְ מִזּוֹנָה וְגַם־אֶתְנַן לֹא
תִתְּנִי־עוֹד׃ (מב) וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי
בָּךְ וְסָרָה קִנְאָתִי מִמֵּךְ וְשָׁקַטְתִּי
וְלֹא אֶכְעַס עוֹד׃ (מג) יַעַן אֲשֶׁר
לֹא־זָכַרְתִּי אֶת־יְמֵי נְעוּרַיִךְ
וַתִּרְגְּזִי־לִי בְּכָל־אֵלֶּה וְגַם־אֲנִי
הֵא דַּרְכֵּךְ ׀ בְּרֹאשׁ נָתַתִּי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִה וְלֹא עָשִׂיתִי אֶת־
הַזִּמָּה עַל כָּל־תּוֹעֲבֹתָיִךְ׃

יתיר י׳. יתיר י׳ הנה

אידרע (דער בוהלען) האנדע איבערגעבע איך דיך; דיינע האהען זאללען זיא צערשטערען, דיינע גערישטע ניעדערייסען, דינע קליידער דיר אויסציעהען, דיין געשמיידע דיר אבנעהמען, אונד נאקט אונד בלאס דיך לאססען. (מ) פערזאממעלט זאללען זיא ווידער דיך הערנציעהען, מיט שטיינען נאך דיר ווערפען, אונד מיט איהרען שווערטערן דיך דורכבאהרען. (מא) דיינע הייזער ווערדען זיא אין בראנד שטעקען, אונד פאר דען אויגען פיעלער פרויען שטראפגעריכטע אן דיר פאללציעהען; זא ווערדע איך דיך אבהאלטען איינע בוהלערין צו זיין, אונד אויך בוהלגעשענקע ווירסט דוא ניכט מעהר געבען. (מב) ווען איך נון מיינען גרים זא איבער דיך אויסגעשיטטעט האבע, דאן ערשט זאלל זיך אבווענדען מיין צארן פאן דיר, דאן ווערדע איך רוהען, אונד ניכט מעהר צירנען. (מג) ווייל דוא דיינער יוגענדצייט ניכט געראכטעסט אונד מיך דורך אללע דיעזע (גרייעלטהאטען) זא ערצירנטעסט, דארום ליעס איך דיינען וואנדעל איבער דיין הויפט קאממען, שפריכט דער הערר דער עוויגע; דעננאך אבער פאסטעסט דוא איינזילט ניכט איבער דיינע גרייעל.

רש״י

(לט) והרסו גבך. בנייני גובהי נימוסי׳: רמותיך. לשון במות: (מ) ובתקוך. אין לו דמיון וי״ת ויבזעוניך אטריפו״ר לרונטו״י בלע״ז: (מא) והשבתיך מזונה. מהיות עוד זונה: (מג) הא. כמו הנה: ולא עשית את הזימה. אף על פי שאני נתתי דרכך בראשך לא עשית עצה לתת לב על תועבותיך לשוב מהם. כל זימה שבמקרא לשון עצה הוא יש לטובה ויש לרעה:

באור

בעניין, הנני מקנן וגו׳ (רש״י). (מ) ובתקוך, אין לו דמיון במקרא, וכפי הנראה ענינו דקירה. (מג) ולא עשית, תרגום יונתן, ולא עבדת ליך עיצה למתב מכל תועבותיך. ושעור הכתוב כפי׳ רש״י אע״פ שאני נתתי דרכך בראשך, לא עשית עצה לתת לב על תועבותיך לשוב מהם. הזמה, כל זמה שבמקרא לשון עצה הוא, יש לטוב ויש לרע (פירוש רש״י)׃

(מד) הִנֵּה כָּל־הַמֹּשֵׁל עָלַיִךְ יִמְשֹׁל
לֵאמֹר כְּאִמָּה בִּתָּהּ׃ (מה) בַּת־
אִמֵּךְ אַתְּ גֹּעֶלֶת אִישָׁהּ וּבָנֶיהָ
וַאֲחוֹת אֲחוֹתֵךְ אַתְּ אֲשֶׁר גָּעֲלוּ
אַנְשֵׁיהֶן וּבְנֵיהֶן אִמְּכֶן חִתִּית
וַאֲבִיכֶן אֱמֹרִי׃ (מו) וַאֲחוֹתֵךְ
הַגְּדוֹלָה שֹׁמְרוֹן הִיא וּבְנוֹתֶיהָ
הַיּוֹשֶׁבֶת עַל־שְׂמֹאולֵךְ וַאֲחוֹתֵךְ
הַקְּטַנָּה מִמֵּךְ הַיּוֹשֶׁבֶת מִימִינֵךְ
סְדֹם וּבְנוֹתֶיהָ׃ (מז) וְלֹא בְדַרְכֵיהֶן
הָלַכְתְּ וּכְתוֹעֲבוֹתֵיהֶן עָשִׂיתִי
כִּמְעַט קָט וַתַּשְׁחִתִי מֵהֵן בְּכָל־
דְּרָכָיִךְ׃ (מח) חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה אִם־עָשְׂתָה סְדֹם אֲחוֹתֵךְ
הִיא וּבְנוֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר עָשִׂית אַתְּ
וּבְנוֹתָיִךְ׃ (מט) הִנֵּה־זֶה הָיָה עֲוֺן

יתיר י'

סדם

גרייעלטהאַטען: (מד) זיהע! יעדער גלייכניסרעדנער שפריכט אים גלייכניססע פאָן דיר: וויא דיא מוטטער זאָ דיא טאָכטער. (מה) דוא ביזט דיא טאָכטער דיינער מוטטער, דיא איהרען מאַן אונד איהרע קינדער פעראַבשייעטע, אונד דיא שוועסטער דיינער שוועסטערן ביזט דוא, דיא איהרע מאֶננער אונד איהרע קינדער פעראַבשייעמען, אייערע מוטטער, וואַר איינע חתיטין, אייער פאַטער, וואַר איין אמוריטע. (מו) דיינע גרעסערע שוועסטער איזט שמרון, דיא מיט איהרען געהאֶפטען דיר צור לינקען ליעגט, אונד דיינע קליינערע שוועסטער איזט סדום, דיא מיט איהרען געהאֶפטען דיר צור רעכטען ליעגט. (מז) אין איהרען וועגען וואַנדעלטעסט דוא ניכט, — איהרע גרייעלטהאַטען האַסט דוא ניכט נאַכגעאַהמט! — — דיעם וואַר דיר צו וועניג, פערדערבליכער נאָך אַלס זיא, האַנדעלטעסט דוא אין אַללען דיינען וועגען! — — (מח) ביא מיינעם לעבען! שפריכט דער הערר, דער עוויגע: דיינע שוועסטער סדום, זיא אונד איהרע טאֶכטער, טהאַטען ניכט וואַס דוא אונד דיינע טאֶכטער געטהאַן. — — (מט) זיעהע! דאַז פערגעהען

דיי

רש"י

(מד) כל המושל. לשון משל וחידה הוא: כאמה בתה. ה"א של כאמ' אינה מפיק ה"א לפי שאינה משתמשת כלום אלא כאם כבתה: (מה) בת אמך. אומה של כנען אשר ירשתם את ארצם: גועלת אישה ובניה. אשר הרבו תועבותם עד כי נגעלה והקיאה הארץ את יושביה האבות והבנים יחד: ואחות אחותך. סדום הסמוכה לארץ ישראל: אמכן חתית וגומר. ת"י הלא אמכין שרה ביני חתאי הוות ולא עבדת כעובדיהון ואבוכון אברהם ביני אמוראי ולא הליך בעיצתהון: (מו) על שמאולך. לפי שנחלת יהודה בגבול דרומי של ארץ ישראל היה נמצאו כל שאר השבטים על שמאלם: (מז) ולא בדרכיהן הלכת. והלואי בדרכיהן הלכת ולא התעבת יותר מהם וכן ולא יותן נא לעבדיך (מלכים ב' ה') וכן ולא אם עודני חי דיהונתן (שמואל א' י"א) אפלי"אוט בלע"ז: כמעט קט. היו תועבותיך לפני אילו לא התעבת מהן אבל את ותשחיתי מהן וכן ת"י. ויש פותרין ולא בדרכיה' הלכת כמשמעו כמעט קט היו תועבותיהם בעיניך ותשחיתי מהן. קט פיקו"ט בלע"ז:

ותגנהינה

סְדֹם אֲחוֹתֵךְ גָּאוֹן שִׂבְעַת־לֶחֶם
וְשַׁלְוַת הַשְׁקֵט הָיָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ
וְיַד־עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה׃
(נ) וַתִּגְבְּהֶינָה וַתַּעֲשֶׂינָה תוֹעֵבָה
לְפָנָי וָאָסִיר אֶתְהֶן כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי׃
(נא) וְשֹׁמְרוֹן כַּחֲצִי חַטֹּאתַיִךְ לֹא
חָטָאָה וַתַּרְבִּי אֶת־תּוֹעֲבוֹתַיִךְ
מֵהֵנָּה וַתְּצַדְּקִי אֶת־אֲחוֹתֵךְ
בְּכָל־תּוֹעֲבֹתַיִךְ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי׃
(נב) גַּם־אַתְּ ׀ שְׂאִי כְלִמָּתֵךְ אֲשֶׁר
פִּלַּלְתְּ לַאֲחוֹתֵךְ בְּחַטֹּאתַיִךְ
אֲשֶׁר־הִתְעַבְתְּ מֵהֵן תִּצְדַּקְנָה
מִמֵּךְ וְגַם־אַתְּ בּוֹשִׁי וּשְׂאִי
כְלִמָּתֵךְ בְּצַדֶּקְתֵּךְ אַחְיוֹתֵךְ׃
(נג) וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּתְהֶן אֶת־
שְׁבִית סְדֹם וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת־שְׁבִית

אחותיך קרי. יתיר י׳. שביתהן קרי. שבות קרי. שבות קרי שמרון

דיינער שוועסטער סדום, וואר
האָכמוטה, זיא אונד איהרע
טאָכטער האטטען איבערפלוס
אונד אונגעשטערטע רוהע,
אונד דען אַרמען אונד דען
דירפטיגען אונטערשטיטצטען
זיא ניכט. (נ) זיא וואורדען
איבערמיטהיג, אונד בעגינ־
גען גרייעלטהאַטען פאָר מיר,
דאַציכטיגטע איך זיא אַלס איך
עס זאַה. (נא) אויך שמרון
בעגינג ניכט דיא העלפטע דיי־
נער מיססעטהאַטען, דוא
הייפטעסט דיינע גרייעלטהאַ־
טען מעהר אַלס זיא — דורך
אַללע דיינע אַבשייליכקיי־
טען, דיא דוא פעראיב־
טעסט, מאַכטעסט דוא פראָם
ערשיינען דיינע שוועסטער.
(נב) דעסהאַלב אויך זאָללסט
דוא דיא שאַנדע טראַגען, דיא
דוא דיינען שוועסטערן צוגע־
דאַכט; דורך דיינע מיססע־
טהאַטען מיט דענען דוא דיך
פעראונווירדיגעט, ערשיינען
זיא פראָם געגען דיך, דעס־
האַלב אויך, זאָללסט דוא צו
שאַנדען ווערדען, אונד דיינע שמאַך טראַגען, דוא, דיא דוא דיינע שוועסטער נאָך פראָם
ערשיינען ליעסעסט. — (נג) איך ווערדע צוריקפיהרען איהרע פעראירטען, דיא
פעראירטען סדום׳ס אונד איהרער געהאָפטע, דיא פעראירטען שמרון׳ס אונד איה־
רער

ר ש " י

(נ) ותגבהינה. היא ובנותיה כמו שמפורש באיוב ארץ ממנה יצא לחם וכל הענין עד שאמרו
נשכח תורת רגל מארצינו שאין באים אלא לחסריגו: ואסיר אתהן כאשר ראיתי. דרכן כענין
שנאמר בסדום ארדה נא ואראה וגו׳ (בראשית י״ח): (נא) ותצדקי את אחותיך. קודם שהתעבת
יותר מהן היו נדונים לחובה ובין שהרשעת יותר מהן עשית אותן כצדקניות ונתת להן פתחון
פה לומר יש שהכעיסוך יותר ממני: (נב) אשר פללת. אשר שפטת להם קודם שהרשעת מהן
היית אומרת עליהן ראויות הן לפורענו׳: (נג) את שבות סדום. ארפא את הארץ מגפרית

ב א ו ר

(מט) שבעת לחם, כמו בשבעת לחם. (נא) ותצדקי, כשאדם רואה תועבותיך חושב אחותיך
לדקות בנגד מעשים הרעים, כאלו את שמת אחותי׳ צדקות כנגד מעשיך (רד״ק). (נב) פללת,
אשר שפטת להם קודם שהרשעת מהם היית אומרת עליהן ראויות הן לפורענות (רש״י).
(נג) שביתהן, השרש שבה לא יפול על שבויי מלחמה לבד, אבל גם אותם אשר לנס נמסך

שֹׁמְרוֹן וּבְנוֹתֶיהָ וּשְׁבִית שְׁבִית ךְ
בְּתוֹכָהְנָה׃ (נד) לְמַעַן תִּשְׂאִי
כְלִמָּתֵךְ וְנִכְלַמְתְּ מִכֹּל אֲשֶׁר
עָשִׂית בְּנַחֲמֵךְ אֹתָן׃ (נה) וַאֲחוֹתַיִךְ
סְדֹם וּבְנוֹתֶיהָ תָּשֹׁבְןָ לְקַדְמָתָן
וְשֹׁמְרוֹן וּבְנוֹתֶיהָ תָּשֹׁבְןָ לְקַדְמָתָן
וְאַתְּ וּבְנוֹתַיִךְ תְּשֻׁבֶינָה
לְקַדְמַתְכֶן׃ (נו) וְלוֹא הָיְתָה סְדֹם
אֲחוֹתֵךְ לִשְׁמוּעָה בְּפִיךְ בְּיוֹם
ט גְּאוֹנָיִךְ׃ (נז) בְּטֶרֶם תִּגָּלֶה רָעָתֵךְ
כְּמוֹ עֵת חֶרְפַּת בְּנוֹת־אֲרָם וְכָל־
סְבִיבוֹתֶיהָ בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים
הַשָּׁאטוֹת אוֹתָךְ מִסָּבִיב׃ (נח) אֶת־

ושבות קרי
ומתך

דער געהאפטע, האן ווערדען אויך דיינע פֿעראירהטען דאַרונטער זיין ; (נד) דאמיט דוא דיינע שמאך טראַגעסט, אונד שאַאמערפֿיללט ווערדעסט, איבער אַללעס וואַס דוא טהאַטעבט, וואָרורך דוא איהנען צום טראָסטע ווארדעסט. (נה) דיינע שוועסטערן סדום מיט איהרען געהאַפטען אונד שמרון מיט איהרען געהאֶפטען ווערדען צו איהרעם פֿאָריגען שטאַנדע געלאַנגען, אונד אויך דוא אונד דיינע געהאֶפטע, ווערדעט איהר צו אייערעם פֿאָריגען שטאַנדע געלאַנגען. (נו) וואַרום וואַרד צור צייט דיינעם האָכמוטהס, סדום דיינע שוועסטער דיר ניכט צור לעהרע? — (נז) בעפֿאָר נאָך היין לאַסטער ענטדעקט וואַר ווּיא (יעטצט) צור צייט דיינער שאַנדע, וואָ דיא טאָכטער ארם׳ס אונד אַללע זיא אומגעבענדען, אונד דיא טאָכטער פלשתים׳ס, אין דער אומגעבונג דיך פֿערהאָהנען. —

ר ש " י

די"ו ומלא ולאוהיב בה יושבים: בתוכהנה. כמו בתוכן: (נד) בנחמך אותן. כשהרשעת מהן ונתת להן פתחון פה. ד"א בנחמך אותן כשתבא עליך הרעה ינוחמו הנה לומר לא לבדינו לקינו: (נו) ולא היתה סדום אחותך וגו'. בתמיה: לשמועה בפיך. להוכיח רבים ולומר הזהרו שלא תספכו כסדום כאילו היתה לך שמועתה חדשה: ביום גאוניך. כשהיית בגדולתך: (נז) כמו עת חרפת בנות ארם. כמו שנגלית בעת מסרתי אתכם ביד מלכי ארם שבאו על אחז בעת היה הקל ה' להשליח ניהוד' את גדודי ארם וגו' (מלכי' ב' ט"ו) ובדברי הימי' ב' י"ח) ויתנהו ה' ביד מלכי ארם וגו' ופלשתים פשטו בערי הנגב והשפלה וגו': השאטות. לשון בזיון ולא קרי' באל"ף
ויגו

ב א ו ר

ונלקח בדבור ובחוי, כמו עלית למרום שבית שבי (תהלים ס"ח י"ט) בשוב ה' שבות עמו (שם י"ד ז'), (כי ישועת ישראל (שם) איננה ישועה מיד אויב אבל תשועת הנפש, ורבים כמוהו, ועד"ז יתפרש היטב הפסוק, ולא נוכרח לאמר כי נוסף ברוב הימים); ואמר הנביא כי לעת אשר ישיב תועי סדום ושמרון מדרכם הרע ישיב גם שבות יהודה בתוכם, זכן מלאנו כי במעט כל הנביאים נבאו על הזמן אשר בו כל יושבי תבל נלב אחד יעבדו אל אחד. (נד) למען, יתן הטעם למה ישיב ה' את שבותם דוקא בתוך שבות סדום, למען יכלמו בראותם, כי לא נבדלו במעשים מאנשי סדום. (נו) ולא היתה, ת"י סדום אחתיך לא הות לאולפן בפיך ביום אתרברבותך, ושעור הכתוב, מהפכת סדום לא זכרת ביום גאונך, ולפ"ז מתורגם אשכנזית. (נז) רעתך, מושך עצמו ואחר עמו, כי הכנוי מושב גם על חרפת, וכן עזי וזמרת יה. השאטות,
לשון

וּמַתֵּ֥ךְ וְאֶת־תּוֹעֲבוֹתַ֖יִךְ אַ֣תְּ
נְשָׂאתִ֑ים נְאֻ֖ם יְהוָֽה׃ (נט) כִּ֣י כֹ֤ה
אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֔ה וְעָשִׂ֥ית אוֹתָ֖ךְ
כַּאֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֑ית אֲשֶׁר־בָּזִ֥ית אָלָ֖ה
לְהָפֵ֥ר בְּרִֽית׃ (ס) וְזָכַרְתִּ֨י אֲנִ֧י
אֶת־בְּרִיתִ֛י אוֹתָ֖ךְ בִּימֵ֣י נְעוּרָ֑יִךְ
וַהֲקִימוֹתִ֥י לָ֖ךְ בְּרִ֥ית עוֹלָֽם׃
(סא) וְזָכַ֣רְתְּ אֶת־דְּרָכַ֘יִךְ֮ וְנִכְלַמְתְּ
בְּקַחְתֵּ֗ךְ אֶת־אֲחוֹתַ֙יִךְ֙ הַגְּדֹל֣וֹת
מִמֵּ֔ךְ אֶל־הַקְּטַנּ֖וֹת מִמֵּ֑ךְ וְנָתַתִּ֨י
אֶתְהֶ֥ן לָ֛ךְ לְבָנ֖וֹת וְלֹ֥א מִבְּרִיתֵֽךְ׃
(סב) וַהֲקִימוֹתִ֥י אֲנִ֛י אֶת־בְּרִיתִ֖י
אִתָּ֑ךְ וְיָדַ֖עַתְּ כִּֽי־אֲנִ֥י יְהוָֽה׃
(סג) לְמַ֤עַן תִּזְכְּרִי֙ וָבֹ֔שְׁתְּ וְלֹ֨א

ועשיתי קרי יהיה

(נח) דיינע אונצוכט אונד דיינע גרייעל מוסט דוא אַלזאָ טראַגען, שפּיכט דער העררּ, דער עוויגע. (נט) דען זאָ שפּריכט דער העררּ, דער אַללמאֶכטיגע: איך פֿערפֿאַהרע זאָ מיט דיר, וויא דוא פֿערפֿאַהרען ביסט, דיא דוא דען אייד ניכט אַכטעטעסט אונד דען בונד צערשטערטעסט; —— (ס) יעדאָך ווערדע איך איינסט איינגעדענק זיין מיינעס בונדעס מיט דיר אין דיינער יוגענד, אונד ווערדע עררּיכטען מיט דיר איינען בונד דער עוויגקייט. (סא) דאַן ווירסט דוא אַן דיינע וועגע דענקען, אונד דיך שעמען, ווען דוא דיינע גרעסערן אונד קליינערן שוועסטערן אַננעהמען ווירסט, דיא איך דיר אַלס טאֶכטער איבערגעבען ווערדע, וועןזיא אויך ניכט פֿאָן דיינעם בונדע זינד. (סב) מיינען בונד וויל איך ווידער מיט דיר עררּיכטען, דאַמיט דוא ערקעננעסט דאַס איך דער עוויגע בין; —— (סג) דאַמיט דוא דיך צוריק עראיננערסט, דיך שאֶמעסט אונד

ר ש"י

ויבז מתרגמי' וסט: (נח) נשאתי'. נשאת אותם ול' נקבה היא בכמה מקומות בספר זה: (נט) ועשיתי אותך וגו'. עשיתי לך רעה כגמולך אשר עשי': אשר בזית אלה וגו'. אותה שקבלת עליך בעורך לעברך בברית ה' אלהיך וגו' (דברים כ"ט) אך לא אפיר אני את הברית מלזוכרו כי אין אני כמותך: (ס) וזכרתי אני את בריתי. אשר היה עמך בימי נעוריך וזכרתי בהטיבי ליך את דרכיך הרעים ונכלמת מלפני על שגמלת בי רעה ואני גומלך טובה: (סא) בקחתך את אחותיך. כשתכבשי לירש את האומות אשר סביבותיך הקטנות והגדולו': לבנות. לפרווריס לך משועבדי' ליך כמו סדום ובנותיה ובפרנהא: ולא מבריתך. ולא משמרך את הברית אשר כרתי אתך אלא בחסדי וברחמי שאני שומר את בריתי. ומדרש אגד' דרבי תנחומא ולא מבריתך לא מפטרמוני"א שליך לא נתתיה לאברהם אביך בין הבתרים וזה הלשון קרוב ללע"ז שכן קורין עתה לקרבות פטרא"מוניא בלע"ז ובן קורין כל דבר שיש לו לאדם מנחלת אבותיו: (סג) למען תזכרי. דרכך בהטיבי לך: זנותך. להרים פנים אלי:

ב א ו ר

לשון בזיון ולא קרי' כאל"ף, ויבז את רגם וסט (רש"י). (סא) בקחתך, יתכן שהוא כמו ב קח אי והעד ו כ ת תי והכנוים מתחלפים. אל הקטנה, עם הקטנות. לבנות, את תהיה להם לאם ותזריע בלכם

יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד פִּתְחוֹן פֶּה מִפְּנֵי כְּלִמָּתֵךְ בְּכַפְּרִי־לָךְ לְכָל־אֲשֶׁר עָשִׂית נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃

יז (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־אָדָם חוּד חִידָה וּמְשֹׁל מָשָׁל אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם אֶרֶךְ הָאֵבֶר מָלֵא הַנּוֹצָה אֲשֶׁר־לוֹ הָרִקְמָה בָּא אֶל־הַלְּבָנוֹן וַיִּקַּח אֶת־צַמֶּרֶת

הארז

אונד פֿאר שאַם דען מונד ניכֿט עפֿפֿנעסט, ווען איך דיר אַללעס פֿערציהע, וואַס דוא געטהאַן האַסט — — זאָ שפּריכֿט דער הערר, דער עוויגע.

יז (א) דעם עווינען וואָרט וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! שפּריך אין רעטהזעל, האַלטע איינע גלייכֿניסרעדע דעם הויזע ישראל. (ג) זאַגע: זאָ שפּריכֿט דער הערר, דער עוויגע: איין גראָסער אַדלער מיט גראָסען פֿליגעלן, מיט לאַנגען שווינגען אונד פֿאָללען בונטעם געפֿיעדער, קאַם אויף דען לבנון, אונד נאַהם היגוועג דאַז גע=

רש"י

בכפרי לך. בסלחי לך את אשר עשית תבושי ותדעי כי לא מגמולך הטוב הטיבותי לך:

יז (ב) חוד חידה. הנבואה שנעניין בלשון חידה היא שהיא מדמה את נ"נ לנשר ואת מלכי יהודה לצמרת ארזים: (ג) ארך האבר. כמו כנף אל"א בלע"ז. לשון אחר כמשמעו לשון אברים ממש: הרקמה. נוצתו נאה ומצויירת: את צמרת הארז. כל נוף האילן בלע"ז ציי"מא

באור

זרע האמת והצדקה, ואם גם אינם מבריתך ; וראה באורנו לעיל כ"ג וגו'. (סג) פתחון פה, עניינו, כלמחך תסגר פיך.

יז (ב) חידה, כל מליצה ומליצה אשר חלקיה מסודרים ושקולים במאזני החכמה, עד אשר אי אפשר לרדת אל עומקה מבלי תבונה גדולה, נקראת חידה, וכן: להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם (משלי א' ו'), והחכם געזעניוס תרגם בספר המילין שלו, עטוואַס פערטהונגענעס, פערוויקעלטעס, ואמר כי שרשו חוד. (ג) הנשר הגדול, זה נבוכדנאצר. אשר לו הרקמה, לנוצים שונים כרקמה, גם יתכן כי רקמה הוא לשון ממשלה, וכן מצאנו, לרקמות תובל למלך (תהלים מ"ה ט"ו) אשר עניינו בגדי מלכות, וכמו שהממשלה נקרא כסא, כמו רק הכסא אגדל ממך (בראשית מ"א מ'), על אשר המלך יושב עליו, כן נקראת גם רקמה, על אשר המלך ילבש בה, ולפ"ז יתכן לתרגם דער דיא הערשאַפֿט האַטטע. צמרת, לפי דעתי הוא משרש צמר, ע"כ נדגש המ"ם והרי"ש נוספת, כמו סעיף סרעף, שעיף שרעף, שבט שרביט, ועניינו נרדף אל עב, ועבות היא כנוי על רבוי ועבות הענפים, אשר המה כמו מכסה להשמים, עד אשר העין לא תוכל לראותם, וידוע כי זה גם כן הוראת שרש צמר ; וכן מצאנו בין עבותים היתה צמרתו (לקמן ל"א ג'), ועבות הוא כמו עץ עבות (לקמן כ' כ"ח), ועניינו בין עלים ענפים אחרים אשר גננו גם הם עליו עמד, וכאשר אפרש שם ; ומוסב על משפחות המלך, ואמר, כי נבוכדנצר לקח את כל זרע המלכות, ואף אם לא נמצא זאת בפירוש, הנה כאשר הגלה את יכניה ואמו וכל השרים, בלי ספק לקח גם את כל זרע המלכות, ואולי הם מובנים בין השרים. ואת אשר קרא בהפסוק הזה צמרת, קרא בפסוק של אחריו יניקותיו. ויונתן תרגם צמרת עוברתא, (צווייגע), ולפ"ז מתורגם פה

רמז

הָאָרֶז׃ (ד) אֵת רֹאשׁ יְנִיקוֹתָיו
קָטָף וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן
בְּעִיר רֹכְלִים שָׂמוֹ׃ (ה) וַיִּקַּח
מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה־זָרַע
קָח עַל־מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׂמוֹ׃
(ו) וַיִּצְמַח וַיְהִי לְגֶפֶן סֹרַחַת שִׁפְלַת
קוֹמָה לִפְנוֹת דָּלִיּוֹתָיו אֵלָיו
וְשָׁרָשָׁיו תַּחְתָּיו יִהְיוּ וַתְּהִי לְגֶפֶן
וַתַּעַשׂ בַּדִּים וַתְּשַׁלַּח פֹּארֹת׃
(ז) וַיְהִי נֶשֶׁר־אֶחָד גָּדוֹל גְּדוֹל
כְּנָפַיִם וְרַב נוֹצָה וְהִנֵּה הַגֶּפֶן
הַזֹּאת כָּפְנָה שָׁרָשֶׁיהָ עָלָיו
וְדָלִיּוֹתָיו שִׁלְחָה־לּוֹ לְהַשְׁקוֹת

נק"ם פראת אותה

צווייגע דער צעדער; (ד) דען פֿאָרציגליכסטען איהרר שפרעסלינגע כראַך ער אַב, בראַכטע איהן אן איין האַנדעלסלאַנד, אונד זעטצטע איהן אין דיא שטאַדט דער קויפֿלייטע; (ה) דאַן נאַהם ער פֿאָן דעם זאַמען דעם לאַנדעס, אונד פפֿלאַנצטע איהן אין איינען פֿרוכטבאַרען באָדען, דען ער וועהלטע בייא פֿיעלען געוועססערן, אום איהן, דען זאַמען) וויא איינע ווידעה נצוזעטצען. (ו) דיעזער שפראָסטע הערפֿאָר, אונד וואַרד איין זיך אויסברייטענדער וויינשטאָק פֿאָן גערינגער האָהע, דעססען רעבען זיך צו איהם הינראַנקטען, אונד דעססען וואורצעלן אונטער איהם וואַרען; זאָ וואַרד ער איין וויינשטאָק, דער אֶסטע בראַכטע, אונד צווייגע טריעב. (ז) דאַ וואַר איין אַנדערער גראָסער אַדלער מיט גראָסען פֿליגעלן, אויך שטאַרק בעפֿיעדערט, אונד דיעזער וויינשטאָק באָג זיינע וואורצעלן צו דיעזעם הין, אויך זיינע רעבען נייגטע ער צו איהם הין, דאַמיט דיעזער איהן בעוועססערע

רש"י

נימ"א הוא משל שהגלה את יהויקים וגבוריו: (ד) את ראש יניקותיו קטף. גדולתו ומלכותו השפיל. יניקותיו כמו ענפיו: ויביאהו אל ארץ כנען. אל ארץ תגרים הוא בבל: (ה) ויקח מזרע הארץ. את צדקיהו בנו: בשדה זרע. בירושל' בעיר מלוכה: קח על מים רבים. נשרש על מים רבים כלומר נתן לו גדולה וממשלה על סביביו: צפצפה. מין אילן ערבה שענפיו מרובים שאלק"א בלע"ז: (ו) סרחת. כמו (שמות כ"ו) וסרח העודף גדול': שפלת קומה. לעבוד למלך בבל: דליותיו. זמורותיו: אליו. אל מלך בבל: תחתיו. תחת מלך בבל: בדים. מטות: ותשלח. ותגדל: פארות. ענפים רבים: (ז) ויהי נשר אחד. מלך מצרים: כפנה שרשיה. ל' רעבון כמו לשוד ולכפן (איוב ה') רעבו ונתאוו שרשי הגפן הזאת לאותו הנשר. תוספת. ויש משמע כפנה כמו אספ' והוא הפוך נדברי רבותינו יש מן הדומה לו שקורין לאסיפת העם כנופיא וכפנה הוא כמו כנפה אמאש"א בלע"ז: ודליותיו שלחה לו. ושלוחי:

באור

דאז געלווייגע. (ד) את ראש יניקותיו, מוסב על יהויכין. כנען, עיין פירש"י. (ה) מזרע הארץ, מוסב על צדקיהו. קח, כמו לקח. צפצפה, מין ממיני ערבה, ושיעורו כצפצפה הגדלה קרוב לנחלי מים. (ו) סרחת, ענין התפשטות, כמו וסרח העודף (שמות כ"ו י"ב) (רד"ק). שפלת קומה, גפן נמוך הטוב בגפנים, כמו שפירש"י מנחות (פ"ו ע"ב) ד"ה אלא מן הרוגליות, יין שגדל בגפנים נמוכים שהוא יפה. דליותיו, ענפיו, ואליו מוסב על הגפן, ואם גם סרחת נקבה, כי הנביא לא ישמר את המין ולא את המספר. פארת, ענפים. (ז) נשר, זה מלך מצרים. כפנה, תרגום יונתן כַּפַּת, לשון כפיפה,

אוֹתָהּ מֵעֲרֻגוֹת מַטָּעָהּ׃ (ח) אֶל־שָׂדֶה טּוֹב אֶל־מַיִם רַבִּים הִיא שְׁתוּלָה לַעֲשׂוֹת עָנָף וְלָשֵׂאת פֶּרִי לִהְיוֹת לְגֶפֶן אַדָּרֶת׃ (ט) אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה תִּצְלָח הֲלוֹא אֶת־שָׁרָשֶׁיהָ יְנַתֵּק וְאֶת־פִּרְיָהּ יְקוֹסֵס וְיָבֵשׁ כָּל־טַרְפֵּי צִמְחָהּ תִּיבָשׁ וְלֹא־בִזְרוֹעַ גְּדוֹלָה וּבְעַם־רָב לְמַשְׂאוֹת אוֹתָהּ מִשָּׁרָשֶׁיהָ׃ (י) וְהִנֵּה שְׁתוּלָה הֲתִצְלָח הֲלֹא כְגַעַת בָּהּ רוּחַ הַקָּדִים תִּיבַשׁ יָבֹשׁ עַל־עֲרֻגֹת צִמְחָהּ תִּיבָשׁ׃ (יא) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יב) אֱמָר־נָא לְבֵית הַמֶּרִי הֲלֹא יְדַעְתֶּם מָה־

אֵלֶּה

מעהר אלם זיינע פפלאנצבעטע — (ח) (אבוואהל) ער אין גוטעם באדען, ביים פיעלען גענוועססערן געפפלאנצט וואר, אום צווייגע צו טרייבען, פרוכט צו טראגען, אונד אין הערר ליכער ווינשטאק צו ווערדען —. (ט) זאגע דעמנאך: זא זינד דיא ווארטע דעם הערן, דעם אללמעכטיגען: ווירד ער גע דייהען? — ווירד ניכט יענער (מרועער) זיינע ווארצעלן אויסרייסען, אונד זיינע פרוכט אבברעכען, דאמיט ער אונד יעדעס זיינער בלעטטער פערדארען? — אונד ווירד ער עס ניכט (טהון) מיט גראסער קראפט אונד מיט הערעסמאכט, אום איהן מיט דער ווארצעל צו פערטילגען? — (י) ער איזט וואהל איינגעפפלאנצט, ווירד ער אבער געדייהען? — ווירד ער ניכט, ווען דער אסטווינד איהן נור בעריהרט, גלייך פערדארען? —— אין זיינעם פפלאנצבעעטע פערדארען? — — (יא) דאראב וואַרד מיר דאז ווארט דעם עוויגען, ווי פאלגט: (יב) זאגע דיעזעם ווידערשפענסטיגען הויזע: איהר וויססעט וואהל, וואס

רש״י

שלחה לו לבוא אליה ולהשקות אותה: מערוגת מטעה. מעוניות מים שעשה לו הנשר הראשון: (ח) אל שדה טוב וגו׳. כלומר ועל חנם עשתה זאת כי אל שדה טוב היתה שתולה: לגפן אדרת. לגפן חזק: (ט) אמור. כל האלפא ביתא נמקר׳ זה ותמי׳ אני כי אינו נמנ׳ במסורת: ינתק. הנשר הראשון: ואת פריה יקוסס. כמו יקוצץ הם בני צדקיהו שמתן לעיניו: טרפי. עלי פויליי״א בלע״ז: ולא בזרוע גדולה ובעם רב. יבא הנשר השני לעזרתה: למשאות אותה משרשיה. לנוכח העוקרות ומסיעות אותה משרשיה: (י) והנה. עתה שתולה כרצונה: התצלח. איפשר שתצלח זו שנגלה כמי שנטעה ראשון: (יב) מה אלה. מה החידה הזאת ופירשה להם:

באור

וכן מתורגם אשכנזית. מערגות, כמו כערגות הבשם (ש״הש ה׳ י״ג). מטעה, מוסב על הגפן: (ח) אל שדה טוב, כלומר ועל חנם עשתה זאת, כי על שדה טוב היתה שתולה, (רש״י). (ט) תצלח, תחסר ה׳ השאלה, כמו אתה זה בני עשו (בראשית כ״ז כ״ה). ינתק, הנשר הראשון. יקוסס, כמו יקוצץ, (רש״י). טרפי, עלי, כי עלי בארמית טרפא. ולא בזרוע גדולה, שעורו, הנשר הראשון יעשה זאת בכח גדול וחזק. (י) והנה שתולה, אם גם יאמר, הנשר לא יעשה לו מאומה, הימלט מרעות אחרות אשר ישלח עליו ה׳, הלא כגעת וגו׳? רוח הקדים, היא חמה ומיבשת, וכן אמר ורוח הקדים הוביש פריה (לקמן י״ט י״ב) ואמר, יבא קדים רוח ה׳ וגו׳ ויבוש מקורו ויחרב מעינו (הושע י״ג ט״ו), (רד״ק). (יב) מה אלה, מה המשל הזאת, ופירשה להם

אֵלֶּה אָמַר הִנֵּה־בָא מֶלֶךְ־בָּבֶל
יְרוּשָׁלַם וַיִּקַּח אֶת־מַלְכָּהּ וְאֶת־
שָׂרֶיהָ וַיָּבֵא אוֹתָם אֵלָיו בָּבֶלָה׃
(יג) וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת
אִתּוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אִתּוֹ בְּאָלָה וְאֶת־
אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח׃ (יד) לִהְיוֹת
מַמְלָכָה שְׁפָלָה לְבִלְתִּי הִתְנַשֵּׂא
לִשְׁמֹר אֶת־בְּרִיתוֹ לְעָמְדָהּ׃
(טו) וַיִּמְרָד־בּוֹ לִשְׁלֹחַ מַלְאָכָיו
מִצְרַיִם לָתֶת־לוֹ סוּסִים וְעַם־רָב
הֲיִצְלָח הֲיִמָּלֵט הָעֹשֵׂה אֵלֶּה וְהֵפֵר
בְּרִית וְנִמְלָט׃ (טז) חַי־אָנִי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־לֹא בִּמְקוֹם הַמֶּלֶךְ
הַמַּמְלִיךְ אֹתוֹ אֲשֶׁר בָּזָה אֶת־
אָלָתוֹ וַאֲשֶׁר הֵפֵר אֶת־בְּרִיתוֹ
אִתּוֹ בְתוֹךְ־בָּבֶל יָמוּת׃ (יז) וְלֹא
בְחַיִל גָּדוֹל וּבְקָהָל רָב יַעֲשֶׂה
אוֹתוֹ פַרְעֹה בַמִּלְחָמָה בִּשְׁפֹּךְ
סללה

דיעס בעדייטעט? — ערקלערעס! — וועהעט! דער קעניג פאָן בבל קאַם נאַך ירושלים, נאַהם היניוועג איהרען קעניג אונד איהרע בעפעהלסהאַבער, אונד בראַכטע זיא צו זיך נאַך בבל. (יג) דאַן נאַהם ער (איינען) פאָם קעניגליכען שטאַממע, שלאָס מיט איהם איינען בונד, ליעס איהן איינען אייד אַבלעגען, אונד דיא מעכטיגען דעם לאַנדעס פיהרטע ער היניוועג, (יד) דאַמיט עס איין גערעמיטהיגטעס רייך זייא, זיך ניכט ערהעבע, זיינען בונד האַלטע, אונד זאָ בלייבע. (טו) דיעזער אַבער עמפאָרטע זיך וויעדער איהן, זאַנדטע אַבגעאָרדנעטע נאַך מצרים, מאַן מעכטע איהם געבען פפערדע אונד העערעסמאַכט; ווירד דיעזעס איהם געלינגען? — ווירד וואָהל ענטקאָממען, ווער דיעזעס טהוט? — ווירד איין בונדברעכיגער ענטקאָממען קאָננען? — (טז) בייא מיינעם לעבען! שפריכט דער העררדער עוויגע, אין דעם וואָהנזיטצע דעס קעניגס, דער איהן צום קעניגע מאַכטע, דעססען בעאיידיגונג ער זאָ גערינג געשעטצט, אונד דעססען בינדניס ער געבראָכען, דאָרט בייא איהם אין בבל, זאָלל ער געטערטעט ווערדען. (יז) ניערער מיט גראָססעם העערע נאָך מיט פיעלעם פאָלקע ווירד פרעה אים קריעגע איהם בייאשטעהען, ווען יענער איינען וואַלל אויפווירפט, אונד איין באָלל.

רש"י

ויקח את מלכה ואת שריה. הם למרת הארז יהויקים ושריו: בבלה. היא עיר הרוכלים: (יג) מזרע המלוכה. לדקיה: אילי הארן. שרי הארן: (יד) לעמדה. למען יתקיים: (יז) בשפוך סוללה

ביאור

לכם, (רש"י), והמשל כלו מוסב על יהויכין ולדקיהו. (יז) ולא, שבועה של הפסוק הקודם גו, ומ:ת אם נוסב גם על הפסוק הזה, ועניינו חי ה' נאם ה' אלקים אם לא בחיל גדול וגו'

סללה ובבנות דיק להכרית
נפשות רבות: (יח) ובזה אלה
להפר ברית והנה נתן ידו וכל־
אלה עשה לא ימלט: (יט) לכן
א כה־אמר אדני יהוה חי־אני אם־
לא אלתי אשר בזה ובריתי אשר
הפיר ונתתיו בראשו: (כ) ופרשתי
עליו רשתי ונתפש במצודתי
והביאותיהו בבלה ונשפטתי
אתו שם מעלו אשר מעל־בי:
(כא) ואת כל־מברחו בכל־אגפיו
בחרב יפלו והנשארים לכל־רוח
יפרשו וידעתם כי אני יהוה
דברתי: (כב) כה אמר אדני
יהוה ולקחתי אני מצמרת הארז

מברחיו קרי

הרמה

באללווערק בויעט, אום פיעלע צו פערטילגען; (יח) דען איר האט ער גערינג געשעטצט, דען בינד האט ער געבראָכען, דא ער זיינע האנד (דעם פרעה) הינגרייכטע. ער, דער אללעס דיעזעס טהאט, זאָלל ניכט ענטקאָממען. — (יט) פירוואהר! שפריכט דער העֶרר, דער עווינע, בייא מיינעם לעבען! איך וויל מיינען אייד, דען ער זאָ גערינג געשעטצט, מיינען בונד, דען ער געבראָכען, איבער זיין הויפט קאָממען לאססען; (כ) מיין נעטץ וויל איך איבער איהן אויסשפאננען, דאס ער אין מיינער שלינגע געפאנגען ווערדע, נאך בבל לאססע איך איהן פיהרען, אונד דאָרט מיין אורטהייל אן איהם פאָללציעהען אָב זיינער טרייאלאָזיגקייט, דיא ער געגען מיך בעגינג. (כא) אללע זיינע טאפפערן, אין אללען (הערעס־) פלינעלן זאָללען דורך דאז שווערדט פאללען, אונד דיא איבריג געבליעבענען נאך אללען זייטען צערשטרייעט ווערדען; דאמיט איהר ערקעננעט, דאס איך דער עוויגע דיעזען אויסשפרוך געטהאן. — (כב) יעדאך, שפריכט אלזאָ דער העֶרר, דער עוויגע, איינסט נעהמע איך פאָם געצווייגע
דער

רש"י

סוללה. כתיבא נ"נ ויספוך סוללה על ירושלם: להכרית נפשות רבות. להרוג את בני העיר: (יח) נתן ידו. הבטיח באמונה ונשא ידו בברית: (יט) ונתתיו בראשו. הוא סמוי עיניו: (כ) ופרשתי עליו רשתי. כמו שפרשתי למעלה בתחל' הספר (לעיל י"ב) שזימן לבי להלך על גג המערה: ונשפטתי. ואתוכ' עמו: (כא) ואת כל מברחיו. כתרגומו וית כל גברוהי. ומנחם חברו עם ברח דודי (סוף ש"ר) וכה פתרונו ואת כל הבורחים: בכל אגפיו. בכל כנפיהם כלו' בכל כחם בקרב יפולו: יפרשו. שרונאפת"נדון בלע"ז: (כב) ולקחתי אני. את מלך המשיח

באור

וגו', לעת אשר הכשדים ישפכו סוללה על ירושלים להכרית נפשות רבות. (יח) ידו, כיונתן, והם אמטי ידיה לפרעה. (כא) מברחיו, נראה כדעת יונתן, וית כל גברוהי; כי כמו שמהפרשים כוס ופלט, נקרא מקום הפלטה, מנוס ומפלט, כן קרא יחזקאל את הגבורים, אשר עליהם חשב המלך כי יהיו לו למנוס, וכי ישליכו את נפשם מנגד לעת בלרה, למען ימלט המלך על נפשו, מברחיו. (כב) ולקחתי, לעתיד לבא, או מוסב בפי' הרד"ק

הָרָמָה וְנָתָתִּי מֵרֹאשׁ יֹנְקוֹתָיו רַךְ
אֶקְטֹף וְשָׁתַלְתִּי אָנִי עַל הַר־גָּבֹהַּ
וְתָלוּל׃ (כג) בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל
אֶשְׁתֳּלֶנּוּ וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פֶרִי
וְהָיָה לְאֶרֶז אַדִּיר וְשָׁכְנוּ תַחְתָּיו
כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף בְּצֵל דָּלִיּוֹתָיו
תִּשְׁכֹּנָּה׃ (כד) וְיָדְעוּ כָּל־עֲצֵי
הַשָּׂדֶה כִּי אֲנִי יְהוָה הִשְׁפַּלְתִּי ׀
עֵץ גָּבֹהַּ הִגְבַּהְתִּי עֵץ שָׁפָל
הוֹבַשְׁתִּי עֵץ לָח וְהִפְרַחְתִּי עֵץ
יָבֵשׁ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃
יח (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(ב) מַה־לָּכֶם אַתֶּם מֹשְׁלִים
אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־אַדְמַת
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אָבוֹת יֹאכְלוּ

בסר

דער האָהען צעדער, אונד זעטצע עס איין; פאָן דען פאָרציגליכסטען איהרער שפרעסלינגע פפליקקע איך איינען אב, אונד פפלאַנצע איהן אויף איינען האָהען אונד ערהאַבענען בערג; (כג) איף ישראלס ערהאַבענעם געבירגע ווערדע איך איהן איינזעטצען, צווייגע ווירד ער טרייבען, פריכטע ווירד ער טראַגען, אונד איינע הערליכע צעדער ווערדען, אונטער וועלכער מאַן ווירד רוהען קאָננען, אונד אין דעם שאַטטען איהרער צווייגע ווירד ניסטען אללערלייא געפלינעל. (כד) אללע בייםע דעם פעלדעס ווערדען דאַן ערקעננען, דאַס איך דער עווינע איינען האָהען בוים ניעדריג, אונד איינען ניעדריגען האָך געמאַכט, איינען גרינען בוים האַבע פערדאָררען, אונד איינען פערדאָררטען וויעדער אויפבליהען לאַססען; איך דער עווינע האַבע עס אויסגעשפראָכען, אונד פאָללברינגע עס.

יח (א) דעם עווינען וואָרט וואַרד מיר, וויא פאָלגט: (ב) וואַס וואָללט איהר מיט דעם גלייכניססע פאָם לאַנדע ישראל, דאַס איהר שפרעכעט: דיא עלטערן. עססען אונרייפע

רש"י

ונתתי. כתרגומו ואקיימיני: רך אקטוף. אין לרך להרכיב אלא מן הרך שגדל אשתקד שקורין גרייפ"א בלע"ז: ותלול. לשון תל שדרך תל להיות גבוה. ותלול אומבלי"ה בלע"ז: (כג) תשכונה. דגשות הנו"ן משמש תחת נו"ן שנייה כאילו כתוב תשכוננה: (כד) השפלתי עץ גבוה. את האומות שהיו מושלי' בישראל: הובשתי עץ לח. לדקיהו וזרעו: והפרחתי עץ יבש. יהויכין שגלה בלא בנים יוליד בבבל את זרובבל והואיהי' פחת יהודה למשול:
יח (א) ויהי דבר ה' אלי לאמר. (ב) מה לכם אתם מושלים את המשל. אנשפלאנ"ץ בלע"ז: אבות יאכלו בוסר. פרי עד שלא נתבשל ביירג"ון בלע"ז:

באור

על זרבבל, וזה תמיד דרך הנביא לשבר ראשונה את לבם הזונה בקשי דבריו, ולנחמם אחרי כן בהגידו לכם הטוב אשר יקרם באחרית הימים. מראש, מהגבהים. ותלול, לשון תל שדרך תל להיות גבה (רש"י). (כד) עץ גבה, מוסב על בבל. עץ יבש, מוסב על ישראל.
יח (ב) אבות, עגינו ביונתן, אבסתא קטן ובניא לקן, והמשל הזה בקשו להצטדק על קשי

בֹּסֶר וְשִׁנֵּי הַבָּנִים תִּקְהֶינָה׃
(ג) חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־
יִהְיֶה לָכֶם עוֹד מְשֹׁל הַמָּשָׁל
הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל׃ (ד) הֵן כָּל־הַנְּפָשׁוֹת
לִי הֵנָּה כְּנֶפֶשׁ הָאָב וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן
לִי־הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא
תָמוּת׃ (ה) וְאִישׁ כִּי־יִהְיֶה צַדִּיק
וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ (ו) אֶל־
הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא
אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־
אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל־אִשָּׁה
נִדָּה לֹא יִקְרָב׃ (ז) וְאִישׁ לֹא יוֹנֶה

חבלתו

רייפע בעערען, אונד
דיא צאֶהנע דער קינ=
דער ווערדען שטומפף?
(ג) ביא מיינעם לעבען! —
שפריכט דער העררּ, דער
עוויגע, איהר זאָללט ניע מעהר
דיעזעם גלייכניס אין ישראל
ברינגען. (ד) זיעהע! אַללע
זעעלען געהאֶרען מיר! דיא
זעעלע דעס פאַטערס זאָ וויא
דיא זעעלע דעס זאָהנעס גע=
האֶרעט מיר; יענע זעעלע,
וועלכע זינדיגעט, פעללט דער
שטראַפע אַנהיים. (ה) ווען נון
איינער פראָם איזט, רעכט
אינד טוגענד אויסאיבט,
(ו) ניכט אויף (געטלען=) בער=
גען אָפפערמאַהלע העלט, זיי=
נע איינען ניכט ערהעבט צו
דען געטצען ישראל'ס, זיינעס
נעכסטען פרויא ניכט שענ=
דעט, דער אַבגעזאָנדערטען פרויא (אין איהרער אונרייניגקייט) זיך ניכט נעהערט, (ז) ניעמאַנ=
דען

רש"י

ושני הבנים תקהינה. אגאצירונ"ט בלע"ז כך דרכו של הקב"ה האבות חוטאים והבנים לוקים שהרי כמה
שנים חטאו מלכי ישראל קודם שגלו ואף אנו לא נדאג ללקות בעונינו: (ג) משול. כמו למשול: (ד) כל
הנפשות לי הנה. ולמה ילקה הבן שלא חטא לי הלא שלי הוא: (ו) אל ההרים לא אכל.
בטוריא לא פלח לטעוותא לאכול זבחי מתים אל גלולי שאר עכ"ום כגון הבעל שבשומרון והעגלים
שבבית אל ושבדן: (ז) (יונה. ל' אונאה כלומ' שום איש לא הונה): חבולתו חוב ישיב. אם
אכל

באור

קהי ערפם, באמרם: מה בלע אם נטיב את דרכנו, כבר נלאתה עלינו הרעה בעון אבותינו,
על כן הוכיחם הנביא, באמרו: כי הבן לא ישא את עון האב, וכי יש עוד תקוה לאחריתם
אם ישובו מדרכם הרעה, וכמו כן פירש גם הרד"ק. (ד) תמות, מות וחיים הם כנויים כוללים
גם כל מיני פורעניות והצלחות; ובאשר לא רצה לפרט את כל הרעות אשר תמצאם אם לא
ישובו, ואת כל הטובות אם ישובו, פרט רק הרעה היותר גדולה והטובה היותר גדולה, והן
המות וחיים, כי בעוד נפש אדם עצורה בגוף נדמה לה המות הרעה היותר גדולה, והחיים
הטובה היותר גדולה (ראה רד"ק לקמן על פסוק י'), ואמר הנביא אחרי אשר ביד ה' נפש
האב והבן, למה יענש הבן אם חטא האב, הלא טוב לענוש הנפש החטאת. (ו) אל
ההרים, הבמות היו על ההרים ושם זבחו לאלילים. (ז) לא יונה, הוראת השרש הזה נראה
כדעת הרד"ק, וההונאה היא קיחת ממון אחיים במשא ומתן שלא מדעתם או
מדעתם, כמו ולא יונו נשיאי עוד את עמי (לקמן מ"ה ח'), והאכלתי את מוניך (ישעי'
מ"ט כ"ו) עכ"ל. אם כן גם נכללו לקיחה במרמה במשא ומתן, וכן תרגמתי; כי לקיחה
בחזקה

חֲבֹלָתוֹ חוֹב יָשִׁיב גְּזֵלָה לֹא יִגְזֹל
לַחְמוֹ לְרָעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם יְכַסֶּה־
בָּגֶד׃ (ח) בַּנֶּשֶׁךְ לֹא־יִתֵּן וְתַרְבִּית
לֹא יִקָּח מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ מִשְׁפַּט
אֱמֶת יַעֲשֶׂה בֵּין אִישׁ לְאִישׁ׃
(ט) בְּחֻקּוֹתַי יְהַלֵּךְ וּמִשְׁפָּטַי שָׁמַר
לַעֲשׂוֹת אֱמֶת צַדִּיק הוּא חָיֹה
יִחְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (י) וְהוֹלִיד
בֵּן־פָּרִיץ שֹׁפֵךְ דָּם וְעָשָׂה אָח
מֵאַחַד מֵאֵלֶּה׃ (יא) וְהוּא אֶת־כָּל־
אֵלֶּה לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל־הֶהָרִים
אָכַל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּא׃
(יב) עָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנָה גְּזֵלוֹת גָּזָל
חֲבֹל לֹא יָשִׁיב וְאֶל־הַגִּלּוּלִים נָשָׂא
עֵינָיו תּוֹעֵבָה עָשָׂה׃ (יג) בַּנֶּשֶׁךְ
נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וָחָי לֹא יִחְיֶה

הב׳ בלירי את

דען בעטהיגט, דאז אונטער־
פאנד פיר היא שולד צוריק
שטעללט, אונרעכטמעסיג גוט
ניכט אן זיך רייסט, זיין בראד
דעם הונגריגען מיטטהיילט,
אונד דען נאקטען מיט געוואנד
בעקלייעט, (ח) ניכט אויף צינ־
זען גיבט, אונד קיינען איבער־
שוס נימט, פאן אונרעכט זיי־
נע האנד צוריק ציהעט, צווי־
שען איינער פערזאן אונד דער
אנדערן וואהרהאפט ריכטעט,
(ט) אין מיינען געזעטצען וואנ־
דעלט, מיינע רעכטע בעאב־
אכטעט, אום וואהרהאפט צו
האנדעלן — דיעזער איזט איין
פראממער, ער ווירד לעבען
בלייבען שפריכט דער הערר,
דער עוויגע. (י) האט יעדאך
דיעזער איינען זאהן בעצייגט,
דער צינעללאז איזט, בלוט
פערגיעסט, אהנע איינעם מיט־
ברודער איינע דיעזער איבעל־
טהאטען צופיגט, (יא) אללע
דיעזע פפליכטען ניכט ערפיל־
לעט, וואגאר אויף דען געטצען
בערגען אפפערמאהלע העלט,
אונד זיינעס נעכסטען פרויא שענדעט, (יב) דען ארמען אונד דירפטיגען בעאינטרעכ־
טיגעט, אונרעכטמעסיגעס גוט אן זיך רייסט, דאז פפאנד ניכט צוריק שטעללט, אונד צו דען
געטצען זיינע אויגען ערהעבט, אדער איינען (אנדערן) גרייעל בעגעהעט, (יג) אויף צינזען
לייהעט, אונד איבערשוס נימט, זאללטע דיעזער אם לעבען בלייבען? — ניין! — —
דיע־

רש״י

חבל שלמת רעהו בחובו ישיב אותו לו כבוא השמש: (י) ועשה אח מאחד מאלה. ת״י ויעביד לאחוהי מחדא מאלין: (יא) והוא את כל אלה. את כל הטובות האלה שעשה אביו:
(יב) תועבה עשה. משכב זכר:

באור

בחזקה לא יתכן, באשר אמר: גזלה לא יגזול. חבלתו, אם חבל שלמת רעהו בחובו, ישיב אותו לו כבוא השמש, (רש״י). (ט) חיה יחיה, ראה באורנו לעיל פסוק ד׳. (י) פריץ, שפורץ גדר האמת (רד״ק). אח, ת״י ויעביד לאחוהי מחדא מאלין. (יא) כל אלה, את כל הטובות שעשה אביו, (רש״י). (יב) תועבה, כפירש״י ורד״ק מוסב על הזנות (לעיל ו׳), אבל יוכל גם לומר כי מוסב על ואל הגלולים נשא עיניו, כי בעבודה הזאת עשה תועבה. (יג) וחי,

את כל־התועבות האלה עשה
מות יומת דמיו בו יהיה: (יד) והנה
הוליד בן וירא את־כל־חטאת
אביו אשר עשה ויראה* ולא יעשה
כהן: (טו) על־ההרים לא אכל
ועיניו לא נשא אל־גלולי בית
ישראל את־אשת רעהו לא
טמא: (טז) ואיש לא הונה חבל
לא חבל וגזלה לא גזל לחמו
לרעב נתן וערום כסה־בגד:
(יז) מעני השיב ידו נשך ותרבית
לא לקח משפטי עשה בחקותי
הלך הוא לא ימות בעון אביו חיה
יחיה: (יח) אביו כי־עשק עשק גזל
גזל אח ואשר לא־טוב עשה
בתוך עמיו והנה־מת בעונו:
(יט) ואמרתם מדע לא־נשא
הבן בעון האב והבן משפט

וצדקה — ויראה קרי.

דיעזער זאָלל ניכט לעבען
בלייבען! — אַללע דיעזע
שאַנדטהאַטען האט ער פֿערּ
איבט — ער מוס שטערבען! —
זיין בלוט פֿעללט איף איהן
זעלבסט צוריק. — (יד) האַט
נון דיעזער איינען זאָהן גע־
צייגט, דער אַללע זינדען זאַה
דיא זיין פֿאַטער בעגינג, זיא
זאַה, אונד זיא דאָך ניכט נאַכ־
אַהמטע, (טו) אויף דען געטצען־
בערגען ניכט אָפּפֿערמאַהלע
היעלט, זיינע אויגען צו דען
געטצען דעס הויזעס ישראל
ניכט ערהאָב, זיינעס נעכסטען
פֿרויא ניכט שענדעטע, (טז) ניע־
מאַנדען בעטראָג, קיין פֿפֿאַנד
פֿאָר־ענטהיעלט, אונרעכט־
מעסיג גוט ניכט אַן זיך ריעס,
זיין בראָד דעם הונגריגען מיט־
טהיילטע. אונד דען נאַקטען
מיט געוואַנד בעקליידעטע,
(יז) פֿאָן (בעדריקקונג) דעם
אַרמען זיינע האַנד צוריק
היעלט, ניכט צינזען אונד ניכט
איבערשוס נאַהם, מיינע רעכ־
טע בעאָבאַכטעטע, אונד נאַך
מיינען געזעטצען וואַנדעלטע,
דיעזער זאָלל ניכט שטער־
בען דורך דיא מיססעטהאַט
זיינעס פֿאַטערס; ער זאָלל לע־
בען בלייבען!! (יח) זיין פֿאַטער, דער געוואַלטטהעטיגקייטען אויסאיבטע, אונרעכט
גוט פֿאָן זיינעם מיטברודער אַן זיך ריעס, אונד, וואַס ניכט גוט איזט, אין זיינעם פֿאָלקע
פֿעראיבטע, שטאַרב דורך איינענע מיססעטהאַט. (יט) וויא פֿראַגט איהר נון: ווארום בי־
סעט ניכט דער זאָהן פֿיר דיא מיסעטהאַט דעם פֿאַטערס? — דער זאָהן איבטע רעכט אונד

רש"י

(יד) ויראה ולא יעשה כהן. ראה בלבו שאין טוב לעשות כן אישפירצוי"ט בלע"ז: (יז) מעני השיב ידו. מעשות לו רעה:

באור

בתמי' אחרי אשר עשה את כל התועבות האלה יחי'? (יד) ויראה, אע"פ שראה אותן ורגיל בהן, לא יעשה כהן. (יז) השיב, מעשות לו רעה, (רש"י). (יט) מדוע, זה השאלה, ועל

וצדקה עשה את כל־חקותי שמר
ויעשה אתם חיה יחיה: (כ) הנפש
החטאת היא תמות בן לא־ישא
בעון האב ואב לא ישא בעון
הבן צדקת הצדיק עליו תהיה
ורשעת *רשע עליו תהיה:
(כא) והרשע כי ישוב מכל־חטאתו
אשר עשה ושמר את־כל־חקותי
ועשה משפט וצדקה חיה יחיה
לא ימות: (כב) כל־פשעיו אשר
עשה לא יזכרו לו בצדקתו
אשר־עשה יחיה: (כג) החפץ
אחפץ מות רשע נאם אדני
יהוה הלוא בשובו מדרכו וחיה:
(כד) ובשוב צדיק מצדקתו ועשה
עול ככל התועבות אשר־עשה
הרשע יעשה וחי כל־צדקתו
אשר־עשה לא תזכרנה במעלו
אשר־מעל ובחטאתו אשר־

הרשע קרי. חטאתיו ק'. מדרכיו ק'. צדקתיו ק' חטא

טיגענד, בעאבאכטעטע אללע
מיינע געזעטצע, אונד האנ=
דעלטע דאנאך; דארום
בלייבט ער לעבען. (כ) נור יע=
נע פערזאן, וועלכע זינדיגעט,
זיא זאלל שטערבען, אבער
דער זאהן טרענט ניכט דיא
מיססעטהאט דעם פאטערס,
אונד דער פאטער ביסעט ניכט
דיא מיססעטהאט דעם זאה=
נעס; דיא פרעממיגקייט דעם
גערעכטען ווירד נור איהם צו=
גערעכנעט, אונד דיא רוכלא=
זיגקייט דעם באזעוויכטעס
ווירד נור איהם אלליין צוגע=
רעכנעט. — (כא) אבער אויך
דער רוכלאזע, ווען ער אב=
לעסט פאן אללען זיינען זינדען
דיא ער בעגאנגען, אונד בע=
אבאכטעט אללע מיינע גע=
זעטצע, דאס ער רעכט אונד
טוגענד אויסאיבט, ווירד ער
לעבען בלייבען, אונד ניכט דא=
הין שטערבען. (כב) אללע זיי=
נע פערברעכען, דיא ער בע=
גינג, ווערדען איהם ניכט גע=
דאכט, דורך זיינען טוגענדהאפ=
טען וואנדעל דען ער (יעטצט)
אויסאיבט, ווירד ער אם לע=
בען בלייבען. (כג) ווילל איך
דען דאז פערדערבען דער רוכ=
לאזען? שפריכט דער העררך,
דער עוויגע; ניכט דאך! — ווען ער אבלעכט פאן זיינעם וואנדעל, בלייבט ער לעבען.
(כד) אונד ווען דער פראממע פאן דער גערעכטיגקייט אבווייכט, אונרעכט טהוט, אונד
דיא גרייעלטהאטען בעגעהעט, דיא דער רוכלאזע בעגינג, זאלל ער אם לעבען בליי=
בען? — אללע זיינע פראממען האנדלונגען דיא ער אויסאיבטע, זאללען ניכט געדאכט
ווערדען; דורך זיינען אבפאלל דען ער בעגינג, אונד דורך זיינע זינדען, דיא ער פעראיב=

רש"י

(כד) כל צדקותיו וגו' לא תזכרנה. פירשו רבותינו במתחרט עליהם:

באור

וכו' ישיב הנביא: והבן משפט וצדקה עשה גו'. (כא) וחי, בתמי'. לא תזכרנה, לעת אשר

 ייסרהו

חָטָא בָּם יָמוּת: (כה) וַאֲמַרְתֶּם
לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי שִׁמְעוּ־נָא
בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲדַרְכִּי לֹא יִתָּכֵן
הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵנוּ:
(כו) בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה
עָוֶל וּמֵת עֲלֵיהֶם בְּעַוְלוֹ אֲשֶׁר־
עָשָׂה יָמוּת: (כז) וּבְשׁוּב רָשָׁע
מֵרִשְׁעָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה הוּא אֶת־נַפְשׁוֹ
יְחַיֶּה: (כח) וַיִּרְאֶה וַיָּשׁוֹב מִכָּל־
פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה לֹא
יָמוּת: (כט) וְאָמְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל
לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי הַדְּרָכַי
לֹא יִתָּכְנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלֹא

יתיר ו׳ דרכיכם

טע, דורך דיעזע שטירבט ער
דאַהין. (כה) ווערדעט איהר
נאָך זאַגען: דער וועג דעס
הערן איזט ניכֿט רעכֿט? —
בעגרייפֿט עס דאָך, הויז ישראל!
אָב מיין וועג ניכֿט רעכֿט
איזט, דאַ, וואַהרליך! נור
אייערע וועגע ניכֿט
רעכֿט זינד. — (כו) ווען דער
גערעכֿטע אַבווייכֿט פֿאָן זיינער
גערעכֿטיגקייט, אונרעכֿט
טהוט, אונד ער דאַדורך
שטירבט, זאָ שטירבט ער
נור דורך זיין אונרעכֿט, דאַז
ער בעגינג; (כז) אונד ווען דער
רוכֿלאָזע אַבלעסט פֿאָן זיינעם
לאַסטער, דאַז ער בעגינג,
אונד דאַן רעכֿט אונד טוגענד
אויסאיבט, זאָ האַט ער זעלבסט
זיין לעבען זיך ערהאַלטען;
(כח) בעקעממט ער איינזיכֿט,
אונד לעסט אַב פֿאָן אַללען זיי-
נען פֿערברעכֿען, דיא ער בע-
גאַנגען, דאַן בלייבט ער לע-
בען, ער שטירבט ניכֿט דאַהין. (כט) אונד דאָך זאַגט דאַז הויז ישראל: דער וועג דעס עווינען
איזט ניכֿט רעכֿט! ז׳.ד עטוואַ מיינע וועגע ניכֿט רעכֿט? הויז ישראל! — וואַהרליך! נור
איי:

רש״י

(כט) לא יתכן. כמו לא יתקן אפי״אטש בלע״ז:

באור

ייסרהו ה׳ על דבר מעלו, לא תזכרנה צדקותיו, כלומר לא תצילנהו מעונשו, אבל אחרי אשר נענש מקבל גם שכר מעשיו הטובים. ואם נפרש דברי הנביא על הדרך הזה, יהיו דבריו נכמדים ובאמונים יחל אל המשפט אשר השכל יגיד מחסדי ה׳ אשר לא תמו לעולם. (כה) לא יתכן, הפעל תכן יפול על כל פעולה נאותה להשיג בה דבר הנרצה; ואמר הנביא: העוד תאמרו לא יתכן דרך ה׳ להשיב אותנו מדרכנו הרעה, אחרי שאמרתי לכם, כי הבן לא ישא את עון האב, ואם גם אבותיכם אכלו בסר, מכל מקום שניכם לא תקהינה. שמעו, הבינו, כמו אשר לא ישמעו איש שפת רעהו (בראשית י״א ז׳). דרכיכם לא יתכנו, כלומר אתם בעוכריכם, אם תוסיפו ללכת על הדרך הזה לא תבואו אל מחוז חפצכם להמלט מכף האויב. (כו) בשוב, בהשנות הדבור הזה פעמים, יאמץ הנביא להראותם את גודל קשי ערפם, אם יוסיפו עוד לחטוא נאשם כי כבר כלתה עליהם הרעה ולא יועיל להם אם גם ישובו, אחרי אשר הבן לא ישא את עון האב, ועוד תקוה לאחריתם, אם יטיבו מעשיהם. (כח) ויראה, ראיית השכל, כלומר יבין בשכל שהדרך הזה יביא אל אבדון

ומות

דַּרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵן׃ (ל) לָכֵן אִישׁ
כִּדְרָכָיו אֶשְׁפֹּט אֶתְכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה שׁוּבוּ
וְהָשִׁיבוּ מִכָּל־פִּשְׁעֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
לָכֶם לְמִכְשׁוֹל עָוֺן׃ (לא) הַשְׁלִיכוּ
מֵעֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיכֶם אֲשֶׁר
פְּשַׁעְתֶּם בָּם וַעֲשׂוּ לָכֶם לֵב חָדָשׁ
וְרוּחַ חֲדָשָׁה וְלָמָּה תָמֻתוּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ (לב) כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת
הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְהָשִׁיבוּ
וִחְיוּ׃
יט (א) וְאַתָּה שָׂא קִינָה אֶל־נְשִׂיאֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (ב) וְאָמַרְתָּ מָה אִמְּךָ
לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רָבָצָה בְּתוֹךְ
כְּפִרִים רִבְּתָה גוּרֶיהָ׃ (ג) וַתַּעַל
אֶחָד מִגֻּרֶיהָ כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד

לטרף

אייערע וועגע זינד ניכט
רעכט. (ל) דארום ווערדע איך
אייך, הויז ישראל! יעדען נאך
זיינעם וואנדעל ריכטען,
שפריכט דער הערר, דער
עווינע. קעהרעט אלזא צוריק,
אונד לאססעט אב פאן אללען
אייערן פרעפעלטהאטען, דאס
דיא זינדע אייך ניכט צום
פאללשטריק ווערדע.
(לא) ווערפעט פאן אייך אללע
דיא לאסטער, דורך דיא איהר
געפרעפעלט, שאפפט אייך
איין נייעס הערץ, איינען ניי-
ען זין; ווארום וואלל אייך
שטראפע טרעפפען, הויז
ישראל? — — (לב) איך וויל
יא ניכט, דאס יעמאנד דאהין
שטערבע, שפריכט דער הערר,
דער עווינע, בעקעהרעט אייך,
ווערדעט איהר לעבען בליי-
בען.
יט (א) איין קלאגעליעד
שטימע אן, אי-
בער דיא פירשטען ישראל'ס.
(ב) שפריך! וויא רוהיג לאגער-
טע דיינע מוטטער דיא לאווין
אונטער דען לאווען, אונטער יונגען לאווען צאג זיא איהרע יונגען אויף. (ג) אונד אלס
זיא איינעם איהרער יונגען גראס געצאגן, אלס עס איין יונגער לאווע ווארד, שאן רויב
צו

רש"י

(ל) שובו והשיבו. שובו אתם והשיבו את אחרים רטור"ניר בלע"ז:
יט (ב) מה אמך לביא. כמה היתה חשובה אמך אתה צדקיה שנמשלה ללביא זו: בין אריות.
שרי יהודה: (ג) ותעל אחד מגוריה. על בני יאשיהו נאמרה קינה זו הראשון

באור

ומות. (ל) והשיבו, חסר הפעול, והוא כפי' רש"י ורד"ק, איש את אחיו, וכן והשיבו
וחיו (לקמן פסוק ל"ב) למכשול עון, שיעורו, ולא יהי' לכם עון למכשול.
יט (א) ואתה, כל הפרשה הזאת יתכן לפרשה כתרגם יונתן. (ב) ואמרת, הפסוק הזה
תרגם יונתן כזה: ותימר מה כנשתא דישראל דהות דמיא ללייתא ביני מלכיא רבת
ביני שלטוניא רבית בנהא. והמשל מוסב על מושב מלכות בית דוד בין מלכים עצומים.
והכפיר קטן מהארי וגדול מגור, ואריות משל למלכים וכפירים משל לשלטונים, וכן ת"י
ורד"ק). רבתה, ענינו גדול, כמו אשר טפחתי ורביתי, (חנ"ל). (ג) ותעל, ת"י ורביאת,
והוא

לִטְרָף־טֶרֶף אָדָם אָכָל׃ (ד) וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו גּוֹיִם בְּשַׁחְתָּם נִתְפָּשׂ וַיְבִאֻהוּ בַחַחִים אֶל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ה) וַתֵּרֶא כִּי נוֹחֲלָה אָבְדָה תִּקְוָתָהּ וַתִּקַּח אֶחָד מִגֻּרֶיהָ כְּפִיר שָׂמָתְהוּ׃ (ו) וַיִּתְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ־אֲרָיוֹת כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד לִטְרָף־טֶרֶף אָדָם אָכָל׃ (ז) וַיֵּדַע אַלְמְנוֹתָיו וְעָרֵיהֶם הֶחֱרִיב וַתֵּשַׁם

פתח באתנח

ארץ

צו צערפליישען אונד מענשען צו פערצעהרען וואוסטע, (ד) דא ערפוהרען פאן איהם דיא פעלקער, ער ווארדע געפאנגען אין איהרער גרובע, אונד זיא בראכטען איהן אין קעטטען נאך דעם לאנדע מצרים. (ה) אלס זיא נון זאה, דאס זיא פערגעבליך געהאררעט, דאס איהרע האפפנונג דאהין וואר, נאהם זיא איין (אנ-דערעס) איהרער יונגען, דאז זיא אויך צום יונגען לאווען ערצאג. (ו) אויך דיעזער צאג אומהער אונטער לאווען, ווארד (אויך) איין יונגער לאווע, דער רויב צו צערפליישען אונד מענשען צו פערצעהרען וואו-סטע. (ז) ער צערשטערטע דיא פאללאסטע, פערוויסטעטע דיא שטאדטע, אונד דאז לאנד

רש"י

הוא יהואחז: אדם אכל. גוזל את ישראל כי ישראל נקראו אדם כמו שנאמר (לקמן ל"ד) ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם ולפי המשל כל חיה שטעמה טעם בשר אדם מתגרה באנשים לעולם: (ד) וישמעו אליו גוים. פרעה מלך מצרים: בשחתם נתפש. גומץ חופרין ומכסין פיהם בקש והחיה נופלת בתוכה: בחחים. כמין טבעות ברזל נוקבין חוטמו ומושכין אותו בהן: (ה) ותרא. אמו כנסת ישראל: כי נוחלה. לשון חולי: ותקח אחד מגוריה. יהויקים: כפיר שמתהו. מלך כל כפיר שבמקרא ארי בחור וגבור: (ז) וידע אלמנותיו. מענה את הנשים והורג את בעליהן. ויש פותרין אלמנותיו כמו ארמנותיו וידע לשון פגור והרס כמו וגבוה ממרחק יידע (תהלים קל"ח): ועריהם החריב. שנתן מס על הארץ לתת לפרעה

באור

והוא לשון גדול ובבנין ההפעיל. אדם אכל, כפי דברי המשל יתכן יותר לפתרו על יאשיהו בעל מלך אחר, כי הוא היה מלך גבור והחל להרים קרן ישראל, אבל בטרם נעשה עוד אריה, נתפש ברשת מלך מצרים; אבל כאשר אמר ויביאהו בחחים אל ארץ מצרים, נראה כאלו כוון בזה על יהואחז בנו. (ד) אליו, כמו ממנו ומה שמעו ממנו? שמעו את אשר נכתב בפסוק הקודם, כי מעט מעט החל לחזק וליסד מלכותו. בשחתם, תחסר מלת אשר, ושעור הפסוק כן: ויהי כשמעו זאת הגוים, (והם משפחות מצרים, כי כבר מצאנו גוים גם על אומה אחת בערך משפחתיה) אשר גם אחרי כן בשחתם נתפש; (ובשחתם נתפש הוא כמו מאמר מוסגר). ויביאהו בחחים אל מצרים, כי יראו אם יגדל ויעשה אריה כי אז יטרוף גם אותם. וכן מצאנו גם בדה"ב (ל"ה כ"ב), אם גם נגד מלך אשור עלה, מכל מקום היתה גם דעתו לכבוש ארץ ישראל, כי אם איננו כן למה יצא יאשיה לקראתו. בחחים, ת"י בשלשלין. (ה) ותרא כי נוחלה, יש לפרש כמשמעו ענין תוחלת, כלומר ותרא כי עמדה ימים רבים בתוחלת אולי ייטיב ענינה, והנה אבדה תקותה, (רד"ק). ואם נאחז בפירוש הזה, שעור הפסוק כך: ותרא כי נוחלה ותאבד תקותה, על כן לקחה אחד מגוריה וגו'. מגוריה, המפרשים אמרו כי מוסב על יהויקים, אבל כפי הנראה יותר נכון לפרשו על צדקיהו, כי כל סביבות ארץ ישראל היו עם חיל הכשדים על ירושלים וגם נתפש ממנו, וכאשר מרד במלך בבל נכון גם יותר לפתור עליו את אשר כתב ממעשה תוקף הכפיר וגבורתו. (ז) וידע, יתכן לפרשו כיונתן: ואצדי בירניתיה. וידע, ענין שבר ותרבן, כמו ויודע בהם אנשי סכות (שופטים ח' ט"ז), וידוע אלי (ישעי' נ"ג ג'). ואלמנתיו, כמו וארמנתיו, וכמוהו

אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ מִקּוֹל שַׁאֲגָתוֹ׃
(ח) וַיִּתְּנוּ עָלָיו גּוֹיִם סָבִיב מִמְּדִינוֹת
וַיִּפְרְשׂוּ עָלָיו רִשְׁתָּם בְּשַׁחְתָּם
נִתְפָּשׂ׃ (ט) וַיִּתְּנֻהוּ בַסּוּגַר בַּחַחִים
וַיְבִאֻהוּ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל יְבִאֻהוּ
בַּמְּצֹדוֹת לְמַעַן לֹא־יִשָּׁמַע קוֹלוֹ
עוֹד אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ (י) אִמְּךָ
כַגֶּפֶן בְּדָמְךָ עַל־מַיִם שְׁתוּלָה
פֹּרִיָּה וַעֲנֵפָה הָיְתָה מִמַּיִם רַבִּים׃
(יא) וַיִּהְיוּ־לָהּ מַטּוֹת עֹז אֶל־שִׁבְטֵי
מֹשְׁלִים וַתִּגְבַּהּ קוֹמָתוֹ עַל־בֵּין
עֲבֹתִים וַיֵּרָא בְגָבְהוֹ בְּרֹב דָּלִיֹּתָיו׃
(יב) וַתֻּתַּשׁ בְּחֵמָה לָאָרֶץ הֻשְׁלָכָה

ורוח

לאַנד מיט אַללעם וואַס דאַרין וואַר, פֿעראֶרעטע דורך דיא שטיממע זיינעם געבריללעם. (ח) דאַ פֿערזאַממעלטען זיך געגען איהן דיא פֿאֶלקער דער אומגעבענדען לאֶנדער, בריטעטען איהרע נעטצע אויס, געגען איהן, דאַס ער אין איהרער גרובע געפֿאַנגען ווארדע. (ט) דאַן גאַבען זיא איהן מיט קעטטען (געטוֹחָט-סען) אין איינען קאֶפֿיג, אונד פֿיהרטען איהן צום קאֶניגע נאַך בבל, דער איהן ברינגען ליעס אין דיא פֿעסטע, דאַמיט זיין געברילל ניכֿט מעהר גע-האֶרט ווערדע אוֹיף דען בער-גען ישראלים. (י) איינעם וויינ-שטאָקע איזט דיינע מוטטער גלייך, דער ביים וואַססער געפפֿלאַנצט פֿרוכֿטבאַר אונד צווייגענרייך ווארדע, דורך דיא מעננע דער געוואֶססער. (יא) דער שטאַרקע שטאֶבע האַטטע, (געחייגנעט) צו העררשערשטאֶבען, דער זיינען וויפּֿפֿעל ערהאָב צווישען דיכֿטען צווייגען, אונד וויט הין זיכֿטבאַר וואַר דורך זיינע האֶהע אונד דורך זיינע פֿיעלען ראַנקען —. (יב) אַבער מיט וואוטה אויסגעריססען אונד אויף דען באָדען הינגע-שליי.

רש"י

בכל שנה כמו שנאמר (מלכים ב' כ"ג): (ח) ויתנו עליו גוים סביב ממדינות. וישלח ה' בו את גדודי ארם ואת גדודי כשדים ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון (שם כ"ד): ויתנו עליו גוים. ואיתכנשו: (ט) בסוגר. ת"י בקולרין: במצודות. להיות כלוא שם: (י) אמך כגפן. עוד זה מן הקינה: בדמך. ל' דמיון ומשל כלומר דומה אתה למי שהיתה אמו כגפן שתולה על מים: פוריה. כמו פורה רוש לשון עושה פרי: ממים רבים. על ידי מים רבים: (יא) מטות עוז אל שבטי מושלים. שלטונין תקיפין ומלכין נגרין: עבותים. אילנות שענפיהן מרובין: (יב) ותתש. כל נתישה ונטישה היא דבר המוטל בפיזור על פני כל הארץ: ורוח

הקדים

באור

וענו איים באלמנותיו (ישעי' י"ג כ"ב). מקול שאגתו, שהיה מטיל אימתו על כל הארץ. (ח) ויתנו, הנכון כמו שאמר החכם דעטאָור: שמוש הלשון הוא להורות מעשה הצידים, אם ירוצו לצוד ציד לבקש ע"י ערמה שיפול במצודתם. (ט) בסוגר, לפי דעת החכם געזעניוס, הוא כלוב שסוגרין בו את הארי. (י) בדמך, לשון דמיון ומשל (רש"י). (יא) מטות עוז, מטותיה היו כל כך חזקות עד אשר צלחו לעשות מהן שבטים ליסר בהם המושלים, וכן היה גם בימי

דוד

וְר֤וּחַ הַקָּדִים֙ הוֹבִ֣ישׁ פִּרְיָ֔הּ
הִתְפָּרְק֥וּ וְיָבֵ֛שׁוּ מַטֵּ֥ה עֻזָּ֖הּ אֵ֥שׁ
אֲכָלָֽתְהוּ׃ (יג) וְעַתָּ֖ה שְׁתוּלָ֣ה
בַמִּדְבָּ֑ר בְּאֶ֖רֶץ צִיָּ֥ה וְצָמָֽא׃
(יד) וַתֵּצֵ֨א אֵ֜שׁ מִמַּטֵּ֤ה בַדֶּ֙יהָ֙ פִּרְיָ֣הּ
אָכָ֔לָה וְלֹא־הָ֥יָה בָ֛הּ מַטֵּה־עֹ֖ז שֵׁ֣בֶט
לִמְשׁ֑וֹל קִינָ֥ה הִ֖יא וַתְּהִ֥י לְקִינָֽה׃

כ (א) וַיְהִ֣י ׀ בַּשָּׁנָ֣ה הַשְּׁבִיעִ֗ית
בַּחֲמִשִׁי֙ בֶּעָשׂ֣וֹר לַחֹ֔דֶשׁ
בָּ֧אוּ אֲנָשִׁ֛ים מִזִּקְנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל לִדְרֹ֣שׁ
אֶת־יְהוָ֑ה וַיֵּשְׁב֖וּ לְפָנָֽי׃ (ב) וַיְהִ֥י

דבר

שליידערט וואַרד, דעססען
פֿרוכֿט דער אָסטווינד פֿער־
טראָקנעטע, דעססען קראַפֿט־
פֿאָללען שטאָבע אַבגעבראָכֿען
וואַרדען אונד פֿערדאָרטען,
אונד דאַז פֿייער זיא פֿער־
צעהרטע. (יג) אונד יעצט, אַלס
ער געפֿפֿלאַנצט וואַרד אין
דיא וויסטע אין איינען דיררען
לעכֿצענדען באָדען, (יד) איינע
פֿלאַממע הערפֿאָר בראַך, אוים
איינעם שטאַבע זיינער אֶסטע,
אונד זיינע פֿרוכֿט פֿערצערטע,
אויך ניכֿט איבריג בליעב איין
שטאַרקער שטאַב, (געאייג־
נעט) צו הערשערשטאָבען. —
איין קלאַגעליעד איזט דיעס,
אונד איין קלאַגעליעד זאָלל עס
בלייבען. —
כ (א) אים זיעבענטען יאַה־
רע, אַם צעהנטען דעס פֿינפֿטען מאָנאַטעס, קאַמען מאַנגער פֿאָן דען עלטעסטען
ישראלים, דען עווינען צו ערפֿאָרשען, אונד זעצטען זיך פֿאָר מיר הין. (ג) דאַ וואַרד מיר
דעם

רש"י

הקדים. נ"נ: הוביש את פריה. שמט את בני צדקיהו: (יד) ותצא אש ממטה בדיה. מעון
מלכיה ושריה באת לה הרעה: קינה היא ותהי לקינה. אליה היא נבואתא והות לאליא:
כ (א) לדרוש את ה'. על צרכיהם ואם אינו שומע לנו גם אנו לא נענש על עבירות שבידינו
שהרי כבר מכרנו ואין לו עלינו כלו' עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש
לזה על זה כלום ומסוף ענין אתה למד תשובה שהשיבם והעולה על רוחכם וגומר (לקמן
פ'

באור

דוד ושלמה. (יב) התפרקו, מתוך היובש התפרקו מהענפים אשר עליהם היו ונפלו לארץ.
(יג) ועתה, זה משל בפני עצמו, והנביא אמר: אחרי אשר הושלכה לארץ, מ"מ עוד נטעה
זה פעם אחרת, אבל לא כבראשונה, כי עתה נטעתיה במדבר.
כ (א) בשנה השביעית, לגלות המלך יהויכין (רד"ק). לדרש את ה', כל דרישה בה'
תהיה באחד משלשה אופנים, או הדורש ידרוש בה' להגיד לו את העתיד, כמו ולא
דרש בה' (ד"ה א' י"א י"ד), או להגיד לו רצונו, כמו כי יבא אלי העם לדרוש אלהים (שמות
י"ח ט"ו), או יבקש את פני ה' למלאות שאלתו, כמו דרשתי את ה' וענני (תהלים ל"ד ה')
(באופן הראשון יבא היחס שבו, ובשני האופנים האחרים יבוא יחס הפעול); והנה רד"ק
אמר, כי הוא דרשה על העתיד (אם גם סיא ביחס הפעול, באשר ידוע כי היחסים לרוב
זרים בספר הזה לא חשש לזה). ויונתן תרגם: למתבע אולפן, אם כן דעתו כי באו לדרוש
את רצונו. ורש"י אמר כי דרשו על צרכיהם. אבל מתשובת הנביא פה ולעיל (פרשה י"ד),
נראה, כי האמת כפי יונתן, כי המה לא באו לדרוש את ה' בלב תמים, כי גלוליהם תמיד
נגד עיניהם, ואם גם באו לשאול את פי ה', היה זה רק על דרך כאשר קרבו אל אליליהם,
ואם

דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ג) בֶּן־
אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים
חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה׃ (ד) הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם
הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת
אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם׃ (ה) וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי
לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם
לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

ביום

דעם עוויגען וואָרט, וויא
פֿאָלגט: (ג) ערדענזאָהן! ־ערע
מ טרען עלטעסטען ישראֵל׳ס,
אונד זאַגע איהנען, זאָ שפריכֿט
דער העררר, דער עוויגע:
קאָממט איהר מיך
צו ערפֿאָרשען? — בייא
מיינעם לעבען! איך לאַס־
סע מיך פֿאָן איך ניכֿט ער־
פֿאָרשען, שפריכֿט דער העררר,
דער עוויגע. (ד) וויללסט דוא
זיא ריכֿטען? — וויללסט דוא
ריכֿטען ערדענזאָהן! זאָ מאַ־
כֿע איהנען בעקאַננט, דיא גריי־
עלטהאַטען איהרער פֿאָרפֿאַה־
רען. (ה) זאַגע איהנען: זאָ
שפריכֿט דער העררר, דער
עוויגע: אַלס איך ישראל ער־
וועהלטע, דעם זאַמען דעם
הויזעס יעקב מיינע האַנד ער־
האָב אונד אים לאַנדע מצרים
מיך איהנען צו ערקעננען גאַב;
דאַ ערהאָב איך איהנען מיינע האַנד אונד שפראַך: איך דער עוויגע בין אייער גאָטט. (ו) ־אַ־

מאַהלם

רש"י

פ' ל"ג): (ג) אם אדרש לכם. בבקשתכם ובסוף הספר הזה הוא אומר אדרש לבית ישראל זו אחת מן המקומות המלמדים אותנו שהקב"ה חוזר בו על הרעה ועל כיוצא בזה ההוא אמר ולא יעשה (במדבר כ"ג) מדרש תנחומא: (ד) התשפוט אותם. לשון ויכוח: (ה) ביום בחרי בישראל. הרי שהיתה שנאה זו כבושה לפני המקום קרוב לט' מאות שנה משהיו במצרים עד יחזקאל והיתה אהבתו מכסה עליהם וע"י שהיו עתה מרגיזים לפשוע נתעורר' וע"ז נאמר

שנאה

באור

ואם ה' לוה להם גם להסיר את האלילים, המה לא שמעו לקולו, כמו שנאמר נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן (לקמן פסוק ל"ב) על כן אמר ה' כי לא ידרש מהם, והוסיף נאמר התשפוט אותם, כלומר היש את נפשך לדעת את משפטם ודרכם, הודע להם את תועבות אבותם, ואז יראה לך ולהם בעליל, כי מעולם לא היה לבם נכון עמי, ובי בחקי לא הלכו. (ג) הלדרוש אותי, יתכן כי תחסר מלת באמת. (ד) התשפוט, כפי הוראת היסודי של שרש שפט יתורגם פה (בעאורטהיילען), כי ה' אמר לו, אם יש את נפשו לדעת את רוע לבבם, יודיע להם את תועבותם, כי ספור קורות בני ישראל וספור חטאתיהם הם כאחד בעיני ה'; כי ספור קורותיהם הוא רק הספור איך נסו תמיד את ה' וניאצו את קדוש ישראל. (ה) ואשא ידי וגו', לשון שבועה, כמו כי אשא אל שמים ידי (דברים ל"ב מ').

ואמר

(ו) בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם
לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־
אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃
(ז) וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו
הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־
תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
(ח) וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי
אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא
הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא
עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם
לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ (ט) וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי
לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־

המה

מאהלס ערהאב איך איהנען מיינע האנד, זיא אוים דעם לאנדע מצרים צו פיהרען אין איין לאנד, דאז איך פיר זיא אויסערזעהען, וואָ מילך אונד האָניג פליעסט אונד דאז דיא קראָנע אללער לענדער איזט. (ז) אונד פעראָרדנעטע איהנען: יעדער ווערפע הינוועג, דיא גרייעל דיא זיין אויגענמערק זינד, אונד פעראונרייניגעט אייך ניכט אן דען געטצען מצרים׳ס, איך דער עוויגע בין איער גאָטט. (ח) זיא ווארען אבער ווידערשפענסטיג געגען מיך, אונד וואָללטען מיר ניכט געהאָרכען, זיא ווארפען ניכט הינוועג דיא גרייעל דיא איהר אויגענמערק ווארען, אונד פערליעסען ניכט דיא געטצען מצרים׳ס, דא פערהיעס איך מיינען גרים איבער זיא אויסצושיטטען, שאָן אים לאנדע מצרים מיינען גאנצען צאָרן איבער זיא אויסצולאססען. (ט) דאך טהאט איך עס מיינעס נא=

ר ש " י

שנאה תעורר מדנים וגו׳ (משלי י׳): (ז) ואומר אליהם. אהרן נבא להם נבואה זו קודם שנגלה הקב"ה על משה בסנה וזהו שנאמר (שמואל א׳ ב׳) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים וגומר: (ח) וימרו בי. הם הרשעים רובם של ישראל שמתו בשלשת ימי אפלה כמו שנאמר וחמושים עלו בני ישראל וגו׳ (שמות י"ג) אחד מחמשים ויש אומרים אחד מחמש מאות: (ט) לבלתי החל. שלא יתחלל שמי מאחר שנודעתי להם והבטחתים להוציאם והכירו מצרים שהם עמי אילו הייתי משמידם היו אומרים אויביהם מבלתי יכולת בידו להוציאם:

ב א ו ר

(ז) ואמר אלהם, הנבואה הזאת לא מצאנו בתורה, וכבר הוכיח החכם מו"ה הירץ וויזל נ"ע (בהקדמתו לשירי תפארת), כי מקרות רבות אשר קרו את אבותינו לא נכתבו, כאשר כוונה שם לו לאחז להגיד רק הדברים אשר היו סבות לתולדות, אשר ממנם נעשה רושם בהאומה, וכן יספרו לנו כותבי העמים דברים רבים מאנשיהם ומשה אשר כפי אמונת כותביהם והשערת השכל נוכל להאמין. ואיך לבות בני ישראל זנו אחרי גלולי מצרים גם אחרי יציאתם משם נראה ממעשה העגל, אשר כפי הידוע היה אליל מצרים. שקוצי, מהצד אשר הגלולים האלה המה תועבת ה׳ קראם שקוצי, ומצד אשר המה זנו והתאוו אליהם מאוד, ועיניהם זנו אחריהם, קראם שקוצי עיניהם, וכדברי רז"ל עינא ולבא סרסורי דחטאי נינהו. (ט) החל, מקור הפעול, והוא אותו או אותם, והשרש חלל יורה גם בהפעיל

על

הֵמָּה בְּתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי
אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (י) וָאוֹצִיאֵם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם אֶל־
הַמִּדְבָּר: (יא) וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־
חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי
אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם
וָחַי בָּהֶם: (יב) וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי
נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי
וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשָׁם: (יג) וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־
יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־

הלכו

נאַמענס וויללען, — אום איהן ניכט צו ענטווירדיגען פאָר דען אויגען דער פעלקער אין דערען מיטטע זיא וואַרען אונד פאָר דערען אויגען איך מיך איהנען צו ערקעננען גאַב, — דאַס איך זיא (דענגאָך) אויס דעם לאַנדע מצרים פיהרטע. (י) אַלס איך זיא נון אויס דעם לאַנדע מצרים געפיהרט אונד אין דיא וויסטע געבראַכט האַטטע, (יא) דאַ גאַב איך איהנען מיינע געזעטצע, מאַכטע איהנען בעקאַננט מיינע רעכטע, דיא דער מענש אויסאיבען זאָלל, דאַמיט ער לעבען בלייבע דורך זיא. (יב) איך פעראָרדנעטע איך איהנען מיינע רוהעטאַגע דאַס זיא איין צייכען זייען, צווישען מיר אונד איהנען, וואָראַן זיא ערקעננען זאָללטען, דאַס איך דער עוויגע זיא הייליגע. (יג) אַבער אייך אין דער וויסטע וואַר דאַז הויז ישראל ווידערשפענסטיג געגען מיך, זיא וואַנדעלטען ניכט אין מיי־

נען

ר ש " י

(יב) להיות לאות. אות גדול הוא להם שנתתי את יום מנוחתי להם למנוחה הרי היכר גדול שקדשתים לי: (יג) בחוקותי לא הלכו. נסו אותו בעגל ונרפידים מלקבל התורה והותירו מן

המן

ב א ו ר

על הורדת דבר מיקרו, כמו לא יחל דברו (במדבר ל' ג'). (יא) וחי בהם, כבר פרשתי (לעיל י"ח ד'). (יב) לאות, מה יקרו הדברים האלה, כי ישמיעו לנו את כוונת ה' למה שם את יום השבת; ואם יש את נפשנו לדעת, איך השבתות הנה לאות בין ה' ובינינו, נבאר הוראת מלת אות, ואז יודע לנו מעצמו, ונאמר: כל דבר אשר איננו פה בפני עצמו, אבל להזכיר אותנו מציאות דבר אחר יקרא אות (צייכען), (ועל כן נקראו גם רשמי האל"ף בי"ת אותות כי אינם פה בפני עצמם, אבל רק להורות על הברת הקול אשר יעלה על זכרונינו בעת נראה אותם), וידוע כי יום השבת נתן לנו להתפלל אל ה' ולעבדו יותר מבימים אחרים, ולחשוב על ה' ועל סגלותיו למען נחזיק אותנו באמונתו, ומתוך זה נטיב את מעשינו ודרכנו; כי האדם לעמל יולד, בזיעת אפו יאכל לחמו, ואם לא שם ה' את היום הזה וציה עליו לאמר: ביום השביעי לא תעשה כל מלאכה, אז נאבד ממנו כל אמת וצדקה מאין תורה. אם כן השבת איננו פה בפני עצמו, אבל הוא רק פה למען נחשב בו (כאשר עסקי העולם אינם לנו לשטן ביום הזה) על דרכי ה' ומעשיו, ומתוך זה נכירהו הכר: ברורה ושלמה כפי חקי השכל אשר לעולם לא תהרס ולא תעקר מהלב, ועל ידי זה היום הזה הוא

לנו

הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם
וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר
לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר
לְכַלּוֹתָם׃ (יד) וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי
לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם׃ (טו) וְגַם־אֲנִי
נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי
הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא
לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃ (טז) יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי
מָאָסוּ וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ
בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי
אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ׃
(יז) וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם
וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר׃
(יח) וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר
בְּחוּקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־
מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ

דגש ק"ש　　　ובגלוליהם

נען געזעטצען, פֿעראַכֿטעטען
מיינע רעכֿטע, דיא דער
מענש אויסאיבען זאָלל, דאַ־
מיט ער לעבען בלייבע דורך
זיא, אונד ענטווייהעטען זעהר
מיינע רוהעטאַגע, דאַ פֿער־
היעס איך עס, מיינען גרים
אויסצושיטטען איבער זיא,
אונד אין דער וויסטע זיא
אייפֿצוררייבען. (יד) דאָך (אויך
דאַ) טהאַט איך עס מיינעס נאַ־
מענס וויללען, איהן ניכֿט צו
ענטווירדיגען בייא דען פֿעל־
קערן, פֿאָר דערען אויגען איך
זיא הערויסגעפֿיהרט, (טו) אונד
ווען איך אויך אין דער וויסטע
איהנען מיינע האַנד ערהאָב,
זיא ניכֿט צו פֿיהרען אין דאַז
לאַנד, דאַז איך פֿאָן מילך
אונד האָניג איבערשטראָמען
ליעס, אונד דאַז דיא קראָנע
אַללער לאֶנדער איזט; (טז) וויל
זיא מיינע רעכֿטע פֿעראַכֿטע־
טען אין מיינען געזעטצען ניכֿט
וואַנדעלטען, מיינע רוהעטאַ־
גע ענטווייהעטען, אונד מיט
איהרעם הערצען איהרען
געטצען נאַכֿהינגען. (יז) זאָ
שאָנטע זיא דעננאָך מיין אוי־
גע (איינע פֿאָרזעהונג), זיא
ניכֿט צו פֿערדערבען, אונד
איך פֿערטילגטע זיא אויך
אין דער וויסטע ניכֿט; (יח) איך שפראַך פֿיעלמעהר צו איהרען קינדערן אין דער וויסטע:
וואַנדעלט ניכֿט נאַך דען געזעטצען אייערער עלטערן, בעאָבאַכֿטעט ניכֿט איהרע
רעכֿ־

רש"י

המן: ואת שבתותי חללו. יצאו מן העם ללקוט מן:

באור

לנו לאות בינו וביניכו, וגם נדע כי ה' קדשנו. (טו) וגם אני, פסוק זה נמשך אל פסוק
י"ז, והם כשני חלקים ממאמר אחד, והמשך הקודם, ושעורו: ואם גם נשאתי את ידי לבלתי
הביא וגו' יען במשפטי מאסו, חסתי עליהם ולא עשיתי אותם כלה לבלתי חלל שמי.

ובגלוליהם אל־תטמאו: (יט) אני
יהוה אלהיכם בחקותי לכו ואת־
משפטי שמרו ועשו אותם:
(כ) ואת־שבתותי קדשו והיו
לאות ביני וביניכם לדעת כי־
אני יהוה אלהיכם: (כא) וימרו־
בי הבנים בחקותי לא־הלכו ל°
ואת־משפטי לא־שמרו לעשות
אותם אשר יעשה אותם האדם
וחי בהם את־שבתותי חללו
ואמר לשפך חמתי עליהם
לכלות אפי בם במדבר:
(כב) והשבתי את־ידי ואעש
למען שמי לבלתי החל לעיני
הגוים אשר־הוצאתי אותם
לעיניהם: (כג) גם־אני נשאתי
את־ידי להם במדבר להפיץ
אתם בגוים ולזרות אותם
בארצות: (כד) יען משפטי לא־
עשו וחקותי מאסו ואת־שבתותי

הללו

רעכטע, אונד פֿעראונרייני־
געט איך ניכט אַן איהרען
געטצען, (יט) איך דער עוויגע
בין אייער גאָטט, נאַך מיי־
נען געזעטצען וואַנדעלט,
מיינע רעכטע בעאָבאַכטעט
אונד איבט זיא אויס, (כ) מיי־
נע רוהעטאַגע זאָללט איהר
הייליגען, דאַס זיא צום צייכען
זייען צווישען מיר אונד אייך,
דאַמיט איהר ערקעננעט,
דאַס איך דער עוויגע אייער
גאָטט בין. (כא) אַלליין (אויך)
דיא קינדער וואַרען ווידער־
שפענסטיג געגען מיך, (אויך)
זיא וואַנדעלטען ניכט נאַך מיי־
נען געזעטצען, אונד בעאָב־
אַכטעטען ניכט מיינע רעכ־
טע אום זיא אויסצואיבען, זיא,
דיא דער מענש אויסאיבען
מוס, אום לעבען צו בלייבען
דורך זיא, מיינע רוהעטאַגע
ענטווייהעטען זיא, איך פֿער־
היעס עס, מיינען גרים איבער
זיא אויסצושיטטען, אין דער
וויסטע מיינען גאַנצען צאָרן
אַן איהנען אויסצולאַססען.
(כב) צאָג אַבער דעננאָך מיינע
(שטראַפֿענדע) האַנד צוריק,
אונד טהאַט עס מיינעם נאַ־
מענס וויללען, איהן ניכט צו
ענטווירדיגען בייא דען פֿעל־
קערן, פֿאָר דערען אויגען איך
זיא הערויסגעפֿיהרט. (כג) דאָך
שאָן אין דער וויסטע ערהאָב איך איהנען מיינע האַנד, זיא אונטער דיא פֿעלקער צו פֿער־
טרייבען, אונד זיא צו צערשטרייען אין דיא לאֶנדער. (כד) וויל זיא מיינע רעכטע
ניכט אויסגעאיבט, מיינע געזעטצע פֿעראַכטעט, אונד מיינע רוהעטאַגע ענטווייהעט
האַ־

רש"י

(כא) וימרו בי הבנים. שבטו של דן וכן הנצמדים לבעל פעור (במדבר כ"ה) לאחר שמתו דור המדבר: (כג) להפיץ אותם. מאז הבטחתים להפיצם כי תוליד בנים ובני בנים וגו' (דברים ד').

נתתי

חִלֵּלוּ וְאַחֲרֵי גִּלּוּלֵי אֲבוֹתָם הָיוּ עֵינֵיהֶם׃ (כה) וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם׃ (כו) וָאֲטַמֵּא אוֹתָם בְּמַתְּנוֹתָם בְּהַעֲבִיר כָּל־פֶּטֶר רָחַם לְמַעַן אֲשִׁמֵּם לְמַעַן אֲשֶׁר יֵדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה׃ (כז) לָכֵן דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בֶּן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עוֹד זֹאת גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעֲלָם בִּי מָעַל׃ (כח) וָאֲבִיאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי

להת

האַבען, אונד (וייל) איהרע אויגען דען געטצען איהרער עלטערן נאַכהינגען; (כה) דאַרום איבערליעס איך זיא איהרען אונהיילפאַללען געזעטצען, דען רעכטען, בייא וועלכען זיא ניכט קעננען לעבען בלייבען. (כו) איך ליעס זיא זיך פערא נרייניגען דורך איהרע אָפפערגאַבען, דאַס זיא אַללעם ערשטגעבאָרנע (דעם מולך) הינגאַבען, דאַמיט איך זיא צו גרונדע ריכטע, אונד דאַמיט זיא ערקעננען דאַס איך דער עוויגע בין. (כז) דאַרום ערדענזאָהן! רעדע מיט דעם הויזע ישראל אונד זאַגע איהנען, זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: אויך דאַדורך לאָסטערטען מיך אייערע פאָרפאַהרען בייא איהרעם אַבפאַללע פאָן מיר. (כח) אַלס איך זיא נעהמליך אין דאַז לאַנד געבראַכט האַטטע, וואָריבער איך מיינע האַנד ערהאָב עס איהנען צו געבען,

ער־

רש"י

(כה) נתתי להם חוקים לא טובים. מסרתים ביד יצרם להכשל בעונם וכן ת"י ומסרתינון ביד יצרהון טפשא ואזלו ועבדו גזירן דלא תקנן ונמוסין דלא יתקיימו בהון: (כו) ואטמא אותם במתנותם. אותם מתנות שחקקתי להם לקדש לי כל בכור מסרתים ביד יצרם להעבירם לאותם בכורות למולך הרי חוקים לא טובים: למען אשימם. אשימם ואחריב אותם. אשימם לשון שממה והמפרשו לשון אשמה טועה הוא שהאל"ף אינה משרשי התיבה: אשר ידעו. כשאביא עליהם הרעה: (כז) עוד זאת. הוסיפו לעשות כשהביאותים אל הארץ:

ויקרא

באור

(כה) וגם אני נתתי להם, העברי יאהב ליחס פעמים פעולה מה, לא אל עושה, אבל אל המסבב אותה, כמו עשה לך חרבות צורים ושוב מל את בני ישראל (יהושע ה' ב'). היתכן לאמר כי ה' צוה את שר הצבא לעשות הוא בעצמו חרבות צורים ולמול בידיו את בני ישראל? אין זה, כ"א ה' צוהו לסבב את הפעולה הזאת באשר ילוה זאת לאחרים. ובאשר ה' מנהיג התבל, ולו נתכנו כל עלילות בני אדם, ע"כ ייחס אליו העברי ג"כ פעמים פעולות אשר נעשו בידיעותיו, מצד אשר לא נעלם, אף כי רעות הנה, וכן נוכל לפרש (לעיל י"ד ט') אני ה' פתיתי את הנביא ההוא, והמשך הפסוק עם הקודם לו על הדרך הזה: יען משפטי לא עשו וגו' וכפי בחירת האדם אחוז ברעה, על כן איסרם על זאת באשר אניחם ללכת על דרכם הרע, עד אשר אשפיך זעמי עליהם. (כח) ואביאם, המשך הפסוק עם הקודם לו, כך: עוד זאת, כלומר לא לבד כי הכעיסוני בגלולי מצרים, אבל כאשר הביאותים לארץ כנען הוסיפו עוד תועבות הכנענים, באשר זבחו

תחת

לָתֵת אוֹתָהּ לָהֶם וַיִּרְאוּ כָל־
גִּבְעָה רָמָה וְכָל־עֵץ עָבוֹת וַיִּזְבְּחוּ־
שָׁם אֶת־זִבְחֵיהֶם וַיִּתְּנוּ־שָׁם כַּעַס
קָרְבָּנָם וַיָּשִׂימוּ שָׁם רֵיחַ
נִיחוֹחֵיהֶם וַיַּסִּיכוּ שָׁם אֶת־
נִסְכֵּיהֶם׃ (כט) וָאֹמַר אֲלֵהֶם מָה
הַבָּמָה אֲשֶׁר־אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם
וַיִּקָּרֵא שְׁמָהּ בָּמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
(ל) לָכֵן אֱמֹר ׀ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הַבְּדֶרֶךְ
אֲבוֹתֵיכֶם אַתֶּם נִטְמְאִים וְאַחֲרֵי
שִׁקּוּצֵיהֶם אַתֶּם זֹנִים׃ (לא) וּבִשְׂאֵת
מַתְּנֹתֵיכֶם בְּהַעֲבִיר בְּנֵיכֶם בָּאֵשׁ
אַתֶּם נִטְמְאִים לְכָל־גִּלּוּלֵיכֶם
עַד־הַיּוֹם וַאֲנִי אִדָּרֵשׁ לָכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה
אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם׃ (לב) וְהָעֹלָה

על

ערזאַהען זיא זיך יערען האָהען הינגעל, יערען דיכטבעלויבטען בוים, דאָרט בראַכטען זיא איהרע אָפּפֿער, דאָרטהין פֿיהרטען זיא דיעזע (מיך) קרענקענדען אָפּפֿער, דאָרט פֿערברייטעטען זיא איהרע ליעבליכֿען גערוכֿע, אונד (מיך) איהרע טראַנקאָפּפֿער בראַכֿטען זיא דאַזעלבסט. (כט) איך זאַגטע צו איהנען: וואָצו דיא אַנהאָהע, צו דער איהר הין וואַללעט? — אונד דאַס זיא ביז אויף דיעזען טאַג נאָך אָפּפֿער־אַנהאָהע גענאַננט וויררד. — (ל) דאַרום פֿער־קינדע דעם הויזע ישראל, זאָ שפּריכֿט דער העררר, דער אַללמאַכֿטיגע: ווען איהר איך פֿעראונריינינגעט, נאַך דער וויזע אייערער פֿאָרפֿאַה־רען, איהרען שייזאַלען נאַכֿבוהלעט, (לא) געשענקע ברינגעט, אינדעם איהר אייערע קינדער דורכֿ'ס פֿייער פֿיהרעט אונד איהר זאָ דורך אַללע אייערע גאָטצען ביז יעטצט פֿעראונריינינגעט ווערדעט, וויא זאָלל איך, הויז ישראל! מיך פֿאָן אייך ערפֿאָרשען לאַססען? — ביא מיינעם לעבען! שפּריכֿט דער העררר, דער עוויגע, איך לאַססע מיך פֿאָן אייך ניכֿט ערפֿאָרשען; (לב) אונד אויך דאַז וואַס איהר

אים

רש"י

(כט) ויקרא שמה במה. לשון גנאי כלומר במה היא נחשבת: (ל) הבדרך אבותיכם וגו'. ל' תמיה וכי כך הדין שבדרך אבותיכם אתה נטמאים ואני אדרש לכם להשיב על שאלתכם: (לא) ובשאת מתנותיכם. ובלקיחת מתנותיכם שהיה לכם לתת לי ואתם לוקחים אותם ממני להעביר בכורותיכם לעבודת כוכבים ומזלות: (לב) והעולה על רוחכם. שעולה על דעתכם

באור

תחת כל עץ עבות וגו'. ואביאם, כלומר כאשר הביאותם. כעס קרבנם, קרבנם אשר הם לכעס. (כט) ואמר, שעור הפסוק לפי דעתי כך: אז כאשר החלו לזבוח על כל גבעה רמה כבר הוכחתים על זאת ואמר אליהם מה הבמה וגו', כלומר למה זבחתם על הבמות אחרי אשר מקדש ה' בתוככם, אבל אתם לא שמעתם בקולי, ועד היום הזה הוספתם לזבוח שמה. ויקרא שמה, כלומר עוד היום היא מוכנה ומוזמנה להביא עליה קרבנות; ובדרך הזה הוא נמשך אל הקודם לו ולאחריו. (ל) הבדרך, בתמיה וכי כך הדין שבדרך אבותיכם אתם

עַל־רֽוּחֲכֶם הָיֹו לֹא תִֽהְיֶה אֲשֶׁר ׀
אַתֶּם אֹֽמְרִים נִֽהְיֶה כַגּוֹיִם
כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ
וָאָֽבֶן׃ (לג) חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ
נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ
עֲלֵיכֶם׃ (לד) וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן־
הָֽעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן־
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפוֹצֹתֶם בָּם בְּיָד
חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה
שְׁפוּכָה׃ (לה) וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־
מִדְבַּר הָֽעַמִּים וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתְּכֶם
שָׁם פָּנִים אֶל־פָּנִים׃ (לו) כַּאֲשֶׁר
נִשְׁפַּטְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַּר
אֶרֶץ מִצְרָיִם כֵּן אִשָּׁפֵט אִתְּכֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ (לז) וְהַעֲבַרְתִּי
אֶתְכֶם תַּחַת הַשָּׁבֶט וְהֵבֵאתִי
אֶתְכֶם בְּמָסֹרֶת הַבְּרִית׃

וברותי

אים זיננע האבעט, זאלל ניכט
געשעהען, איהר שפרעכעט
נעהמליך: וויר וואללען וויא
דיא פעלקער, וויא דיא פאלקס־
שטאממע דער לאנדער, האלץ
אונד שטיין אנבעטען; (לג) בייא
מיינעם לעבען! שפריכט דער
העהר, דער עוויגע, מיט
שטארקער מאכט, מיט אויס־
געשטרעקטעם ארמע, אונד
מיט אויסגעשיטטעטעם גרימ־
מע, וויל איך איבער אייך
הערשען. (לד) אויס דיעזען
פעלקערן, אויס דען לאנדערן
אין וועלכען איהר צערשטריי־
עט זייד, וויל איך מיט שטאר־
קער מאכט, מיט אויסגע־
שטרעקטעם ארמע אונד מיט
אויסגעשיטטעטעם גרימע
אייך איינזאממעלן, (לה) וויל
אייך אין דיא וויסטע דער
פעלקער ברינגען, אונד דארט
פאן אנגעזיכט צו אנגעזיכט
מיט אייך רעכטען; (לו) זא
וויא איך איינסט מיט אייערן
פארפאהרען אין דער וויסטע
דעס לאנדעס מצרים גערעכ־
טעט האבע, וויל איך מיט
אייך רעכטען, שפריכט דער
העהר, דער עוויגע. (לז) אונ־
טער דעם צוכטשטאבע וויל
איך אייך דורכפיהרען, אונד דאן, אייך וויעדער אין דיא באנדע דעם בונדעס ברינגען.

איך

רש"י

נהיה כגוים. יפרוק עולו מעל צוארנו מאחר שגלתנו מעליו: היו לא תהיה. כי כבר קבלתם עליכם מדעתכם בימי יהושע כמו שנא' (יהושע כ"ד) ויאסף יהושע את כל שבטי ישראל וכל הענין: (לה) מדבר העמים. הוא המדבר שהלכו בו ארבעים שנה וכן ניבא (הושע ב') והולכתי' המדבר: (לז) תחת השבט. שתהיו כפופים לי ולמוסרי: במסרת הברית. בברית שמסרתי לכם:

באור

נטמאים ואני אדרש לכם (רש"י). (לה) מדבר העמים, כנה הגלות בשם מדבר, וכן אמר הושע (ב' י"ד) והולכתיה המדבר. (לז) תחת השבט, ע"ד כל אשר יעבור תחת השבט (ויקרא כ"ז ל"ב), וכן אמר ירמיה עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה אמר ה' (ירמי' ל"ג י"ג) (רד"ק).
במסרת. נסמיכות עם הברית, ועל אשר נקמלה המ' ע"כ נראה דעת רד"ק שהוא מגרש

(לח) וּבָרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים
וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם
אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל
לֹא יָבוֹא וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
(לט) וְאַתֶּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה אִישׁ גִּלּוּלָיו לְכוּ עֲבֹדוּ
וְאַחַר אִם־אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלָי
וְאֶת־שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תְחַלְּלוּ־עוֹד
בְּמַתְּנוֹתֵיכֶם וּבְגִלּוּלֵיכֶם׃ (מ) כִּי
בְהַר־קָדְשִׁי בְּהַר ׀ מְרוֹם יִשְׂרָאֵל
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה שָׁם יַעַבְדֻנִי כָּל־
בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה בָּאָרֶץ שָׁם
אֶרְצֵם וְשָׁם אֶדְרוֹשׁ אֶת־
תְּרוּמוֹתֵיכֶם וְאֶת־רֵאשִׁית

משאותיכם

(לח) איך וויל אבזאנדערן פאן
אייך, דיא ווידערשפענסטיגן;
דיא געגען מיך געפרעפעלט
ווערדע איך אוים דעם לאנ־
דע איהרעס אויפענטהאלטס
הינויס פיהרען, אבער אויף
ישראלס באדען זאללען זיא
ניכט קאממען, דאן זאללט
איהר ערקעננען, דאס איך
דער עוויגע בין. (לט) אונד
איהר הויז ישראל! אלזא פער־
הייסט עס דער הערר, דער
עוויגע. עס געהע נור איממער־
הין יעדער זיינען גאטצען נאך,
אונד דיענע איהנען; איינסט,
זאללט איהר וואהרליך, נור
מיר געהארכען, אונד ניכט
פירדער ענטווייהען מיינען
נאמען, דורך אייערע גאבען
אונד אייערע גאטצען.
(מ) פילמעהר (זאגט) אויף מיי־
נעם היליגן בערגע, אויף דעם
ערהאבענען בערגע ישראלס
שפריכט דער הערר דער
עוויגע, דארט זאלל דאז גאנ־
צע הויז ישראל מיך אנבעטען, אללע זא אים לאנדע זינד; דארט ווערדע איך איהנען
וואללפאהרען, דארט ווערדע איך ווידער פאדערן אייערע העבע. אפפער אונד אייערע

ערשטי

רש"י

(לח) וברותי. לשון ברירה: מארץ מגוריהם. מארץ גלותם אוציא אותם ואמיתם במדבר: (לט) לכו עבודו. ואל תראו לאומות שאתם נקראים על שמי בבואכם אל הנביא לשאול לו תורה ואחר שהוא אומר לכם דברי אינכם שומעים אלי כענין שנאמר (לקמן ל"ג) והנך להם כשיר עגבים וגומר שומעין את דבריך ואינם עושים אותם: במתנותיכם ובגלוליכם. שאתם מפרישים הבכורות בשם בכורה כאשר צויתי אתכם ומשנקרא שמי על הדבר אתם מקריבים אותם לעכ"ום:

משאותיכם

באור

אשר בחסרון האל"ף ומשפטו במאסרת, והוא שם בפלס מסגרת. (לט) ואתם, המשך הפסוק כך, ואתם בית ישראל, אחר אשר אתם אינכם שומעים אלי, לכו עבדו איש גלוליו אבל את שם קדשי לא תחללו וגו' על דרך מי בקש זאת מידכם רמס חצרי (ישעי' א' י"ב). גם יתכן לבאר ענין הכתוב, כה אמר וגו' ואחר אם אינכם שומעים כלומר אז אתם שומעים, כמו, אני ד' דברתי אם לא זאת אעשה (במדבר י"ד ל"ה) שעורו בחבריו אעשה, וכמו שתרגם הרמב"מן שם ו זה הר' נ יך, ועד"ז מתורגם גם פה אשכנזי'. (מ) כי, זה ענין כפ"ע וכבר הערנו על זה במקום אחר, כי זה דרך הנביא לנחמם אחרי אשר הגיד להם את עונשם, ואלת בי היא

מַשְׂאוֹתֵיכֶם בְּכָל־קָדְשֵׁיכֶם׃
(מא) בְּרֵיחַ נִיחֹחַ אֶרְצֶה אֶתְכֶם
בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים
וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָאֲרָצוֹת
אֲשֶׁר נְפֹצֹתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָכֶם
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם׃ (מב) וִידַעְתֶּם כִּי־
אֲנִי יְהוָה בַּהֲבִיאִי אֶתְכֶם אֶל־
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ
לַאֲבוֹתֵיכֶם׃ (מג) וּזְכַרְתֶּם־שָׁם
אֶת־דַּרְכֵיכֶם וְאֵת כָּל־
עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמֵאתֶם בָּם
וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם בְּכָל־רָעוֹתֵיכֶם
אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃ (מד) וִידַעְתֶּם כִּי־
אֲנִי יְהוָה בַּעֲשׂוֹתִי אִתְּכֶם לְמַעַן
שְׁמִי לֹא כְדַרְכֵיכֶם הָרָעִים
וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנִּשְׁחָתוֹת בֵּית
יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃

ויהי

ערשטליגסגאבען, מיט אל־
לעם וואס איהר מיר הייליגעט,
(מא) דאן נעהמע איך ח̈
אייערע וואהלגעריכע וויע־
דער וואהלגעפעלליג
אויף. ווען איך אייך אוים דען
פעלקערן הערויסגעפיהרט,
אייך אוים דען לאנדערן אין
וועלכען איהר צערשטרייעט
זייד, ווידער איינגעזאמ־
מעלט האבע, דאן ווערדע איך
ווידער דורך אייך פאר דען
אויגען דער פעלקער געהייליו
געט ווערדען. (מב) אונד איה־
ר ווערדעט ערקעננען, דאס איך
דער עוויגע בין, ווען איך אייך
ווידער אין דאז לאנד ישראל
ברינגע, אין יענעם לאנד,
פאן וועלכעם איך מיינע האנד
ערהאב, עס אייערן פארפא־
רען צו געבען. (מג) דארט
ווערדעט איהר אייך עראינ־
נערן אייערעס וואנדעלס אונד
אללער אייערער האנדלונגען,
דורך וועלכע איהר אייך פער־
אונרייניגעט, אונד אייך
זעלבסט פארווירפע מאכען,
איבער אללע אייערע לאסטער
דיא איהר אויסגעאיבט.
(מד) איהר ווערדעט ערקענ־
נען, דאס איך דער עוויגע בין, דאס מיין פערפאהרען מיט אייך, הויז ישראל! בלאס
מיינעס נאמענס וויללען געשאה, אבער ניכט נאך אייערעם לאסטערהאפטען וואנדעל, אונד
נאך אייערן פערדערבליכען האנדלונגען, זא שפריכט דער הערר, דער אללמעכטיגע!

דעם

רש"י

(מ) משאותיכם. כמו משארותיכם לשון מזון כמו שארה כסותה ועונתה לא יגרע (שמות כ"א) וכן חברו מנחם: (מג) ונקוטותם. ל' קטטה. לשון אחר כתרגומו ותידנקון וכן ת"י הנאנסים דמוגי"ר בלע"ז:

באור

לאמתת הדבר, וידוע כי גם זאת אחת מכמוסיו. (מא) בריח ניחוח, מוסב על הפסוק הקודם. בהוציאי, ענין בפני עצמו. (מג) ונקטתם, כבר באורתי לעיל פרשה ו' פסוק ט', וענינו כמו ובתקוממיך אתקוטט (תהלים קל"ט כ"א).

והטף

כא (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־אָדָם
שִׂים פָּנֶיךָ דֶּרֶךְ תֵּמָנָה וְהַטֵּף
אֶל־דָּרוֹם וְהִנָּבֵא אֶל־יַעַר הַשָּׂדֶה
נֶגֶב׃ (ג) וְאָמַרְתָּ לְיַעַר הַנֶּגֶב
שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה הִנְנִי מַצִּית־בְּךָ אֵשׁ וְאָכְלָה
בְךָ כָל־עֵץ־לַח וְכָל־עֵץ יָבֵשׁ לֹא־
תִכְבֶּה לַהֶבֶת שַׁלְהֶבֶת וְנִצְרְבוּ־
בָהּ כָּל־פָּנִים מִנֶּגֶב צָפוֹנָה׃
(ד) וְרָאוּ כָּל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה
בִּעַרְתִּיהָ לֹא תִכְבֶּה׃ (ה) וָאֹמַר
אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הֵמָּה אֹמְרִים לִי
הֲלֹא מְמַשֵּׁל מְשָׁלִים הוּא׃

ויהי

כא (א) דעם עוויגען וואָרט
וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט:
(ב) ערדענזאָהן! ווענדע
דיין אַנגעזיכט געגען מיטטאַג
הין, לאַס דיינע רעדע נאַך זי־
דען הינשטראָמען, אונד ווייס־
זאַגע אויף יענען וואַלד אים
זידליכען געפילדע, (ג) שפריך
צו דעם וואַלדע אים זידען: האָ־
רע דען אויספרוך דעם עווי־
גען: זאָ שפּריכט דער העדר,
דער אַללמעכטיגע: זיעהע!
איך לעגע פֿייער אַן אין דיר,
דיעזעס זאָלל פֿערצעהרען אין
דיר יעדען גרינען אונד יעדען
דירדען בוים; דיעזע מעכטיג
לאָדערנדע פֿלאַממע זאָלל
ניכט ערלעשען, אַללעס זאָלל
פֿערבראַננט ווערדען דורך זיא
פֿאָן זידען ביז נאַך נאָרדען.
(ד) אַללע פֿליישליכען וועזען
ווערדען איינזעהען, דאַס איך
דער עוויגע עס אַנגעצינדעט,
וויל עס ניכט ערלעשען ווירד.
(ה) דא ענטגעגנעטע איך: אַ
מיין הערר! אַ אַללמעכטיגער! זיא ווערדען פֿאָן מיר זאַגען:
ער שפריכט אימער ניר אין
גלייכניססען

ר ש " י

כא (ב) דרך תימנה. ארץ ישראל בדרומה של בבל: אל יער השדה. אל בית מקדשי שעתיד להיות כיער ובשדה להחרש להלך בו שועלים: (ג) ונצרבו. ל' צרבת השחין (ויקרא י"ג) על שפתיו כאש צרבת (משלי ט"ז) ל' צרב רטרי"יר בלע"ז ל' כויה: כל פנים מנגב צפונה. כל האנשים שבדרומה של בבל שהוא בצפון: (ה) ממשל משלים הוא. כשאני מתנבא להם בל' משל

ב א ו ר

כא (ב) והטף, בחסרון הפעול, והטף דבריך. תימנה, תימן דרום ונגב מוסבים אל ארץ ישראל, כי היא בדרומה של בבל, והם כפל הדבור במלות שונות. (ג) כל עץ לח וכל עץ יבש, ענינו כל היער. להבת שלהבת, או כפי' בן מלך נמשך להבת אל שלהבת כמו אדמת עפר (דניאל י"ב ב') או כפי' הרד"ק הוכפל הענין במלות שונות לחזק הדבר. (ד) וראו, מוסב על תכבה, כי בעל אשר לא תכבה, יבינו כי ה' בערו. (ה) הלא ממשל משלים הוא, נראה ענינו כך, ידוע כי בימים הקדמונים, אם שאל איש את פי האלילים להגיד לו עתידות מה, הם לא ענו בלשון נכוח, למען אשר יבין כל איש, אבל תמיד בדרך חידה ומליצה, בלשון דמשתמע לתרי אפי, עד אשר לא ידע איש לפתרה; ועל

(ו) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(ז) בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־
יְרוּשָׁלִַם וְהַטֵּף אֶל־מִקְדָּשִׁים
וְהִנָּבֵא אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃
(ח) וְאָמַרְתָּ לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל כֹּה
אָמַר יְהוָה הִנְנִי אֵלַיִךְ וְהוֹצֵאתִי
חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ
צַדִּיק וְרָשָׁע׃ (ט) יַעַן אֲשֶׁר־הִכְרַתִּי
מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע לָכֵן תֵּצֵא חַרְבִּי ל
מִתַּעְרָהּ אֶל־כָּל־בָּשָׂר מִנֶּגֶב
צָפוֹן׃ (י) וְיָדְעוּ כָּל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי
יְהוָה הוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ לֹא
תָשׁוּב עוֹד׃ (יא) וְאַתָּה בֶן־אָדָם
הֵאָנַח בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם וּבִמְרִירוּת

פתח באתנח · תאנח

גלייכניססען. — (ו) דאַ וואַרד
מיר היערויף דעס עווינען
וואָרט אויף דיעזע ווייזע:
(ז) ערדענזאָהן! ווענדע דיין
אַנגעזיכט געגען ירושלים, לאַס
דיינע רעדען נאַך יענען הייליג-
טהימערן הינשטרעמען, אונד
וויזזאַגע איבער דאַז לאַנד
ישראל. (ח) זאַגע צו דעם
לאַנדע ישראל'ס: זאָ זינד דיא
וואָרטע דעס עווינען: איך
פערהענגע איבער דיך, ציע-
הע הערויס מיין שווערדט אויס
דער שיידע, אונד פערניכטע
אויס דיינער מיטטע דען פראָם
(טייגענדען) זאָ וויא דען (פרע-
כען) באָזעוויכט. (ט) דארום,
וויל איך דען פראָם (טייגענ-
דען) זאָ וויא דען פרעכען באָזע-
וויכט אויסראָטטען וויל, דאַ-
רום זאָלל הערויס פאַהרען מיין
שווערדט אויס דער שיידע ווי-
דער יעדעם פליישליכע וועזען
פאָן זידען (ביז נאָך) נאָרדען,
(י) דאַמיט אַללעס ערקעננע, דאַס איך דער עוויגע מיין שווערדט אויס דער שיידע גע-
צאָגען, אונד ניכט צוריקקעהרען זאָלל עס וויעדער דאַהין. (יא) דוא, ערדענזאָהן! קלאַ-
גע מיט צערבראָכענען לענדען (ד. הי. מיט העפטיגעם שמערצע), יאַממערע וועהמוטהפאָלל פאָר

רש"י

משל וחידה כגון יער ואש אוכלת לח ויבש. (ו) ויהי דבר ה' אלי לאמר. הנבא להם נבואה
מפורש שאמרתי לך שים פניך דרך תימנה אני מפרש לך שים פניך אל ירושלם: (ז) והטף.
והנבא וכן אל תטיפו (מיכ' ב') ולא תטיף על בית ישחק (עמוס ז'): אל מקדשים. הוא יער
השדה. מקדשים שני חורבנים: (ח) צדיק ורשע. הוא הלח והיבש: (ט) יען אשר הכרתי
ממך. וידעתי כי ישמחו האומות לאידכם אקלוף עליהם ואגרה את ג"כ בכולם והוא שכתבתי

באור

זה אמרו בני ישראל: הלא ממשל משלים הוא, כלומר דבריו אינם בבירור ובפירוש, כי המה
על פי משל, ואותנו לא תמצא הרעה הזאת, אבל הוגד על אומה אחרת; ע"כ אמר לו ה':
שים פניך דרך ירושלים וגו' כלומר דבר אליהם בפירוש, למען אשר ידעו, כי הם היער אשר
ישרף באש. (ז) מקדשים, כבר בארתיו לעיל. (ח) צדיק ורשע, הוא הלח והיבש (רש"י)
וצדיק אינו צדיק גמור, אבל הנביא יקראהו צדיק בערך אל רעהו אשר ירשיע ממנו, אבל
מ"מ מקום חטא גם הוא וגם עליו ישפוט משפט מות, וכן פרשו גם קצת מחז"ל ונח איש
צדיק כלומר בערך אל אנשי דורו, וע"ד זה מצאנו גם כי שנואה אנכי (בראשית כ"ט ל"ג) ג"כ
בערך למי אשר אהב יותר ממנה. (י) וידעו, במה ידעו כי אני ה' הוצאתי חרבי מתערה?
על אשר לא תשוב עוד, כי לא איש אל וייגע עד אשר יוכרח להשיב החרב אל נדנה.
(יא) בשברון מתנים, בענין מלת מתנים וקשורו עם מלת שבר נראה דעת החכם
דעטמאָלד, כי מדרך לשון עברית לאמן הכח והגבורה במלת מתנים, כידוע,

תֵּאָנַח לְעֵינֵיהֶם׃ (יב) וְהָיָה כִּי־
יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ עַל־מָה אַתָּה נֶאֱנָח
וְאָמַרְתָּ אֶל־שְׁמוּעָה כִי־בָאָה
וְנָמֵס כָּל־לֵב וְרָפוּ כָל־יָדַיִם
וְכִהֲתָה כָל־רוּחַ וְכָל־בִּרְכַּיִם
תֵּלַכְנָה מַּיִם הִנֵּה בָאָה וְנִהְיָתָה
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (יג) וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יד) בֶּן־אָדָם
הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר יְהוָה
אֱמֹר חֶרֶב חֶרֶב הוּחַדָּה וְגַם־
מְרוּטָה׃ (טו) לְמַעַן טְבֹחַ טֶבַח
הוּחַדָּה לְמַעַן־הֱיֵה־לָהּ בָּרָק
מֹרָטָּה אוֹ נָשִׂישׂ שֵׁבֶט בְּנִי מֹאֶסֶת
כל

איהרען אויגען — (יב) אונד ווען
זיא דיך פֿראַגן: וואַריכער יאַמ־
מערסט דוא? זאָ ערוויערערע:
איבער איינע נאַכריכט, דורך
ועלכע, ווען זיא קעממט,
אַללע הערצען הינשווינדען,
אַללע הענרע ערשלאַפֿפֿען, יע־
דעס געמיטה זיך בעטריבט,
אונד אַללע קניעע וויא אויף
דעם וואַססער שוואַנקען ווער־
דען — אונד פֿירוואַהר! זיא
איזט געקאָממען, אונד ווירד
פֿאָללבראַכט, שפריכט דער
הערר.דער עווינע.—(יג) פֿער־
נער וואַרד מיר דאַז וואָרט
דעס עווינען, וויא פֿאָלגט:
(יד) ערדענזאָהן! פּראָפֿעצײ־
הע אונד פֿערקינדיגע: אַלזאָ
שפריכט דער עווינע, זאָ
זאָללסט דוא שפרעכען: דאַז
שווערדט, דאַז שווערדט איזט
שאָן געשערפֿט אונד אויך שאָן
געשליפֿפֿען. (טו) געשערפֿט, דאַמיט עס הינשלאַכטע, געשליפֿפֿען, דאַמיט עס בליט־
צענד זייא —; אָדער קאָננען וויר עטוואַ אונז דאַמיט פֿרייען, דאַס מיינעם זאָהנעס שטאַם
אַללען

ר ש " י

ונלכרנו נה כל פניס הדרומיי': (יד) חרב חרב. שתי חרבות חרב מלך בבל ראשונה ואח"כ
חרב בני עמון ביד ישמעאל בן נתניה שיהרוג את גדליה ואת הנאספים אליו מאחרית החרב
כמו שמפורש (בירמיה מ"א): מרוטה. פורפיא"ה בלע"ז. מנחם חברו לשון שליפה וכן ויתן
אותה למרטה וכן כלם: (טו) היה לה ברק. להיות לה ברק זהורירות פלנדור"ש בלע"ז:
או נשיש. לשון תמיה הוא שמא יש לנו לשמוח עוד: שבט בני מואסת כל עץ. שבט שאני מכה
בה את בני ישראל קשה מכל השבטים ומאוסה היא מכת כל מטה וכל עץ כי אינם אלא לכלו':
ויתן

ב א ו ר

ואם נחבר אל פעל אזר או חגר הוראתו התאמצות והשתדלות לעשות חיל ואליפות מורך הלב
ברוח גבורה (אוטה פֿאַססען) כמו ואתה תאזור מתניך (ירמי' א' י"ז), וכן להפך אם נקשר עם פעל
פתח יורה אליצות הגבורה והולידות מורך הלב, כמו ומתני מלכים אפתח (ישעיה מ"ה א'), ואח"כ
קשורו עם מלת שבר יעלה את מדרגתו ויורה אבידות הכח ורפיון רוח הגבורה בנואש מכל תקוה.
(יב) הלבנה מים, עיין לעיל ז' י"ז בבאורי. הנה באה, השמועה. (יד) מרוטה, כמו שתקרא
נחשת הלטושה נחשת קלל, על אשר נמעט במותה (ראה באורנו לעיל פרשה א' ז'), כן
תקרא חרב חדה גם מרטה, על דבר המלקים הדקים אשר יפלו ממנה בעת החדידה.
(טו) או נשיש, הם דברי הנביא. שבט בני, תרגם יונתן שבטא דבית יהודה וגו'. מואסת
כל

כָּל־עֵץ׃ (טז) וַיִּתֵּן אֹתָהּ לְמָרְטָה לִתְפֹּשׂ בַּכָּף הִיא־הוּחַדָּה חֶרֶב וְהִיא מֹרָטָּה לָתֵת אוֹתָהּ בְּיַד־הוֹרֵג׃ (יז) זְעַק וְהֵילֵל בֶּן־אָדָם כִּי־הִיא הָיְתָה בְעַמִּי הִיא בְּכָל־נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל מְגוּרֵי אֶל־חֶרֶב הָיוּ אֶת־עַמִּי לָכֵן סְפֹק אֶל־יָרֵךְ׃ (יח) כִּי בֹחַן וּמָה אִם־גַּם־שֵׁבֶט

מאס ז

אַללען בילדערדיענסט פֿער־אַכֿטעט? — (טז) שלייפֿען ליעס ער עס שאָן, אום עס מיט דער האַנד צו פֿאַססען, געשערפֿט איזט דאז שווערדט אונד גע־שליפֿפֿען, אום עס דעם וויר־גער אין דיא האַנד צו געבען. (יז) אָ ערדענזאָהן! קלאַגע אונד יאַממערע לויט, דען עס איזט דאַזזעלבע (טווערדט), װעלכֿעס פֿריהער שאָן אין מיי־נעם פֿאָלקע אונד אונטער אַל־לען ערלען ישראל׳ס געווי־טהעט; וויא אונר מיין פֿאָלק בעבטען איינסט שאָן פֿאָר דיעזעם שווערדטע. דאַרום שלאַגע אַן דיא היפֿטע דיר. — (יח) דען וואָהרליך! דיא פריפֿונג קעממט — אונד וואַס געשיעהט, וועון דער שטאַם (דען

בין׃

רש״י

(טז) ויתן אותה. את השבט: למרטה לתפש בכף. למלחמה שתהא נוחה ובנונה לתופשה בכף: היא הוחדה חרב. היא השבט חרב חדה ומרוטה היא לתת אותה ביד נ״נ להרוג בה: (יז) והילל. ל׳ יללה: כי היא. החרב תהיה בעמי ובכל נשיאיהם ושריהם: מגורי אל חרב. קבוצת עמי׳ באים לחרב היו סביבות עמי כן ת״י. מגורי לשון אוגר בקיץ בן משכיל (משלי י׳) אגרה בקציר (משלי י׳) נהרסו ממגורות (יואל א׳) העוד הזרע במגורה (חגי ב׳). ומנחם חברו ל׳ יראה כמו וי״ר מואב (במדבר כ״ב): לכן ספוק אל ירך. לנהי ולקינה: (יח) כי בוחן. כי בחן רב בלבות אחר פורענות הרבה נבחננו בהן שפוט ודבר ורעב וחיה: ומה אם גם שבט

מואסת

באור

כל עץ, שעורו פסילי עץ, כמו שתרגים יונתן למטעי בתר ללמיאעא, ועד״ז תרגמנו האשכנזית. ואולי פשוטו כך, או נשיש, כלומר תהיה זאת תקותינו, ועליה נשיש, כי שבט המוסר אשר הכין ה׳ להכות בו את בני ימאס לכרות את עצי היער; ועץ מוסב על ישראל אשר לו המשילם בתחלת הפרשה. ועד״ז מלאנו ויתבחר מחנק נפשי מות מעצמותי מאסתי לא לעולם אחיה (איוב ז׳ ט״ז) אשר באורו, מאסתי מחנק נפשי. ואולי התברכו בני ישראל בלבבם באמרם, כי המה כל כך בזוים בעיני ה׳, עד אשר ימאס מיסר אותם, על זאת השיב הנביא: (טז) ויתן אותה למרטה, כלומר לשוא תוחילו, כי לכונה זאת נתן אותה למרטה לתפש בכף למען תכרית אתכם. בכף, עם הידיעה, למען תאות מצד חדדתה וחריפתה להתפש מיד ההורג. (יז) היא, מוסב על החרב אשר הוחדה. מגורי אל חרב, תרגמתי כפי׳ רד״ק מענין פחד מלשון ויגר מואב, ופירושו פחדי חרב היו, ובא שם מגורי בסמוך על מלת אל, כמו שבא הסמיכות על מלת על ומלת את, כמו והולכי על דרך שיחו (שופטים ה׳ ו׳), ימשוש את רצין (ישעיה ח׳ ו׳). לכן ספוק אל ירך, לנהי ולקינה (רש״י), ודבר בלשון עבר, על כי מוסב על גלות יהויכין. (יח) כי בחן, כלומר כבר נעשה הנסיון, לא יהיה באופן התנאי, ופשוטו כך: אם השבט אשר מאס בהם הרבה להפיל כל המון החללים, ומה גם אם השבט לא היה מואס בהם; והנביא הודה על דבריהם, כי באמת שפילים הם מאוד בעיני ה׳ ושבטו מואס בהם, אבל מכל מקום יהיו נענשים, וגם זה מוסב על גלות יהויכין. גם יתכן לפרש כי בוחן, אם יבחן. ומה אם גם וגו׳, ומה אם ימלא אחר הבחינה

שבט׃

מֹאֶסֶת לֹא יִהְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (יט) וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא וְהַךְ כַּף אֶל־כָּף וְתִכָּפֵל חֶרֶב שְׁלִישִׁתָה חֶרֶב חֲלָלִים הִיא חֶרֶב חָלָל הַגָּדוֹל הַחֹדֶרֶת לָהֶם׃ (כ) לְמַעַן לָמוּג לֵב וְהַרְבֵּה הַמִּכְשֹׁלִים עַל

כל

בילדערדיענסט) ניכט פֿעראַכ-טעט? — שפריכט דער הערר, דער עוויגע. (יט) דוא ערדענ-זאָהן! ווייזאַגע, אונד שלאַ-גע דיא הענדע צוזאַממען; דען דיעזעס דריטטע שווערדט ווירד דאָפפעלט געטהען, עס איזט איין טעדטענדער שווערדט, איין שווערדט, דאַז לייבען הייפֿט, אונד אינגערסטע דרינגט; (כ) דאַמיט יעדעס הערץ פֿערצאַגע, אונד אין אַללען איהרען טהאָרען זיך צעררינטונגען הייפֿען, אי-בער-

רש"י

מואסת לא יהיה. ומה תהי עוד על בני אם גם שבט מואסת זו תבוא עליו עם שאר הכהן: לא יהיה. עוד בני בעולם וכת"י לא יתקיימון אבל שאר המקרא לא תרגם כך וכן נראה בעיני. ושמעתי בו לשונות רבים וראיתי בספרי פתרונות ולא נתיישבו לי והפייט שייסד בחנוכה (בשבת ראשונה ביוצר) המואסת כל עץ הדקיק המונה מסייעני שקרא את החרב מואסת כל עץ. ויונתן כן תרגם או נשיש וגו' על דחטיאו שבטא דבית יהודה ובנימן לשבטי דישראל כד גלו על דפלחו לטעותא ותבו אינון למטעי בתר צלמי עמיא אף הוא מפרש או נשיש לשון תמיהה. כי בחן ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה ארי אתנביאו עליהון נביא ולא תבו כלומר כבר הדבר בחון שלא ישובו ומה יהא בסופה. אם גם שבט מואסת לא יהיה אמר ואף שבטא דבית יהודה ובנימן מגלא יגלון ובעובדיהון בישא לא יתקיימון מלכות שבט שהיתה מואסת בתבירתה ומלעגת עליהם ועל הרעה הבאת עליהם אף היא לא תהיה ולא תקים. עוד אפתרנו ל"א או נשיש וגו' או שמא נשיש כי תאמר אלי שבט בני מואסת כל עץ מלכי יהודה מואסי ע"א הם כמו שמצינו באחיה שאמר (ד"ה ב' י"ג) ועמכם עגלי הזהב ואסא ויהושפט וחזקיה ויאשיהו שבערו כל ע"א שבעולם שתחת ידם ואף אלו ישובו בתשובה. זעק והילל ואל תשיש על זאת כי היא היתה בעמי ולמה כי בוחן כבר בוחן הדבר לפני שלא ישובו תשובה הוגנת ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה ומה אמתין עוד אפילו אם באו לשוב ולמאוס בע"א לא יתקיים הדבר בידם כי ימהרו לשוב לרשעתם והוא שאמר לירמיה אם ישוב ולא ישוב: (יט) הנבא והך כף אל כף. כדרך הסופדים ומה היא הנבואה: ותכפל חרב שלישתה. אני אמרתי חרב חרבו של נ"נ להחריב ירושלים וחרב בני עמון בגדליה עוד יש חרב של שלישית כפולה כי שתיהן הללו וחרב חללים יהיה והוא חרב החלל הגדול המפלת חללים רבים: החודרת להם. בכל אשר תלאו תרדף אתכם בחדרי חדרים הרי יוחנן בן קרח ושרי החיילים ילכו למצרים שם תשיגם חרב וכן בכל המקומות אשר ימלטו מהם אל ערים בצורות כמ"ש בענין על כל שעריהם נתתי אבחת חרב: (כ) למוג. ל' הנעה. ל"א ל' דבר נמס: והרבה המכשולים. והרבות המכשולים

באור

שבט (בני) לא מאס פסיליהען? — מוסב על פסוק ט"ו וכמו שמתורגם אשכנזית. (יט) ותכפל, ו' תחת כי, למה יכה כף אל כף? על כי תכפל וגו'. שלישתה, מספר יסודי וה"א נוספת וקרא חורבן בית המקדש חרב שלישית, כי שלש פעמים עלו הכשדים על העיר, פעם הראשונה בימי יהויקים ופעם השנית בימי יהוכין (מ"ב כ"ד), ופעם השלישית אשר בה לכדו את העיר היתה בימי צדקיהו (שם כ"ה); ועליה נבא עתה הנביא ואמר, כי החרבנות הראשונות לא תהיינה נחשבות לכלום, בערך אל החרבן האחרונה אשר תהיה כפולה מהראשונות, והוסיף הנביא עוד בספור הפלגת הצרה באמרו חרב חללים וגו'. החדרת להם, פעל הנגזר מהשם, אשר תבוא אל תוך חדרי ביתם. (כ) למוג, הלמ"ד יתירה, כי די לו אם יאמר למען מוג לב ונוסף לתוספת באור ולחזק הדבר (רד"ק). והרבה המכשולים, והרבה

כָּל־שַׁעֲרֵיהֶם נָתַתִּי אִבְחַת־חָרֶב
אָח עֲשׂוּיָה לְבָרָק מְעֻטָּה לְטָבַח׃
(כא) הִתְאַחֲדִי הֵימִנִי הָשִׂימִי
הַשְׂמִילִי אָנָה פָּנַיִךְ מֻעָדוֹת׃
(כב) וְגַם־אֲנִי אַכֶּה כַפִּי אֶל־כַּפִּי
וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃
(כג) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(כד) וְאַתָּה בֶן־אָדָם שִׂים־לְךָ ׀
שְׁנַיִם דְּרָכִים לָבוֹא חֶרֶב מֶלֶךְ־

בבל

בערלאַססע איך זיא דער וואוטה דעס שווערדטעס, עס איזט דעם בליטצע גלייך גע־מאַכט, דאַמיט עס הינשטירצע צום שלאַכטען. (כא) פערייניגע דיך, ווענדע דיך צור רעכטען אונד צור לינקען, וואָהין נור דוא דיך ריכטען קאַננסט. — (כב) אויך איך ווערדע דיא הענדע צוזאַממען שלאַגען, אונד אויסלאַססען מיינען צאָרן; איך, דער עוויגע, האַבע עס אויסגעשפראָכען! — (כג) דאַן וואַרד מיר דאַז וואָרט דעס עוויגען, וויא פאָלגט: (כד) דוא, ערדענזאָהן! מערקע דיר יענע צווייא וועגע, אויף וועלכען דאַז שווערט דעס קעניגס פאָן בבל קאָם.

רש״י

וכן כל הרבה שבמקרא ל׳ הרבות הוא ל׳ פעול: אבחת חרב. יש פותרין טבחת טי״ת תחת אל״ף בא״ט ב״ח. ויש פותרין כמו אבעת ל׳ בעתה ולא יתכן כי התי״ו באבחת אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה והתי״ו בבעתה מן היסוד ואני אומר אבחת חרב השמעת קול הרוגי חרב ל׳ נביחה גלאפיש מי״נט בלע״ז כי נו״ן בנביחה יסוד נופל הוא כמו נו״ן בנסיכה ותבא אל״ף במקומה כמו אחותי באזניכם (איוב י״ג) אסוך שמן (מלכים ב׳ י״ד). ומנחם פירש כמו אימת חרב ואין לו דמיון אלא פתרונו לפי עניינו: אח עשויה לברק. אוי ואח כי עשויה היא ללהט מרוטה ומוברקת: מעוטה לטבח. ועטויה בשמלה עד תתפש בכף לטבח ביום המלחמה ויש פותרין מעטה על ל׳ מיעוט שמתמעטה כשמשננין אותה וטעות הוא בידם כי חסרון הוי״ו ודגשות הטי״ת יורה עליה כי אין המ״ם שורש נתיבה כמ״ם של מעונה ומשובה ומעט׳ ומעלפת ספירים (ש״ר ה׳). ומנחם חבר מעטה ל׳ מחשבה כמו (דניאל ב׳) התיב עיטה וטעי׳. אבל דונש פתר אותו כמו עוטה אור כשלמה (תהלים ק״ד): (כא) התאחדי. אל מקום אחד או לימין או לשמאל: מועדות. מזומנות: (כב) וגם אני אכה כפי אל כפי. אני אומר לך הכה כף אל כף וגם אני כמוך מקונן עליהם ואכה כפי אל כפי אך חמתי בוערת בי והניחותי אותה: (כד) שים לך שנים דרכים. כמו שהוא מסיים המקרא: ויד ברא בראש דרך עיר. פנה לך מקום בראש דרך שאתה בה ועשה לך כמין דרך מפולשת לפרשת דרכים אחד פונה לימין

באור

המכשולים וכן כל הרבה שבמקרא לשון הרבות הוא לשון פעול (רש״י). אבחת חרב, ת״י קטלי חרבא ואין לו ריע במקרא, ויתורגם לפי ענינו. אח, יתכן כיקרא החרב בלד השאלה אח אל הברק בערך מהירתה וזהירתה, כי כמו שהברק ימהר ויליץ, כן גם החרב, ואמר אח ולא אחות לחוזק המשל, כמו לפתח חטאת רובץ (בראשית ד׳ ז׳) ולא רובצת. מעטה, הנכון כדעת החכם בן זאב (באוצר השרשים שרש עטה) כי מעטה לשון מהירות לתשוקה, כמו ויעט העם אל השלל (ש״א י״ד ל״ב). (כא) התאחדי, באשר המשיל החרב להברק, ע״כ אמר התאחדי, אתה והברק תהיו אחד, אנה פניך מעדות, ת״י לאן אפיך מזמנין. (כד) שים לך, לשון שימת עין. מארץ אחד, מבבל. ויד ברא, מבואר בפסוק כ״ו, שאמר

קלקל

בבל מארץ אחד יצאו שניהם
ויד ברא בראש דרך־עיר ברא:
(כה) דרך תשים לבוא חרב את
רבת בני־עמון ואת־יהודה
בירושלם בצורה: (כו) כי־עמד
מלך־בבל אל־אם הדרך בראש
שני הדרכים לקסם־קסם קלקל
בחצים שאל בתרפים ראה
בכבד: (כז) בימינו היה ו הקסם
ירושלם לשום כרים לפתח פה

ברצח

קאממען זאלל; פאן איינעם לאנדע געהען בידע וועגע אויס, דארט אויף דעם שיידעוועגע וועהלט דיא זייטע ער, אם שיידעוועגע דער שטאדט וועהלט ער זיא. (כה) מערקע דיר דען וועג, אויף וועלכען דאז שווערדט קאממען ווירד, געגען רבה (דער הויפטשטאדט) דער קינדער עמון'ס, אדער געגען יהודה נאך ירושלים, דער פעסטע; (כו) דען, דער קעניג פאן בבל שטעללט זיך אם שיידעוועגע, אם אנפאנגע בייעדער וועגע, אום זיך וואהרזאגען צו לאססען, ער לעסט פפיילע שווינגען, אראקעל בעפראגען אונד דיא לעבער בעשויען. (כז) „רעכטס" איזט דער צויבערשפרוך, נאך ירושלים דייטענד, שטורמבעקקע אנצולעגען, איין ווירגען אנצואָרדנען, קריעגסגעשרייא

רש"י

לימין ואחד פונה לשמאל: יצאו שניהם. שני הדרכים: ויד ברא. מקום פנה מן הקולים והנרקנים איסרט"יר בלע"ז ודוגמתו בספר יהושע (י"ז) עלה לך היערה ובראת לך שמה, ועוד כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראתו (שם). ומנחם חברם כלם ל' ברירה כמו ברו לכם איש (ש"א א' י"ז). ברא ליסנ"ט בלע"ז: (כה) דרך תשים לבוא וגו'. סימן שתי דרכים הללו למלך בבל היוצא מארצו על מנת לילך או לירושלים או לרבת בני עמון לאיזה מאיהן שיפול לו גורל בקסמיו עליה כמו שמפורש כי עמד מלך בבל וגו': (כו) אם הדרך. קרפו"ר בלע"ז: קלקל בחצים. ליהט בלהט חצים זרק חץ כלפי מעלה והיא פונה מאליה לימין או לשמאל ולמקום שהיא פונה הוא הגורל, קלקל בחצים חברו מנח' עם נחשת קלל (לעיל א') ועם לא פנים קלקל (קהלת י') ויש משמע קלקל ל' קלקול כמו (ירמיה ד') וכל הגבעות התקלקלו, ויש לועזי' קלקל טרלאי"ט בלע"ז וכן ת"י קלקל בחצים קשת בגיררא: שאל בתרפים. דמות שמדבר במכשפות ויש שעה שמכוונת שאם עושהו באותו שעה יש בו דבור לעולם: ראה בכבד. יש בקיאים קוסמים בכבד: (כז) בימינו היה הקסם ירושלם. כל גורלותיו קסמו לו לבא ירושלים: לשום

באור

קלקל בחצים, כי כפי אשר החץ נפל על יד ימין או על שמאל, נסע או אל ירושלים או אל רבה, וברא הוא לשון ברירה, וכמהו ובראת לך שם (יהושע י"ז ט"ו) וראש הוא כנוי לאם הדרך כאשר אמר בראש שני הדרכים. (כה) דרך תשים וגו', סימן שתי דרכים הללו למלך בבל היוצא מארצו על מנת לילך או לירושלים או לרבת בני עמון לאיזה משתיהן שיפול לו גורל בקסמיו עליה, כמו שמפורש כי עמד מלך בבל וגו' (רש"י). את, כמו אל. ואת יהודה בירושלים בצורה, סרס המקרא, ואל ירושלים הבצורה ביהודה. (כו) אם הדרך, נקראת אם הדרך, שהדרכים פונים אליה והיא להם כאם והם לה כבנות (רד"ק). קלקל בחיצים, לשון תנועה בענין הקלות, כן פירשוהו ר"י והרי"קס, כלומר לוה לירות החיצים ולהפריחם באויר לראות לאיזה צד יפלו. ראה בכבד, יש בקיאים קוסמים בכבד (רש"י), ודעת רש"י בלי ספק על הקסם אשר נקרא בפי הרומיים haruspicina. (כז) בימינו היה הקסם לירושלים, אותו הקסם שהראה לבא על ירושלים, היה בצד הימין, וידוע כי בעלת הקסר

בְּרִ֠צַח לְהָרִ֣ים קוֹל֮ בִּתְרוּעָה֒
לָשׂ֤וּם כָּרִים֙ עַל־שְׁעָרִ֔ים לִשְׁפֹּ֥ךְ
סֹלְלָ֖ה לִבְנ֥וֹת דָּיֵֽק׃ (כח) וְהָיָ֨ה
לָהֶ֤ם כִּקְסָום־שָׁוְא֙ בְּעֵ֣ינֵיהֶ֔ם
שְׁבֻעֵ֥י שְׁבֻע֖וֹת לָהֶ֑ם וְהֽוּא־מַזְכִּ֥יר
עָוֺ֖ן לְהִתָּפֵֽשׂ׃ (כט) לָכֵ֞ן כֹּה־אָמַ֣ר
אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֗ה יַ֚עַן הַזְכַּרְכֶ֣ם עֲוֺנְכֶ֔ם
בְּהִגָּל֣וֹת פִּשְׁעֵיכֶ֗ם לְהֵֽרָאוֹת֙
חַטֹּ֣אותֵיכֶ֔ם בְּכֹ֖ל עֲלִילֽוֹתֵיכֶ֑ם
יַ֚עַן הִזָּ֣כֶרְכֶ֔ם בַּכַּ֖ף תִּתָּפֵֽשׂוּ׃
(ל) וְאַתָּה֙ חָלָ֣ל רָשָׁ֔ע נְשִׂ֖יא
יִשְׂרָאֵ֑ל אֲשֶׁר־בָּ֣א יוֹמ֔וֹ בְּעֵ֖ת עֲוֺ֥ן

שרייא צו ערהעבען, שטורמ־
בעקקע גענען די טארע אוי־
צולענען, וועללע אויפצו־ווער־
פען, אונד איין באָללווערק צו
עררישטען. (כח) איהנען
(ירושלי"ם איינוואָהנערן) שיינט
דיעס פֿאלשע צויבערדייטונג,
נישטינע בעשוועהרונגען זינד עס
איהנען; ער (דער קעניג) אַבער
איהרער זינדע איינגערענק,
ווירד זיא ערגרייפען. (כט) פֿיר־
וואהר! זאָ שפריכט דער העררער
דער עוויגע: וויל איהר אייע־
רע מיססעטהאטען אין עראינ־
נערונג ברינגעט, אינדעם אייע־
רע פֿערגעהונגען אָפֿפֿענבאר
אונד אייערע זינדען אין אלל
אייערעם טהון זיכטבאַר זינד,
דאַרום, וויל איהר זעלבסט
עס אין עראיננערונג ברינגט,
זאָללט איהר דורך זיינע האנד ערגריפֿפען ווערדען. (ל) דוא אבער, דעם טאָרעם. שולדיגער
באָזעוויכט, דוא פֿירשט ישרא"ס, דעססען טאַג (זור שטראַפֿע) דאַן קעממט, ווען דיא מיססעטהאַט

רש"י

כרים. שלטונים ממונים ראשי גייסות: לשום כרים על שערים. אתה וגיים שלך שב על שער פלוני: לשפך סוללה. שופכין עפר וסוללין ומוברין אל גבוה ובונין אותה כעין שבונין תלי המגדלים לעמוד עליו ולהלחם בבני העיר: (כח) והיה להם. לישראל מה שעשה נ"נ כקסום שוא ולא יאמינו שיכליא אך נאמת שבועי שבועות להם מ"ט פעמים קסם להם נ"נ וכל הקסמים כוונו זה כזה: והוא מזכיר עון להתפש. ונ"נ נקסמו את קסמיו היה מזכיר עונות שביד ישראל שהיו מודיעים לו עמון ומואב שביניהם שהיו שומעין את תוכחות הנביאים: להתפש. שהיו ישראל נתפשים בידו: (כט) יען הזכרכם עונכם. שאתם מחדשין עבירות מיום אל יום ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם: בהגלות פשעיכם. החדשים: להראות חטאתיכם. הישנים: יען הזכרכם. לפני לרעה לפיכך בכף תתפשו ביד מלכא דבבל תתמסרון: (ל) חלל רשע. חייב להיות חלל ברשעך: נשיא ישראל. לצדקיהו: בעת עון קץ. בעת נתמלאת

באור

על לד הימין היתה סימן ההלחם. (כח) והיה להם, בעיני יושבי ירושלים. שבעי שבועות, כפשוטו שבועה ממש, וכ' כקסם ומלת שוא, משך עצמו ואחר עמו, ושעורו והיה כשבעי שבעות שוא להם. והוא מזכיר עון, מלך בבל מזכיר פשעת ירושלים אשר מרדו בו, ולפי הכוונה הזאת תרגם גם המתרגם דע וועטטע. (כט) יען הזכרכם עונכם, שאתם מחדשים עבירות מיום אל יום, ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם, (רש"י). בהגלות פשעיכם, החדשים, (הנ"ל), ולפי כוונה הזאת מתורגם אשכנזית. בכף, בה"א הידיעה כף נ"נ (רד"ק). (ל) ואתה חלל, פירוש הפסוק הזה נראה, כפי' יונתן, וזאת חייב קטלא רשיעא רבא דישראל

קֵֽץ׃ (לא) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרִים הָעֲטָרָה
זֹאת לֹא־זֹאת הַשָּׁפָלָה הַגְבֵּהַ
וְהַגָּבֹהַּ הַשְׁפִּיל׃ (לב) עַוָּה עַוָּה
עַוָּה אֲשִׂימֶנָּה גַּם־זֹאת לֹא הָיָה
עַד־בֹּא אֲשֶׁר־לוֹ הַמִּשְׁפָּט
וּנְתַתִּיו׃ (לג) וְאַתָּה בֶן־אָדָם
הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל־חֶרְפָּתָם
וְאָמַרְתָּ חֶרֶב פְּתוּחָה לְטֶבַח
מְרוּטָה לְהָכִיל לְמַעַן בָּרָק׃

צו ענדע איזט. (לא) צו דיר שפריכט דער הערר, דער אלל־מעכטיגע אלזא: לעגע אב דאז דיאדעם, גיב הינוועג דיא קראנע, ווערער דיזעס נאך יענעס (זאָנסט רוה האבען), דאז ניעדריגע זאָלל ערהאָבען ווערדען, דאז האָהע אבער זאָלל הערבשטירצען. (לב) אונהייל, אונהייל, יא אונהייל וויל איך שטיפטען! אויך דיעס אבער געשיהט ניכט, ביז יענער קעממט, דער דאז רעכט האט דאצו, דעם איך עס געבע. — (לג) פערנער זאָללסט דוא, ערדענזאָהן! ווייזאגען, או.ד זאָללסט שפרעכען: זאָ פערהענגט עס דער הערר, דער אללמעכטיגע, איבער דיא קינדער עמון'ס צו איהרער שמאך — פערקינדע עס (מיט דען וואָרטען): דאז שווערדט — דאז שווערדט איזט געציקט צום שלאכטען, איזט געשליפפען, דאמיט עס בליט.

בחוות

רש"י

השחה והגיע העון האחרון הממלא את השאה: (לא) הסיר המצנפת וגו'. כתרגומו אעדי מצנפתא מסריה כהנא רבא ואבטל כיתרא מצדקיה מלכא אמר דין ודין באתריה לא יתקיים: השפלה הגבה וגו'. גדליה בר אחיקם דלאו הות דיליה יסבינה וצדקיה דדיליה היא תעדי מיניה: (לב) עוה עוה. לשון עי השדה ל' חורבה אחר חורבה פעמים וג' אשימנה כבר ניטלה מיכניה ונתנה לצדקיה ומצדקיה אתן לגדליה הרי ג'. ומנחם חבר עוה עם עותה ושתי המלכה (אסתר א') העוינו והרשענו (תילים ק"ו): גם זאת לא היה. גם לגדליה לא יתקיים עד בא ישמעאל בן נתניה: אשר לו המשפט. אשר עליו שמתי להפרע נקמתי ומשפטי: ונתתיו. בידו: (לג) אל בני עמון ואל חרפתם. אשר שמחו בנפול גורלו של נ"נ בקסמיו לבא על ירושלם וחרפו אותי ואת עמי לאמר יד עכו"ם שלהם רמה להפיל חללים רבים: למען ברק.

באור

דמטא יום תבריה עדן תושלמת חובוהי. עון קץ, עיין רש"י. (לא) הסיר, הסיר והרים ענין מקור וכן הגבה והשפיל, כאילו אמר אסיר המצנפת וארים העטרה מעל ראש המלך, ור"ל שיסיר מעל ראש המלך מלכות יהודה שיגלה המלך צדקיה לארץ אויביו (רד"ק). זאת לא זאת, תחסר וי"ו החבור, ולא משך גם אל הקודם לו, כלומר לא זאת ולא זאת, ומוסב על המצנפת ועל העטרה. השפלה הגבה, אינני מהנביאות אבל זה דרך כללות ונתינת הטעם למה תוסר המצנפת מראש צדקיהו, על כי נשא את לבבו. (לב) עוה, מנחם חבר עוה עם עותה ושתי המלכה (אסתר א' ו') העוינו והרשענו (תהלים ק"ו ט"ו). (לג) ואל חרפתם, המפרשים פרשו את המלה הזאת על הדברים המחרפים והמגדפים ועל שמחת בני עמון על מפלת ישראל, ואני לא אוכל להבין, איך בני עמון שמחו על מפלת ישראל, אחרי אשר ידעו כי גם עליהם יבא; על כן נכון לפתרו על חרפת בני עמון, אחרי אשר גם הם ינוצחו ממנו. פתוחה, אמר פתוחה לפי שהוציאה מתערה, כי בשהיא בתוך תערה היא סגורה ובשהוציאוה מתערה היא פתוחה, (רד"ק). להכיל, נראה דעת הרד"ק כמו להאכיל, וכן אזין עד תבונותיכם (איוב ל"ב י"א) כמו אאזין, ולא יהל שם ערבי (ישעי' י"ג כ') כמו ולא יאהל. למען ברק, ברק שם וענינו החרב מרטה למען תהיה להרוג, כמו הברק, עד אשר בעוד

(לד) בַּחֲזוֹת לָךְ שָׁוְא בִּקְסָם־לָךְ
כָּזָב לָתֵת אוֹתָךְ אֶל־צַוְּארֵי חַלְלֵי
רְשָׁעִים אֲשֶׁר־בָּא יוֹמָם בְּעֵת
עֲוֺן קֵץ׃ (לה) הָשַׁב אֶל־תַּעְרָהּ
בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־נִבְרֵאת בְּאֶרֶץ
מְכֻרוֹתַיִךְ אֶשְׁפֹּט אֹתָךְ׃
(לו) וְשָׁפַכְתִּי עָלַיִךְ זַעְמִי בְּאֵשׁ
עֶבְרָתִי אָפִיחַ עָלָיִךְ וּנְתַתִּיךְ בְּיַד
אנשים

צענר פֿערצעהרע! (לד) וועה־
רענד מאַן דיר ערטהיילט דיא
פֿאַלשען וויזזאַגונגען, אונד דיר
פֿאַלשע אָראַקעל גיבט,
שטרעקט עס דיך הין אויף דיא
לייבנאַמע יענער ערשלאַגענען
באָזעווילטער, דערען טאַג
דאַן קעממט, ווען דיא מיס־
סעטהאַט ענדעט. (לה) אָ!
שטעקקע (דיין שווערדט)
נור ווידער אין דיא שיידע,
דען, שאָן אַן דעם אָרטע וואָ
דוא צור וועלט קאַמסט, אין
דעם לאַנדע דיינער געבורט
ווערדע איך דיך ריכטען; (לו) מיינען צאָרן ווערדע איך אויס שיטטען איבער דיך, מין
פֿייערגרים זאָלל דיך ערגרייפֿען, אונד וואוטהענטבראַננטען מעננערן ווערדע איך דיך
אי־

רש"י

למען לא יתחך מראה להט שלה בחלליה: (לד) בחזות לך שוא. קוסמי עמון חזו לרס
שוא לאמר לא יבוא עוד עלינו: לתת אותך אל צוארי חללי רשעים. להטעותך ולתת
את צואריך כצוארי חללי רשעים של ישראל: אשר בא יומם. יום שלהם: (לה) השב. כמו
השב שברי השי"ן רפה המתיני עד שוב חרב שעל ישראל אל תערה ואח"כ כשיגמור נקמתו
בישראל ישוב עליך ובמקום אשר נבראת וגומר: (לו) אפיח עליך. לשון נפיחת אש במפוח:
אנשים בוערים. מנהיגין עצמן בשגעון לאכל ולהשחית: חרשי משחית. אומנין לקטלא: זה
ימי"ם רבי"ם שפי"רשתי פר"שה ז"ו כאש"ר כתו"ב למע"לה עכשי"ו אנ"י רו"אה בשינו"י לשונ"ות
שב"ה שאי"ן הנבי"א מדב"ר אל"א ע"ל המר"ב. לתת אותך אל צוארי חללי הרשעים וגו' השב
אל תערה וגו' אפיח עליך וגו' אינו נופל לי זה אלא על מתכת וכן חרשי משחית. ונראה
בעיני שעל נ"נ נאמרה נבוא' זו וכן משמע הנבא ואמרת כה אמר ה' אלהי' על בני עמון ועל
חרפתם כלומר (שחרפתי שמחרפי' היו) על נ"נ (בשביל נ"נ) שבני עמון מחרפים את ישראל על
שהחריבם נ"נ: חרב חרב פתוחה. חרב נ"נ הכפולה לבאת בשני הדרכים על ירושלם ועל בני
עמון כמו בפרשה העליונה הרי פורענות לבני עמון: בחזות לך שוא בקסם לך כזב. אתה
סבור כי ע"י קסמיך של הבל ושוא וכזב אתה מצלית שחרבך נתונה אל צוארי חללים הרשעים
שבא יומם בגזרה מלפני בעת תשלום את קיצם: השב אל תערה. כלו' העת תבוא שתשוב אל
תערה ותקבל החרב פורענותם מיד מלכי מדי ואז אפיח עליך באש עברתי ותהיה נתונה ביד נפחים
פועים שהם חרשי משחית שיבואו למדי' ולמורט' כאשר מאז ישחיתוך:
בערים

באור

בני עמון יקסמו קסם לדעת אם מלך בבל יצליח במלחמתו נגדם, כבר יפלו אל צוארי חללי
הרשעים. (לד) בחזות, מוסב אל הפסוק הקודם. לתת אותך, בעוד תקסם כזב יבא אליך
פתאום כברק ויתן את אליך על צוארי וגו'. רשעים, מוסב על ישראל. עון קץ עיין לעיל (ל').
(לה) השב אל תערה, דברי הנביא אל בני עמון, כי בלי ספק התאמצו לקדמהו ולצאת
נגדו למלחמה, ע"כ אמר: השב את החרב אל תערה, כי בטרם תצא עוד מארצך כבר יבא
אליך ובמקום אשר נבראת אשפטך. מכרתיך, ראה את באורנו לעיל ט"ז ג'.
בערים

אֲנָשִׁים בֹּעֲרִים חָרָשֵׁי מַשְׁחִית׃
(לז) לָאֵשׁ תִּהְיֶה לְאָכְלָה דָּמֵךְ יִהְיֶה
בְּתוֹךְ הָאָרֶץ לֹא תִזָּכֵרִי כִּי אֲנִי
יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃

כב (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (ב) וְאַתָּה בֶן־
אָדָם הֲתִשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר
הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ אֵת כָּל־
תּוֹעֲבוֹתֶיהָ׃ (ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ
לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ
לְטָמְאָה׃ (ד) בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ
אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית
טָמֵאת וַתַּקְרִיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא
עַד־שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה

לגוים

איבערלאססען, דיא ערפינ-
דעריש זינד אים פערדערבען.
(לז) דעם פייער זאָללסט דוא
צום רויבע ווערדען, דיין בלוט
זאָלל אין דיינעם לאַנדע פער-
גאָססען, אונד זאָ דיין אַנדענ-
קען גאַנץ פערלעשט ווער-
דען. —— איך, דער עוויגע,
האַבע עס זאָ פערהענגט.
כב (א) דעם עוויגען וואָרט
וואַרר פערנער מיר,
וויא פאָלגט: (ב) דוא ערדענ-
זאָהן! וויללסט דוא ריכטען?
וויללסט דוא דיעזע בלוטשול-
דיגע שטאַדט ריכטען? מאַכע
איהר בעקאַננט אַללע איה-
רע שאַנדטהאַטען; (ג) זאַגע:
זאָ שפריכט דער העדר, דער
עוויגע: איינע שטאַדט, דיא
אין איהרער מיטטע בלוט
פערגיעסט, דיא זיך נעטצען
מאַכט, אונד זיך דאַמיט פער-
אונרייניגעט, דערען שטראַפ-
צייט קעממט (מוכחוים וויילדיך).
(ד) דורך דאַז בלוט דאַז דוא
פערגאָססען, האַסט דוא דיך
(טווער) פער שולדעט, דורך דיינע נעטצען דיא דוא דיר מאַכטעסט, האַסט דוא דיך
פעראונרייניגעט; דוא האַסט אַלזאָ זעלבסט גענעהערט דיינע שטראַפצייט, אונד זעלבסט
דאַז ענדע דיינער יאַהרע הערבייא געפיהרט; דאַרום לאַס איך דיך צום שפאָטט אַללער
פעל-

רש"י

כב (ב) התשפוט את עיר הדמים. ירושלם: והודעתה. מפיק ה"א והודעת אותה:
(ג) עיר שופכת דם בתוכה לבוא עתה. הרי מקר' מסורס וזהו פי' עיר שופכת דם
בתוכה אמר ה' אלהים לבוא עתה: ועשתה גלולים. כמו ואשר עשתה גלולים וגו': (ד) עד
שנותיך. גזירת ונושנתם (דברים ד') בגי' שאמר משה: וקלתה. דנה שהכל נדברים ביך.
פרלרי"ן

באור

(לו) בערים, תרגמתיו מלשון והסנה בוער באש, ואז יאות גם לתרגם חרשי משחית כיונתן
דאומנין לחבלא.
כב (ב) התשפט, ראה באורנו לעיל כ' ד'. (ג) עיר שפכת דם, עיר אשר בתוכה נשפך
דם. לבוא עתה, ענינו אלי לא מעלה כי אם בשפיכת דם כבר בא עתה,
ואף גם מה עתה, אחרי אשר הוסיפה פשע על פשע ועשתה גלולים. (ד) עד שנותיך,
תאמר

לַגּוֹיִם וְקַלָּסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃
(ה) הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ
יִתְקַלְּסוּ־בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת
הַמְּהוּמָה׃ (ו) הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־
דָּם׃ (ז) אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ לַגֵּר
עָשׂוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה
הוֹנוּ בָךְ׃ (ח) קָדָשַׁי בָּזִית וְאֶת־
שַׁבְּתֹתַי חִלָּלְתְּ׃ (ט) אַנְשֵׁי רָכִיל
הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם וְאֶל־
הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ
בְתוֹכֵךְ׃ (י) עֶרְוַת־אָב גִּלָּה־בָךְ
טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ׃ (יא) וְאִישׁ
אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה
וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְזִמָּה וְאִישׁ
אֶת־אֲחֹתוֹ בַת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ׃

שחד

תרגום אשכנזי

פֿעלקער אונד צור שמאך אַל=
לער לענדער ווערדען. (ה) דיא
נאַהען אונד דיא פֿאַן דיר ענט=
פֿערנטען זאָללען דיך פֿער=
שפּאָטטען, דוא נאַמען=אונ=
ריינע, דוא פֿיעל צערריטטע=
טע! (ו) זיעהע! ישראל'ס פֿיר=
שטען, דיא אונטער דיר וואַ=
רען, נעבּרויכֿטען יעדער זיי=
נע מאַכֿט אום בלוט צו פֿער=
גיעסען; (ז) פֿאַטער אונד מוט=
טער ווערדען גערינג נעשעטצט
אין דיר, דען פֿרעמדען אין
דיינער מיטטע בעהאַנ=
דעלן זיא מיט געוואַלטטהאַט,
דיא וואַיזען אונד וויטווען אונ=
טער דיר בעדריקקען זיא.
(ח) מיינע היילינטהימער פֿער=
אַכֿטעסט דוא, אונד מיינע רו=
הע־טאַגע ענטווייהעסט דוא;
(ט) פֿערלייםדער זינד אין דיר
אום בלוט צו פֿערגיעסען,
אויף דען (געטצען=) בערגען
שפּייזען זיא, אונד טרייבען
אונצוכֿט אין דיינער מיטטע.
(י) דיא בלאָסע דעם פֿאַטערס
ווירד אויפֿגעדעקט בייא דיר,
דיא אַבּגעזאָנדערטע (אונרייגע) שענדען זיא בייא דיר. (יא) יעדער בע=
געהעט שאַנדטהאַט מיט דעם ווייבע זיינעס נעכֿסטען, יעדער ענטעהרט דורך אונצוכֿט
זיינע שוויעגערטאָכֿטער, אונד שענדעט בייא דיר זיינע אייגענע שוועסטער, דיא טאָכֿטער

זיינעם

רש"י

פרלרי"ן בלע"ז: (ה) יתקלסו בך. ומה היא הקלסות טמאת השם זו היא שטמאת את שמה שהיו נקראים עם קדוש בנים ליוצרם וגרמו עצמם להקרות עם טמא שפתים (ישעיה ו'): (ו) איש לזרועו. כל דאלים גבר: (ז) אב ואם הקלו בך. כל התועבות שבפרשת קדושים תהיו שהוזהרו עליהם נמנו כאן: (ח) קדשי בזית. ולא כמו שאמרתי לרצונכם תזבחו (ויקרא י"ט): (ט) ואל ההרים אכלו בך. ובטוריא פלחו ביך לטעוותא: זמה עשו. עצות של רשעה:

ותבלעי

באור

תחסר מלת קץ, כלומר עד קץ שנותיך. (ו) איש לזרועו, כל דאלים גבר, (רש"י)・(ט) אנשי רכיל וגו' למען שפך דם, יתכן כי דבר מה־רשעים האלה אשר בעד מחיר כסף ענו בא"ש

לדיק

(יב) שֹׁחַד לָקְחוּ־בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־
דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחַתְּ וַתְּבַצְּעִי
רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק וְאֹתִי שָׁכַחַתְּ נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (יג) וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי
אֶל־בִּצְעֵךְ אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ
אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכֵךְ׃ (יד) הֲיַעֲמֹד
לִבֵּךְ אִם־תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִךְ לַיָּמִים
אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי יְהֹוָה
דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ (טו) וַהֲפִיצוֹתִי
אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת
וַהֲתִמֹּתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃
(טז) וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם וְיָדַעַתְּ
כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃ (יז) וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן־אָדָם הָיוּ־לִי
בֵית־יִשְׂרָאֵל לְסִוג כֻּלָּם נְחֹשֶׁת

לסיג קרי   ובדיל

זיינעם פאטערם ; (יב) בעשטע־
כונג נעהמען זיא אן בייא דיר
אים בלוט צו פערגיעסען, צינ־
זען אונד איבערשוס נימםסט
דוא, דיינען נעכסטען בעאינ־
טרעכטיגעסט דוא געוואלט־
טהעטיג — אונד מיך פער־
גיססעסט דוא— שפריכט דער
הערר, דער עוויגע. (יג) פיר־
וואהר ! איך קאן נור דיא הענ־
דע צוואמטענשלאגען איבער
דיינען רויב, דען דוא פער־
איבטעסט, אונד איבער דאז
בלוט, דאז אין דיינער מיטט־
פלאס. (יד) ווירד דיין מוטה
בעשטעהען ? — ווערדען דיי־
נע קרעפטע שטארק גענוג זיין
פיר דיא טאגע דיא איך דיר
בערייטע ? — איך דער עוויגע
האבע עס אויסגעשפראכען,
אונד פאללפיהרע עס אויך.—
(טו) צערשטרייען ווערדע איך
דיך אונטער דיא נאציאנען,
דיך פעראיינצעלן אין דיא
לענדער, אונד זא גאנץ פער־
טילגען דיינע אונרייניגקייט פאן דיר . (טז) ערשלאגען זינקסט דוא ניעדער דורך דיי־
נע אייגענע שולד פאר דען אויגען דער פעלקער ; דא ווירסט דוא (שטערבענד) ערקעננען,
דאס איך דער עוויגע בין. (יז) פערנער וואַרד מיר דעם עוויגען וואָרט, וויא פאלגט:
(יח) ערדענזאהן! דאז הויז ישראל איזט מיר שלאקקען געווארדען, אללע זינד וויא
קופפער

רש"י

(יב) ותבלעי רעיך בעושק. העשרת את אוהביך בעושק שעשקת מן העניים. לשון אחר ותבלעי לשון גזל כמו ובוצע ברך נאץ ה' (תהלים י') וכה פתרונו ותגזלי לרעיך בעושק: (יג) הכיתי כפי. בעקתי ווי וקינה: אל בצעך. כאן למדנו שהגזל קשה מן הכל שעליו נחתם גזר דין: (יד) אשר אני עושה אותך. פועל לך כפעלך: (טו) והתימותי. וכליתי: (טז) ונחלת בך. תתחלחלי בעצמך על מה שעשית: (יח) לסיג. תערובות פסולת המעורב בכסף וזהב וצריך להתיכו

באור

לדיק. עד שקר לשען ישפט עליו משפט מות, כאשר מלאנו בנבות היזרעאלי. (יד) אותך, תרגמו השבעים: אתך עמך כאלו נכתב בתוכך ובדרך הזה תרגמתי. (טז) ונחלה, נפעל משרש חלל, מלשון ולבי חלל בקרבי, (תהלים ק"ט כ"ז). (יח) לסיג, מוסב על נחשת ובדיל וברזל וגו'

וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת בְּתוֹךְ
כּוּר סִגִים כֶּסֶף הָיוּ׃ (יט) לָכֵן כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הֱיוֹת כֻּלְּכֶם
לְסִגִים לָכֵן הִנְנִי קֹבֵץ אֶתְכֶם אֶל־תּוֹךְ
יְרוּשָׁלִָם׃ (כ) קְבֻצַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת
וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת וּבְדִיל אֶל־תּוֹךְ
כּוּר לָפַחַת־עָלָיו אֵשׁ לְהַנְתִּיךְ כֵּן
אֶקְבֹּץ בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וְהִנַּחְתִּי
וְהִתַּכְתִּי אֶתְכֶם׃ (כא) וְכִנַּסְתִּי
אֶתְכֶם וְנָפַחְתִּי עֲלֵיכֶם בְּאֵשׁ
עֶבְרָתִי וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ׃
(כב) כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף בְּתוֹךְ כּוּר כֵּן
תֻּתְּכוּ בְתוֹכָהּ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה שָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עֲלֵיכֶם׃
(כג) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(כד) בֶּן־אָדָם אֱמָר־לָהּ אַתְּ אֶרֶץ לֹא

מטהרה

קופפער, וויא צין, וויא איי= זען אונד וויא בלייא אים שמעלצטיעגעל; שלאַקקען זינד דיא איינסט זילבער וואַרען. (יט) דאַרום שפריכט דער העדר, דער עוויגע: וייל איהר אַללע צו שלאַקקען געוואָרדען, וויל איך איך צוזאַממענברינ= גען אין דער מיטטע ירושלים'ס. (כ) וויא מאַן זילבער, קופפער, אייזען בלייא אונד צין אין דעם שמעלצטיגעל צוזאַממענגיבט, אום פייער דאַראַן צו פאַכען, דאַמיט עס שמעלצע; זאָ וויל איך אין מיינעם צאָרנע אונד אין מיינעם גרימע אייך צו= זאַממען ברינגען, אייך היניין לעגען, אונד שמעלצען. (כא) יאַ צוזאַממען ברינגען וויל איך אייך, וויל מיינען פייערגרים אויף אייך הינשטראָמען לאַס= סען, אונד איהר זאָללט דאַרין געשמעלצט ווערדען. (כב) וויא דאַז זילבער אים טיעגעל צער= שמעלצט וויררד, זאָ זאָללט איהר דאַרין צערשמעלצט ווערדען, אונד ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע מיינען גרים איבער אייך אויסגעשיטטעט. (כג) דעם עוויגען אַנאָרדנונג וואַרד מיר (אויך) מיט דיעזען וואָרטען: (כד) ערדענזאָהן! שפריך צו דעמזעלבען (דעם לאַנדע): דוא ביזט איין

ניכט

ר ש " י

להתיכו בא"ש לצורפו: כור. שצורפין בו זהב: (כ) קבוצת כסף. כאשר יקבוץ הצורף את כל הסיגים אל תוך כור: לפחת. לנפח: להנתיך. וילקת מתרגם ותתיך:

ב א ו ר

וגו' דסמוך; כי בערך אל הכסף הם נחשבים כסיג. בתוך כור, מוסב על ירושלים, וקראה כן ע"ש סופה, כי שם יקבצם כבתוך כור להתיכם (לקמן פסוק כ'). סיגים כסף היו, ענינו כסף הי' לסיגים, והנביא רצה להגיד כי גם האנשים הצדיקים אשר דמו להכסף כאשר באו לירושלי', נהפכו לסיגים, ולא כי כל הכסף היה לסיגים, אלא רובו ככולו, והמשל בגדול וקטן כלה, כי ערך הנחשת נפלה מערך הכסף ובדיל מנחשת וגו', וכן היו ישראל בערך אל צדקתם, וזה הדבר אשר כבר אמרתי במקום אחר, כי אם אמר הנביא: והכרתי ממך צדיק ורשע, הנביא לא חשב כי גם צדיק גמור יכרת, כי חלילה מה'! השופט כל הארץ לא יעשה משפט,

קבל

מְטֹהָרָה הִיא לֹא גֻשְׁמָהּ בְּיוֹם
זָעַם׃ (כה) קֶשֶׁר נְבִיאֶיהָ בְּתוֹכָהּ
כַּאֲרִי שׁוֹאֵג טֹרֵף טָרֶף נֶפֶשׁ אָכָלוּ
חֹסֶן וִיקָר יִקָּחוּ אַלְמְנוֹתֶיהָ הִרְבּוּ
בְתוֹכָהּ׃ (כו) כֹּהֲנֶיהָ חָמְסוּ תוֹרָתִי
וַיְחַלְּלוּ קָדָשַׁי בֵּין־קֹדֶשׁ לְחֹל לֹא
הִבְדִּילוּ וּבֵין־הַטָּמֵא לְטָהוֹר לֹא
הוֹדִיעוּ וּמִשַּׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ
עֵינֵיהֶם וָאֵחַל בְּתוֹכָם׃ (כז) שָׂרֶיהָ
בְקִרְבָּהּ כִּזְאֵבִים טֹרְפֵי טָרֶף
לִשְׁפָּךְ־דָּם לְאַבֵּד נְפָשׁוֹת לְמַעַן
בְּצֹעַ בָּצַע׃ (כח) וּנְבִיאֶיהָ טָחוּ לָהֶם
תפל

ניכט גערייניגטעם לאַנד, דאַ־
רום וויררסט אַם טאַגע דעם
צאָרנס דוא ניכט געטרענקט
דורך רעגען. (כה) דיא פּראָ־
פֿעטענראָטטע אין דיינער
מיטטע גלייכט דעם ברילל־
דען רויבגיעריגען לאַווען, ווען
ער זיינען רויב פֿערצעהרט;
זאָ צעהרען זיא איך, דיא מענ־
שען, דאַז קרעפֿטיגסטע אונד
שעטצבאַרסטע נעהמען זיא,
אונד הייפֿען דיא וויטווען בייא
דיר. (כו) דיא פּריעסטער
אונטערדריקען געוואַלטטהע־
טיג מיינע לעהרע, ענטווייהען
מיינע הייליגטהימער, אונ־
טערשיידען ניכט צווישען היי־
ליגעם אונד געמיינעם; (זאָ
(איבער דען אונטערשיעד צווי־
שען דעם אונריינען אונד ריינען בעלעהרען זיא ניכט, אונד פֿאָן מיינען רוהעטאַגען ענט־
פֿערנען זיא איהר אויגענמערק. זאָ ווערדע איך ענטווייהעט אונטער איהנען. (כז) דיא
בעפֿעהלסהאַבער דאַרין גלייכען דען רויבגיעריגען וועלפֿען, דיא נור בלוט פֿערגיעסען, מענ־
שען נור פֿערניכטען, אום איהרע האַבזוכט צו בעפֿריעדיגען. (כח) דיא פּראָפֿעטען דאַרין
וויס־

רש"י

(כד) לא גשמה ביום זעם. לא נתן גשם הראוי לה לטהר ביום זעם ופירוש סדר כתרגומו ולא אתעבידו בה עובדין טבין דיגנון עלה ביום לווט: (כה) קשר נביאיה. נקשרים יחד בעצם רעה: נפש אכלו. שהיו נוטלין שוחד ומחזיקים ידי מרעים להרוג ולגזול ולבוז ונבאין להם שלום: חוסן. ממון: (כו) חמסו תורתי. עליהם היה להוכיח ולהורות ולהודיע חק ומשפט ולא עשו הרי זה חמס שחמסוה מן הצריכין ללמוד: ואחל. ונתחללתי: (כז) למען בצוע בצע. לחטוף ממון: (כח) טחו להם תפל. דומין לטוחי בנין טיט שאינו מעורב כל צרכו שאין בו תבן וסוא נפסר מאליו כבא עליו גשמים ולשון תפל כל דבר המחוסר תקון:

באור

אבל קראהו לדיק בערך אל רעהו אשר הרשיע עוד ממנו, אמנם גם הוא רשע. (כד) לא גשמה, נראה כאלו תחסרנה מלות על כן, וענינו: על אשר את ארץ לא מטהרה, על כן לא גשמה וגו', ובאר במלת גשם לסמן בה שלילת כל ברכה מארצם, כי הגשם יקר מאד בארצות הקדם, ואם יעצרו השמים, הארץ לא תתן את יבולה. והפסוק הזה ענין בפני עצמו. (כה) חסן, עשר, ופירושו חוזק, כמו והיה החסן לנערת (ישעיה א' ל"א). אלמנתיה, כי על ידי ענותיהם הרעות, נפלו העם אל מחנה כשדים והיו להם לשלל. (כו) כהניה חמסו תורתי, נראה כדעת החכם בן זאב (בא"הז שרש חמס) כל מעשה שמעות משפטו ביד רמה להרע, נקרא חמס, וע"כ יבוא גם על המעול בדבר אחר שאיננו ממון. חמסו תורתי, שהסירו הכהנים התורה מללמד אותה לעם. (כח) טחו להם טפל, ראה באורנו לעיל י"ג

תָּפֵל חֹזִים שָׁוְא וְקֹסְמִים לָהֶם
כָּזָב אֹמְרִים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה וַיהוָה לֹא דִבֵּר: (כט) עַם
הָאָרֶץ עָשְׁקוּ עֹשֶׁק וְגָזְלוּ גָּזֵל וְעָנִי
וְאֶבְיוֹן הוֹנוּ וְאֶת־הַגֵּר עָשְׁקוּ
בְּלֹא מִשְׁפָּט: (ל) וָאֲבַקֵּשׁ מֵהֶם
אִישׁ גֹּדֵר־גָּדֵר וְעֹמֵד בַּפֶּרֶץ לְפָנַי
בְּעַד הָאָרֶץ לְבִלְתִּי שַׁחֲתָהּ וְלֹא
מָצָאתִי: (לא) וָאֶשְׁפֹּךְ עֲלֵיהֶם
זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי כִּלִּיתִים
דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתַתִּי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה:

כג (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
(ב) בֶּן־אָדָם שְׁתַּיִם נָשִׁים
בְּנוֹת אֵם־אַחַת הָיוּ: (ג) וַתִּזְנֶינָה
בְמִצְרַיִם בִּנְעוּרֵיהֶן זָנוּ שָׁמָּה
מעכו

וויססען מיט טרונג אַללעס צו איבערטינכֿען, געבען פֿאַלשע ערשיינונגען פֿאָר, טיישען דורך איהרע צויבערקינסטע, אונד זאַגען: דער הערר דער אַללמעכֿטיגע האַט זאָ געשפראָכֿען: דאַדאָך דער עווינע עס ניכֿט געשפראָכֿען.
(כט) דאַז געמיינע פֿאָלק בעדריקט גנוואַלטטהעטיג, בענעהם רייבעריען, בעטריגט דען אַרמען אונד דירפֿטיגען, אונד דריקקעט דען פֿרעמדען מיט אונגערעכֿטינקייט.
(ל) איך זוכֿטע יעמאַנדען אונטער איהנען, דער שראַנקען זעטצע, זיך פֿאָר מיר אין דען ריס שטעללע צור בעשיטצונג דעס לאַנדעס, דאַס עס ניכֿט אינז פֿערדערבען שטירצע, פֿאַנד אַבער קיינען.
(לא) דאַרום ווערדע איך אויסשיטטען מיינען צאָרן איבער זיא, זיא צערשטאָרען דורך מיינען פֿייערגרים אונד איהרען וואַנדעל אויף איהר הויפט קאָממען לאַססען — שפריכֿט דער הערר, דער אַללמעכֿטיגע.

כג (א) דעס עוויגען וואָרט וואַרד מיר וויא פֿאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! צווייא פֿרויען וועלכֿע טאָכֿטער איינער מוטטער וואַרען, (ג) בוהלטען אין איהרער יוגענד אין עגיפטען, דאָרט ערשלאַפֿפֿטען איהרע

רש"י

כג (ב) שתים נשים. תרתין מדינן דאינון כתרתין נשין: בנות אם אחת. שתיהן מכנסיה אחת נחלקו לשתים בימי רחבעם: (ג) שמה מעכו. בני מצרים את שדיהם לשון

באור

י' (ל) גדר גדר, ראה באורנו לעיל י"ג ה', ועל הדרך הזה אמר גם הרד"ק.

כג (ב) שתים נשים, כל הפרשה הזאת נראה לפרש ע"פ יונתן, כי הוא הגביל לתרגם אותה, ותרגם שתים נשים, תרתין מדינן דאינון כתרתין נשין. בנות אם אחת, שתיהן מכנסיה אחת נחלקו לשתים בימי רחבעם, (רש"י). (ג) ותזנינה במצרים, ת"י וטעמה במלכוס בתר פלחן טעותהון, וכן כל ענין הפרשה הזאת על צד המשל. ועל"ז מתורגמות לאשכנזית פרשה זו
ופרשה

מָעֲכוּ שְׁדֵיהֶן וְשָׁם עִשּׂוּ דַּדֵּי בְּתוּלֵיהֶן׃ (ד) וּשְׁמוֹתָן אָהֳלָה הַגְּדוֹלָה וְאָהֳלִיבָה אֲחוֹתָהּ וַתִּהְיֶינָה לִי וַתֵּלַדְנָה בָּנִים וּבָנוֹת וּשְׁמוֹתָן שֹׁמְרוֹן אָהֳלָה וִירוּשָׁלַםִ אָהֳלִיבָה׃ (ה) וַתִּזֶן אָהֳלָה תַּחְתָּי וַתַּעְגַּב עַל־מְאַהֲבֶיהָ אֶל־אַשּׁוּר קְרוֹבִים׃ (ו) לְבֻשֵׁי תְכֵלֶת פַּחוֹת וּסְגָנִים בַּחוּרֵי חֶמֶד כֻּלָּם פָּרָשִׁים רֹכְבֵי סוּסִים׃ (ז) וַתִּתֵּן תַּזְנוּתֶיהָ

עליהם

רע רייטצע, אונד איהרע יונגפרייליכקייט ווארדע דארט פערלעטצט. (ד) דער נאמע דער עלטערן איזט אהלה אונד יענער איהרער שוועסטער איזט אהליבה. דיעז וואורדען מיין, אונד געבארען זאהנע אונד טאכטער. דער (פריהערע) נאמע אהלה'ס וואר שמרון, אונד יענער דער אהליבה, וואר ירושלים. (ה) דא בוהלטע אהלה הינטער מיר, אונד העגטע אונציכטיגע נייגונגען געגען איהרע ליעבהאבער, דיא נאהען אסיריער, (ו) געגען יענע הימעלבלויא געקליידעטען פאשאס אונד שטאטהאלטער, אללע רייצענדע יינגלינגע, רייטער, דיא אויף ראססען ריטטען; (ז) איהרע בוהלגונסט שענקטע זיא דיע־

זען

רש"י

ומעוך (ויקרא כ"ב): ושם עשו. המצרים את דדי בתוליהן כלו' למדום את דרכי תועבותם: עשו אטיינרי"ט בלע"ז: (ד) ושמותן. בכנוי אהלה ואהליבה: ושמותן. הראשונים שומרון היא שאני מכנה אהלה שנעשית אהל מתחילה לעגלי ירבעם ובית הבעל לאחאב ואע"פ ששומרון לא נבנית אלא בימי עמרי קורא את מלכי ישראל על שמה שמשנבנית נעשית ראש: אהליבה. על שם שאהלי היה בה ומקדשי: (ה) ותעגב. ותתאוה אישוויי"ר בלע"ז ל"א דיש"פירי"ר: אל אשור קרובים. שהיו שכני' לה ושלחו להם להיות להם לעזר זה היה מנחם בן גדי (מלכים ב' ט"ו) שנתן מס לפול מלך אשור להיות ידו אתו להחזיק הממלכה בידו והנביא מדמה הדבר לאשה כנאפת שאם היו עובדים להקב"ה לא נצטרכו למלכי אשור: (ז) ותתן תזנותיה עליהם.

לב

באור

וכרשה ט"ז: (ד) ושמותן, בכנוי אהלה ואהליבה. ושמותן, הראשונים שמרון שאני מכנה אהלה שנעשית אהל מתחלה לעגלי ירבעם ובית הבעל לאחאב, ואע"פי ששמרון לא נבנית אלא בימי עמרי קורא את מלכי ישראל על שמה שמשנבנית נעשית ראש. אהליבה, על שם שאהלי היה בה ומקדשי, (רש"י). ושמותן שמרון, זה מאמר מוסגר. (ה) ותעגב, כתב אדוני אבי כל הנמצא בלשון הזה הוא בענין חשק הזנות, (רד"ק). קרובים, אינה נמשכת יפה אל מלת אשור, כי אז היה לו לכתוב קרובה, וגם יש מדינות אחרות יותר קרובות אשר בהן זנתה, וגם בפסוק י"ב נראה בעליל, כי מוסב על סגנים; על כן אומר, כי גם פה מוסב על הפסוק האחר, וקרובים כנוי לשרי המלכות רואי פני המלך, וכן מלאנו והקרוב אליו כרשנא וגו' רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות (אסתר א' י"ד). ולא נוכל לומר, כי הפסוק הגיד לנו כי במקרה היו האנשים האלה קרובים בזמן הזה ועמהם התיעץ, על כי אמר בסוף רואי פני המלך יושבי ראשונה במלכות, א"כ קרוב כנוי ליושבי ראשונה במלכות וכן קראו גם הרומיים לאנשים כאלה amici. אבל רש"י פי' שהיו שכנים לה, ועפ"ז מתורגם בל"א. (ו) לבשי תכלת, אולי לבשו האנשי' האלה תכלת להבדילם מהאנשים האחרים. וסגנים, פקיד על דבר תחת יד גדול ממנו. רוכבי סוסים, בימים הקדמונים בעת אשר לא נתן לאנשי המלחמה חקש מאוכר כמלך, רק עשירי העם וקציניה

עֲלֵיהֶ֑ם מִבְחַ֥ר בְּנֵֽי־אַשּׁ֖וּר כֻּלָּ֑ם
וּבְכֹל֙ אֲשֶׁר־עָ֣גְבָ֔ה בְּכָל־גִּלּוּלֵיהֶ֖ם
נִטְמָֽאָה׃ (ח) וְאֶת־תַּזְנוּתֶ֤יהָ
מִמִּצְרַ֙יִם֙ לֹ֣א עָזָ֔בָה כִּ֣י אוֹתָ֗הּ
שָׁכְב֤וּ בִנְעוּרֶ֙יהָ֙ וְהֵ֛מָּה עִשּׂ֖וּ דַּדֵּ֣י
בְתוּלֶ֑יהָ וַיִּשְׁפְּכ֥וּ תַזְנוּתָ֖ם עָלֶֽיהָ׃
(ט) לָכֵ֕ן נְתַתִּ֖יהָ בְּיַד־מְאַהֲבֶ֑יהָ
בְּיַד֙ בְּנֵ֣י אַשּׁ֔וּר אֲשֶׁ֥ר עָגְבָ֖ה
עֲלֵיהֶֽם׃ (י) הֵ֜מָּה גִּלּ֣וּ עֶרְוָתָ֗הּ
בָּנֶ֤יהָ וּבְנוֹתֶ֙יהָ֙ לָקָ֔חוּ וְאוֹתָ֖הּ
בַּחֶ֣רֶב הָרָ֑גוּ וַתְּהִי־שֵׁם֙ לַנָּשִׁ֔ים
וּשְׁפוּטִ֖ים עָשׂ֥וּ בָֽהּ׃ (יא) וַתֵּ֙רֶא֙
אֲחוֹתָ֣הּ אָהֳלִיבָ֔ה וַתַּשְׁחֵ֥ת
עַגְבָתָ֖הּ מִמֶּ֑נָּה וְאֶת־תַּזְנוּתֶ֕יהָ
מִזְּנוּנֵ֖י אֲחוֹתָֽהּ׃ (יב) אֶל־בְּנֵי֩

אשור

זעז, דיא אַללע דער אויס־
בונד וואַרען, פֿאָן דען קינ־
דערן אשור'ס, אונד בייא דער
פֿיעלען בוהלעריא דיא זיא
בעגינג, ווארדע זיא פֿער־
אונרייניגעט, דורך אַללע
איהרע גאֶטצען. (ח) איהרע
בוהלשאַפֿטען מיט דען מצרים
אונטערליעס זיא אויך ניכֿט,
דען דיעזע האַטטען שאָן אין
איהרער יוגענד מיט איהר גע־
בוהלט, איהרע יונגפֿרויאשאַפֿט
פֿערלעטצט, אונד איבער־
שטראָמטען זיא מיט איהרער ה״
נייגהייט. (ט) דאַרום איבער־
גאַב איך זיא דער געוואַלט
איהרער בוהלען, דער געוואַלט
דער זאֶהנע אשור'ס, נאַך
דענען זיא געליסטעט. (י) דיע־
זע דעקטען אויף איהרע בלאֶ־
סע, ענטריססען איהרע זאֶה־
נע אונד איהרע טאֶכֿטער,
זיא זעלבסט ערשלוגען זיא
מיט דעם שווערדטע, אונד
זיא, וואַרד אונטער דען פֿרוי־
ען בעריכֿטיגעט, דען שטראַפֿגעריכֿטע ווארדען אַן איהר פֿעראיבט. (יא) איהרע שווע־
סטער אהליבה זאַהעס, טריעב אַבער איהרע פֿערדערבליכֿע גיילהייט אונד
בוהלעריא שטאֶרקער נאַך אַלם יענע איהרער שוועסטער. (יב) זיא העגטע בוהלערישע
ניי־

רש"י

לב ניאופה: ותתן תזנותיה עליהם שהיתה מתאוה להם: ובכל אשר עגבה וגו'. בכל העובדי כוכבים אשר נשתתפ' עמהם למדה דרכיהם ונטמאת בגילוליהם: (ח) ואת תזנותיה ממצרים לא עזבה, גם על מלכי מצרים סמכו שמצינו (שם י"ו) בהושע בן אלה אשר שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים: כי אותה שכבו וגו'. ומאז וישפכו תזנותם עליה תאות זנונים נכנס בה מימי נעורים: (ט) לכן נתתיה וגו'. שבא סנחריב והגלה אותם: (י) ותהי שם לנשים. לוקח מהן קללה לכל הנוספות להוסר ממנה ראו מה עלתה לפלונית על זמת': ושפוטים. כמו שיפטי"ם יולטישא"ש בלע"ז: (יא) ותרא אחותה אהליבה. את כל הרעה אשר באה לאחותה על זנונים ולא יראה: ותשחת עגבתה. תאותה זויט"יר בלע"ז: (יב) אל בני אשור עגבה.

באור

היו פרשים, על כן אמר רוכבי סוסים, והוא כפל ענין במלות שונות. (ז) מבחר בני אשור, חסר מלת על, (על מבחר). ובכל אשר עגבה, ענינו: בכל עגבתה בכל גלוליהם נטמאה. (י) ותהי שם, כפי תרגום האשכנזים הוא בל"א (גערעדע) וכן נראה; כי למי אשר לו שם או

לשם

אַשּׁוּר עָגָבָה פַּחוֹת וּסְגָנִים
קְרֹבִים לְבֻשֵׁי מִכְלוֹל פָּרָשִׁים
רֹכְבֵי סוּסִים בַּחוּרֵי חֶמֶד כֻּלָּם:
(יג) וָאֵרֶא כִּי נִטְמָאָה דֶּרֶךְ אֶחָד
לִשְׁתֵּיהֶן: (יד) וַתּוֹסֶף אֶל־תַּזְנוּתֶיהָ
וַתֵּרֶא אַנְשֵׁי מְחֻקֶּה עַל־הַקִּיר
צַלְמֵי כַשְׂדִּיים חֲקֻקִים בַּשָּׁשַׁר:
(טו) חֲגוֹרֵי אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם סְרוּחֵי
טְבוּלִים בְּרָאשֵׁיהֶם מַרְאֵה
שָׁלִשִׁים כֻּלָּם דְּמוּת בְּנֵי־בָבֶל
כַּשְׂדִּים אֶרֶץ מוֹלַדְתָּם:
(טז) וַתַּעְגֹּב עֲלֵיהֶם לְמַרְאֵה
עֵינֶיהָ וַתִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֲלֵיהֶם
כַּשְׂדִּימָה: (יז) וַיָּבֹאוּ אֵלֶיהָ בְנֵי־

כשדים קרי׳ והעגבה קרי

נייגונגען געגען דיא זאָהנע
דער נאַהען אַסיריער, געגען
יענע פראַכטפאַלל געקליידע-
טען פאַשאַס, שטאַטטהאַל-
טער אונד ריטטער, דיא אויף
ראָססען ריטטען, אונד אַל-
לע רייצענדע יינגלינגע וואַ-
רען. (יג) איך זאַה, דאַס
איך זיא פערונרייניגעט
ווארדע, דאַס ביידע איי-
נען וועג וואַנדעלטען,
(יד) דאַס דיעזע, איהרע אויס-
שווייפונג נאָך פערמעהרטע,
אינדעם זיא זיך ערוואַה מעננ-
ליכע, אין דען וואַנדען אויס-
געהויענע פיגורען, בילדניס-
סע פאָן קאַלדעערן דורך ששר
דאַרגעשטעללט, (טו) מיט
גירטעלן אום איהרע לענדען,
מיט פליגענדען טורבאַנען
אום איהרע קעפפע, דעם אַנ-
זעהען נאָך אַללע בעפעהלס-
האַבער, געשטאַלטעט וויא
דיא זאָהנע באַבילאָנס, דע-
רען פאַטערלאַנד קאַלדעאַ איזט; (טז) נאָך וועלכען זיא שאָן דורך דען אַנבליק געלי-
סטעט, אונד באָטהען צו איהנען זאַנדטע נאָך כשדים. (יז) דיא זאָהנע בבל'ס קאַמען

רש"י

זה אחז שגלח אל מלך אשור לעזרה (שם ט"ז): (יד) ותוסף אל תזנותיה. להתאוות לצלמי שלא ראתה אותם אלא דמותם: מחוקה על הקיר. בזאת לא עשתה אחותה: צלמי כשדים. דמות אנשי כשדים שמצויין בלבושיהן: בששר. מיני ציור: (טו) חגורי אזור. כן דרך לבושי כשדים: סרוחי טבולים. יתירי כובעים גדולים. ומנח' פירש כמו ויטבלו הכתונת בדם (בראשית ל"ד) ופתרון סרוחי טבולים כן הוא סרח העודף (שמות כ"ו) מן המצנפת לבועה. טבולים אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין וכן ת"י מתחין קולסין: שלישים. גבורים: (טז) למראה

באור

לשבח או לגנאי, כל בני אדם יספרו ממנו, והנביא אמר: שבר בני ישראל ורעתם תהיינה כל כך ידועות עד אשר תבאנה גם אל אזני הנשים העוברות והבלואות בתוך הבית; וע"ד הזה קונן גם דוד: ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים ס"ט י"ד), כי שברו ידוע כל כך. (יב) לבשי מכלול, בכל מיני לבושים נאים והוא כולל מה שפרט למעלה תכלת ועוד דברים אחרים, (רד"ק). (יד) בששר, לפי רוב המפרשים הוא מין צבע. (טו) סרוחי טבולים, טבולים הם פארי הראש ידועים בשם טורבאן או טורבאן וטעם סרוחים שהיו סרוחים ותלויין מאחרי הראש. ולדעת איזה מפרשים, הכנופים נקראו סרחים, על דרך כאלה נבלת עליה (ישעיה א' ל'), שהיא נקראת נובלת מצד עליה שהם נובלים, וטעם טבולים צבועים בצבעים שונים, והאוי לתרגם: בונטע טורבאַנע. כשדים ארץ מולדתם, הכשדים כנשי

בָבֶל לְמִשְׁכַּב דֹּדִים וַיְטַמְּאוּ
אוֹתָהּ בְּתַזְנוּתָם וַתִּטְמָא־בָם
וַתֵּקַע נַפְשָׁהּ מֵהֶם׃ (יח) וַתְּגַל
תַּזְנוּתֶיהָ וַתְּגַל אֶת־עֶרְוָתָהּ
וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ כַּאֲשֶׁר
נָקְעָה נַפְשִׁי מֵעַל אֲחוֹתָהּ׃
(יט) וַתַּרְבֶּה אֶת־תַּזְנוּתֶיהָ לִזְכֹּר
אֶת־יְמֵי נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר זָנְתָה
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (כ) וַתַּעְגְּבָה עַל
פִּלַגְשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בְּשַׂר־חֲמוֹרִים
בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם׃

ותפקדי

איהר צום בוהלגעלאַגע, שאָני
דעטען זיא דורך איהרע אונ
צוכט, אונד זיא שוועלגטע זאָ
זעהר מיט איהנען, ביז זיא איהר
צום איבערדרוס וואורדען.
(יח) עפפענטליך בעגינג זיא
איהרע בוהלערייען, אונד
בראַכטע איהרע שאַנדע צור
שויא — דאַרום וואַרד זיא
מיר צום איבערדרוס, וויא
איהרע שוועסטער מיר צום
איבערדרוס וואורדע. —
(יט) זיא הייפטע זאָ זעהר
איהרע אויסשווייפונגען, דאַס
זיא צוריקראַכטע אויף איהרע
יוגענדיאַהרע, וואָ זיא אין
עגיפטען געבוהלט, (כ) וואָ
זיא זיך הינזעהנטע צו דען
בוהלערינגען יענער, דערען
פליישליבע לוסט דען געלי
סטען דעם עזעלם גלייכט, אונד דערען זיננליכער גענוס, יענעם דער פפערדע גלייך
איזט

רש״י

עיניה. בשביל שראתה דמות צורתן: (יז) ויבאו אליה בני בבל למשכב דודים. כרתו יחד ברית
ואומר אני שזה נאמר על חזקיה ששמח על מלאכי מרודך בלאדן (ישעיה ל״ט) והאכילן על
שלחנו והראם את כל בית נכותה ודוגמא שאמר הנביא אנשי מחוקה על הקיר לפי שמארץ
רחוק׳ באו ולא היו בני כשדים רגילים אללם כמו שנאמר שם מארץ רחוקה באו אלי ובשביל
ראות פניהם פעם אחת נתחבבו עליו והקפיד הקב״ה על הדבר כמה שנאמר הנה ימים באים
ונשא את כל אשר בביתך וגומר (שם) ובדברי הימים (ב׳ ל״ח) ולא כגמול עליו השיב חזקיהו
כי גבה לבו ויהי עליו קצף גדול וגו׳: ותקע נפשי מהם. שמרד בהם יהויקים וצדקיהו.
ותקע אשלוקיי״ר בלע״ז. ותקע כמו (בראשי׳ ל״ב) ותקע כף ירך יעקב. היקעה ל׳ תבור
ותקיע׳ עץ בארץ הוא וכן נהשתלפו מן הארץ יפול בו ל׳ קציה כאשר תאמר וחשרש שרשיה
(תהלים פ) לשון קליטה וכל תבואתי תשרש לשון עקור וכן בסעיפיה פוריה (ישעיה י״ז)
לשון ענפים ומסעף פארה (שם י׳) לשון קוצץ ענפי העץ ופארותיו: (יט) לזכור את ימי
נעוריה. עלתה על לבה תאות בני מצרים ששלח צדקיהו אליהם שנאמר (לעיל י״ז) וימרד בו
לשלוח מלאכיו מצרימה: (כ) ותעגבה על פלגשיהם. להיות להם לפלגש: אשר בשר חמורים
אבר תשמיש: וזרמת סוסים. ל׳ רבוי תשמי׳ שמרבים תשמיש יותר מכל הזכרים שבבהמה.

באור

ממלכות בבל וישבו בה והיו א״כ בני בבל וכשדים ארץ מולדתם. (יז) ותקע, כמו ותקע
כף ירך יעקב (בראשית ל״ב כ״ו) ענין הסרת הדבר ממקומו, (רד״ק). (יט) ותרבה את
תזנותיה, במה הרבתה את תזנותיה? על אשר זכרה את מצרים; ואולי רצה ה׳ בזה להוכיח
על אשר נשענו בעזרת מלכי מצרים ולא השלימו עם הכשדים. (כ) ותעגבה על פלגשיהם,
נראה כאלו תחסר מלת היות, ותעגבה על היות בין פלגשיהם, כלומר חשקה להיות בין
פלגשי מצרים. בשר, אבר התשמיש, (רש״י). וזרמת סוסים, אמרו המפרשים, כי זרמת כנוי
לאזרע

(כא) וַתִּפְקְדִי אֵת זִמַּת נְעוּרָיִךְ
בַּעְשׂוֹת מִמִּצְרַיִם דַּדַּיִךְ לְמַעַן
שְׁדֵי נְעוּרָיִךְ׃ (כב) לָכֵן אָהֳלִיבָה
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי מֵעִיר
אֶת־מְאַהֲבַיִךְ עָלַיִךְ אֵת אֲשֶׁר־
נָקְעָה נַפְשֵׁךְ מֵהֶם וַהֲבֵאתִים
עָלַיִךְ מִסָּבִיב׃ (כג) בְּנֵי בָבֶל וְכָל־
כַּשְׂדִּים פְּקוֹד וְשׁוֹעַ וְקוֹעַ כָּל־בְּנֵי
אַשּׁוּר אוֹתָם בַּחוּרֵי חֶמֶד פַּחוֹת
וּסְגָנִים כֻּלָּם שָׁלִשִׁים וּקְרוּאִים
רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם׃ (כד) וּבָאוּ
עָלַיִךְ הֹצֶן רֶכֶב וְגַלְגַּל וּבִקְהַל
עַמִּים צִנָּה וּמָגֵן וְקוֹבַע יָשִׂימוּ
עליך

איזט. — — (כא) וייל דוא
נון אויך דיא אויסשוויפֿונגען
דיינער יוגענד צוריק דענ-
קעסט, וואָ דיא מצרים, אַנ-
געלאָקט פֿאָן דיינען יוגענד-
ליבען רייצען, דיינע יונגפֿרוי-
ליכקייט פֿערלעטצטען;
(כב) דאַרום אהליבה, שפריכט
דער הערר, דער עוויגע,
ווערדע איך אויפֿרייטצען ווי-
דער דיך, דיינע בוהלען,
פֿאָן דענען נור דער איבער-
דרוס דיך לאָזריעס, אונד
פֿיהרע זיא הערבייא גֶעגען דיך
פֿאָן אַללען זייטען; (כג) דיא
זאָהנע בבלים אונד אַללע
קאַלדעער, יענע פֿאָן פקוד,
פֿאָן שוע, אונד קוע, אַללע
זאָהנע אשורים מיט איהנען,
דיא רייטצענדען יינגלינגע,
דיא פֿאַשאַס אונד דיא
שטאַטהאַלטער, אַללע דיא בעפֿעהלסהאַבער אונד עדלען אַללע ריטטער צו פֿפֿערדע. —
(כד) בעוואַפֿנעט זאָללען זיא איבער דיך הערשטירצען, מיט ראָס אונד וואַגען אונד
מיט גראָסער פֿאָלקסמאַכט, אין האַרניש, אין שילד אונד אין העלם זאָללען זיא דיך אומ-
רינ-

רש״י

זרמת קלוח הזרע כמו זרם מים עבר (חבקוק ג׳): (כא) ותפקדי. ותזכרי: בעשות. לשון
כניסה: (כב) את מאהביך. את כשדים אשר ערבו על חוקיהי: את אשר נקעה נפשך מהם
אשר חזר לבקיהו ושנאם ומרד בהם: (כג) פקוד ושוע וקוע. ת״י שם מדינות ומקרא מסייעו
(בספר ירמיה נ׳) על הארץ מרתים עלה עליה ועל יושבי פקוד. והפותרים אומרים לשון
פקידים ושרים ושלטונים: וקרואים. שמונ״ץ בלע״ז: (כד) הוצן. פירש דונש אחד מכלי
המלחמה הוא. ואני אומר לשון הקפת מחנות כמו ולגניני׳ בלדינ׳ (במדבר ל״ג) ולמשיריין
מקפיבון. הוצן מנח׳ פירשו כמו לנה וסוחרה אמתו (תהלים צ״א) ואין דונש מודה לו. והמתרגם
שתרגם וייתון עלך במאני זיינא מסייע לדונש. הוצן כמו בהוצן. ויש משמע הוצן כמו חוצן
מן והביאו בניך בחוצן (ישעיה מ״ט) שפירושו זרוע וכן ובאו עליך הוצן (כאן) ועניינו חיל

באור

להזרע על אשר יורה ושוטף כזרם נחל, ואמר: וזרמת סוסים שהם שטופים בזמה יותר
משאר הבהמות, אבל השבעים תרגמו Αιδοια טאַם, וכן נראה; כי כמו שקראו בלי התשמיש
ערוה משרש ערה, כן נקרא גם אבר הזכר זרמה משרש זרם, וערוה נופל גם על הזכר וגם
על הנקבה, וזרמה רק על הזכר, והוא לפ״ז כפל ענין במלות שונות. ותרגום אשכנזית הוא
ע״פ הכוונה. (כא) למען שדי נעוריך, כלומר או הם גרמו לך הזמה, כי לצעירה היית
לימים, ולא היה עונך גדול כל כך כמו עתה. (כג) פקוד, שמות מדינות, כן דעת יונתן
ורש״י וכן תרגמו גם השבעים. וקרואים, כמו קרואי העדה, (רד״ק). (כד) הצן, אין
לו

עָלַיִךְ סָבִיב וְנָתַתִּי לִפְנֵיהֶם
מִשְׁפָּט וּשְׁפָטוּךְ בְּמִשְׁפְּטֵיהֶם׃
(כה) וְנָתַתִּי קִנְאָתִי בָּךְ וְעָשׂוּ
אוֹתָךְ בְּחֵמָה אַפֵּךְ וְאָזְנַיִךְ יָסִירוּ
וְאַחֲרִיתֵךְ בַּחֶרֶב תִּפּוֹל הֵמָּה
בָּנַיִךְ וּבְנוֹתַיִךְ יִקָּחוּ וְאַחֲרִיתֵךְ
תֵּאָכֵל בָּאֵשׁ׃ (כו) וְהִפְשִׁיטוּךְ
אֶת־בְּגָדָיִךְ וְלָקְחוּ כְּלֵי תִפְאַרְתֵּךְ׃
(כז) וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּתֵךְ מִמֵּךְ וְאֶת־
זְנוּתֵךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִשְׂאִי
עֵינַיִךְ אֲלֵיהֶם וּמִצְרַיִם לֹא
תִזְכְּרִי־עוֹד׃ (כח) כִּי כֹה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נֹתְנָךְ בְּיַד אֲשֶׁר
שָׂנֵאת בְּיַד אֲשֶׁר־נָקְעָה נַפְשֵׁךְ
מֵהֶם׃ (כט) וְעָשׂוּ אוֹתָךְ בְּשִׂנְאָה
וְלָקְחוּ כָּל־יְגִיעֵךְ וַעֲזָבוּךְ עֵירֹם

ועריה

רינגען. דאַז שטראַפגעריכט
ווערדע איך איהנען איבערגעבען, דאַס זיא דיך ריכטען נאַך איהרער וויזע.
(כה) מיינען צאָרן ווערדע איך ריכטען געגען דיך, וויטהענד זאָללען זיא מיט דיר פערפאַהרען, דיינע נאַזע אונד דיינע אָהרען ווערדען זיא דיר אַבנעהמען, אונד וואַס דיר נאָך בלייבט, וויר צוזאַממענשטירצען דורך דאַז שווערדט, דיינע זאָהנע אונד דיינע טאָכטער ווערדען זיא דיר ענטרייסען; אונד וואַס דיר עטוואַ דאַן נאָך בלייבט, זאָלל דאַז פייער פערניכטען.
(כו) דיינע קליידער ווערדען זיא דיר אויסציעהען, אונד דיין הערליכעס געשמיידע דיר ווענעהמען.
(כז) זאָ וויל איך פערניכטען דיינע שאַנדטהאַט אוים דיינער מיטטע, אונד דיינע אין מצרים פעראיבטע אויסשווייפונג; דאַס דוא ניכט מעהר דיינע אויגען צו איהנען ערהעבעסט, אונד אַן מצרים ניכט מעהר דענקען קעננעסט.
(כח) יאַ זאָ שפריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: איך איבערגעבע דיך דער האַנד יענער, דיא דוא האַסכעסט, אונד פאָן וועלכען דיין איבערדרוס דיך לאָזגעריססען.
(כט) מיט האַס ווערדען זיא געגען דיך פערפאַהרען, אַללעס מיהזאַם ערוואָרבענע דיר ווענגעהמען, דיך נאַקט אונד בלאָס צוריקלאַססע,

דאַ

רש״י

כמו וזרועות הנגב (דניאל י״א) שפירושו וחיילות הנגב: ונתתי לפניהם משפט. מה שעלי לשפוט אעשה אותם שלוחי לעשות המשפט: במשפטיהם. משפט שלא כתבתי בתורתי והוא ממשפטי נימוסיה' ואיזהו זה סמוי עיני'. שעור את עיני לדקיהו: (כה) אפיך ואזניך. הם תפארת הפרצוף ולהם המשיל הכהונה והמלכות: ואחריתך. שאר העם: ואחריתך תאכל באש. וספר ארעיך שהן אחריות ליסען עליהם לפרנסה: (כו) את בגדיך. בגדי כהונ': (כח) אשר געלת. בשדים שמרדת בהם:

עשה

באור

לי רע נמקרא, ושפי יונתן הוא; אם לגלל בלי אין. משפט, כמו משפטי.

מרבה

וְעֶרְיָה וְנִגְלָה עֶרְוַת זְנוּנַיִךְ וְזִמָּתֵךְ
וְתַזְנוּתָיִךְ׃ (ל) עָשֹׂה אֵלֶּה לָךְ
בִּזְנוֹתֵךְ אַחֲרֵי גוֹיִם עַל אֲשֶׁר־
נִטְמֵאת בְּגִלּוּלֵיהֶם׃ (לא) בְּדֶרֶךְ
אֲחוֹתֵךְ הָלָכְתְּ וְנָתַתִּי כוֹסָהּ
בְּיָדֵךְ׃ (לב) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
כּוֹס אֲחוֹתֵךְ תִּשְׁתִּי הָעֲמֻקָּה
וְהָרְחָבָה תִּהְיֶה לִצְחֹק וּלְלַעַג
מִרְבָּה לְהָכִיל׃ (לג) שִׁכָּרוֹן וְיָגוֹן
תִּמָּלֵאִי כּוֹס שַׁמָּה וּשְׁמָמָה כּוֹס
אֲחוֹתֵךְ שֹׁמְרוֹן׃ (לד) וְשָׁתִית
אוֹתָהּ וּמָצִית וְאֶת־חֲרָשֶׂיהָ
תְּגָרֵמִי וְשָׁדַיִךְ תְּנַתֵּקִי כִּי אֲנִי
דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (לה) לָכֵן

כה

דאַמיט צור שויא געשטעללט
ווערדע דיא שאַנדע דיינער
אויםשווייפונגען, דיינער אונ־
צוכט אונד דיינער בוהלעריי־
ען. (ל) אַללעם דיזעם זאָלל דיר
געשעהען, וויל דוא נאַכבוהל־
טעסט דען פעלקערן, אונד
מיט איהרען גאָטצען דיך פער־
אונרייניגטעסט. (לא) וויל
דוא דען וועג דיינער שווע־
סטער וואַנדעלטעסט, דאַ־
רום לאַססע איך איהרען קעלך
אין דיינע האַנד געבען (דאַז
הייסט: איהרע שטראַפע אויך
דיך קאָממען). (לב) פירוואַהר!
זאָ שפריכט דער העררע, דער
אַללמעכטיגע: דען טיעפען
אונד בריטען (ווייטען.) קעלך
דיינער שוועסטער זאָללסט
דוא לעערען, אונד זאָ צום
שפאָטט אונד צום האָהנע
ווערדען, דאַס דוא עס ניכט
וויררסט ערטראַגען קעננען.

(לג) בעטייבונג אונד בעטריבניס זאָלל דיך ערפיללען, אויס דעם קעלכע דער בעשטיר־
צונג אונד דעם ענטזעטצענס, אויס דעם קעלכע דיינער שוועסטער שמרון. (לד) דוא
זאָללסט איהן אויסטרינקען, ביז אויף דיא נייגע איהן אויסלעערען, אונד נאָך
זיינע שערבען בעלעקען, אַבער דיינע ביזען דאַמיט פערוואונדען; זאָ האַבע
איך עס בעשלאָססען, שפריכט דער העררע, דער אַללמעכטיגע. (לה) פירוואַהר!

זאָ

רש"י

(ל) עשה אלה. לשון פעול פייסנ"ט בלע"ז: (לב) מרבה להכיל. יתיר' מלהכיל כמו מלסבול: (לג) ושממה. תמהון: (לד) ומצית. לשון מוכן עד התמצית אישולר"אס בלע"ז: ואת חרשיה. דימה כוס המשקה פורענות לישראל לכלי חרס שמשנשתבר אין לו תקנה כך משתגא הפועסם וישב' הכוס לא ישוב להשקות' עוד כשהוא מדבר בהשקאה קורא אותו זהב שנאמר כוס זהב בבל ביד ה' המשכר' כל הארץ (ירמיה נ"א): ואת חרשיה תגרמי. כמו ועצמותיהם יגרם (במדבר כ"ד) לא גרמו

באור

(לב) מרבה להכיל, תרגמתי כדעת רש"י יתירה מלהכיל, כמו לסבול. (לד) ואת חרשיה תגרמי, כמו ועצמותיהם יגרם (במדבר כ"ד ח'), לא גרמו לבקר (צפניה ג' ג') רונגייר (ronger) בלע"ז (נאַגען), גורר בשיניו את סביבות העצם לרדות מעליו בשר הדבוק בו, וכן נראה. ודעת המפרשים שהוראת גרם הוא שבר אינה מתנגדת, כי שבירת העצם והסרת הבשר ממנו מענין אחד, כי המסיר הבשר שובר את העצם, וחרשיה כנוי לשברי הכוס; ואם גם לא אמר, כי שברו הכוס, הלא ידענו כי השבורים יעצו כזאת. תנתקי, בירמיה תפלצ את עדיך.

זאת

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן שָׁכַחַתְּ
אוֹתִי וַתַּשְׁלִיכִי אוֹתִי אַחֲרֵי גַוֵּךְ
וְגַם־אַתְּ שְׂאִי זִמָּתֵךְ וְאֶת־
תַּזְנוּתָיִךְ׃ (לו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
בֶּן־אָדָם הֲתִשְׁפּוֹט אֶת־אָהֳלָה
וְאֶת־אָהֳלִיבָה וְהַגֵּד לָהֶן אֵת
תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן׃ (לז) כִּי נִאֵפוּ וְדָם
בִּידֵיהֶן וְאֶת־גִּלּוּלֵיהֶן נִאֵפוּ וְגַם
אֶת־בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ־לִי הֶעֱבִירוּ
לָהֶם לְאָכְלָה׃ (לח) עוֹד זֹאת עָשׂוּ
לִי טִמְּאוּ אֶת־מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם
הַהוּא וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ׃
(לט) וּבְשַׁחֲטָם אֶת־בְּנֵיהֶם
לְגִלּוּלֵיהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי
בַּיּוֹם הַהוּא לְחַלְּלוֹ וְהִנֵּה־כֹה

עשו

זאָ שפריכט דער העררּ, דער
עוויגע: וויל דוא מיך פֿער־
געססען אונד מיך הינטאַן גע־
זעטצט, דאַרום זאָללסט דוא
טראַגען (דיא שטראַפֿע) דיינער
אונצוכט אונד דיינער בוהלע־
רייען. — — (לו) פֿערנער
שפראַך דער עוויגע צו מיר:
ווילסט דוא ריכטען דיא אהלה
אונד דיא אהליבה? — —
ווצאָהלאַן! מאַכע איהנען בע־
קאַננט איהרע גרייעלטהאַטען.
(לז) דאַס זיא עהעברוך בע־
גאַנגען אונד מיט בלוט איה־
רע הענדע בעפֿלעקט האַבען;
מיט איהרען גאָטצען בוהל־
טען, אונד איהרע קינדער
דיא זיא מיר געבאַהרען, פֿיר
זיא (דורך'ס פֿייער) פֿיהרטען,
דאַס זיא פֿערצעהרטע.
(לח) אויך דיעזעס טהאַטען
זיא מיר; מיין היילינגטהום
ענטווייהעטען זיא צו גלייכער
צייט אונד מיינע פֿייערטאַגע
ענטווירדיגטען זיא. (לט) אַלס
זיא איהרע קינדער איהרען
גאָטצען געשלאַכטעט, קאַמען זיא, דענזעלבען טאַג אין מיין היילינגטהום אום עס צו ענט־
וויהען

רש"י

לבק' (לפניה ג') רונגיי"ר בלע"ז גורר בשיניו את סבינות העלם או המרג לרדת מעליו בשר הדבוק בו. ומנהם חברו לשון שבירה וגם כן פתר ועצמותיהם יגרם וכן לא גרמו לבקר: (לה) שאי זמתך. קבלי חובי עלת חטאיך: (לו) התשפוט. לשון ויכוח: (לז) ודם בידיהן. בנאופיהם שפכו דם: ואת גלוליהם נאפו. נאוף שלהם עם גלוליהם היה: וגם את בניהם וגו'. וזהו שפיכות הדם שבידיהם (כלומר שהוליאו זרע לבטל' בידיהם ולא עשו תשובה): (לח) טמאו את מקדשי ביום ההוא. ביום ששחטו את בניהן לעכ"ום באות לפני במקדשי לעשות בו תועבה להכעיסני: ואת שבתותי חללו. שהיו שוחטים את בניהם בשבת:

ואף

באור

(לז) ואת גלוליהן נאפו, נראה כך פשוטו, ידוע כי בימים הקדמונים, אם הרתה אשה לזונים אמרה לפעמים, כי הרתה לאליל פלוני או פלוני, ואולי עשו גם בני ישראל כן, ועל כן אמר: ואת גלוליהן נאפו־ להם, לכבודם. לאכלה, מן האש. (לח) ביום ההוא, ביום אשר העבירו בניהם טמאו את מקדשי, כי שם מושב כבוד ה'. (לט) ויבואו אל מקדשי, אחרי כן נאו ביום ההוא אל מקדשי לחללו.

ואף

עשו בתוך ביתי: (מ) ואף כי
תשלחנה לאנשים באים
ממרחק אשר מלאך שלוח
אליהם והנה־באו לאשר רחצת
כחלת עיניך ועדית עדי:
(מא) וישבת על־מטה כבודה
ושלחן ערוך לפניה וקטרתי
ושמני שמת עליה: (מב) וקול
המון שלו בה ואל־אנשים מרב
אדם מובאים סובאים ממדבר
ויתנו צמידים אל־ידיהן ועטרת

דא"ש. הב' רפה. סבאים קרי. תפארת

ווי הען, — יא זא האנדעלטען זיא אין מיינעם הייליגטהומע. — (מ) אויך נאך מעהנערן שיקטען זיא, צו דענען זיא באטהען זאנדטען דאמיט זיא אויס דער פערנע אמען; זיא קאמען פיר דיא דוא דיך וואושעסט, דיינע אויגען שמינקטעסט, אונד דיין פראכטגעשמיידע אנלעגטעסט. (מא) דוא זאסעסט אויף איינעם הערליכען רוהעבעטטע, איין וואהל בערייטעטער טיש שטאנד דאפאר, ווארויף דוא מיין רייכערווערק אונד מיין אהל געזעטצט האטטעסט; (מב) דער מעננע פריערענסרוף ערטאנטע איהר, אונד הען אונטער דער מענגע אויס דער וויסטע מיטגעבראכטען סבאים; זיא שמיקטען איהרע האנרע מיט ארם:

רש"י

(מ) ואף כי תשלחנ'. וכ"ש קשה מן הכל כי תשלחנה להביא אליהן משרי העובדי כוכבי' אוהביהן ורואי' החלול שמתחללות מקדשי: שלוח אליהם. את אהלה ואהליבה לבא אליהם: והנה באו לאשר רחצת כחלת וגו'. לאשר ת"י לאתר אללו"א בלע"ז אל מקום אשר ויעדת להם לאמר במקום פלוני ובא לקראתכם מקושטות במרחץ ובכחול: כחלת. מין צבע שמו כחול וצובעות בו עיניהם אקלי"רא בלע"ז: (מא) מטה כבודה. מוכללת במלבעות נאות פריד"א בלע"ז: (מב) וקול המון. של אומות רבות היו בה ולא המון של מלחמות אלא קול המון שליו: ואל אנשים. בשביל אנשים ושל אנשים היה אותו המון ולא של בהמה: מרוב אדם. שהיו בתוכם המובאים לבאוף מן המדבר: סבאים. שהיו דרין סביב לה משכיניה עמון ומואב וכ"ת סבאים מסמור סמור: ויתנו. אהלה ואהליבה: צמידים אל ידיהן. להתקשט לנאוף כלו' עמון ומואב מתוך שהם רבים היא מתקשט' ומתפארת להם ומתוך שהם שכינות מתפארת לעיניהם בקישוטיה לפיכך ויתנו אהלה ואהליבה צמידים על ידיהם כדי שיהיו נאות בעיני הנואפים. וי"ו של ויתנו יתירה כמו עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות י"ד) וכמו אותה של ואשר לא שם לבו אל דבר ה'

באור

(מ) ואף כי השלחנה לאנשים באים ממרחק, כל שכן שעשו יותר תועבה, שיש עלי לתפש ביד אויביהם, ששלחו לאנשים באים ממרחק שבאו אליה ממרחק ע"י שליחותה, וכן פירוש אשר מלאך שלוח אליהם והנה באו, שלחה אליהם שיבאו אליה להנהיגם בדרכיהם ובמעשיה' לאשר רחצת, אמר כנגד אהליבה, למי שלחת למי שבעבורם נתיפית כדרך הזונות, (רד"ק). כחלת, מין צבע ושמו כחול וצובעות בו עיניהם, (רש"י). (מא) ושלחן ערוך, לפני המטה, כי כן היה מנהג להסב על המטות בעת האכילה, (רד"ק). (מב) וקול המון, קול המון הבאים היה שלו ולא קול מלחמה. בה, מוסב על אהליבה. ואל, כמו ועם. סבאים, גוי סבא, ונמוכו וסבאים אנשי מדה (ישעיה מ"ה י"ד). ויתנו, מוסב על ואל אנשים, אל, כמו על. ידיהן, מוסב על אהלה ואהליבה, כלומר ג"כ באו להן מנחות.

ואמר

תִּפְאֶרֶת עַל־רָאשֵׁיהֶן׃ (מג) וָאֹמַר
לַבָּלָה נְאֻפִים עַתְּ* יִזְנֶה תַזְנוּתֶהָ
וָהִיא׃ (מד) וַיָּבוֹא אֵלֶיהָ כְּבוֹא
אֶל־אִשָּׁה זוֹנָה כֵּן בָּאוּ אֶל־אָהֳלָה
וְאֶל־אָהֳלִיבָה אִשֹּׁת הַזִּמָּה׃
(מה) וַאֲנָשִׁים צַדִּיקִים הֵמָּה יִשְׁפְּטוּ
אוֹתְהֶם מִשְׁפַּט נֹאֲפוֹת וּמִשְׁפַּט
שֹׁפְכוֹת דָּם כִּי נֹאֲפֹת הֵנָּה וְדָם
בִּידֵיהֶן׃ (מו) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה הַעֲלֵה עֲלֵיהֶם קָהָל וְנָתֹן
אֶתְהֶן לְזַעֲוָה וְלָבַז׃ (מז) וְרָגְמוּ
עֲלֵיהֶן אֶבֶן קָהָל וּבָרֵא אוֹתְהֶן

עתה קרי· יזנו קרי· בחרבותם

אַרמבאֶנדערן, אונד איהרע הייפטער מיט פראַכטדיאַדע־מען· (מג) דאַ שפראַך איך פאַן דער אין בוהלערייען היני־געוועלקטען, אויך פערנער מאֶגע זיא איהרע אויסשווייפונגען פאָרטזעטצען. (מד) וויא מאַן צו איינער בוהלערין קעממט, זאָלל מאַן צו אהלה אונד אהליבה, דען בוהלע־רינגע געהען; (מה) גערעכטע מאֶננער ווערדען דאַז אור־טהייל איינער עהעברעכערין אונד מערדערין אַן איהנען פאָללשטרעקען, דען, עהע־ברעכערינגען זינד זיא, אונד בלוט איזט אַן איהרען האֶנדען. (מו) זאָ פערהענגט עס דער העהר, דער אַללמעכטיגע: העראַנקאָממען זאָלל געגען זיא, איינע גראָסע פאָלקסמענגע, אונד זיא זאָללען פרייז געגעבען ווערדען, דער מיס־האַנדלונג אונד דעם רויבע; (מז) דיעזע פאָלקסמענגע ווירד זיא שטייניגען, מיט איהרען שווערדט־

רש״י

ויעזב (סח ט׳): (מג) ואומר לבלה נאופים עתה יזנה וגימר. אמר לי לבי על זו שבלתה והזקינ׳ בנאופים מעתה שהזקינ׳ יזנו תזנותיה ממנה ותלא תאות זנותה מלבה ותחזיר בה והרי היא עודנה בזנוניה כאשר בתחלה. יזנו יצאו כל זונה תרגם נפקת ברא כך שמעתי וכן ת״י לבלה נאופים. כמו לבלה בנאופים כאשר תאמר ושב בית אביה (בראשית ל״ב) כמו בבית אביה. ירחצו מים (שמות ל״ו) כמו ירחצו במים. וילאה חנם (שם כ״א) ואם בית אישה נדרה (במדבר ל׳) וכן פי׳ דונש. ומנחם חברו עם תבל עשו (ויקרא כ׳) ולא יתכנו דבריו: (מד) ויבוא אליה. כל אשר מלאו לבו: אשות הזמה. נשי הזמה: (מה) ואנשים צדיקים. אנשים דייני׳ שרי מלך בבל ומלך אשור. וי״ת זכאין בקבליהון לפי מעשיהן של אלו הזונות צדיקים הגוים מהנה: משפט נאפות ומשפט שופכות דם. כמו שמפורש אחריו: (מו) העלה· ונתון. וברא. כולן לשון עשה ופעול הם: (מז) ורגמו עליהן אבן. הריגת בניהן ובנותיהן ושריפת בתיהן הוא משפט נואפות וברא אתהן בחרבותם הוא משפט ש״ד: וברא. לשון קצילה וכן ובראתו

באור

(מג) ואמר, מוסב על כ׳. לבלה נאפים, כמו לבלת נאפים בסמיכות. עתה יזנה, כלומר, מה תהי׳ אם גם תוסיף עוד לזנות, ואם גם האנשים האלה יבואו אליה כבוא אל אשה זונה, הנה בקרוב יבוא הזמן אשר אנקם ממנה; והפסוק הזה ושל אחריו נמשכים אל ואנשים צדיקים וכדמתורגם. והיא, כלומר, תהיה מה שהיתה. (מד) כן באו, אם יש יבואו כדרך אשת הזמה אליהן. אשה הזמה, נשי הזמה. (מה) ואנשים, ענינו הלא אנשים צדיקים ישפטו אותהן ויקחו את נקמתן ממנה, וקראם צדיקים בערך אל ישראל. (מו) העלה ונתן, כמו יעלו ויתנו. (ז) ורגמו עליהן אבן קהל, ענינו; ורגמו הקהל עליהן אבן.

בְּחַרְבוֹתָם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם
יַהֲרֹגוּ וּבָתֵּיהֶן בָּאֵשׁ יִשְׂרֹפוּ׃
(מח) וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּה מִן־הָאָרֶץ
וְנִוַּסְּרוּ כָּל־הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה
כְּזִמַּתְכֶנָה׃ (מט) וְנָתְנוּ זִמַּתְכֶנָה
עֲלֵיכֶן וַחֲטָאֵי גִלּוּלֵיכֶן תִּשֶּׂאינָה
וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

כד (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי בַּשָּׁנָה
הַתְּשִׁיעִית בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־
אָדָם כְּתוֹב־לְךָ אֶת־שֵׁם הַיּוֹם
אֶת־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה סָמַךְ מֶלֶךְ־
בָּבֶל אֶל־יְרוּשָׁלַם בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה׃ (ג) וּמְשֹׁל אֶל־בֵּית־הַמֶּרִי
מָשָׁל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה שְׁפֹת הַסִּיר שְׁפֹת

כתב קרי וגם

שיערדטערן זיא ניעדערהויּ
ען, איהרע זעהנע אונד איהּ
רע טאָכטער טרשלאַגען, אונד
איהרע הייזער אין בראַנד
שטעקען. (מח) זאָ וויל איך
דיא אונצוכט אויס דעם לאַנּ
דע וועגבאַננען, אַללע פרויּ
ען זאָללען דאַדורך געוואַרנט
ווערדען, דאַס זיא אייערע
אונצוכט ניכט נאַכאַהמען.
(מט) זאָ ווערדען אייערע אויסּ
שוויפינגען איך פערגאָלטען
ווערדען, זאָ ווערדעט איהר
דיא שולד אייערעס געטצענּ
דיענסטעס טראַגען; דאַמיט
איהר ערקעננעט, דאַס איך
דער הערר, דער אַללמאַכטיּ
גע בין.

כד (א) אים נייונטען יאַהרע,
אַם צעהנטען טאַגע
דעס צעהנטען מאָנאַטעס וואַרד
מיר דעס עוויגען וואָרט, וויא
פאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! צייכּ
נע דיר אויף, דען נאַמען דעס
טאַגעס, דעס הייטיגען טאַּ
געס; דען אַן דיעזעם טאַגע
ריקט דער קעניג פאָן בבל פאָר
ירושלים. (ג) האַלטע איינע גלייכנישרעדע דיעזעם ווידערּ שפענסטיגען הויזע, אונד זאַּ
גע איהנען: זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: גיב דען טאָפף (צום פייער), זעטצע
איהן

רש"י

דיער יהיה לך בספר יהושע (י"ז): (מט) ונתנו זמתכנה עליכן. שופטיך יתנו את משפט
זמתכן בראשיכן:
כד (א) בשנה התשיעית. לצדקיהו: (ב) סמך מלך בבל. היום צר עליה: (ג) שפות
הסיר. על פי הכירה במקום מושבה היא קרויה שפיתה בל' המשנה שאמרו רבותינו

באור

כד (א) בשנה התשיעית, למלכות צדקיהו וכן נכתב במלכים ובירמיה בשנה התשיעית
למלכו (רד"ק). (ב) את שם היום, ושם היום באחד בשבת או בשני בשבת או איזה
יום שהיה, כי אין שמות לימים בל"הק, אלא למספר ימי השבוע (הנ"ל). (ג) שפת הסיר,
ת"י דיסקון מערין על קרתא הדא, ובדרך הזה תרגם את כל המשל. שפת הסיר, על פי
הכירה במקום מושבה היא קרויה שפיתה בלשון המשנה (רש"י), וכבר השתמש הנביא במשל

וְגַם־יְצֹק בּוֹ מָיִם׃ (ד) אֱסֹף
נְתָחֶיהָ אֵלֶיהָ כָּל־נֵתַח טוֹב יָרֵךְ
וְכָתֵף מִבְחַר עֲצָמִים מַלֵּא׃
(ה) מִבְחַר הַצֹּאן לָקוֹחַ וְגַם דּוּר
הָעֲצָמִים תַּחְתֶּיהָ רַתַּח רְתָחֶיהָ
גַּם־בָּשְׁלוּ עֲצָמֶיהָ בְּתוֹכָהּ׃
(ו) לָכֵן כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהוִֹה אוֹי
עִיר הַדָּמִים סִיר אֲשֶׁר חֶלְאָתָה
בָהּ וְחֶלְאָתָהּ לֹא יָצְאָה מִמֶּנָּה
לִנְתָחֶיהָ לִנְתָחֶיהָ הוֹצִיאָהּ לֹא־
נָפַל עָלֶיהָ גּוֹרָל׃ (ז) כִּי דָמָהּ

הה' רפה

בתוכה

איהן צו, אונד גיעסע וואַס־
סער היניין; (ד) גיב היניין
פלייששטיקקע, לויטער גוטע
שטיקקע, דיא קיילע אונד
דאַז שולטערשטיק, אינד פיל־
לע איהן מיט דען בעסטען
קנאָכען; (ה) נים דאַז בעסטע
פאָן איינעם שאַאַפע, אויך
איינען הויפען קנאָכען גיב דאַ־
רונטער, לאַס עס שטאַרק זי־
דען, דאַס אויך דיא קנאָכען
דאַרין צערקאָכט ווערדען. —
(ו) פירוואַהר! זאָ שפריכט דער
הערר, דער עווינע: וועהע
דער בלוטשולדיגען שטאַדט!
דעם טאָפּפע, וואָ דער שוים
דאַרין איזט, דער ניכט דאַרויס
הינוועג גינג; שטיק פיר שטיק
ציעהע הערויס, אָהנע איינלאָאז דאַריבער צו ווערפען. (ז) איהרע בלוטשולד וואורדע
אין

רש"י

מקום שפיתת שני קדירות ועוד שנינו אחד שופת את הקדירה ואחד נותן לתוכה מים ואחד נותן לתוכה תבלין למדנו שהשפיתה הוא הושבתה על פי הכירה עד שלא יתנו לתוכה כלום והדוגמ' זו על ירושלם שאמרתם (לעיל) עליה היא הסיר עתה בא העת שתהיה לסיר ואתם בתוכה לבשר יבא נבוכד נצר ויתנגה על האור ומנחם פירש לשון שימה: וגם יצוק בו מים. הם צרכי המצור. יצוק. כמו שפוך: (ד) אסף נתחיה אליה. מיראת המצור אספו לתוכה כל ראשיה ושריה: כל נתח טוב. כל גבר גבר אימתן וגבר עביד קרב: (ה) מבחר הצאן לקוח. קח אתה נבוכד נצר את מבחר חיליך סביבותי' כן תרגם יונתן ואינו מיושב על ענין הסיר וכן צריך לפותרו מבח' ישראל יבאו ויכנסו בתוכה: וגם דור העצמים תחתיה. סדר וערך העצמים תחת אשר האברים כלומר ילחמו הגבורים בשביל החלשים ויסמכו אלו עליהן. דור לשון עריכ' וכן ילנפך לנפה כדור (ישעיה כ"ב) שורות היקף גייסות וכן שורה תרגם דרא. ומנח' פירש כמו אני אגדיל המדור: רתח רתחיה. ואחר שיהו כולם לתוכה יקרבו כלי המצור והמלחמה אל העיר: (ו) חלאתה. זוהמתה שמוציאין מעל פיה על ידי הרתחתה שקורין אשקומ"א בלע"ז כלומר לא יצאו ממנה רשעים שבה: לנתחיה לנתחיה. גלות אחר גלות יוצא ונפל אל הכשדים איש איש לבדו: לא נפל עליה גורל. לא כשאר קדירות שמוציאין נתחיהן יחד לתתם לפני כל אחד ואחד חלקו וגורלו. וי"ת מדלא יתעביד

נה

באור

סזה (לעיל י"א ג') ע"ש. (ד) כל נתח טוב, משל לשרים וגדולים (רד"ק). ירך וכתף, אמר ירך וכתף לפי שהם מהמובחר. מבחר עצמים, גם זה משל על הגדולים, כי המה כעצמים אשר יתנו חוזק ואומץ להבשר, וכן יאמר גם העברי מהשרש הזה עצום, עצמת ממני. (ה) דור העצמים, סדר וערך העצמים. דור, לשון כמוף ילנפך כנפה כדור (ישעיה כ"ב י"ח) שורות היקף גייסות, וכן שורה תרגם דרא, (רש"י). גם בשלו עצמיה בתוכה, ענינו גם עם האנשים וגם השרים ימותו בלי הבדל. (ו) לנתחיה, ענינו, על אשר חלאתה לא יצאה ממנה על כן לנתחיה הוציאם ואזנם לשלל להעמים. לא נפל עליה גורל, הפך מעל

מלבושי

בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל־צְחִיחַ סֶלַע
שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל־הָאָרֶץ
לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר׃ (ח) לְהַעֲלוֹת
חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת־דָּמָהּ
עַל־צְחִיחַ סָלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת׃
(ט) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אוֹי
עִיר הַדָּמִים גַּם־אֲנִי אַגְדִּיל
הַמְּדוּרָה׃ (י) הַרְבֵּה הָעֵצִים
הַדְלֵק הָאֵשׁ הָתֵם הַבָּשָׂר וְהַרְקַח
הַמֶּרְקָחָה וְהָעֲצָמוֹת יֵחָרוּ׃
(יא) וְהַעֲמִידֶהָ עַל־גֶּחָלֶיהָ רֵקָה
לְמַעַן תֵּחַם וְחָרָה נְחֻשְׁתָּהּ וְנִתְּכָה
בְתוֹכָהּ טֻמְאָתָהּ תִּתֹּם חֶלְאָתָהּ׃

האנים

אין איהרער מיטטע בענאַנגען
אויף קאַהלען פֿעלזען ליעס זא
(דאַז בלוט) הינשטראָמען, פֿער־
נאָם עס ניכט אויף דיא ערדע,
דאַס עס ערדע העטטע בע־
דעקקען קאָננען. (ח) אום מיי־
נען צאָרן צו ערוועקקען, אום
מיינע ראַכע אנצוזעגען, גאַב
איך עס צו דאס דאַז בלוט אונ־
בעדעקט הינשטראָמטע אויף
קאַהלעם פֿעלזען, דאַמיט עס
אונבעדעקט בלייבע. (ט) פֿיר־
וואַהר! זאָ שפריכט דער הערר,
דער עווינע: וועהע דער בלוט־
שילדיגען שטאַדט! איך זעלבסט
ווערדע דיא פֿלאַממע פֿערגרע־
סערן, (י) דאַז האָלץ הייפֿען
אונד דאַז פֿייער ענטצינדען,
דאַמיט עס דאַז פֿלייש גאַר מאַ־
כע, דיא מישונג בעפֿערדערע,
אונד דיא קנאָכען אַבברעננע.
(יא) לעער לאַס איך דאַן דען טאָפּף אויף קאָהלען שטעהען, דאַמיט ער ערהיטצט ווערדע,
אונד זיין ערץ ערגליהע, דאַמיט דאַז אונריינע דאַרין פֿערשמעלצע, אונד זיין שוים הינ־
שווינ־

ר ש " י

נס תיובא לא נפל עליה גורלו של מקום: (ז) לצחיח. שעיעות: לא שפכתהו על הארץ וגו'.
ת"י בזידו ובדרע מרומם שפכתיה לא שפכתיה בשלו למעבד עלוהי תיובא. ורבותינו פירשוהו
בדמו של זכריה בן יהוידע לא נהגו בו לא כדם הכבי ולא כדם האיל: (ח) להעלות חמה.
לפני לויתי לאותו דם שלא יבלע בקרקע כדי שיזכר לנקום נקמתו: (ט) המדורה. הסקגדול
פוא"יאה בלע"ז: (י) הרבה העצים הדלק האש. להרבות העצים ולהדליק האש: התם הבשר
והרקח המרקחה. כשהבשר תם מעל העצמות והוא מלטמק ומעורב ברוטב ומגים בכף דומה
למרקחת פטום סממנין שמערבין אותם יפה יפה ומתוך לימוק הבשר עשה נהפך לתוכה
שקורין אאורש"יר בלע"ז וזהו שאמר והעצמות יחדו יבשלו ויעשנו לשון חרה מנו חורב (איוב כ"ט)
וכן למען תחם וחרה נחשתה כליך קדירה שתמו מימי' ברתיחתה מתחממת ונשרפין חרסיה
והתבשיל מתקלקל: (יא) תתום חלאתה. תכלה זוהמתה ותבלע בנחשתה סיר של נחשת הוא:

תאנים

ב א ו ר

מלבושי יפילו גורל, כלומר כל דאלים גבר, ומי אשר יקח נתח לו יהיה. (ז) על צחיח
סלע שמתהו, כאילו על שן סלע שמתהו במקום גבוה שלא ייכל להתכסות (רד"ק). לא
שפכתהו, הוא תוספת באור אל על צחיח סלע שמתהו; כי באשר לא כסו את הדם, נראה
כאילו שמוהו על צחיח סלע, אשר אין שם עפר לכסות. (ח) נתתי את דמה, הנחתי את
דמה, כלומר אנכי לא הסבותי כי יכוסה הדם, להעלות חמתי. (ט) המדורה, כפי' רד"ק
היא מערכת עצים מיועדת להשרף. (י) המרקחה, בנוי להמרק ונקראת כן על הבשמים אשר

נס

(יב) תְּאֻנִים הֶלְאָת וְלֹא־תֵצֵא
מִמֶּנָּה רַבַּת חֶלְאָתָהּ בְּאֵשׁ
חֶלְאָתָהּ׃ (יג) בְּטֻמְאָתֵךְ זִמָּה יַעַן
טִהַרְתִּיךְ וְלֹא טָהַרְתְּ מִטֻּמְאָתֵךְ
לֹא תִטְהֲרִי־עוֹד עַד־הֲנִיחִי אֶת־
חֲמָתִי בָּךְ׃ (יד) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
בָּאָה וְעָשִׂיתִי לֹא־אֶפְרַע וְלֹא־
אָחוּס וְלֹא אֶנָּחֵם כִּדְרָכַיִךְ
וְכַעֲלִילוֹתַיִךְ שְׁפָטוּךְ נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה׃ (טו) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (טז) בֶּן־אָדָם הִנְנִי לֹקֵחַ
מִמְּךָ אֶת־מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה
וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא
דמעתך

שווינרע. — (יב) דורך דיא אויסשווייפונגען ערמידעטעסט דיא (אייכע געדולד) — — דיא מענגע דעם שוימעס ד. ה. דעם (לאסטערס) ווירד ניכט וועגגע־בראכט, דארום מוס איהר שוים אינז פייער קאממען — . (יג) נאָך אימער ביזט דיא אין דיינעם שמוטצע, אין דעם לא־סטער — דא איך דיך ריינינ־טע, אונד דוא דיך ניכט ריין היעלטעסט, וואללסט דוא פאן דיינעם שמיטצע ניכט געריי־ניגט ווערדען, ביז איך מיינען צארן אן דיר אויסגעלאססען האבע. (יד) איך דער עוויגע האבע עס אויסגעשפראכען, עס קעממט, איך פאללברינ־גע עס, האלטע עס ניכט צו־ריק, שאנע ניכט, אונד ענ־דערע מיינע ראטהשלוס ניכט; נאך דיינעם וואנדעל אונד נאך דיינן טהאטען וויל איך דיך ריכטן! שפריכט דער הערר, דער עוויגע—. (טו) פערנער ווארד מיר דעם עוויגען ווארט, וויא פאלגט: (טז) ערדענזאהן! זיעהע! דיינע אויגענלוסט ענט־רייסע איך דיר דורך איינע פלאגע! טרויערע אבער ניכט, וויינע ניכט, טהרענען זאללען
דיר ,

רש"י

(יא) תאנים הלאת. בתואנה ותרמית הלאת את העניים לכן לא יצאו ממנה הרשעים שבתוכה אלא כאש פורענותם יכלו: (יג) בטומאתך. בטומאה של זמה תכלי: יען טיהרתיך. להוכיח ע"פ הנביאים ולא טהרת וגומר: (יד) לא אפרע. לא אבטל גזירתי: ולא אנחם. לשוב מאשר חשבתי הרע' אשר דברתי לעשות לך: (טו) מחמד עיניך. אשתך כמו שהענין מוכיח בסופו:
האנק

באור

נס יעשה. (יב) תאנים הלאת, תאנים משרש אנה, מענין תאנתה מי ישיבנה (ירמיה ב' כ"ד) ותחסר יוד הפעול, כלומר בתאנים הלאת את ה', וקרוב לזה פי' רש"י. באש חלאתה, גם כאש לא תצא ממנה חלאתה. (יג) בטמאתך זמה, עליון את בטמאתך שהיא הזמה (רד"ק). (יד) לא אפרע, לא אשוב אחור ממה שגזרתי, וכן בדברי חז"ל הקורא למפרע (רד"ק), ולא אוכל להכחיד תחת לשוני את הוספה אשר מצאתי בהפסוק הזה בהעתקת השבעים; ואם גם הוספה או גרעון, שנוי או חלוף אינם דבר זר, מ"מ הוספה גדולה כזאת תמוה מאוד. וכה תרגמו: לכן אשפט כדמך ובגלוליך אשפטך טמאת השם ורבת הכעס. (טו) את מחמד עיניך, אשתו כמו שמפורש בפסוק י"ח ותמת אשתי. (יז) האנק
דום

דִּמְעָתֶךָ׃ (יז) הֵאָנֵק ׀ דֹּם מֵתִים
אֵבֶל לֹא־תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ
עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא
תַעְטֶה עַל־שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים
לֹא תֹאכֵל׃ (יח) וָאֲדַבֵּר אֶל־הָעָם
בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעָרֶב וָאַעַשׂ
בַּבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי׃ (יט) וַיֹּאמְרוּ
אֵלַי הָעָם הֲלֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־
אֵלֶּה לָּנוּ כִּי אַתָּה עֹשֶׂה׃ (כ) וָאֹמַר
אֲלֵיהֶם דְּבַר־יְהוָה הָיָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (כא) אֱמֹר ׀ לְבֵית יִשְׂרָאֵל
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה הִנְנִי מְחַלֵּל
אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד
עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשְׁכֶם וּבְנֵיכֶם
וּבְנוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם בַּחֶרֶב
יִפֹּלוּ׃ (כב) וַעֲשִׂיתֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי

על

דיר ניכט קאָממען. (יז) אים שטיללען זאָללסט דוא זייפצען, אַבער ניכט טאָדטען-טרויער האַלטען, דיינען קאָפּף-פּוטץ בינדע אום, דיא שוהע לעגע אַן, געהע ניכט ביז איבער דען ליפּפּענבאַרט איינגע-היללט, אונד האַלטע קיין טרויערמאַהל. —— (יח) דעם מאָרגענס רעדעטע איך מיט דעם פֿאָלקע, אונד דעם אַבענדס שטאַרב מיינע פֿרויא; אַם פֿאָלגענדען מאָרגען טהאַט איך, וויא איך בעאויפֿטראַגט ווארדע. (יט) דאַ שפּראַך דאַז פֿאָלק צו מיר: מעכטעסט דוא אונז ניכט זאַגען, וואַס דיעס אונז בעדייטעט, וואַס דוא יעטצט טהוסט? (כ) אונד איך ערווידערטע איהנען: דאַז וואָרט דעם עוויגען וואַרד מיר אויף פֿאָלגענדע וויזע: (כא) זאַגע דעם הויזע ישראל: זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: איך לאַס ענט-וויהען מיין היילִיגטהום, דען שטאָלץ אייערער מאַכט, דיא לוסט אייערער אויגען, דען געליעבטען געגענשטאַנד אייערער זעעלע, אונד אייערע זאָהנע זאָ וויא אייערע טעכטער דיא איהר צוריק געלאַסען, ווערדען דורכס שווערדט פֿאַללען. (כב) דאַן ווערדעט איהר טהון, וויא איך געטהאַ

האַבע

ר ש " י

(יז) האנק. המתמקמק בשתיק' שוא"ש דמוני"ץ בלע"ז: פארך. תפילין כל אלה מלות אבלים ואתה חילוף אבל אסור בתפילין וסנדל וחייב בעטיפ' הראש ומברין אותו סעודה ראשונה משל אחרים: (יח) כאשר צויתי. שלא לנהוג אבילות: (יט) מה אלה לנו. מה הרמזים הללו עלינו: (כא) אשר עזבתם. בירושלים כשגליתם בגולה: (כב) ועשיתם כאשר עשיתי. לא תנהגו אבילות

ב א ו ר

דום, מהאנק דום, כלומר מזעוק כאשר אבלים שתוק אתה שלא תזעק. מתים אבל לא תעשה, כמו הפוך, אבל מתים לא תעשה, ורבים כמוהו. פארך חבוש עליך, פאר היא מגבעות הראש שהוא פאר האדם, כמו פארי המגבעות, (רד"ק). ולא תעטה על שפם, עטיית השפתים היה סימן אבלות, כמו ועל שפם יעטה (ויקרא י"ג מ"ה). ולחם אנשים לא תאכל, ת"י ולחם אבלין לא תיכול. (יט) מה אלה לנו, מה דבר חדש בינינו אשר אתה עושה. (כא) ומחמל נפשכם, כפי' רד"ק מוסב על ובניכם ובנותיכם. אשר עזבתם, בגלות יהויכין,

עַל־שָׂפָם לֹא תַעְטוּ וְלֶחֶם אֲנָשִׁים
לֹא תֹאכֵלוּ׃ (כג) וּפְאֵרֵכֶם עַל־
רָאשֵׁיכֶם וְנַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם
לֹא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכּוּ וּנְמַקֹּתֶם
בַּעֲוֺנֹתֵיכֶם וּנְהַמְתֶּם אִישׁ אֶל־
אָחִיו׃ (כד) וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם
לְמוֹפֵת כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה תַּעֲשׂוּ
בְּבֹאָהּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ (כה) וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲלוֹא
בְּיוֹם קַחְתִּי מֵהֶם אֶת־מָעוּזָּם
מְשׂוֹשׂ תִּפְאַרְתָּם אֶת־מַחְמַד
עֵינֵיהֶם וְאֶת־מַשָּׂא נַפְשָׁם בְּנֵיהֶם
וּבְנוֹתֵיהֶם׃ (כו) בַּיּוֹם הַהוּא יָבוֹא
הַפָּלִיט אֵלֶיךָ לְהַשְׁמָעוּת אָזְנָיִם׃
(כז) בַּיּוֹם הַהוּא יִפָּתַח פִּיךָ אֶת־

הפליט

האבע ; איהר ווערדעט איך
בין איבער דען ליפפענבארט
ניכט איינהיללען, ווערדעט
קיין טרויערמאהל האלטען,
(כג) אייערן קאפף־פוטץ אויף
דעם קאפף בעהאלטען, אייע־
רע שוהע אן דען פיסען לאס־
סען, ניכט טרויערן אונד ניכט
וויינען. — — ווען איהר נון
דורך אייערע זינדען הינשווינ־
דען, אונד איינער דעם אנ־
דערן אייערע ליידען קלאגען
ווערדעט. (כד) דאן ווירד יחזקאל
איך אלס צייכען דינען; אללעס
ווערדעט איהר טהון, ווען זיא
(דיא נאכריכט) קעממט, וואס
ער געטהאן, אונד דאדורך
ערקעננען, דאס איך דער
הערר, דער אללמעכטיגע בין.
(כה) אונד דוא, ערדענזאהן — !
(וויססע,) דאס אן יענעם טא־
גע וואָ איך פאן איהנען וועג־
נעהמע איהרע מאכט, דיא
וואננע איהרער הערליכקייט,
דיא לוסט איהרער אויגען,
דאז אויסערזעהנטע איהרער
זעלע, איהרע זאהנע אונד איהרע טעכטער ; (כו) אן יענעם טאגע קעממט איין פליכט־
לינג צו דיר, דאס דוא דיא קונדע פערנעהמעסט ; (כז) אן דעמזעלבען טאגע ווירד דורך

דען

רש"י

כי אין מנחמין לכם שאין בכם אחד שלא יהיה אבל ואין אבילות אלא במקום מנחמים. ד"א שתהיו יראי' לבכות לפני הכשדי' שאתם בתוכם: שפם. גרי"נון בלע"ז: (כג) ונמקותם. איסרויי"ן דמוני"ן בלע"ז: (כד) בבואה. בבא הרעה הזאת: (כה) משא נפשם. שנפשם מתנשאה בהם: (כו) ביום ההוא. א"א לבא פליט ביום החורבן וכן פתרונו ביום ההוא שיבא הפליט אליך להשמיע אזניך ביום ההוא יפתח פיך. להשמעות אזנים. לבשר בשורה שהוכתה העיר: (כז) את

באור

או ענינו אשר תהיו מוכרחים לעזוב. (כב) על שפם, ידוע כי בעת צרה אם ירבה המות להפיל חללים, לא יזהרו במנהגי האבלות. (כג) ונהמתם, כמו ונהמת באחריתך (משלי ה' י"א) שהוא קול יללה, ומוסב על הפסוק שלאחריו, כלומר לעת כזאת, אשר דרך בני אדם לנהם, לא תאנוקו כמוני ואז יהיה יחזקאל לכם לאות. (כד) בביאה, הרעה הזאת. (כה) משא נפשם, שנפשם מתנשא' בהם (רש"י), וכ"פ רד"ק וכ"ת הפשטים. (כו) להשמיע אזנים,

להשמעה

הפליט ותדבר ולא תאלם עוד
והיית להם למופת וידעו כי־אני
יהוה:

כה (א) ויהי דבר־יהוה אלי
לאמר: (ב) בן־אדם
שים פניך אל־בני עמון והנבא
עליהם: (ג) ואמרת לבני עמון
שמעו דבר־אדני יהוה כה־אמר
אדני יהוה יען אמרך האח אל־
מקדשי כי־נחל ואל־אדמת
ישראל כי נשמה ואל־בית
יהודה כי הלכו בגולה: (ד) לכן
הנני נתנך לבני־קדם למורשה
וישבו טירותיהם בך ונתנו בך
משכניהם המה יאכלו פריך
והמה ישתו חלבך: (ה) ונתתי
את־רבה לנוה גמלים ואת־בני

עמון

דען פליכטלינג דיין מונד גע־
עפנעט, דוא ווירסט שפרע־
כען אונד ניכט מעהר פער־
שטוממט ערשיינען, ווירסט
איהנען זיין צום צייכען, דאַ־
מיט זיא עס איינזעהען, דאס
איך דער עוויגע בין.

כה (א) דעם עוויגען וואָרט
וואַרד מיר, וויא
פאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! וועני־
דע דיין אַנגעזיכט געגען דיא
קינדער עמון'ס, אונד ווייזאַ־
גע איבער זיא; (ג) שפריך צו
דען קינדערן עמון'ס: הערעט
דאַז וואָרט דעם הערן, דעם
אַללמעכטיגען! זאָ שפריכט
דער הערר, דער אַללמעכטי־
גע: ווייל דוא טריאומף אויס־
רופעסט איבער מיין היילינ־
טהום, דאס עס דאַרניעדער
ליעגט, אונד איבערדען באָדען
ישראל'ס, דאס ער פעראָדעט
איזט, אונד איבער דאַז הויז
יהודה, דאס עס אין געפאַנ־
גענשאַפט גינג; (ד) דארום גע־
בע איך דיך דען קינדערן דעם
מאָרגענלאַנדעס צום בעזיטצע,
זיא ווערדען ערבויען איהרע
פאַללעסטע בייא דיר, איהרע וואָהנונגען ווערדען זיא בייא דיר אויפשלאַגען, דיינע
פריכטע ווערדען זיא פערצעהרען, אונד דיינע מילך ווערדען
זיא טרינקען. (ה) רבה מאַכע איך צום לאַגער פיר קאַמעלע, אונד (דאַז לאַנד)
דער

ר ש " י

הפליט. עם הפליט: ותדבר ולא תאלם. לפי שאמרתי לך ונאלמת ולא תהי' להם וגו'
מעת' יראו שדבריך אמת ולא תאלם עוד מהתנבאות להם:
כה (ג) האח. לשון שמח': כי נחל. כי נחל והיה מורש לאחרים: (ד) לבני קדם.
כשדים ופרס לכל מזרח הם:

ב א ו ר

להשמעה לאזנים. (כז) את הפליט, בהפליט. ולא תאלם עוד, גדופיהם לא יכריחוך עו
לשתוק, ולא יאמרו הלא ממשל משלים הוא אבל יאמינו והיית להם למופת.
כה (ג) כי נחל, הנכון לפרשו משרש חלה והוא הנפעל ונשמטה ל' הפעל, והשתמש בו הנביא
על כל הגלה. (ד) וישבו טירותיהם בך, ענינו, יבנו טירותיהם בך לשבת.

יען

עַמּוֹן לְמִרְבַּץ־צֹאן וִידַעְתֶּם כִּֽי־
אֲנִי יְהוָֽה׃ (ו) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי
יְהֱוִה יַעַן מַחְאֲךָ יָד וְרַקְעֲךָ בְּרָגֶל
וַתִּשְׂמַח בְּכָל־שָׁאטְךָ בְּנֶפֶשׁ
אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵֽל׃ (ז) לָכֵן
הִנְנִי נָטִיתִי אֶת־יָדִי עָלֶיךָ
וּנְתַתִּיךָ לְבַג לַגּוֹיִם וְהִכְרַתִּיךָ
מִן־הָעַמִּים וְהַאֲבַדְתִּיךָ מִן־
הָאֲרָצוֹת אַשְׁמִידְךָ וְיָדַעְתָּ כִּֽי־
אֲנִי יְהוָֽה׃ (ח) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהֱוִה יַעַן אֱמֹר מוֹאָב וְשֵׂעִיר הִנֵּה
כְּכָל־הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָֽה׃ (ט) לָכֵן
הִנְנִי פֹתֵחַ אֶת־כֶּתֶף מוֹאָב

לבז קרי.　　　　מהערים

דער קינדער עמון'ס צור שאַאפֿהירדע, זאָ זאָללט איהר עס ערפֿאַהרען, דאַס איך דער עוויגע בין. (ו) דען זאָ שפּריכֿט דער העררֿ, דער עוויגע: וויל דוא (פֿריידיג) דיא הענדע צוזאַממען שלעגסט, מיט דעם פֿוסע שטאַמפֿעסט, אונד פֿאָלל אינגערער שאַדענפֿריידע איבער דאַז לאַנד ישראל'ס האֶהנעסט; (ז) דאַרום ווענדע איך מיינע מאַכֿט געגען דיך, וויל דיך געבען דען פֿעלקערן צור בייטע, דיך פֿערניכֿטען אויס דער פֿעלקערצאַהל, אונד דיך הינוועג טילגען אויס דען רייכען, גאַנץ אויפֿרייבען וויל איך דיך, דאַמיט דוא עס ערפֿאַהרעסט, דאַס איך דער עוויגע בין. (ח) זאָ שפּריכֿט דער העררֿ דער עוויגע: וויל מואב אונד שעיר זיך אויסשפּרעכֿען, דאַז הויז יהודה זייא וויא אַללע פֿעלקער, (ט) דאַרום עפֿנע איך דיא גרענ־

רש"י

(ו) יען מחאך יד ורקעך ברגל. לשם שמחה ואף על פי שברא׳ הספר (לעיל ג׳) אמר כן לעגין אבל הכה בכפך ורקע ברגליך ואמור האח יש דברים שעושין אותם לאבל ולשמחה אבל אין ענייני׳ שוה וכן חלילים לכלה ולמת. ורקעך לשון מרפס: בכל שאטך. לשון בזיון פותרין בו כמו ויבז עשו (בראשית כ"ה) שתרגום אונקלוס ושאט עשו. ואני אומר שאט לשון שאף גולוזמנ"ט בלע"ז: (ח) הנה ככל הגוים בית יהודה. בטלה אהבת הקב"ה מהם ונמאסו לתת ביד נבוכדנצר כשא׳ הגוים. ומ"א שנכנסו להיכל וקפלו צורות הכרובים שהיו שלמ׳ על קיר ההיכל כמער איש ולויות (מלכי׳ א׳ ז׳) והוליאום לחוץ אמרו ראו אלו שהיו מרא׳ים עצמ׳ כצנועים במה היו עוסקין: (ט) הנני פותח. את מבצרי ארץ מואב אשר בספר בסיף גבולם הוא הכתף סוף גבול ארצ׳ כמו (שמות כ"ז) ולכתף השנית אל הכתף דמתרגם

באור

(ו) יען מחאך יד, מחאך לשון ספיק יד על יד, וכמהו נהרות ימחאו כף (תהלים צ"ח ח׳). בכל שאטך, לשון בזיון פותרין בו, כמו ויבז עשו (בראשית כ"ה ל"ד) שתרגום אונקלס ושאט עשו. בפסוק האחר יוסיף הנביא לחזות עליהם קשות מבראשונה, כי על אמרם האח, יגרשו רק מארצם, אבל על מחאת ידם ורקעת רגלם, שהם סימנים יותר מפורסמים על שמחת לבבם, יהיה עונש גם יותר קשה, כי יכרתו מהעמים. (ז) לבג, אם לפי הקרי או לפי הכתיב ענינו אחד כי בג פירושו מאכל, כמו פת בג (דניאל א׳ ה׳). אשמידך, ענינו כאשר אשמידך תדע כי אני ה׳. (ח) בכל הגוים, לא הועיל להם בית המקדש ושכינת האל בתוכם, ולוקח ע"י נבוכדנצר כשאר הגוים, (רד"ק). (ט) כתף, כנוי גם כן לגבול (יהושע

ט"ו

מֵהֶעָרִים מֵעָרָיו מִקָּצֵהוּ צְבִי
אֶרֶץ בֵּית הַיְשִׁימוֹת בַּעַל מְעוֹן
וְקִרְיָתָמָה׃ (י) לִבְנֵי־קֶדֶם עַל־
בְּנֵי עַמּוֹן וּנְתַתִּיהָ לְמוֹרָשָׁה
לְמַעַן לֹא־תִזָּכֵר בְּנֵי־עַמּוֹן
בַּגּוֹיִם׃ (יא) וּבְמוֹאָב אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
(יב) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה יַעַן
עֲשׂוֹת אֱדוֹם בִּנְקֹם נָקָם לְבֵית
יְהוּדָה וַיֶּאְשְׁמוּ אָשׁוֹם וְנִקְּמוּ
בָהֶם׃ (יג) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה וְנָטִתִי יָדִי עַל־אֱדוֹם
וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה
וּנְתַתִּיהָ חָרְבָּה מִתֵּימָן וּדְדָנֶה

וקריתימה קרי· בחרב

גרענצע מואב'ס פֿאָן דער זייטע דער הויפטשטעדטע אונד פֿאָן דער זייטע זיינער גרענצשטעדטע, דיא ציערדע דעס לאַנדעס, (דאַז) בית הישימות, בעל מעון אונד קריתים, (י) אונד געבע דען קינדערן דעם מאָרגענלאַנדס דיא קינדער עמון'ס צום בעזיטצע, דאַמיט ניכט מעהר ערוועהנט ווערדען דיא קינדער עמון'ס אונטער דען פֿעלקערשאַפֿטען. (יא) אונד אויך אַן מואב איבע איך שטראַפֿגעריכטע אוים, דאַמיט זיא ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין. (יב) (פֿערנער שפריכט דער העררר דער עוויגע אַלזאָ: וויל אדום בייא דער ראַכע אַם הויזע יהודה מיטווירקטע, אונד זאָ זיך זעלבסט ראַכע נאַהם אַן איהנען, האַט עס זיך שווער פֿערשולדעט; (יג) דאַרום שפריכט דער העררר, דער עוויגע, אַלזאָ: מיינע מאַכט ווענדע איך געגען אדום, וויל פֿערטילגען דאַרויס מענשען אונד פֿיעה, אונד פֿאָן תימן ביז דדן עס. וויסטע מאַכען, דורך דאַז שווערדט

רש"י

לעיברא: (י) לבני קדם, אפתח אותם שיבאו על בני עמון דרך ארץ מואב: (יג) ודדנה. ויתני

באור

ט"ו מ'). מהערים, ענינו הנני פותח את כתף מואב באשר אתן ביד האויב לבא ארץ. מהערים ר"ל מערי הגבול, ומה היא לבא הארץ? בית הישימות. בית הישימות, עיר גבול היתה נגב המדבר, כאשר נראה מבמדבר (ל"ג מ"ט). בעל מעון, בירמיה (מ"ח כ"ג) תקרא העיר הזאת בית מעון ובראשונה היתה לשבט ראובן ואח"כ הורישום בני מואב. וקריתימה, גם העיר הזאת לפנים לראובן תחשב (במדבר ל"ב ל"ז) ואח"כ באה בידי מואב. (י) לבני קדם, ר"ל כאשר נבני קדם אקח את נקמתי מבני עמון, כן אעשה גם שפטים במואב. (יב) בנקם נקם, כמו בנקמי נקמתי. לבית, כמו מבית, ושיעורו כך, יען אשר עזר אדום לאויבי ישראל אשר שלחתי עליו לנקום נקמתי ממנו על אשר הפר את בריתי, ולא לבד כי לא היה בעזרת ישראל, אבל גם הכר להם לנקום נקמת עצמו; ע"כ ויאשמו אשום וגו'. ונקמו בהם, אדום מישראל, ר"ל בזאת אשם אשם, על כי מאהבה נדבר הכר לישראל, כי אם נפרש, ונקמו בהם, בית יהודה יקח נקמה ממואב, הנה איננו פה מקומו, אבל אחר לכן שבפסוק האחר. (יג) מתימן ודדנה, הראשונה עיר במזרח אדום (ירמיה מ"ט ז'), והשנית ג"כ על גבול אדום מצד מערב לארץ

בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃ (יד) וְנָתַתִּי אֶת־
נִקְמָתִי בֶּאֱדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל
וְעָשׂוּ בֶאֱדוֹם כְּאַפִּי וְכַחֲמָתִי
וְיָדְעוּ אֶת־נִקְמָתִי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה׃ (טו) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
יַעַן עֲשׂוֹת פְּלִשְׁתִּים בִּנְקָמָה
וַיִּנָּקְמוּ נָקָם בִּשְׁאָט בְּנֶפֶשׁ
לְמַשְׁחִית אֵיבַת עוֹלָם׃ (טז) לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נוֹטֶה
יָדִי עַל־פְּלִשְׁתִּים וְהִכְרַתִּי אֶת־
כְּרֵתִים וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית
חוֹף הַיָּם׃ (יז) וְעָשִׂיתִי בָם נְקָמוֹת
גְּדֹלוֹת בְּתוֹכְחוֹת חֵמָה וְיָדְעוּ כִּי־
אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֶת־נִקְמָתִי בָּם׃

ויהי

שווערדט זאָללען זיא פֿאַל=
לען !! — (יד) דורך דיא האַנד
מיינעס פֿאָלקעס ישראל ווער=
דע איך מיינע ראַכֿע פֿאָללפֿיה=
רען, נאַך מיינעם צאָרנע אונד
נאַך מיינעם גרימּע ווירד עס
מיט אדום פֿערפֿאהרען, דאַ=
מיט זיא מיינע ראַכֿע קעננען,
זאָ שפריכֿט דער העררר, דער
אַללמעכֿטיגע. (טו) (פֿערנער
שפּריכֿט דער העררר דער עווי=
גע אַלזאָ: וויל דיא פלשתים
צור ראַכֿע מיטווירקען, אונד
מיט אינגערער שאַדענפֿריידע
זעלבסט ראַכֿע נעהמען, פֿער=
העערענד וועגען אוראַלטער
פֿיינדשאַפֿט; (טז) דאַרום
שפּריכֿט דער העררר, דער
עוויגע אַלזאָ: מיינע מאַכֿט ווענ=
דע איך געגען דיא פלשתים,
ראָטטע אוים דיא כרתים, אונד
פֿערניכֿטע אויך דען איבער=
רעסט אַן דער מעערעסקי=
סטע; (יז) איך איבע גראָסע ראַכֿע אויס אַן איהנען דורך ציכֿטיגונגען הייסען גרימּעס,
דאַמיט זיא ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין, ווען איך מיינע ראַכֿע אַן איהנען פֿאָללפֿיהרע.

אים

ר ש " י

ואתני דדן: (יד) ביד עמי ישראל. הם יהיו שלוחי לנקום נקמתי: (טו) יען עשות פלשתים בנקמה. בשנאה ובפרך כאדם הנוקם נקמתו מאויבו: (טז) את כרתים. עמא דחייבין לאישתיצאה. ואומר אני לפי שראיתי במקום אחר קורא אל פלשתים כרתים הוי יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב') ואינו קורא כן לאומה אחרת נראה בעיני שיש גבול בפלשתי' ששמו כרתי וכן אני מוצא בספר שמואל (א' ל') בגדוד שערך את צקלג אנחנו פשטנו על נגב הכרתי: חוף הים. מארק"א בלע"ז הם פלשתים שיושבים במקצוע דרומית מערבית של גבול ארץ ישראל על הים האחרון:

בעשתי

ב א ו ר

לארץ ישראל (ירמיה כ"ה כ"ג). (טו) למשחית, כבר פירשתיו לעיל, כמו במשחית, והוא תואר לאנשי מלחמה אשר יפשטו גדוד בארץ אויביהם ובזזון, ואם גם לא יועיל להם יחריבו את שלא בידם, כמו המשחית (ש"א י"ד ט"ו). איבת עולם, מאיבת עולם, ועולם כמו ועבדו לעולם, כלומר ישנה. (טז) כרתים, לפי פשוטו הוא מחוז בארץ פלשתים על חוף הים, כי צפניה קורא אל הפלשתים: הוי יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב' ה'), אבל יונתן והזקנים פירשו איש איש על דרך אחר.

ויהי

כו (א) וַיְהִי בְּעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־אָדָם
יַעַן אֲשֶׁר־אָמְרָה צֹּר עַל־
יְרוּשָׁלִַם הֶאָח נִשְׁבְּרָה דַּלְתוֹת
הָעַמִּים נָסֵבָּה אֵלָי אִמָּלְאָה
הָחֳרָבָה׃ (ג) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ צֹר וְהַעֲלֵיתִי
עָלַיִךְ גּוֹיִם רַבִּים כְּהַעֲלוֹת הַיָּם
לְגַלָּיו׃ (ד) וְשִׁחֲתוּ חֹמוֹת צֹר
וְהָרְסוּ מִגְדָּלֶיהָ וְסִחֵיתִי עֲפָרָהּ
מִמֶּנָּה וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לִצְחִיחַ סָלַע׃

משחת

כו (א) אים איילפֿטען יאַהרע אַם ערשטען דעם מאָנאַטהס, וואַרד מיר דעס עוויגען וואָרט, וויא פֿאָלגט, (ב) ערדענזאָהן! וועיל צור *) איבער ירושלים אויסרופֿט: טריאומף! — צערבראָכען זינד דער פֿעלקער פֿפֿאָרטען! מאַן ווירד צו מיר זיך ווענדען: דורך איהרע צערשטערונג ווערדע איך אַן פֿיללע צונעהמען, (ג) דעסהאַלב שפּריכט דער הערר דער עוויגע, אַלזאָ: צור! איך פֿערהענגע איבער דיך, פֿיהרע פֿעלקער הערויף געגען דיך, צאַהלרייך וויא דיא וועללען, דיא דאַז מעער אויפֿטהירמט. (ד) צור'ס מויערן צערשטערען זיא, איהרע טהירמע רייסען זיא ניעדער, דיא ערדע פֿאַן איהר לאַססע איך הינוועגשוועממען, אונד פֿערוואַנדלע זיא אין איינען קאַהלען פֿעלז.

*) טירוס, היינע בעריהמטע האַנדעלסשטאַדט אין פֿהעניציען.

רש"י

כו (א) בעשתי עשרה. לצדקיהו: (ב) על ירושלים. שהיתה במצור: האח. לשון קול שמחה: נשברה דלתות העמים. עיר שכל האומות נכנסים לה לסחורה מעתה תשבר כי לא ילך המצור מעליה עד תלכד: נסבה אלי. מעתה הוסבה סחורות העמים אלי: אמלאה החרבה. אתמלאה אני מן העיר ירושלים החרבה: (ד) וסחיתי. ועקרתי כמו בית גאים יסח ה' (משלי ט"ו) ונסחתם מעל (דברים כ"ח): לצחיח סלע. לפי שהיתה בנויה בסלע

בתוך

באור

כו (א) בעשתי עשרה שנה, לצדקיהו שהיא שנת החרבן (רד"ק). לחדש, לא גלה באיזה חדש וכיון שסתם אותו נראה כי על חדש החרבן אמר שהוא חדש אב (הנ"ל). (ב) נשברה, ת"י דהות מספקא סחורא לכל עממיא, וכן פירש גם רד"ק, וקרא ירושלים דלתות העמים, על כי דלתותיה היו תמיד בידי סוחריה אשר באו והלכו שמה לקנות ולמכור (ראה מה שאמרתי לעיל ה' ה'). נסבה, הסחורה. אמלאה החרבה, אחרי אשר חרבה ירושלים אמלא אני, כי כל הסוחרים יבואו עתה שמה. (ג) לגליו, כמו אתגליו. (ד) וסחיתי, ענינו כפי הוראתו בלשון ארמי ואשורית גריפה והסרה, וכן ת"י ואעקר, והשבעים λικμησω שהם שניהם לשון הסרה. זה כפי הנוסחא שלפנינו, אבל במקראות גדולות דפוס באזיליאה שע"ט מלאתי ושחיתי בשי"ן ימנית. לצחיח סלע, לפי שהיתה בנויה בסלע בתוך הים, בשתנחן ויסתעפרה אל הים נשאר הסלע חלק, וכן ת"י לשעיעות כף גלי

(רש"י)

(ה) מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה בְּתוֹךְ
הַיָּם כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה וְהָיְתָה לְבַז לַגּוֹיִם׃
(ו) וּבְנוֹתֶיהָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב
תֵּהָרַגְנָה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
(ז) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי
מֵבִיא אֶל־צֹר נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל מִצָּפוֹן מֶלֶךְ מְלָכִים
בְּסוּס וּבְרֶכֶב וּבְפָרָשִׁים וְקָהָל
וְעַם־רָב׃ (ח) בְּנוֹתַיִךְ בַּשָּׂדֶה
בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וְנָתַן עָלַיִךְ דָּיֵק
וְשָׁפַךְ עָלַיִךְ סֹלְלָה וְהֵקִים עָלַיִךְ
צִנָּה׃ (ט) וּמְחִי קָבָלּוֹ יִתֵּן
בְּחֹמוֹתָיִךְ וּמִגְדְּלֹתַיִךְ יִתֹּץ
בְּחַרְבוֹתָיו׃ (י) מִשִּׁפְעַת סוּסָיו
יכסך

פֿעלזען. (ה) איין אויסברייט־
פלאַטץ זאָלל זיא ווערדען פֿיר
פֿישע־נעטצע, מיטטען אים
מעערע; דען זאָ האַבע איך
עס פֿערהענגט, שפריכֿט דער
הערר, דער עוויגע, דען
פֿעלקערן זאָלל זיא צור בייטע
ווערדען. (ו) אונד איהרע
געהאֶפֿטע אים געפֿילדע זאָל־
לען פֿערהעערט ווערדען,
דורך דאַז שווערדט, דאַמיט
זיא ערקענגען דאַס איך דער
עוויגע בין. (ז) זאָ שפריכֿט
דער הערר, דער עוויגע: איך
פֿיהרע געגען צור פֿאָן נאָרדען
הער, נבוכדראצר דען קעניג
פֿאָן בבל, יענען קעניג דער
קעניגע, מיט ראָס, מיט וואַ־
גען, מיט רייטערייא, מיט
פֿאָלקסמענגע אונד צאַהלריי־
כֿעם העערע. (ח) דיינע גע־
האֶפֿטע אים געפֿילדע, פֿער־
העערעט ער מיט דעם
שווערדטע, דאַן אומגיבט ער
דיך מיט באָללווערקען, ווירפֿט
שאַנצען אויף, אום דיך הער, אונד ערהעבט דיא שילדע געגען דיך, (ט) שטעללט זיין
צערשטערונגסווערק געגען דיינע מויערן, אונד צערשמעטטערט דיינע טהירמע
מיט זיינען בעלאַגערונגסוואַפֿפֿען. (י) פֿאָן דער מענגע זיינער ראָססע ווירד דער שטויב

ר ש " י

בתוך הים כשתותן ויםח עפרה אל הים נשאר הסלע אלק וכן ת"י לשעיעות כיף גלי: (ה) משטח
חרמים. על הסלע ישטחו הדייגים את חרמי מנמרותם לנגבם: (ו) ובנותיה אשר בשדה.
הכפרים המשועבדות לה סביבותיה: (ח) והקים עליך צנה. ויקים עליך די מזיינין נתריסין:
(ט) ומחי קבלו. הוא אחד מתחבולות המכור לזריק אבנים גדולות ומכה כנגדו אילק"ו ל"אים
יס"א ;פורי"רא בלע"ז. ויש לועזין קבלו דשאר"בלי"טא בלע"ז. ויש לועזין פורייר"א בלע"ז:
בחרבותיו. באומניות אורבן שיביא עמו: (י) משפעת סוסיו. כשיש סוסים הרבה מעלים אבק

ב א ו ר

(רש"י). (ה) משטח חרמים, על הסלע ישטחו הדייגים את מכמרתם לנגבם (רש"י). בתוך
הים, ואולי מוסבה הנבואה הואת על צור הקדשה אשר היתה בנויה על אי, והנביא אשר
ראה ;שני החרבונות האלה נאחד, נבא גם עליהן באחת; וכן נבאו גם לפעמים על חורבן
בית ראשון ושני באחת, כי ברוח נבואתם לא יפרדו נהבדל הזמן. (ו) ובנותיה אשר בשדה,
ידוע כי בנות רבות היו לצור. (ט) ומחי קבלו, מחי לשון מכה תרגום מכה מחי, וכן
וממאך יד(לעיל כ"ה ו'). קבלו, נגדו, תרגם נגד קב ל, וכן ויכהו קבל עם (מ"ב ט"ו י'), נגד העם;
אם כן הוא שם מורכב ושם כללי לכל כלי המשחית מיועדים לנגח בהם חומות העיר.
בחרבותיו, כן יקרא הנביא כלי המשחיתים אשר בם יתוץ מגדליה; כי בעברית נקרא כן

יְכַסֵּךְ אֲבָקָם מִקּוֹל פָּרָשׁ וְגַלְגַּל
וָרֶכֶב תִּרְעַשְׁנָה חוֹמוֹתַיִךְ בְּבֹאוֹ
בִּשְׁעָרַיִךְ כִּמְבוֹאֵי עִיר מְבֻקָּעָה׃
(יא) בְּפַרְסוֹת סוּסָיו יִרְמֹס אֶת־
כָּל־חוּצוֹתָיִךְ עַמֵּךְ בַּחֶרֶב יַהֲרֹג
וּמַצְּבוֹת עֻזֵּךְ לָאָרֶץ תֵּרֵד׃
(יב) וְשָׁלְלוּ חֵילֵךְ וּבָזְזוּ רְכֻלָּתֵךְ
וְהָרְסוּ חוֹמוֹתַיִךְ וּבָתֵּי חֶמְדָּתֵךְ
יִתֹּצוּ וַאֲבָנַיִךְ וְעֵצַיִךְ וַעֲפָרֵךְ בְּתוֹךְ
מַיִם יָשִׂימוּ׃ (יג) וְהִשְׁבַּתִּי הֲמוֹן
שִׁירָיִךְ וְקוֹל כִּנּוֹרַיִךְ לֹא יִשָּׁמַע
עוֹד׃ (יד) וּנְתַתִּיךְ לִצְחִיחַ סֶלַע
מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה לֹא תִבָּנֶה
עוֹד כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי נְאֻם

הר' נפתח — אדני

דיך בעדעקען, פֿאָר דעם גע־רײשע דער רײטערײא, דער ראֶדער אונד דער שטרײטוואַגען, ווערדען דײנע מױערן ערבעבען, ווען ער אײנדרינגט דורך דײנע טהאָרע וו"א מאַן אײנדרינגט אין אײנע דורכבראָכענע שטאַדט. (יא) מיט דען הופֿען זײנער ראָססע צערשטאַמפֿפֿט ער אַללע דײנע שטראַססען, דײנע בעפֿעלקערונג טאֶרטעט ער דורך'ם שווערדט, אונד זאָ זינקט העראַב, יעדעם דענקמאַהל דײנער מאַכט. (יב) דײן פֿערמעגען ווערדען זיא פּלינדערן, דײנע וואַארענפֿאָררעֶטהע צור בײטע מאַכען, דײנע מױערן רײסען זיא נידער, דײנע העררליכסטען געבײדע צערשטערען זיא, אונד דײנע שטײנע, זאָוויא דײן האָלץ אונד דײנען שוטט, ווערדען זיא אין דאַז וואַססער ווערפֿען. (יג) זאָ ווערדע איך אײן ענ־ע מאַכען דעם געטאָזע דײנער ליעדער, אונד דײנער האַרפֿען קלאֶנגע זאָללען ניכט מעהר געהאֶרט ווערדען. (יד) אין אײנען קאַהלען פֿעלזען ווערדע איך דיך פֿערוואַנדלען, אײן אױסברײטפּלאַטץ זאָללסט דוא ווערדען פֿיר פֿישערנעטצע, אונד ניכט מעהר אױפֿגעבױעט ווערדען, דען איך האַבע עס אױסגעשפּראָכען, שפּריכט דער העֶרר
דער

רש"י

כרגליהם ועולה ונעשה כענן ומחשיך הארץ הוא קרוי שפעת וכן ושפעת מים תכסך (איוב כ"ב) דלאפוי"שון בלע"ז: כמבואי עיר מבקעה. כמא דעלין לקרתא דמתרעא מסור שנפרצ' חומה: (יב) רכולתך. סחורתך:

באור

דבר המחודד, מלשון אשר יחריב הדבר אשר הונף עליה חרב, והעד כי חרבך הנפת עליה (שמות כ' כ"ב), חרבות צורים (יהושע ה' ב'), וכבר אמרתי זאת במקום אחר. כמבואי עיר מבוקעה, ת"י כמא דעלין בקרתא דמתרעה מסור, וכן פירש גם הרד"ק, כמו שבאים בעיר מבוקעה בלא יגיעה ובלא מלחמה, כן יבואו בשעריך. מבואי, קבוץ מן מבוא. (יא) תרד, מעצמה, כי מאחר אשר עמה בחרב יהרג יאבדו הן מעצמן. (יב) רכלתך, ת"י סחורתיך, וכן פירשו גם רש"י ורד"ק. בתוך מים ישימו, ראה מה שאמרתי על פסוק י"ט. (יג) המון שיריך, רבוי שיריך שהיית שמחה ומנגנת ושרה מרוב טובה (רד"ק). (יד) לא תבנה עוד, סוב על תלה הראשונה, אחרי אשר נחרבה מנ"ב לא נבנתה עוד,
כי

אֲדֹנָי יֱהוִֹה׃ (טו) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִֹה לְצוֹר הֲלֹא ׀ מִקּוֹל מַפַּלְתֵּךְ
בֶּאֱנֹק חָלָל בֵּהָרֵג הֶרֶג בְּתוֹכֵךְ
יִרְעֲשׁוּ הָאִיִּים׃ (טז) וְיָרְדוּ מֵעַל
כִּסְאוֹתָם כֹּל נְשִׂיאֵי הַיָּם וְהֵסִירוּ
אֶת־מְעִילֵיהֶם וְאֶת־בִּגְדֵי
רִקְמָתָם יִפְשֹׁטוּ חֲרָדוֹת ׀ יִלְבָּשׁוּ
עַל־הָאָרֶץ יֵשֵׁבוּ וְחָרְדוּ לִרְגָעִים
וְשָׁמְמוּ עָלָיִךְ׃ (יז) וְנָשְׂאוּ עָלַיִךְ
קִינָה וְאָמְרוּ לָךְ אֵיךְ אָבַדְתְּ
נוֹשֶׁבֶת מִיַּמִּים הָעִיר הַהֻלָּלָה
אֲשֶׁר הָיְתָה חֲזָקָה בַיָּם הִיא

וישביה

דער אַללמעכטיגע. —
(טו) פירוואהר זאָ שפריכט
דער הערר, דער אַללמעכטי-
גע עס אוים איבער צור:
פאָר דעם גערייזשע דיינעם
שטורצעס, פאָר דעם עכצען
דער שטערבענדען בייא דעם
געמעטצעל אין דיינער מיט-
טע, ווערדען דיא אינזעלן ער-
בעבען, (טז) אַללע פירשטען
דעם מעערעס ווערדען פאָן
איהרען טהראָנען הערא-
שטייגען, איהרע מענטעל אַב-
לעגען, איהרע געשטיקטען
קליידער אויסציעהען, אונד
אין שרעקען געהיללט אויף
דיא ערדע זיך זעטצען, ער-
בעבען ווערדען זיא אָב דעם
פלאֶצליכען שרעקענס, אונד
זיך ענטזעטצען איבער דיך.
(יז) איין קלאַגעליעד ווערדען זיא איבער דיך ערהעבען, אונד זאַגען פאָן דיר וויא ביזט
דוא צו גרונדע געגאַנגען, דוא פעלקערווייכסטע שטאַדט אַללער מעערע, דוא בעריהמ-
טע שטאַדט, אונד איהרע בעוואָהנער דיא זאָ מאֶכטיג וואַרען אים מעערע, דיא איבער

אַללע

רש"י

(טז) וחרדו לרגעים. לשברים פן יבא עליהם גם הם כשבר. לרגעים לשון שבר כמו רוגע הים (ישעיה נ"א). עורי רגע (איוב כ"ז)· על רגעי ארץ (תהלים ל"ה) על דלי ארץ. ומנחם פירש לשון רגע כמו כי רגע באפו (שם ל'): ושממו. ל' תמהון: (יז) נושבת מימים. יש נוקדין רפי ופותרין היושבת מימים ויש נוקדים דגש ופותרין מיושבת בחזקה ע"י ימים הסובבים

לה

באור

כי צור החדשה היתה במקום אחר. (טו) ירעשו האיים, מיגון וצער, כי היו עמה בברית ואניותיה אשר הלכו אחי אל האיים ולקחו משם כל מיני מסחר, והמה לא דמו בנפשם כי צור יפול, על כן גם שממו עליה כאשר אמר בפסוק האחר. (טז) וירדו, כדרך האבלים, וכן והסירו כי לנס יהמה על שבר צור. וחרדו לרגעים, לשעות ולרגעים כלומר תמיד (רד"ק), וכן מלאכו, לרגעים תבחננו (איוב ז' י"ח). והחכם געזעניוס פירשו כמו רגע ימותו (איוב ל"ד כ') ותרגם פּלאֶטצליך. ואולי נוכל לפרשו מלשון ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשובון (תהלים ל"ה כ') שהוא כמו ועל שקטי ארץ, והנביא קרא נשיאי הים רגעים כי באשר הם בלב ים ודבר אין להם עם יושבי הארץ, כ"א עם יושבי צור אשר עמהם היו שלמים, לא היה להם איש לשטן. ולרגעים יחס שאליו תחת יחס הפעול אשר איננו דבר זר בהנביא הזה, ושממו, על כי לא דמו בנפשם כי תפול צור ביד אויביו. (יז) נושבת מימים, הפעל ישב נופל גם על דברים בלתי בעלי חיים, כמו וישבה ירושלים עוד (זכרי' י"ב ו'), וקרא

צור

וְיוֹשְׁבֶיהָ אֲשֶׁר־נָתְנוּ חִתִּיתָם
לְכָל־יוֹשְׁבֶיהָ׃ (יח) עַתָּה יֶחֶרְדוּ
הָאִיִּן יוֹם מַפַּלְתֵּךְ וְנִבְהֲלוּ הָאִיִּים
אֲשֶׁר־בַּיָּם מִצֵּאתֵךְ׃ (יט) כִּי כֹה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּתִתִּי אֹתָךְ עִיר
נֶחֱרֶבֶת כֶּעָרִים אֲשֶׁר לֹא־נוֹשָׁבוּ
בְּהַעֲלוֹת עָלַיִךְ אֶת־תְּהוֹם וְכִסּוּךְ
הַמַּיִם הָרַבִּים׃ (כ) וְהוֹרַדְתִּיךְ
אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־עַם עוֹלָם
וְהוֹשַׁבְתִּיךְ בְּאֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת
בָּחֳרָבוֹת מֵעוֹלָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר
לְמַעַן לֹא תֵשֵׁבִי וְנָתַתִּי צְבִי
בארץ

אַללע בעוואָהנער (וואהער)
פֿירכֿט פֿערברייטעטן. (יח) שאָן
ציטטערן דיא איילאַנדע פֿאָר
דעם טאַגע דיינעם שטורצעס,
דיא אינזעלן אים מעערע בע=
בען שאָן איבער דיין ענדע.
(יט) דען, זאָ שפריכֿט דער
הערר, דער אַללמעכֿטיגע:
ווען איך דיך מאַכֿע צו איינער
פֿערוויסטעטען שטאַדט, וויא
יענע שטאֶדטע דיא ניכֿט
מעהר בעוואָהנט ווערדען,
ווען איך דען אַבגרונד ווידער
דיך אויפֿשטייגען לאַססע, דאַס
דיא מעכֿטיגען פֿלוטהען דיך
בערעקען; (כ) שליידערע איך
דיך הינאַב צו דען אין דיא
גרופֿט געזונקענען, צו דען
עוויג פֿערדאַמטען, אונד
באַננע דיך מיט דען אין דיא
גרופֿט געזונקענען, אין דיא אונטערוועלט, אין יענע איינאֶדען דער פֿאָרצייט; דאַמיט
דוא ניכֿט מעהר בעוואָהנט ווערדעסט, לאַס איך (דיך) דיא הערליכֿקייט דער אָבער=
וועלט

רש״י

לה וכת״י וכן הוא: אשר נתנו חתיתם. סביבות לכל היושבים. חתיתם לורדפריי״מנט בלע״ז: (יח) האין. כמו האיים: מפלתך. מיליאתך נגולה: (יט) בהעלו׳ עליך את תהום. באסקיו״י עלך משרית עממין דסגיאין כמי תהומא ויחפוניך עממין סגיאין כן ת״י ונמשמעו בתחילה נתנה ביד נ״נ וסוף עלה הים וטבעה: (כ) את יורדי בור. עם יורדי גיהנם: אל עם עולם. עם שאר האומות אשר שם מעולם: בחרבות מעולם. כערים אשר חרבו מאז סדום וחברותיה: ונתתי צבי בארץ חיים. ואתן התפארת בירושלים:

באור

לור נושבת מימים על שם סופה, כי יעלה עליה התהום ומים יכסוה. (יח) האין, הנו״ן במקום מ״ם, וכן לקץ הימין (דניאל י״ב י״ג). יום מפלתך, על יום מפלתך. מצאתך, ת״י במפק גלותיך, וכן פירשו גם המפרשים. (יט) בתתי, הפסוק הזה נמשך אל שלאחריו, כלומר ע״י שאחריב את העיר בהעלות עליה התהום תרד אל יורדי בור וגו׳, והחליף הנביא העיר ביושביה, וזה ג״כ אחד מדרכי המליצה כידוע. את תהום, הנכון לפרשו כפשוטו, כי הים עבר גבולו ושטף את העיר? כי באשר היתה על חוף הים בנו בלי ספק מסגרות וסוללות נגד שבלת המים, אבל באשר הרס נבוכדנצר כל זאת, לא היה עוד מעצר להם וכסוה המים. (כ) את, כמו עם. אל עם עולם, אל עם אשר לעולם יהיה בארץ תחתית בלי אשר תהיה לה תקומה, לא כמו עמים אחרים אשר עמדו מחדש אחרי נפילתם. בחרבות מעולם, כערים אשר חרבו מאז, סדום וחברותיה (רש״י). ונתתי צבי בארץ חיים, תחסרנה מלות את יורדי בור ואת יורדי בור שלמעלה נמשך גם למטה, וענינו צור אשר היתה כבי ארץ החיים, כלומר כליל יופי כל הארץ אוריד אל יורדי בור; וכבר מצאנו פעמים רבים הפעל
נתן

בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ (כא) בַּלָּהוֹת אֶתְּנֵךְ
וְאֵינֵךְ וּתְבֻקְשִׁי וְלֹא־תִמָּצְאִי
עוֹד לְעוֹלָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃
כז (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (ב) וְאַתָּה בֶן־
אָדָם שָׂא עַל־צֹר קִינָה׃
(ג) וְאָמַרְתָּ לְצוֹר הַיֹּשְׁבְתִי עַל־
מְבוֹאֹת יָם רֹכֶלֶת הָעַמִּים אֶל־
אִיִּים רַבִּים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
צוֹר אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יֹפִי׃
(ד) בְּלֵב יַמִּים גְּבוּלָיִךְ בֹּנַיִךְ כָּלְלוּ

היושבת קרי. יפיך

וועלט, דאהינשווינדען.
(כא) צום ענטזעטצען מאכע
איך דיך, דאן פֿערהרסט דוא
דאהין. ווירכט געזוכט אונד
ניכט מעהר געפֿינדען, זא
שפריכט דער הערר, דער
אללמעכטיגע.

כז (א) דעם עוויגען ווארט
וואַרד מיר וויא פֿאלגט:
(ב) דוא ערדענזאהן! ערהע־
בע איבער צור איין קלאגע־
ליעד. (ג) פֿערקינדיגע דער
שטאדט צור, דיא אין מעע־
רעס האפֿען ליעגט, דיא האנ־
דעלסשטאדט איזט צווישען
דען פֿעלקערן (דעם פֿעסטען
לאנדעס) אונד דער פֿיעלען
אינזעלבעוואהנער, זא שפריכט
דער הערר דער עוויגע: צור! דוא שפריכסט איך בין דער אינבעגריף דער שאהנהייט.
(ד) בוז צום מיטטעלפונקט דער מעערע, רייכען דיינע גרענצען, דיינע ערבויער מאכ־
טען

רש"י

כא) בלהות. פרשו יונתן כדלא הויא. והפותרין אומרים ל' מקום מרקד שעירים ומזיקים:
כז (ג) על מבואות ים. על הנמל שהספינות באות עד החומה והשערים והרבה ברכים יושבין על הים ואינם מקום נמל ואין הספינות יכולות לקרב אליהם. מבואות ים פור"ט בלע"ז: רוכלת העמים. כך היה מנהגם סוחרים הבאים לה זה מצפון וזה מדרום לא היו רשאין לעשות סחורה זה עם זה אלא יושבי העיר לוקחין מזה ומוכרין לזה: את אמרת אני כלילת יופי. עד עכשיו הכל אומרים על ירושלי' כלילת יופי (איכה ב') משוש כל הארץ (תהלים מ"ח) עכשיו את מתגאה לומר אני כלילת יופי סוף גמר היופי כלול בי: (ד) בוניך. אדריכלייך ל' בניין:
נרוסים

באור

נתן בהורא' הזאת, וטעם ארץ החיים להתנגדות אל ארץ תחתית. (כא) בלהות, ת"י כדלא הוית, שתי מלות, כאלו נכתב בל היות, ורד"ק פירש הפוך, כמו בהלות, וכן תרגמו השבעים, וכן תרגמתי.
כז (ג) על מבואות ים, על מקום שנכנסים אליה דרך ים, והוא הנמל שנכנסים שם הספינות (רד"ק). רכלת, לפי דעתי שרשו ר ג ל בחלוף אותיות הקרובות במבטא ג' בכ'.
והנה בכל הלשונות היסודות (אשר לא נהייתה משפת אחרת) הנודעות לי, אם מלה אחת קרובה בהוראתה נגזרה מאחרת, נהפכו בהמלה הגרשית אות אחת או יותר אל אותיות אחרות קרובות במבטא, על הדרך הזה יאמר האשכנזי: גיפֿט מן געבען, וכן יאמר העברי רכיל מן רגל, כי קרובים הם בעניינם כידוע. ועוד יש לי מלים בענין זה, אבל אין כאן להאריך.
העמים, מוסב על האומות היושבות בארץ Continent, ובאשר צור ישבה על הים, ע"כ היתה רכלת בין העמים והאיים. (ד) בוניך כללו יפיך, מיסדי המרכלת אשר בה באה לה כל שפעת ברכתה קרא בוניה, ועל אשר עשרה אשר בו הרמינו את עירם באה לה באניות, ע"כ תפארת העיר והאניות הנה באחת בעיניו, והמתאלפן נדברו פעם מיופי העיר ופעם
מנוי

יָפְיֵךְ׃ (ה) בְּרוֹשִׁים מִשְּׂנִיר בָּנוּ
לָךְ אֵת כָּל־לֻחֹתָיִם אֶרֶז מִלְּבָנוֹן
לָקָחוּ לַעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלָיִךְ׃
(ו) אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מִשּׁוֹטָיִךְ
קַרְשֵׁךְ עָשׂוּ־שֵׁן בַּת־אֲשֻׁרִים
מֵאִיֵּי כִּתִּיִּם׃ (ז) שֵׁשׁ בְּרִקְמָה
מִמִּצְרַיִם הָיָה מִפְרָשֵׂךְ לִהְיוֹת
לָךְ לְנֵס תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן מֵאִיֵּי
אֱלִישָׁה הָיָה מְכַסֵּךְ׃ (ח) יֹשְׁבֵי
צִידוֹן וְאַרְוַד הָיוּ שָׁטִים לָךְ חֲכָמַיִךְ

כתיים קרי

טען דיך פֿאָללקאָממען שאָן. (ה) אוים טאַננען פֿאָן שניר פֿערפֿערטיגטן זיא אַללעם גע־טאֶפֿעל, פֿאָם לבנון האָלטען זיא צעדערן, אום מאַסטע פֿיר דיך צו פֿערפֿערטיגען, (ו) אוים אייכֿען פֿאָן בשן מאַכֿטען זיא דיר רודער, דאַז גע־טאֶפֿעל מאַכֿטען זיא פֿאָן עלפֿענביין אוים בת אשרים אויף דען אינזעלן דער כתים, (ז) אוים פֿיינעם עגיפּטישען ליינען מיט שטיקערייען וואַרען דיינע זעגעל, דיא דיר צור פֿלאַגגע דיענטען, הימעלבלויא אונד פּורפּור פֿאַרבען וואַרען דיינע דעקען אוים דען אינזעלן אלישה. (ח) בעוואָהנער פֿאָן צידון אונד ארוד וואַרען דיינע רודערער, אונד דייַ־

רש"י

(ה) ברושים משניר. לפי שהיתה בנויה בים ובים אבדה המשילה הנביא לספינה משובחת שהכבידו משאה בתיבה וטבעה ברוח קדים. משניר טור תלגא: את כל לוחותים. הלוחים שנעשית האניה מהם: ארז מלבנון. שם יער שהארזים מצויין בו: תורן. הוא העץ הזקיף וגבוה התקוע בספינה שבו תולין המפרש שקורין בו"יילא בלע"ז ובו נקני' בראשו שהחבל שמושכין בו הספינה נכנס ויוצא בו מש"ט בלע"ז: (ו) אלונים. מין עץ סיק שקורין קייסנ"א בלע"ז: משוטיך. הם שרחנים בראשם שמנהיגים בהם האניה ריימ"ש בלע"ז: קרשך. הוא הקרש הרחב שבראש השני של ספינה אל מול התורן שבראשה אחר ובו מהפכין את הספינה לכל צדדיה ומכוונין אותה אל הדרך ורב החובל אוחז בו ובל' משנה קברניט ובל' לע"ז גוברי"נאל בלע"ז: עשו שן בת אשורים. א"א לו להיות אלא של עץ וזהו בת אשורים כאלו הוא תיבה אחת ל' תדהר ותאשור (ישעיה מ"א) שניהם ת"י אשכרועין ואת קברניטה של צור המשיל לקרש של אשכרוע מלופה בשן ע"י מסמרים לנוי ולחוזק כי כן ת"י דפין דאשכרועין מכבשין בשן דפיל בית חופאה לאיתיטרון כסויה לא יכול אבל יונתן פי' הקברניט הזה לפי עניין העיר על קרשי שעריה: (ז) שש ברקמה. בגד שש עשוי בציורי רקמות: מפרשך. הוא שקורין בלע"א סיג"ל ובלשונינו בוויילא בלע"ז: להיות לך לנס. לפורשו על כלונס הארז ולהגביהו על התורן. נס בל' משנה כלונס ובלע"ז פירקי"א: היה מכסך. לאהל ולגג על פני כל האניה: (ח) היו שטים לך. תופסי משוטיך להנהיגך:

באור

מנוי אניותיה. (ה) ברושים משניר, כי בהר שניר היו גדלים הברושים היפים. את כל לחתים, כל גוף אשר לו שטח חלק יקרא מלד הזה לוח, ואולי נקרא כן מלד אשר הוא מסגולות הליחות (פֿלוססיגקייטען) ליישר הסדקים והעקימות אשר על פני שטחי הגופים החלקים כידוע ליודעי פיזיק, וטעם הרבים הזוגי כרד"ק לפי שהספינה עשויה שני לדדים, כי שני ראשיה חדים. (ו) קרשך, דרך כלל קרשי האניה אשר היו מברושים משניר לפו בשן. והמלה עשו תרגם גם יונתן לשון לפו, כי תרגם, בית חופאה לאיתיטרון, וכן פירש גם רש"י. מלופה בשן ע"י מסמרים לנוי ולחזק. בת אשרים, נראה שם מיוז מה באיי כתים אשר משם הביאו את השן. (ז) מפרשך, הוא שקורין בלשון אשכנז סיג"ל (Segel) ובלשונינו

צֹר הָיוּ בָךְ הֵמָּה חֹבְלָיִךְ׃
(ט) זִקְנֵי גְבַל וַחֲכָמֶיהָ הָיוּ בָךְ
מַחֲזִיקֵי בִּדְקֵךְ כָּל־אֳנִיּוֹת הַיָּם
וּמַלָּחֵיהֶם הָיוּ בָךְ לַעֲרֹב מַעֲרָבֵךְ׃
(י) פָּרַס וְלוּד וּפוּט הָיוּ בְחֵילֵךְ
אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ מָגֵן וְכוֹבַע תִּלּוּ־
בָךְ הֵמָּה נָתְנוּ הֲדָרֵךְ׃ (יא) בְּנֵי
אַרְוַד וְחֵילֵךְ עַל־חוֹמוֹתַיִךְ סָבִיב
וְגַמָּדִים בְּמִגְדְּלוֹתַיִךְ הָיוּ שִׁלְטֵיהֶם
תִּלּוּ עַל־חוֹמוֹתַיִךְ סָבִיב הֵמָּה
כָּלְלוּ יָפְיֵךְ׃ (יב) תַּרְשִׁישׁ סֹחַרְתֵּךְ

מרוב

נע איינענען קונסטפערשטענ-
דיגע דיא אין דיינער מיטטע
וואהנטען, ווארען דיינע שטיי-
ערמעננער. (ט) דיא ערפאהר-
נען גבלים אונד איהרע קונסט-
פערשטענדיגען, דיענטען דיר
דאז שאדהאפטע אויסצובעס-
סערן, אללע שיפפע דעס
מעערעס אונד איהרע שיפפער
וויילטען ביא דיר, אום דיי-
נען געשעפטספערקעהר צו
פערמעהרען. (י) פערזער,
לוריער אונד פוטער, ווא-
רען אין דיינעם העער קריעגס-
מאננער, שילד אונד העלם
הענגטען זיא אויף ביא דיר,
דיעזע מאכטען דיינע פראכט.
(יא) ארוד'ס זאהנע אונד דיי-
נע קריעגר ווארען אויף דיינען
מויערן אומהער, אונד גמדים
ווארען ביא דיינען טהירמען; איהרע שילדער הינגען זיא אם דיינע מויערן הערום, דיע-
זע מאכטען דיינע גאנצע פראכט. (יב) מיט תרשיש וואר דיין געשעפטספערקעהר אין
פיע-

רש"י

חובליך. אוחזי הקברניט לכוין וליישר האניה: (ט) זקני גבל. אומני הבנין כמ"ש ובוני חירום והגבלים (מלכים א' ה'): מחזיקי בדקך. שלא יכנסו בהם המים אפייטינ"ט טאקר"אוכא בלע"ז: כל אניות הים ומלחיהם. הספנים שלהם: היו בך. היו סביבך לשוט אל המדינות הרחוקות להביא הסחורה לתוכך: לערוב מערבך. ל' ערובה הם כל צורכי האדם שהוא חי בהם וממנו הוא ערובתו וכלכלתו למייו גראנטי"אה בלע"ז: (יא) בני ארוד וחילך. שאר חיל בני אדם היושבים בתוכך: וגמדים. ת"י ואף קפוטקאי. שמעתי משמו של רבי מנחם שכל שם שיורדים בים עד התהו' ומשערי' גומדי אמות' עומקה נקראו גמדים אנדוי"ש בלע"ז. ויש פותרים שהם ננסים ונכנסין במדת אמה: שלטיהם. הם אשפות שנותנין בהם חיצים כמו (ירמיה כ"א) הברו החיצים מלאו השלטים קויברי"נה בלע"ז: תילו. הרבה תלו תלים: (יב) תרשיש. ים ששמה תרשיש: מרוב כל הון. שהיה בתוכך ובטוחים הסוחרים שימצאו בך

באור

בויילא בלע"ז (voile) (רש"י). (ח) היו בך, אשר היו בך. חבליך, אוחזי הקברניט ולכוין וליישר האניה (הנ"ל). (ט) זקני גבל וחכמיה, אומני הבנין כמו שנאמר ובוני חירם והגבלים. מחזיקי בדקך, מתקני בדקך שלא יכנסו בהם המים (הנ"ל). לערב מערבך, המקח והממכר נקרא מערב, מלד אשר הסוחרים יערבו ערבה זה לפני זה, וכן פירשו גם רש"י ורד"ק. (י) היו בחילך, לעת מלחמה שכרו מהאומות האלה אנשי מלחמה. תלו בך, אחר שנעשה שלום, כי באשר מגן וכובע לא היה להם, אבל נתן להם מיושבי צור אשר שכרו אותם, ע"כ תלו אותם בה אחר המלחמה, וכן נפרש גם הפסוק שלאחריו; ויושבי צור עשו כן למתי מספרם, כי ידוע כי ארצם קטנה. המה נתנו הדרך, על אשר נלחו בעזרתם אויביהם, נתנו הדר על כל העיר. (יא) וגמדים, נראה כי גמדים שם אומה מה, כמו פרס

לוד

מֵרֹב כָּל־הוֹן בְּכֶסֶף בַּרְזֶל בְּדִיל
וְעוֹפֶרֶת נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ׃ (יג) יָוָן
תֻּבַל וָמֶשֶׁךְ הֵמָּה רֹכְלָיִךְ בְּנֶפֶשׁ
אָדָם וּכְלֵי נְחֹשֶׁת נָתְנוּ מַעֲרָבֵךְ׃
(יד) מִבֵּית תּוֹגַרְמָה סוּסִים וּפָרָשִׁים
וּפְרָדִים נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ׃ (טו) בְּנֵי
דְדָן רֹכְלַיִךְ אִיִּים רַבִּים סְחֹרַת
יָדֵךְ קַרְנוֹת שֵׁן וְהוֹבְנִים הֵשִׁיבוּ
אֶשְׁכָּרֵךְ׃ (טז) אֲרָם סֹחַרְתֵּךְ מֵרֹב
מַעֲשָׂיִךְ בְּנֹפֶךְ אַרְגָּמָן וְרִקְמָה
וּבוּץ וְרָאמֹת וְכַדְכֹּד נָתְנוּ

והבנים קרי   בעזבוניך

פיעלערלייא געטערן; מיט זילבער, אייזען, צין אונד בלייא פערזאהען זיא דיינע מארקטע. (יג) איים יון, תובל אונד משך, ווארען דיינע האנדעלספריינדע, שקלאפען אונד קופפערגערעטהע בראכטען זיא אין דיינען פערקעהר. (יד) אים דעם הויזע תוגרמה קאמען פפערדע, רייטנעשירר אונד מוילטהיערע דיר צו מארקטע. (טו) קינדער דדן'ס ווארען דיינע קייפלייטע, פיעלע אינזעלן האטטען דען האנדעל דורך דיך, אונד ענטריכטעטען דיר איהרען טריבוט אין עלפענביין אונד עבענהאלץ. (טז) ארם האטטע געשעפטספערקעהר מיט דיר דורך דיא מעננע דיינער קונסטערצייגניססע אין נפך, פורפור, שטיקערייען, ביסוס, ראמות אונד כדכור, אללע ווארען פאם האהען ווערטהע, דיא

רש"י

סחורה הראויה להם: בדיל. אשטיי"ן בלע"ז: עזבוניך. חוזקיך ועוזריך כמו (נחמיה ג') ויעזבו את ירושלים עד החומה וממונו של אדם הוא חוזקו המעמידו על רגליו: (יג) בנפש אדם. עבדים ושפחות למכור: (טו) ידך. מקומך: קרנות שן והבנים. קרני יעלים ועצמות פיל וטווסים עופות שמן פא"ון בלע"ז: השיבו אשכרך. הביאו לך תשורה: (טז) ארם סוחרתך. באבנים טובות האמורות במקרא וארגמן ורקמה ובוץ: מרוב מעשיך. מתוך שהיו יודעים בנשיאיך וצריך שמרבין להם מעשה נוי ותפארת לתכשיט: בנופך. איקרבונקל"א בלע"ז: בחטי

באור

לוד וגו', אשר שכרו לצאוס מלחמתם. (יב) עזבוניך, כמו בעזבוניך, והוא כנוי לבתי החנויות אשר בו נתנו הסחורה, ונקראת כן מלשון לעני ולגר תעזוב אותם (ויקרא י"ט י') וכן ת"י בבית גנזיך. (יג) בנפש אדם, בעבדים ובשפחות. (יד) ופרשים, מלמד הבקר נקרא בארמית פרש, וכן נקראו הסוסים אשר במרג חרוץ פרשיו (ישעיה כ"ח כ"ח), ובדרך הזה תרגמתי. (טו) קרנות שן והבנים, החכם בן זאב אמר (בחב"הש שרש שנן) וז"ל ואולי הקריאה ושנהבים כי אקהבאן עלעפאנט בערבי עב"ד; ואז יהיה שן והבנים מלה אחת והרבוי משנהב. ואולי קרנות כנוי לשני הפיל, וזה איננו רחוק, כי יש להם סגולות רבות שוות, וגם ראש דבר מה נקרא קרן, כמו קרן בן שמן (ישעיה ה' א') שן הסלע (ש"א י"ד ד'), וע"ז יורה גם סמיכות קרנות. והשבעים תרגמו והבנים כאלו נכתב והבאים, ויונתן תרגם ועיסין, והוא מין עוף (פפויא), ורד"ק פרשו מין עץ נקרא בערב אבנים (עבענהאלץ) וכן נקרא גם בלשון יון (εβενος) וכן תרגמתי. (טז) מרב מעשיך, מרב מעשים ומלאכות יקרות שהיו בך מביאים לך חרם בסחורה אבנים יקרות ובגדי רקמה (רד"ק). בנפך, שם אבן טוב מה. וראמות ובדכוד, ת"י ואבנין טבין ומרגלין, ולא ידענו בבירור איזה הן, ע"כ לא תרגמתים

בְּעִזְבוֹנָיִךְ׃ (יז) יְהוּדָה וְאֶרֶץ
ג יִשְׂרָאֵל הֵמָּה רֹכְלָיִךְ בְּחִטֵּי מִנִּית
וּפַנַּג וּדְבַשׁ וָשֶׁמֶן וָצֹרִי נָתְנוּ
מַעֲרָבֵךְ׃ (יח) דַּמֶּשֶׂק סֹחַרְתֵּךְ
בְּרֹב מַעֲשַׂיִךְ מֵרֹב כָּל־הוֹן בְּיֵין
חֶלְבּוֹן וְצֶמֶר צָחַר׃ (יט) וְדָן וְיָוָן
מְאוּזָּל בְּעִזְבוֹנַיִךְ נָתָנּוּ בַּרְזֶל
עָשׁוֹת קִדָּה וְקָנֶה בְּמַעֲרָבֵךְ הָיָה׃
(כ) דְּדָן רֹכַלְתֵּךְ בְּבִגְדֵי־חֹפֶשׁ
לְרִכְבָּה׃ (כא) עֲרַב וְכָל־נְשִׂיאֵי
קֵדָר הֵמָּה סֹחֲרֵי יָדֵךְ בְּכָרִים

דא"ש. הנ' בדגש ואילם

דיא זיא דיר צו מארקטע בראכטען. (יז) יהודה אונד דאז לאנד ישראל טריעבען פערקעהר מיט דיר, אין וויי־צען פאן מנית, מיט פנג, האָ־ניג, אֶהל אונד באַלזאם, דיא זיא אין דיינען האַנדעל בראַכ־טען. (יח) ווענען דער מענגע דיינער קונסטערצייגניססע, אונד דער מענגע דיינער גי־טער, מאַכטע דמשק מיט דיר פערקעהר, אין וויין פאָן חלבון אונד אין ווייסער וואָללע. (יט) דן אונד יון בראַכטען גע־שפאָננענעם גאַרן דיר צו מאַרקטע, געשמיעדעטעס אייזען, קאַססיאַ אונד צימ־מעט אין דיינען האַנדעל. (כ) דדן האַטטע געשעפטס־פערקעהר מיט דיר, אין קאָסטבאַרען שטאָפפען צו זאַטטעלדעקען. (כא) מיט ערב אונד דען פירשטען קדר'ס שטאַנדעסט דוא אונמיטטעלבאַר אין האַנדעל; אין לאֶממערן, וויר־

רש"י

(יז) בחטי מנית. שם מקום שחטיה יפות כמו עד בואך מנית (שופטים י"א). ומ"א חטין יפין וגסין הנמכרין במנין. וי"ת בחטי ריחוש ל' קנולת מניינים הרבה טרוקא"ש בלע"ז ומבירו בפסיקתא מה הדם רחוש בעלין אף לזה רחושה בבנים ולא ידעתי מהו. מפי ר"ם מלאתי שמלא במקרא תרגום ירושלמי בחיטי מנית ופנג דחושלא וקלמא שערי דקושלי שבגמרא אנו שונים שעורים קלופים. ואומר אני מנית ל' מנות מאכל מזומן ואף לפי נקוד דגש דרכו של יונתן לתרגם התיבה פעם משמעה פעם מדרשה כן תרגם וגם שם העיר הזונה אנו נוקדים שם והמונה לא מפיק ה"א ותרגם ואף לתמן יתרמון קטולי קרתא דסגיאין איתרגושתהא: ופנג. ראיתי בספר יוסף הכהן עץ אפרסמון הוא פנג והיו מלויין בירימו ועל שם ריח הטוב נקראת יריחו באלסמ"א בלע"ז: (יח) ביין חלבון. יין לבן מבושל. ומנחם חברו עם חלב חטים (תהלים קמ"ז) ל' טיב: ולמר לחר. ועמר מילת בכינא ביום שנולד הטלה וטיהרתו אמו בלחיכתה עושין כסות ומכבנין אותו סביבו בקרסים כדי שיהא למרו נקי. לחר לבן כמו אתונות לחורות (שופטים ה'): (יט) ודן ויון. מדינות הם: מאוזל. מטוה של שיראין: ברזל עשות. עשוי כעששיות מש"ב בלע"ז והוא פרולא הנדוא': (כ) בבגדי חופש לרכבה. בלבוש דיקר לרתיכין: (כא) בכרים. כבשים. ויונתן תרגם בתורין וכ"ת מאה אלף כרים דמישע מלך מואב

באור

תרגמתים. (יז) מניה ופנג, נראה כדעת רד"ק שם מקומות הא"י. (יח) ביין חלבון, שם מקום בדמשק שיינו טוב (רד"ק). (יט) מאוזל, כפי תרגום השבעים אוזל שם עלם פרטי, ויונתן תרגם בשיירין, וכן פירש גם הרד"ק וכ"ת. ברזל עשות, זך מן עשת שן (רד"ק). (כ) בבגדי חופש לרכבה, בגדים יקרים הראוים לחפשי ולבן חורין. לרכבה, לתקון המרכבה, וכן ת"י בלבוש דיקר לרתיכון (הנ"ל). (כא) בכרים, בכבשים, ויונתן תרגם בתורין, נראה שהוא היה קורא אותו בפרים בזקים נכרים (הנ"ל).

כלמד

וְאֵילִם וְעַתּוּדִים בָּם סֹחֲרָיִךְ׃
(כב) רֹכְלֵי שְׁבָא וְרַעְמָה הֵמָּה
רֹכְלָיִךְ בְּרֹאשׁ כָּל־בֹּשֶׂם וּבְכָל־
אֶבֶן יְקָרָה וְזָהָב נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ׃
(כג) חָרָן וְכַנֵּה וָעֶדֶן רֹכְלֵי שְׁבָא
אַשּׁוּר כִּלְמַד רֹכַלְתֵּךְ׃ (כד) הֵמָּה
רֹכְלַיִךְ בְמַכְלֻלִים בִּגְלוֹמֵי תְּכֵלֶת
וְרִקְמָה וּבְגִנְזֵי בְּרֹמִים בַּחֲבָלִים
חבֻשִׁים

ווידדערן אונד באָקען, פֿער־
קעהרטען זיא מיט דיר.
(כב) דיא קויפֿלייטע פֿאָן שבא
אונד רעמה, פֿערזאַהען דיך
מיט דען פֿאָרציגליכסטען
שפעצערייען, מיט אַללען
עדעלשטיינען, אונד בראַכטען
גאָלד דיר צו מאַרקטע.
(כג) חרן, כנה אונד עדן,
דיא קויפֿלייטע פֿאָן שבא,
אשור אונד כלמד, וואַרען
דיינע האַנדעלספֿריינדע;
(כד) זיא מאַכטען פֿערקעהר
מיט דיר, אין אַללערלייא
הערליכען וואַרען, אין הימעלבלויא געשטיקטען טורבאַנען, אין קאָסטבאַרען
שטאַאטס־

רש"י

(מלכים ב' ג'): (כג) אשור כלמד. י"ת מדינן אתור ומדי: (כד) במכלולים. בדברים שהם למכלול פרמונ"ט בלע"ז ומה הם המכלולים גלומי תכלת ורקמה טליתות של תכלת מרוקמות: ובגנזי ברומים. בתכשיטי פאר שגונזין אותן בארגזין שקורין אשק"רין בלע"ז והם מחופין עור ומצויירין לנוי במיני מסמרין שורות שורות וציורין והם בלשון ארמי קמטרין ובל' עברי ברומי'
וכם

באור

(כג) כלמד רכלתך, ענינו כמו למודים, שהיו למודים לבא אליך בסחורתם תמיד; ויהיה כלמד שם התואר סמוך (רד"ק), ואולי מוסב הכ' על אשור, וענינו רכלי שבא כאשור למד רכלתך, אבל באשר יונתן והשבעים לא תרגמו את המלה הזאת, ע"כ לא העתקתיה גם אנכי. (כד) במכללים, הרבים מן לבני מכלול (לעיל כ"ג י"ב), וענינו רוכלים בדברים ממיני' שונים כמו בגלומי תכלת וגו'. בגלומי תכלת ורקמה, תרגם נחכריך בוץ בגלומי בוכא, ותכריך כידוע הוא כובע הישמעאלים (טורבאן), וע"ז יעיד גם הוראת פעל גלם, ויגלום (מ"ב ב' ח'), שהוא עטף וכריכה; ואולי נוכל גם לפרש בדרך הזה גלמי ראו עיניך (תהלים קל"ט ט"ז), גוף הילד במעי אמו נקרא כן בעוד אשר אין בו נשמה, כי הגוף רק מכסה ועטף לנשמה, וכן יאמר גם האשכנזי בכד השאלה על הגוף (הילזע), ואז נעתק השם הזה על אדם חסר תבונה, כי הוא כגוף בלי נשמה, כמו שבעה דברים בגולם, ועל אשר אדם בלי תבונה הוא כדבר אשר לא נגמר עוד מלאכתו אשר בשבילו נעשה, נקרא כל דבר אשר ממנו חסר העיקר גלם, כמו שמלאכו הרבה אבל חז"ל. ובגנזי ברמים, רש"י פי' ע"פ יונתן כזה: גנזי כנוי לתכשיט יפה ונאה הגנוז ושמור בכלי נקרא כרם, והכלי הזה חבוש בחבלים נאים, והכרם הזה נותן בכלי אחר נעשה מעץ הדם הנקרא ארזים על אשר עץ הדם (אשר ממנו נעשה הכלי) אל מין הארז יחשב (כפי דעת רש"י), ורד"ק פירש ארגזים עשויים מעור וגונזים הבגדים החמודים שנקראים ברמים, ואולי פירושו כך: גנזי ברומים כנוי לבגדים נאים, (כי בגד נאה יקרא בשפתי ערבית מברמם, כאשר יעיד ע"ז הרד"ק), והסמיכות כמו קדש הקדשים להגדיל תפארת הברומים, אשר בני ארן הביאו; כי השם גנז יורה על דבר יקר ראוי להשמר בין הסגולות. בחבלים חבשים, שב על גנזי ברמים, כלומר הבגדים האלה מפארים בחבלים כפי הדרך אשר נשאו בעת הזאת הברמים. וחבל איננו רק שם מיתרים לקשור בם, אבל גם כנוי לחוטים מיועדים לנוי ולהדר כמו בחבלי בוץ (אסתר א' ו'). וחבש יורה גם על עטיפה
ותקפה

חֲבֻשִׁים וַאֲרֻזִים בְּמַרְכֻלְתֵּךְ׃
(כה) אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ שָׁרוֹתַיִךְ
מַעֲרָבֵךְ וַתִּמָּלְאִי וַתִּכְבְּדִי מְאֹד
בְּלֵב יַמִּים׃ (כו) בְּמַיִם רַבִּים
הֱבִאוּךְ הַשָּׁטִים אֹתָךְ רוּחַ
הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים׃
(כז) הוֹנֵךְ וְעִזְבוֹנַיִךְ מַעֲרָבֵךְ מַלָּחַיִךְ
וְחֹבְלָיִךְ מַחֲזִיקֵי בִדְקֵךְ וְעֹרְבֵי
מַעֲרָבֵךְ וְכָל־אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ
אֲשֶׁר־בָּךְ וּבְכָל־קְהָלֵךְ אֲשֶׁר
בְּתוֹכֵךְ יִפְּלוּ בְּלֵב יַמִּים בְּיוֹם
מַפַּלְתֵּךְ׃ (כח) לְקוֹל זַעֲקַת חֹבְלָיִךְ

ירעשו

שטאאטסקליידערן מיט שני־
רען בעזעטצט, אונד אין גע־
רעטהען אויס צעדערנהאלץ,
דיא זיא אין דיינען האנדעל
בראכטען. (כה) תרשיש שיפ־
פע בראכטען אין פלאטטען דיר
דיא טיישוואַרען, זא נאהמסט
דוא אן פיללע צו, אונד וואור־
דעסט מיטטען אין דען מעע־
רען אונגעמיין וויכטיג. (כו) אַ־
בער אין דיא מעכטיגען פלו־
טהען זאללען דיינע רודערער
דיך ברינגען, דער אָסטווינד,
אין דער מיטטע דער מעערע
דיך צערטרימערן. (כז) דיי־
נע גיטער, דיינע וואַארענ־
לאַגער, דיין האנדעל, דיינע
שיפפער אונד דיינע שטייער־
מאַננער, דיא אויסבעססערער
דער ריססע, דיינע האנדעלס־
לייטע, דיינע גאַנצע קריעגס־
מאַנשאַפט בייא דיר, אונד אלל דיין פאָלק אין דיינער מיטטע, אללעס זינקט אין דיא
מעערעסטיעפען, אם טאַגע דיינעם שטורצעס. (כח) פאָר דעם געשרייא דיינער שטיי־
ער־

רש"י

והם חבושין ואסורין בחבלי רוץ לנוי: וארוזים. ת"י אעי הדסין אותם ארגזים היו נתונים
במגדלי עץ הדס ומביאין אותן לתוך המגדלין והקמטראות שבתוכן ובן התכשיטין שבתוך הקמטראות
הכל יחד לסחורה ובן פתרון הל' בל' קדרה ובגנזי ברומים החבושים בחבלים וארוזים בתוך
עץ ארז שהברומים הם הקמטראות והיו אסורים בחבלים ונתונים במגדלי הדס שהוא ממיני
ארז ומכלולים שבתוך הברומים קרא יונתן ומוספין דארזא באימלין די זהריתא תכשיטין
הצריכין שמור' נאה דמחתין בקימטרין מונחים בקמטראות והמגדלים שבתרגום כמו שאנו
שונין תיב' ומגדל שיפריט"ש בלע"ז: (כה) אניות תרשיש שרותיך. הם היו לך לערבה ומישו'
כמו שהמישור היא דרך כבושה להביא בו סחורה לעיר היושבת ביבשה היו לך תחתך אניות
תרשיש מסילה להביא מערבך לתוכך. שרותיך ל' שרון ומישור ודוגמתו עלו בשרותיה (ירמיה
ה'): ותמלאי ותכבדי מאד. הביאו לתוכך משאוי רב והכבידו משאך יותר מדאי: (כו) במים
רבים הביא ך השטים אותך. בדרך האניות הגדולות שמפליגין אותן לתוך פלגוס הים ומתוך
שנתמלאת ונכבדת בא רוח הקדים ושברך בלב ימים ולענין דוגמת העיר מתוך שנתמלאה עושר

באור

הקפה כמו ואחבשך בשש (לעיל ט"ז י'). וארוים, הנכון לפרשם כלי ארז. (כה) שרותיך,
שיירות הולכות בסחורותיך, כלומר רבות ביחד כמו שיירא (רד"ק). בלב ימים, ראה מה שאמרתי
לעיל כ"ו ה'. (כו) במים וגו', על כה יספר תפארת צור ותקפה וגבורתה ועתה יגיד איך יאבד
ממנה כל הדרה, והפסוק הזה מוסב על פסוק ד' דלעיל. חשטים אותך, האנשים האלה
אשר באו אליך באניות והוא כנוי להבנים, כי באשר בלב ימים היתה יבואו אליה באניות,
עניינו הלא בלב ימים נבנית ע"כ תשברך גם רוח הקדים. (כח) לקול זעקה, לעת מפלתם.

ירעשו מגרשות: (כט) וירדו
מאניותיהם כל תפשי משוט
מלחים כל חבלי הים אל־הארץ
יעמדו: (ל) והשמיעו עליך
בקולם ויזעקו מרה ויעלו עפר
על־ראשיהם באפר יתפלשו:
(לא) והקריחו אליך קרחה וחגרו
שקים ובכו אליך במר־נפש
מספד מר: (לב) ונשאו אליך
בניהם קינה וקוננו עליך מי
כצור כדמה בתוך הים: (לג) בצאת
עזבוניך מימים השבעת עמים
רבים ברב הוניך ומעריביך
העשרת מלכי־ארץ: (לד) עת
נשברת מימים במעמקי־מים

א' במקום ה'. הנ' בחירק.　　　מערבך

ערמאננער, ערבעבען דיא או־פערפלאטצע. (כט) אללע רודערער ענטפערנען זיך פאן איהרען שיפפען, דיא מאט־ראזען אונד אללע שטייער־מאננער ווערדען אנס לאנד שטייגען. (ל) איהרע שטיממע ווערדען זיא איבער דיך ער־העבען אין ביטטערעם יאמ־מער, שטויב אויף איהרע הייפטער שטרייען אונד אין אשע זיך וועלצען, (לא) קאה־לע פלאטטען ווערדען זיא זיך מאכען דיינעטוועגען, זעקע אומגירטען, אונד פאלל אינ־נערער בעטריבניס איבער דיך וויינען אין ביטטערן קלאגען. (לב) אין איהרעם יאממער ווערדען זיא איין טרויערליעד ערהעבען אונד וועהקלאגען איבער דיך (מיט דען װאָרטען) ווער איזט וויא צור? — וויא דיעזע אין דאז מעער היג־אבגעזונקענע! — (לג) אלס דוא דיינע פאררעטהע דורך דיא מעערע אויספיהרטעסט, דא זעטטיגטעסט דוא פילע פעלקער דורך דיינער גיטער מענגע; אונד דורך די נען אויסגעברייטעטען האנדעל בערייכערטעסט דוא דיא קעניגע דער ערדע. (לד) איינסט אבער, זינקסט דוא דורך דיא מעערע צערטריממערט, אין

דיא

רש"י

גנה לכך יבא עליך פורענות: (כח) מגרשות. כמו מגרשי העיר: (כט) אל הארץ יעמודו. מה לנו עוד באניות להיכן נוליך סחורה עוד: (ל) יתפלשו. יתגלגלו: (לב) ונשאו אליך בניהם. בנהי שלה': כדומה. כך שם ראשי אדום כענין שנ' משא דומה (ישעיה כ"א) וי"ת לית דדמי לה. כדומה כדוגמתה: (לג) בצאת עזבוניך וגו'. כ"ז יקוננו עליך בקינתם:

רעמו

באור

מג־שות, כמו ומגרש לערים (במדבר ל"ה ב') והוא כנוי למחוז העיר. (ל) באפר יתפלשו, יתגלגלו (רש"י). (לב) בניהם, כפי' רש"י ורד"ק בניהם לשון קינה והנ' מן בנל"ס, אבל השבעים תרגמו כאלו נכתב בניהם, ותרגמתי כפי' רש"י ורד"ק. כדמה בתוך הים, יאמרו בקינתם: מי היתה כצור במעלה ומי כמוה שהיא דומה בתוך הים: ודומה נכרתת וכן

שבנה

מערבך וכל־קהלך בתוכך נפלו: (לה) כל ישבי האיים שממו עליך ומלכיהם שערו שער רעמו פנים: (לו) סחרים בעמים שרקו עליך בלהות היית ואינך עד־עולם:

כח (א) ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: (ב) בן־אדם אמר לנגיד צר כה־אמר | אדני יהוה יען גבה לבך ותאמר אל אני מושב אלהים ישבתי בלב ימים ואתה אדם ולא־אל ותתן לבך כלב אלהים: (ג) הנה חכם

אתה

דיא טיעפע דער פלוטהען, דיין האנדעל אונד דיינע גאנצע פאלקסמענגע אין דיר, ווערדן מיט דיר היגאב שטירצען. (לה) אללע אינזעלבעוואהנער ווערדען זיך ענטזעטצען איבער דיך, איהרע קעניגע ווערדען פאן שויער ערגריפפען, איהר אנגעזיכט בעבט. (לו) אונד דיא קויפלייטע אונטער דען פעלקערן ווערדען שפאטטענד דיר צורופען: ועלך איין שרעקבילד ביזט דוא געווארדען!! — אונד דאן — — שווינדעסט דוא אויף אימער דאהין! —

כח (א) דעם עווינען ווארט ווארד מיר, וויא פאלגט: (ב) ערדענזאהן! זאגע דעם רעגענטען פאן צור: זא שפריכט דער הערר, דער אללמעכטיגע: וייל דוא זא האכמיטהיג ביזט, אונד שפריכסט: איך בין איין אללמעכטיגער, האבע מיינען געטטערזיטץ מיטטען אין דען מעערען, וואו דוא דאך איין מענש נור אונד קיינע אללמאכט ביזט, דענגאך היעלטעסט דיינען גייסט דוא דעם גייסטע דער גאטטהייט גלייך; (ג) וייל

פער־

רש"י

(לה) רעמו פנים. זעומי פנים וכן בעבור הרעימה (ש"א א') וכן כל תלונה תורעמת״א:
(לו) שרקו. שונלי"ר בלע"ז כך שורקין על דבר שחלף והלך לו:

כח (ב) מושב אלהים. עשה לו באויר על הים במגנין כמין ז' רקיעים ויושב לו על העליון:
(ג) הנה חכם אתה מדניאל. דניאל בא נ"נ לעשותו אלוה ולדניאל סגיד ומנחה וניחוחין

אמר

באור

שכנה דומה נפשי (תהלים צ"ד י"ז) (רד"ק).(לה) רעמו פנים, זעומי פנים,וכן בעבור הרעימה (ש"א א' ו'), וכן כל תלונה תורעמות (רש"י). (לו) שרקו עליך, בדרך נקמה, כמו שרקו ויניעו ראשם (איכה ב' ט"ו), כי כל הימים אשר צור עמדה על תלה גם המסחר היה בתוכה ולשוא היתה קנאתם, אבל עתה אחר אשר נחרבה, המסחר יבוא אליהם, ובדרך הזה שמחו גם יושבי צור על חורבן ירושלים (לעיל כ"ו ב').

כח (ב) אל אני, כלומר גבור וחזק, כמו: הבו לה' בני אלים (תהלים כ"ט א'). מושב אלהים, על שהימים מקיפים אותי, ומקומי מקום חזק ומי יכול לגעת בי, כמו אלהים היושב בשמים, (רד"ק). ואתה אדם, כלומר, אלא ואמר אדם לעמת אל. (ג) הנה, הפסוק הזה ופסוק ד' וה' נמשכים אל פסוק ו', וכוללים כל הדברים אשר צור דמה בלבבה.

האמר

אַתָּה מִדָּנִאֵל כָּל־סָתוּם לֹא
עֲמָמוּךָ׃ (ד) בְּחָכְמָתְךָ וּבִתְבוּנָתְךָ
עָשִׂיתָ לְּךָ חָיִל וַתַּעַשׂ זָהָב וָכֶסֶף
בְּאוֹצְרוֹתֶיךָ׃ (ה) בְּרֹב חָכְמָתְךָ
בִּרְכֻלָּתְךָ הִרְבִּיתָ חֵילֶךָ וַיִּגְבַּהּ
לְבָבְךָ בְּחֵילֶךָ׃ (ו) לָכֵן כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן תִּתְּךָ אֶת־לְבָבְךָ
כְּלֵב אֱלֹהִים׃ (ז) לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא
עָלֶיךָ זָרִים עָרִיצֵי גּוֹיִם וְהֵרִיקוּ
חַרְבוֹתָם עַל־יְפִי חָכְמָתֶךָ וְחִלְּלוּ
יִפְעָתֶךָ׃ (ח) לַשַּׁחַת יוֹרִדוּךָ
וָמַתָּה מְמוֹתֵי חָלָל בְּלֵב יַמִּים׃
(ט) הֶאָמֹר תֹּאמַר אֱלֹהִים אָנִי
לִפְנֵי הֹרְגֶךָ וְאַתָּה אָדָם וְלֹא־אֵל
בְּיַד מְחַלְלֶךָ׃ (י) מוֹתֵי עֲרֵלִים

תמות

פֿערנער דוא דיך וויזער דינ־
קעסט אַלס דניאל, אַלס וואָ־
רע אַללעם פֿערבאָרגענע דיר
אונפֿערהאָלען, (ד) אַלס העט־
טעסט בלאָס דורך דיינע וויז־
הייט אונד דורך דיינע פֿער־
נונפֿט דוא דיעזע מאַכט ער־
לאַנגט, אונד גאָלד אונד זיל־
בער אין דיינע שאַטצקאַמ־
מערן איינגעזאַממעלט, (ה) אַלס
העטטעסט דורך דיינע גראָסע
וויזהייט אינד דורך דיינען האַנ־
דעלסגייסט דוא דיין פֿערמע־
גען פֿערמעהרט: זאָ ערהאָב
זיך איבערמיטהיג דיין הערץ
אָב דיינער מאַכט; (ו) דאַרום
שפריכט אַלזאָ דער הערר,
דער אַללמעכטיגע: וייל דוא
דיינען גייסט דעם גייסטע דעם
אַללמעכטיגן גלייכשטעללסט,
(ז) דאַרום וויל איך פֿרעמדע
ברינגען איבער דיך, דיא מעכ־
טיגסטען דער פֿעלקער, דיא
איהרע שווערדטער ציקקען
ווידער דיינע שענהייט, (דהַי
ווערק) דיינער וויזהייט, אונד דיינען גלאַנץ צערשטאָרען ווערדען; (ח) אינז פֿערדער־
בען שטירצען זיא דיך, דאַס דוא מיטטען אין דען מעערען דאַהינשטירבסט, דען טאָד
איינעס ערמאָרדעטען. (ט) ווירסט דוא אויך פֿאָר דיינען ווירגערן זאַגען קאָננען: איך
בין איין אַללמעכטינער? — דאַ דוא דאָך אין דער האַנד (יענער) דיא דיך טערטען, איין
מענש נור אונד קיינע אַללמאַכט ביזט; (י) דען טאָד פֿערשטאָקטער זינדער זאָללסט

דוא

רש"י

אמר לנסכא ליה ולא קביל עליה ואתה עושה עצמך אלוה: כל סתום לא עממוך. לא עמום ממך קנתורין הם שמקנתרין כלו' שמא חכם אתה כדניאל שנ' בו כל רז לא אנס לך (דניאל ו'): (ד) עשית לך חיל. קנית לך נכסין: ותעש זהב וכסף. ובנשתא: (ז) והריקו חרבותם. כמשמעו. ומדרש אגדה משכב זכור שנבעל כנשים ג' עשו עצמם אלוה ונבעלו כנשי' יואש בן אחזיה שנא' (ד"ה ב' כ"ד) ואת יואש עשו שפטים וחירם ונ"כ: יפעתך. הופעתך ל' תואר פנים. והמדרש דורשו יופי עתך: (ט) מחללך. כמו הורגך:

באור

(ט) האמר תאמר, מוסב גם על ביד מחלליך, כלומר, האמר תאמר גם אל אני, עת תפול ביד מחלליך. (י) מותי ערלים תמות, מחורפים ומתועבים (דברי החכם בן זאב) [בא"הב שרש ע ר ל]; ויונתן תרגם, ממות רשיעין תמות, וכן פירש רד"ק, ערלי לב, כי

תָּמוּת בְּיַד־זָרִים כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (יא) וַיְהִי דְבַר־
יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יב) בֶּן־אָדָם
שָׂא קִינָה עַל־מֶלֶךְ צוֹר וְאָמַרְתָּ
לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אַתָּה
חוֹתֵם תָּכְנִית מָלֵא חָכְמָה וּכְלִיל
יֹפִי׃ (יג) בְּעֵדֶן גַּן־אֱלֹהִים הָיִיתָ
כָּל־אֶבֶן יְקָרָה מְסֻכָתֶךָ אֹדֶם
פִּטְדָה וְיָהֲלֹם תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם
וְיָשְׁפֵה סַפִּיר נֹפֶךְ וּבָרְקַת וְזָהָב
מְלֶאכֶת תֻּפֶּיךָ וּנְקָבֶיךָ בָּךְ בְּיוֹם

הבראך

דוא שטערבען דורך דיא האַנד
דער פֿרעמדען; דען זאָ האַ־
בע איך עס אויסגעשפּראָכען,
שפּריכט דער העדר, דער
עוויגע. — (יא) פֿערנער וואַרד
מיר דעם עוויגען וואָרט, וויא
פֿאָלגט: (יב) ערדענזאָהן! ער־
העבע איין קלאַגעליעד איבער
דען קעניג פֿאָן צור, זאַגע
איהם: זאָ שפּריכט דער הערר,
דער עוויגע: דוא זיעגעל דער
פֿאָללקאָממענהייט, פֿיללע
דער ווייזהייט, אונד אינבעגריף
דער שאָנהייט! (יג) אין איי־
נעם עדן אים געטטליכען גאַר־
טען וואַרסט דוא, דיין געמאַך
שוממערטע פֿאָן עדעלשטיינען,
פֿאָן אדם, פטדה, יהלם,
תרשיש, שהם, ישפה, ספיר,
נפך, ברקת, אונד פֿאָן גאָלד; פויקען אונד בלאַזעאינסטרומענטע ערטאָנטען דיר ביא

דיי־

רש"י

(יב) אתה חותם תכנית וגו'. אתה הוא מלא חכמה לחתום ולטבוע כל תבנית וצורה תכנית פיינטו"רא בלע"ז: (יג) בעדן גן אלהים וגו'. בשני טבון ותפנוקין את מתפנק כאלו בעדן גינתא דה' את שרי כל עותרא ניותא ויקרא מתיהב לך כל אבנין טבין מסדרן על לבושך: מסוכתך. חופתך ל"א לבושי כסוייך: מלאכת תופיך ונקביך בך. אע"פ שנתתי לך הכבוד הזה יודע הייתי שתתגאה ועשיתי בך

מלאכת

באור

כל ערלים דיחזקאל ודפלשתים עד"ז, (ראה ראיותיו שם). (יב) אתה חותם תכנית, מש"ש התכנית, כי כלו שלם בך, ותכנית שם בשקל גפרית, כי התי"ו שרשית, וכן ומדדו את תכנית, פירוש תוכן כל החכמות והכבוד והעשר, (רד"ק). ונראה כי כל הפסוקים האלה עד ט"ז יספרו כל הסגולות ופרשת גדולתו, אשר התברך בלבבו ואשר החליקם לשונו, כלומר: אתה אשר תדמה כי חותם תכנית אתה, ואשר נשאת את לבבך על כל שכיות חמדה אשר היו לך, ואשר אמרת בלבבך משיח אלהים אנכי לא יאונה עלי כל רע, אלהי אשר נסכתי בהר קדשי, המה ישמרוני ויסככוני בכנפי אש; אחרי אשר מלאת חמס ותחטא, אתה תחלל ואשליכך על ארץ לפני מלכים. (יג) בעדן, ת"י בשני טוב ותפנוקין את מתפנק כאלו בעדן גנתא דה' את שרי, ויפה תרגם, כי ארץ פעניציא איננה שמנה כ"כ, וע"ז יעיד גם כל הפסוק, כי רק ארץ נחלי מים כלה משקה יקרא גן ה' (בראשית י"ג י'), ולא ארץ אשר אין קנה לאולרותיה. מסכתך, גדרך והוא ע"ד ההפלגה כאלו גדר ביתו היה מאבן יקרה, (רד"ק). אדם וגו' וברקת, כלם שמות אבנים יקרות. ונקביך, הם כלי הנגון העשוים נקבים נקבים, (הנ"ל). ביום, כמו לעת ע"ד כי ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב' י"ז). הבראך, בהפעיל והוא לשון פיטום ואכילה שמנה, כמו להבריאכם מראשית כל מנחה (ש"א ב' כ"ט), ומוסב על

השרים

הִבָּרַאֲךָ כּוֹנָנוּ׃ (יד) אַתְּ־כְּרוּב
מִמְשַׁח הַסּוֹכֵךְ וּנְתַתִּיךָ בְּהַר
קֹדֶשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אַבְנֵי־
אֵשׁ הִתְהַלָּכְתָּ׃ (טו) תָּמִים אַתָּה
בִּדְרָכֶיךָ מִיּוֹם הִבָּרְאָךְ עַד־נִמְצָא
עַוְלָתָה בָּךְ׃ (טז) בְּרֹב רְכֻלָּתְךָ
מָלוּ תוֹכְךָ חָמָס וַתֶּחֱטָא וָאֲחַלֶּלְךָ
מֵהַר אֱלֹהִים וָאַבֶּדְךָ כְּרוּב
הַסֹּכֵךְ מִתּוֹךְ אַבְנֵי־אֵשׁ׃

גבה

דיינעם גאַסטמאַהלע; (יד) דוא
געזאַלבטער (דחַכטעסט דיך)
איין שיטצענדער כרוב, אַלס
העטטע איך דען הייליגען
בערג איך דיך געזעצט, איין
גאָטט וואַרסט דוא (אין דייכען
וואָהנע) אונטער פייעריגען
שטיינען וואַנדעלטעסט דוא.
(טו) מאַקעללאָז שיענסט דוא
אין דיינעם וואַנדעל פאָם טאַ-
גע דיינער געבורט, ביז דיא
אוננערעכטינקייט אין דיר
ענטדעקט וואַרד. (טז) דורך
דיינע גראָסען פערקעהר הייס-
טע נעוואַלטטהאַט זיך אין דיר,
אונד דוא זינדיגטעסט; איך שטירצע דיך הינאַב פאָן דער האָהע דיינער (פערזייכטען)
געטטליכקייט, אונד פערניכטע דיך שיטצענדען כרוב אוים דער מיטטע דער פייעריגען
שטיינע

רש"י

מלאכת תופים ונקבים המוציאין רוח בקול זמר בתוף ונס הי' לך להתבונן: (יד) את כרוב ממשח הסוכך. את עוף מדה כלומר העוף הגדול הסוכך בכנפיו סכך רב כלומר מושל ממשל רב. ממשח לשון גודל כמו אנשי מדות (במדבר י"ד) דמתרגמינן גברי דמשחן: ונתתיך בהר קודש אלהים היית. ונתתי לך מקום לקנות לך שם בבנין הר קדשי שסייעת את שלמה בעצי ארזים: בתוך אבני אש התהלכת. קנית לך זכרון עם מלכי ישראל שהם כמלאכי השרת: (טו) נמצא עולתה בך. באמרך אל אני: (טז) מלו. כמו מלאו: ואחללך מהר אלהים. גרמת שאמחה אותך שלא תצדק עוד בבנין ביתי: ואבדך. כמו ואאבדך: מתוך אבני אש. שלא תטול חלק עם הצדיקים. ורבותינו במ"א דרשו הענין הזה באדם הראשון וב"א הנביא לחירם מה נתגאית בדקיעך שמא בגן עדן היית כמו שהיה אדם הראשון. כל אבן יקרה וגו' כי כל החופות האלה עשיתי לאדם הראשון ופחות' שבכולן זהב שהיא מנוייה אחרון. מלאכת תופיך וגו' בזאת השויתיך לו ולא באחרת וכך נסתכלתי ובראתי תופים ונקבים באדם הראשון. את כרוב ממשח וגו' שמא אתה כאותו כרוב שהיה גדול בממשח הסוכך כולו מקלה השמים ועד

באור

השרים והשרות אשר כננו לצת משתה. (יד) כרוב, כאור הכתוב ע"פ פשוטו כן הוא, את ממשח (דמיתיך) כרוב הסוכך, ובאלהים התהלכת בתוך אבני אש, וכמו שמתורגם. ונראה שענין כרוב לא היה ידוע רק בין ישראל, אבל הי' דמיון ישן נושן בכל הארצות האל, כאשר יעידו ע"ז ספור הכרובי' אשר שם ה' לשמור את דרך עץ החיים והגדת סופרי קורות העתים, כי גם למצרים היו צורות כאלה. ומלך צור בראותו כי הצליח בכל דרכיו, אמר בלבו: אני משיח ה' ככרוב הנשלח מאת ה' לסכך בכנפיו כל החוסים בו. בהר קדש, ידוע כי מצודות הערים (אשר בהם ישבו לרוב המלכים בימים ההם) בנויות על הרים, ואולי נקרא על כן מקום מושבו הר קדש, ע"ד: מקדש מלך הוא (עמוס ז' י"ג), כי השם קדש כידוע נופל על כל דבר מובדל מכל כאשר נועד לדבר מה. בתוך אבני אש, תחסר כ"ף הדמיון כבתוך, וענינו, אמרת בלבבך כמו שאי אפשר לצור על עיר אשר אבניה אש, כן אי אפשר ללכוד את המצודה (הר קדש) אשר ישב שם. (טו) עד, המשך הכתוב כך הוא: מיום הבראך תמים היית, עד אשר נמצא עולתה בך, ועל דרך זה מתורגם אשכנזית. (טז) מלו, כמו מלאו. ואחללך, מלשון ביד מחלליך

לעיל

(יז) גבה לבך ביפיך שחת חכמתך
על־יפעתך על־ארץ השלכתיך
לפני מלכים נתתיך לראוה בך:
(יח) מרב עוניך בעול רכלתך
חללת מקדשיך ואוצא־אש
מתוכך היא אכלתך ואתנך
לאפר על־הארץ לעיני כל־
ראיך: (יט) כל־יודעיך בעמים
שממו עליך בלהות היית ואינך
עד־עולם: (כ) ויהי דבר־יהוה
אלי לאמר: (כא) בן־אדם שים
פניך אל־צידון והנבא עליה:
(כב) ואמרת כה אמר אדני יהוה
הנני עליך צידון ונכבדתי
בתוכך וידעו כי־אני יהוה

בעשותי

שטיינע. (יז) אָב דיינער שענ־
הייט ערהאָב איבערמטהיג זיך
דיין הערץ, אָב דיינעם
גלאַנצעס פֿערניכֿטעטעסט דוא
דיינע וויזהייט; דאַרום שטיר־
צע איך צו באָדען דיך, אונד
שטעללע דיך דען קעניגען הין
צור שויא. (יח) דורך דיינער
זינדען מענגע אין דיינעם אונ־
רעכֿטמעסיגען האַנדעל, ענט־
ווירדיגטעסט דוא דיינע רעזי־
דענצ־שטעדטע; דאַרום לאַס־
סע איך פֿייער אויסברעכֿען
אויס דיינער מיטטע, דאַס דיך
פֿערצעהרט, אונד ווערפֿע
אַלס אַשע אויף דיא ערדע דיך
פֿאָר דען אויגען אַללער, דיא
דיך זעהען. (יט) אַללע אונטער
דען פֿעלקערן, דיא דיך קענ־
נען, ווערדען זיך ענטזעטצען
איבער דיך, איין שרעקבילד
ווירסט דוא ווערדען, אונד דאַן
ווירסט דוא פֿערשווינדען אויף
אימּמער — (כ) פֿערנער וואַרד
מיר דעס עווינען וואָרט, וויא
פֿאָלגט: (כא) ערדענזאָהן!
ווענדע דיין אַנגעזיכֿט געגען צידון, אונד וויסזאַגע דאַרויף, (כב) פֿערקינדע: זאָ שפּריכֿט
דער הערר, דער אַללמעכֿטיגע: איך פֿערהענגע איבער דיך, צידון: מיין נאַמע זאָלל
פֿערהערליכֿט ווערדען אין דיינער מיטטע; זיא זאָללען ערקעננען, דאַס איך דער עווי־

גע

ר ש " י

ועד קלה השמים ושאר נתתיך להיות בהררי קודש כאשר נתתי לו: (יז) שחת חכמתך על יפעתך. שנתגאית ביפעתך: לראוה בך. להסתכל בבושתך. לראוה כמו לראייה: (יח) חללת מקדשיך. קדושתך: אש מתוכך. דברי גאוה שיצאו מפיך לאמר אל אני. ל"א כתרגומו ואייתי עממיא דתקיפין כאשתא מטובי זדונך: (יט) שממו. תמהו:

ונפלל

ב א ו ר

לעיל פסוק ט'). (יז) לראוה בך, ת"י לאסתכלא בך, והוא מקור שלם מן הקל בתמורת ל' הפעל בוי"ו נראת, ומשקלו: לאהבה את ה' אלהיך, (רד"ק). (יח) חללת מקדשיך, ארמונך, כמו מקדש מלך, (מכ"ל). (כב) ונכבדתי בתוכך, ע"ד: ואכבדה בפרעה, כי מתוך אשר יראו בם ה' ומשפטו בנקמו בה, יכירו וידעו כי אצבע אלהים הוא, ויתנו לו כבוד, וכן ונקדשתי

בה

בַּעֲשׂוֹתִי בָהּ שְׁפָטִים וְנִקְדַּשְׁתִּי
בָהּ׃ (כג) וְשִׁלַּחְתִּי־בָהּ דֶּבֶר וָדָם
בְּחוּצוֹתֶיהָ וְנִפְלַל חָלָל בְּתוֹכָהּ
בְּחֶרֶב עָלֶיהָ מִסָּבִיב וְיָדְעוּ כִּי־
אֲנִי יְהוָה׃ (כד) וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד
לְבֵית יִשְׂרָאֵל סִלּוֹן מַמְאִיר וְקוֹץ
מַכְאִב מִכֹּל סְבִיבֹתָם הַשָּׁאטִים
אוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃
(כה) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּקַבְּצִי ׀
אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים
אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם
אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃
(כו) וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ
בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ

לבטח

גע בין, ווען איך שטראַפֿגע-
ריכטע אַן איהר (דער שטאַדט)
אויסאיבע, אונד אין איהר גע-
הייליגעט ווערדע. (כג) איך זענ-
דע פעסט איבער זיא אונד
בלוט אין איהרע שטראַססען,
ערשלאַגען זאָלל אַללעס הינ-
פֿאַללען אין איהרער מיטטע,
ווען דאַז שווערדט זיא אומ-
קרייזט; דאַמיט זיא ערקענ-
נען, דאַס איך דער עוויגע בין.
(כד פֿיר דאַז הויז ישראל זאָלל
קיין פֿערוואונדענדער שטאַ-
כעל אונד קיין שטעכענדער
דאָרן מעהר זיין, אונטער אַל-
לען דיא זיא אומגעבען אונד
זיא פֿעראַכטען, דאַמיט זיא
ערקעננען, דאַס איך דער
הערר, דער אַללמעכטיגע בין.
(כה) זאָ שפריכט דער הערר,
דער אַללמעכטיגע: ווען איך
איינזאַממלען ווערדע דאַז הויז
ישראל אויס דען פֿעלקערן,
אונטער וועלכען זיא צער-
שטרייעט זינד, ווערדע איך
דורך זיא אין דען אויגען דער פֿעלקער געהייליגט ווערדען; אונד זיא ווערדען וויעדער
וואָהנען אין דעם לאַנדע, דאַז איך מיינעם דיענער יעקב איינגעגעבען. (כו) פֿאָלל זיכער-
היים זאָללען זיא דאַרין וואָהנען, הייזער זאָללען זיא בויען, וויינבערגע פֿפֿלאַנצען, אונד

אונ-

רש"י

(כג) ונפלל חלל בתוכה בחרב עליה מסביב. על אשר יראו החרב מסביב בחוץ יפללו יושבי העיר ויהיו בטוחים להיות בתוכ'. ונפלל כמו לא פללתי (בראשית מ"ח) לא סברית וכמו ואויבינו פלילים (דברים ל"ב) ידונו עצמם להיות חללים בתוכה: (כד) ולא יהיה עוד לבית ישראל וגו'. לפי שניבא על עמון ומואב ופלשתים וצידון שהם שכיני א"י שיחרבו ומאחר שיאבדו כולן לא יהיה סילון וקוץ לישראל בכל סביבותם שיכאיבם ושירע להם: סילון. מין קמשונים וחוחים הוא: ממאיר. כמו צרעת ממארת (ויקרא י"ג) פויינ"ט בלע"ז: השאטים אותם. הבוזזים אותם: (כה) לעבדי ליעקב. כמו שניתנה ליעקב נחלה בלא מצרים ופרצת ימה וקדמה לפונה ונגבה (בראשית כ"ח):

באור

כח. (כג) ונפלל, תרגמתי כפירש"י הנפעל, מגזרת פלל, כלומר: על כלם ישפוט משפט מות. (כד) סלון ממאיר, סלון תרגמו השבעים σκολοψ (פפֿאַהל) והמה עצים ארוכים אשר בם יגדרו גדר, וחדים מאוד, (וראה מה שכתבתי לעיל ב' ו'). ממאיר כמו צרעת ממארת.

בשנת

לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל
הַשָּׁאטִים אֹתָם מִסְּבִיבֹתָם וְיָדְעוּ
כִּי אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיהֶם׃

כט (א) בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי
בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה
דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־
אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם
כֻּלָּהּ׃ (ג) דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה
מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל
הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי
יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי׃ (ד) וְנָתַתִּי
חַחִיִּים בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־

חחים קרי. יאריך

אונגעשטערט וואהנען, דא
איך שטראפגעריכטע איבע אן
אללען יענען, פאן וועלכען זיא
אין איהרען אומגעגנד דען פער־
האהנט וואורדען; זא וואללען
זיא ערקעננען, דאס איך דער
עווינע איהר גאטט בין.

כט (א) אים צעהנטען יאהרע,
אם צוועלפטען דעס
צעהנטען מאנאטעס וואַרד מיר
דעס עווינען ווארט, וויא
פאלנט: (ב) ערדענזאהן! ווענ־
דע דיין אנגעזיכט געגען פרעה
קעניג פאן מצרים, אונד פרא־
פעצייהע ווידער איהן אונד ווי־
דער גאנץ מצרים; (ג) פער־
קינדע אונד זאגע (איהם): זא
שפריכט דער הערר, דער
אללמעכטיגע: איך פערהענ־
גע איבער דיך, פרעה קעניג
פאן מצרים! איבער דיך, גרא־
סער קראקאדיל! דער דוא
אין יענען פליססען לאגערסט,
דער דוא שפריכסט: מיין זינד
דיא געוועססער, איך האַ־
בע זיא זא געלייטעט. (ד) דען האמען ווערפע איך דיר אין דיא באקקען, דיא פישע דיי־
נער

ר ש " י

כט (ג) התנים הגדול. לפי שכל גדולתם של מצרים וכל שובע שנה ע"י יאורי נילוס היא
לפיכך הנביא מושל את מלכה לתנין ואת עמה לדגת יאור: לי יאורי. איני צריך
לעליונים כי יש לי יאורי מספיק כל צרכי: ואני עשיתני. בגבורתי ובחכמתי הגדלתי גדולתי
וממשלתי: (ד) חחים. כמין טבעות ברזל איינ"ש בלע"ז: דגת יאוריך בקשקשותיך.
אינטישאי"קארדיש בלע"ז כלומר אתן בלב כל גבוריך לבאת עמך למלחמה ויפלו כלם:
ונטשתיך

באור

כט (א) בשנה העשירית, לפי הנראה היתה לו הנבואה הזאת בשנה העשירית למלכות
צדקיהו, כי בעת הזאת נפלה גם מצרים תחת ידי הכשדים כידוע, וכן אמר
גם הרד"ק ושנה ושלש הנביא את הנבואה הזאת. (ג) התנים הגדול, המשיל פרעה להתני'.
כי כמו שהתנים חזק מאד, ומקום מושבו בהיאור, כן פרעה המלך האדיר מוקף ומושב
מהיאורים הרבים אשר ימשכו מימיהם מהנילום. לי יאורי ואני עשיתני, כפי העתקת השבעי',
הם קראו: יאורי בל"ר ותחת עשיתני עשיתים, וכן תרגמתי. ועשיתני, כמ"ש הרד"ק לשון
תקנה, תקנתי לי את היאור להשקות את ארצי. (ד) והדבקתי, שיעלו עמך כשיעלוך מן
היאור

יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃
(ה) וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃
(ו) וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃
(ז) בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַכַּפְּךָ תֵּרוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם׃

בכף קרי

לכן

נער פֿליססע הענגע איך פֿעסט אַן דיינע שופפען, אונד לאַססע דיך זאָ הערויף ברינגעו איים דיינען פֿליססען מיט אַללען פֿישען דיינער פֿליססע, דיא אַן דיינען שופפען הענגען. (ה) דאַן שליידערע איך אין דיא וויסטע דיך אונד אַללע פֿישע דיינער פֿליססע, אויפֿם פֿרייע פֿעלד ווירסט דוא הינגעוואָרפֿען, ווירסט ניכט מעהר אויפֿגעלאָזט, ניכט מעהר איינגעזאַממעלט, דעם געווילדע דעם פֿעלדעס אונד דען פֿאָגעלן דעס היממעלס ווערדע איך דיך צור שפייזע איבערלאַססען. (ו) מצרים'ס זעמטליכע איינוואָהנער זאָללען ערפֿאַהרען, דאַס איך דער עוויגע בין, וויל זיא דעם הויזע ישראל נור איינע (טוואַנקע) ראָהרשטיטצע וואַרען. (ז) וועהרענד זיא מיט דער האַנד זיך אַן דיך היעלטען, צערשפליטטערטעסט דוא אונד צעררייססעסט איהנען דיא גאַנצע זייטע, אונד אינדעם זיא זיך שטיטצטען אויף דיך, צערבראַכסט דוא, וואָ דוא איהרע לענדען פֿעסטשטעללען זאָללטעסט. (ח) דאַרום

רש"י

(ה) ונטשתיך המדברה. זו היתה אובדנן של דגים כיון שנטשו על פני היבשה מתים קיאטינדריט"ו בלע"ז: (ו) משענת קנה. כמה פעמים סמכו עליהם בימי סנחריב ובימי נ"נ ולא הועיל להם כקנה זה שהוא רך ואינו סומך את הנשען עליו: (ז) בתפשם בך בכפך. בכף קרי כאדם המהלך ונשען על מקל: תרוץ. תירצן: ובקעת להם כל כתף. כתפיהם כאדם הנסמך על קנה ונשבר והאדם נופל עליו והקרומיות נכנסות לו בכתיפיו: והעמדת להם כל מתנים. מאחר שתשבר יצטרכו לחזק את מתניהם ולעמוד עליהם והרי אתה כאדם שהבילו

באור

היאור, והוא משל על עם מצרים, (רד"ק). (ה) ונטשתיך המדברה, אמר המדברה לענין משל, כי הדגים לא יחיו במדבר, כי המצרים ימותו בחרב על פני השדה בצאתם להלחם עם הכשדים, (הנ"ל). ונטשתיך, כמו וינטשו בעמק (ש"ב ה' י"ח) לשון פזור, והוא נגד והדבקתי בפסוק הקודם. (ו) משענת קנה, ת"י: סמך קניא רעיעא, והנביא חבר שתי הוראות, הבטחת העזרה אשר בה הרעו לישראל באשר לא הועילו להם, והבטחת משענת חלשה כהקנה הרכה אשר כל אוחז בה יפול. (ז) בכפך תרוץ, תרוץ מבנין נפעל שרשו רצוץ מן קנה רצוץ, (הנ"ל). ובקעת להם כל כתף, כתפיהם, כאדם הנסמך על קנה נשבר והאדם נופל עליו והקרומיות נכנסות לו בכתפיו, (רש"י). והעמדה, ענינו את מצרים אשר

(ח) לכן כה אמר אדני יהוה הנני
מביא עליך חרב והכרתי ממך
אדם ובהמה: (ט) והיתה ארץ־
מצרים לשממה וחרבה וידעו
כי־אני יהוה יען אמר יאר לי
ואני עשיתי: (י) לכן הנני אליך
ואל־יאריך ונתתי את־ארץ
מצרים לחרבות חרב שממה
ממגדל סונה ועד־גבול כוש:
(יא) לא תעבר־בה רגל אדם ורגל
בהמה לא תעבר־בה ולא תשב
ארבעים שנה: (יב) ונתתי את־
ארץ מצרים שממה בתוך
ארצות נשמות ועריה בתוך
ערים מחרבות תהיין שממה
ארבעים שנה והפצתי את־

רום שפריכט זא דער הערר,
דער אללמעכטיגע: זיעהע!
איך ברינגע קריעג איבער דיך,
אונד פערניכטע פאן דיר מענ־
שען אינד פיעה. (ט) דאז לאנד
מצרים זאלל ווערדען צור איינ־
ערע אונד צור וויסטע, דאמיט
זיא ערקעננען, דאס איך דער
עוויגע בין; וויל ער שפראך:
מיין איזט דער שטראם, איך
האבע איהן זא געלייטעט.
(י) פירוואהר! איך פערהענגע
איבער דיך אונד איבער דיינע
פליססע, אונד פערוואנדלע
דאז לאנד מצרים אין וויסטע־
נייען, אין איינע פעראדעטע
רואינע פאן מגדל סונה ביז אן
די גרענצע פאן כוש. (יא) וועי
דער דער פוס איינעס מענשען
נאך דער איינעס טהיערעס א
זאלל עס דורכציעהען, פיער־
ציג יאהרע לאנג זאלל עס אונ־
בעוואהנט בלייבען. (יב) פיער־
ציג יאהרע לאססע איך דאז
לאנד מצרים אדע בלייבען אין
דער מיטטע דער אנדערן פער־
וויסטעטען לענדער, זיינע
שטעדטע פערוויסטעט ליעגען אין דער מיטטע דער אנדערן שטעדטע, אינטער די פעל־
קער צערשטרייע איך די מצרים, אונד ווערפע זיא אוטהער אין פרעמדע לענדער.

מצרים

זא

רש"י

שחבירו נשען עליו והוא חלש ואומר לו התחזק על מתניך כי לא תסמוך עוד עלי וכת"י ולא
תהא להון לבית סומכון. וי"מ מחליפין והעמדת להם לוהמעדת ואיני רואה את דבריה'.
ומנחם חברו עם מעמד רגלים כמוני: (יא) ולא תשב ארבעים שנה. מ"ב שני רעבון נגזרו
בחלום פרעה כנגד ג' פעמים שנכתב החלום ז' פרות ושבע שבלים רעות ראה (בראשית מ"א)
וספרו ליוסף הרי שני פעמים ויוסף אמר לו שבע הפרות הרקות והרעות וז' השבלים הרקות
(שם) הרי מ"ב לרעב ולא היה להם אלא ב' שנא' כי זה שנתים הרעב (שם מ"ה) ומשירד
יעקב למצרים פסק הרעב שהרי בשנה הג' זרעו שנא' ותן זרע ונחיה וגו' (שם מ"ז) והמ'

באור

אשר הבטחתם להיות להם למשענת, אשר עליה יסמכו להעמיד מתניהם למען לא יפלו, את
תרצת בתפשם בך בכפם, ולא לבד כי לא העמדת להם כל מתנים, אבל גם בקעת כתפם.
(יב) בתוך, לפי הנראה מוסב על הארצות והערים השכנות אשר ג"כ נחרבו מנבוכדנצר.

מכורתם

מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃
(יג) כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִקֵּץ
אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־
מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ
שָׁמָּה׃ (יד) וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת
מִצְרַיִם וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ
פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ
שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה׃ (טו) מִן־
הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־
תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם
וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם׃
(טז) וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל
לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֺן בִּפְנוֹתָם
אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃
(יז) וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה
בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־

יהוה

(יג) זאָ שפריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: ערשט נאַך פֿערלויף דער פֿיערציג יאַהרע ווערדע איך דיא מצרים ווידער איינזאַמעלן אוס דען פֿעלקערן, אונטער דענען זיא צערשטרייעט וואַרען; (יד) דיא געפֿאַנגענען מצרים'ס פֿיהרע איך צוריק, זעטצע זיא ווידער איין אין פתרוס, איהרעם שטאַממלאַנדע, וואָ זיא איין אונבעדייטענדעס רייך בילדען ווערדען. (טו) יאַ, אונבעדייטענד זאָלל עס זיין אונטער דען קעניגרייכען, אונד זיך ניכט מעהר ערהעבען איבער דיא פֿעלקער; פֿערמינדערן ווערדע איך זיא, דאַמיט זיא ניכט מעהר הערשען איבער דיא פֿעלקער; (טז) אונד דאַמיט זיא ניכט דעם הויזע ישראל צופֿלוכט זייען, דיא נור אין ערינגערונג בראַכטע יענעם פֿערברעכען, אַלס דיעזע זיך אַן זיא (אַן מצרים) געווענדעט; זאָ זאָללען זיא ערקעננען, דאַס איך דער הערר, דער אַללמעכטיגע בין. — (יז) אים זיבען אונד צוואַנציגסטען יאַהרע, אַם ערשטען טאַגע דעם ערשטען מאָנאַטס וואַרד מיר דעס עווי־

רש"י

נפרעו להם עכשיו חשב מ' שנה. חשב שר"א אזיגי"אה בלע"ז: (יד) מכורתם. מגורתם. ל"א כמו תולדותם וכן חברו מנחם: (טו) לבלתי רדות בגוים. ל' ממשלה כמו ורדו בדגת הים (שם א'): (טז) ולא יהיה. מצרים לבית ישראל עוד למבטח המזכיר להם עון שאמר להם הקב"ה לא תוסיפו לראותם עוד (שמות י"ד): (יז) ויהי בעשרים ושבע שנה. למלכות נ"נ אותה שנה נתנה מצרים בידו כך שנינו בסדר עולם ויש בספר הזה הרבה נבואות כתובות

מוקדם

באור

(יד) מכורתם, ראה באורנו לעיל ט"ז ג'. (טז) מזכיר עון, מוסב על נבוכדנאצר, כי באשר בטחו על מצרים, הרימו יד בו לעיני השמש. וזה היה מזכיר לנבוכדנאצר את מרת רוחם הראשונ'. (יז) בעשרים ושבע שנה, למלכות נבוכדנאצר, אותה שנה נתנה מצרים בידו, כך שנינו

בסדר

יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן־אָדָם
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד
אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדֹלָה אֶל־צֹר
כָּל־רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֵף
מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ
מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד
עָלֶיהָ׃ (יט) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם
וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז
בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ׃
(כ) פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ נָתַתִּי
לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ
לִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (כא) בַּיּוֹם
הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל
ולך

עווינגן ווארט, וויא פאלגט:
(יח) ערדענזאהן! נבוכדרצר
קעניג פאן בבל טריב זיינעם
העערע איינען שווערען
דיענסט אויף געגען צור, יע-
דעם הויפט ווארד קאהל, יעדע
שולטער וואונד געריבען,
אונד דאך ווארד פאן צור ווע-
דער איהם נאך זיינעם העערע
דער לאהן פיר דען דיענסט,
דען ער בייא צור פערריכטעט.
(יט) דארום שפריכט זא דער
הערר, דער עוויגע: דאז לאנד
מצרים געבע איך דעם
נבוכדרצר קעניג פאן בבל,
ער פיהרט הינוועג איהרע
פאלקסמענגע. פלינדערט איה-
רע האבע, אונד ערביטעט
איהר פערמאגען; דיעס זאלל
דער לאהן זיין פיר זיין העער;
(כ) פיר דיא טהאט, דיא ער
דארט אויסגעפיהרט, געבע
איך איהם דאז לאנד מצרים,
וויל זיא מיר אלזא געטהאן,
שפריכט דער הערר, דער
אללמעכטיגע. (כא) אלסדאן לאססע איך דעם הויזע ישראל דאז הארן (דיא מאכט) עמפאר
שפראָ:

ר ש " י

מוקדם ומאוחר: (יח) העביד את חילו. על צור עבודה גדולה: כל ראש. אנשי חיילותיו: מוקרח וכל כתף מרוטה. כדרך הצרים על העיר ימים רבים וטורחים ויגיעים בשאת משאות עצים ואבנים והוא לכד את צור בשלש ועשרים למלכותו כמו שמצינו בסדר עולם. מוקרח קאל"בו בלשון לע"ז מרוטה פליא"ה בלע"ז: ושכר לא היה לו. לאחר ששללו שללה עלה הים ושטפו מהם לפי שנגזר עליה ועל שללה ליאבד בים: (כ) פעולתו אשר עבד בה. שכר פעולה אשר עבד במלותי בצור אתן לו את ארץ מצרים: אשר עשו לי. מצרים רעה במשענת' שהבטיחו את עמי בעזרתם הבל: (כא) ביום ההוא אצמיח קרן. לא שמעתי ולא

ב א ו ר

בסדר עולם, ויש בספר הזה הרבה נבואות כתובות מוקדם ומאוחר, (רש"י). (יח) כל ראש וגו', כדרך הצרים על עיר ימים רבים וטורחים ויגיעים לשאת אבנים ועצים על ראשיהם וכתפיהם, (המפרשים). (כ) פעלתו, בשכר פעולתו. בה, מוסב על צור. לי, בשבילי, ועניינו: אתן לו מצרים בשכר עבודתו בצור. אשר עשו לי, לשון רש"י: מצרים רעה במשענתם שהבטיחו את עמי בעזרתם הבל. ועל"ז מתורגם אשכנזית. (כא) אצמיח, נראה כי אמר זה נגד יען היותם משענת קנה לבית ישראל וגו' (לעיל ו'), כלומר אחרי מפלת מצרים אצמיח קרן לבית ישראל, למען לא יבטחו בזרים ויראו כי לא תקצר יד ה' להושיע, וכפי הנראה מוסב על כורש.

וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
ל (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
(ב) בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֵילִילוּ הָהּ
לַיּוֹם׃ (ג) כִּי־קָרוֹב יוֹם וְקָרוֹב
יוֹם לַיהוָה יוֹם עָנָן עֵת גּוֹיִם יִהְיֶה׃
(ד) וּבָאָה חֶרֶב בְּמִצְרַיִם וְהָיְתָה
חַלְחָלָה בְּכוּשׁ בִּנְפֹל חָלָל
בְּמִצְרָיִם וְלָקְחוּ הֲמוֹנָהּ וְנֶהֶרְסוּ
יְסוֹדֹתֶיהָ׃ (ה) כּוּשׁ וּפוּט וְלוּד

וכל

שפראָסען, אונד לאססע דיך אונטער איהנען דאַז וואָרט פיהרען, דאַמיט זיא ערקענ־נען, דאַס איך דער עווינע בין.
ל (א) דעם עווינען וואָרט ווארד מיר וויא פאָלגט:
(ב) ערדענזאָהן! ווייזאַגע אונד פערקינדע, זאָ שפריכט דער הערר, דער אַללמעכטי־גע: יאַממערט, וועהקלאַגעט איבער דען טאַג! (ג) דען נאַ־הע איזט שאָן דער טאַג, נאַ־הע דער טאג דעם הערין, דער אומוואָלקטע טאַג, דער איינע שרעקענסצייט פיר דיא פעלקער וויר. (ד) דאַז שווערט דרינגט איין אין מצרים, אונד בעבען ערגרייפט כוש, דאַ דיא מצרים ערשלאַגען דאַהין זינקען, איהרע פאָלקסמענגע הינוועג גע־פיהרט אונד איהרע פעסטונגען צערשטאָרט ווערדען. (ה) כוש, פוט, לוד, גאַנץ אַראַ־

רש"י

מצאתי פי' מקרא זה מה הוא למאן קרנם של ישראל במפלת מצרים שהרי ישראל גלו ח' שנים לפני מפלת מצרים ואומר אני ביום ההוא מוסב על פרשה של מעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואותו חשבון כלה בשנת שמלך בלשאצר ומצינו בדניאל שבאותה שנה התחילו מלכי פרס להתחזק ונגזרה מפלה על בבל שנ' (דניאל ז') בשנת חדא לבלשצר דניאל חלם חזא וגו' קדמיתא כאריה היא בבל (שם) וכתיב (שם) חזא הוית עד די מריטו גפיה וגו' וארו חויא אוחרי תנינא דמיא לדוב היא פרס וכתיב וכן אמרין לה קומי אכולי בשר שגיא כלו' תפשי המלוכה ומלכות פרס היא צמיחת קרן לישראל שנא' בכורש הוא יבנה עירי וגלותי ישלח (ישעיה מ"ה) ומניין שמ' שנה של מצרים כלו באותו הפרק מצרים נתנה ביד נ"נ בכ"ז לנ"נ בשנה שנאמרה נבואה זו ליחזקאל הוסף מ' שנה הרי ס"ז צא מהם מ"ה לנ"נ וכ"ג לאויל מרודך כדאמרינן במסכת מגילה ושנה אחת מהם עלתה לזה ולזה כדאמרינן התם שנים מקטעות היו:
ולך אתן פתחון פה בתוכם. ולך יחזקאל יהא פ"פ כשראו נבואתך מתקיימת:

ל (ב) הה. כמו אהה ליום העתיד לבא על אותן העובדי ככבים: (ג) עת גוים. עידן תבר דעממיא: (ד) והיתה חלחלה בכוש. ל' רעד כשישמעו מפלת מצרים יחרדו לנפשם

פן

באור

ל (ב) ליום, בה"א הידיעה על אשר היום הזה מיועד לשבר מצרים. (ג) וקרוב יום לה', שנה ושלש זאת הנביא מרוב התפעלתו. יום ענן, יום צרה; וידוע כי המשוררים יאמרו תחת יום צרה, יום חשך או יום ענן, כי החשך ומסכי החשך העננים המה בעולם הטבע כמו הרעה והצרה בעולם המוסרי. עת גוים, יונתן תרגם: עידן תבר דעממיא. (ד) והיתה וגו', כששמעו מפלת מצרים יחרדו לנפשם פן יעלה מלך בבל עליהם, (רש"י). ולקחו, כמו ונלקחה אוסב על מצרים, כלומר בני כוש יחרדו עת תלקח המון מצרים ויהרסו יסודותיה.

בתוך

וְכָל־הָעֶרֶב וְכוּב וּבְנֵי אֶרֶץ
הַבְּרִית אִתָּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃
(ו) כֹּה אָמַר יְהוָה וְנָפְלוּ סֹמְכֵי
מִצְרַיִם וְיָרַד גְּאוֹן עֻזָּהּ מִמִּגְדֹּל
סְוֵנֵה בַּחֶרֶב יִפְּלוּ־בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ (ז) וְנָשַׁמּוּ בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת
נְשַׁמּוֹת וְעָרָיו בְּתוֹךְ־עָרִים
נַחֲרָבוֹת תִּהְיֶינָה׃ (ח) וְיָדְעוּ כִּי־
אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי־אֵשׁ בְּמִצְרַיִם
וְנִשְׁבְּרוּ כָּל־עֹזְרֶיהָ׃ (ט) בַּיּוֹם
הַהוּא יֵצְאוּ מַלְאָכִים מִלְּפָנַי
בַּצִּים לְהַחֲרִיד אֶת־כּוּשׁ בֶּטַח
וְהָיְתָה חַלְחָלָה בָהֶם כְּיוֹם
מִצְרַיִם כִּי הִנֵּה בָּאָה׃ (י) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְהִשְׁבַּתִּי אֶת־
הֲמוֹן מִצְרַיִם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר

מלך

אראַביען, כוב אונד דיא בע=
וואָהנער דער פֿערבינרעטען
לאֶנדער, פֿאַללען מיט איהנען
דורכֿם שווערדט. (ו) זאָ
שפריכֿט דער הערר, דער
עווינע: צוזאַממען שטירצען
זאָללען מצרים'ס שטיטצען,
אונד דער שטאָלץ איהרער
מאַכֿט זאָלל העראַב זינקען,
פֿאָן מגדל סונה אַן,
זאָלל אַללעס דאַרין דורכֿם
שווערדט פֿאַללען, שפריכֿט
דער הערר, דער אַללמעכֿ=
טיגע. (ז) פֿעראֶרען זאָלל עס
אין דער מיטטע דער פֿערווי=
סטעטען לאֶנדער, אונד זיינע
שטאֶדטע צערשטאֶרט זיין
אונטער דען שטאֶדטען.
(ח) דאַמיט זיא עס איננע ווער=
דען, דאַס איך דער עוויגע
בין, ווען איך פֿייער אויסברע=
כֿען לאַססע אין מצרים,
דאַס אַללע איהרע שטיטצען
געבראָכֿען ווערדען. (ט) אַן
דעמזעלבען טאַגע ווערדען
באָטהען אויסגעהען פֿאָן מיר
אין נעשוואַדערן, אום כוש
אויפֿצושרעקקען דאַס זיך זי=
כֿער גלויבט, דאַ ווירד ענטזעטצען זיין אונטער איהנען, דאַס איך איבער זיא קאָממט
איין טאַג, גליך יענעם אין מצרים. (י) זאָ שפריכֿט דער הערר, דער אַללמעכֿטיגע:
איך וויללע אויפֿרייבען דיא פֿאָלקסמענגע מצרים'ס, דורך דיא האַנד נבוכדרצר'ס קעניגס

פֿאָן

רש"י

פן יעלה מלך בבל עליהם: (ה) וכל הערב. ת"י וכל סומכותא כל העוזרים ערובת מצרים גרנט"יאה בלע"ז: ארץ הברית. כרותי ברית למצרים לעזור לה: (ח) בתתי אש. חמתי כאש: (ט) מלאכים מלפני. גדודי גייסות הולכים בשליחותי בשיירות רבות להחריד את כוש היושבת בטח: בצים. כמו וצים מיד כתים (במדבר כ"ד) ות"י בלגיונין:

באור

(ז) בתוך, כמשמעו בין ארצות נשמות, וראה באורנו לעיל כ"ט י"ב. (ח) אש, כנוי לכליון והריגה, וכן דעת יונתן ורד"ק. (ט) מלפני, מתורגם לפי פירש"י. וגם יתכן שפירושו בחרוני, כמו ונתתי את פני (ויקרא י"ז י'). בצים, באניות, כי מספר המלאכים יגדל כ"כ עד אשר ימלאו אניות רבות.

באה

מלך־בבל: (יא) הוא ועמו אתו
עריצי גוים מובאים לשחת
הארץ והריקו חרבותם על־
מצרים ומלאו את־הארץ חלל:
(יב) ונתתי יארים חרבה ומכרתי
את־הארץ ביד־רעים והשמתי
ארץ ומלאה ביד־זרים אני יהוה
דברתי: (יג) כה־אמר אדני
יהוה והאבדתי גלולים והשבתי
אלילים מנף ונשיא מארץ־
מצרים לא יהיה־עוד ונתתי
יראה בארץ מצרים: (יד) והשמתי
את־פתרס ונתתי אש בצען
ועשיתי שפטים בנא: (טו) ושפכתי
חמתי על־סין מעוז מצרים
והכרתי את־המון נא: (טז) ונתתי
אש במצרים חול תחיל סין ונא
תהיה להבקע ונף צרי יומם:
(יז) בחורי און ופי־בסת בחרב

תחול קרי
יפלו

פאָן בבל. (יא) ער מיט זיינעם
העערע, אונד מיט איהם דיא
טאַפּפערן דער פעלקער, ווער־
דען הערבייאנגעפיהרט דאַז
לאַנד צו פערהעערען, זיא ציקן
איהרע שווערטער ווידער
מצרים, אונד פיללען דאַז
לאַנד מיט לייכען אַן. (יב) דיא
פליססע לאַססע איך אויס־
טראָקנען, אונד דאַז לאַנד גע־
בע איך פרייז דער מאַכט דער
גרויזאַממען פיינדע, דאַז לאַנד
אונד אַללעם וואַס עס פיללט,
ווירד פעראָדעט דורך דיא
האַנד דער באַרבאַרען; איך
דער עוויגע האַבע עס פער־
הענגט. (יג) פערנער שפריכט
דער העררר, דער אַללטעכ־
טיגע אַלוה, דיא געטצענביל־
דער לאַססע איך פערשווינ־
דען, אונד דיא געטצען אוים
נוף באַננע איך הינוועג,
קיין פירשט זייא מעהר אים
לאַנדע מצרים, אונד פורכט
פערברייטע איך אים לאַנדע
מצרים. (יד) פתרום ווער־
דע איך פעראָדען, אין צוען
ווערדע איך פייער אויסברע־
כען לאַססען, אונד אין נוא
שטראַפגעריכטע פאָללציע־
הען, (טו) איבער סין, מצרים׳ס שטאַרקע פעסטע, ערגיעסע איך מיינען גרים, אונד פער־
ניכטע דיא פאָלקסמענגע אין נוא. (טז) אין מצרים לאַססע איך פייער אויסברעכען, ער־
ציטטערן זאָלל סין, נוא זאָלל דורכבראָכען ווערדען, אונד נוף טאָגליך דראַנגזאַלע ער־
לייִדען. (יז) דיא יינגלינגע פאָן און אונד פיבסת פאַללען דורכם שווערדט אונד דיא יונג־
פרויִ.

ר ש " י

(יב) ונתתי יאורים. ארץ היאורים היא מצרים: ומכרתי. כתרגומו ואמסר: (יד) ועשיתי שפטים בנא. אלכסנדריא: (טז) להבקע. חומתה תבקע: צרי יומם. צרים יבואו עליה יום יום:

ב א ו ר

נא, היושב על כוש, כי יראו לנפשם פן תבוא גם עליהם הרעה. (טז) ונוף צרי יומם,

יִפֹּלוּ וְהֵנָּה בַּשְּׁבִי תֵלַכְנָה׃
(יח) וּבִתְחַפְנְחֵס חָשַׁךְ הַיּוֹם
בְּשִׁבְרִי־שָׁם אֶת־מֹטוֹת מִצְרַיִם
וְנִשְׁבַּת־בָּהּ גְּאוֹן עֻזָּהּ הִיא עָנָן
יְכַסֶּנָּה וּבְנוֹתֶיהָ בַּשְּׁבִי תֵלַכְנָה׃
(יט) וְעָשִׂיתִי שְׁפָטִים בְּמִצְרָיִם
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (כ) וַיְהִי
בְּאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן
בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ (כא) בֶּן־אָדָם אֶת־
זְרוֹעַ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁבָרְתִּי
וְהִנֵּה לֹא־חֻבְּשָׁה לָתֵת רְפֻאוֹת שׁ
לָשׂוּם חִתּוּל לְחָבְשָׁהּ לְחָזְקָהּ

לתפש

תרגום אשכנזי

פֿרויען קאָממען אין געפֿאַנ־
גענשאַפֿט. (יח) אין תחפנחס
ווירד זיך דער טאַג פֿערפֿינ־
סטערן, ווען איך דאָרט צער־
ברעכֿע דיא שטיטצן מצרים׳ס
אונד דאַזעלבסט דער שטאָלץ
איהרער הערליכֿקייט היני־
שווינדעט, וואָלקען ווערדען
זיא אומהיללען, אונד איה־
רע טאָכֿטער קאָממען אין דיא
געפֿאַנגענשאַפֿט. (יט) זאָ
ווערדע איך אין מצרים
שטראַפֿגעריכֿטע פֿאָללציע־
הען, דאַמיט זיא איננע ווער־
דען, דאַס איך דער עוויגע
בין.— (כ) אים איילפֿטען יאַה־
רע, אַם זיעבענטען דעם ער־
שטען מאָנאַטהם, וואַרד מיר
דעם עוויגען וואָרט וויא
פֿאָלגט: (כא) ערדענזאָהן!
איינע זאַרם פֿאָן פרעה דעם
קעניגע אין מצרים האַבע איך
צערבראָכֿען, אונד זיעה! ער וואַרד ניכֿט פֿערבונדען; קיין היילמיטטעל וואַרד אַנגעווענ־
דעט, קיינע בינדע אַנגעבראַכֿט, אום איהן צו פֿערבינדען אונד צו שטאַרקען,

ראַ־

רש״י

(יז) והנה בשבי תלכנה. שתיהן המדינות און ופי בסת: (יח) חשך היום. ימנע האור: ענן יכסנה. צרה תבא עליה ותכסנה ותחשך כיום כסוי ענן: ובנותיה. וכפרזאה: (כא) את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי. כבר פעם אחרת שברתי אילו ביד נ״נ בשנה הד׳ ליהויקים כמ״ש בספר ירמיה (מ״ו) למצרים על חיל פרעה נכה מלך מצרים אשר היה בכרכמיש על נהר פרת אשר הכה נ״נ וגו׳: והנה לא חובשה. מאותו היום והלאה כמה שנ׳ בספר מ״ב (כ״ד) בסופו ולא יסף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנהר פרת עד נחל מצרים ובסגנון זה נתנבא ירמיה גם הוא על אותה המכה בלשון רפואה אין לה שנאמר (ירמיה מ״ו) עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרבית רפואות תעלה אין לך. לא חובשה לי׳ קשירה שקושרין עלם הנשבר: לשום חתול. מעשה בגדים ורטייה (כמו לעיל ט״ז) והחתל

באור

ענינו: וצרי נוף יומם, ושברה גדלה משבר סין ונא כי הנה תבקענה ואז תחדל הרעה, אבל בנוף לא תחדלנה, כי יומם לפי פירש״י הוא כמו יום יום.(יז) והנה, כפי הנראה מוסב על הנערות, כי כפי התחברות המחשבות (אידעענאַססאָציאַטיאָן) יתכן יותר לפתור פה כנוי הנקבה על הנערות כעל הנשים. (יח) מטות, כמו מַטּוֹת וכן תרגמו השבעים σκηπτρα ועניינו: משענת, ואולי היתה היא בעת הזאת עיר הממלכה, או היו שם אוצרות המלך, או היתה עיר מבצר. (כא) שברתי, זהו שנאמר בירמיה על חיל פרעה נכה אשר הכה נבוכדנצר בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו, (רד״ק).

לִתְפֹּשׂ בֶּחָרֶב׃ (כב) לָכֵן כֹּה־
אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי אֶל־
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְשָׁבַרְתִּי
אֶת־זְרֹעֹתָיו אֶת־הַחֲזָקָה וְאֶת־
הַנִּשְׁבָּרֶת וְהִפַּלְתִּי אֶת־הַחֶרֶב
מִיָּדוֹ׃ (כג) וַהֲפִצוֹתִי אֶת־מִצְרַיִם
בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִם בָּאֲרָצוֹת׃
(כד) וְחִזַּקְתִּי אֶת־זְרֹעוֹת מֶלֶךְ
בָּבֶל וְנָתַתִּי אֶת־חַרְבִּי בְּיָדוֹ
וְשָׁבַרְתִּי אֶת־זְרֹעוֹת פַּרְעֹה וְנָאַק
נַאֲקוֹת חָלָל לְפָנָיו׃ (כה) וְהַחֲזַקְתִּי
אֶת־זְרֹעוֹת מֶלֶךְ בָּבֶל וּזְרֹעוֹת
פַּרְעֹה תִּפֹּלְנָה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי
יְהוָה בְּתִתִּי חַרְבִּי בְּיַד מֶלֶךְ־
בָּבֶל וְנָטָה אוֹתָהּ אֶל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ (כו) וַהֲפִצוֹתִי אֶת־
מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִי אוֹתָם
בָּאֲרָצוֹת וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
לא (א) וַיְהִי בְּאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה
בַּשְּׁלִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה

דבר

דאמיט ער איין שווערדט ער־
גרייפען קעננע. (כב) נון שפריכט
דער הערר, דער עוויגע: פער־
העננע איך אבערמאהלס אי־
בער פרעה קעניג פאן מצרים,
אונד צערשמעטטערע זיינע
ביידען ארמע, דען שטארקען
(געזונדען) אונד דען צערבראָ־
כענען, אונד שליידערע דאז
שווערדט אויס זיינער האנד,
(כג) צערשטרייע דיא מצרים
אונטער דיא פעלקער, אונד
פעראיינצעלנע זיא אין דען
לאֶנדערן; (כד) דיא ארמע
דעם קעניגס פאן בבל היננע־
גען, ווערדע איך שטערקען,
מיין שווערדט ווערדע איך גע־
בען אין זיינע האנד,
אונד צערשמעטטערע דיא
ארמע דעם פרעה דאס ער
שטאֶהנע פאר איהם, וויא
איין שטערבענדער.
(כה) שטערקען ווערדע איך דיא
ארמע דעם קאֶניגס פאן בבל,
אונד דיא ארמע דעם פרעה
זאללען ערשלאפפען, דאדורך
זאללען זיא איננע ווערדען,
דאס איך דער עוויגע בין, דא
איך מיין שווערדט אין דיא
האנד דעם קעניגס פאן בבל
געבע, דאמיט ער עס ווידער
דאז לאנד מצרים שווינגע.
(כו) דיא מצרים צערשטרייע איך אונטער דיא פעלקער, אונד פעראיינצעלנע זיא אין
דען לאֶנדערן, דאמיט זיא עס איינזעהען, דאס איך דער עוויגע בין.
לא (א) אים איילפטען יאהרע, אם ערשטען דעם דריטטען מאָנאטהעס,
ווארד

רש"י

לא חתלת: לתפש בחרב. שיהא לו עוד כח להלחם: (כב) ושברתי את זרועותיו. אשבור את
השנית ותהיינה שתיהן שבורות כלומר כבר לקח מלך בבל מלד הא' עוד אמסור לו יתר
המלכות כולו: (כד) וחזקתי. ל' חיזוק: (כה) והחזקתי. ל' אחיזה שאוחז בידו לסומכה שלא
תפול וסופו יוכיח וזרועות פרעה תפולנ' שאינו אוחז בהן:

דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־
אָדָם אֱמֹר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם וְאֶל־הֲמוֹנוֹ אֶל־מִי דָּמִיתָ
בְגָדְלֶךָ׃ (ג) הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז
בַּלְּבָנוֹן יְפֵה עָנָף וְחֹרֶשׁ מֵצַל
וּגְבַהּ קוֹמָה וּבֵין עֲבֹתִים הָיְתָה
צַמַּרְתּוֹ׃ (ד) מַיִם גִּדְּלוּהוּ תְּהוֹם
רֹמְמָתְהוּ אֶת־נַהֲרֹתֶיהָ הֹלֵךְ
סְבִיבוֹת מַטָּעָהּ וְאֶת־תְּעָלֹתֶיהָ
שִׁלְחָה אֶל כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה׃ (ה) עַל־
כֵּן גָּבְהָא קֹמָתוֹ מִכֹּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה

הל' רפה. א' במקום ה' ותרבינה

וואַרד מיר דעם עווינען וואָרט
וויא פֿאָלגט: (ב) ערדענזאָהן!
אַגע צו פרעה דעם קעניגע
פֿאָן מצרים אונד צו זיינער
פֿאָלקסמענגע: מיט וועם פֿער־
גליכֿעסט דוא דיך אין דיינער
גראָסע? — (ג) זיעהע!
אשור וואַר איינע צע־ער אים
לבנון, מיט שאָנעם געצווייגע,
איין שאַטטענרייכֿעם געהאָלץ
פֿאָן האָהעם וואוכֿסע, אונד
איהר וויפּפֿל ראַגטע הערפֿאָר
צווישען דיכֿטען צווייגען.
(ד) דאַז געוואָססע־ צאָג זיא
גראָס, טיעפֿעם מעער בראַכֿ־
טע זיא עמפּאָר, מיט זיינען
שטרעמען אומפֿלאָס עס איה־
רע פּפֿלאַנצונג, אַללען (מִנדערן)
ביימען דעם פֿעלדעס אַבער,
פֿלאָסען נור זיינע קליינען באָכֿע צו. (ה) דאַרום וואַרד זיא האָהער אַלס אַללע ביימע דעס
פֿעל־

ר ש " י

לא (ב) אל מי דמית בגדלך. בהתגדלך לנגדי אל מי היית סבור לדמות: (ג) הנה אשור. שהפלתי כבר: ארז בלבנון. היה: וחורש מצל. יער מסכך צל גדול: ובין עבותים. עצי רענן: צמרתו. ני"מא בלע"ז: (ד) תעלותיה. פו"שין בלע"ז: אל כל עצי השדה. להשקות' והדוגמא בתרגומו של יונתן הא אתוראה דמיא לארזא בלבנון וגומר כבעמוד: מים גדלוהו תהום רוממתהו. בעממיא סגי בסומכוותא תקיף וית מלכיא שעביד לתחות מלכותיה וית שלטונוהי מני על כל מדינת ארעא. ומדרש אגדה ובין עבותים היתה צמרתו מהיכן זכה לגדול' לפי שנמנע מעצת דור הפלגה שנאמר (בראשית י') מן הארץ ההיא יצא אשור כשנעשו כל בני העולם קליעה אחת לנא בעצה למרוד בו אז היתה צמרתו נראית לעצמה ולא נשתלשל' עמהם מים גדלוהו תהום רוממתהו ועל ששמע לקול יונה בן אמתי שירד לתהום ושבו אנשי נינוה מן החמס

ב א ו ר

לא (ב) דמית בגדלך, למי אתה דמה בגדלך שתתפאר בהמונך ובגדלך ותחשוב שלא תרד מגדולתך, הנה אשור היה גדול ממך ונפל בידי, אף אתה תפול. ומשל בגדולת מלך אשור ע"ד משל והמשילו לארז בלבנון שהוא גבוה מכל שאר עצי הלבנון, (רד"ק). (ג) וחרש מצל, יער מסכך צל גדול, (רש"י). והוראה הזאת נודעה מתרגום הכשדי שתרגם יער חרשא מצל מפעל מבנין הפעיל, ובא בפתח, כמו מסב קלע (מ"א ו' כ"ט), (רד"ק). צמרתו, סעיפו הגבוה, וכן מצמרת הארז (רד"ק). (ד) תהום, נראה לי כי שרשו המה או הום והתי"ו נוספת וה"א השרשית נפלה כמו שאומרים מן בנה בן ומאנה אן, ונקרא בן מקוה מים, על אשר גליו יהמו, ואח"כ נעתק השם הזה על כל דבר עמק כמקוה המים הגדול, כמו משפטיך תהום רבה (תהלים ל"ו ו'). הולך, בנינו הפעיל וכרי הל' במקום י"ד כמו הוליך וכן נראה דעת רד"ק בפירושו, שכתב: התהום הוליכה נהרותיה סביבות מטעה ש: זה הארז, כלומר השקוהו בכ..י מימיה ותעלותיה שהם מים קטנים שלחה להשקות שאר

וַתִּרְבֶּינָה סַרְעַפֹּתָו וַתֶּאֱרַכְנָה
פֹּארֹתָיו מִמַּיִם רַבִּים בְּשַׁלְּחוֹ׃
(ו) בִּסְעַפֹּתָיו קִנְנוּ כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וְתַחַת פֹּארֹתָיו יָלְדוּ כֹּל חַיַּת
הַשָּׂדֶה וּבְצִלּוֹ יֵשְׁבוּ כֹּל גּוֹיִם רַבִּים׃
(ז) וַיְּיִף בְּגָדְלוֹ בְּאֹרֶךְ דָּלִיּוֹתָיו כִּי־
הָיָה שָׁרְשׁוֹ אֶל־מַיִם רַבִּים׃
(ח) אֲרָזִים לֹא־עֲמָמֻהוּ בְּגַן־
אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמוּ אֶל־
סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא־הָיוּ
כְּפֹארֹתָיו כָּל־עֵץ בְּגַן־אֱלֹהִים
לֹא־דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ׃ (ט) יָפֶה
עֲשִׂיתִיו בְּרֹב דָּלִיּוֹתָיו וַיְקַנְאֻהוּ
כָּל־עֲצֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר בְּגַן הָאֱלֹהִים׃
(י) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה יַעַן
אֲשֶׁר גָּבַהְתָּ בְּקוֹמָה וַיִּתֵּן צַמַּרְתּוֹ

סרעפתיו קרי ·

אל

פֿעלדעם, דארום פֿערמעהר־
טען זיך איהרע אֶסטע, אונד
איהרע צווייגע דעהנטען זיך
וויט אויס, וויל (דאַז וואַססער)
רייכליך געוואֶססער איהר צו־
שטראֶמטע · (ו) אויף איהרען
אֶסטען, ניסטעטען אַללערלייא
פֿאֶגעל דעם הימעלס, אונ־
טער איהרען צווייגען געבאַה־
רען אַללערלייא טהירע דעם
פֿעלדעם, אונד אין איהרעם
שאַטטען, רוהטען פֿיעלע
מעכטיגען פֿעלקער · (ז) שאֶן
וואַר זיא, אין איהרער גרע־
סע, אונד דורך דיא לאֶנגע
איהרער ראַנקען, דען, זיא
וואורצעלטע בייא גראָסעם
געוואֶססער. (ח) דיא צעדע־ן
אים גאַרטען גאָטטעס פֿער־
דונקעלטען זיא ניכט, טאַננען
וואַרען איהרען אֶסטען ניכט
גלייך, קאַסטאַניען ביימע,
וואַרען ניכט וויא איהרע צווי־
גע, אונד קיין בוים אים גאַר־
טען גאָטטעס גליך איהר אַן
שאֶנהייט · (ט) שאֶן מאַכ־
טע איך זיא דורך דיא מעננע
איהרער ראַנקען, אַללע ביימע
ערן׳ס אים גאַרטען גאָטטעס, בענייִדעטען זיא דאַראָב. (י) פֿירוואַהר שפראַך דער
הערר, דער עוויגע: וויל זיא צו זאָלכער האֶהע זיך ערהאָב, (וייל) זיא איהרען וויפּ־
פֿעל

ר ש" י

האמם אשר בכפיהם: (ה) סרעפותיו· ענפיו: פארותיו. זמורותיו: ממים רבים בשלחו. פארותיו ע"י מים רבים בשלחו פארתיו כלומר בגדלו פארותיו ול' שילוח נופל בהם כמו ותשלח פאורות (לעיל ט"ז): (ו) בסעפותיו. בענפיו: קננו· ל' קן: (ז) וייף. ל' יופי: דליותיו. אף הם ל' ענפים הנטוי' לאורך לכל צד כמין דליות הכרם שיטרו"יילאש בלע"ז: (ח) לא עממוהו. לא כהו תארו כלומר לא היה בהם אחד נאה ממנו: בגן אלהים. כלומר בכל העולם: וערמונים· קשטייני"ש בלע"ז: (ט) כל עצי עדן. כלומר כל המלכים המשונאין: (י) יען אשר גבהת בקומה. כך אמרתי לאשור:

ב א ו ר

ען ;השדה, והנמשל: כי רוב הטובה והגדלה היתה למלך אשור, והמעט לשאר מלכי הארץ ע"כ. (ה) בשלחו, הכנוי מוסב על תהום בהפסוק הקודם.

אֶל־בֵּין עֲבוֹתִים וְרָם לְבָבוֹ בְּגָבְהוֹ׃ (יא) וְאֶתְּנֵהוּ בְּיַד אֵל גּוֹיִם עָשׂוֹ יַעֲשֶׂה לוֹ בְּרִשְׁעוֹ גֵּרַשְׁתִּיהוּ׃ (יב) וַיִּכְרְתֻהוּ זָרִים עָרִיצֵי גוֹיִם וַיִּטְּשֻׁהוּ אֶל־הֶהָרִים וּבְכָל־גֵּאָיוֹת נָפְלוּ דָלִיּוֹתָיו וַתִּשָּׁבַרְנָה פֹרֹאתָיו בְּכֹל אֲפִיקֵי הָאָרֶץ וַיֵּרְדוּ מִצִּלּוֹ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ וַיִּטְּשֻׁהוּ׃ (יג) עַל־מַפַּלְתּוֹ יִשְׁכְּנוּ כָּל־עוֹף הַשָּׁמָיִם וְאֶל־פֹּרֹאתָיו הָיוּ כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ (יד) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִגְבְּהוּ בְקוֹמָתָם כָּל־עֲצֵי־מַיִם וְלֹא־יִתְּנוּ אֶת־צַמַּרְתָּם אֶל־בֵּין עֲבֹתִים וְלֹא־יַעַמְדוּ אֵלֵיהֶם בְּגָבְהָם כָּל־

האי כנרי שהי

פֿעל צווישען דיכטען צווייגען עמפאָר שוואַנג, אונד איהר הערץ אָב איהרער האָהע איבערמיטהיג וואַרד; (יא) דאַרום איבערליעפֿערע איך זיא דער האַנד דעם מעכטיגסטען דער פֿעלקער, נאַך איהרעם פֿרעפֿעל זאָלל ער מיט איהר פֿערפֿאַהרען; איך — פֿערשטאָסע זיא. — — (יב) באַרבאַרען, דיא פֿורכטבאַרסטען דער פֿעלקער זאָללען זיא פֿאַללען, אונד אויף דיא בערגע הינווערפֿען, איהרע ראַנקען זאָללען אין דיא טהאָלער הינאַב פֿאַללען, אונד געבראָכען זאָללען ליעגען איהרע צווייגע אַן אַללען פֿליססען דעם לאַנדעס, אַללע פֿעלקער דער ערדע ווערדען וועיכען אויס איהרעם שאַטטען אונד זיא פֿערלאַססען. — — (יג) דאַן וואָהנען פֿאָגעל דעם הימעלס אויף איהרעם שטומפֿע, אונד אויף איהרען צווייגען אַללערלייא טהיערע דעם פֿעלדעס; (יד) דאַמיט אַללע אַנדערן בייםע אַם געוואַססער, זיך ניכט צו זאָלכער האָהע ערהעבען, אונד איהרע וויפפֿעל צווישען דיכטעם געצווייגע ניכט עמפאָרשווינגען, אונד דיא רייכליך געטראָנקטען ביימע, אַן האָהע איהנען גלייך, ניכט ערשטעהען, דען אַללע

לע

רש״י

(יא) ביד אל גוים. ביד קשה שבגוים ביד נ"נ והיינו דאמר מר שנה ראשונה כבש נינוה: עשו יעשה לו. נ"נ ככל רצוני: (יב) ויטשוהו. ויפילוהו לארץ כמו ויטש על המחנה (במדבר י"א): (יג) על מפלתו ישכנו וגו'. כתרגומו על מפלת קטילוהי: (יד) עצי מים. שהם רכים ומלאים אלא שענפיהם רכים וארוכין מחמת לחלוחית המים אין להם לדמות עצמן לארזי עדן כלומר לא היה לו להתגאות על ישראל ולא יעמדו עליהם: אל בין עבותים. לא יתגאה להשוות גבורתם שותי מים אל בין עבותים:

באור

(יא) אל גוים, החזק שבגוים. (יג) על מפלתו, ענינו תחת אשר לפנים פארתיו היו בין עבותים עד אשר נסתרו שמה חית השדה, עתה ישכנו על העץ הנכרת עוף השמים, ומפלת כנוי לעץ הנכרת ע"ד מפלת האריה (שופטי' י"ד ח'). (יד) למען וגו', זה אשר עשיתי לו בעבור שלא יתגאו שאר מלכי הגדולים (רד"ק). עצי מים, כנוי הממלכות, אשר אם גם יש להן יד ממשלת, מ"מ יש עוד חזקות ממנו. ולא יעמדו, הממלכות היותר חזקות עליהן למלחמה, כאשר גבהו רום פעירם בהממלכות החזקות רום הקומה, והנביא החליף המשל בנמשל. כל

שותי

שֹׁתֵי מָיִם כִּֽי־כֻלָּם נִתְּנוּ לַמָּוֶת
אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּית בְּתוֹךְ בְּנֵי אָדָם
אֶל־יוֹרְדֵי בֽוֹר׃ (טו) כֹּֽה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם רִדְתּוֹ שְׁאֹלָה
הֶאֱבַלְתִּי כִּסֵּתִי עָלָיו אֶת־תְּהוֹם
וָֽאֶמְנַע נַהֲרוֹתֶיהָ וַיִּכָּלְאוּ מַיִם
רַבִּים וָאַקְדִּר עָלָיו לְבָנוֹן וְכָל־
עֲצֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו עֻלְפֶּֽה׃ (טז) מִקּוֹל
מַפַּלְתּוֹ הִרְעַשְׁתִּי גוֹיִם בְּהוֹרִדִי
אֹתוֹ שְׁאֹלָה אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר
וַיִּנָּחֲמוּ בְּאֶרֶץ תַּחְתִּית כָּל־עֲצֵי־
עֵדֶן מִבְחַר וְטוֹב־לְבָנוֹן כָּל־שֹׁתֵי
מָיִם׃ (יז) גַּם־הֵם אִתּוֹ יָרְדוּ שְׁאֹלָה
אל

לע ווערדען דער פֿערניכֿטינג פרייז געגעבען, דער אונטער־וועלט, אונטער דיא דער גרופֿט אַנהיים געפֿאַללענען ראָטטע. (טו) אַלזאָ שפּראַך דער הערר, דער אַללמעכֿטיגע: איך פֿער־בריטע טרויער אַן דעם טאַגע וואָ זיא צור אונטערוועלט הינ־אַבפֿעהרט, וואָ מיט דען פֿלוט־הען איך זיא בעדעקע, דיא שטראֶמע האַלטע איך אַב פֿאָן איהר, דאַס דער געוואֶססער מענגע פֿערזיעגען, איך לאַס־סע דען לבנון זיך פֿערדונקעלן אום זיא, אונד אַללע בייממע דעם פֿעלדעס טרויערנד שמאַכֿטען איהרעטוועגען. (טז) פֿאָן דעם גערייִשע איה־רעם שטורצעס, לאַססע איך פֿעֶלקער ערבעבען, ווען איך זיא, צו דען אין דיא גרופֿט געזונקענען אין דיא העֶללע הינאַב שטירצע, אונד אַללע בייממע עדן׳ס, דיא פֿאָרציגליכֿסטען אונד בעסטען לבנון׳ס, אַללע פֿאָם וואַססער געטראֶנקטען, זאָללען אין דער אונטערוועלט פֿאָן רייע ער־פֿיללט זיין. (יז) דען, מיט איהר זינקען צו דען שווערדט רשלאַגענען אין דיא העֶללע הי־

רש"י

(טו) ביום רדתו שאולה. כשהשפלתי את מלך אשור ביד אויבו: האבלתי כסיתי עליו. אבלים רבים שהיו סומכין עליו: כסיתי עליו את תהום. כסיתי בשבילו את תהום שהיה רגיל להשקותו ולגדלו כמ"ש למעלה תהום רוממתהו אותו היום כסיתיו שלא יעלה ויכבה את תבערתו כלו' השלטתי את עוזריו: ואמנע נהרותיה. שהיו הולכים סביבות מטעה: ויכלאו מים רבים. שהיו מאריכין פארותיו כמ"ש למעלה ותארכנה פארותיו ממים רבים: ואקדיר. בשבילו לבנון. ואקדיר ל' שחרות: וכל עצי השדה. שהיו תעלותיו שלוחים אליהם כמ"ש למעלה: עליו עולפה. בשבילו פסק לשלוחם כאדם שמתעלף ורוחו פורחת פשמי"ר בלע"ז: (טז) וינחמו בארץ תחתית. אשר

באור

שותי מים, כנוי להמלכים האדירים. כי כלם, גם עלי מים גם שותי מים. בתוך בני אדם, בתוך הגרועים והפחותים, ע"ד: גם בני אדם גם בני איש, (תהלים מ"ט ב'). (טו) האבלתי, כשהשפלתי את מלך אשור ביד אויביו האבלתי עליו אבלים רבים שהיו סומכים עליו, (רש"י). עלפה, פסוק לשלוחם כאדם שמתעלף ורוחו פורחת, (הנ"ל). (טז) וינחמו, כמשמעו לשון חרטה כלומר ינחמו בארץ, תחתית על גנה רואם, אשר הסבה מפלתם.
וזרוע

אֶל־חַלְלֵי־חָרֶב וּזְרֹעוֹ יָשְׁבוּ בְצִלּוֹ
בְּתוֹךְ גּוֹיִם׃ (יח) אֶל־מִי דָמִיתָ
כָּכָה בְּכָבוֹד וּבְגֹדֶל בַּעֲצֵי־עֵדֶן
וְהוּרַדְתָּ אֶת־עֲצֵי־עֵדֶן אֶל־אֶרֶץ
תַּחְתִּית בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשְׁכַּב אֶת־
חַלְלֵי־חֶרֶב הוּא פַרְעֹה וְכָל־
הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃
לב (א) וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה
בִּשְׁנֵי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־אָדָם שָׂא קִינָה עַל־
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
כְּפִיר גּוֹיִם נִדְמֵיתָ וְאַתָּה כַּתַּנִּים
בַּיַּמִּים וַתָּגַח בְּנַהֲרוֹתֶיךָ וַתִּדְלַח־
מים

הינאַב, אויך דיעזע דיא איהרע
שטיטצע וואַרען, אונד אין
דער מיטטע דער פֿעלקער אין
איהרעם שאַטטען שטאַנדען.—
(יח) וועלכעם אונטער דען ביי-
מען עדן׳ס, גליכעסט דוא
(פרעה) אין הערליכקייט אונד
גרעסע? — זאָ זאָללסט אויך
דוא דען הינאַבגעשטירצט
ווערדען מיט דען ביימען
עדן׳ס, אין דיא אונטער־וועלט
אונטער דען פֿערשטאָקטען;
בייא דען שווערדט ערשלאַגע-
נען, זאָלל ער ליעגען, פרעה
אונד אַלל זיין פֿאָלק, שפריכט
דער הערר, דער עוויגע.
לב (א) אים צוועלפֿטען
יאַהרע, אַם ערשטען
טאַגע דעם צוועלפֿטען מאָ-
נאַטהס, וואַרד מיר דעם עווי-
גען וואָרט, וויא פֿאָלגט:
(ב) ערדענזאָהן, ערהעבע
איין קלאַגעליעד איבער פרעה
קאָניג פֿאָן מצרים אונד פֿערקינדע איהם: איינעם יונגען לעווען אונטער דען פֿאָלקערן
גלייכסט דוא, איינעם וועאונגעהייער אין דען מעערען, דוא טאָבעסט אין דיינען פֿליס-
סען

רש״י

אל יורדי גיהנם קבלו תנחומים אמרו אף זה כמונו: (יז) וזרועו ישבו בצלו. ועוזריו אשר ישבו בצלו: (יח) אל מי דמית ככה. אתה פרעה אל מי מעצי עדן דמית שיהא ככה גדול כאשור בכבוד ובגדולה והרי ראית שהורדתיו שאול ואף אתה והורדת עם עצי עדן עם שאר מלכי׳ חזקים: אל ארץ תחתית. גיהנם:
לב (ב) כפיר גוים נדמית ואתה כתנים בימים. היה לך לרבוץ תוך יאורך כמשפט הדגים ולא לצאת אל היבשה ונתגאית בלבך ונדמית בעלמך לכפיר השליט ביבשה ויוצא לטרוף טרף: ותגח בנהרותיך. ותצא חוץ עם נהרותיך לי גוחי מבטן (תהלים כ״ב) כי יגיח ירדן (איוב מ׳) ואורב ישראל מגיח ממקומו (שופטים כ׳) לשון דבר הנובע ויוצא מבית מסתרים:

באור

(יז) וזרועו, אותם המלכים שהיו זרועו ועוזריו, שישבו בצילו בתוך גוים, גם המה ירדו אתו לשאול אל חללי חרב, (רד״ק). (יח) אל מי דמית, אמר כנגד פרעה: אל מי מכל עצי עדן דמית, אף אם אתה חושב לדמותך למלך אשור שהיה ארז בלבנון. והורדת וגו׳, תפול ותרד אל ארץ תחתית כמו שנפלו וירדו שאר המלכים וגם מלך אשור, (מדברי הנ״ל)·
ערלים, ערלי לב·
לב (ב) ותדלח, תרגמו השבעים ἐταρασσες (שטערן, טריבען) וכן תרגמתי, וכל זה לחזק הענין וענינו: כמו שהתנים מעכיר המים לכל סביבותיו, כן פרעה הרע לכל שכיניו·
רמותך

מים ברגליך ותרפס נהרתם:
(ג) כה אמר אדני יהוה ופרשתי
עליך את־רשתי בקהל עמים
רבים והעלוך בחרמי:
(ד) ונטשתיך בארץ על־פני
השדה אטילך והשכנתי עליך
כל־עוף השמים והשבעתי ממך
חית כל־הארץ: (ה) ונתתי את־
בשרך על־ההרים ומלאתי
הגאיות רמותך: (ו) והשקיתי
ארץ צפתך מדמך אל־ההרים
ואפקים ימלאון ממך: (ז) וכסיתי
בכבותך שמים והקדרתי את־

ככביהם

[illegible]

סען, מיט דיינען פיסען טריבסט דוא דיא פלוטהען, אונד פערשלעממעסט איהרע (דער פֿלוססע) פליססע. (ג) זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: מיין נעטץ שפאננע איך אויס איבער דיך, אין דער פערזאממלונג צאהלרייכער פעלקערשאפטען, דאס זיא אין מיינעם גארן דיך הערויף ברינגען. (ד) אויף דען באדען לאססע איך דיך הינוועדפֿען, אויפֿס פֿרייע פעלד דיך הינשליידערן, דארט לאססע איך וואהנען אויף דיר אללערלייא פאגעל דעם הימעלס, אונד זאטטיגע פאן דיר, אללע טהיערע דעם לאנדעס. (ה) דיינע גליעדער שטרייע איך אויף דיא בערגע אומהער, אונד מיט דיינעם אאס פֿיללע איך דיא טהאלער, (ו) מיט דיינעם בלוטע טרענקע איך דיין שלאממבעדעקטעס לאנד ביז הין צו דען בערגען, אללע שטראמע זאללען פֿאן דיר פֿאלל ווערדען. (ז) בייא דיינעם ערלאשען פע־הילע איך דען הימעל, פֿערדונקלע זייַ־

נע

רש"י

ותדלח. לשון עכיר׳: ברגליך. רגלים לא היו לך ועשית לך רגלים כחית הארץ לעכור מימי הארצות ולרפוס נהרותם והדוגמא כת"י ואגחתא במשרייתך ואזעתא עממיא בסומבוותך ואחריבת מדינתהון: (ג) בחרמי. לשון מצודה והרבה יש במקרא יגורהו בחרמו (חבקוק א׳) מצודים וחרמים (קהלת ז׳): (ה) ומלאתי הגאיות רמותך. השלכתך כמו רמה בים (שמות ט"ו). וי"א רמותך ל׳ רמה כמו וירם תולעים ויבאש (שם ט"ז): (ו) והשקיתי ארץ צפתך. ארץ אשר אתה צף בה על פני מימי יאוריך כמו צפו מים על ראשי (איכה ג׳) ויצף הברזל (מלכים ב׳ ו׳) אותה הארץ אשק׳ מדמך. צפתך טונפרוט"מנט בלע"ז: אל ההרים. הגבוהים שבה: ואפיקי׳. ראויר"ש בלע"ז: (ז) וכסיתי בכבותך שמים. כשתכבה תבערתך יעלה העשן ויכסה השמים

באור

(ה) רמותך, כנוי לפגר מת, (כן זאב בא"הש שרש רמה) וכמו שהפגר נקרא נבלה משרש נבל (ובחלוף ב׳ בפ׳ מנפל), כן נקרא גם רמה מלשון: סוס ורכבו רמה בים (שמות ט"ו א׳). (ו) צפתך, משרש צפה, מלשון: מכית וממון תלפנו (שמות כ"ה י"א) והוא כנוי לאתולת טיט יון אשר נה נילום מכסה את פני ארץ מצרים מדי שנה בשנה, עת ישובו המים למקומם אחרי אשר השקו אותה; ועל הדרך הזה נקרא גם העטרת צפת, והצפת אשר על ראשו (ד"הי ב׳ ג׳), וכמו שהשם מראה (אשר לפי הוראתו היסודית משרש ראה ישוב רק אל המשיג (סוביעקט) ולא על המושג (אביעקט), הושאל גם על המושג, כמו ומראה הנגע, (ויקרא י"ג

כֹּכְבֵיהֶם שֶׁמֶשׁ בֶּעָנָן אֲכַסֶּנּוּ וְיָרֵחַ
לֹא־יָאִיר אוֹרוֹ׃ (ח) כָּל־מְאוֹרֵי
אוֹר בַּשָּׁמַיִם אַקְדִּירֵם עָלֶיךָ וְנָתַתִּי
חֹשֶׁךְ עַל־אַרְצְךָ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(ט) וְהִכְעַסְתִּי לֵב עַמִּים רַבִּים
בַּהֲבִיאִי שִׁבְרְךָ בַּגּוֹיִם עַל־אֲרָצוֹת
אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתָּם׃ (י) וַהֲשִׁמּוֹתִי
עָלֶיךָ עַמִּים רַבִּים וּמַלְכֵיהֶם
יִשְׂעֲרוּ עָלֶיךָ שַׂעַר בְּעוֹפְפִי חַרְבִּי
עַל־פְּנֵיהֶם וְחָרְדוּ לִרְגָעִים אִישׁ
לְנַפְשׁוֹ בְּיוֹם מַפַּלְתֶּךָ׃ (יא) כִּי כֹה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה חֶרֶב מֶלֶךְ־בָּבֶל
תְּבוֹאֶךָ׃ (יב) בְּחַרְבוֹת גִּבּוֹרִים
אַפִּיל הֲמוֹנֶךָ עָרִיצֵי גוֹיִם כֻּלָּם
וְשָׁדְדוּ אֶת־גְּאוֹן מִצְרַיִם וְנִשְׁמַד

כל

נע שטערנע, דיא זאָננע בע=
דעקע איך מיט וואָלקען, אונד
דאז ליכט דעם מאָנדעס זאָלל
ניכט לייכטען, (ח) אַללע ליכ=
טער דעם הימעלס, לאַססע
איך פֿערדונקעלן אום דיך,
אונד פֿינסטערניס לאַססע איך
וואַלטען אין דיינעם לאַנדע,
שפּריכט דער העדר, דער
עוויגע. (ט) דאַז הערץ פֿיע=
לער פֿעלקער ווערדע איך בע=
טריבען, ווען איך דיינע
טרימֿמער אונטער דיא פֿעל=
קער ברינגע, אין לאֶנדער דיא
דוא ניכט קאַננטעסט. (י) פֿיע=
לע פֿאֶלקער ווערדע איך בע=
שטירצט מאַכען דורך דיך,
איין גרויזען ווירד איהרע קאֶ=
ניגע בעפֿאַללען, ווען איך מיין
שווערדט געגען איהר הויפּט
ציקע, יעדער ווירד ציטטערן
פֿיר זיין לעבען, אָב דעם
פלעטצליכען שרעקנס אַם
טאַגע דיינעם שטורצעס.
(יא) דען זאָ שפּריכט דער
העדר, דער אַללמעכטיגע:
דאַז שווערדט דעם קאֶניגס פֿאָן בבל זאָלל דיך ערדייכען. (יב) דורך דיא שווערדטער
דיעזער שטאַרקען, דער טאַפּפֿערכטען אונטער דען פֿאֶלקערן, וויל איך דיינע פֿאָלקס=
מענגע הינשטרעקען; צערניכטען זאָללען זיא דען שטאָלץ מצרים'ס, אונד זיי=

נע

רש"י

ויחשיך המאורות כלומר כל שומעי שמעך יתאבלו וישתוממו כי ידאגו איש לנפשו לאמר גם עלינו יעמוד המשחית: (ח) כל מאורי אור בשמים. שרים של מעלה מליציך: (ט) והכעסתי לב. כלומר ירגז ויחרד לבם: בהביאי שברך. באיתיותי תבירי קרבך לביני עממיא: (י) והשימותי. לשון תמהון: בעופפי חרבי על פניהם. לשון עוף פורח בשלחי עליך חיל שלומי דרך ארץ': וחרדו לרגעים. לשברים פן גם עליהם יבא השבר. ל"א לשון רגע משא כן חברו מנחם: איש

באור

ג ג') כן הועתק גם השם לפת (משרש לפה אשר יורה בידוע על ראיה והשקפה) על המושג· ויודעי הפיזיאָגנאָמיע יכירו וידעו גם איך השרש לפה יורה על ראית המשיג (אַנזעהען) וגם על ראית המושג (אויסזעהען). (ט) שברך, שמועת שברך, ואולי שבר כנוי להחלקים הנשברי', ועל הדרך הזה יאמר גם הלועז: ברוכשטיק (fragmentum) וכן ת"י, תבירי קרבך וכן תרגמתי. (י) בעופפי, שם הנגזר מהפעל כי העוף קל התנועה, וכן מחץ יעוף יומם (תהלים צ"א ה'). לרגעים, ראה באורנו לעיל (כ"ו ט"ז).

אשקיע

כָּל־הֲמוֹנָהּ׃ (יג) וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־
כָּל־בְּהֶמְתָּהּ מֵעַל מַיִם רַבִּים
וְלֹא תִדְלָחֵם רֶגֶל־אָדָם עוֹד
וּפַרְסוֹת בְּהֵמָה לֹא תִדְלָחֵם׃
(יד) אָז אַשְׁקִיעַ מֵימֵיהֶם וְנַהֲרוֹתָם
כַּשֶּׁמֶן אוֹלִיךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(טו) בְּתִתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁמָמָה וּנְשַׁמָּה אֶרֶץ מִמְּלֹאָהּ
בְּהַכּוֹתִי אֶת־כָּל־יוֹשְׁבֵי בָהּ וְיָדְעוּ
כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃ (טז) קִינָה הִיא
וְקוֹנְנוּהָ בְּנוֹת הַגּוֹיִם תְּקוֹנֵנָּה
אוֹתָהּ עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כָּל־
הֲמוֹנָהּ תְּקוֹנֵנָּה אוֹתָהּ נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ (יז) וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־
יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן־אָדָם
נְהֵה עַל־הֲמוֹן מִצְרַיִם וְהוֹרִדֵהוּ
אוֹתָהּ וּבְנוֹת גּוֹיִם אַדִּרִם אֶל־אֶרֶץ ה׳
תחתיות

נע בעפעלקערונג זאָלל פערטילגט ווערדען. (יג) פערניכטען וויל איך אַללעם פיעה פאָן דען פיעלען געוואֶססערן הינוועג, ווערער דער פוס דעם מענשען, נאָך דיא קלויע דעם פיע־עס, זאָלל זיא מעהר מריבען. (יד) דאַן זענקע איך (דאס חוכריינע) זיינער געוואֶססער, אונד זיינע שטראֶמע לאַססע איך וויעדער וויא אֶהל (ריין) דאַהין פליעסען, שפריכט דער העדר, דער עוויגע. (טו) ווען איך דאַז לאנד מצרים צור איינאֶדע מאַכע, דאַז לאנד פעראֶדע פאָן אלל זיינער פיללע, אונד אַללע בעוואָהנער דעסזעלבען טאָדטע, דאַן ווערדען זיא ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין. (טז) דיעס איזט דאז קלאַגעליעד דאַז אַנגעשטיממט ווירד, דאַז דיא טאָכטער דער פעלקער איבער מצרים אַנשטיממען, אונד איבער איהרע פאָלקסמענגע. זאָ שפריכט דער העדר, דער עוויגע.—(יז) אים צוועלפטען יאַהרע, אַם פינפצעהנטען דעם (צוועלפטען) מאָנאַטס, וואַרד מיר דעם עוויגען וואָרט וויא פאָלגט: (יח) ערדענזאָהן, יאַממערע איבער דאַז פאָלק מצרים'ס, דאַס זיא זאַמט דען מאֶכטיגען פעלקערפעראיינען אין דיא אונטערוועלט געשטירצט

רש״י

לנפשו. כל אחד על עצמו שוויי"מאימאש בלע"ז: (יג) מעל מים. של שאר מדינות שהיית עוכרם: (יד) אשקיע מימיהם. שלא תעכר' רגל בהמה ישקע הטיט ויהיו המים צלולי' ונקיים כשמן המזוקק: (טו) ארץ ממלואה. ארץ שהוא עתה ממולא מכל טוב: (יח) נהה. בכה וקינן: והורידהו אותה ובנות וגו'. התנבא עליו ועל כל מכחישי התורה שירדו לבאר שחת

באור

(יד) אשקיע, שלא תעכרם רגל ישקע הטיט ויהיו המי' צלולים ונקיים כשמן המזוקק (רש"י). (טז) קנה היא, זאת הקנה אשר תקוננה עליה בנות הגוים. (יז) לחדש, הנזכר למעלה בתחלת הפרשה, וע"ז תורה פתח הלמ"ד בחסרון ה"א הידיעה. (יח) ובנות, כמו קהלות ע"ד בת בבל השדודה (תהלים קל"ז)

תַּחְתִּיּוֹת אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר׃ (יט) מִמִּי
נָעָמְתָּ רְדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת־עֲרֵלִים׃
(כ) בְּתוֹךְ חַלְלֵי־חֶרֶב יִפֹּלוּ חֶרֶב
נִתָּנָה מָשְׁכוּ אוֹתָהּ וְכָל־הֲמוֹנֶיהָ׃
(כא) יְדַבְּרוּ־לוֹ אֵלֵי גִבּוֹרִים מִתּוֹךְ
שְׁאוֹל אֶת־עֹזְרָיו יָרְדוּ שָׁכְבוּ
הָעֲרֵלִים חַלְלֵי חָרֶב׃ (כב) שָׁם
אַשּׁוּר וְכָל־קְהָלָהּ סְבִיבוֹתָיו
קִבְרֹתָיו כֻּלָּם חֲלָלִים הַנֹּפְלִים
בֶּחָרֶב׃ (כג) אֲשֶׁר נִתְּנוּ קִבְרֹתֶיהָ
בְּיַרְכְּתֵי־בוֹר וַיְהִי קְהָלָהּ סְבִיבֹת

קברתה

שטירצט ווערדען, צו דען אין
דיא גרופט געזונקענען.
(יט) פֿאָר וועם האַסט דוא איי־
נען פֿאָרצוג? — דאַרום
זאָללסט דוא הינאַבפֿאַהרען
אונד ליעגען בייא דען פֿער־
שטאָקטען. (כ) דאַהין פֿאַל־
לען זאָללען זיא, אונטער דען
שווערדט ערשלאַגענען; דעם
שווערטע דאַהינגעגעבען,
זאָללען זיא אונד איהר פֿאָלק
הינאַבגעצאָגען ווערדען.
(כא) דיא מעכטיגען העלדען
אין דער האֶללע, ווערדען זאַ־
גען פֿאָן איהם (מצרים) אונד
זיינען הילפֿספֿאֶלקערן, זיא
זינד הינאַבגעזונקען, זיא ליע־
גען בייא דען פֿערשטאָקטען,
בייא דען פֿאָם שווערדט ערשלאַגענען. (כב) דאָרט ליעגט אשור אונד אַלל זיין פֿאָלק,
אום איהן הערום זינד איהרע גרעבער, אַללע ערשלאַגען אונ־ געפֿאַללען דורך׳ם
שווערדט, (כג) דערען גראַבשטאֶטטע איזט אַם ראַנדע דער האֶללע, זיין פֿאָלק ליגט
אום

רש"י

כאן הראהו הקב"ה ליחזקאל שכל מבחישי התורה יורדים לגיהנם: (יט) ממי נעמת. כלום נעמת מאשר הערלים אף אתה רדה לבור והשכבה אותם: (כ) חרב נתנה. לחרב נתנה מצרים: (כא) ידברו לו. ידברו עליו ועל עוזריו: אלי גבורים מתוך ש"ול. סרס המקרא ודרשהו ידברו לו את עוזריו עם עוזריו כלומר גם על עוזריו אתו ידברו אילי גבורים שבשאול וכבה יאמרו עליהם ירדו שכבו הערלים וגו' בל לו ולי ולהם ולך הסמוכין לדבור אינם אלא לשון על: (כב) שם אשור. בגיהנם: סביבותיו, בתוך שאול קברותיו מוכנים כי משם לא יבא לנוח בקבר: (כג) בירכתי בור, בעמקי בור בתוך עמקו: ויהי קהלה. בתוך שאול

באור

קל"ז ח'). (יט) נעמת, כלום נעמת מאשר הערלים ערלי לב? — אף אתה רדה לבור והשכבה אותם (רש"י). (כ) משכו, תחסר מלת אשר, וענינו: אשר משכו אותה והכנוי הגוף משכו ישוב על מצרים והכנוי הפעול אותה מוסב על החרב, כלומר יושבי מצרים יפלו בעד החרב אשר הריקו; וכבר מצאנו משיכה בכלי קרב, כמו: משכו קשת (ישעיה ס"ו י"ט). וכל המוניה, המון מצרים יפול בחרב. גם יתכן לפרש, משכו אותה, הכנוי אותה מוסב על מצרים, ושעורו מצרים נתנה לחרב ומשכה עם המוניה אל ארץ תחתית ועד"ז מתורגם אשכנזית. (כא) ידברו לו, אמר דרך משל, כי ברדת פרעה שאול, ידברו ממנו גוים, תקיפי גוים הגבורים שירדו לשאול ולא הועילה גבורתם וחזקם, ולא ספר מה ידברו לו, כי סמך על המבין, והדבור על מלך בבל כמאמר ישעיה, כלם יענו ויאמרו אליך גם אתה חלית כמונו (ישעיה י"ד י'). את עוזריו, יחדיו עם עוזריו שירדו וישכבו עם הערלים חללי חרב. ולדעת רש"י יסורס המקרא, וענינו, ידברו לו את עוזריו, כלומר עליו ועל עוזריו אתו ידברו אילי גבורים שבשאול, ככה יאמרו עליהם: ירדו שכבו וגו', ועד"ז מתורגם אשכנזית. (כג) בירכתי בור, יען

שם

קברתה כלם חללים נפלים
בחרב אשר־נתנו חתית בארץ
חיים: (כד) שם עילם וכל־המונה
סביבות קברתה כלם חללים
הנפלים בחרב אשר־ירדו
ערלים ׀ אל־ארץ תחתיות אשר
נתנו חתיתם בארץ חיים וישאו
כלמתם את־יורדי בור: (כה) בתוך
חללים נתנו משכב לה בכל־ ל׳
המונה סביבותיו קברתה כלם
ערלים חללי־חרב כי־נתן
חתיתם בארץ חיים וישאו
כלמתם את־יורדי בור בתוך
חללים נתן: (כו) שם משך תבל
וכל־המונה סביבותיו קברותיה
כלם ערלים מחללי חרב כי־
נתנו חתיתם בארץ חיים:

ולא

אום זיינע גראבשטאטטע הע־
רום, אללע זינד וויא ערשלא־
גען, אונד דורכֿס שווערדט
געפאללען, דיא שרעקען פער־
ברייטעט אים לאנדע דער לע־
בענדען. (כד) דארט ליעגט
עילם אונד זיין פאלק, אום זיי־
נע גראבעסשטאטטע הערום
(ליעגען) אללע ערשלאגענען,
דורכֿס שווערדט נעפאללענען,
דיא שמאהליך אין דיא אונ־
טערוועלט זאנקען, דיא שרע־
קען פערברייטעט אים לאנדע
דער לעבענדען; יעטצט טרא־
גען זיא איהרע שמאך, מיט
דענען דיא אין דיא האללע
פוהרען. (כה) אונטער דען
ערשלאגענען ווארד זיין לא־
גער איהם אונד זיינעם פאל־
קע, איהרע גרעבער זינד אום
איהן הערום, אללע שמאך־
פאלל דורכֿס שווערדט גע־
טאדטעט, וויל זיא שרעקען
פערברייטעט אים לאנדע דער
לעבענדען; יעטצט מיססען
זיא טראגען איהרע שמאך,
מיט יענען, דיא אין דיא האל־
לע פוהרען, אונד ווערדען
הינאב געשליידערט צו יענען ערשלאגענען. (כו) דארט איזט איך משך אונד תבל
אונד זיין פאלק, איהרע גרעבער זינד אום איהן הערום, אללע זאנקען שמאהליך
דורכֿס שווערדט ערשלאגען, וויל זיא שרעקען פערברייטעט אים לאנדע דער לעבענ־
דען

רש״י

שאול סביבות קבורתה: אשר נתנו חתית. אשר נתנו שבר בא״י: (כה) נתנו משכב לה. לעילם: (כו) מחוללי. כמו הרוגי:

ולא

באור

שם אשר מה כידוע, והוספת אשר כך לבנות בו פאה ולא דבר מה, כמו: ירך המזבח (ויקרא א׳ י״א) וכן כאן, כי קברות המון אשור סביב הבור ובלדם כאשר אמר: ויהי קהלה סביבות קברתה, ועל הדרך הזה קבורת מלך אשור בתוכם כאשר אמר גם הרד״ק. קברתה, הכנוי מוסב על מלך אשור. (כה) כי נתן חתיתם, על אשר נתנו חתיתם נענשו לפול בחרב.

ולא

(כז) וְלֹא יִשְׁכְּבוּ אֶת־גִּבּוֹרִים
נֹפְלִים מֵעֲרֵלִים אֲשֶׁר יָרְדוּ־
שְׁאוֹל בִּכְלֵי־מִלְחַמְתָּם וַיִּתְּנוּ
אֶת־חַרְבוֹתָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶם
וַתְּהִי עֲוֹנוֹתָם עַל־עַצְמוֹתָם כִּי־
חִתִּית גִּבּוֹרִים בְּאֶרֶץ חַיִּים׃
(כח) וְאַתָּה בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשָּׁבַר
וְתִשְׁכַּב אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב׃
(כט) שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל־
נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר־נִתְּנוּ בִגְבוּרָתָם
אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב הֵמָּה אֶת־
עֲרֵלִים יִשְׁכָּבוּ וְאֶת־יֹרְדֵי בוֹר׃

שמה

דען. (כז) זיא זאָללען אַבער
ניכט רוהען בייא דען דורך דיא
פֿערשטאָקטען געפֿאַללענען
העלדען, דיא אין איהרעם
וואַפֿפֿענשמוק אינס גראַב זאַנ-
קען, אונד דענען מאַן דיא
שווערדטער אונטער דאַז
הויפט לעגטע, זאָנדערן איה-
רע זינדע האַפֿטע, נאָך אַן
איהרעם געביינע, וויל זיא
דער שרעקען דער העלדען
וואַרען אים לאַנדע דער לע-
בענדען. (כח) פֿיעלמעהר
זאָללסט דוא (מצרים) אונטער
דען פֿערשטאָקטען צערשמעט-
טערט ווערדען, אונד בייא
דען שווערדטערשלאַגענען
ליעגען. (כט) דאָרט ליעגט
אוך אדום מיט אַללען זיינען
קאָניגען אונד פֿירשטען, דיא
טראָטץ איהרער מאַכט צו דען דורך דאַז שווערדט ערשלאַגענען הינזאַנקען, זיא ליעגען
בייא יענען פֿערשטאָקטען, אונד נעבען דען אין דיא האָללע געזונקענען. (ל) דאָרט
זינד

רש"י

(כז) ולא ישכבו. אלה הנזכרים עם גבורים שמתו מיתת עצמם כי נופלים וגרועי' יהיו מערלים אשר מתו מיתת עצמם וירדו בכלי מלחמתם שאול: ויתנו. קובריהם: את חרבותם תחת ראשיהם. לסימן להודיע כי לא שלטה בהם חרב: ותהי עוונותם על עצמותם. לא נחסר מעונם כלום שלא כפרה עליהם חרב הריגה שלא נהרגו ומה הוא העון כי חתית הגבורים ההם היתה בארץ חיים: (כח) ואתה בתוך ערלים. לפרעה הוא אומר: את חללי חרב. ולא עם המתים מיתת
עצמם

באור

(כז) ולא ישכבו, זה מאמר כללי ונתינת טעם, למה ירדו שאולה, על אשר לא יאות כי הרשעים אשר נגרעו בערכם גם מהערלים, ואשר העיזו גם במותם כ"כ פניהם עד אשר נראה כי גם בשאול לא יחדלו עוד לתת חתיתם, ישכבו בקבר אחד עם גבורים, המה האנשים אשר חרפו נפשם למות להגן בעד ארצם, עת יבוא עליה הצר, ולא כהעמים האלה אשר רק באות נפשם נלחמו בעמים אחרים. את גבורים, עם גבורים. נפלים, נושא המאמר (סוביעקט), כלומר לא ישכבו נפלים מערלים אשר ירדו וגו' עם גבורים, ונפלים לשון גרוע הערך, כמו לא נופל אנכי מכם (איוב י"ב ג'). מערלים, כבר פירשתי. אשר ירדו, כלומר גם במותם עוד הי' לכם כבראשונה. גם יתכן לבאר המשך הפסוק, ולא ישכבו, הוא נושא המאמר, את גבורים, כמו עם גבורים, נופלים, כפשוטו, אשר נפלו, כלומר הגבורים אשר נפלו וגו', וכמו שמתורגם אשכנזית. ויתנו, אולי הי' אז כן המנהג, וידוע כי עודהיום עמים רבים יקברו עם מתיהם כלי מלחמתם. כי חתית גבורים, ענינו כי היו חתית גבורים. (כח) ואתה, ישוב הדבור אל פרעה: אתה אשר דמית אל הרשעים
האלה

(ל) שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן כֻּלָּם וְכָל־
צִדֹנִי אֲשֶׁר־יָרְדוּ אֶת־חֲלָלִים
בְּחִתִּיתָם מִגְּבוּרָתָם בּוֹשִׁים
וַיִּשְׁכְּבוּ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב
וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר:
(לא) אוֹתָם יִרְאֶה פַרְעֹה וְנִחַם
עַל־כָּל־הֲמוֹנֹה חַלְלֵי־חֶרֶב
פַּרְעֹה וְכָל־חֵילוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה:
(לב) כִּי־נָתַתִּי אֶת־חִתִּיתוֹ בְּאֶרֶץ
חַיִּים וְהֻשְׁכַּב בְּתוֹךְ עֲרֵלִים אֶת־
חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל־הֲמוֹנֹה
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה:
לג (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָֹה אֵלַי לֵאמֹר:
(ב) בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־
עַמְּךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶרֶץ כִּי־
אָבִיא עָלֶיהָ חָרֶב וְלָקְחוּ עַם־
הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד מִקְצֵיהֶם וְנָתְנוּ
אֹתוֹ לָהֶם לְצֹפֶה: (ג) וְרָאָה אֶת־

הג' רפה. חתיתי קרי החרב

וינד אַללע נאָרדישען רעגענ־טען, אונד אַללע צידוניער דיא דאַהין זאַנקען מיט דען ערשלאַגענען; זיא שאָמען זיך דעם (פערברייטעטען) שרעקענס פאָר איהרער מאַכט; שמאֶה־ליך ליגען זיא דאָרט בייא דען דורכס שווערדט ערשלאַגענען אונד טראַגען איהרע שמאַך מיט דענען דיא אין דיא האֶל־לע פוהרען. (לא) אַללע דיע־זע ווירד פרעה זעהען, רייע פיהלען, איבער זיין דורכס שווערד געפאַללענעם פאָלק, פרעה אונד זיין גאַנצעם העער, זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע. (לב) דען איך פער־ברייטע מיינען שרעקען אים לאַנדע דער לעבענדען, פרעה אונד זיין גאַנצעם פאָלק זאָלל הינגעשליידערט ווערדען אונ־טער דיא פערשטאָקטען, אינ־טער דיא פאָם שווערדט גע־פאַללענען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע:
לג (א) דעם עוויגען וואָרט וואַרד מיר, וויא פאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! שפריך צו דיינעם פאָלקע, אונד זאַגע איהנען: ווען איך קריעג ברינ־גע איבער איין לאַנד, דאַז פאָלק דעם לאַנדעס איינען מאַן אוים זיינער מיטטע נימםט, דען עס זיך צום וועכטער אויפשטעללט, (ג) דיעזער דאַז שווערדט הערנאַן קאָמט;

רש"י

עלמא: (ל) בחתיתם מגבורתם בושים. באתברותהון מגבורתהון בהתין: (לב) כי נתתי את חתיתי בארץ חיים. כי אתן אני את מוראי בא"י ולא תתן עוד חתית אדם בה:
לג (ב) לצופה. באדי"טא בלע"ז: (ג) וראה את החרב. המה הגייסות:

באור

האלה תשכב גם בתוכם. (ל) בחתיתם מגבורתם, ענינו נסיכי צפון וגו' ירדו אל הבור עם החללים אשר בעולם בחיים חתו מגבורת נסיכי צפון. בושים, ישוב על נסיכי צפון. (לא) ונחם, כמשמעו לשון הרעה, על כל אשר הכה מיתת כל המונה.

החרב באה על־הארץ ותקע
בשופר והזהיר את־העם:
(ד) ושמע השמע את־קול
השופר ולא נזהר ותבוא חרב
ותקחהו דמו בראשו יהיה:
(ה) את קול השופר שמע ולא
נזהר דמו בו יהיה והוא נזהר
נפשו מלט: (ו) והצפה כי־ °ה
יראה את־החרב באה ולא־
תקע בשופר והעם לא־נזהר
ותבוא חרב ותקח מהם נפש
הוא בעונו נלקח ודמו מיד־
הצפה אדרש: (ז) ואתה בן־
אדם צפה נתתיך לבית ישראל
ושמעת מפי דבר והזהרת אתם
ממני: (ח) באמרי לרשע רשע
מות תמות ולא דברת להזהיר
רשע מדרכו הוא רשע בעונו
ימות ודמו מידך אבקש:

קאָממען זיעהט איבער דאַז
לאַנד, אין דיא פאָזוינע
שטעסט, אונד דאַז פֿאָלק דאַ־
דורך וואַרנט, (ד) אונד יעמאַנד
דען פאָזוינענשאַלל האֶרט, זיך
אַבער דאַרניכט וואַרנען לעסט,
זאָ פֿעללט, ווען דאַז שווערדט
דאַן קעממט אונד איהן הינ־
ראַפֿפֿט, זיין בלוט אויף זיין איי־
גנעם הויפט; (ה) דען ער
האַט דען פאָזוינענשאַלל גע־
האֶרט, אונד ליעס זיך ניכט
וואַרנען, דאַרום פֿעללט זיין
בלוט אויף איהן זעלבסט; האַט
ער אַבער זיך וואַרנען לאַססען,
זאָ רעטטעט ער זיינע זעעלע.
(ו) ווען יעדאָך דער וועכטער
דאַז שווערדט העראַן קאָממען
זאַה, אונד ניכט אין דיא פאָ־
זוינע שטיעס, דאַז פֿאָלק אַל־
זאָ ניכט געוואַרנט וואורדע,
דאַז שווערדט דאַן העראַן
קעממט, אונד יעמאַנדען פֿאָן
איהנען הינראַפֿפֿט; זאָ וואור־
דע דיעזער זיינער זינדען וועגען
הינגעראַפֿפֿט, זיין בלוט יעדאָך
ווערדע איך פֿאָן דער האַנד
דעס וועכטערס פֿאָדערן —.
(ז) נון האַבע איך דיך, ערדענ־
זאָהן! צום וועכטער איבער
דאַז הויז ישראל אויפֿגעשטעללט, דאַס, ווען דוא פֿאָן מיר איינען אויסשפרוך
הערעסט, דוא זיא פֿאָן מיר וואַרנען זאָללסט. (ח) ווען איך נון איבער דען באֶזעוויכט אויס־
שפרעכע: שטערבען מוסט דוא, באֶזעוויכט! אונד דוא האַסט איהם ניכט
צוגערעדעט, אום איהן פֿאָר זיינעם באֶזען וואַנדעל צו וואַרנען, זאָ שטירבט דער באֶזעוויכט
וועגען זיינער מיססעטהאַט, זיין בלוט אַבער פֿאָדרע איך פֿאָן דיינער האַנד.

קמץ בז״ק
ואתה
האַסט

רש״י

(ד) דמו בראשו יהיה. עון מיתתו ידרש מיד עצמו שפשע בנפשו: (ה) והוא נזהר נפשו מלט. אם נזהר היה נמלט: (ז) צופה נתתיך. כמותו הצופה הניתן להזהיר שלא תאבד נפש כן נתתיך

באור

לג (ה) נפשו מלט, היה יכול למלט את נפשו, ועקר הפרשה הזאת כבר כתבתי לעיל
ו״ה

(ט) וְאַתָּה כִּי־הִזְהַרְתָּ רָשָׁע
מִדַּרְכּוֹ לָשׁוּב מִמֶּנָּה וְלֹא־שָׁב
מִדַּרְכּוֹ הוּא בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְאַתָּה
נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ׃ (י) וְאַתָּה בֶן־
אָדָם אֱמֹר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֵּן
אֲמַרְתֶּם לֵאמֹר כִּי־פְשָׁעֵינוּ
וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ
נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה׃ (יא) אֱמֹר
אֲלֵיהֶם חַי־אָנִי ׀ נְאֻם ׀ אֲדֹנָי
יֱהוִה אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע
כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה
שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים
וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
(יב) וְאַתָּה בֶן־אָדָם אֱמֹר אֶל־
בְּנֵי־עַמְּךָ צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא
תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ וְרִשְׁעַת
הָרָשָׁע לֹא־יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ
מֵרִשְׁעוֹ וְצַדִּיק לֹא יוּכַל לִחְיוֹת
בָּהּ בְּיוֹם חֲטֹאתוֹ׃ (יג) בְּאָמְרִי

פתח בס"פ   לצדיק

(ט) האַסט דוא אַבער דען באָזעוויכט פֿאָר זיינעם וואַנדעל געוואַרנט, דאַפֿאָן אַבצולאַססען, אונד ער האַט ניכט אַבגעלאַססען דאַפֿאָן, זאָ שטירבט ער וועגן זיינער מיססעטהאַט, דאָך דוא האַסט דיינע זעעלע גערעטטעט. (י) זאַגע אַלזאָ, דוא ערדענזאָהן! דעם הויזע ישראל: שפרעכעט איהר אויך וואַהר, וועןן איהר זאַגט: אונזערע מיססעטהאַטען אונד זינדען האַפֿטען אַן אונז, דורך זיא שווינדען וויר היןן, וויא קאָננען וויר לעבען בלייבען? — (יא) זאַגע איהנען: ביא מיינעם לעבען! שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, איך פֿערלאַנגע ניכט, דאַס דער באָזעוויכט שטערבע, זאָנדערן דאַס ער פֿאָן זיינעם וואַנדעל אַבלאַססע, אונד אַם לעבען בלייבע; קעהרעט אַלזאָ צוריק, קעהרעט צוריק פֿאָן אייערן לאַסטערהאַפֿטען וועגען! וואַרום זאָללט איהר צו גרונדע געהען? הויז ישראל! (יב) זאַגע פֿערנער, ערדענזאָהן! צו דיינעם פֿאָלקע: דיא טוגענד דעם פֿראָממען רעטטעט איהן ניכט וועןן ער זינדיגעט; דאָך אויך דער באָזעוויכט פֿעללט ניכט דורך זיין לאַסטער, וועןן ער אַבלעסט פֿאָן זיינעם לאַסטער, זאָ וויא דער פֿראָממע ניכט קאַן אַם לעבען בלייבען, וועןן ער זינדיגט. (יג) וועןן איך

רש"י

להזהיר את ישראל: (י) כן אמרתם. לפיכך אין אתם חפצים לשוב כשכורין אתם שלא תועיל לכם תשובה: (יב) לחיות בה. בצדקתו:

באור

וי"א. (י) כן אמרתם, כמו כן בנות צלפחד דברות (במדבר כ"ז ז'), כלומר האמת דבריכם באמרכם, כפשעינו אנחנו נמקים וננעלו לפניכם שערי תשובה? לא כן, כי ה' לא

לצדיק חיה יחיה והוא־בטח
על־צדקתו ועשה עול כל־
צדקתו לא תזכרנה ובעולו
אשר־עשה בו ימות: (יד) ובאמרי
לרשע מות תמות ושב מחטאתו
ועשה משפט וצדקה: (טו) חבל
ישיב רשע גזלה ישלם בחקות
החיים הלך לבלתי עשות עול
חיו יחיה לא ימות: (טז) כל־
חטאתו אשר חטא לא תזכרנה
לו משפט וצדקה עשה חיו יחיה:
(יז) ואמרו בני עמך לא יתכן
דרך אדני והמה דרכם לא־יתכן:
(יח) בשוב־צדיק מצדקתו ועשה
עול ומת בהם: (יט) ובשוב רשע
מרשעתו ועשה משפט וצדקה
עליהם הוא יחיה: (כ) ואמרתם
לא יתכן דרך אדני איש כדרכיו
אשפוט אתכם בית ישראל:

צדקותיו קרי. חטאתיו קרי

דעם פֿראָממען פֿערהייסע, דאס ער אַם לעבען בלייבע, ער זיך פֿערלעסט אויף זיינע (פֿריהערע) פֿרעממינ־קייט אונד פֿרעֿעלט, ווער־דען זיינע טוגענדען ניכט גע־ראַכט, זאָנדערן ער שטירבט דורך זיינען פֿרעפֿעל, דען ער בעגאַנגען. (יד) עבען זאָ, ווען איך איבער דען באָזעוויכט אויסשפרעכע: שטערבען מוסט דוא! אונד ער לעסט אב פֿאָן זיינער מיססעטהאַט, טוגענד אונד גערעכטיגקייט אויסאיבט, (טו) דאַז פֿאַנד צוריק שטעללט, דאַז געראויבטע ערשטאַטטעט, אונד אין דען געזעטצען וואַנדעלט, דיא צור גליקזעליגקייט פֿיהרען, זאָ, דאַס ער קיין אונרעכט מעהר פֿעראיבט, זאָ בלייבט ער אַם לעבען אונד שטירבט ניכט דאַהין; (טז) אַללע זיינע זינדען דיא ער בעגאַנגען, ווער־דען איהם ניכט אַנגערעכנעט, דאַ ער טוגענד אונד רעכט אויסאיבט, זאָ בלייבט ער אַם לעבען. — (יז) אונד דאָך זאַ־גען דיין פֿאָלק: דער וועג גאָט־טעס איזט ניכט רעכט, וואָ דאָך איהר וועג ניכט רעכט איזט. — (יח) ווען דער פֿראָממע פֿאָן זיינעם טוגענדוועגע אַבוויכט אונד אונרעכט בעגעהעט, זאָ שטירבט ער דאַדורך; (יט) אונד ווען דער בעזעוויכט פֿאָם לאַ־סטער אַבלעסט, רעכט אונד טוגענד אויסאיבט, זאָ בלייבט ער דאַדורך אַם לעבען. (כ) וויא קעננט איהר נון זאַגען: דער וועג גאָטטעס זייא ניכט רעכט? — יעדען פֿאָן אייך הויז ישראל ריכטע איך נור נאָך זיינעם וואַנדעל. — —

ויהי
אם

רש"י

(יג) לא תזכרנה. להליץ עליהם על עבירה זו: (טו) חבול. עבוט שלויתי להשיבו כבא השמש: (יח) ומת בהם. בשבילם יענש:

באור

מכון במות הרשע וגו׳. (טו) בחקות החיים, בחקות אשר בהם יקנו חיי עולמים; וקיים כנוי

(כא) וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה
בָּעֲשִׂרִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ לְגָלוּתֵנוּ
בָּא־אֵלַי הַפָּלִיט מִירוּשָׁלַםִ
לֵאמֹר הֻכְּתָה הָעִיר׃ (כב) וְיַד־
יְהֹוָה הָיְתָה אֵלַי בָּעֶרֶב לִפְנֵי בּוֹא
הַפָּלִיט וַיִּפְתַּח אֶת־פִּי עַד־בּוֹא
אֵלַי בַּבֹּקֶר וַיִּפָּתַח פִּי וְלֹא
נֶאֱלַמְתִּי עוֹד׃ (כג) וַיְהִי דְבַר־
יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (כד) בֶּן־אָדָם
יֹשְׁבֵי הֶחֳרָבוֹת הָאֵלֶּה עַל־אַדְמַת
יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים לֵאמֹר אֶחָד הָיָה
אַבְרָהָם וַיִּירַשׁ אֶת־הָאָרֶץ
וַאֲנַחְנוּ רַבִּים לָנוּ נִתְּנָה הָאָרֶץ
לְמוֹרָשָׁה׃ (כה) לָכֵן אֱמֹר אֲלֵהֶם
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהֹוִה עַל־הַדָּם ׀
תֹּאכֵלוּ וְעֵינֵכֶם תִּשְׂאוּ אֶל־
גלוליכם

(כא) אים צוועלפטען יאהרע אונזערער געפאנגענשאפט, אם פינפטען דעם צעהנטען מאנאטהס, קאם איין פליכטלינג אויס ירושלים צו מיר, מיט דער נאכריכט: דיא שטאדט זייא ערָאבערט. (כב) דיא געטטליכע קראפט האטטע שאן אבענדס פאר דער אנקונפט דעם געפליכטעטען, איבער מיך געוואלטעט, אונד דעם מארגענס מיינען מונד געאֶפפנעט, נאך בעפאר ער אנגעקאממען — מיין מונד וואר אלזא געאֶפפנעט, אונד איך ברויכטע ניכט מעהר צו שווייגען. (כג) דא וואַרד מיר דעם עוויגען ווארט, וויא פאלגט: (כד) ערדענזאהן! דיא בעוואהנער דיעזער רואינען אויף דעם ערדרייכע ישראלים, שפרעכען זיך אויס, אין פאלגענדעם: אברהם וואר נור איין איינצעלנער, אונד ערהיעלט דאז לאנר צום בעזיטץ, וויר, זינר פיעלע, ווארד עס (געוויס) פיר אונז געגעבען. (כה) דארום זאגע איהנען: זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: ביים בלוטע עססעט איהר, אייערע אויגען הענגען אייערן געטצען נאך, בלוט פערגיעסעט

ר ש " י

(כב) ויפתח את פי. כמ"ש בראש הספר (לעיל כ"ד) ונאלמת ולא תהיה לאיש מוכיח ואח"כ אמר לו ביום קחתי מהם את מעוז' יבא הפליט אליך ביום ההוא יפתח את פיך את הפליט ולא תאלם עוד: עד בוא אלי בבקר. כלו' בעוד בואו אלי בבקר כמו לפני בואו אלי בבקר: (כד) אחד היה אברהם. זה א' מד' דברים שהיה ר"ע דורש ואין רשב"י תלמידו דורש כמותו וכך היה ר"ש דורשו אברהם שלא נלטווה אלא על מצוה אחת ירש את הארץ אנו שנלטווינו על מצות הרבה כל שכן: לנו נתנה הארץ למורשה. הוא שהנביא משיבם: (כה) על הדם תאכלו וגו'. והארץ תרשו. בתמיה אם נלטויתם אין אתם שומרים: על הדם תאכלו. את מאכלי חפנוקים אתם

ב א ו ר

להצלת הנפש כמו בכמה מקומות. (כב) ויפתח את פי, מוסב על מה שנאמר למעלה (כ"ד כ"ז) ביום ההוא יפתח פיך את הפליט. (כד) אחד, לא לעצמו ירש את הארץ כי היה רק א', אבל לירשה לבניו, וא"כ במהרה תצמח לנו ישועה. ויירש את הארץ, בתמיה, האיש אחד ירש את כל הארץ? אין זאת כי אם לנו הרבים נתנה. (כה) על הדם תאכלו, בתמיה, כל התועבות האלה

גלוליכם ודם תשפכו והארץ
תירשו: (כו) עמדתם על־חרבכם
עשיתן תועבה ואיש את־אשת
רעהו טמאתם והארץ תירשו:
(כז) כה־תאמר אלהם כה־אמר
אדני יהוה חי־אני אם־לא אשר
בחרבות בחרב יפלו ואשר על־
פני השדה לחיה נתתיו לאכלו
ואשר במצדות ובמערות בדבר
ימותו: (כח) ונתתי את־הארץ
שממה ומשמה ונשבת גאון עזה
ושממו הרי ישראל מאין עובר:
(כט) וידעו כי־אני יהוה בתתי
את־הארץ שממה ומשמה על
כל־תועבתם אשר עשו: (ל) ואתה
בן־אדם בני עמך הנדברים
בך אצל הקירות ובפתחי
הבתים ודבר־חד את־אחד איש

את

סעט איהר, אונד וואָללט דאַז
לאַנד בעזיטצען? — (כו) איהר
שטיטצעט איך אויף אייער
שווערדט, פֿעראיבט גרייעל־
טהאַטען, שענדעט איינער
דעם אַנדערן פֿרויא אונד
וואָללט דאַז לאַנד בעזיט־
צען? — (כז) זאַגע איהנען היע־
ריבער: אַזאָ שפּריכט דער העררא
דער אַללמעכטיגע: בייא מיי־
נעם לעבען! יענע דיא נאָך אין
דען רואינען זיך פֿינדען, ווערדען
פֿאַללען דורך דאַז שווערדט,
ווער אויף פֿרייעם פֿעלדע איזט
דען גיבע איך ווילדען טהירען
צור שפּייזע, אונד דיא זיך אין
פֿעסטונגען אונד האָהלען
אויפֿהאַלטען, ווערדען שטער־
בען אַן דער פּעסט. (כח) דאַז
לאַנד לאַס איך אֶדע אונד ווי־
סטע ווערדען, פֿערניכטעט
ווירד דער שטאָלץ זיינער
העררליכקייט. פֿעראֶדען ווירד
ישראלס געבירגע, דאַס ניע־
מאַנד מעהר דורכגעהען ווירד.
(כט) דאַן ווערדען זיא ערקענ־
נען, דאַס איך דער עוויגע בין,
ווען איך דאַז לאַנד אֶדע אונד
וויסטע מאַכע, אום איהרער
גרייעלטהאַטען וויללען, דיא
זיא אויסגעאיבט. (ל) (וויסטע) דוא ערדענזאָהן! דיין פֿאָלק שפּריכט פֿאָן דיר,
אַן דען וואֶנדען, אונד אין דען הויזטהירען, איינער שפּריכט מיט דעם אַנדערן, אונד יענער
זאַגט

רש"י

אוכלים ע"י רציחה שהורגין את בעלי ממון ונוטלין את ממונם: (כו) עמדתם על חרבכם. כלומר כל בטחונכם נתחזקתם על חרבכם: עשיתן תועבה. משכב זכור: (כז) אשר בחרבות. נערים הבכורות שסופן להיות חריבים: ואשר במצדות. במחבא להטמן מן החרב אשלח בם את הדבר: (ל) הנדברים בך. מתלוננין בך:

באור

האלה תעשו ועוד תדמו בלבבכם לרשת את הארץ? (ל) הנדברים, לא באו אליך לדרוש את ה' על אשר הניעם לבם לזאת, אבל נדברו בך אצל הקירות ובפתחי הבתים כדרך הבטלנים שיעמדו ברחובות לדבר ולשמוע חדשות לבוא אליך ולשמוע את דבריך כמו שאוהבים לשמוע דברי ממשל
משלים

אֶת־אָחִיו לֵאמֹר בֹּאוּ־נָא וְשִׁמְעוּ
מָה הַדָּבָר הַיּוֹצֵא מֵאֵת יְהוָה׃
(לא) וְיָבוֹאוּ אֵלֶיךָ כִּמְבוֹא־עָם
וְיֵשְׁבוּ לְפָנֶיךָ עַמִּי וְשָׁמְעוּ אֶת־
דְּבָרֶיךָ וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ כִּי־
עֲגָבִים בְּפִיהֶם הֵמָּה עֹשִׂים אַחֲרֵי
בִצְעָם לִבָּם הֹלֵךְ׃ (לב) וְהִנְּךָ לָהֶם
כְּשִׁיר עֲגָבִים יְפֵה קוֹל וּמֵטִב נַגֵּן
וְשָׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֶיךָ וְעֹשִׂים אֵינָם
אוֹתָם׃ (לג) וּבְבֹאָהּ הִנֵּה בָאָה
וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה בְתוֹכָם׃
לד (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא
עַל־רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ
אליהם

זאַגט צו דיעזעם: קאָממט דאָך, וויר וואָללען האֶרען, וואַס פֿיר איין אויסשפרוך פֿאָם עווינען ערגאַנגען איזט. (לא) דאַן קאָממען זיא צו דיר, וויא איינע פֿאָלקספֿערזאַמלונג, זעטצען זיך פֿאָר דיך הין אַלס מיין פֿאָלק, האֶרען דיינע וואָרטע אַן, אונד — — בעפֿאָלגען זיא ניכט; — דען נור דיא אונקיישהייט דיא זיא אים מונדע פֿיהרען, איבען זיא אויס, אונד נור איהרעם אייגעננוטצע הענגט איהר הערץ נאַך. (לב) דוא, ביזט איהנען וויא איין רייצענדער געזאַנג, פֿאָן אַנגענעהמער שטיממע, אונד פֿאָלל וואָהלקלאַנג; דיינע וואָרטע האֶרען זיא אַן, וואָללען זיא אַבער ניכט בעפֿאָלגען. (לג) ווען הינגעגען (דאַז פֿערקינדעטע) איינטריפֿפֿט — — אונד איינטרעפֿפֿען וויררד עס — דאַן ווערדען זיא ערקעננען, דאַס איין פּראָפֿעט אונטער איהנען וואַר.

לד (א) דעם עווינען וואָרט וואַרד מיר וויא פֿאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! ווייזזאַגע איבער דיא הירטען ישראל'ס, ווייזזאַגע אונד שפריך צו איהנען, צו דען הירטען, זאָ
שפריכט

רש"י

(לא) וישבו לפניך. כאילו הם עמי: עגבים. שחוק כמו עוגב: בצעם. גזילתם: (לב) והנך להם כשיר עגבים. והא את להון כזמר אבובין: (לג) ובבואה. הרעה אליהם: הנה באה. כי אמת מוכנת היא לבא אז ידעו כי לא שחוק היו דבריך. כי נביא אמת היה בתוכם:
לד (ב) על רועי ישראל. על פרנסי ישראל:

באור

משלים כמו שקראו אותו. (לא) כמבוא עם, כאסיפת עם הבאים לשמוע למודים מפי מוריהם וכן נראה דעת יונתן ורד"ק. כי עגבים בפיהם, זה נתינת הטעם למה לא ישמעו לדבריך, על כי אשר רק עושים העגבים אשר בפיהם והולכים אחרי בצע לבם, ועגבים בפיהם כמו דברי העגבים אשר בפיהם. (לב) והנך, זה נתינת הטעם למה יבואו לשאול את פיו, על כי דבריו באזניהם כשיר עגבים, ערב לשמוע על כי דבריו מיוסדים כפי כללי חכמת המליצה, ובדברי משל אשר יאהב המון העם לשמוע, וידענו כבר מדברי הנביא כי רק לממשל משלים נחשב בעיניהם. (לג) ובבואה, אבל אז כאשר יבואו דבריך וידעו כי לא היית רק ממשל משלים, אבל מלאך ה' על לשונך. הנה באה, זה מאמר מוסגר, כלומר ובזה אין לספק.
לד (ב) על רועי ישראל, ת"י על פרנסי ישראל, וכן פירש יונתן כל הפרשה הזאת.
רועים

אֲלֵיהֶם לָרֹעִים כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי
יֱהוִה הוֹי רֹעֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ
רֹעִים אוֹתָם הֲלוֹא הַצֹּאן יִרְעוּ
הָרֹעִים׃ (ג) אֶת־הַחֵלֶב תֹּאכֵלוּ
וְאֶת־הַצֶּמֶר תִּלְבָּשׁוּ הַבְּרִיאָה
תִּזְבָּחוּ הַצֹּאן לֹא תִרְעוּ׃ (ד) אֶת־
הַנַּחְלוֹת לֹא חִזַּקְתֶּם וְאֶת־הַחוֹלָה
לֹא־רִפֵּאתֶם וְלַנִּשְׁבֶּרֶת לֹא
חֲבַשְׁתֶּם וְאֶת־הַנִּדַּחַת לֹא
הֲשֵׁבֹתֶם וְאֶת־הָאֹבֶדֶת לֹא
בִקַּשְׁתֶּם וּבְחָזְקָה רְדִיתֶם אֹתָם
וּבְפָרֶךְ׃ (ה) וַתְּפוּצֶינָה מִבְּלִי רֹעֶה
וַתִּהְיֶינָה לְאָכְלָה לְכָל־חַיַּת
הַשָּׂדֶה וַתְּפוּצֶינָה׃ (ו) יִשְׁגּוּ צֹאנִי
בְּכָל־הֶהָרִים וְעַל כָּל־גִּבְעָה רָמָה
וְעַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ נָפֹצוּ צֹאנִי

ואין

שפריכט דער העדר, דער אַללמעכטיגע: וועהע דען היר־טען ישראלס! דיא נור זיך זעלבסט ווידען — זאָללען ניכט דיא הירטען דיא שאַפע ווידען? — (ג) דאַז פעטט פערצעהרעט איהר, מיט דער וואָללע קליידעט איהר אייך, אונד דאַז געמאָסטעטע שלאַכ־טעט איהר, אַבער דיא שאַפע ווידען, וואָללט איהר ניכט. —— (ד) איהר שטער־קעט ניכט דיא שוועכלינגע, איהר היילעט ניכט דאַז קראַנ־קע, פערבינדעט ניכט דאַז פערוואונדעטע, דאַז זיך פער־לויפענע האָלעט איהר ניכט צוריק, דאַז פערלאָרענע זוכט איהר ניכט, אונד געהעט האַרט אונד שטרענגע מיט איהנען אום. (ה) זיא צער־שטרייען זיך, וויא הירטענ־לאָז, אונד ווערדען יעדעם טהיערע דעס פעלדעס צור שפייזע, וויל זיא צערשטריי־עט זינד. (ו) אויף אַללען בער־גען, אויף יעדעם ערהאַבע־נען היגעל, אִררען מיינע שאַפע אומהער, אים גאַנצען פלאַכען לאַנדע זינד מיינע

שאַאפע

ר ש "י

אשר היו רועים אותם. את עלמם היו מענגי' מממון חבריה' אשר תחתיה: הלא הלאן ירעו הרועים. הלא משפטי הרועים לרעות את הלאן ולא לרעות את עלמם: (ד) את הנחלות. את הכחושות מאין כח דולרוסי"א בלע"ז שלריכות חיזוק לתמוך בהן כיד: לא חבשתם. לקשור שברי העלם זה עם זה כמשפט הרופאים: ואת הנדחת. שנדחת מתוך העדר אל החוץ: רדיתם. יסרתם: (ו) ישגו לאני.

הולכות

ב א ו ר

רועים אותם, את עלמם היו מענגים מממון חביריהם אשר תחתיהם (רש"י). (ג) את החלב, תרגם יונתן ית טובא, כמו ואכלו את חלב הארץ (בראשית מ"ה י"ח), אבל השבעים תרגמו כאלו נכתב חלב. (ד) את הנחלות, הנה הכאובות באחד מאבריהם ולריכות חזוק (רד"ק), אבל רש"י פירש לי' חלוש וכן תרגמו השבעים, וכן תרגמתי. (ה) מבלי רעה, מחסר כ"ף הדמיון כמבלי רעה, כי רעה היה להם, אבל רעה רע אשר לא עמד בפרץ. לכל חיה השדה והפוצינה, או כאשר נפצו, היו מאכל לחית השדה.

מאיר

וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ׃ (ז) לָכֵן
רֹעִים שִׁמְעוּ אֶת־דְּבַר יְהוָה׃
(ח) חַי־אָנִי נְאֻם ׀ אֲדֹנָי יְהוִֹה אִם־
לֹא יַעַן הֱיוֹת־צֹאנִי ׀ לָבַז וַתִּהְיֶינָה
צֹאנִי לְאָכְלָה לְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה
מֵאֵין רֹעֶה וְלֹא־דָרְשׁוּ רֹעַי אֶת־
צֹאנִי וַיִּרְעוּ הָרֹעִים אוֹתָם וְאֶת־
צֹאנִי לֹא רָעוּ׃ (ט) לָכֵן הָרֹעִים
שִׁמְעוּ דְּבַר יְהוָה׃ (י) כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִֹה הִנְנִי אֶל־הָרֹעִים
וְדָרַשְׁתִּי אֶת־צֹאנִי מִיָּדָם
וְהִשְׁבַּתִּים מֵרְעוֹת צֹאן וְלֹא־
יִרְעוּ עוֹד הָרֹעִים אוֹתָם וְהִצַּלְתִּי
צֹאנִי מִפִּיהֶם וְלֹא־תִהְיֶיןָ לָהֶם
לְאָכְלָה׃ (יא) כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִֹה הִנְנִי־אָנִי וְדָרַשְׁתִּי אֶת־

צאני

שאַאפֿע צערשטרייעט, ניעמאַנד פֿאָרשעט, נימאַנד זוכט זיא איף. (ז) דאַרום האָרעט איהר הירטען! דאַז וואָרט דעם עוויגען. (ח) בייא מיינעם לעבען! שפּריכט דער העררּ, דער עוויגע: וויל מיינע שאַאפֿע צום רויבע װערדען, אונד יעדעם טהיערע דעם פֿעלדעם וויא הירטענלאָז צור שפּייזע היננעגעבען זינד, אינדעם דיא הירטען קיינע פֿירזאָרגע האַטטען פֿיר מיינע שאַאפֿע, זיך זעלבסט וואָהל, אַבער ניכט מיינע שאַאפֿע וויידעטען, (ט) דאַרום זאָללט איהר הירטען! פֿערנעהמען, דען אויסשפּרוך דעם העררן. (י) זאָ שפּריכט דער העררּ, דער עוויגע: איך פֿערהענגע איבער דיא הירטען, פֿאָדערע מיינע שאַאפֿע צוריק פֿאָן איהרער האַנד, איך באַננע זיא הינווענ, דאַם זיא דיא שאַאפֿע ניכט מעהר ווײדען, אונד ניכט מעהר זאָללען דיעזע הירטען נור זיך זעלבסט ווײדען, ענטרייסען וויל איך מיינע שאַאפֿע איהרעם מונדע, זיא זאָללען איהנען ניכט מעהר צור שפּייזע װערדען. — (יא) פֿערנער שפּריכט דער העררּ דער עוויגע אַלזאָ: איך זעלבסט קאָממע, פֿאָרשע נאַך

מיינען

רש"י

הולכות טועות על פני כל ההר כלומר נעשו הפקר לעשות איש איש כרצונו ולא הוכחתם אותם ולא שפטתם בין איש לרעהו: (ח) וירעו הרועים אותם. את עצמם: (י) ולא ירעו

עוד

באור

(ח) מאין רעה, כמאין רעה. (ט) לכן וגו', ת"י בכן פרנסיא רשיעיא תובו לאורייתא ואנא עתיד לרחמא עליכון אליתו לאולפן וקבלו פתגמא דה', נראה כי השנות הפסוק הזה (פה ובפסוק ז') הניע יונתן לפירוש הזה, הראשון כמשמעו כלומר הטו אזניכם לשמוע דבר ה', היתכן כי תרעו אתכם, חלף אשר שמתי אתכם לרועים על עמי? ואחרי אשר הוכיחם בדברים האלה על רוע לבבם, הוסיף לאמר, שובו נא הרועים לשמוע לדברי, כן נראה לי דעת יונתן, ואיננו מוכרח לאמר כי נוספו בו

דברים

צֹאנִי וּבִקַּרְתִּים׃ (יב) כְּבַקָּרַת
רֹעֶה עֶדְרוֹ בְּיוֹם הֱיוֹתוֹ בְתוֹךְ־
צֹאנוֹ נִפְרָשׁוֹת כֵּן אֲבַקֵּר אֶת־
צֹאנִי וְהִצַּלְתִּי אֶתְהֶם מִכָּל־
הַמְּקוֹמֹת אֲשֶׁר נָפֹצוּ שָׁם בְּיוֹם
עָנָן וַעֲרָפֶל׃ (יג) וְהוֹצֵאתִים מִן־
הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּים מִן־הָאֲרָצוֹת
וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־אַדְמָתָם
וּרְעִיתִים אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל
בָּאֲפִיקִים וּבְכֹל מוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃
(יד) בְּמִרְעֶה־טּוֹב אֶרְעֶה אֹתָם
וּבְהָרֵי מְרוֹם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נְוֵהֶם
שָׁם תִּרְבַּצְנָה בְּנָוֶה טּוֹב וּמִרְעֶה
שָׁמֵן תִּרְעֶינָה אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃
(טו) אֲנִי אֶרְעֶה צֹאנִי וַאֲנִי אַרְבִּיצֵם
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (טז) אֶת־
הָאֹבֶדֶת אֲבַקֵּשׁ וְאֶת־הַנִּדַּחַת
אָשִׁיב וְלַנִּשְׁבֶּרֶת אֲחַבֹּשׁ וְאֶת־
הַחוֹלָה אֲחַזֵּק וְאֶת־הַשְּׁמֵנָה וְאֶת־

החזקת

מיינען שאַפֿען, אונד זוכֿע זיא אויף. (יב) זאָ וויא דער הירט זיינע העערדע אונטערזוכֿט, ווען צערשטרייעטע אונטער זיינען שאַפֿען זינד, עבען זאָ ווערדע איך מיינע שאַפֿע אויפֿזוכֿען, אונד זיא הינוועג נעהמען פֿאָן אַללען אָרטען, וואָהין זיא אין וואָלקיכֿטער אונד נעבליכֿטער צייט צערשטרייעט וואורדען. (יג) דאַן פֿיהרע איך זיא הינוועג אויס דען פֿעלקערן, זאַממלע זיא איין אויס דען לאֶנדערן, ברינגע זיא אין איהר לאַנד (צוריק), אונד ווידע זיא אויף דען בערגען ישראלים, נעבען וואַססערקוועללען אין אַללען בעוואָהנבאַרען געגענדען דעס לאַנדעס. (יד) אויף טרעפֿליכֿער ווייד ווערדע איך זיא ווידען, אויף דען האָהען בערגען ישראלים ווערדען איהרע טריפֿטען זיין, דאָרט אויף יענער הערליכֿען טריפֿט ווערדען זיא זיך לאַגערן, אונד אין פֿעטטער ווידע אויף דען בערגען ישראלים ווידען. (טו) יאַ ווידען ווערדע איך מיינע שאַפֿע, אונד זיא הינלאַגערן לאַססען, שפריכֿט דער העדר, דער אַללמעכֿטיגע. (טז) דאַז פֿערלאָרען געגאַנגענע ווערדע איך אויפֿזוכֿען, דאַז פֿערלויפֿענע צוריקברינגען, דאַז פֿערוואונדעטע פֿערבינדען, דאַז קראַנקע שטערקען; דאַז פֿעטטע (איבערמיטהיגע) היננענען, אונד

רש"י

עוד הרועים אותם. את עצמם: (יא) ובקרתים. לשון ביקור חולים: (יב) נפרשות. כשהן נפולות והוא הולך ביניהם ומאספם יחד: ביום ענן וערפל. כי כן דרך הצאן להתפזר ביום המעונן: (טז) ואת השמינה ואת החזקה. ההודפת ודוחפ' את חברותיה: (יז) בין שה לשה. בין בעלי

באור

דברים אשר אינם בפסוק. (יב) נפרשות, כשהן נפולות והוא הולך ביניהם ומאספם יחד (רש"י). ביום ענן וערפל, כי יום חשך היה להם הגלות, והמליצה כי הצאן מתפזרות ביום המעונן (רד"ק). (טז) ואת השמנה וגו' אשמיד, זה אינו מסכים עם המשל, ע"כ ת"י ית

הַחֲזָקָה אַשְׁמִיד אֶרְעֶנָּה בְמִשְׁפָּט׃
(יז) וְאַתֵּנָה צֹאנִי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה הִנְנִי שֹׁפֵט בֵּין־שֶׂה לָשֶׂה
לָאֵילִים וְלָעַתּוּדִים׃ (יח) הַמְעַט
מִכֶּם הַמִּרְעֶה הַטּוֹב תִּרְעוּ וְיֶתֶר
מִרְעֵיכֶם תִּרְמְסוּ בְּרַגְלֵיכֶם
וּמִשְׁקַע־־מַיִם תִּשְׁתּוּ וְאֵת
הַנּוֹתָרִים בְּרַגְלֵיכֶם תִּרְפֹּשׂוּן׃
(יט) וְצֹאנִי מִרְמַס רַגְלֵיכֶם תִּרְעֶינָה
וּמִרְפַּשׂ רַגְלֵיכֶם תִּשְׁתֶּינָה׃ (כ) לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אֲלֵיהֶם
הִנְנִי־אָנִי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין־שֶׂה בִרְיָה
וּבֵין שֶׂה רָזָה׃ (כא) יַעַן בְּצַד
וּבְכָתֵף תֶּהְדֹּפוּ וּבְקַרְנֵיכֶם תְּנַגְּחוּ
כל

אונד דאַז שטאַרקע (שטאֶמיגע) ווערדע איך הינוועגטילגען, זאָ, ווערדע איך זיא ווײדען, אויף גערעכֿטע וויזע. (יז) איהר מיינע שאַפֿע! — זאָ שפּריכֿט דער הערר, דער עוויגע, זעהעט! — איך זעלבסט ריכֿטע צווישען איינעם לאַם אונד דעם אַנדערן, צווישען דען ווידדערן אונד דען באֶקען. (יח) וואַר עס אייך (הירטען) צו וועניג דיא הערליכֿע ווײדע אַבצו־ווײדען, דאַס איהר נאָך דען איבעררעסט איער ווײדע מיט דען פֿיסען צערטרעטעט? דאַס דאַז אונגעטריבטע וואַססער איהר טרינקעט אונד דאַז איבריגע מיט אייערן פֿיססען שלאַממיכֿט מאַכֿט. (יט) זאָללען מיינע שאַפֿע, דאַז פֿאָן אייערן פֿיסען צערטרעטענע צור ווײדע האַבען? — דאַז פֿאָן אייערן פֿיססען פֿערשלעממטע זאָללען זיא טרינקען? — (כ) פֿירוואַהר זאָ שפּריכֿט דער הערר, דער עוויגע, צו איהנען: איך פֿערהעננע א בער אייך, אונד ריכֿטע זעלבסט צווישען דעם פֿעטטען אונד דעם מאַגערן לאַממע, (כא) וויל איהר מיט זייטע אונד מיט שולטער דרענגעט, אַללע
שו אֶפֿ־

רש"י

אגרופים לאלפים: (יח) המעט מכם. את אשר החזקות שבכם רועות המרע' הטוב והלוואי לא תרמסו המותר ברגליכם ותאכלנ' אותן שאר לאני אלא שאף מותר מרעיכם תרמסו ברגליכם ולא די לכם אשר משקע מים תשתו אלא שהנותרים ברגליכם תרפושון: ומשקע מים. המים הצלולים ששקע הטיט ולא נעכרו ברגלים! והדוגמא כתרגומו הזעיר לכון דפרנוס טב אתון מתפרנסין ומותר פרנוסיכון אכלין שמשיכון ומשתי מתקן אתון שתן וית מותרא שמשיכון שתן: (יט) ולאני. ועמי מותר מיכל שמשיכון אכלין ומותר משתי שמשיכון שתן: (כ) שה בריה. חזקה: רזה. מיי"גרא בלע"ז:

באור

מטליא וית חייבא אשילי, מוסב על הנמשל, וזה אינו רחוק, כי ידענו את האיש ואת שיחו, כי יאהב לערב המשל בנמשל. והרד"ק פירש: אשמיד השמנה והחזקה, שדוחפין את החלושות מהמרעה, ואולי פשוטו כן, אבל השבעים תרגמו אשמיד φυλάξω (היטען) כאלו נכתב אשמור בחלוף יו"ד בוי"ו ודלי"ת ברי"ש. (יז) לאלים ולעתודים, נראה כי בחר במשל הזה על אשר הם החזקים בצאן ויאהבו להלחם. (יח) המעט, מוסב על הרועים. ומשקע, לשון אשקיע לעיל (ל"ב י"ד). (כא) תהדפו, גם זה ישוב על הרועים ופה ידמום לבהמות האלה, אשר
ינגחו

כָּל־הַנַּחְלוֹת עַד אֲשֶׁר הֲפִיצוֹתֶם
אוֹתָנָה אֶל־הַחוּצָה׃ (כב) וְהוֹשַׁעְתִּי
לְצֹאנִי וְלֹא־תִהְיֶינָה עוֹד לָבַז
וְשָׁפַטְתִּי בֵּין שֶׂה לָשֶׂה׃
(כג) וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיהֶם רֹעֶה אֶחָד
וְרָעָה אֶתְהֶן אֵת עַבְדִּי דָוִיד הוּא
יִרְעֶה אֹתָם וְהוּא־יִהְיֶה לָהֶן
לְרֹעֶה׃ (כד) וַאֲנִי יְהוָה אֶהְיֶה לָהֶם
לֵאלֹהִים וְעַבְדִּי דָוִד נָשִׂיא בְתוֹכָם
אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ (כה) וְכָרַתִּי
לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה־
רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר
לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְּעוֹרִים׃ (כו) וְנָתַתִּי
אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתִי בְּרָכָה
וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי
בְרָכָה יִהְיוּ׃ (כז) וְנָתַן עֵץ הַשָּׂדֶה
אֶת־פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ

ביערים קרי.

על

שוואַכליכען מיט אייערן הֶאָר־
נערן שטאָסעט, ביז איהר זיא
הינויס דרענגעט, (כב) דאַרום
העלפע איך מיינען שאַפען,
דאַס זיא ניכט מעהר צור ביי־
טע ווערדען, אונד ריכטע
זעלבסט צווישען איינעם לאַם
אונד דעם אַנדערן, (כג) איך
וויל איהנען איינען הירטען
בעשטעללען, דער זיא ווייערן
זאָלל, מיינען דיענער דוד
נעהמליך, דיעזער זאָלל
זיא ווידען, ער זאָלל איהר
הירטע זיין. (כד) איך, דער
עוויגע, ווערדע איהר גאָטט
זיין, אונד מיין דיענער דוד
זאָלל דער פירשט זיין אין איה־
רער מיטטע, זאָ האַבע איך
דער עוויגע עס בעשלאָססען.
(כה) איך וויל מיט איהנען
איינען פריעדענסבונד ערריכ־
טען, דיאווילדען טהיערע
ווערדע איך פערבאַננען אויס
דעם לאַנדע, דאַמיט יענע זי־
כער וואָהנען אין דער וויסטע,
אונד רוהען קעננען אין דען
וועלדערן. (כו) איהנען אונד
דען אומגעגענדען מיינעם הי־
געלס פערלייהע איך וועגען,
דען רעגען לאַססע איך צו זיינער צייט זיך ערגיעסען, דאַס עס איין זעגענרייכער רעגען
זייא. (כז) דער בוים דעם פעלדעס גיבט דאַן זיינע פרוכט, אונד דיא ערדע גיבט איהרע
גע־

ר ש " י

(כג) עבדי דוד. מלך מזרעו: (כה) וישנו ביערים. ת"י ויתעתקון במורשא. יש לפותרו בל' שינה:
(כו) ונתתי אותם וסביבות גבעתי. תהא נתינת' בברכה. ונתתי כמו והשבתי:

ב א ו ר

ינגחו ויהדפו ברגליהן כל הקרב אליהן. (כה) במדבר, מדבר כנוי לכברת ארץ שממה וחרבה אשר לא תצליח לכל, ופעמים יש בתוכו מקום מרעה ושמן (חָמזען), ונקרא ג"כ מדבר על אשר סביב לו הארץ החרבה, ופעמים יפול השם על הארץ לא זרועה ופעמים על הארץ המרעה, כמו פה, וכמו וינהג את הצאן אחר המדבר (שמות ג' א'). וישני ביערים, ת"י ויתעתקון, ויש לפותרו בלשון שינה, וכן פירש רד"ק וכן תרגמו השבעים, ועל פיהם תרגמתי. (כו) ונתתי אותם, נראה בדעת רד"ק שהוא ע"ד והיה ברכה (בראשית י"ב ב'). גבעתי, ת"י לבית מקדשי

והפירוש

עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי
יְהוָה בְּשִׁבְרִי אֶת־מֹטוֹת עֻלָּם
וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם׃
(כח) וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם וְחַיַּת
הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח
וְאֵין מַחֲרִיד׃ (כט) וַהֲקִמֹתִי לָהֶם
מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד אֲסֻפֵי
רָעָב בָּאָרֶץ וְלֹא־יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת
הַגּוֹיִם׃ (ל) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה עַמִּי בֵּית
יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ (לא) וְאַתֵּן
צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם
אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃
לה (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ
עַל־הַר שֵׂעִיר וְהִנָּבֵא עָלָיו׃
(ג) וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ הַר־שֵׂעִיר וְנָטִיתִי

ידי

געוואָכסע, רוהיג זאָללען זיא
אין איהרעם לאַנדע וואָהנען,
אונד זאָללען ערקעננען, דאַס
איך דער עווינע בין, ווען איך
דיא שטאַנגען איהרעם יאָכעס
צערברעכע, אונד זיא ענט-
רייסע אוים דער האַנד דערער
דיא זיא דינסטבאַר מאַכטען.
(כח) זיא זאָללען ניכט מעהר
דען פֿעלקערן צור בייטע ווער-
דען, דאַז געווילד דעם פֿעל-
דעס זאָלל זיא ניכט מעהר
פֿערצעהרען, זיכער זאָללען
זיא וואָהנען, אונד ניעמאַנד
זאָלל זיא בעאונרוהיגען,
(כט) איינע רוהמפֿאָללע
פפֿלאַנצונג לאַס איך איהנען
ערשטעהען, זיא זאָללען ניכט
מעהר פֿאָם הונגער אויפֿגע-
ריעבען ווערדען אים לאַנדע,
אונד דיא שמאַך דער פֿעלקער
ניכט מעהר טראַגען. (ל) זאָ
ווערדען זיא ערקעננען, דאַס
איך דער עווינע איהר גאָטט
מיט איהנען בין, דאַס זיא
דאַז הויז ישראל מיין פֿאָלק
זינד, שפריכט דער העררר,
דער עווינע. (לא) איהר
ערדענזאָהנע! זייד מיינע שאַ-
פֿע, זייד דיא שאַפֿע מיינער
ווײדע, אונד איך בין אייער גאָטט, שפריכט דער העררר, דער עווינע.
לה (א) דעם עווינען וואָרט וואַרד מיר וויא פֿאָלגט: (ב) ערדענזאָהן! ווענדע דיין
אַנגעזיכט געגען דאַז געבירגע שעיר אונד וויַיזזאַגע איבער דאַסזעלבע. (ג) פֿערקינדע
איהם, זאָ שפריכט דער העררר, דער אַללמעכטיגע: איך פֿערהענגע איבער דיך געבירגע

שעיר

רש"י

(כט) מטע לשם. קיום שיהא לשם עולם: אספי רעב. טמוני רעב מחמת בושת רעבון ועוני:
(לא) אדם אתם. אינכם כבהמה בעיני:

באור

והפירוש הזה אינו רחוק. (כט) אספו רעב, כמו מתי רעב ונכר מלאנו אסוף לשון מיתה
כמו ויגוע ויאסף אל עמיו (שם מ"ט ל"ג). כלימת הגוים, הכלימה אשר בה הגוים מכלימים
אותם. (לא) אדם, תרגמתי לפי פירש"י, גם יתכן שהוא מוסב על הנביא ותחסר מלת בן,
והפסוק הזה דרך כללי, וכוללים דברי ה' אל הנביא אשר בם סיים הפרשה.

ידי עליך ונתתיך שממה
ומשמה: (ד) עריך חרבה אשים
ואתה שממה תהיה וידעת כי־
אני יהוה: (ה) יען היות לך איבת
עולם ותגר את־בני־ישראל על־
ידי־חרב בעת אידם בעת עון קץ:
(ו) לכן חי־אני נאם אדני יהוה
כי־לדם אעשך ודם ירדפך אם־
לא דם שנאת ודם ירדפך:
(ז) ונתתי את־הר שעיר לשממה
ושממה והכרתי ממנו עבר ושב:
(ח) ומלאתי את־הריו חלליו
גבעותיך וגיאותיך וכל־אפיקיך
חללי־חרב יפלו בהם: (ט) שממות
עולם אתנך ועריך לא תישבנה

תשובנה קרי וידעתם

שעיר, ווענדע מיינע מאַכט
געגען דיך, אונד מאַכע דיך
אֶרע אונד וויסטע. (ד) דיינע
שטאֶדטע פערוואַנדלע איך
אין רואינען, צור איינאֶרע
זאָללסט דוא ווערדען, אונד
זאָללסט ערפאַהרען דאַס איך
דער עוויגע בין. (ה) וויל דוא
עוויגע פיינדשאַפט העגסט,
אונד דיא קינדער ישראל דעם
שווערדטע איבערליעפער־
טעסט, אין יענער צייט איה־
רעס אונגליקס, אַלס דיא
מיססעטהאַט דיא גרענצע ער־
רייכטע. (ו) דאַרום בייא מיי־
נעם לעבען! שפריכט דער
העררר, דער עוויגע, דיין בלוט
וויל איך פליסען לאַססען,
בלוט זאָלל דיך פערפאָלגען;
וויל דוא בלוט ניכט שייע־
טעסט זאָלל בלוט דיך נון
פערפאָלגען. (ז) איינזאַם
אונד אֶדע לאַס איך דאַזגע־
בירגע ש ע י ר ווערדען, הינ־
וועגטילגען ווערדע איך דאַ־
רויס יעדען וואַנדערער, (ח) זיי־
נע בערגע פיללע איך מיט לייכען, אין דיינען היגעלן, אין דיינען טהאֶלערן, אונד אַן אַל־
לען דיינען קוועללען ווערדען שווערדטערשלאַגענע פאַללען, (ט) צור עוויגען איינאֶרע
ווערדע איך דיך מאַכען, דיינע שטאֶדטע זאָללען ניע מעהר בעוואָהנט ווערדען,
איהר

רש"י

לה (ה) ותגר. ותשפך כמו והגרתי לגי אבניה (מיכ' א') שהיו מסגירין אותם לאויביהם
כשהיו בורחים דרך ארצם וזו היא שאמר (עובדי' א') אל תעמוד על הפרק: בעת
אידם. כשמסרתים ביד אויב: בעת עון קץ. כשנגמר קץ עונם ונתמלא' סאתם: (ו) לדם
אעשך. נופל בחרב: דם שנאת. בזית את הבכורה שעבודתי היתה מסורה להם ושנאת להיות מלכלך
עצמך בדם קרבן עבודתי ולכלוך דם הרוגים ירדפך. וי"א דם מילה שנאת. וי"א רוצחים אתה ירא כאשר
כל אדם ורוצחים ירדפוך, וי"א דם שנאת אחיך שהוא בשרך ודמך: (ט) ועריך לא תשובנה.
לא

באור

לה (ה) ותגר, פירש"י כמו והגרתי לגי אבניה (מיכה א' ו') שהיו מסגירין אותם לאויביהם:
(ה) בעת עון קץ, כשנגמר קץ עונם ונתמלא סאתם (רש"י), ולפ"ז מתורגם אשכנזית:
(ו) אם לא, מוסב על השבועה, וידוע כי ענין אם לא אחר שבועה כמו כן יהיה: דם
שנאת, ענינו בערך אשר שנאת לשפוך דם, בערך הזה גם ירדפך דם, והוא מדה כנגד מדה.
שני

וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (י) יַעַן
אֲמָרְךָ אֶת־שְׁנֵי הַגּוֹיִם וְאֶת־שְׁתֵּי
הָאֲרָצוֹת לִי תִהְיֶינָה וִירַשְׁנוּהָ
וַיהוָה שָׁם הָיָה׃ (יא) לָכֵן חַי־
אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וְעָשִׂיתִי
כְּאַפְּךָ וּכְקִנְאָתְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָה
מִשִּׂנְאָתֶיךָ בָּם וְנוֹדַעְתִּי בָם
כַּאֲשֶׁר אֶשְׁפְּטֶךָ׃ (יב) וְיָדַעְתָּ כִּי
אֲנִי יְהוָה שָׁמַעְתִּי ׀ אֶת־כָּל־
נָאָצוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל־הָרֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר ׀ שְׁמֵמָה לָנוּ נִתְּנוּ
לְאָכְלָה׃ (יג) וַתַּגְדִּילוּ עָלַי בְּפִיכֶם
וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם אֲנִי
שָׁמָעְתִּי׃ (יד) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
כִּשְׂמֹחַ כָּל־הָאָרֶץ שְׁמָמָה אֶעֱשֶׂה־

שממו קרי. לך

איהר זאָללט עס איננע ווער־
דען, דאַס איך דער עווינע
בין. (י) ווייל דוא זאַגטעסט,
דיא ביידען פֿעלקער אונד דיא
ביידען לאַנדער ווערדען מיר
צו טהייל, וויר ווערדען זיא
בעזיטצען, וואָ דער עווינע
דאָרט רעזידירטע, (יא) דאַ־
רום שפּריכט דער הערר, דער
עווינע: בייא מיינעם לעבען!
איך פֿערפֿאַהרע מיט דיר נאַך
דיינעם צאָרן אונד נאַך
דיינעם אייפֿער, וויא דוא
אויס האַס נעגען זיא מיט איה־
נען פֿערפֿוהרעסט, דאַמיט
איך ערקאַננט ווערדע אונטער
איהנען, ווען איך דיך ריכטע.
(יב) דוא זאָללסט עס ערקענ־
נען, דאַס איך דער עווינע
פֿערנאָממען האַבע אַללע דיי־
נע שמעהוננען, דיא דוא גע־
גען דיא בערגע ישראלים
אויסגעשפּראָכען, אַלס דוא
זאַגטעסט: פֿעראֶדעט זינד
זיא, יעטצט זינד זיא אונז גע־
געבען צום פֿערצעהרען. —
(יג) אַלס איהר איבער מיך מיט אייערעם מונדע אייך איבערהאָבעט, טראָטציגע רעדען
געגען מיך פֿיהרטעט, האַבע איך עס פֿערנאָממען. (יד) זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַלל־
מעכטיגע: זאָ וויא דיא פֿריידע וואַר אין דיינעם גאַנצען לאַנדע, עבען זאָ ברינגע איך

ר ש"י

לך כמו שאמרתי למצרים (לעיל כ"ט) ושבתי את שבות מצרים. ושבתי את שבות בני עמון (ירמיה מ"ט) וזו היא שאמר (מלאכי א') ואת עשו שנאתי ואתן את הריו שממה שעתידי' לשוממות עולם: (י) שני הגוים. ישראל ויהודה. ומדרש אגדה רבי תנחומא דורשו כלפי שהלך עשו אל ישמעאל להתחתן בו להשיאו שיעורר על יצחק על ירושת אברהם ויהרוג ישמעאל את יצחק ואהיה אני גואל הדם ואהרוג את ישמעאל וזהו יקרבו ימי אבל אבי ואירש אני את יצחק ואת ישמעאל (בראשית כ"ז): וה' שם היה. וידע את מחשבותיך: (יא) ועשיתי כאפך. כאותו האף שעשית לישראל אעשה לך: ונודעתי בם. כאשר אשפטך אז יכירו את גבורתי: (יג) והעתרתם. הרבית' וכן ועתר ענן הקטרת (לעיל ח') ל' עושר: (יד) כשמוח כל הארץ. כשאטול אני את מלכותי כי או תשמח הארץ כענין שנאמר ה' מלך תגל הארץ (תהלים צ"ז) אז שממה אעשה לך:

ב א ו ר

(י) שני הגוים, יהודה וארץ ישראל (המפרשים). וה' שם היה, איך מלאת את לבך לאמר לי תהיינה, אחרי אשר ידעת כי ה' בחרם לשכן שמו שם. (יג) והעתרתם, לשון עושר, וכן ועתר ענן הקטרת עולה (לעיל ח' י"א) (רש"י), וראה את באורנו שם.

לָךְ׃ (טו) כְּשִׂמְחָתְךָ לְנַחֲלַת בֵּית־
יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־שָׁמֵמָה כֵּן אֶעֱשֶׂה־
לָּךְ שְׁמָמָה תִהְיֶה הַר־שֵׂעִיר וְכָל־
אֱדוֹם כֻּלָּהּ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

לו (א) וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא אֶל־
הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ הָרֵי
יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃ (ב) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן אָמַר הָאוֹיֵב
עֲלֵיכֶם הֶאָח וּבָמוֹת עוֹלָם
לְמוֹרָשָׁה הָיְתָה לָּנוּ׃ (ג) לָכֵן
הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה יַעַן בְּיַעַן שַׁמּוֹת וְשָׁאֹף
אֶתְכֶם מִסָּבִיב לִהְיוֹתְכֶם מוֹרָשָׁה
לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם וַתֵּעֲלוּ עַל־שְׂפַת
לָשׁוֹן וְדִבַּת־עָם׃ (ד) לָכֵן הָרֵי
יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהֹוִה
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה לֶהָרִים

ולגבעות

פֿערוויסטונג איבער דיך. (טו) זאָ וויא דוא דיך פֿרייעטעסט איבער דאַז ערבטהייל דער קינדער ישראל, וויל עס פֿערוויסטעט ווארדע, עבען זאָ וולל איך דיך געבירגע שעיר פֿערוויסטען; דוא אונד דאַז גאַנצע לאַנד אדום זאָללט איהר צור איינאָֿדע ווערדען, דאַמיט זיא עס ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין.

לו (א) ווייזזאַגע דוא ערדענזאָהן, אויף דיא בערגע ישראל'ס, אונד שפרעכע אַלזאָ: איהר בערגע ישראל'ס הערעט דעס עוויגען וואָרט. (ב) זאָ שפריכט דער העררר, דער אַללמעכטיגע: וויל דער פֿיינד איבער אייך אויסריעף: טריומף! יענע איראַלטען האֲהען זינד יעצט אינז צום בעזיטצע צוגעפֿאַללען. (ג) דאַרום ווייזזאַגע אונד פֿערקינדע, אַלזאָ שפריכט דער עוויגע דער אַללמעכטיגע: דאַרום וויל פֿערהעערונג אונד פֿערניכטונג אייך אומגיבט, דאַס איהר דען איבריגען פֿעלקערן צום בעזיטצע ווערדעט, אונד וויל איהר יעדעם מונדע צום גערעדע, אונד דען פֿאָלקרן צור שמאָהונג געוואָרדען זייד; (ד) זאָ הערעט דען, איהר בערגע ישראל'ס, דען אויםשפרוך דעם העררן דעס עוויגען; זאָ שפריכט דער העררר דער אַללמעכטיגע: צו דען בערגען, צו דען

רש"י

לו (ב) האח. שמחה: ובמות עולם. א"י שהוא גובהו ונויו של עולם: (ג) שמות ושאוף אתכם מסביב. שכיניכם היו משתוממים ותוהין לשתוק ולראות בסוף מורבנכם שואפים ותואבים ומצפים להיותכם מורשה לשארית הגוים: ותעלו על שפת לשון. ועכשיו בחורבנכם הכל מדברים ומדובנים (ס"א ומתחכים) בכם לאמר האח הרי שממו: ודבת עם.

באור

לו (ב) ובמות עולם, במות שהיו מעולם. (ג) יען ביען, ענין הפסוק כתרגום יונתן וחלף דחשיבו לאחרבא ולאתלאה יתכון מסחור סחור וגו'. שמות, מקור במשקל השכח חנות אל (תהלים ע"ז י'). ותעלו, שהיו ישראל מעלים על שפם והיו דבת עם ועם (רד"ק). לשארית הגוים, קרא הגוים אשר סביבות ארץ ישראל שארית בערך אל ישראל אשר נכרת

ולגבעות לאפיקים ולגאיות
ולחרבות השממות ולערים
הנעזבות אשר היו לבז וללעג
לשארית הגוים אשר מסביב׃
(ה) לכן כה־אמר אדני יהוה אם־
לא באש קנאתי דברתי על־
שארית הגוים ועל־אדום כלא
אשר נתנו־את־ארצי׀ להם ה׳
למורשה בשמחת כל־לבב
בשאט נפש למען מגרשה לבז׃
(ו) לכן הנבא על־אדמת ישראל
ואמרת להרים ולגבעות ע׳
לאפיקים ולגאיות כה־אמר׀
אדני יהוה הנני בקנאתי ובחמתי
דברתי יען כלמת גוים נשאתם׃
(ז) לכן כה אמר אדני יהוה אני
נשאתי את־ידי אם־לא הגוים
אשר לכם מסביב המה כלמתם

כל״ל ישאו

היגעלן, צו דען פלורען, אונד דען טהאֶלערן, זאָ וויא צו דען פעראֶדעטען רואינען אונד צו דען פערלאַססענען שטערטען, דיא דען איברי־גען פאֶלקערן רונד אומהער צום רויבע אונד צום האָהנע ווארדען: (ה) פירוואַהר! זאָ שפריכט דער הערר דער עווינע, אין מיינעם פייער־אייפער האַבע איך עס אויס־געשפראָכען, איבער דען רעסט דער פאֶלקער אונד איבר גאַנץ ארום, דיא מיין לאַנד פאַלל הערצענספריידע אונד פאַלל איננערן האָהנעס זיך צום בעזיצע צואייגנע־טען, אונד דיא דאַרויס פער־טריעבענען אויסבייטעטען. (ו) זאָ ווייזזאַגע דען איבער דאַז לאַנד ישראלים, פערקינ־דע דען בערגען אונד דען היגעלן, דען פלורען אונד דען טהאֶלערן, זאָ שפריכט דער הערר דער אַללמעכ־טיגע: איך האַבע אין מיי־נעם אייפער אונד אין מיי־נעם צאָרנע דאַז אורטהייל אויסגעשפראָכען, וויל דיא שמאַך דער פאֶלקער איהר געטראַגען, (ז) דאַרום שפריכט דער הערר, דער עווינע: איך האַבע (בעטהייערנד) מיינע האַנד אויפגעהאָ־בען דאַס דיא פעלקער דיא אייך אומגעבען; זיא זעלבסט זאָללען טראַגען איהרע שמאַך

רש״י

פאר״למנ״ט בלע״ז: (ה) למען מגרשה לבז. לפי שראו גירושה לבז שהוטלה לביזה: לשכלם

באור

עתה מהיות עם. (ה) למען מגרשה לבז, שם במקום מקור ולמסע את המחנות (במדבר י׳ ב׳) כאלו אמר לגרוש אותה ולהיותה לבז, וכן תרגם יונתן, בדיל לתרכותה לבזה (הנ״ל). כי

יִשָּׂאוּ׃ (ח) וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל
עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפֶרְיְכֶם תִּשְׂאוּ
לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קֵרְבוּ לָבוֹא׃
(ט) כִּי הִנְנִי אֲלֵיכֶם וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם
וְנֶעֱבַדְתֶּם וְנִזְרַעְתֶּם׃ (י) וְהִרְבֵּיתִי
עֲלֵיכֶם אָדָם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
כֻּלֹּה וְנֹשְׁבוּ הֶעָרִים וְהֶחֳרָבוֹת
תִּבָּנֶינָה׃ (יא) וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם
אָדָם וּבְהֵמָה וְרָבוּ וּפָרוּ וְהוֹשַׁבְתִּי
אֶתְכֶם כְּקַדְמוֹתֵיכֶם וְהֵטִבֹתִי
מֵרִאשֹׁתֵיכֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָֹה׃ (יב) וְהוֹלַכְתִּי עֲלֵיכֶם אָדָם
אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִירֵשׁוּךָ וְהָיִיתָ
לָהֶם לְנַחֲלָה וְלֹא־תוֹסִף עוֹד
לְשַׁכְּלָם׃ (יג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
יַעַן אֹמְרִים לָכֶם אֹכֶלֶת אָדָם אָתְּי
וּמְשַׁכֶּלֶת גּוֹיַךְ הָיִית׃ (יד) לָכֵן
אָדָם לֹא־תֹאכְלִי עוֹד וְגוֹיַךְ לֹא
תְכַשְּׁלִי־עוֹד נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

את קרי. גוייך קרי. וגוייך קרי. תשכלי קרי ולא

תרגום אשכנזי

שמאַך. (ח) איהר אַבער בערגע ישראל'ס, ווערדעט טרייבען אייערע צווייגען, ווערדעט טראַגען אייערע פֿריכטע מיינעם פֿאָלקע ישראל דאַז באַלד הערנאַנאַהעט. (ט) דען נון בין איך ווידער פֿיר אייך, אונד ווענדע מיך צו אייך, דאַמיט איהר ווידער בעאַרבייטעט אונד בעזאֶעט ווערדעט. (י) איך לאַססע ווידער אויף אייך דיא מענשען פֿערמעהרען, אום דעם גאַנצען הויזע ישראל; דיא שטאֶדטע זאָללען ווידער בעוואָהנט, אונד דיא רואינען ווידער אויפֿגעבויעט ווערדען. (יא) איך ווערדע ווידער אויף אייך מענשען אונד פֿיעה פֿערמעהרען, זיא ווערדען זיך פֿערמעהרען אונד ווערדען פֿרוכטבאַר זיין, איך ווערדע אייך ווידער בעוואָהנט מאַכען וויא עהעמאַהלס אונד אייך מעהר וואָהלטהאַטען ערצייגען, אַלס פֿריהער, איהר זאָללט עס ערקעננען דאַס איך דער עוויגע בין. (יב) איך ווערדע ווידער מענשען אויף אייך וואַנדעלן לאַססען, מיין פֿאָלק ישראל זאָל דיך (רחז ותנר) בעזיטצען, אונד דוא זאָללסט איהנען אַלס ערבטהייל געהערען, דאַן ווירסט דוא זיא ניכט מעהר ענטפֿעלקערן. (יג) פֿערנער שפריכט דער הערר דער עוויגע אַלזאָ: וויל מאַן פֿאָן אייך (בערגען) זאַגט, איהר פֿערניכטעט דיא מענשען, זייד דיא ווירגער דער אייגענען בעפֿעלקערונג; (יד) זאָללט איהר פֿערנער ניכט מעהר דיא מענשען פֿערניכטען, ניכט מעהר דיא ווירגער דער אייגענען בעפֿעלקערונג זיין, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. (טו) איך וויל

רש"י

(יב) לשכלם. לגרש יושביך מקרבך הוא קרוי שכול: (יג) אוכלת אדם את. למוליאי האָרץ הזאת להמית

באור

(ח) כי קרבו לבא, בני ישראל. (יא) מראשתיכם, ירבה להטיב לכם מבראשונה. (יג) אבלת,

(טו) וְלֹא־אַשְׁמִיעַ אֵלַיִךְ עוֹד כְּלִמַּת
הַגּוֹיִם וְחֶרְפַּת עַמִּים לֹא תִשְׂאִי־
עוֹד וְגוֹיַיִךְ לֹא־תַכְשִׁלִי עוֹד נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (טז) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ (יז) בֶּן־אָדָם בֵּית
יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם
וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם
כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם
לְפָנָי׃ (יח) וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם
עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ
וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ׃ (יט) וָאָפִיץ
אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת
כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים׃
(כ) וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ
שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר
לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ
יָצָאוּ׃ (כא) וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי

וגוייך קרי   אשר

ווילל דען האָהן דער פֿאֶלקער
דיך ניכֿט מעהר העֶרען לאַס־
סען, דיא שמאך דער נאציאָ־
נען זאָללסט דוא ניכֿט מעהר
טראגען, אונד דיינע פֿאֶלקער
ניכֿט מעהר אויפֿרייבען,
שפריכֿט דער העררר, דער עווי־
גע. (טז) אויך וואַרד מיר דעם
עווינען וואָרט, וויא פֿאָלגט:
(יז) ערדענזאָהן! אַלס דאז
הויז ישראל נאָך אין זיינעם
לאַנדע וואָהנטע, אונד דאַס־
זעלבע דורך זיינען וואַנדעל,
אינד דורך זיינע טהאַטען פֿער־
אינרייניגטע, ערשיען איהר
וואַנדעל פֿאָר מיר וויא דיא
אונרייניגקייט דער אַבגעזאָנ־
דערטען. (יח) דאַ שיטטעטע
איך מיינען גרים איבער זיא
אוים, וועגען דעם בלוטעם דאַז
זיא אים לאַנדע פֿערגאָססען,
אונד וויל זיא מיט איהרען
געטצען עס פֿעראונרייניגטען.
(יט) איך צערשטרייעטע זיא
אונטער דיא פֿעלקער, פֿער־
איינצעלטע זיא אין דיא לאֶנ־
דער, אונד ריכֿטעטע זיא נאַך
איהרעם וואַנדעל, נאַך איה־
רען טהאַטען. (כ) אַלס זיא אונטער דיא פֿעלקער קאַמען, אונטער וועלכֿע זיא איינוואַנ־
דערטען, ווארדע מיין היילינער נאַמע ענטווירדינעט, אינדעם מאַן פֿאָן איהנען שפראַך:
דאַז פֿאָלק גאָטטעס איזט דיעס, אונד דאָך מוסטען זיא אוים זיינעם לאַנדע הערויס
ציעהען. (כא) דאַרום ווילל איך מיך ערבאַרמען, אום מיינעם הייליגען נאַמענם וויללען דער
דורך

רש"י

את יושביה האמוריי' כלו בה והיהודים כלו בה: (יז) בן אדם בית ישראל יושבים וגו' כטומאת הנדה. המשילה הכתוב לנדה שבעל' מצפ' מתי תטהר ותאב לשוב אליה: (כ) ויבוא. לפי שאמר בית ישראל בראש הפרשה קרא כל הפרשה בלשון יחיד. ומדרש אגדה הקב"ה בא עמהם בגולה ומטה אוזן מה היו אומרים השבאים הרי אלו עם ה' ולא היה לו יכלת להציל' במדרש איכה רבתי: ויחללו את שם קדשי. השפילו את כבודי ומהו החילול באמור אויביהם עליהם

באור

מוסב על ההרים כי גרו שם חית רעות כאשר נכתב בספר מ"ב (י"ז כ"ה).

אשר חללהו בית ישראל בגוים
אשר־באו שמה: (כב) לכן אמר
לבית־ישראל כה אמר אדני
יהוה לא למענכם אני עשה בית
ישראל כי אם־לשם־קדשי אשר
חללתם בגוים אשר־באתם שם:
(כג) וקדשתי את־שמי הגדול
המחלל בגוים אשר חללתם
בתוכם וידעו הגוים כי־אני יהוה
נאם אדני יהוה בהקדשי בכם
לעיניהם: (כד) ולקחתי אתכם
מן־הגוים וקבצתי אתכם מכל־
הארצות והבאתי אתכם אל־
אדמתכם: (כה) וזרקתי עליכם
מים טהורים וטהרתם מכל
טמאותיכם ומכל־גלוליכם
אטהר אתכם: (כו) ונתתי לכם
לב חדש ורוח חדשה אתן
בקרבכם והסרתי את־לב האבן
מבשרכם ונתתי לכם לב בשר:
(כז) ואת־רוחי אתן בקרבכם

ועשיתי

דורך דאז הויז ישראל ענטווירדינעט ווארדע, בייא דען פעלקערן, וואהין זיא קאמען. (כב) זאגע אלזא דעם הויזע ישראל, זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: ניכט אייערטוועגען, הויז ישראל! טהוע איך עס, זאנדערן מיינעם הייליגען נאמענס וועגען, דען איהר ענטווירדינעט האבט בייא דען פעלקערן וואהין איהר געקאממען זייד. (כג) איך הייליגע וויעדער מיינען גראסען בייא דען פעלקרן ענטווירדיגטען נאמען, דען איהר אונטער איהנען ענטווירדיגעט האבט; דאמיט דיא פעלקער ערקעננען, דאס איך דער עוויגע בין, שפריכט דער הערר, דער עוויגע, ווען איך פאר איהרען אויגען דורך אייך געהייליגט ווערדע. (כד) איך נעהמע אייך צוריק אויס דען פעלקערן, זאממלע אייך איין אויס אללען לאנדערן, אונד ברינגע אייך אין אייער לאנד. (כה) איך בעשפרענגע אייך מיט ריינינגסוואססער, דאס איהר ריין ווערדעט, פאן אללען אייערן אונרייניגקייטען, אונד פאן אללען אייערן נאטצענזינדערן רייניגע איך אייך. (כו) דאן געבע איך אייך איין נייעס הערץ, לאססע איינען נייען גייסט אין אייך וואלטען, נעהמע דאז שטיינערנע (אונפפינגזאמע) הערץ אויס אייערעם איננערן הינוועג, אונד געבע אייך דא פיר איין פליישליכעס (ביעגזאמעס) הערץ. (כז) מיינען גייסט לאססע איך וואלטען אין אייך,

אונד

רש"י

עם ה' אלה ומארצו יצאו ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו: (כב) לא למענכם אני עושה. התשועה שאושיעכם: (כג) וקדשתי את שמי. ומה הוא הקידוש ולקחתי אתכם מן הגוים: (כה) מים טהורים. אכפר עליכם ואעביר טומאותיכם בהזיית מי חטאת המעבירין טומאת המת: (כו) לב חדש. יצר שנתחדש לטובה:

וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ
וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃
(כח) וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ (כט) וְהוֹשַׁעְתִּי
אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי
אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן
עֲלֵיכֶם רָעָב׃ (ל) וְהִרְבֵּיתִי אֶת־
פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן
אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב
בַּגּוֹיִם׃ (לא) וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם
הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־
טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל
עֲוֺנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ (לב) לֹא
לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ
מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (לג) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּיוֹם טַהֲרִי
אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֺנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי
אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃
(לד) וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת
אשר

אונר מאַכֿע, דאַס איהר אין
מיינען געזעטצן וואַנדעלט,
מיינע רעכֿטע בעאָבאַכֿטעט
אונד זיא אויסאיבט. (כח) איהר
וואָהנעט דאַן אין דעם לאַנדע,
וועלכֿעס איך אייערן עלטערן
געגעבען, זייד מיין פֿאָלק אונד
איך בין אייער גאָטט. (כט) איך
בעפֿרייע אייך דאַן פֿאָן אַללער
איירער אונריינהייט, רופֿע דאַז
קאָרן הערפֿאָר דאַס עס זיך
פֿערמעהרע, אונד פֿערהעננע
ניכֿט מעהר הונגערסנאָטה איי-
בער אייך. (ל) דיא פֿרוכֿט דעס
ביימעס פֿרמעהרע איך, אונד
אויך דיא פֿרוכֿט דעס פֿעלדעס,
דאַמיט איהר ניכֿט מעהר דיא
שמאַך דער הונגערסנאָטה ליי-
דעט אונטער דען פֿעלקערן.
(לא) דאַן ווערדעט איהר צוריק-
דענקען אויף אייערן בעזען
וואַנדעל, אונד אויף אייערע
שלעכֿטען טהאַטען, אונד אייך
זעלבסט פֿעראַבשייען וועגען
אייערער פֿערברעכֿן אונד איי-
ערער גרייעלטהאַטען. (לב) אַ-
בער ניכֿט אייערטוועגען טהוע
איך עס, שפריכֿט דער הערר,
דער עוויגע, דיעס זאָלל אייך
בעקאַננט ווערדען, שאָמעט
אייך! אונד פֿיהלעט אייערע
שמאַך, הויז ישראל! אָב איי-
רעם וואַנדעלם. (לג) פֿער-
נער שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע אַלזאָ: ווען איך פֿאָן אַללען אייערן מיסעטהאַטען
איך ריינינגע, ווערדע איך דיא שטאֶדטע ווידער בעוואָהנט מאַכֿען, אונד דיא רואינען ווער-
דען ווידער אויפֿגעבויעט. (לד) דער פֿעראֶדעטע באָדען ווירד ווידער בעאַרבייטעט
דער

ר ש״י

(לא) ונקוטותם בפניכם. דמויי״ר בלע״ז תמהו בעצמיכם בנזכר׳ על הגמול כרע אשר גמלתם לפני, ואני גומל לכם טובה: (לד) והארץ הנשמה תעבד. הא ן אשר היתה שממה

אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־
עוֹבֵר׃ (לה) וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ
הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים
הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת
בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃ (לו) וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי׀ אֲנִי
יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי
הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃
(לז) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת
אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת
לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃
(לח) כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַםִ
בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים
הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ
כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

לז (א) הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה
וַיּוֹצִאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה

הר' בצרי ויניחני

דער פֿריהער וויסטע וואר. דעם אויגע איינעס יעדען פֿאָראיבערגעהענדען; (לה) דאַן ווערדען זיא זאַגען: דיעזעס פֿאָרמאַהלס וויסטע לאַנד. איזט נעו אָרדען וויא דער גאַרטען עדן, דיא פֿערפֿאַללענען, פֿעראֶדעטען אונד פֿערהעערטען שטעדטע ווערדען אַלס פֿעסטונגען בעוואָהנט; (לו) אונד דאַן ווערדען ערקעננען דיא פֿעלקער, דיא נאָך אום אייך הער בליעבען, דאַס איך דער עוויגע, דאַז ניעדערגעריססענע אויפֿגעבויעט, אונד דאַז פֿעראֶדעטע וויעדער בעפֿלאַנצט האַבע; איך דער עוויגע האַבע עס בעשלאָססען אונד פֿאָללפֿיהרע עס. — (לז) פֿערנער שפריכט דער הערר, דער עוויגע: אויך דאַרין ווערדע איך מיך נאָך פֿאָם הויזע ישראל ערביטטען לאַססען, אום איהנען צו ווילפֿאַהרען — . איך וויל זיא פֿערמעהרען, זאָוואָהל מענשען אַלס פֿיעה. (לח) וויא דיא העערדען צו היליגען אָפּפֿערן, וויא דיא העערדען צו ירושלים אַן זיינען פֿעסטטאַגען, זאָללען דיא וויסטען וואָהנשטאָטטע ויעדער פֿאָלל ווערדען מיט מענשען אונד פֿיעה, דאַן ווירד מאַן ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין.

לז (א) דיא האַנד דעס העררן וואַלטעטע איבער מיך, פֿיהרטע אים געטטליכען גיי־

רש״י

עד הנה תהיה נעבדת ונזרעת. (לה) היתה כגן עדן. עכשיו נהפכה להיות כגן עדן: והערים החרבות. זה ימים רבים עכשיו בצורות ישבו: (לז) אדרש לבית ישראל. אתפתה להם כתפלתם בדורשם אותי על זאת: ארבה אותם. אדם כצאן לרוב: (לח) כצאן קדשים. שהיה בא לירושלים במועדי פסחים. לשון אחר כתרגומו אסגינון כאנשא ואצלחינון כבעירא כלומר שלא יהיו עונותיה' נזכרים עליהם:

לז (א) היתה עלי יד ה' ויוציאני ברוח ה' וגו'. יד ה' כל יד ה' שבנבואה לשון

באור

(לז) כצאן אדם, ארבה בני אדם כצאן, ותחסר כ"ף הדמיון, ארבה כצאן כאדם, על דרך כעמי כעמך כסוסי כסוסך (מ"א כ"ב ד'), ואמר כאן, כי בימים ההם עדריהם היו עשרם. (לח) צאן אדם, כצאן ואדם:

וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא
מְלֵאָה עֲצָמוֹת: (ב) וְהֶעֱבִירַנִי
עֲלֵיהֶם סָבִיב ׀ סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת
מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה
יְבֵשׁוֹת מְאֹד: (ג) וַיֹּאמֶר אֵלַי
בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת
הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אַתָּה
יָדָעְתָּ: (ד) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא
עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ
דְּבַר־יְהֹוָה: (ה) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי
מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם:
(ו) וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי
עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם
עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם

וידעתם

סטע מיך היניס אונד ליס מיך
רוהען אין איינעם טהאלע דאז
פאלל וואר פאן געבײנען.
(ב) דארט פיהרטע ער מיך אום
זיא הערום, דא לאגען זעהר
פיעלע איבער דעם טהאלע הין,
אונדווארען זעהר דיררע.
(ג) ער שפראך צו מיר: ערדענ=
זאהן! קעננען דיזע געביינע
וויעדער אויפלעבען? ——
אונד איך ערוויעדערטע: א מיין
העררר! א עווינער! דאז וייסט
נור דוא אלליין. (ד) דאן שפראך
ער צו מיר: וויזזאגע איבר
דיזע געביינע, אונד פערקינ=
דע איהנען: איהר דיררען גע=
ביינע! הערעט דען אוסשפרוך
דעם עוויגען. (ה) זא שפריכט
דער העררר, דער אללמעכטי=
גע צו דיזען געביינען: — זע=
העט! איך ברינגע לעבענס=
גייסט אין איך, דאס איהר
וויעדער אויפלעבעט. (ו) איך
געבע איך אדערן, לאססע
פלייש וואכסען איבער איך,
איבערציעהע איך מיט איינער
הויט, אונד לעגע לעבענסגייסט אין איך, דאס איהר וויעדער אויפלעבעט אונד ער=
קענ=

ר ש " י

נפייה הוא שהיתה הרוח כופה אותו לילך כמשתגע אל מקום שהרוח חפץ: והיא
מלאה עצמות. רבותינו אמרו שהיו משבט אפרים שיצאו ממצרים לפני הקץ והרגום אנשי
גת הנולדים בארץ כמ"ש בד"ה: (ב) והעבירני עליהם סביב. לנקעה ולא הכניסו לתוכה לפי
שהיה כהן: (ג) התחיינה. הנראה בעיניך שיוכלו לחיות: (ו) ונתתי עליכם גידים וגו'.
ובספר איוב הוא אומר עור ובשר תלבישני תחילה ואח"כ ובעצמות וגידים תסוככני אלא למה
היו אלו דומים לאדם שפושט וחוזר ולובש שמה שפשט אחרון לובש ראשון אבל בתחלת בריית
הוולד עור ובשר תחלה ואח"כ עצמות וגידים: וקרמתי. לשון קרום איקרוטייאר"יא בלע"ז:
ויהי

באור

לז (א) מלאה עצמות, ת"י גרמי אנשא, ומתרגום השבעים נראה כאלו היה נכתב בנוסחא
שלפניהם, עצמות אדם. (ב) והעבירני, במראה הנבואה. ולא היו דברים ממש
וגם לדעת רבי יהודה בתלמוד סנהדרין דף (צ"ב ע"ב) היה רק משל (רד"ק). (ג) אתה ידעת
כתרגום יונתן את גלי קדמך. (ו) וקרמתי, כסוי עור על הבשר נקרא כן, לפי שהעור נעשה גלדים
גלדים

וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (ז) וְנִבֵּאתִי
כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי
וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת
עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ׃ (ח) וְרָאִיתִי וְהִנֵּה־
עֲלֵיהֶם גִּדִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרַם
עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמָעְלָה וְרוּחַ אֵין
בָּהֶם׃ (ט) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ
הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה מֵאַרְבַּע
רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים
הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ׃ (י) וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר
צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ
וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל
מְאֹד־מְאֹד׃ (יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־
אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יָבְשׁוּ
עצמותינו

קעננעט דאס איך דער עווינע בין. — (ז) איך ווייזאגטע אלזא וויא מיר בעפאהלען וואַרד, אונד אלס איך זא ווייזאגטע, ענטשטאנד איין גערייש, דאז געטאָזע (חייכער בעוועגונג), — דיא געביינע פינטען זיך אין איינאנדער, איין ביין צו דעם אנדערן. (ח) איך זאה הין, דא וואַרען אדערן אויף איהנען, פלייש ערהאָב זיך, אונד איינע הויט שפאננטע זיך אויף איהנען; נור לעבענסגייסט וואַר נאָך ניכט אין איהנען. — (ט) דא שפראך ער צו מיר: ווייזאגע איבר דען גייסט! ווייזאגע ערדענזאָהן! אונד פערקינדע דעם גייסטע: זא שפריכט דער הערר דער אללמעכטיגע: פאָן אללען פיער זייטען קאָממע הערבייא, דוא גייסט! אונד הויכע דיעזע לייכען אן, דאס זיא אויפלעבען. — — (י) איך ווייזאגטע, וויא מיר בעפאָהלען וואַרד, אונד דער לעבענסגייסט קאם אין זיא, זיא לעבטען אויף, אונד שטעלטען זיך אויפרעכט, איינע אונגעמיין גראָסע מענגע. — — (יא) דאן שפראך ער צו מיר: ערדענזאָהן! דיעזע געביינע, בעדייטען דאז גאנצע הויז ישראל, — זיא זאגען: פערדאָרט איזט

ר ש " י

(ז) ויהי קול. והנה רעש העצמות שהיו טופחין זה לזה: עצם אל עצמו. עצמות כל א' נל מקום שנתפזרו היו קופצין ומתקרבין כל א' וא' אצל מקום חבורו: (ט) מארבע רוחות. כל מקום שהלכו נשמותיהם לשוט לד' רוחות העולם משם יתקבצו ויבאו: ופחי. כמו נופח באש פחם (ישעיה נ"ד): (יא) העצמות האלה כל בית ישראל המה. רמז ודוגמא לכל בית ישראל בגלותם המה

ב א ו ר

גלדים, וידוע מדברי חז"ל לשון נתקרמו כניה (ר"א איבל). (ז) עצם אל עצמו, הראוי לו להתחבר עמו כפי היצירה, וכן תרגמו גם השבעים. (ח) ויקרם, פעל עומד, וקרמתי פעל יוצא (רד"ק). (ט) בהרוגים האלה, אינו אומר הרוגי חרב אלא ר"ל נמתים, כי ההריגה נאמרת ג"כ על המתים בלי חרב, כמו יהיו הרוגי מות (ירמיה י"ו נ"ד) (הנ"ל). (יא) כל בית ישראל המה, משל המה על בית ישראל.

עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ
נִגְזַרְנוּ לָנוּ׃ (יב) לָכֵן הִנָּבֵא
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ אֶת־
קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם
מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי
אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃
(יג) וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהֹוָה בְּפִתְחִי
אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי
אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי׃
(יד) וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וִחְיִיתֶם
וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם
וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי
וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהֹוָה׃ (טו) וַיְהִי
דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (טז) וְאַתָּה
בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב
עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל

חברו

איזט אונזער געביין, הין איזט
אונזערע האָפפנונג, ענטשיג־
דען איזט עס איבער אונז. —
(יב) דארום ווייזאַגע אונד
פערקינדע איהנען, זאָ שפריכט
דער הערר, דער אַללמעכ־
טיגע: זעהעט! איך אֶפפנע איי־
ערע גראֶבער, ברינגע איך
מיין פאָלק, אויס אייערן גראֶ־
בערן הערויף, אונד פיהרע
אייך אין דאַז לאַנד ישראל,
(יג) איהר זאָללט ערקעננען
דאַס איך דער עוויגע בין, ווען
איך אייערע גראֶבער געאֶפפ־
נעט, אונד אייך אַלס מיין פאָלק
אויס דענזעלבען הערויף גע־
בראַכט האַבע. (יד) איך פער־
לייהע אייך מיינע גייסט פאָן
דעם איהר דאַן בעלעבט ווער־
דעט, רוהיג לאַססע איך אייך
אויף אייערעם ערדרייכע וואָה־
נען; איהר זאָללט ערקעננען,
דאַס איך דער עוויגע עס פער־
הייסען אונד פאָללצאָגען,
שפריכט דער עוויגע. —
(טו) פערנער וואַרד מיר דעם
עוויגען וואָרט וויא פאָלגט:
(טז) דוא ערדענזאָהן! נים דיר
איינע טאַפעל, אונד שרייבע דאַרויף: פיר יהודה אונד פיר דיא קינדער
ישראל'ם

רש"י

המה שהרי הם אומרים יבשו עלמותינו בגלות אבדה תקותינו ומה נוחיל לתשועה עוד. ד"א כלם אלו משל ישראל היו ומפני שהמייתי' עכשיו הם אומרים אבדה תקותינו ולא נחיה עוד שנית כשימיו המתים: (יב) לכן הנבא. שעתיד אני להחיותם שנית: (טז) ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וגו' וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו. ד' תיבות הללו כתוב עליו לומר עץ זה ליהודה ולשבט בנימן שנלוה עליו ולקח עץ אחד וכתוב עליו זה ליוסף עץ אפרים

ושאר

באור

(יד) רוחי, זה רוח השכל (הנ"ל). עץ, ה"י לוחא, וכן נראה כי עליהן כתבו. (טז) קח לך עץ, ראה מה שאמרתי (לעיל י"ב ג') למה לוה ה' להנביאים לעשות דברים כאלה. ליהודה ולבני ישראל חבריו, אלה הדברים אשר יכתוב על העץ. ולבני ישראל מוסב על בנימין,

לפי

חֲבֵרָו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו
לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו׃ (יז) וְקָרַב אֹתָם
אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד
וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ׃ (יח) וְכַאֲשֶׁר
יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר
הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּךְ׃
(יט) דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף
אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ
יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
אֶחָד בְּיָדִי׃ (כ) וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר
תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם׃
(כא) וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב
וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם׃
ח (כב) וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד
בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד

חבריו קרי יחיה

ישראל'ס, זיינע פער־
בינדעטען, דאַן נים איינע
אַנדערע טאַפֿעל אונד שרייבע
דאַרויף: פֿיר יוסף דען
שטאַם אפֿרים'ס אונד
פֿיר דאַז גאַנצע הויז
ישראל זיינע פֿערביני־
דעטען. (יז) פֿיגע זיא דאַן
איינע צור אַנדערן, דאַס זיא
איינע טאַפֿעל ווערדען,
אונד אין דיינער האַנד נור איי־
נע איינציגע אויסמאַכֿען.
(יח) אונד שפריכֿט דאַן דיין
פֿאָלק צו דיר: מעכֿטעסט דוא
אונז ניכֿט זאַגען, וואַס דיזעס
דיר בעדייטעט? (יט) ערוויע־
דערע איהנען, זאָ שפריכֿט דער
הערר, דער עוויגע: זעהעט!
איך נעהמע דען שטאַם יוסף
דער אונטער אפריב'ס הערר־
שאַפֿט שטעהט, זאָ וויא דיא
שטעממע ישראל'ס, זיינע פֿער־
בינדעטען, פֿיגע איהנען דען
שטאַם יהודה ביא, מאַכֿע זיא
צו איינעם גאַנצן, אונד זיא בלי־
בען, אימער איינעס אין מיינער
האַנד. (כ) אונד דיא טאַפֿעלן,
וואָרויף דוא געשריעבען, האַל־
טע פֿאָר איהרען אויגען אין
דער האַנד, (כא) אונד זאַגע איה־
נען, זאָ שפריכֿט דער הערר,
דער עוויגע: זעהעט! איך נעה־
מע דיא קינדער ישראל'ס אוים
דען פֿעלקערן אונטער וועלכֿע
זיא אייננעוואַנדערט זינד,
זאַממלע זיא איין. פֿאָן אַללען זייטען, אונד פֿיהרע זיא אין איהר לאַנד. (כב) מאַכֿע זיא
ווידער צו איינעם איינגען פֿאָלקע, אין דעם לאַנדע אין דען געבירגען ישראל'ס; אונד

רש"י

ואחר חשעת שבטים שהיו אחרי ירבעם שהיה משבט אפרים: (יז) והיו לאחדים. אני אחברם
לפני העלים שיהא עץ אחד בידך: (יט) הנה אני לוקח את עץ וגו'. שלא יהיו עוד לשתי

באור

כי ידיו היו תמיד עם בית יהודה. אפרים, לפי שבעת שנחלקה המלכות היה מלך ירבעם

יהיה לכלם למלך ולא יהיה־עוד
לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי
ממלכות עוד: (כג) ולא יטמאו
עוד בגלוליהם ובשקוציהם
ובכל פשעיהם והושעתי אותם
מכל מושבתיהם אשר חטאו
בהם וטהרתי אותם והיו־לי לעם
ואני אהיה להם לאלהים:
(כד) ועבדי דוד מלך עליהם ורועה
אחד יהיה לכלם ובמשפטי ילכו
וחקותי ישמרו ועשו אותם:
(כה) וישבו על־הארץ אשר נתתי
לעבדי ליעקב אשר ישבו־בה
אבותיכם וישבו עליה המה
ובניהם ובני בניהם עד־עולם
ודוד עבדי נשיא להם לעולם:
(כו) וכרתי להם ברית שלום
ברית עולם יהיה אותם ונתתים
והרביתי אותם ונתתי את־
מקדשי בתוכם לעולם: (כז) והיה

יהיו קרי
משכני

איין קעניג ווירד זיא אַללע־
זאַמט בעהערשען, ניע זאָל־
לען זיא וויעדער צווייא פֿעלקר
אויסמאַכֿען, אונד ניע מעהר
אין צווייא רייכֿע צערטהיילט
זיין. (כג) אויך זאָללען זיא זיך
ניכֿט מעהר פֿעראונרייניגען,
דורך איהרע געטצען, דורך
איהרע גרייעל אונד דורך
אַללע איהרע פֿערפֿעלטהאַ־
טען; איך פֿיהרע זיא הילפֿרייך
הערויס אויס אַללען איהרען
וואָהנפלאֶטצען וואָ זיא געזינ־
דיגעט האַבען, אונד רייניגע
זיא, זיא ווערדען מיין פֿאָלק
אונד איך ווערדע איהר גאָטט
זיין. (כד) אונד מיין קנעכֿט דוד
ווירד קעניג זיין איבער זיא, זיא
אַללע ווערדען נור איינען
הירטען האַבען, ווערדען וואַנ־
דעלן נאַך מיינען רעכֿטען, מיי־
נע געזעטצע בעאָבאַכֿטען אונד
זיא אויסאיבען. (כה) זיא ווער־
דען וואָהנען אין דעם לאַנדע,
דאַז איך מיינעם קנעכֿטע יעקב
געגעבען, אונד וואָ איהרע
פֿאָהרפֿאַהרען וואָהנטען; זיא,
איהרע קינדער אונד איהרע
קינדעסקינדער ווערדען אויף
איממער דאַרין וואָהנען אונד
מיין קנעכֿט דוד זאָלל איהר
פֿירשט זיין איממערדאַר.
(כו) אונד איינן פֿריעדענסבונד
גנעהע איך איין מיט איהנען, איין עוויגעס בינדניס זאָלל עס איהנען זיין, זעטצע זיא פֿעסט,
פֿערמעהרע זיא, אונד עררי̄כטע מיין היילינגטהום אויף איממער אין איהרער מיטטע.

מיי־

רש"י

ממלכות: (כה) לעבדי ליעקב. כעין שנתתיה ליעקב בלא מצרים:

באור

שה ה משבט אפרים, נקראו עשרת השבטים על שם אפרים. (כג) והושעתי, ע"ד והושעתי אתכם מכל טומאותיכם (לעיל ל"ו כ"ט) כלומר אהיה נעזרם עת יחפצו לעזוב מושבותיהם אשר בם חטאו (וואָהנזיצען). (כו) ונתתים, פירוש ונתתים בארצי (רד"ק).

מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם
לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃
(כח) וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת
מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃
לח (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן־אָדָם
שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־גּוֹג אֶרֶץ הַמָּגוֹג
נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל וְהִנָּבֵא
עָלָיו׃ (ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ
מֶשֶׁךְ וְתֻבָל׃ (ד) וְשׁוֹבַבְתִּיךָ וְנָתַתִּי
חַחִים בִּלְחָיֶיךָ וְהוֹצֵאתִי אוֹתְךָ
ואת

(כז) מיינע רעזידענץ ווירד ביי איהנען זיין, איך וויל איהר גאָטט זיין אונד זיא זאָללען זיין מיין פֿאָלק. (כח) דאַן ווערדען דיא פֿעלקער ערקעננען, דאַס איך דער עווינע עס בין, דער ישראל הייליגעט, ווען מיין הייליגטהום אויף איממער אונ־טער איהנען זיין ווירד.
לח (א) דעם עווינען וואָרט וואַרד מיר וויא פֿאָלגט:
(ב) ערדענזאָהן! ווענדע דיין אַנגעזיכט געגען גוג, נאַך דעם לאַנדע מגוג הין, (געגען) דען פֿאָרציגליכסטען פֿירשטען אי־בער משך אונד תובל, אונד ווייזזאַגע איבער איהן. (ג) פֿערקינדיגע, זאָ שפריכט דער העדר, דער עוויגע: איינסט פֿערהענגע איך איבער דיך גוג, פֿאָרציגליכסטען פֿירשטען פֿאָן משך אונד תבל. (ד) איך מאַכע דיך פֿערוועגען, איך ברינגע איינען האַמען אין דיינע באַקען, ציעהע דיך הינ־
וועג

רש"י

לח (ב) אל גוג. כך שם המלך: המגוג. שם האומה כד"א גומר ומגוג (בראשית י'): (ד) ושובבתיך. אעשה אותך שובב אנגוויי"שיר בלע"ז כל ההולך בשרירות לבו נקרא שובב כמו (ישעיה נ"ז) וילך שובב בדרך לבו: ונתתי חחים בלחייך. דרך חיה להוציאה בחחים שבלחייה לפי שאינה רוצה לצאת גם אני אתן בלבך הרהורין ויצר המוסך אותך מארצך לצא

באור

לח (ב) גוג, כך שם המלך. המגוג, שם האומה כד"א גומר ומגוג (רש"י). נשיא ראש, סמוך על סמוך, וכן מספר מפקד העם, (רד"ק). ולי נראה, כי אינו ענין כפול במלות שונות, אבל ענינו כך: כאשר נראה לקמן מפסוק י"א, לא יבא גוג עליהם למלחמה לכבש את ארצם ולמשול עליה כמו נבוכדנצר ואחרים, אבל רק יבא על ערי הפרזות לשלול שלל, ואז יהיה מהעמים האלה אשר אינם יושבים תמיד על מקום אחד, אבל ילכו נע ונד עם קניניהם למקום אשר ימצאו מרעה או מים להם, ועם כזה לא יסור למשמעת איש אחד, אבל כל משפחה ומשפחה (האָרדע) או איזה משפחות תשמענה לקול איש אחד, ובערך אשר תשמענה לו משפחות יותר, תוסיף גם תקפו וגבורתו, ועל הדרך הזה נוכל לומר, כי גם ידי משפחות רבות תהיינה עם גוג, עד אשר יגבר מכל הנשיאים האחרים, וע"כ קראו הנביא נשיא ראש, כלומר נשיא אשר הוא הראש בין נשיאים אחרים, ונשיא ראש כמו ראש נשיא ורבים כמוהו, וכן תרגמתי. (ד) ושובבתיך, מענין מדוע שובבה העם הזה (ירמיה ח' ה') שהוא לשון פרא, והוא ע"ד ואחזק את לב פרעה. ונתתי, כ"כ אוליך
בחזק

וְאֶת־כָּל־חֵילֶךָ סוּסִים וּפָרָשִׁים
לְבֻשֵׁי מִכְלוֹל כֻּלָּם קָהָל רָב צִנָּה
וּמָגֵן תֹּפְשֵׂי חֲרָבוֹת כֻּלָּם׃ (ה) פָּרַס
כּוּשׁ וּפוּט אִתָּם כֻּלָּם מָגֵן וְכוֹבָע׃
(ו) גֹּמֶר וְכָל־אֲגַפֶּיהָ בֵּית תּוֹגַרְמָה
יַרְכְּתֵי צָפוֹן וְאֶת־כָּל־אֲגַפָּיו
עַמִּים רַבִּים אִתָּךְ׃ (ז) הִכֹּן וְהָכֵן
לְךָ אַתָּה וְכָל־קְהָלֶךָ הַנִּקְהָלִים
עָלֶיךָ וְהָיִיתָ לָהֶם לְמִשְׁמָר׃
(ח) מִיָּמִים רַבִּים תִּפָּקֵד בְּאַחֲרִית
הַשָּׁנִים תָּבוֹא אֶל־אֶרֶץ מְשׁוֹבֶבֶת
מֵחֶרֶב מְקֻבֶּצֶת מֵעַמִּים רַבִּים עַל
הָרֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הָיוּ לְחָרְבָּה
תָּמִיד וְהִיא מֵעַמִּים הוּצָאָה
וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח כֻּלָּם׃ (ט) וְעָלִיתָ

כשואה

וועג מיט דיינעם גאַנצען העערע, מיט ראָס אונד רייטרייא, אַללע אין בונטעם אַנצוגע אין צאַהלרייכער מעיגע, מיט וועהר אונד שילד, אַללע שווערדט בעוואַפנעט. (ה) פרס כוש אונד פוט מיט איהנען, אַללע מיט שילד אונד העלם, (ו) אויך גמר מיט זיינען טרופפען, דאַז הויז תוגרמה פאָן דען גרענצען דעם נאָרדענס, מיט אַללען זיינען טרופפען, צאַהלרייכע פאָלקערשאַפטען מיט דיר. (ז) דוא ריסטעסט דיך אונד בערייטעסט דיך פאָר, דוא אונד אַללע דיינע שאַרען דיא זיך בייא דיר פערזאַממעלן, דוא איבערנימססט דיא אויפזיכט איבער זיא. (ח) לאַנגע צוואַר ביזט דוא געמוסטערט, אַבער שפעט ערשט דרינגסט דוא אין דאַז לאַנד (רעטטען פאָן דעם שווערדטע ענטקאָממען אונד אוים פיעלען פאָלקערן איינגעזאַממעלט איזט, אויף דיא בערגע ישראל'ס, דיא לאַנגע וויסטע וואַרען; — אונד נון, זיא אוים דען פאָלקערן הערפאָרגעגאַנגען, אונד אַללע רוהיג דאַזעלבסט וואָהנען, (ט) דאַ ציעהעסט דוא

העראַן

רש"י

על ארץ ישראל: (ו) וכל אגפיה. כל סביביה: (ז) הכון והכן לך. הכון אותך והכן לך חיל אחרים. הכון הזדמן: והיית להם למשמר. דרך המלכים לתת לב על חיילותיהם היאך ילכו ולהעמיד משמרות שלא יבא משחית על חילו בלילה: (ח) מימים רבים תפקד. מימים רבים שחטאת לי תפקד עתה לפני לזכור עוונותיך להשיב גמולך ואשיא' באחרית השנים לבא אל ארץ ישראל המשובבת מחרב ששבו יושביה מן הגולה אשר גלו שם ע"י חרב האויב: אשר היו לחרבה תמיד. זה שנים רבות וסמוך לבואך עליהם קורו: והיא מעמים הוצאה. והיה לך לשום על לב שהיא מעמים הוצאה והמוציאה מן

העמים

באור

בחוק כאלו נתתי חקים בלחייך. (ז) למשמר, כדרך המלכים לתת לב על חיילותיהם, (רש"י). (ח) תפקד, תרגום יונתן מיומי סגיאין תִּמָּנֵי מסריתך, ועד"ז מתורגם אשכנזית. משובבת, שרשו שוב, ותרגומו על פי דעת החכם געזעניוס, ענטקאָממען, מקבצת, עם המקובץ מעמים רבים, על הרי ישראל. וישבו, אשר שם ישבו לבטח.

כשואה תבוא כענן לכסות הארץ
תהיה אתה וכל־אגפיך ועמים
רבים אותך: (י) כה אמר אדני
יהוה והיה ׀ ביום ההוא יעלו
דברים על־לבבך וחשבת
מחשבת רעה: (יא) ואמרת
אעלה על־ארץ פרזות אבוא
השקטים ישבי לבטח כלם
ישבים באין חומה ובריח
ודלתים אין להם: (יב) לשלל
שלל ולבז בז להשיב ידך על־
חרבות נושבות ואל־עם מאסף
מגוים עשה מקנה וקנין ישבי על־
טבור הארץ: (יג) שבא ודדן וסחרי

תרשיש

הערן, קעממסט וויא איין
שטורם איינהער, וויא איינע
וואָלקע דאַז לאַנד צו אומהיל=
לען, אַלזאָ וויררסט דוא ער=
שיינען מיט דיינעם גאַנצען
העערע אונד דען פֿיעלען פֿאָל=
קערן מיט דיר. (י) זאָ שפריכט
דער הערר, דער אַללמעכ=
טיגע: אַן יענעם טאַגע קאָמ=
מען אַנשלאֶגע דיר אין דען זין,
דוא הענעסט אַרגליסט.
(יא) דוא וויררסט זאַגען: דאַהין
ציעהען וויל איך, גענען דאַז
אָפֿפֿענע לאַנד, וויל העראַנ=
קאָממען איבער יענע רוהיגען
זאָרגלאָזען בעוואָהנער,
אַללע וואָהנען זיא אָהנע מויער,
אונד האַבען וועדער ריגעל
נאָך טהאָרע. (יב) אום
ביטע צו מאַכען אונד צו פֿליג=
דערן, וויררסט דוא דיינע מאַכט
וויעדערהאָלט אַניוענדען, גע=
גען דיא (כון) בעוואָהנטען ר=
אינען, אונד גענען איין פֿאָלק ערשט אוים דען פֿאָלקערן גנעזאַממעלט, דאַז פֿיעהציכט
אונד אַנדערע געווערבע טרייבענד, אין איינעם ווינקעל דער ערדע וואָהנט. (יג) שבא, דדן,

דיא

ר ש " י

העמים לא יעזבנה בידך: (ט) כשואה. כחשך המכסה את הארץ. שואה ברוי"נה בלע"ז:
(י) יעלו דברים. יסקון הרהורין מחשבת רעה להלחם כנגדי: (יא) על ארץ פרזות. יושבי
כפרים מאין חומה שבוטחים במעוז' ואינם יראים להאסף אל ערי מבצר. פרזות כמו מערי
הפרזי מאין חומה: אבוא. אל השוקטים ואראה מה הוא מבטחם: (יב) להשיב ידך על חרבות
נושבות. להשחית שנית את הערים שהיו חרבות עד הנה ועכשיו נתישבו: ואל עם מאוסף.
מעמים העושים עתה מקנ' וקנין: על טבור הארץ. על גובה וחוזק הארץ כטבור זה שהוא
אמצעי

ב א ו ר

(ט) כשואה, נראה כי ההוראה היסודית בשרש שאה הוא הומיה ורעש, כמו, כשאון מים כבירי ישאון
(ישעי' י"ז י"ב) וממנה נסתעפה הוראת התמהון, אשר תולד עת ישמע קול רעש גדול, והוראת
חרבן ושממה אשר לרוב נהיו אחרי מקרות כאלה, ופה ענינו בהוראה הראשונה, ועל הדרך
הזה תרגמו גם השבעים. (יא) אבוא השוקטים, אבוא על השוקטים. (יב) יושבי על טבור,
כמו יושבי על מדין והולכי על דרך, ונראה לפרש פה טבור כמו המפרשים שיאמרו שהוא
כמו

תַּרְשִׁישׁ וְכָל־כְּפִירֶיהָ יֹאמְרוּ לְךָ
הֲלִשְׁלֹל שָׁלָל אַתָּה בָא הֲלָבֹז
בַּז הִקְהַלְתָּ קְהָלֶךָ לָשֵׂאת ׀ כֶּסֶף
וְזָהָב לָקַחַת מִקְנֶה וְקִנְיָן לִשְׁלֹל
שָׁלָל גָּדוֹל׃ (יד) לָכֵן הִנָּבֵא בֶן־
אָדָם וְאָמַרְתָּ לְגוֹג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה הֲלוֹא ׀ בַּיּוֹם הַהוּא בְּשֶׁבֶת
עַמִּי יִשְׂרָאֵל לָבֶטַח תֵּדָע׃ (טו) וּבָאתָ
מִמְּקוֹמְךָ מִיַּרְכְּתֵי צָפוֹן אַתָּה
וְעַמִּים רַבִּים אִתָּךְ רֹכְבֵי סוּסִים
כֻּלָּם קָהָל גָּדוֹל וְחַיִל רָב׃
(טז) וְעָלִיתָ עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל כֶּעָנָן
לְכַסּוֹת הָאָרֶץ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
תִּהְיֶה וַהֲבִיאוֹתִיךָ עַל־אַרְצִי לְמַעַן מ̊
דַּעַת הַגּוֹיִם אֹתִי בְּהִקָּדְשִׁי בְךָ
לְעֵינֵיהֶם גּוֹג׃ (יז) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי

יהוה

דיא קויפֿלייטע פֿאָן תרשיש אונד אַללע זיינע מאַכטיגען, ווערדען דיך דאַן פֿראַגען: ציעהעסט דוא היין אום צו פלינדערן? האַסט דוא דיינע שאַארען נור דאַרום פֿערזאַממעלט אום בייטע צו מאַכען? אום זילבער אונד גאָלד וועגצופֿיהרען, צו רויבען איהרע העערדען אונד איהר איינענטהום, אונד אום גראָסע בייטע צו מאַכען? (יד) פראָפֿעצייהע אַלזאָ, ערדענזאָהן! אונד זאַגע פֿאָן גוג, זאָ שפריכט דער העֶרר, דער עוויגע: פֿירוואַהר אין יענער צייט, וואָ מיין פֿאָלק ישראל ווידער זיכער וואָהנט, זאָללסט דוא מיך קעננען לערנען. (טו) דוא קאָממסט אויס דיינער וואָהנשטאֶטטע פֿאָן דען נרענצען דעם נאָרדענס, דוא אונד דיא פֿיעלען פֿאֶלקער וועלכע מיט דיר זינד, אַללע צו פֿפֿערדע, צוזאַממען איין גראָסער פֿעראיין, איין צאַהלרייכעס העער. (טז) זאָ ציעהעסט דוא נעגען מיין פֿאָלק ישראל העראַן, וויא איינע וואָלקע, דאַז לאַנד צו אומהיללען, דיעס נעשיעהעט ערשט אין שפעטען צייטען, דאָך לאַססע איך דיך ציעהען נעגען מיין לאַנד, דאַמיט דיא פֿאָלקער מיך קעננען לערנען, ווען איך פֿאָר איהרען אויגען דורך דיך גוג געהייליגט ווערדע. (יז) פֿערנער שפריכט דער העֶרר, דער עוויגע, אַלזאָ:

דוא

רש"י

אמלעי של אדם ומשופע מכל לדדיו: (יג) וכל כפיריה. סוחריה אריפין שכה הרגילין לצאת ולשוט ככפירים בכל המדינות ויודעין איזה מקום העושר: יאמרו לך הלשלול שלל אתה. כלומר מי הגיד לך את מקום העושר הידעת כי הארץ מלאה שלל ובז אתה הולך וגם נאמת תמלא הון עתק: (יד) תדע. ת"י תדע פורענות גבורתי כלומר תדע ותכיר מי הוא מעון' ומנטרם:

האתה

באור

כמו מקלוע. (יג) כפיריה, על דרך משלה, גדוליה ותקיפיה, וכן: כפיר גוים נדמית (לעיל ל"ב) (רד"ק), והנביא לא הגיד לנו הטעם למה שאלו כן, וכפי הנראה שאלו כן לדעת הילכו עמם לקנות מאתם השבויים וכדומה, נאשר היה מנהג ההם. (יד) הדע, ת"י:

תדע

יְהוִה הַאַתָּה־הוּא אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
בְּיָמִים קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי
יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים
לְהָבִיא אֹתְךָ עֲלֵיהֶם׃ (יח) וְהָיָה ׀
בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם בּוֹא גוֹג עַל־
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
תַּעֲלֶה חֲמָתִי בְּאַפִּי׃ (יט) וּבְקִנְאָתִי
בְאֵשׁ־עֶבְרָתִי דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀
בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה רַעַשׁ גָּדוֹל עַל
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃ (כ) וְרָעֲשׁוּ מִפָּנַי
דְּגֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְחַיַּת הַשָּׂדֶה
וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה
וְכֹל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
וְנֶהֶרְסוּ הֶהָרִים וְנָפְלוּ הַמַּדְרֵגוֹת
וְכָל־חוֹמָה לָאָרֶץ תִּפּוֹל׃

וקראתי

תרגום אשכנזי

דוא ביזט יענער פֿאָן דעם איך
פֿערקינרעטע, שאָן אין פֿרי=
הערן צייטען—דורך מיינע
דיענער דיא פּראָפֿעטען אין
ישראל, דיא דאַמאַהלס אויף
יאַהרע היין פּראָפֿעציירע=
טען, — דאַס איך דיך גענען
זיא הערבּיפֿיהרען ווערדע.
(יח) אַן יענעם טאַגע דאַן,
צור צייט וואָ גוג אין דאַז לאַנד
ישראל קאָממט, שפּריכט דער
הערר, דער עוויגע, ווירד
מיין העפֿטיגער גרים אין מיר
זיך ערהעבען. (יט) אין מיינעם
אייפֿער, אין דער גלוטה מיי=
נעם צאָרנעס, פֿערהענגע איך
עס, דאַס אַן יענעם טאַגע,
איינע גראָסע ערשיטטערונג
קאָממען זאָלל איבּער לאַנדע
ישראל. (כ) עס זאָללען ער=
בעבען פֿאָר מיר דיא פֿישע
דעם מעערעס, אונד דאַז גע=
פֿליגעל דעס הימעלס, דאַז
געווילד דעס פֿעלדעס, אַללעס
געווירם דאַז אויף דער ערדע
קריעכט, זאָ וויא יעדער מענש אויף דער אָבערפֿלאֶכע דער ערדע; געבירגע ווערדען
בערשטען, טהירמע ווערדען צוזאַממען שטירצען, אונד יעדעס מויערווערק ווירד הינוני=
קען

רש"י

(יז) האתה הוא. באותן הימים יאמ' הקב"ה האתה הוא אותו אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל כגון יחזקאל וזכריה (י"ד) שאף הוא מתנבא על מלחמות גוג ומגוג ואספתי את כל הגוים וגו'. ורבותינו אמרו אלדד ומידד הם נתנבאו עליו וזהו שנים האמור כאן אל תקרי שנים אלא שנים בפת"ח שני נביאים נתנבאו נבואה אחת בפסק אחד (אבל לא בסגנון אחד): (יח) והיה ביום ההוא בוא גוג על אדמת ישראל וגו': (יט) רעש גדול. על ידי קולות ורעמים כמו שהוא אומר: (כ) ונפלו המדרגות. אני שמעתי שהם סלעים הזקופים ותלויים ונראים כנופלים. ואני אומר הם תלי מגדלים שחופרים סביב וזורקים העפר באצב להגביה התל ועשוי מדרגות אשקלונ"ש בלע"ז כדי

שיעמוד

באור

תדע פורענות גבורתי, ועל הדרך הזה תרגמו גם השנעים, וכן תרגמתי. (יז) האתה הוא, ה"א הקריאה, כלומר אמת נכון הדבר כי אתה המלך אשר עליו נבאו הנביאים לפני שנים קדמוניות. שנים, כמו לפני שנים. (כ) המדרגות, יש דעות שונות במובן המלה הזאת;

רש"י

(כא) וְקָרָאתִי עָלָיו לְכָל־הָרַי חֶרֶב
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה חֶרֶב אִישׁ בְּאָחִיו
תִּהְיֶה׃ (כב) וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר
וּבְדָם וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ
אֵשׁ וְגָפְרִית אַמְטִיר עָלָיו וְעַל־
אֲגַפָּיו וְעַל־עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר
אִתּוֹ׃ (כג) וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי
וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ
כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

לט (א) וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־
גּוֹג וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ
מֶשֶׁךְ וְתֻבָל׃ (ב) וְשֹׁבַבְתִּיךָ

ושׁשאתיך

קען אייף דיא ערדע. (כא) דאַן רופע איך ווידער איהן, אויף אַללען מיינען בערגען דאַז שווערדט הערבייא, שפריכט דער הערר, דער עוויגע, איי־נעם יעדען שווערדט זאָלל גע־גען זיינען אייגענען ברודער געציקט זיין. (כב) מיט פעסט אונד מיט בלוט פאָללציעהע איך מיין אורטהייל אַן איהם, רעגענגססע, האַגעלשטיינע, פייער אונד שוועפעל וויל איך העראַבשטראָמען לאַססען אויף איהן, אויף זיין העער אונד אויף דיא פיעלען פאָל־קער, דיא מיט איהם זינד. (כג) זאָ ווערדע איך פערהערר־ליכט, נעהייליגעט, אונד אַנ־ערקאַננט, פאָר דען אויגען פיעלער פאָלקער, דאַס זיא ערקעננען, דאַס איך דער עווי־גע בין.

לט (א) אונד נון ערדענזאָהן, ווייזזאַגע נאָך אויף גוג, זאַגע נעהמליך, זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: איינסט פערהענגע איך איבער דיך גוג, דען פאָרציגליכסטען פירשטען פאָן משך אונד תבל. (ב) איך מאַכע דיך פערווענען, פיה־

רש"י

שיעמוד העפר ולאח' שנכנס יפה נוטלים המלבנים מעמידי המדרגה: (כא) וקראתי עליו לכל הרי. לבא חרב בהם עליו. וקראתי וזימנתי ומה היא החרב שזקר', עליו חרבם של עצמם חרב איש באחיו: (כב) ואבני אלגביש. אבני ברד המאירות כאבנים טובות שגמש גביש כענין שנא' (איוב כ"ח) ראמות וגביש ורבותינו אמרו אל גב איש אבני ברד שהתחילו לירד על מצרים ועמדו באויר על גב האיש משה שהתפלל שלא ירדו כענין שנ' (שמות ה') לא נתך ארצה לא הגיע לארץ:

באור

רש"י הביא פירוש, שהם סלעים הזקופים ותלויים ונראים כנופלים (וכאשר הבנתי מתרגום השבעים פירש כן על פיהם), ולי נראה דעת יונתן מגדליא, כי במדרגות יעלה עליהם, והחכם דעטמאָלד הביא עוד פירוש אחר וכה דבר: הנה ספרו לנו כותבי המסעות, יש באיזה ארצות ובפרט בארץ ישראל בהרבה כרמים שהם על ההרים כמו מעלות, אשר הם מחוזקים ונשמרים מתחתיהם כאבני קיר (אוגטערמויערטע טטופען) לעבב שלא ישטוף הגשם מעט העפר אשר עליהם, ואולי יחשוב הנביא על המדרגות האלה. (כב) אלגביש, מבואר לעיל (י"ג י"א).

לט (ב) ושובבתיך, כבר מפורש בפרשה שלפניה; ואולי נמשך אל הפעל הזה הוראת הפראות ע"ז, ידוע כי הוראת השרש הזה ביאת דבר אל מקומו הראשון אשר משם נעתק,

וידוע

וְשִׁשֵּׁאתִיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִיַּרְכְּתֵי
צָפוֹן וַהֲבֵאוֹתִיךָ עַל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃
(ג) וְהִכֵּיתִי קַשְׁתְּךָ מִיַּד שְׂמֹאולֶךָ
וְחִצֶּיךָ מִיַּד יְמִינְךָ אַפִּיל׃ (ד) עַל־
הָרֵי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל אַתָּה וְכָל־
אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים אֲשֶׁר אִתָּךְ לְעֵיט
צִפּוֹר כָּל־כָּנָף וְחַיַּת הַשָּׂדֶה
נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃ (ה) עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה
תִּפּוֹל כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ (ו) וְשִׁלַּחְתִּי־אֵשׁ בְּמָגוֹג
וּבְיֹשְׁבֵי הָאִיִּים לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־
אֲנִי יְהֹוָה׃ (ז) וְאֶת־שֵׁם קָדְשִׁי
אוֹדִיעַ בְּתוֹךְ עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא־
אַחֵל אֶת־שֵׁם־קָדְשִׁי עוֹד וְיָדְעוּ
הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהֹוָה קָדוֹשׁ
בְּיִשְׂרָאֵל׃ (ח) הִנֵּה בָאָה וְנִהְיָתָה
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה הוּא הַיּוֹם אֲשֶׁר

דברתי

תרגום אשכנזי

פֿיהרע דיך הערבייא, ברינ-
גע דיך העראַן, אויס דען גרענ-
צען דעם נאָרדענס, אונד
לאַססע דיך הערציעהען, גע-
גען דיא בערגע ישראל'ס.
(ג) דאָרט שלאַגע איך דיר דען
באָגען אויס דער לינקען האַנד
אונד אויס דיינער רעכֿטען
שליידערע איך דיא פפֿיילע
הינוועג. (ד) אויף דען בערגען
ישראל'ס זאָללסט דוא פֿאַל-
לען, דוא, דיין נאַנצעס העער,
אונד דיא פֿעֶלקער, דיא מיט
דיר זינד, דען רויבפֿאֶגעלן,
אַללעם געפֿליעגעל, אונד דעם
געווילדע דעם פֿעלדעס געבע
איך דיך צור שפייזע. (ה) אויף
דעם פֿרייען פֿעלדע זאָללסט
דוא פֿאַללען, דען זאָ האַבע
איך עס בעשלאָססען, שפריכֿט
דער הערר, דער עווינע.
(ו) אויך וויל איך פֿייער זענ-
דען איבער מגוג, אונד איבער
דיא זאָרגלאָזען אינזעל-בע-
וואָהנער, דאַמיט זיא איננע
ווערדען, דאַס איך דער עווינע
בין. (ז) מיינען הייליגען נאַמען
ווערדע איך אונטער מיינעם
פֿאָלקע ישראל בעקאַננט מאַכֿען, אונד איהן ניע מעהר העראַבווירדיגען לאַססען,
דיא פֿאֶלקער זאָללען ערקעננען, דאַס איך דער עווינע, דער הייליגע ישראל'ס בין.
(ח) ווען נון קאָממט (אונד זיכֿער קאָממט ער, שפריכֿט דער הערר, דער עווינע) יענער
טאַג

רש"י

לט (ב) וששאתיך. כמו והשאתיך על עמי כמו (תהלים פ"ט) לא ישיא אויב בו: (ז) ולא
אחל את שם קדשי. שפלותם של ישראל חלול שמו הוא באמור להם (לעיל ל"ו) עם

באור

וידוע גם כי טבע האדם בראשונה היה הפראות וממנה נעתק מעט מעט, ע"כ יפול גם על
איש פרא בלי מוסר, מלך אשר שב אל מלכ בני אדם הראשונים אשר היו פראים. וששאתיך,
רד"ק יפרשו מגזרת ששה, ורש"י מגזרת נשא, ואנכי הלכתי בעקבות החכם געזעניוס, אשר
כפי תרגומי הקדמונים ודמיונו עם לשונות אחרות, יתכן שרש בפני עצמו, שרש ששא, והוראתו
כמו והעליתיך. (ז) ולא אחל, שפלותם של ישראל חלול שמו הוא באמור להם עם ה' אלה
ולא יכול להצילם, (רש"י). (ח) ונהיתה, זה כמו מאמר מוסגר ובאשר תרגמתי.

דברתי: (ט) ויצאו ישבי ׀ ערי
ישראל ובערו והשיקו בנשק ומגן
וצנה בקשת ובחצים ובמקל יד
וברמח ובערו בהם אש שבע
שנים: (י) ולא־ישאו עצים מן־
השדה ולא יחטבו מן־היערים כי
בנשק יבערו־אש ושללו את־
שלליהם ובזזו את־בזזיהם נאם
אדני יהוה: (יא) והיה ביום ההוא
אתן לגוג ׀ מקום־שם קבר
בישראל גי העברים קדמת הים
וחסמת היא את־העברים וקברו
שם את־גוג ואת־כל־המונה
וקראו גיא המון גוג: (יב) וקברום
בית ישראל למען טהר את־
הארץ

טאג, דען איך פערקינדעט האבע, (ט) דא ווערדען היינויסציהען דיא בעוואהנער דער שטאֶדטע ישראל'ס, ווערדען אנציגדען אונד הייצען מיט דען וואפפען, מיט דעם קליינען שילדע אונד מיט דעם גראָסען שילדע, מיט באָגען, פפיילען שטרייטקאָלבען אונד מיט לאנצע; זיעבען יאהרע (אייגע נאַהגע לייטרויער בערייטעגר) זאָללען זיא דאז פייער דאמיט אונטערהאלטען. (י) זיא ווערדען קיין האָלץ האָלען פאם פעלדע, אונד קיינעס הויען אין דען וואָלדערן, זאָנדערן מיט דען וואפפען זאָללען זיא דאז פייער אונטערהאלטען; איהרע רייבער ווערדען איהנען צור בייטע, איהרע פלינדערער ווערדען פאָן איהנען געפלינדערט, שפריכט דער הערר, דער עווינע. (יא) אן יענעם טאגע דאן, געבע איך דעם גוג איינע גראַבשטאֶטטע אין ישראל, דאָרט צו גי עוברים (אין טהאַל דער רייזענדען) אן דער אָסטזייטע דעם מעערעס, וואָ עס דעם וואנדרערס וועג פערשפעררט, דאָרט ווירד מאן גוג מיט זיינער פאָלקסמענגע בעגראבען, אונד עס נענגען: גי המון גוג, (טהאַל דער פאָלקסמענגע גוג'ס). (יב) דאז הויז ישראל ווירד, אום דאז לאנד צו רייניגען, זיעבען מאָ-

רש"י

ה' אלה ולא יכול להצילם: (ט) והשיקו. כמו תנור שהסיקוהו בל' משנה: בנשק. אנא"ר מורא"ש בלע"ז: (יא) אתן לגוג מקום שם קבר. מקום שיהא שם קבר להם לפי שהוא מזרעו של יפת שכסה את ערות אביו לפיכך זכה לקבורה: גי העוברים. גי ששם עוברים את ים כנרת להביא משם פירות גינוסר תמיד: קדמת הים. ת"י מדנח ים גינוסר: וחוסמת היא את העוברים. וסוגרת היא את העוברים כמו לא תחסום (דברי' כ"ה) שרוב פגרים שיפלו שם יבדלו את העוברים מעבור לפיכך יעברו עליהם ויקברו אותם. ומנחם פתרו בספרו

באור

(ט) שבע שנים, שנים רבים, וכן כל שבע שבפרשה הזאת, וידוע כי המספר שבע מהמספרים אשר בהם ישתמש העברי, אם יש את נפשו להגיד מספר כללי, כמו עשר, מאה, אלף. (יא) גי העוברים, שם המקום אשר שם יקבר. וחסמת, קדמת הים תסגר את העובר ולא יכול ללכת לדרכו, כי הים ימנעהו. והנביא אמר: כי קבר גוג יהיה במקום הזה, אשר שם

הארץ שבעה חדשים: (יג) וקברו
כל־עם הארץ והיה להם לשם
יום הכבדי נאם אדני יהוה:
(יד) ואנשי תמיד יבדילו עברים
בארץ מקברים את־העברים
את־הנותרים על־פני הארץ
לטהרה מקצה שבעה־חדשים
יחקרו: (טו) ועברו העברים בארץ
וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון
עד קברו אתו המקברים אל־גיא
המון גוג: (טז) וגם שם־עיר המונה
וטהרו

מאָנאַטהע (וועלכע לאַנגע צייט
אַנדייטענד) זיא בעגראַבען.
(יג) אַללע לאַנדעסבעוואָהנער
ווערדען זיא בעגראַבען, אונד
דער טאַג מיינער פערהערר־
ליכונג ווירד איהנען צום רוה־
מע זיין, שפריכט דער הערר
דער עוויגע. (יד) דאַז ווערדען
זיא מאַננער אויסזאָנדערן,
דיא דאַז לאַנד דורכשטרייפען,
דאַמיט דיעזע הערומשטריי־
פענדען אויך יענע בעגראַבען,
דיא איינצעלן אויף דער ערדע
ליעגען, אום דאַז לאַנד צו ריי־
ניגען; אונד ערשט נאַך פער־
לויף פאָן זיעבען מאָנאַטהען
ווערדען זיא עס דורכשפעהעט
האַבען. (טו) ווען נון דיא
דורכשטרייפענדען דורך דאַז
לאַנד ציעהען אונד דאַז געביין איינעס מענשען זעהען, ווערדען זיא דאַביא איין מאַהל
עררי̈כטען, דאַמיט דיא טאָדטען־גראַבער עס (דאַז געביין) נאַך דעם טהאַלע המון גוג צו
גראַבע ברינגען. (טז) אויך יענע שטאַדט בעקאָממט (דאַפאָן) דען נאַמען המונה (ויהי־
רע

רש"י

יחסמו את אפס מלהריח ריח הפגרים: (יג) וקברו כל עם הארץ. שמחו שם: והיה להם
לשם. כל האומות יספרו את שמם לשבח ולחסד אין לך כאומה זו רחמנים יש לך אדם שקובר
את אויבו שעמד עליו להורגו: (יד) ואנשי תמיד. אנשים המותמדים לכך יבדילו ישראל כדי
לעבור בארץ ללקט את המפוזרים: מקברים את העוברים. מקברים עם העוברים את
הפגרים החוסמים ומעכבים את המעבר שהעוברים את הים מקברים אותם להנאתם. את
העוברים עם העוברים כך שמעתי וכת"י: את הנותרים על פני הארץ. רחוק מן המעבר
שאין העוברים את הים מתעסקים בהם לקוברם יקברום אלה המותמדים ומובדלים לכך:
מקצה שבעה חדשים. יכלו מרבית הפגרים הנראים לעינים להקבר ומאז והלאה יחקרו בארץ
במקום המסתרים בחוחי' ובין הקוצים ויקברו מה שימצאו: (טו) ועברו העוברים בארץ.
הולכי דרכים שיראו עצם אדם: ובנה אצלו ציון. סימן שיש כאן עצם של מת כדי שיפרשו ממנו
הולכי דרכים ועושי טהרות עד בא אנשי התמיד המובדלים לחקור וקברו אותן: (טז) וגם
שם עיר המונה. וגם העיר ששמה עיר הומיה מרוב אדם היא עיר הגדולה גם היא חיל
יושביה שם יקברו. המונה לא מפיק ה"א לפי שה"א אחרונה משמשת שם דבר. המונה כמו
הומיה

באור

שפת הים, נעבר הקדם ימנע העובר ללכת. (יג) לשם, שם גבורתם יהיה בין כל האומות.
יום, כיום. (יד) תמיד, אנשים המותמדים לכך יבדילו ישראל כדי לעבור בארץ ללקט
את המפוזרים. את העוברים, עם העוברים, וכן ת"י (רש"י). מקברים, יכינו הכל להיות
נקברים, כי בראשונה יבנו רק ציון לסימן כי שם מת, ואז כאשר יעברו כל הארץ יקברום.
(טו) ציון, סימן שיש כאן עצם של מת (הנ"ל). (טז) שם עיר, כמו שהגיא יקרא המון
גוג

וְטִהֲרוּ הָאָרֶץ׃ (יז) וְאַתָּה בֶן־אָדָם
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהֹוִה אֱמֹר לְצִפּוֹר
כָּל־כָּנָף וּלְכֹל ׀ חַיַּת הַשָּׂדֶה הִקָּבְצוּ
וָבֹאוּ הֵאָסְפוּ מִסָּבִיב עַל־זִבְחִי
אֲשֶׁר אֲנִי זֹבֵחַ לָכֶם זֶבַח גָּדוֹל עַל
הָרֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר
וּשְׁתִיתֶם דָּם׃ (יח) בְּשַׂר גִּבּוֹרִים
תֹּאכֵלוּ וְדַם־נְשִׂיאֵי הָאָרֶץ תִּשְׁתּוּ
אֵילִים כָּרִים וְעַתּוּדִים פָּרִים
מְרִיאֵי בָשָׁן כֻּלָּם׃ (יט) וַאֲכַלְתֶּם־
חֵלֶב לְשָׂבְעָה וּשְׁתִיתֶם דָּם
לְשִׁכָּרוֹן מִזִּבְחִי אֲשֶׁר־זָבַחְתִּי
לָכֶם׃ (כ) וּשְׂבַעְתֶּם עַל־שֻׁלְחָנִי
סוּס וָרֶכֶב גִּבּוֹר וְכָל־אִישׁ
מִלְחָמָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(כא) וְנָתַתִּי אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם וְרָאוּ
כָל־הַגּוֹיִם אֶת־מִשְׁפָּטִי אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי וְאֶת־יָדִי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי
בָהֶם׃ (כב) וְיָדְעוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי

אני

רע פֿאָקסמעכגע), זאָ ווערדען זיא דאַז לאַנד רייניגען. (יז) פֿערנער, שפּריכט דער העדר, דער עוויגע: דוא ערדענזאָהן! רופֿע דען פֿאָגעלן, דעם זאַממטליכען געפֿליגעל, זאָ וויא דעם געווילדע דעם פֿעלדעס צו: פֿערזאַממעלט אייך אונד קאָממט הערבייא, פֿערזאַממעלט אייך פֿאָן רינגס אומהער צו דעם מאַהלע דאַז איך אייך בערייטע, צו דעם גראָסען מאַהלע אויף דען בערגען ישראל'ס! דאַ זאָללט איהר פֿלייש פֿערצעהרען אונד בלוט טרינקען. (יח) דאַז פֿלייש פֿאָן העלדען זאָללט איהר פֿערצעהרען, דאַז בלוט פֿאָן דען פֿירשטען דער ערדע זאָללט איהר טרינקען, איהר ווידדער, איהר האַממעל, באָקע אונד שטיערע, אַללע פֿאָן דעם מאַסטפֿיעהע בשן'ס; (יט) דאַ זאָללט איהר פֿעטט, ביז צור פֿאָללען זעטטיגונג עססען, אונד בלוט ביז צום בערוישען טרינקען, פֿאָן דעם מאַהלע דאַז איך אייך בערייטע. (כ) זאָטטיגען זאָללט איהר אייך אַן מיינער טאַפֿעל, אַן ראָס אונד רייטער, אַן העלדען זאָ וויא אַן יעדעם קריעגסמאַננע, שפּריכט דער העדר, דער עוויגע. (כא) זאָ געבע איך קונד מיינע הערליכקייט אונטער דען פֿעלקערן, דאַמיט אַללע נאַציאָנען זעהען מיינע שטראַפֿגעריכטע, דיא איך געאיבט, אונד מיינע מאַכט, דיא איך ווידער זיא געווענדעט האַבע. (כב) פֿאָן יענעם טאַגע אַן אונד פֿערנער, ווירדן דאַז הויז ישראל עס אַנערקענ-

רש"י

הומים: וטהרו. את ישראל בארץ את טהרותיהם ותרומותיהם: (יח) אלים כרים ועתודים פרים. מלכים ודוכסים שלטונים ושרים: מריאי בשן. שור של פטם קרוי אלמ"רי בלשון ערבי: (כא) את משפטי. את פורענותי יוסטי"צא בלע"ז:

באור

גוג, כן עיר הסמוכה לגיא תקרא המונה, (רד"ק). וטיהרו, בדרך זה יטהרו את הארץ.

בעונם

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם מִן־הַיּוֹם הַהוּא
וָהָלְאָה׃ (כג) וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי בַעֲוֺנָם
גָּלוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר מָעֲלוּ־
בִי וָאַסְתִּר פָּנַי מֵהֶם וָאֶתְּנֵם בְּיַד
צָרֵיהֶם וַיִּפְּלוּ בַחֶרֶב כֻּלָּם׃
(כד) כְּטֻמְאָתָם וּכְפִשְׁעֵיהֶם עָשִׂיתִי
אֹתָם וָאַסְתִּר פָּנַי מֵהֶם׃ (כה) לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עַתָּה אָשִׁיב
אֶת־שְׁבִית יַעֲקֹב וְרִחַמְתִּי כָּל־
בֵּית יִשְׂרָאֵל וְקִנֵּאתִי לְשֵׁם קָדְשִׁי׃
(כו) וְנָשׂוּ אֶת־כְּלִמָּתָם וְאֶת־כָּל־
מַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי בְּשִׁבְתָּם
עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד׃
(כז) בְּשׁוֹבְבִי אוֹתָם מִן־הָעַמִּים
וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מֵאַרְצוֹת אֹיְבֵיהֶם

שבות קרי, חסר א'

ונקדשתי

קענגען, דאַס איך דער עוויגע
איהר גאָטט בין. (כג) אונד
אויך דיא פֿאָלקער ווערדען עס
ערקעננען, דאַס נור דורך איה=
רע אייגענען זינדען, דאַז הויז
ישראל פֿערטריעבען ווארדע,
דאַס דאַרום, וייל זיא מיר
אונטרייא ווארדען, איך מיין
אַנטליטץ איהנען פֿערבאָר=
גען, אונד זיא דער מאַכֿט איה=
רער דרעננער פריין געגעבען
האַבע, דאַמיט זיא אַללע דורך
דאַז שווערדט פֿאַללען.
(כד) דאַס נאַך איה־ער אונ=
ריינהייט, אונד נאַך איהרען
פֿרעפֿעלן איך איהנען געטהאַן
אונד דאַרום נור מיין אַנטליטץ
איהנען פֿערבאָרגען האַבע.
(כה) פֿירוואַהר, זאָ שפריכֿט
דער הערר, דער אַללמעכֿ=
טיגע: באַלד פֿיהרע איך צוריק
דיא געפֿאַנגענען יעקב'ס,
ערבאַרמע מיך דעם הויזעס
ישראל, אונד אייפֿערע פֿיר
מיינען היליגען נאַמען.
(כו) דריקענד פֿיהלען זיא דאַן איהרע שמאַך, אונד אַללע דיא אונטרייע דיא זיא געגען
מיך בעגאַנגען, ווען זיא רוהיג אונד אונגעשטאָרט אויף איהרעם ערדרייכֿע וואָהנען.
(כז) אונד ווען איך זיא פֿאָן דען פֿאָלקערן צוריקגעבראַכֿט, זיא אויס דען לאָנדערן איה=

רער

רש"י

(כג) וידעו הגוים כי בעונם גלו בני ישראל. כשיראו את גבורותי יכירו כי לא מקוצר ידי היה שלא הושעתים אלא בעונ' הסתרתי פני מהם וגלו: (כה) וקנאתי לשם קדשי. ולבשתי קנאת תשועה ונקם למען שם קדשי שלא יתחלל עוד. וקנאתי לשם קדשי בשביל שם קדשי כמו המקנא אתה לי (במדבר י"א): (כו) ונשו את כלימתם. בהטיבי להם ולא אגמלם כרעתם אז ישאו כלימתם ויבושו מלהרים פנים. ומנחם פי' ונשו כמו (תהלים ל"ב) אשרי נשוי פשע ל' כפרה:

ולא

באור

(כג) בעונם, כשיראו את גבורתי יכירו, כי לא מקוצר ידי היה שלא הושעתים, אלא בעונם הסתרתי פני מהם. (כו) ונשו, יונתן והשבעים תרגמו בלשון קבלה, ורד"ק פירש, ישאו בפיהם ויזכרו כלימתם שהיתה להם בגלות. ולשון רש"י, בהטיבי להם ולא אגמלם כרעתם, אז ישאו כלימתם ויבושו מלהרים פנים. ולפ"ז מתורגם אשכנזית.

בטרם

ונקדשתי בם לעיני הגוים רבים: (כח) וידעו כי אני יהוה אלהיהם בהגלותי אתם אל־הגוים וכנסתים אל־אדמתם ולא־אותיר עוד מהם שם: (כט) ולא־אסתיר עוד פני מהם אשר שפכתי את־רוחי על־בית ישראל נאם אדני יהוה:

מ (א) בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הכתה העיר בעצם היום הזה היתה עלי יד־ יהוה

דער פֿיינדע, ווידער איינגע־זאַממעלט האבע, אונד דורך זיא פֿאָר דען אויגען פֿיעלער פֿעלקער געהייליגט וואָרדען בין. (כח) דאַרויס ווערדען זיא ערקעננען, דאַס איך דער עווי־גע איהר גאָטט בין, דער איך זיא אונטער דיא פֿעלקער הין פֿערטריעב, זיא אַבער וויע־דער אין איהר לאַנד איינזאַמ־מעלטע אונד קיינען פֿאָן איה־נען דאָרט צוריק ליעס. (כט) אויך ווערדע איך מיין אַנט־ליטץ איהנען ניכט מעהר פֿער־בערגען, דאַ איך מיינען גייסט איבער דאַז הויז ישראל ער־גאָססען האבע, שפריכט דער הערר, דער עוויגע.

מ (א) אים פֿינף אונד צוואַנ־ציגסטען יאַהרע אונ־זערער געפֿאַנגענשאַפֿט, צו אַנפֿאַנגע דעם יאַהרעס אַם צעהנטען דעם מאָנאַטהס, אים פֿירצעהנטען יאַהרע נאַכדעם דיא שטאַדט (ירושלים) צער־שטאָרט ווארדע, אַן דעמזעלבען טאַגע וואַלטעטע איבער מיך דיא האַנד דעס עוויגען אונד

רש"י

(כח) ולא אותיר. אחד מהם בגולה:

מ (א) בראש השנה בעשור לחודש. איזהו שנה שר"ה שלה בעשור לחודש הוי אומר זה יובל שחרב הבית בשנת ל"ו ביובל שהתחיל בשמונה עשר שנה ליאשיהו ולסוף י"ד היה ראוי היובל להיות והיא שנת כ"ה לגלות יכניה שגלה בכ"ו ביובל י"ד של יאשיהו מי"ח עד ל"א

באור

מ (א) בטרם אחל לבאר הפרשות האלה אציע לפניך קורא אהוב בקצור נמרץ כל הסבות וגרמות אשר יכבדו הבנת בנין הזה עד אשר כמעט הקורא לא יוכל לצייר בנפשו צורתו, (ואם גם נסו המפרשים לבארו, הלא השנוים והחלופים אשר נס יענו ויגידו כי לא קלעו אל נקודת האמת ואיש איש כפי דמיונו וכפי הבנתו פרש, זה אמר בכה וזה אמר בכה) למען תהיה לי כסות עינים ותוכח, אם לא בארתי הסתום ולא התרתי הספקות בבנין הזה, באשר ידעתי גם ידעתי, כי עת תקרא הסבות המונעות מהבין תבנית הבנין, תודה ולא תשים אשמה, אם לא פרשתי כי אם באור הדברים סתם. והסבות האלה יתחלקו לשני ראשים, מקצתן תלויות בדברים שונים חוץ הנביא, ומקצתן תלויות בנביא עצמו, ואלה הראשונות: א' כאשר לא ידענו היטב האופן והדרך אשר בה בנה, עד"מ כמו שאומרים היום (גריעכישער שטיעל) או (בויאַרט); ב', כאשר לא ידענו הוראת המלות אשר בהן השתמשו לרשום חלקי הבנין, כמו אולם, איל, וכדומה; ג', כאשר לא ידענו המקום אשר שם היה הבנין

יְהוָה וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה׃ (ב) בְּמַרְאוֹת
אֱלֹהִים הֱבִיאַנִי אֶל־אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וַיְנִיחֵנִי אֶל־הַר גָּבֹהַּ מְאֹד וְעָלָיו
כְּמִבְנֵה־עִיר מִנֶּגֶב׃ (ג) וַיָּבֵיא
אוֹתִי שָׁמָּה וְהִנֵּה־אִישׁ מַרְאֵהוּ
כְּמַרְאֵה נְחֹשֶׁת וּפְתִיל־פִּשְׁתִּים
בְּיָדוֹ וּקְנֵה הַמִּדָּה וְהוּא עֹמֵד
בַּשָּׁעַר׃ (ד) וַיְדַבֵּר אֵלַי הָאִישׁ
בֶּן־אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ
שְּׁמָע וְשִׂים לִבְּךָ לְכֹל אֲשֶׁר־אֲנִי
מַרְאֶה אוֹתָךְ כִּי לְמַעַן הַרְאוֹתְכָה
הֻבָאתָה הֵנָּה הַגֵּד אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
אַתָּה רֹאֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ (ה) וְהִנֵּה
חוֹמָה מִחוּץ לַבַּיִת סָבִיב ׀ סָבִיב

קמץ בלא ס"ף

וביד

תרגום אשכנזי

אונד פיהרטע מיך דאהין. (ב) אין איינער נאטליכען ערשיינונג פיהרטע ער מיך אין דאז לאנד ישר' אונד ליעס מיך ניעדער אויף איינעם זעהר האהען בערגע, אויף דעססען זידזייטע אין געביידע וויא איין שטאדטגעביידע וואר. (ג) אלס ער מיך דאהין געפיהרט האטטע, זיעהע! דא וואר איין מאן, דעססען איינזעהען גלייך דעם קופפערס וואר; איינע ליינענע שנור אונד איינע מעסרוטהע היעלט ער אין זיינער האנד, אונד שטאנד אים טהארע. (ד) דארט שפראך דער מאן צו מיר: ערדענזאהן! זעהע מיט דיינען אויגען, הארע מיט דיינען אהרען, אונד ריכטע דיין הערץ אויף אללעס דאז, וואס איך דיר צייגען ווערדע; דען דארום, דאס איך דיר עס צייגע, ווארדעסט דוא היעהער געפיהרט, אללעס וואס דוא זעהען ווירסט, זאגע דעם הויזע ישראל. (ה) דא וואר איינע מויער פאן אויסען אום דאז געביידע אומהער; אין דער האנד

דעם

רש"י

ל"א ויסויקים י"א :ביד ה'. חוזק תוקפו להוליכני על כרחי: ויבא אותי שמה. אל העיר ההוכתה היא ירושלים אות' שנה הראהו בנין הבית לעתיד לבא: (ב) במראות אלהים הביאני. לא הוליכני שם אלא הראני כאלו אני שם: אל הר גבוה מאד. שכן הוא עתיד ליגבה שנ' (ישעיה ב') ונשא מגבעות: כמבנה עיר. כבנין עיר: מנגב. בדרומו של הר: (ג) כמראה נחושת. כעין זיו החיות וגלגלים כעין נחשת קלל: ופתיל פשתים בידו. למדידת קרקע אין (דבר) יפה מחבל פשתים: וקנה המדה. למוד בו את עובי החומ' ואורך ורוחב השערים: (ד) לכל אשר אני מראה אותך. ענין הבנין: הובאתה הנה. מבבל: (ה) והנה חומה מחוץ לבית: בנין בית ה' הראני בצפון ההר וחומה מחוץ סביב סביב כך מפורש בסוף הספר

באור

הבנין, אם על מקום גבוהה או משופע, או אם רק איזה חלקים היו על מקום גבוה ומישור, ואחרים על מקום משופע. — והשניות הן: א', באשר הנביא לא תאר הבנין כפי ערך חכמת הבנין; ב', באשר הנביא שנה ושלש פעמים דבר אחד כפי דרכו, ולא ידענו אם זה הדבר אשר הגיד כבר או דבר חדש; ג', באשר שמות היחוסים מעורבים אללו כידוע לכל קורא ספרו; ד', באשר הנביא ערבב מלות ארך, רוחב וקומה, ופעם קרא אורך אשר בפסוק אחר כנה רוחב ולהיפך. ונטים אמל עוד, אגיד לך, כי לא היה נגד עלי לצייר

גם

וּבְיַד הָאִישׁ קְנֵה הַמִּדָּה שֵׁשׁ־
אַמּוֹת בָּאַמָּה וָטֹפַח וַיָּמָד אֶת־
רֹחַב הַבִּנְיָן קָנֶה אֶחָד וְקוֹמָה קָנֶה
אֶחָד׃ (ו) וַיָּבוֹא אֶל־שַׁעַר אֲשֶׁר
פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִימָה וַיַּעַל בְּמַעֲלֹתָו
וַיָּמָד ׀ אֶת־סַף הַשַּׁעַר קָנֶה אֶחָד
רֹחַב וְאֵת סַף אֶחָד קָנֶה אֶחָד
רֹחַב׃ (ז) וְהַתָּא קָנֶה אֶחָד אֹרֶךְ
וְקָנֶה אֶחָד רֹחַב וּבֵין הַתָּאִים
חָמֵשׁ אַמּוֹת וְסַף הַשַּׁעַר מֵאֵצֶל
אוּלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת קָנֶה אֶחָד׃

וימד במעלותיו קרי.

דעם מאַננעם וואַר דיא מעסרוטהע ועבּם עללען אונד איינע שפאַננע לאַנג, נאַך דעם (בעקאננטען) מאַאס; דיא ברייטע דעם געביידעס ענטהיעלט איינע מעסרוטהע, אונד דיא האֶהע, אויך איינע מעסרוטהע. (ו) דאַן גינג ער צו דעם טהאָרע, דאַו געגען מאָרגען לאַג, שטיעג דיא שטופּפּען הינויף, אונד מאַם דיא שוועללע דעם טהאָרעס, איינע מעסרוטהע ברייט, אונד דיא אַנדערע, אויך איינע מעסרוטהע ברייט. (ז) יעדע וואַכּטשטובע וואַר איינע מעסרוטהע לאַנג, אונד איינע מעסרוטהע ברייט, צווישען איינער וואַכּטשטובע אונד דער אַנדערן וואַרען פינף עללען, אונד דיא שוועללע דעם טהאָרעס, נעבען דער האַללע דעם טהאָרעס פאָן אינווענדיג, היעלט איינע מעסרוטהע.

ער

רש"י

שהעיר בדרום והבית בלפון: שש אמות באמה וטופח. שית אמין באמתא דהיא אמתא ופשך בן ת"י זו היא אמה בינונית בת ו' שהיא אמה וטופח באמה בת חמשה: רוחב הבנין. עובי החומה: וקומה קנה א'. וזו היא חומה חילונה שהיא סביב הר הבית והיא היתה נמוכה כמו ששנינו כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל מזרחי שהכהן השורף את הפר' עומד בהר המשחה כו': (ו) ויבא אל שער אשר פניו דרך הקדימה, נכנ' לתוך החיקף ובא לו לשער עזרת נשים המזרחי היא נקראת חצר החילונה בכל הענין הזה לפי שהיא לפני עזרת ישראל: ויעל במעלותיו. ששפוע ההר הולך ועול' מן החיל התחתון עד עזר' נשים י"ב מעלות כאות' ששנינו לפנים ממנו החיל י' אמות וי"ב מעלות היו שם כו': סף השער. היא מזוזת השער: קנה אחד רוחב. שש אמות ומכסה את כל עובי החומה שהיה קנה אחד כמ"ש למעלה: ואת סף אחד. מזוזה השנית אחת מצפון ואחת מדרום: (ז) והתא. הוא יציע שקורין אפנדי"ץ בלע"ז והיה ג' מימין השער וג' מן השמאל כמ"ש בענין והתאי' סמוכין לכותל המזרחי של עז"נ מבחוץ גלפי הר הבית ומהיכן אני למד שהם מבחוץ ממה שכתוב אחר כל הענין ויביאני אל החצר החילונה מכאן אני למד שכל האמור למעלה היה חוצה לה שעדיין לא נכנס לתוכו: והתא קנה אחד אורך וגו'. אללו של כל אחד וא' שש אמות מרובע: ובין התאים חמש אמות. כתלים המפסיקים, בין התאים עוביים ה' אמות וכת"י ובין תויא כתלא ה' אמין וכן שנינו במסכת מדות כותל התא חמש: וסף השער מאצל אולם השער וגו'. שלפנים מן השער היה עשוי אולם מחובר לשער כמו שמפורש בענין כולט לתוך עזרת נשים י' אמות ובראשו דלתות ומזוזות וז"ש וסף השער שהוא אצל אולם השער: מהבית. כלומר לצד פנים: קנה אחד.

באור

גם בדמיוני תבנית הבית ולפרשו מתוך דברי הפסוק, אבל לא אחפוץ לפרש צורת הבית אשר יק בדמיוני, כ"א התבנית אשר ראה יחזקאל. ואם יש את נפשך לקרוא דמיון תבניתו, פתח ספרי המפרשים. (ז) והתא, השבעים לא תרגמו, לא מלת תא ולא אולם, וכפי

הנראה

(ח) וַיָּמָד אֶת־אֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת
קָנֶה אֶחָד׃ (ט) וַיָּמָד אֶת־אֻלָם
הַשַּׁעַר שְׁמֹנֶה אַמּוֹת וְאֵילָו שְׁתַּיִם
אַמּוֹת וְאֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבָּיִת׃
(י) וְתָאֵי הַשַּׁעַר דֶּרֶךְ הַקָּדִים
שְׁלֹשָׁה מִפֹּה וּשְׁלֹשָׁה מִפֹּה מִדָּה
אַחַת לִשְׁלָשְׁתָּם וּמִדָּה אַחַת
לָאֵילִם מִפֹּה וּמִפּוֹ׃ (יא) וַיָּמָד אֶת־
רֹחַב פֶּתַח־הַשַּׁעַר עֶשֶׂר אַמּוֹת

ואיליו קרי.

ארך

(ח) ער מאַס דיא האַללע דעם טהאָרעס פֿאָן אינווענדיג איינע מעסרוטהע. (ט) אויך מאַס ער דיא האַללע דעם טהאָרעס אַכֿט עללען אונד איהרע זיילען צווייא עללען; דיא האַללע דעם טהאָרעס וואַר איינוואֶרטס. (י) דיא וואַכֿטשטובען דעם טהאָרעס אויף דער זייטע נעגען מאָרגען, וואַרען דרייא פֿאָן דיעזער אונד דרייא פֿאָן יענער זייטע, אַללע דרייא האַטטען גלייכֿעס מאַאס, אויך דיא זיילען צוביידען זייטען האַטטען גלייכֿעס מאַאס. (יא) דיא ברייטע דעם טהאָר־איינגאַנגעס מאַס צעהן עללען, דיא לאַנ־

נע

רש״י

רחבו לכסות עובי חומת האולם א׳ מימין וא׳ משמאל שעובי החומה של אולם לימין ולשמאל קנה א׳ כמו שמפרש והולך: (ח) וימד את אולם השער מהבית. לפנים מן השער: קנה אחד. עובי חומת הימין והשמאל שהאולם נבון עליהם: (ט) וימד את אולם השער ח׳ אמות. משך בליטתו לחוך עז״נ: ואיליו. אשיטלטי״ן כל אילם האמורים בענין הם כמין אילנות עגולין עשויין מאבני גזית ועומדין בפתח אחד מימין וא׳ משמאל במקום ספים במקום מזוזות וכת״י (ישעיה ו׳) וינועו אמות הספים אילות ספים וקרוין אילים על שם עגולן כאלה וכאלון: ואיליו שתים אמות. עובי עגולן ועומדין בסיף חלל האולם דבוקים זה לכותל ימין וזה לכותל שמאל נמלא בליטת האולם ואילים שלו י׳ אמות לחוך העזרה לפנים מן השער: ואולם השער מהבית. לפי שאולמי שער עז״י היו בולטים ומשיבים לצד החוץ כמו שמפורש בענין פי׳ באולמי שערי עז״נ שהם היו משוכין לצד פנים ושערי עז״נ מבוונים בנגד שערי עז״י נמלא אולם בנגד אולם ודבר נוי הוא זה: (י) ותאי השער. הזה אשר דרך הקדים שבכותל מזרחי של עז״נ ג׳ היו מפה וג׳ היו מפה ג׳ לדרום וג׳ לצפון סמוכין לכותל עז״נ ופניהם להר הבית ומדת חללו וכותל המפסיק בין כל אחד פי׳ למעלה: ומדה אחת לאלים. העשויין לספי האולם מבפנים: מפה ומפה. מימין ומשמאל מדתן שתים אמות: (יא) רוחב פתח השער. רוחב חלל הפתח וכן שנינו כל הפתחים

באור

בנראה היו התאים חדרים מיוחדים לשומרי הבית. (ט) אולם השער, בפסוק זה נבוכו המפרשים, ויתכן שהיו שתי אלמות אחת מן קנה אחד שהוא שש אמות, ואחת משמונה אמות, וזה נראה מפסוק ט״ו שזכר אלמות בלשון רבים, וכן בשארי השערים בפרשה נאמר בלשון רבים. ואיליו, כל אילים האמורים בענין הם כמו אילנות עגולות עשוין מאבני גזית ועומדין בפתח אחד מימין ואחד משמאל במקום ספים במקום מזוזות וכן תרגום יונתן: וינועו אמות הספים אילות ספיא, וקרוים אילים, ע״ש עגולן כאלה וכאלון (רש״י). ונראין דבריו, כי כאשר יגידו לנו הבונים עשו רק באחרית הימים עמודים מאבני גזית לחזק ולשען עליהם הבניינים תחת האילנים, אשר בהם השתמשו בראשונה להשענם. ובלי ספק קראו על זה גם העמודים בהמלה אשר בו כנו העץ אשר תחתיו עשו העמוד.

ויעש

אֹרֶךְ הַשַּׁעַר שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת׃
(יב) וּגְבוּל לִפְנֵי הַתָּאוֹת אַמָּה
אֶחָת וְאַמָּה־אַחַת גְּבוּל מִפֹּה
וְהַתָּא שֵׁשׁ־אַמּוֹת מִפּוֹ וְשֵׁשׁ
אַמּוֹת מִפּוֹ׃ (יג) וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר
מִגַּג הַתָּא לְגַגּוֹ רֹחַב עֶשְׂרִים
וְחָמֵשׁ אַמּוֹת פֶּתַח נֶגֶד פָּתַח׃
(יד) וַיַּעַשׂ אֶת־אֵילִים שִׁשִּׁים אַמָּה

ואל

גע דעם טהארעס דרייצעהן עללען. (יב) דער גרענץ־רוים פֿאר דען וואכטשטיבען בעטרוג איינע עללע, אויך אויף דער אנדערן זייטע בעטרוג דער גרענץ־רוים איינע עללע, אונד יערע וואכטשטיבע היעלט זעכס עללען פֿאן ריעזער אונד זעכס עללען פֿאן יענער זייטע. (יג) נון מאס ער דאז טהאר פֿאן איינעם דאכע דער וואכטשטיבע צום אנדערן, נאך דער בּרייטע פֿינף אונד צוואנציג עללען; איין איינגאנג וואר דעם אנדערן געגענאיבער. (יד) דיא זיילען בערעכנעטע ער אויף זעכציג

על־

ר ש " י

הפתחים רחבן י' אמות: אורך השער. הוא חלל אולם השער מן הצפון לדרום: שלוש עשרה אמות. עשר כנגד חלל הפתח ואמה וחצי לכאן ואמה וחצי לכאן ואל תתמה שאלל הפתח קורהו רוחב ואצל חלל האולם קורהו אורך שהפתח גובה הוא ארכו והרחב מסף אל סף והאולם לפי שמשך בליטת חללו מן המזרח למערב פחות ממדת חללו מן הצפון לדרום שזו שמונה אמות וזו י"ג קורא את המדה היתירה אורך והרי עדות לדבר במשכנא (דמלכים א') והאולם על פני היכל הבית כ' אמה ארכו ע"פ רוחב הבי' נמצא מן הצפון לדרום קרוי להיכל רוחב ולאול' קרוי אורך לפי שההיכל מדחו מן המזרח למערב יתירה על הצפון לדרום ובאולם חלוף למדת שהמדה היתירה קרויה אורך: (יב) וגבול לפני התאות אמה אחת וגו'. התאות שמכאן ומכאן לשער היו משוכין מן כנגד חלל האולם שלפנים אמה לצפון ואמה לדרום שכבר פי' שהוא מבית משוך מכנגד חלל השער אמה ומחצה לצפון וכן לדרום ועכשיו מפרש שהתאים שבחוץ משוכים לצפון אמה אחת יותר מן האולם וכן לדרום אמה אחת נמצאו משוכין מחלל רחב הפתח כ' אמות ומחצה לכאן ושתי אמות ומחצה לכאן וזהו לשון וגבול אשומייל בלע"ז מקום פנוי וכותל התא עוביו ה' נמצא עובי כותל הצפוני של התא הצפוני ועובי כותל הצפוני של אולם כלים זה כנגד זה שכותל אולם עוביו שש וכותל התא חמש והוא נמשך אמה אחת לחוץ בנגד עובי כותל האולם וכן לדרום: (יג) וימד את השער מגג התא לגגו. מגג התא שבצפון השער לגג התא שבדרום השער: עשרים וחמש אמות. עובי כותל התא חמש וכן עובי כותל התא שמצד שני הרי עשר ושתי אמות ומחצה שהתא משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן הרי ט"ו וחלל הפתח י' אמות הרי כ"ה וכלן מדת רחב השער הן כנגד י"ג אמות של חלל האולם מבפנים ושני כתלים קנה מכאן וקנה מכאן הרי כ"ה: פתח כנגד פתח. פתח התא שאלל השער בדרום מכוון כנגד פתח התא שאלל השער בצפון שלא היה לכל שש התאים האלה פתח בכותל שבצד החוץ אלא שלשני התאים הסמוכין לשער היו להם פתחים פונים אל אויר שבין שניהם וכן הוא אומר למטה ואל אליהמה לפנימה לשער למדנו שפתחיהם פונים לשער: (יד) ויעש את אלים ששים אמה. גובהן של אילים של ספי האולם גבוהים ששים אמה:

ואל

ב א ו ר

(יד) ויעש, נראה כמו ויגביל, כלומר מדד מקום ששים אמה להאילים, והחל למדוד במקום איל החצר אשר אצל השער, ומוסב גם על הפסוק שלאחריו, כלומר לפני השער האיתון וגו' מדד גם חמשים אמה לאילים, ויודע כי עמודים כאלה הם לנוי ותפארת, וכבר מצאנו

פעמים

ואל־איל החצר השער סביב
סביב: (טו) ועל פני השער היאתון
על־לפני אלם השער הפנימי
חמשים אמה: (טז) וחלונות
אטמות אל־התאים ואל אליהמה
לפנימה לשער סביב וסביב וכן
לאלמות וחלונות סביב וסביב
לפנימה ואל־איל תמרים:
(יז) ויביאני אל־החצר החיצונה

האיתון קרי׃ והנה

עללען, מיט דער ווייטע דעם
טהארעס אים האפע אום אונד
אים. (טו) זא וויא אויך אן דער
זייטע, וואו מאן אינס טהאר
איינטריטט, פאר דער האל-
לע דעס איננערן טהארעס
פֿינפֿציג עללען. (טז) דיא
פֿענסטער דער וואכטשטובען
ווארען געשלאססען אינגער-
האלב געגען דיא זייטען צו,
רינגס אום דאז טהאר אומ-
הער, זא ווארס אויך מיט דען
האללען, דיא פֿענסטער אום
אונד אום ווארען איינווערטס,
אן דען זיילען וואר פאלמ-
ווערק. (יז) דאן פֿיהרטע ער
מיך אין דען אייסערן האף.

רש"י

ואל איל החצר השער סביב. וכן לכל אילי החצר שבכל אולמי שערים סביב סביב שאף בצפון ובדרום היו לה שערים עשויין כתבנית השער הזה כמו שמפורש בענין: (טו) ועל פני השער האיתון. גובהו של השער הזה והוא קרוי שער האיתון לפי שהוא משמש ביאה ויציאה לכל באי העזרה. איתון תרגום של ביאה: על לפני אולם השער הפנימי. עם גובהו של אולם השער שהוא לפנים מן השער: חמשים אמה. ומגובה שאר השערים שבענין שהם כ' אמה אני למד שעל פני האמור כאן הוא גובה (כלומר משער החיצון גובה נ' נ' אמה על פני כל האולם בשער הפנימי של אולם שאף בסופו של אולם הוא שער כמו שמפורש כבר בפסוק ז'): (טז) וחלונות אטומות אל התאים. התאים האלה לא היו להם פתחים אל החוץ אלא זה פתוח לזה וכן מצינו במסכת מדות בתאים שסביבות ההיכל ג' פתחים לכל א' וא'. א' לתא מן הימין וא' לתא מן השמאל וא' לתא שעל גביו ולתאים שבחצר שלא היו אלא ג' תאים זה אצל זה ולא היו להם תאים על גביהם היו לאמצעים שני פתחים א' לתא מן הימין וא' לתא מן השמאל ולאילון של צד השער היו ב' פתחים א' פתוח לאמצעי וא' לצד השער וכן לתא האילון של כתף השני מזה ומזה לשער כמ"ש למעלה פתח נגד פתח והיו להם חלונות שקופות אטומות פתוחות לצד האילון וסתומים לצד פנים כלומר קצרים לצד פנים ורחבים לצד החוץ אל המזרח. ומנחם פתר שקופים ל' השקפה כמו (שיר ו') מי זאת הנשקפה (תהלים ק"ב) כי השקיף ממרום קדשו. וכן (שמות י"ב) אל המשקוף גם פתר ל' השקפה: ואל אליהמה לפנימה לשער. ואל כתפות פתחיהם של ב' תאים הסמוכים לשער מזה ומזה שהיה פתחן אל תוך אויר השער פתח התא הצפוני מצפון לשער ופתח התא הדרומי מדרום לשער ובכתפות הפתחים שמזה ומזה לפת' התא שם האילים והיו בהם חלונות פתוחים לאויר הפסק רחב השער שהיה מפסיק בין התאים ואותו אויר קורא לפנימה לשער שמי שנכנס לבין אויר גליות התאים שמכאן ומכאן נראה שהוא נכנס לשער: וכן לאילמות. וכן היו חלונות לאילמות של כל שער ושער: וחלונות סביב סביב לפנימה. בחומה לצד העזרה מבפנים: ואל איל תמורים. ת"י כותרתא כותרות בראש האיל היה עשוי כמין כותרות דומה לדקל כי במשכנא דשלמה הן מתורגמות כורת דקלין

באור

פעמים רבים הפעל עשה בלשון הכנה והזמנה. (טו) האיתון, משרש אתה. (טז) ואל אליהמה לפנימה, החלונות היו נפנים מול האילים אשר הם לפנים לשער. תמרים, מעשה
תמרים

והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר
סביב סביב שלשים לשכות אל־
הרצפה: (יח) והרצפה אל־כתף
השערים לעמת ארך השערים
הרצפה התחתונה: (יט) וימד
רחב מלפני השער התחתונה
לפני החצר הפנימי מחוץ מאה
אמה הקדים והצפון: (כ) והשער
אשר פניו דרך הצפון לחצר
החיצונה מדד ארכו ורחבו:
(כא) ותאו שלושה מפו ושלשה
מפו ואילו ואלמו היה כמדת
השער הראשון חמשים אמה
ארכו ורחב חמש ועשרים
באמה: (כב) וחלונו ואילמו ותמרו

ותאיו קרי. ואיליו קרי. ואלמיו קרי. כמדת
וחלוניו ואילמיו ותמוריו קרי.

דאַוואַרען צעללען, אום דען האָף העראום וואר איין פפלאַסטער אַנגעבראַכט, אונד אויף דיעזעם פפלאַסטער וואַרען דרייסיג צעללען. (יח) דאַז פפלאַסטער ליעף אַן דען זייטען דער טהאָרע פאָרט, אונד דער לאֶנגע דער טהאָרע נעגענאיבער וואַר דאַז אונטערע פפלאַסטער. (יט) ער מאַס דיא ברייטע פאָר דעם אונטערן טהאָרע פאָר דעם איננערן האָף פאָן אויסען, הונדערט עללען דיא אֶסטליכע אונד נאֶרדליכע (זייטע). (כ) אויך דאַז טהאָר דאַז געגען מיטטערנאַכט ליעגט, צום אייסערן האָף, מאַס ער דער לאֶנגע אונד ברייטע נאַך. (כא) זיינע וואַכטשטובען וואַרען דרייא פאָן היער אונד דרייא פאָן דאָרט, זיינע זיילען אונד זיינע האַללען וואַרען נאַך דעם מאַאַסע דעם ערשטען טהאָרעס נעהמליך פינפציג עללען לאַנג אונד פינף אונד צוואַנציג עללען ברייט. (כב) זיינע פענסטער, זיינע האַללען אונד
זיין

רש"י

דקלין פומייל"ש בלע"ז: (יז) ורצפה. פלוקי"ן בלע"ז. ורצפה אומר אני שהוא עלייה סביב כחומה שבנינו חלקה היתה בראשונה והקיפוה בסוסטרא ועל אותה העלייה הלשכות קנ"ברא בלע"ז וממ"ש בענין והרצפ' אל כתף השערים ותחתיתה כנגד גובה השערים אנו למידין שהרצפה הזאת עלייה היא: (יח) והרצפה אל כתף השערים. גובה שערי החצר היה מפסיק העלייה שלא היתה מסבבת כל החצר והיא לכתפות השער מזה ומזה כנגד גובה השערים: הרצפה התחתונה. נשתנית תיבה זו מכל תחתונה שבמקרא שבכל מקום הטע' בנו"ן וזה בתי"ו למדנו שאין תחתונה זו רצפה שתחת אחרת אלא רצפה אחת היא ותחתית' של רצפה היא לעומת גובה השער וה"א של תחתונה כה"א של ביתה וכה"א של עזרתה ושל אלחה שהן יתירות: (יט) וימד רוחב. אצל עזרת נשים: מלפני השער התחתונה. זה השער מפורש למעלה: לפני החצר הפנימי. עד עז"י: הקדים והצפון. לב' רוחותיה אצל' מאה אמה: (כ) מדד ארכו ורחבו. כמד' שער הקדים כך מפורש בעניין: (כא) חמשים אמה ארכו. גובהו: ורוחב
חמש

באור

תמרים לנוי ולתפארת כמו שעושים בעמודים. (יז), ורצפה, לפי תרגום השבעים נראה שהוא מקום מסובב מעמודים, אם כן אמנו כי סביב החצר היו עמודים ובתוך המלול היו הלשכות.

כְּמִדַּת הַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ
הַקָּדִים וּבְמַעֲלוֹת שֶׁבַע יַעֲלוּ־בוֹ
וְאֵילַמָּו לִפְנֵיהֶם׃ (כג) וְשַׁעַר לֶחָצֵר
הַפְּנִימִי נֶגֶד הַשַּׁעַר לַצָּפוֹן וְלַקָּדִים
וַיָּמָד מִשַּׁעַר אֶל־שַׁעַר מֵאָה
אַמָּה׃ (כד) וַיּוֹלִכֵנִי דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם
וְהִנֵּה־שַׁעַר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם וּמָדַד
אֵילָו וְאֵילַמָּו כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃
(כה) וְחַלּוֹנִים לוֹ וּלְאֵילַמָּו סָבִיב ׀
סָבִיב כְּהַחַלֹּנוֹת הָאֵלֶּה חֲמִשִּׁים
אַמָּה אֹרֶךְ וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
אַמָּה׃ (כו) וּמַעֲלוֹת שִׁבְעָה עֹלוֹתָו
וְאֵלַמָּו לִפְנֵיהֶם וְתִמֹרִים לוֹ אֶחָד
מִפּוֹ וְאֶחָד מִפּוֹ אֶל־אֵילָו׃
(כז) וְשַׁעַר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי דֶּרֶךְ
הַדָּרוֹם וַיָּמָד מִשַּׁעַר אֶל־הַשַּׁעַר
דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם מֵאָה אַמּוֹת׃
(כח) וַיְבִאֵנִי אֶל־חָצֵר הַפְּנִימִי
בשער

זיין פאַלמווערק וואַר נאַך דעם
מאַאסע דעם טהאָרעס, דאַז
נעגען אָסטען ליגט ; אויף זיע=
בען שטופּפען שטיעג מאַן הי=
נויף, פאָר איהנען וואַרען זיי=
נע האַללען. (כג) דאַז טהאָר
צום איננערן האָפּע וואַר דעם
טהאָרע פאָן נאָרדען אונד
אָסטען נעגענאיבער, דאַ
מאַאם ער פאָן טהאָר צו טהאָר
הונדערט עללען. (כד) הירויף
פיהרטע ער מיך אויף דיא זיי=
טע נאַך זידען, אינד זיעהע,
דאַ וואַר דאַז טהאָר נאַך זידען
הין ; ער מאַם זיינע זייל=ן,
אונד זיינע האַללען, אין דעם=
זעלבען מאַאסע וויא יענע.
(כה) דיא פענסטער דאַרין אונד
אין וויינען האַללען רינגס אום=
הער, וואַרען גלייך יענען פענ=
סטערן, דיא לאָנגע בעטרוג
פינפציג עללען, אונד דיא ברייַ=
טע פינף אונד צוואַנציג עללען.
(כו) זיעבען שטופּפען וואַר זיין
אויפגאַנג, זיינע האַללען וואַ=
רען פאָרן, אויך האַטטע ער
איין פאַלמווערק אויף דיעזער
אונד איינעם אויף יענער זייטע
זיינער זיילען. (כז) איין טהאָ=
צום אינגערן האָפּע, וואַר אויף דער זידזייטע, ער מאַם נון פאָן טהאָר צו טהאָר אויף דער
זידזייטע הונדערט עללען. (כח) דאַן פיהרטע ער מיך אין דען אינגערן האָף, דורך דאַז
זיד=

רש״י

חמש ועשרים, מגג התא לגגו: (כב) ואילמיו לפניהם. ואולם השער לפני המעלות קודם שיכנס לאולם היה עולה במעלות: (כג) ושער לחצר הפנימי. לעז"י: נגד השער. החיצונ' מכוונים: וימד משער. התחתון עד העליון ק' אמה רחב חלל עז"נ: (כד) ויוליכני דרך הדרום. לחצר החיצונה: (כה) כהחלונות האלה. דרש ר' תנחומא ה"א יתירה זו לשון כהה חלונות בהות רחבות מבחוץ וקצרות מבפנים לומר לא לאורה אני צריך שכל חלונות העשויות להכניס אורה קצרות מבחוץ ומרחיבות מבפנים: (כו) עולותיו. כמו מעלותיו: אל אליו. על ראש
האיל

בְּשַׁעַר הַדָּרוֹם וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר
הַדָּרוֹם כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃ (כט) וְתָאוֹ
וְאֵלָו וְאֵלַמָּו כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה
וְחַלּוֹנוֹת לוֹ וּלְאֵלַמָּו סָבִיב ׀ סָבִיב
חֲמִשִּׁים אַמָּה אֹרֶךְ וְרֹחַב עֶשְׂרִים
וְחָמֵשׁ אַמּוֹת׃ (ל) וְאֵלַמּוֹת סָבִיב ׀
סָבִיב אֹרֶךְ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה
וְרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת׃ (לא) וְאֵילַמָּו
אֶל־חָצֵר הַחִיצוֹנָה וְתִמֹרִים אֶל־
אֵילָו וּמַעֲלוֹת שְׁמוֹנֶה מַעֲלָו׃
(לב) וַיְבִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִי
דֶּרֶךְ הַקָּדִים וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר
כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃ (לג) וְתָאוֹ וְאֵלָו
וְאֵלַמָּו כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה וְחַלּוֹנוֹת
לוֹ וּלְאֵלַמָּו סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ
חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
אַמָּה׃ (לד) וְאֵלַמָּו לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה
וְתִמֹרִים אֶל־אֵלָו מִפּוֹ וּמִפּוֹ
וּשְׁמֹנֶה מַעֲלוֹת מַעֲלָו׃ (לה) וַיְבִיאֵנִי
אל

ותאיו ואליו ואלמיו ולאלמיו ואלמיו איליו מעליו ותאיו ואיליו ואלמיו ולאלמיו ואלמיו איליו מעליו קרי

זירליכֿע טהאָר, אונד מאַס ראַז זידליכֿע טהאָר, ראַז מיט יענען פֿאָן גלייכֿעם מאַאַסע וואַר. (כט) זיינע וואַכֿטשטובען, זיינע זיילען אונד זיינע האַללען האַטטען מיט יענען גלייכֿעם מאַאַס, זיינע פֿענסטער נעבסט דען דער האַללען, וואַרען רינגס אומהער; דיא לאֶנגע בעטרוג פֿינפֿציג עללען אונד דיא ברייטע פֿינף אונד צוואַנציג עללען. (ל) דיא האַללען אום אינד אים, וואַרען פֿינף אונד צוואַנציג עללען לאַנג אונד פֿינף עללען ברייט. (לא) זיינע האַללען וואַרען געגען דען אייסערן האָף, זיינע זיילען האַטטען פאַלמווערקע אונד דער אויפֿגאַנג וואַר אַכֿט שטיפֿפֿען. (לב) נון בראַכֿטע ער מיך אין דען איננערן האָף אויף דער מאָרגענזייטע, אונד מאַס ראַז טהאָר, ראַז מיט יענען פֿאָן גלייכֿעם מאַאַסע וואַר. (לג) אויך זיינע וואַכֿטשטובען, זיינע זיילען אונד זיינע האַללען, האַטטען מיט יענען גלייכֿעם מאַאַס, דיא פֿענסטער דאַרין וויא דיא זיינער האַללען, וואַרען אום אונד אום; דיא לאֶנגע בעטרוג פֿינפֿציג עללען אונד דיא ברייטע פֿינף אונד צוואַנציג עללען. (לד) זיינע זיילען וואַרען געגען דען אייסערן האָף, זיינע זיילען האַטטען פאַלמווערקע פֿאָן דיעזער אונד פֿאָן יענער זייטע, אונד אַכֿט שטופֿפֿען וואַר דער אויפֿגאַנג. (לה) הי-
רויף

רש"י

האיל היה דקל מצוייר: (כח) וימד את השער הדרום. של חצר הפנימי: (ל) ואילמות. ארכו"ן בלע"ז: סביב סביב. הכותל היה עשוי אולמים נכנסים בעוביו ואילמות הללו היו נפנים (ס"א למעלה מהתאים כי התאים היו מבפנים בחצר הפנימי שהרי אולם השער היה בולט אל הקיצונה כמ"ש בענין וא"א שהיו התאים והאולם פונים למקום אחד להיות פתחי התאים לתוך האולם שהרי השוה הענין בכל מדות השערים החיצונים והפנימים ולא חלק ביניהם אלא בליט' האולמות) (כי התאים היו מבחוץ וששה תאים ובותליהם וט"ו אמות של רחב השער עולים לשמונים ואחת אמה ובכל החצר הפנימי אינו אלא ק' על ק' כמו שמפורש בענין סז"א): (לד) ואילמיו לחצר החיצונה. אולמו של שער הפנימי לא היה לצד פנים כמו שהיו

אֶל־שַׁעַר הַצָּפוֹן וּמָדַד כַּמִּדּוֹת
הָאֵלֶּה׃ (לו) תָּאָו אֵלָו וְאֵלַמָּו
וְחַלּוֹנוֹת לוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ
חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
אַמָּה׃ (לז) וְאֵילָו לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה
וְתִמֹּרִים אֶל־אֵילָו מִפּוֹ וּמִפּוֹ
וּשְׁמֹנֶה מַעֲלוֹת מַעֲלָו׃ (לח) וְלִשְׁכָּה
וּפִתְחָהּ בְּאֵילִים הַשְּׁעָרִים שָׁם
יָדִיחוּ אֶת־הָעֹלָה׃ (לט) וּבְאֻלָם
הַשַּׁעַר שְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת מִפּוֹ וּשְׁנַיִם
שֻׁלְחָנוֹת מִפֹּה לִשְׁחוֹט אֲלֵיהֶם
הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם׃ (מ) וְאֶל־
הַכָּתֵף מִחוּצָה לָעוֹלֶה לְפֶתַח
הַשַּׁעַר הַצָּפוֹנָה שְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת
וְאֶל־הַכָּתֵף הָאַחֶרֶת אֲשֶׁר לְאֻלָם
הַשַּׁעַר שְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת׃
(מא) אַרְבָּעָה שֻׁלְחָנוֹת מִפֹּה
וְאַרְבָּעָה שֻׁלְחָנוֹת מִפֹּה לְכֶתֶף

השער

לו ואלו ק׳ אילמו ק׳ ואילו ק׳ ואלמו ק׳ אילמו

תרגום אשכנזי

רויף בראכטע ער מיך צום
נארדליכען טהארע, אונד
מאס עס אן דעמזעלבען מאא־
סע וויא יענע. (לו) זיינע וואכט־
שטובען, זיינע זיילען, זיינע
האללען אונד זיינע פענסטער
דארין, ווארען רינגס הערום;
דיא לאנגע בעטרוג פינפציג
עללען, אונד דיא ברייטע פינף
אונד צוואנציג עללען. (לז) זיי־
נע זיילען ווארען נאך דעם איי־
סערן האפע צו, דיא פאלם־
ווערקע אן זיינען זיילען, ווארען
פאן דיעזער אונד פאן יענער
זייטע, אונד אכט שטופפען
וואר דער אויפגאנג. (לח) דא
וואר איינע צעללע, דערען
איינגאנג אן דען טהאר־זיילען
וואר, דארט וואוש מאן דאז
גאנץ־אפפער אב. (לט) אן
דער האללע דעם טהארעס,
שטאנדען צווייא טישע פאן
דיעזער אונד צווייא טישע פאן
יענער זייטע, אום דאנעבען דאז
גאנץ־זינד־אונד שולד־אפפער
צו שלאכטען. (מ) אן דער זיי־
טע דרויסען אם איינגאנגע
דעם נארדליכען טהארעס,
ווארען צווייא טישע, אויך אן
דער אנדערן זייטע אן דער טהארהאללע ווארען צווייא טישע. (מא) פיער טישע ווא־
רען אויף דיעזער אונד פיער טישע אויף יענער זייטע, אן דער זייטע דעם טהארעס,
אל־

רש״י

אולמו של שער החיצונה. אלא מבחוץ היה בולט: (לו) אורך חמשים אמה. גבהו כ׳ אמה:
(לז) ואיליו לחצר החיצונה. אשיספוייאר״קאש בלע״ז ואולם השער קרוי אילים כאן: (לח) ולשכה.
היתה אצל שער הצפוני בעז״י: ופתחה. של לשכה אל אילי השער לצד השער: באילים
השערים. יש בפרשה פסוקים קורין לכתפות השער אילם מיינצלי״ש בלע״ז: שם ידיחו את
העולה. העולה הנשחטת בצפון. ידיחו את העולה ירחצו את הקרביים: (לט) ובאולם
השער. הצפוני: שנים שלחנות. במזרחו וב׳ במערבו ואע״פ שהן היו מבוכין אל תוך החצר
החיצונה קורשתן בלפנים: (מ) ואל הכתף מחוצה. ואל עבר פתח האולם מחוצ׳ לחלל הזול׳
לחיך אללו של פתח של (סא״א של לד) עז״י: לעולה לפתח השער הצפונה. בשנכנס לתוך
השער ועול׳ במעלות פתח העזרה: שנים שלחנות. לכתף הפתח למזרח או (ס״א ובן) למערב:
ואל

הַשָּׁעַר שְׁמוֹנָה שֻׁלְחָנוֹת אֲלֵיהֶם
יִשְׁחָטוּ: (מב) וְאַרְבָּעָה שֻׁלְחָנוֹת
לָעוֹלָה אַבְנֵי גָזִית אֹרֶךְ אַמָּה א°
אַחַת וָחֵצִי וְרֹחַב אַמָּה אַחַת
וָחֵצִי וְגֹבַהּ אַמָּה אֶחָת אֲלֵיהֶם
וְיַנִּיחוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ
אֶת־הָעוֹלָה בָּם וְהַזָּבַח:
(מג) וְהַשְׁפַתַּיִם טֹפַח אֶחָד מוּכָנִים
בַּבַּיִת סָבִיב סָבִיב וְאֶל־הַשֻּׁלְחָנוֹת
בְּשַׂר הַקָּרְבָּן: (מד) וּמִחוּצָה ח°
לַשַּׁעַר הַפְּנִימִי לִשְׁכוֹת שָׁרִים
בֶּחָצֵר הַפְּנִימִי אֲשֶׁר אֶל־כֶּתֶף
שַׁעַר הַצָּפוֹן וּפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם
אֶחָד אֶל־כֶּתֶף שַׁעַר הַקָּדִים פְּנֵי
דֶּרֶךְ הַצָּפֹן: (מה) וַיְדַבֵּר אֵלַי זֹה
הַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר פָּנֶיהָ דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם
לַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַבָּיִת:

כל"ל והלשכה

אַלזאָ אַכט טישע, בייא וועלכען מאַן שלאַכטעטע. (מב) איך וואַרען פירם גאַנץ אָפפער פיער טישע איים געהויענעם שטיינע, דיא לאֶנגע בעטרוג אַנדערטהאַלב, דיא ברייטע אַנדערטהאַלב עללען, אונד דיא האֶהע פיר אַללע וואַר איינע עללע, איף זיא שטעללטע מאַן דיא געפאֶסע, דיא מאַן ביים שלאַכטען דער גאַנץ- אונד איברינגען אָפפער בענאֶטהיגטע. (מג) דיא לייסטען פאָן איינער האַנד ברייטע וואַרען איינווערטס געריכטעט, רינגם הערום לויפענד, אונד אויף דען טישען, וואַר דאַז אָפפערפלייש. (מד) אויסערהאַלב דעם אינגערן טהאָרעם, וואַרען דיא צעללען דער זאֶנגער, אים אינגערן האָפע נעהמליך, אויף דער זייטע נאַך דעם נאֶרדליכען טהאָר; זיא לאַגען דער זידזייטע צו, דאָך איינע אַן דער זייטע דעם אֶסטליכען טהאָרעם לאַג נעגען נאָרדען. (מה) ער זאַגטע מיר: יענע צעללע, דיא נאַך זידען צו ליגט, וויא פיר דיא פריעסטער בעשטיממט, דיא דען דיענסט דעם טעמפעלם

האַ=

רש"י

ואל הכתף האחרת. אשר לפתח האולם ב' שלחנות: (מב) אליהם וינחו את הכלים. עליהם מניחין הסכינין והמזרקות שמקבלין בהן את הדם שיהו מוכנים לשוחטים שם ק"ק בצפון: (מג) והשפתים טופח אחד. אונקליות של ברזל קבועין בעמודי ננסין שבבית המטבחים בצפון לתלות ולהפשיט בהם את הקדשים הוא ששנינו בפסחים אונקליות של ברזל היו קבועין בעמודים ובכתלים שבהן תולין ומפשיטין וכת"י ועונקלן נפקין פשך אר: מוכנים בבית. קבועים בתוך חלל העזרה. בבית לגיו: (מד) ומחוצה לשער הפנימי. ומחוץ לחלל אולם השער לתוך אויר חצר הפנימי' כמו שמפורש במקרא בסופו: לשכות שרים. לשכות לוים משוררים: ופניהם דרך הדרום. פתחם לצד דרום: אחד אל כתף שער הקדים. לשכה אחת אל כתף שער הקדים: פני דרך הצפון. ופתחה לצד צפון: (מח) לכהנים. משמרתי הבית במקומ' הם הלוים המשוררים:

וימד

באור

(מג) והשפתים, כמו מסגרת הנזכר בתורה אצל שולחן המשכן.

(מו) וְהַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר פָּנֶיהָ דֶּרֶךְ
הַצָּפוֹן לַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת
הַמִּזְבֵּחַ הֵמָּה בְנֵי־צָדוֹק הַקְּרֵבִים
מִבְּנֵי־לֵוִי אֶל־־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ׃
(מז) וַיָּמָד אֶת־הֶחָצֵר אֹרֶךְ מֵאָה
אַמָּה וְרֹחַב מֵאָה אַמָּה מְרֻבָּעַת
וְהַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵי הַבָּיִת׃ (מח) וַיְבִאֵנִי א
אֶל־אֻלָם הַבַּיִת וַיָּמָד אֵל אֻלָם בּ
חָמֵשׁ אַמּוֹת מִפֹּה וְחָמֵשׁ אַמּוֹת
מִפֹּה וְרֹחַב הַשַּׁעַר שָׁלֹשׁ אַמּוֹת
מִפּוֹ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ׃ (מט) אֹרֶךְ
הָאֻלָם עֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב עַשְׁתֵּי
עֶשְׂרֵה אַמָּה וּבַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יַעֲלוּ
אֵלָיו וְעַמֻּדִים אֶל־הָאֵילִים אֶחָד
מִפֹּה וְאֶחָד מִפֹּה׃

ויביאני

האַבען, (מו) דיא צעללע אַבער, דיא נאַך נאָרדען צו ליעגט, איזט פֿיר דיא פריעסטער, דיא דען אַלטאַר־דיענסט האַבען; פֿיר דיא זאָהנע צדוק'ס, דיא אונטער דען קינדערן לוי'ס דעם עווינען נאַהען דירפֿען, אום איהם צו דיענען. (מז) נון מאַס ער דען האָף, הונדערט עללען לאַנג אונד הונדערט עללען ברייט, ער בילדעטע איין פֿיערעק, דער אַלטאַר וואַר פֿאָר דעם טעמפעל. (מח) הערויף בראַכטע ער מיך אין דיא האַללע דעם טעמפעלס אינד מאַס אַב, אין דער האַללע פֿינף עללען פֿאָן דיעזער אונד פֿינף עללען פֿאָן יענער זייטע, דיא ברייטע דעם טהאָרעס בעטרוג דרייא עללען פֿאָן דיעזער אונד דרייא עללען פֿאָן יענער זייטע. (מט) דיא לאָנגע דער האַללע וואַר צוואַנציג עללען, דיא ברייטע איילף עללען, אונד זאָ אויך דיא שטופֿפען אויף וועלכען מאַן הינויף שטיעג, אונד דיא זיילען שטאַנדען אויף נעשטעללען איינע פֿאָן דיעזער אונד איינע פֿאָן יענער זייטע.

נעשטעללען

דאַן

רש"י

(מו) וימד את החצר. חלל עז"י לפני האולם וההיכל: (מח) אולם הבית. אולם ההיכל: וימד אל אולם. כמו איל אולם עובי כתפות הפתח (הרואה את המזרח פס"א) מדד מן המזרח למערב. ואנ"י הבות"ב מלאת"י בפירושים אחר"ים כמ"ו שהעתקת"י ורוחב השע' שלש' אמות מפה וגו' הוא עובי האיל הצפוני לתוך חלל הפתח למערב וכן עובי האיל הדרומי לתוך חלל האולם למערב ואע"פ שבך שנינו כותל אולם ה' ואולם י"א שלעתיד לבא אינו אלא ג' אלא שבאולם בית שני וכו' פס"א: חמש אמות. ואף של בית שני היה כן שכן שנינו כותל אולם ה' ואולם י"א אלא שבאולם בית שני לא היו כתפות לפתח לצפון ולדרום שהיה רחב הפתח כ' אמה כרחב האול' וכאן כתוב ורחב השער ג' אמות מפה וג' אמות מפה. ואנ"י יוד"ע לכד"ד פירוש"ו אלא לרוחב כתפות הפתח ג' אמות סותמין חלל הפתח מכאן וג' אמות מכאן: (מט) אורך האולם עשרים אמה. כנגד רחב ההיכל: ורוחב עשתי עשרה. מן המזרח למערב: ובמעלות אשר יעלו אליו. ובמעלות היה הדרך אשר בהם יעלו אליו כמו ששנינו בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה: ועמודים אל האלים. תחת יכין ובועז שהיו במקדש ראשון:

ובו

מא (א) וַיְבִיאֵנִי אֶל־הַֽהֵיכָל וַיָּמָד
אֶת־הָֽאֵילִים שֵׁשׁ־אַמּוֹת
רֹֽחַב מִפּוֹ וְשֵׁשׁ־אַמּוֹת רֹחַב־מִפּוֹ
רֹחַב הָאֹֽהֶל: (ב) וְרֹחַב הַפֶּתַח פס
עֶשֶׂר אַמּוֹת וְכִתְפוֹת הַפֶּתַח
חָמֵשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת
מִפּוֹ וַיָּמָד אָרְכּוֹ אַרְבָּעִים אַמָּה
וְרֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה: (ג) וּבָא
לִפְנִימָה וַיָּמָד אֵֽיל־הַפֶּתַח שְׁתַּיִם
אַמּוֹת וְהַפֶּתַח שֵׁשׁ אַמּוֹת וְרֹחַב
הַפֶּתַח שֶׁבַע אַמּוֹת: (ד) וַיָּמָד
אֶת־אָרְכּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב
עֶשְׂרִים אַמָּה אֶל־פְּנֵי הַֽהֵיכָל
וַיֹּאמֶר אֵלַי זֶה קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים:
(ה) וַיָּמָד קִיר־הַבַּיִת שֵׁשׁ אַמּוֹת
וְרֹחַב הַצֵּלָע אַרְבַּע אַמּוֹת סָבִיב ׀
סביב

מא (א) דאַן פֿיהרטע ער מיך צום טעמפעל
זעלבסט, אונד מאַס דיא זייַ-
לען זעכּס עללען ברייט אויף
דיעזער זייטע אונד זעכּס על-
לען ברייט אויף דער אַנדערן
זייטע; דיעס וואַר דיא ברייטע
דעם צעלטעס (וואַהרשייַנליך
דער באָגענפֿאָרמיגען דעקע).
(ב) דיא ברייטע דעם איינגאַנגס
בעטרוג צעהן עללען אונד דיא
זייטענוואַנד אַם איינגאַנגע, פֿינף על-
לען אויף דיעזער, אונד פֿינף
עללען אויף דער אַנדערן זייטע,
דאַן מאַס ער דיא לאַנגע פֿיער-
ציג עללען אונד דיא ברייטע
צוואַנציג עללען. (ג) היערויף
קאַם ער צום אינגערן, אונד
מאַס דיא זיילע אַם איינגאַנגע
צווייא עללען, דער איינגאַנג
האַטטע זעכּס עללען אונד דיא
ברייטע דעם איינגאַנגעס בע-
טרוג זיעבען עללען. (ד) נון
מאַס ער דעססען לאַנגע צוואַנ-
ציג עללען אונד דיא ברייטע
צוואַנציג עללען, נאַך דער
ריכטונג דעם טעמפעלס, אונד
שפראַך צו מיר: דיעזעס איזט דאַז אַללערהייליגסטע. (ה) דיא וואַנד דעם טעמפעלס מאַס ער
זעכּס עללען, אונד דיא ברייטע דער גאַללעריען פֿיער עללען, וועלכע רינגס אום דען
טעמ-

רש"י

מא (א) וישש אמות רוחב. הוא עובי כותל ההיכל שבין ההיכל לאולם (ממזרח למערב): רוחב האהל. רוחב האולם שהוא ברחבו של אולם ובאורכו של היכל. בפירושים אחרים רוחב האהל אהלו של פתח: (ב) וכתפות הפתח חמש אמות. שההיכל רחבו כ' אמה ורוחב הפתח י' נמצא כתפותיו מפה ומפה של ה' ה'. (ג) ובא לפנימה. אל המחיצה המפסקת בין ההיכל לק"הק: וימד איל הפתח. עוביו שתים אמות אין זה שוה לאמה טרקסין: והפתח שש אמות. איני יכול לפרשו אלא לגבהו: (ד) אל פני ההיכל. על פני רחבו של היכל: (ה) קיר הבית. כותל מערבי: ורוחב הצלע. אפנדי"ץ בלע"ז הפתח שלאחריו ד' אמות אללו ושל בית שני

באור

מא (א) רוחב האהל, רחב הבית, והכתה קורא אוהל (רד"ק), ולפ"ז תרגמתי. (ה) ורחב
הצלע

סָבִיב לַבַּיִת סָבִיב׃ (ו) וְהַצְּלָעוֹת
צֵלָע אֶל־צֵלָע שָׁלוֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים
פְּעָמִים וּבָאוֹת בַּקִּיר אֲשֶׁר־לַבַּיִת א
לַצְּלָעוֹת סָבִיב ׀ סָבִיב לִהְיוֹת
אֲחוּזִים וְלֹא־יִהְיוּ אֲחוּזִים בְּקִיר
הַבָּיִת׃ (ז) וְרָחֲבָה וְנָסְבָה לְמַעְלָה
לְמַעְלָה לַצְּלָעוֹת כִּי מוּסַב־הַבַּיִת ב
לְמַעְלָה לְמַעְלָה סָבִיב ׀ סָבִיב
לבית

טעמפעל הערום ליעפֿען.
(ו) דיא גאַללעריען, וואַרען
איינע אויף דער אַנדערן דרייא
אונד דרייסיג מאהל; זיא לאַ=
גען אַן יענער ואַנד, דיא פֿיר
דיא גאַללעריען אום דען טעמ=
פעל הערום וואַר, דאַמיט זיא
אַן דיעזער זיך שטיטצטען,
אונד ניכט אין דיא טעמפעל=
מויער איינגריפֿפֿען. (ז) איהרע
ברייטע נאַהם נאָך אָבען אימ=
מער צו. אויך קאָנטע מאַן זיא
אומגעהען, דען איינע וועני=
דעלטרעפפע פֿיהרטע פֿאָם
טעמפעל הינויף, אום דען גאַנ=

רש"י

היה שם ועל כרחך בית זה לעתיד לבא שהרי בית שני לא היתה חומה מפסקת לבית ק"הק:
(ו) צלע אל צלע. תא אל תא ותא על תא: שלוש ושלשים פעמים. ובבית שני היו ל"ח ט"ו
בצפון וט"ו בדרום ה' על ה' וה' על גביהם וח' במערב הוא צלע הוא יציע הוא תא. ואומר
אני שהתאים שבצפון ובדרום כך סדרן שכל אחד ואחד ארכו י"ב אמה הרי ס' אמה לה' תאים
וה' כתלים של ה' ה' אמה הרי פ"ה ורוחב ה' אמות של המוכה פירנסת כ' אמה של אורך
הכותל וכן לדרום ושבמערב ח' ע"ג ח' ושלישי על גביהן ואורכן על גביהן כ' אמה כנגד רחב
בית ק"הק הרי י"א לכל סדר ובת"י תד עסרה בסידרא (ס"א ל"ג פעמים ג"פ י"א ע"ג י"א
על גביהן ובת"י תד עסרה בסידורא ובבית שני וכו' עד הוא תא. ותו לא): ובאות בקיר אשר
לבית לצלעות. קורות עליות היציעים היו ראשיהם של כד מחילת התאים התיכונה באות
ונוקבות בקיר בגדו הפנימי וזהו אשר לבית לצלעות בגדו אשר לתוך התאים וזהו להיות אחוזים
בקיר הבית קבועים בחזקה פופרי"ש בלע"ז: ולא יהיו אחוזים בקיר הבית. ראשיהם של כד
קיר ההיכל היו באות ונוקבות על כניסות שהיה קיר ההיכל בולט לתוך התאים כמ"ש בבנין
שלמה (מ"א ו') כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה היציע התחתונה ה' באמה רחב חללה
ועלייתה שם שהיה כותל ההיכל כנוס מלמעלה אמה לפיכך חלל התיכונה ו' באמה רחבה
והשלישית ז' באמה רחבה והיא היתה עלייה של תיכונה שהיה כותל ההיכל כנוס לתוכה אמה
מלמעלה ואף אלו היו כמותן וז"ש ולא יהיו אחוזים בקיר הבית לא היו נוקבים בקיר ההיכל
כאשר ראשי הקורות נמוכים הקבועים בכותל גבוה שנוקבים הכותל ותוקעים ראשי הקורות בנקבי':
(ז) ורחבה. והצלעות היו הולכין ומרחיבין למעלה כמו שפירשתי האמצעית רחבה מן התחתונה
אמה וכן העליונה מן האמצעית אמה: ונסבה למעלה למעלה. ומוסבה מסיבה שקורין וי"ן
בלע"ז של בנין אבנים הוא כמין עמוד ומעלות עולות בו והעולה בהם דומה לו כהולך ומקיף
סביבות עמוד אבנים ובלשון אשכנז קרוי שווינד"ל שטיי"ן והוא שאמר בבנין שלמה ובלולים יעלו
אל התיכונה אף היא מתורגם ובמסיבתא כמו ונסבה למעלה למעלה מסיבה עולה למעלה
למעלה עד גגו העליון התא כמו שהוא מצרם והולך שהמסיבה עולה מן התחתון לאמצעי ומן
האמצעי לעליון: כי מוסב הבית. לצלעות: למעלה למעלה סביב סביב לבית על כן רחב לבית
למעלה. ע"כ שאמרנו ורחבה למעלה למעלה רחב בית תוך הצלעות למעלה העליונה רחבה
מכולן

באור

הצלע, היא היציעה הנזכר בבנין שלמה, (רד"ק). (ו) אל צלע, אל כמו על, (הנ"ל).
(ז) ונסבה למעלה, הצלעות כל מה שהיו עולים למעלה היו מתרחבות במקום המונח להם
בקיר כמו שאמר במלכים, (הנ"ל). מוסב, במסיבה היו עולים, כמו שנאמר ג"כ במלכים
וכלים

לַבַּיִת עַל־כֵּן רֹחַב־לַבַּיִת לְמָעְלָה וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה יַעֲלֶה עַל־הָעֶלְיוֹנָה לַתִּיכוֹנָה: (ח) וְרָאִיתִי לַבַּיִת גֹּבַהּ סָבִיב ׀ סָבִיב מְיֻסְּדוֹת הַצְּלָעוֹת מְלוֹ הַקָּנֶה שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה: (ט) רֹחַב הַקִּיר אֲשֶׁר־לַצֵּלָע אֶל־הַחוּץ חָמֵשׁ אַמּוֹת וַאֲשֶׁר מֻנָּח בֵּית צְלָעוֹת אֲשֶׁר לַבָּיִת: (י) וּבֵין הַלְּשָׁכוֹת רֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה סָבִיב לַבַּיִת סָבִיב ׀

מיסדות קרי· כצ"ל סביב

צען טעמפעל הערום, דאָהער וואַר דער טעמפעל אָבען ברייטער, אונד זאָ שטיעג מאַן פאָן דער אונטערסטען דורך דיא מיטטלערע אין דיא אָבערסטע· (ח) אויך זאָה איך, דאַס דער טעמפעל אָבען הערום נאָך איינע האֶהע האַטטע. דיא גרונדלאַגע דער גאַללעריען בעטרוג איינע פאָללע רוטהע, איהר אומפאַנג בעטרוג זעקס עללען· (ט) דיא ברייטע דער מויער דער גאַללעריא נאַך אויסען, וואַר פינף עללען, זאָ אויך דער פרייע רוים איננערהאַלב דער גאַללעריען אַן דעם טעמפעל. (י) דיא ברייטע צווישען דען צעללען וואַר צוואַנציג עללען; דיעזע ליעף אום דען גאַנצען טעמפעל הערום

ר ש " י

מבולן: וכן התחתונה. ת"י וכן במסיבתא סלקין מן ארעיתא לעיליתא באורח מציעתא וכן יעלה ע"י מסיבה מן התחתונה אל העליונה דרך התיכונה: (ח) וראיתי לבית גובה. לא פירש שעורו אבל במסכת מדות שנינו על רום מאה אמה: מוסדות הצלעות מלו הקנה. יסוד הצלעות הי' מלא הקנה ו' אמות: אצילה. ת"י רווח יסוד מחילת הצלע לתוך הארץ היה רחב שש אמות אבל למעלה מן הארץ היה רחבו חמש אמות כמו שמפורש בענין במקרא שלאחריו: (ט) רוחב הקיר אשר לצלע אל החוץ. מחילת התאים הסמוכים לחצר היא מחילת מערבית: חמש אמות. וכן שנינו במסכת מדות באותו כותל שהוא חמש: ואשר מונח. ומקום פנוי היה מונח במקצועות הצפון והדרום שאצל המזרח והמערב שאין התאים מקיפין את כל הבית ולאותו מקום פנוי היו פתחי התאים שבמקצועות מזרחיים כמ"ש בענין ופתח הצלע למונח כי לא היו להם פתחים לתאים לא לצד החצר ולא לצד ההיכל אלא לאותן שבמקצוע מזרחית צפונית ובמזרחית דרומית היה הפתח בכותל רחבו פתוח לאותו מקום המונח ובאותו פתח נכנסין לו וממנו לתא הב' ומן הב' אל הג' וכן סביב שכן שנינו במס' מדות ג' פתחים לכל א' וא' אחד לתא מן השמאל וא' לתא שעל גביו ואף י"ת כן ואשר מונח ואתר שביק. ל"א ואשר מונח כלומר וכן אותו של צד פנים מן הצלעות לצד בית מונח מקום פנוי היה מונח בין התאים ובין הבית ובאותו מקום היו פתחי התאים כמו שמפורש בענין ופתח הצלע למונח ורחבו היה ה' אמות כמו שהוא אומר ורחב מקום המונח חמש אמות בפרשת לעיל שלא יהיו התאים סמוכים לבית כלל ואויר יהי' ביניהם והבית ה' אמות וכת"י ואתר שביק: בית צלעות אשר לבית. נגד אויר רוחב הצלעות נקרן הזוית סביב סביב שכתוב במקום המונח אינו בארבע פנות כמשמעו אלא כלומר מכאן ומכאן דרום וצפון זוית דרומית מזרחית וזוית צפונית מזרחית: (י) ובין הלשכות רוחב עשרים אמה. לשכות היו בחצר החיצונה בצפונה של החצר הפנימית אצל חומתה והפסק כ' אמה רחב

ב א ו ר

וגלולים יעלו אל התיכונה וגו'. וכן התחתונה וגו', כת"י, וכן במסיבתא [סלקין מן ארעיתא לעלאה באורח מציעתא. (ח) שש אמות אצילה, נראה ענינו כאלו נכתב, שש אמות מדתה (אומפאַנג), ואציל כנוי לבית השחי והושאל פה על הקצה, וזה אינו רחוק, כי מצאנו בלשונות אחרות הגם שגם מושאל עד"ז. (ט) מנח, כפי' המפרשים הוראתו מקום פנוי.

הגזורה

סָבִיב׃ (יא) וּפֶתַח הַצֵּלָע לַמֻּנָּח
פֶּתַח אֶחָד דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן וּפֶתַח
אֶחָד לַדָּרוֹם וְרֹחַב מְקוֹם הַמֻּנָּח
חָמֵשׁ אַמּוֹת סָבִיב ׀ סָבִיב׃
(יב) וְהַבִּנְיָן אֲשֶׁר אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה
פְּאַת דֶּרֶךְ־הַיָּם רֹחַב שִׁבְעִים
אַמָּה וְקִיר הַבִּנְיָן חָמֵשׁ־אַמּוֹת
רֹחַב סָבִיב ׀ סָבִיב וְאָרְכּוֹ תִּשְׁעִים
אַמָּה׃ (יג) וּמָדַד אֶת־הַבַּיִת אֹרֶךְ
מֵאָה אַמָּה וְהַגִּזְרָה וְהַבִּנְיָה

וקירותיה

תרגום אשכנזי

רום. (יא) דער איינגאנג דער
גאַללעריע וואַר אַן דעם פֿריי·
ען רוימע, איין איינגאנג וואַר
געגען נאָרדען, אונד איין איינ·
גאַנג נעגען זידען; דיא ברייטע
דעם פֿרייען רוימעס בעטרוג
איבעראלל פֿינף עללען אום
אונד אום. (יב) דאַזגעביידע
וועלכעס פֿאָר דער גזרה וואַר
געגען דיא אַבענדזייטע צו,
ראַטטע זיעבענציג עללען ברייטע,
דיא וואַנד דעס געביידעס
וואַר אום אונד אום פֿינף על·
לען ברייט אונד נייכציג עללען
לאַנג. (יג) נון מאַס ער דען
טעמפעל הונדערט עללען לאַנג.
דיא גזרה, דאַז געביידע זאַמט

רש"י

בין מחילות הלשכות למחילת התאים שסביב היה ולא היה הבית כן בבנין בית שני אלא בבנין העתיד: (יא) ופתח הצלע למונח. ופתח התאים החיצונים פתוחים למקום המונח פנוי בקרן זוית כמו שפירשתי: (יב) והבנין אשר על פני הגזרה וגו'. רחב כל הבנין לרוח המערבית רחב הבית ועובי הכתלים הצפוניים והדרומיים עם התאים הצפונים והדרומים ועובי כתליהם לצפון ולדרום רחב ע' אמה וכן היה בבית שני וכן שנינו במסכת מדות בקיר מערבי מן הצפון לדרום שבעים אמה ומונה החשבון. הגזרה ת"י גצורתא. ואומר אני שהבית הגבוה קרוי כן והתאים המוקפים אשר סביב אותם הוא קורא בנין. ומנחם פתר גזרה לשון לשכה: פאת דרך הים רחב שבעים אמה. רוחב הבנין לרוח מערבית מצפון לדרום ע' אמה והא לך החשבון התא הצפוני ד' וכותליו עשר הרי י"ד וחמש מקום הפנוי בין התא לבית הרי י"ט רחב יסוד הכתלים היה נבלע בחלל התא ובמקום הפנוי וכותל ההיכל שש הרי כ"ה והללו רוחב כ' הרי מ"ה וכותל ההיכל דרומי ו' הרי נ"א וי"ט של תאי הדרום סך הכל ע'. פאת דרך ים. רוח מערבית: וקיר הבנין. כתלי התאים: וארכו תשעים אמה. אורך בנין התאים והמונח כ' אמה הצפון והדרום חוץ מבית החליפות שאינו נמנה עמו לפי שהיה בולט אל החוץ לצפון ולדרום ולא היה שוה לשאר הבנין שהבית היה רחב מלפניו ל' אמה יותר מלאחריו כמו ששנינו האולם עודף על ההיכל ט"ו אמה בצפון וט"ו אמה בדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזין את הסכינים ואורך אותו בנין מן המזרח למערב י' אמות נשארו כ' אמה אורך ברוחב ע' שכל הבית היה אורך ק' מזה ומזה כמו שמפורש בענין ובמסכת מדות: (יג) ומדד את הבית אורך מאה אמה. סך הכל עם משך בית החליפות וכן שנינו במסכת מדות ההיכל ק' על ק' ברום ק' מן המזרח למערב ק' כותל אולם חמש ורחבו י"א כותל ההיכל ו' וארכו מ' ואמה טרקסין וכ' אמה בית ק"הק וכותל ו' והתא ו' וכותל התא ה' ואף למעלה בענין כך מפורשת מדות כולם חוץ מאמה טרקסין שכתוב בו בענין זה שתים אמות ובנגדן הוא ממעט את רוחב התא אמה שהתא שבמשנה רחבו ו' וכתלו ה' וכאן רחבו ד' וכותלו ו' שנא' (כאן) ומוספות הכלבות מלא הקנה ולמעלה היא מגר ובונם אמה שנא' וקיר הצלע ה' אמה: והגזרה

והבניה

באור

(יב) הגזרה, לא ידענו תרגום המלה הזאת גם מהפסוק לא נוכל לברר ענינו ·

ואהיקיהא

וְקִירוֹתֶיהָ אֹרֶךְ מֵאָה אַמָּה׃
(יד) וְרֹחַב פְּנֵי הַבַּיִת וְהַגִּזְרָה ד̊
לַקָּדִים מֵאָה אַמָּה׃ (טו) וּמָדַד
אֹרֶךְ־הַבִּנְיָן אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה י̊
אֲשֶׁר עַל־אַחֲרֶיהָ וְאַתּוּקֶיהָא
מִפּוֹ וּמִפּוֹ מֵאָה אַמָּה וְהַהֵיכָל
הַפְּנִימִי וְאֻלַמֵּי הֶחָצֵר׃ (טז) הַסִּפִּים
וְהַחַלּוֹנִים הָאֲטֻמוֹת וְהָאַתִּיקִים ׀ מ̊
סָבִיב לִשְׁלָשְׁתָּם נֶגֶד הַסַּף שְׂחִיף
עֵץ סָבִיב ׀ סָבִיב וְהָאָרֶץ עַד־
הַחַלֹּנוֹת וְהַחַלֹּנוֹת מְכֻסּוֹת׃

ואתיקהא קרי

על

דען וואֶנדען, יואַרען הונדערט עללען לאנג: (יד) דיא בריימע דער פאָרדערזייטע דעם טעמפעלס, זאַמט דער גזרה נעגען אָסטען, בעטרוג הונדערט עללען. (טו) דאַן מאַס ער דיא לאֶנגע דעם געביידעס נאַך דער זייטע דער גזרה אויף איהרער ריקזייטע זאַמט דען אתיקים פאָן דיעזער אונד יענער זייטע הונדערט עללען, וויא אויך דען אינערען טעמפעל אונד דיא האַללען דעם האָפעס. (טז) דיא שוועללען דיא פערשלאָססענען פענסטער, דיא אתיקים אום אַללע דרייא, אונד וואַס געגען דיא שוועללע רינגס אום מיט האָלץ געטאָפעלט וואַר, דאַן דען באָדען ביז אַן דיא פענסטער, אונד דיא פערשלאָססענען פענסטער

רש"י

והבניה וקירותיה. סוף המקרא מפרש את ראשו לומר סך הכל מאה אמה: (יד) ורוחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה. הגזרה והבנין שמאחריו היא הבנויה כמו בנין ועובי הכתלים הכל ק' אמה הוא שפירשתי למעלה שהבית עודף לפניו רחב ל' אמה שהאולם מרחיב מן ההיכל ומן התאים ט"ו אמה לצפון וט"ו אמה לדרום ולא שחלל האולם רחב מחלל ההיכל אלא כי בית החליפות מחובר לאולם מכאן ומכאן: (טו) ומדד אורך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחריה. עכשיו חוזר ומודד אורך הבית לדרום כמו שמדד לצפון מלאחי. והיינו על אחריה כלומר אחורנית שחזר ומדד על עקיבו כלפי מערב: ואתיקיהא. ת"י זויות כלומר עם משך בית החליפות שבזויות הבית: וההיכל הפנימי ואולמי החצר. סופו של מקרא זה אינו מוסב כלפי ראשו אלא מחובר למקרא שלאחריו וכן פירושו וההיכל וכן הפנימי שהוא בית ק"הק וכן אולמי החצר המפורשין למעלה ואילמות סביב סביב לכל אלו הספים והחלונות האטומות והאתיקים סביב לשלשתן בין לגזרה הוא ההיכל בין (לאולמות) בין לבית ק"הק לשלשתן היו הספים מזוזות לפתחיהם ולשלשתם היו חלונות אטומות ולשלשתן היו אתיקים ולא ידעתי מה הם ואומר אני שהם כמין עמודים מרובעים בולטין בחומה לחיזוק וקירין להם פילי"ש בלע"ז: (טז) נגד הסף שחיף עץ. ת"י נסר של ארז נגד הסף נגד מזוזה הפתח בתוך חלל עובי הפתח חיפה בעץ (סא"א): סביב סביב. כלומר מזה ומזה בשני לדי חלל הפתח: והארץ עד החלונות. וקרקעית החומה עשוי כותל נסרי ארז כנגדו ועולה למעלה עד החלונות וגם החלונות מכוסות בו. מלאחי. שאף החלונות היו אטומות מכפנים כענין שנא' (כאן) וחלונות אטומות אל הבית (סא"א) וכ"ז מכפנים לפי שהיו טחין עליו כפוי זהב שכל הבית טוח בזהב ואין יכולין לטוח זהב

על

באור

(טו) ואתיקהא, לא ידעתי לברר על נכון הוראת המלה הזאת. (טז) נגד הסף שחיף עץ, ת"י לקבל ספא דחפי נסרין דקרוש.

בּ° (יז) עַל־מֵעַל הַפֶּתַח וְעַד־הַבַּיִת
הַפְּנִימִי וְלַחוּץ וְאֶל־כָּל־הַקִּיר
סָבִיב ׀ סָבִיב בַּפְּנִימִי וּבַחִיצוֹן
מִדּוֹת׃ (יח) וְעָשׂוּי כְּרוּבִים
וְתִמֹּרִים וְתִמֹּרָה בֵּין־כְּרוּב
לִכְרוּב וּשְׁנַיִם פָּנִים לַכְּרוּב׃
(יט) וּפְנֵי אָדָם אֶל־הַתִּמֹּרָה מִפּוֹ
וּפְנֵי־כְפִיר אֶל־הַתִּמֹּרָה מִפּוֹ
עָשׂוּי אֶל־כָּל־הַבַּיִת סָבִיב ׀ סָבִיב׃
(כ) מֵהָאָרֶץ עַד־מֵעַל הַפֶּתַח
הַכְּרוּבִים וְהַתִּמֹּרִים עֲשׂוּיִם וְקִיר
הַהֵיכָל׃ (כא) הַהֵיכָל מְזוּזַת
רְבֻעָה וּפְנֵי הַקֹּדֶשׁ הַמַּרְאֶה
כַּמַּרְאֶה׃ (כב) הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ
אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ ׀ שְׁתַּיִם אַמּוֹת
וּמִקְצֹעוֹתָיו לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירֹתָיו

נקוד עליו

עץ

סטער זעלבסט ; (יז) דאַזרעז בּ°
ריים איבער דער טהיר ביז
צום גאַנצען אינערן אונד אייסרן טעמפעל, אונד צו אַללען וואַנדען אומהער, פאָן
אינען אונד פאָן אויסען, האַטטע יעדעס זיין בעשטיממטעס
מאַס. (יח) איך וואַרען
כרובים אונד פאַלמווערק אַנגעבראַכט, איממער צווישען
צווייא כרובים וואַר איין פאַלמווערק, אונד יעדער כרוב האַטטע צווייא געזיכטער. (יט) דאַז
מענשענגעזיכט וואַר געריכטעט נאַך דעם פאַלמווערק
פאָן דיעזער זייטע, אונד דאַז
לאֶווענגעזיכט נאַך דעם פאַלמווערק פאָן יענער זייטע, זאָ
וואַר עס אים דען גאַנצען טעמפעל הערום געטאַכט. (כ) פאָם
באָדען אַן, ביז איבער דען איינגאַנג, דאַן אויך אַן דער וואַנד
דעם טעמפעלס, וואַרען דיא
כרובים אונד דאַז פאַלמווערק
אַנגעבראַכט. (כא) דיא פפאָסטען אים היכל, בילדעטען איין
פיערעק, אויך האַטטע דיא פאָרדערזייטע דעם הייליגטהומס מיט יענעם גליכעס
אויסזעהען. (כב) דער אַלטאַר וואַר פאָן האָלץ, זיינע האָהע דרייא עללן אונד זיינע לאֶנגע
צווייא עללן, אונד זיינע עקען, זיינע לאֶנגע (דיא פוֹעבּע), אונד זיינע זייטען, אַללעס פאָן
האָלץ

רש"י

על גבי אבנים: (יז) על מעל הפתח. בגובה: ועד הבית הפנימי. כל הבית ק"הק עד כולו:
ולחוץ. לצד ההיכל: סביב סביב. בכל כותליו: בפנימי ובחיצון. בבית ק"הק ובהיכל: מדות.
מחופה נסרים גדולות עשויות במדה: (יח) ועשוי כרובים ותימורים. ואותו הארז מצוייר
כרובים ודקלים: ושנים פנים לכרוב. א' פני כפיר וא' פני אדם זה פונה לכאן וזה פונה לכאן
וכשהיתה התימורה בין כרוב לכרוב היה פני הכפיר לה מכאן ופני אדם מכאן כמ"ש בענין:
(יט) עשוי אל כל הבית. לבית ק"הק: (כ) וקיר ההיכל. וכן לקיר ההיכל: (כא) מזוזת רבועה.
אני שמעתי בבנין שלמה מזוזת רבועה שהיו לה מזוזות מב' כדדין ומפתן מתחת למשקוף ממעל.
ואני אומר שהמזוזות היו מרובעות: המראה כמראה. ת"י חזוא כחיזו יקריה כמראה כמה
כבוד שראיתי במרכבה על נהר כבר אור נוגה ראיתי בבית ק"הק: (כב) המזבח עץ. ת"י לקביל
מדנחא פתורא י"ל השלחן קורא מזבח שמכפר בזמן הזה כמזבח כך שמעתי: ומקצועותיו. רגליו
גגו וארכו כתוב במקרא גגו והוא גוף השלחן: וקירותיו. מסגרתו:

ובתים

עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר
לִפְנֵי יְהוָה׃ (כג) וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת
לַהֵיכָל וְלַקֹּדֶשׁ׃ (כד) וּשְׁתַּיִם
דְּלָתוֹת לַדְּלָתוֹת שְׁתַּיִם מוּסַבּוֹת
דְּלָתוֹת שְׁתַּיִם לְדֶלֶת אֶחָת וּשְׁתֵּי
דְלָתוֹת לָאַחֶרֶת׃ (כה) וַעֲשׂוּיָה
אֲלֵיהֶן אֶל־דַּלְתוֹת הַהֵיכָל
כְּרוּבִים וְתִמֹרִים כַּאֲשֶׁר עֲשׂוּיִם
לַקִּירוֹת וְעָב עֵץ אֶל־פְּנֵי הָאוּלָם
מֵהַחוּץ׃ (כו) וְחַלּוֹנִים אֲטֻמוֹת
וְתִמֹרִים מִפֹּה וּמִפּוֹ אֶל־כִּתְפוֹת
הָאוּלָם וְצַלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֻבִּים׃

ויוציאני

האָלץ. ער זאַגטע מיר: דיע־
זעס זייא דער טיש דער פֿאַר
דעם עוויגען שטעהט. (כג) דער
היכל אונד דאַז הייליגטהום
האַטטען צווייא טהירען. (כד) יע־
רע דער טהירען האַטטע
צווייא פֿליגעל, צווייא איבער־
איינאַנדער שליעסענדע פֿליע־
געל; צווייא פֿליגעל אַן דער
איינען טהיער אונד צווייא אַן
דער אַנדערן טהיר. (כה) אויך
דען טהירען דעם היכל'ס וואַ־
רען עבענפֿאַללס כרובים אונד
פאַלמווערק געמאַכט, וויא זיא
אַן דען וואֶנדען וואַרען, דאַ־
הער וואַר דאַז האָלץ אויסווענ־
ריג געגען דיא האַללע צו, זעהר
דין. (כו) אויך היער וואַרען
פֿערשלאָססענע פֿענסטער,
אונד אויך פאַלמווערקע אַן
ביידען זייטען דער האַללע, אונד אַן דען גאַללעריען דעם טעמפעלם, זאָ וויא אויך אַן
דען באַלקען.

וואַ־

ר ש " י

(כג) ושתים דלתות. לכל פתח סוגרים זה לעומת זה אחד במזוזת לפונית ואחד במזוזת דרומית:
(כד) ושתים דלתות לדלתות. לפתח ההיכל היו שתי זוגות דלתות כמו ששנינו במסכת מדות ד' דלתות
היו לו ב' מבפנים וב' מבחוץ החילונות נפתחו' לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל שהיה ו' אמה והדלת
רחבו ה' כשיעור חצי רוחב הפתח ונכנס אמה לפנים מן המזוזה נמצא עובי הכותל ה' אמות
מגולה וכשהדלת החילון נפתח לפנים היה מכסה אותה והפנימיות לתוך הבית לכסות אחר
הדלתות שכל הבית היה טוח בזהב חוץ מאחר הדלתות ר"י אומר אף הפנימיות היו עומדות
בתוך הפתח וכמין איסרמיטא היו נקפלות לאחוריהם אלו ב' אמות ומחצה ואלו ב' אמות
ומחצה וחצי אמה מזוזה מכאן וחצי אמה מזוזה מכאן שנא' ושני דלתות לדלתות שתים מוסבות
דלתות וגו' וזהו פירושו בין פנימיות בין חילוניות עומדות בתוך עובי הכותל ואלו ואלו כנוסות
חצי אמה לפנים מן המזוזה הפנימיות נפתחות לצד החילונות וחילונות לצד הפנימיות ביצד ב'
דלתות של ה' ה' אמות נפתחות זו כנגד זו בתוך ה' אמות רחב של עובי הכותל של חוליות
היו וכנגד חציין היו נקפלות לאחוריהן כשפותחין אותן כמין פנקסאות של עץ שנותנין עליהם
שעוה כדי שנקפלות זו אחורי זו נמצא כשנקפלות עמדו על ב' אמות ומחצה וכשנפתחות זו
לעומת זו מכסות חמש אמות של עובי הכותל: (כה) ועב עץ אל פני האולם. ועב טרי"ף
בלע"ז לשון קורות כתינו (מ"הש א') כלונסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של
אולם כדי שלא יבעט כן שנינו במס' מדות וזהו ועב יוצא מכותל הבית ובא אל פני האולם
מבחוץ: (כו) אל כתפות האולם. לב' עברי הפתח: וצלעות הבית והעובים. והראני צלעות
ואת העובים ואמרו רז"ל צלעות הבית אלו המלטסין והעובים אלו המריטות ומה הן מריטות
קורות ומה הן מלטסין ארזים שנותנין בראש הכתלים להניח עליהן ראשי הקורות:

ויוציאני

מב (א) וַיּוֹצִאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר
הַחִיצוֹנָה הַדֶּרֶךְ דֶּרֶךְ
הַצָּפוֹן וַיְבִאֵנִי אֶל־הַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר
נֶגֶד הַגִּזְרָה וַאֲשֶׁר־נֶגֶד הַבִּנְיָן אֶל־
הַצָּפוֹן׃ (ב) אֶל־פְּנֵי אֹרֶךְ אַמּוֹת
הַמֵּאָה פֶּתַח הַצָּפוֹן וְהָרֹחַב
חֲמִשִּׁים אַמּוֹת׃ (ג) נֶגֶד הָעֶשְׂרִים
אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי וְנֶגֶד רִצְפָּה
אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אַתִּיק אֶל־
פני

מב (א) היערויף פֿיהרטע ער
מיך הינויס אין דען
אייסערן האָף דען וועג נאָרד=
ווערטס, אונד בראַכטע מיך
אין דיא צעללע, וועלכע דער
גזרה אונד דעם נערדליכען גע=
בייבע געגענאיבער לאַג,
(ב) נאָך דער זייטע דער הונ=
דערטעלליגען לענגע אַם נערד=
ליכען איינגאַנגע אונד דער
פֿינפֿציגעלליגען ברייטע,
(ג) דען צוואנציגען געגענאי=
בער, דיא אים אינגערן האָפֿע
וואַרען, אונד דעם פפֿלאַסטער
געגענאיבער, דער אים אייסרן
האָפֿע וואַר, ראַוואַ איין אתיק

רש"י

מב (א) ויוציאני. מן החצר הפנימי: אל החצר החיצונה. בשער הצפון שהוזכר למעלה
ושער לחצר הפנימי נגד השער לצפון והוא היה נתון באמצע אורך עזרת ישראל
שהוא מאה אמה: ויביאני אל הלשכה אשר נגד וגו'. אל אחת מהלשכות הראשונות א"כ אל
מקום הלשכות קנברו"ן בלע"ז הם הלשכות העומדות בצפון סבית המובדלות כ' אמה מן
התאים כמ"ש למעלה ובין הלשכות רוחב עשרים אמה סביב לבית ואין אדם יכול לכנס לאותן
לשכות ולא לאויר רוחב העשרים שביניהם ובין התאים אלא דרך החצר הפנימית כמו שמפורש
למטה בענין שהרי אמר שהחצר הפנימי ק' על ק' מרובע לפני הבית למזרח ואמר על רחב
הבית לקדים מאה אמה נמצא רוחב הבית סותם את רוחב החצר החיצונה ואינו יכול ליכנס
לפנים מצדי הלשכות לא לצפון ולא לדרום לכך הוצרך לבא לאותן הלשכות דרך החצר החיצונה
הצפונית: אשר נגד הגזרה. אותן הלשכות היו כנגד כל ק' אמה של אורך הבית מן המזרח
למערב כמ"ש בענין בלשכות הללו והנה על פני ההיכל ק' אמה: (ב) אל פני אורך אמות
המאה פתח הצפון. אל פתח הלשכה שהיה פונה לצפון לחצר החיצונה ורואה כנגדו ה' רחב
עד הכותל צפונית של חצר החיצונה ואורך מאה אמה שהרי הלשכות מחזיקות מן המזרח למערב
מאה אמה ורחבו מן הצפון לדרום נ' אמה כמ"ש למטה בענין וחלל החצר החיצונה ק' אמה
רחב כמ"ש למעלה וימד משער אל שער מאה אמה נמצא לפני הלשכות חלל אויר אורך מאה
אמה ורוחב נ': (ג) נגד העשרים אשר לחצר הפנימי. כל זה סימן מקום הלשכות אצל הכ'
ורוחב אויר אשר לחצר הפנימי סביב סביב לבית כמ"ש למעלה ובין הלשכות רוחב עשרים אמה:
ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה. שאמרנו למעלה שעליה היתה החצר (סביב) מוקפת סביב
לה: אתיק אל פני אתיק. לא ידעתי מהו: (חו') אתיק אל פני אתיק. אתיק הוא עמוד
כמו שפירש"י גבי (לעיל ט"ז) והאתיקים סביב לשלשתם שהם עמודים והלשכות העליונות היינו
הני לשכות עצמם שמדבר מהם וקורא אותם עליונות לפי שהם בגובהו של הר כמו שפירש"י
גבי ומתחת הלשכות האלה והכי פי' על הסדר והלשכות העליונות שהם בגובהו של הר שנים
מהם היו קצרות כלומר אינם רווחות לפי שהאתיקים היו ממעטים בהם שכן דרך הבנאים
לחזק מלאכת בנינם לעשות עמודים עד שני שלישי החומה ומשם ואילך בלים ומשפיעים ולכך
הג' אינה קצרה והיינו דקאמר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לפי שא"צ חיזוק כמו מלמטה
ואין להם עמודים כעמודי החצרות כלומר עמודי לשכות אלו אינם כשאר עמודים שאר עמודים
מיושבים אצל החומה לחיזוק אבל הני בעובי החומה בולטים לחוץ ולפנים לכך א בלים מן הבנין:

פְּנֵי־אַתִּיק בַּשְּׁלִשִׁים׃ (ד) וְלִפְנֵי הַלְּשָׁכוֹת מַהֲלַךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת רֹחַב אֶל־הַפְּנִימִית דֶּרֶךְ אַמָּה אֶחָת וּפִתְחֵיהֶם לַצָּפוֹן׃ (ה) וְהַלְּשָׁכֹת הָעֶלְיוֹנֹת קְצֻרוֹת כִּי־יוֹכְלוּ אַתִּיקִים מֵהֵנָה מֵהַתַּחְתֹּנוֹת

ומהתיכונות

פֿאָר דעם אַנדערן שטאַנד; עס וואַרן דרייא געשאָסע איבער־איינאנרער. (ד) פֿאָר דען צעללען וואַר איין גאַנג צעהן עללען ברייט, דער איינווערטס אי־נען רוים פֿאָן איינער עללע איננאַהם, ריא איינגעננע וואַרען געגען נאָרדען (ה) דיא אָבערן צעללען וואַרען ענגער, דען דאַז געביירע דער אתיקים אומפֿאַסטע זאָוואָהל זיא, אַלס אויך דיא אונטערן אינר מיטט־

רש"י

בשלישים. תרגום יונתן מחלתין משמע שהיו אותן לשכות משלשות שלש זו למעלה מזו וגם המקראות מוכיחין כן שהוא אומר והלשכות העליונות קצרות מהתחתונות ומהתיכונות. ואני לא יכולתי להבין בשלשה המקראות הללו כלל מהו כי יוכלו אתיקים מה הם אותם אתיקים והיאך אוכלות מן העליונות ואינם אוכלות מן התחתונות ומן התיכונות וטעם שהוא נותן לדבר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לא ידעתי להבין בו: (ד) ולפני הלשכות מהלך עשר אמות רוחב אל הפנימית דרך אמה אחת. נראה בעיני לפי שחלל החיצונה רחב מאה מצפון לדרום (והיו) הלשכות רחב כ' ולפניהם אויר חמשים לצד צפון הרי כאן כל רחב החצר נמצא כל רחב החצר סתום שאין אויר בין הלשכות לבין זוית בית החליפות כלום ואין מבוא לכנס בו לאויר הכ' שבין הלשכות והתאים נמצא כי אויר כ' אמה המפסיק בין התאים והלשכות הוא ט"ו אמות שאחורי בית החליפות ונוסף עליהם ה' אמות. וא"ת נמצא אויר ה' אמות בין זוית החליפות (לזוית הלשכות) הרי עובי כותל המפסיק בין חצר הפנימי ובין חצר החיצונה הבא מן המזרח למערב סותמו שהרי עוביו שש אמות וראשו כלה לאותה זוית לסוף מאה אורך של חצר הפנימיות אל זוית בית החליפות לפיכך אין מבוא לאותו אויר אמה כ' לא בפנימיות ולא בחיצונה אא"כ היה משפע ובונם בשהיה מכלה סוף חומת שבין ב' החצרות שופע בתוך חצר החיצונה או בפנימית בעובי החומה אמה כדי כניסת אדם ונכנס לתוך אויר ה' אמות שבין כותל החליפות לכותל הלשכה והולך בו תו אויר לצד מערב י' אמות ושם כלה משך בית החליפות ונכנס לתוך אויר רחב כ' וז"ש מהלך י' אמות רחב לבא אל הפנימית דרך אמה אחת שהרי נכנס בו דרך פתח אמה אחת שפיפע ובינם בסוף החומה ולמה קורהו מהלך רחב ולא היה לו לומר מהלך עשר אמות אורך לפי שלענין בנין החליפות הוא רוחב לפי שבנין החליפות מן הצפון לדרום ט"ו אמה מן המזרח למערב אינו אלא י' אמות: ופתחיהם לצפון. ופתחי הלשכות הללו לצפון. מצאתי: וזהו פירוש של פתח הצפון הכתוב למעלה שם קולר הדבור וכאן פירושו (זה שייך לרש"י מ"כ פסוק כ' בגמר הדבור למעלה זהו פירש שמעיה וכתב מדעתו. תו'): (ה) והלשכות העליונות וגו' כי משלשו' הנה וגו'. לא הבנתי בהם כלל: כי יוכלו אתיקים. כמו יאכלו אוכלים

וממעטים

באור

מב (ה) קצרות, אין לאל ידי לתרגם הפסוק הזה ושלאחריו כפי הוראת מליהם כאשר אמרתי בלבי לעשות בבאור פרשיות האלה (למען יפרשם הקורא כערך הבנתו) בלי לחוות דעתי בענין הזה, כי כספר החתום הם, גם פשט הכתובים האלה, וכן הבנתי דבר הנביא: הנה האתיקים היו קורות גבוהות סוגרות הרוח אשר בין הלשכות, והיו יותר גבוהות מהלשכות העליונות, ולהאתיקים האלה לא היה תקרה, אבל כפה אשר כסתה את כל הרוח, וא"כ יאכלו האתיקים מכל בנין הלשכות, כי סבבו אותן ועליהם נשענה ונסמכה כפת הלשכות, אבל גבהו גם ממנם, וגם העליונות קצרו מהתחתונות, באשר עליהן נסתה הכפה וקצרה רוחם כערך אל רום האחרות. כי יוכלו, כלומר עטרו וסבבו אותן מכל צד מהנה, מהעליונות.

בנין

וּמֵהַתִּיכוֹנוֹת בִּנְיָן׃ (ו) כִּי
מְשֻׁלָּשׁוֹת הֵנָּה וְאֵין לָהֶן עַמּוּדִים
כְּעַמּוּדֵי הַחֲצֵרוֹת עַל־כֵּן
נֶאֱצַל מֵהַתַּחְתּוֹנוֹת וּמֵהַתִּיכֹנוֹת
מֵהָאָרֶץ׃ (ז) וְגָדֵר אֲשֶׁר־לַחוּץ
לְעֻמַּת הַלְּשָׁכוֹת דֶּרֶךְ הֶחָצֵר
הַחִצוֹנָה אֶל־פְּנֵי הַלְּשָׁכוֹת אָרְכּוֹ
חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ (ח) כִּי־אֹרֶךְ
הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִצוֹנָה
חֲמִשִּׁים אַמָּה וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי
הַהֵיכָל מֵאָה אַמָּה׃ (ט) וּמִתַּחְתָּה
לְשָׁכוֹת הָאֵלֶּה הַמָּבוֹא מֵהַקָּדִים
בְּבֹאוֹ לָהֵנָּה מֵהֶחָצֵר הַחִצֹנָה׃
(י) בְּרֹחַב ׀ גֶּדֶר הֶחָצֵר דֶּרֶךְ הַקָּדִים

ומתחת הלשכות קרי. המביא קרי — אל

לערן. (ו) דען זיא ווארען דרייא-
פאך איבער איינאנדער, אונד
האטטען קיינע זאלבע זיילען
וויא דיא זיילען דער פארהא-
פע, דעסהאלב ווער מעהר
אבגענאממען פאן (דען אבערן
לעגען) אלס בייא דען אונטערן
אונד מיטטלערן, פאן דער ער-
דע הינויף. (ז) דיא מויער פאן
אויסען, דען צעללען געגענאי-
בער, לענגס דעם אייסערן האָ-
פעם אויף דער פארדערזייטע
דער צעללען, וואר פינפציג
עללען לאנג. (ח) דען דיא לענ-
גע דער צעללען, דיא צום איי-
סערן האף געהערטען, וואר
פינפציג עללען, זא וויא זיא
אויף דער פארדערזייטע דעם
טעמפעלס הונדערט עללען
בעטרוג. (ט) אונטערהאלב
ריעזער צעללען, וואר דער
איינגאנג פאן אסטען, דא וואָ
מאן פאם אייסערן האף היני-
קעמט. (י) נאך דער ברייטע דער האפמויער אויף דער אסטזייטע צו, פאר דער גזרה
אונד

רש"י

וממעטים באויר הלשכות: (ו) על כן נאצל. כתרגומו דחיק לפי שהם בעובי החומה ג לטים לחוץ ולפנים מחזקים הלשכות: מהתחתונות ומהתיכונות מהארץ. כך מצאתי בשם אצל גדול (סא"א): על כן נאצל. ת"י דחיקן. (ואני לא היה לי לא רב ולא עזר בכל הבנין הזה אלא כמו שהראוני מן השמים): (ז) וגדר אשר לחוץ וגו'. המפסיק בין הלשכות והחצר החיצונה שלצד מזרח: ארכו חמשים אמה. מן הצפון לדרום: (ח) כי ארך הלשכות. מן הצפון לדרום נ' אמה: והנה על פני ההיכל. מן המזרח למערב כנגד האולם וההיכל ובין הכפרת והתאים ק' אמה: (ט) ומתחת הלשכות האלה. איני יודע אם בא ללמוד שהיו להם מחילות מתחתיהם או בא ללמוד שהיו לשכות במזרח החצר ולפי שהחצר הולך ומשפיע לצד המזרח קורא לו ומתחת הלשכות האלה שאלו בגובהו ואלו בשפולו וכן הוא אומר ובשפולו של חצר אל המבוא אשר מהקדים בבאו להנה מהחצר החיצונה: (י) ברוחב גדר החצר וגו'. הבא מן הקדים של חצר החיצונה וסובב אל הצפון דרך מקצוע לפונית מזרחית של חומת הפנימית מבחוץ לבא לאותן
הלשכות

באור

בנין, מוסב אל האתיקים, כלומר בנין האתיקים. (ו) עמודים, אלו היה להם עמודים, לא היו נצרכים לאתיקים לסמוך ולשעון הכפה, אבל באשר לא היו להן עמודים, היו נצרכים להאתיקים, ואולי נקראו החומות האלה את קים באשר הנה חזקות ואזקות, מל' אתיק יומין. נאצל, ענין פרישה, כמו אצלת לי ברכה (בראשית כ"ז ל"ו), ומוסב על הלשכות העליונות.
הגינה

אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה וְאֶל־פְּנֵי
הַבִּנְיָן לְשָׁכוֹת׃ (יא) וְדֶרֶךְ
לִפְנֵיהֶם כְּמַרְאֵה הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר
דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן כְּאָרְכָּן כֵּן רָחְבָּן
וְכֹל מוֹצָאֵיהֶן וּכְמִשְׁפְּטֵיהֶן
וּכְפִתְחֵיהֶן׃ (יב) וּכְפִתְחֵי הַלְּשָׁכוֹת
אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם פֶּתַח בְּרֹאשׁ
דָּרֶךְ דֶּרֶךְ בִּפְנֵי הַגְּדֶרֶת הֲגִינָה
דֶּרֶךְ הַקָּדִים בְּבוֹאָן׃ (יג) וַיֹּאמֶר
אֵלַי לִשְׁכוֹת הַצָּפוֹן לִשְׁכוֹת
הַדָּרוֹם אֲשֶׁר אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה הֵנָּה ׀
לִשְׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יֹאכְלוּ־שָׁם
הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר־קְרוֹבִים לַיהוָה
קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים שָׁם יַנִּיחוּ ׀ קָדְשֵׁי
הַקֳּדָשִׁים וְהַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת
וְהָאָשָׁם כִּי הַמָּקוֹם קָדֹשׁ׃

בכאם

אונד דעם געביידעם, וואַרען
צעללען. (יא) איין גאַנג וואַר
פֿאָר איהנען געשטאַלטעט וויא
יענער פֿאָר דען צעללען, דער
געגען נאָרדען לאַג; איהרע
לאֶנגע אונד איהרע ברייטע,
אויך אַללע איהרע אויסגענגע
איהרע איינריכֿטונג אונד
איהרע אֶפֿפֿנונגען (וואַרען וויא
בייא יענען). (יב) אונד וויא
איהרע איינגענגע צו דען צעל-
לען אויף דער זידזייטע צו, זאָ
וואַר איין איינגאַנג צו אַנפֿאַנ-
גע איינעם וועגעם, דעם וועגעם
נעמליך פֿאָר דעם ציערליכֿען
שטופֿענגאַנגע עסטליך, וואָ
מאַן היניינגינג. (יג) ער זאַגטע
מיר: דיא צעללען געגען נאָר-
דען, דיא צעללען געגען זידען
דיא פֿאָר דער גזרה ליעגען,
זייען דיא הייליגען צעללען, וואָ
דיא פריעסטער, דיא זיך דעם
עוויגען נאַהען, דאַז אַללער-
הייליגסטע פֿערצעהרען; דאַ-
רין לעגען זיא אויך דאַז אַל-
לערהייליגסטע מעהל-זינר-
אונד שולדאָפפֿער ניעדער,
דען דיעזער אָרט זייא הייליג.

ר ש " י

הלשכות שבצפון מוצא על פני גדר החצר כותל מזרח של חצר הפנימית שהוא מערבית לחיצונה כנגד הגזרה והבנין שבפנימית: לשכות. סמוכות לאותו הכותל ועומדים בחיצונה. מצאתי: (יא) ודרך לפניהם. פני לשכות הללו יש דרך רחב אויר בחצר (החיצונה) כ' אמה כמראה דרך הלשכות אשר בצד הצפון הכתובות למעלה: כארכן. של לשכות הצפון ארכן של אלו וכן רחבן: וכל מוצאיהן. למוצא לשכות הצפון: וכמשפטיהן וכפתחיהן. הלשכות של לשכות הצפון: (יב) וכפתחי הלשכות אשר דרך הדרום. פתחי לשכות הקדים שאף בדרום היו לשכות מובדלות מן התאים הדרומיים כ' אמה כמ"ש למעלה ובין הלשכות רחב כ' אמה סביב לבית סביב סביב: פתח בראש דרך. פתח היה להם ללשכות הקדים בראש דרך והדרך היה בפני הגדרת הגינה ת"י דוכן ליואי ול' גדרת הגינה בנין גדר אבנים עשוי במעלות שהיו נוגנים ושרים עליו: דרך הקדים. שהדוכן היה במזרח כדכתיב בד"הי בפרשת ותשלם והלוים המשוררים לכלם לאסף

והימן

באור

(יב) והגינה, ר"ל מעלת אבנים עשויה כמו גדר אבנים והיתה הגונה ונאה, הגינה מדברי חז"ל, דבר הגון, (רד"ק).

(יד) בְּבֹאָם הַכֹּהֲנִים וְלֹֽא־יֵצְאוּ
מֵהַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה
וְשָׁם יַנִּיחוּ בִגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־יְשָׁרְתוּ
בָהֶן כִּי־קֹדֶשׁ הֵנָּה יִלְבְּשׁוּ בְּגָדִים
אֲחֵרִים וְקָרְבוּ אֶל־אֲשֶׁר לָעָם׃
(טו) וְכִלָּה אֶת־מִדּוֹת הַבַּיִת
הַפְּנִימִי וְהוֹצִיאַנִי דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר
אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים וּמְדָדוֹ
סָבִיב׀סָבִיב׃ (טז) מָדַד רוּחַ הַקָּדִים
בִּקְנֵה הַמִּדָּה חֲמֵשׁ־אַמּוֹת קָנִים
בִּקְנֵה הַמִּדָּה סָבִיב׃ (יז) מָדַד רוּחַ
הַצָּפוֹן חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה
הַמִּדָּה סָבִיב׃ (יח) אֵת רוּחַ הַדָּרוֹם
מָדָד חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה
הַמִּדָּה׃ (יט) סָבַב אֶל־רוּחַ הַיָּם
מָדַד חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה
הַמִּדָּה׃ (כ) לְאַרְבַּע רוּחוֹת מְדָדוֹ
חוֹמָה לוֹ סָבִיב׀סָבִיב אֹרֶךְ חֲמֵשׁ

ולבשו קרי . מאות קרי

מאות

(יד) ווען דיא פריעסטער היני
קאָממען, דירפֿען זיא ניכֿט
גלייך אוים דעם היילינגטהומע
אין דען איסערן האָף געהען,
זאָנדערן זיא מיססען דיא קליי
דער אין וועלכֿען זיא דען
דיענסט פֿעררייכֿטעטעי, דאַ
זעלבסט ליעגען לאַססען, דען
זיא זינד היילינ, דאַן ערשט
ווען זיא אַנדערע קליידער אַנ
געלענט האַבען, קעננען זיא
זיך דעם פֿאָלקע נאָהערן .
(טו) אַלס ער מיט דען מעססוני
גען דעם איננערן טעמפעלם
פֿערטינ וואַר, דאַ פֿיהרטע ער
מיך צו דעם טהאָר דאַז געגען אָ
סטען ליגט, אונד מאַס עס נאַך
אַללען ריכֿטונגען. (טז) ער מאַס
דיא אָסטזייטע מיט דער מעס
רוטהע, פֿינף הונדערט רוטהען
רינגס אומהער נאַך יענער
מעסרוטהע . (יז) ער מאַס דיא
נאָרדזייטע פֿינף הונדערט
רוטהען נאַך יענער מעסרוטהע
רינגס אומהער . (יח) דיא זיד
זייטע מאַס ער פֿינף הונדערט
רוטהען נאַך יענער מעס
רוטהע. (יט) דאַן ווענדעטע ער
זיך צור אַבענדזייטע אונד מאַס
פֿינף הונדערט רוטהען נאַך יענער מעסרוטהע . (כ) זאָ האַטטע ער עס נאַך אַללען
פֿיער זייטען נעמעססען ; איינע מויער וואַר רונד אימהער , פֿינף הונדערט עללען לאַנג
א׳נד

רש״י

והימן לידותון וגו' עומדים מזרח למזבח: (יד) בבאם הכהנים וגו'. בבואם לאוכל לשכות לאכול:
ולא יצאו. מהן שהן קדש: אל החצר החיצונה. בבגדי קודש שעליהם: ושם יניחו בגדיהם
וגו' וקרבו אל אשר לעם. ויגשו ליגע בבגדי העם אם ירצו אבל בבגדי כהונה לא יגעו אל
העם שיש בהן מעלת טהרה ובגדי החול מדרס להם. (טו) ומדדו סביב סביב. לכל היקף הר
הבית מבחוץ: (כ) לארבע רוחות מדדו. ג' אלפים על ג' אלפים למה שהקנה ו' אמה וזה
הוא שייסד הקליר (בקדושה דיום שני של סוכות) דוד ינעה קו ג' אלפי אמות קלועה על ג'
אלפי אמות והיא ל"ו כמדת הראשונה שהיה הר הבית ה' מאות אמה על ה' מאות אמה חלוק
ג' אלפים על ג' אלפים ברצועות של ת"ק אמות שתי וערב ותמצא שם ל"ו רבעים של ת"ק
אמות על חמש מאות ועל כן אמר הפייט (שם בקדושה) ל"ו כמו שהיתה מתכפלת. מבחוץ:
חומה

מֵאוֹת וְרֹחַב חֲמֵשׁ מֵאוֹת לְהַבְדִּיל
בֵּין הַקֹּדֶשׁ לְחֹל׃
מג (א) וַיּוֹלִכֵנִי אֶל־הַשָּׁעַר שַׁעַר
אֲשֶׁר פֹּנֶה דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃
(ב) וְהִנֵּה כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא
מִדֶּרֶךְ הַקָּדִים וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם
רַבִּים וְהָאָרֶץ הֵאִירָה מִכְּבֹדוֹ׃
(ג) וּכְמַרְאֵה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי
כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר־רָאִיתִי בְּבֹאִי
לְשַׁחֵת אֶת־הָעִיר וּמַרְאוֹת
כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֶל־נְהַר
כְּבָר וָאֶפֹּל אֶל־פָּנָי׃ (ד) וּכְבוֹד
יְהוָה בָּא אֶל־הַבָּיִת דֶּרֶךְ שַׁעַר
אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃ (ה) וַתִּשָּׂאֵנִי
רוּחַ וַתְּבִאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִי
וְהִנֵּה מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה הַבָּיִת׃
(ו) וָאֶשְׁמַע מִדַּבֵּר אֵלַי מֵהַבָּיִת

ואיש

אונד פֿינף הונדערט עללען ברייט, אום דאז היילינע פֿאָן דעם ניכֿט היילינען אַבצוזאָנדערן.

מג (א) ער פֿיהרטע מיך צום טהאָרע, צו יענעם נעמליך דאַז זיך געגען אָסטען ווענדעט. (ב) זיעהע, דאַ קאַם דיא הערליכֿקייט דעם גאָטטעס ישראל פֿאָן דער אָסטזייטע הער; דאַבייא וואַר איין גערייש גלייך דעם ברויזען פֿיעלער געוועססער אונד דיא ערדע שטראַהלטע פֿאָן זיינער מאַיעסטאֶט. (ג) דיא ערשיינונג גליך יענער דיא איך שאָן געזעהען, נעמליך, גלייך יענער ערשיינונג דיא איך געזעהען, אַלס איך דיא שטאַדט צו צערשטאֶרען קאַם, אונד גאַנץ זאָ וויא יענע ערשיינונג, דיא איך אַם פֿלוססע כבר געזעהען, אונד איך פֿיעל אויף מיין אַנגעזיכֿט. (ד) דיא הערליכֿקייט גאָטטעס קאַם אין דען טעמפעל, אויף דער זייטע דעס טהאָרעס דאַז געגען אָסטען ליעגט. (ה) נון ערהאָב מיך איין גייסט, אונד פֿיהרטע מיך אין דען איננערן האָף; זיעהע! דאַ ערפֿיללטע דיא הערליכֿקייט דעם עוויגען דען טעמפעל. (ו) איך האֶרטע פֿאָם טעמפעל הער מיך אַנרעדען

אונד

ר ש " י

חומה לו. להר הבית: סביב אורך חמש מאות. שתי וערב זו חומת החיל המקפת כל ההר: להבדיל. את העם בין קודש שלפנים לחול בחוץ: מלאתי. (סא"א) גמר כל מדה:
מג (א) ויוליכני. חזר והכניסני לשער הקדים וראיתי הכבוד יורד לעזרה: (ג) וכמראה המראה. ט' מראות כתובין במקרא זה ומתוכן היו רואין הנביאים חוץ ממשה רבינו שהיה רואה מתוך מראה אחת לפיכך איספקלריא שלו מאירה ורואה ממש וזהו שייסד הפייט (שם בשילוק) מראות המלוחלחות בתשע מחזות: בבואי לשחת את העיר. נפרשת והתוית תיו (לעיל ט') שנא' שם קרבו פקודות העיר ושם פי' את דוגמת מרכבה: (ו) מדבר אלי. ממליל

ב א ו ר

מג (ג) בבאי לשחת, אולי כיון בו: על ענין פרשה ט'.

וְאִישׁ הָיָה עֹמֵד אֶצְלִי׃ (ז) וַיֹּאמֶר
אֵלַי בֶּן־אָדָם אֶת־מְקוֹם כִּסְאִי
וְאֶת־מְקוֹם כַּפּוֹת רַגְלַי אֲשֶׁר
אֶשְׁכָּן־שָׁם בְּתוֹךְ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְעוֹלָם וְלֹא יְטַמְּאוּ עוֹד בֵּית־
יִשְׂרָאֵל שֵׁם קָדְשִׁי הֵמָּה וּמַלְכֵיהֶם
בִּזְנוּתָם וּבְפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם בָּמוֹתָם׃
(ח) בְּתִתָּם סִפָּם אֶת־סִפִּי וּמְזוּזָתָם
אֵצֶל מְזוּזָתִי וְהַקִּיר בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם
וְטִמְּאוּ ׀ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי
בְּתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וָאֲכַל
אֹתָם בְּאַפִּי׃ (ט) עַתָּה יְרַחֲקוּ
אֶת־זְנוּתָם וּפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם מִמֶּנִּי
וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם לְעוֹלָם׃
(י) אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ
מעונותיהם

אונד איין מאַן שטאַנד נעבען
מיר. (ז) דיעזער שפראַך צו
מיר: ערדענזאָהן! היער איזט
דער אָרט מיינעס טהראָנעס,
וואָ מיינע פוסזאָהלען רוהען,
וואָ איך אונטער דען קינדערן
ישראל'ס אויף אימער רעזי-
דירען ווערדע; דאַז הויז ישראל
ווירד דאַן ניכט מעהר מיינען א
היילינגען נאַמען ענטווייהען,
זיא אונד איהרע קעניגע ניכט,
דורך איהרע אַבגעטטערייא,
דורך דיא לייכנאַמע איהרער
קעניגע, אונד דורך איהרע
האָהען, (ח) אינדעם זיא איה-
רע שוועללע אַן מיינער שוועל-
לע, איהרע פפאָסטען נעבען
מיינען פפאָסטען אַנגעלעגט
האַבען, דאַס נור איינע וואַנד
צווישען מיר אונד איהנען וואַר,
אונד זאָ מיינען היילינגען נאַמען
ענטווירדיגטען דורך דיא גריי-
עלטהאַטען, דיא זיא בעגינגען,
וואָריבער איך אין מיינעם
צאָרנע זיא שאָן אויפגעריע-
בען האַבע. (ט) דאָך יעטצט
ווערדען זיא איהרע אַבגעטטערייא, זאָ וויא דיא לייכען איהרער קעניגע פאָן מיר פערנע
האַלטען, אונד איך ווערדע אויף עוויג אונטער איהנען רעזידירען. (י) דוא, ערדענזאָהן!
מאַכע דעם הויזע ישראל'ס דען טעמפעל בעקאַננט, דאַמיט זיא זיך שאָמען איהרער זינדען
דאַן

ר ש"י

עמי כביד הוא לומר כלפי מעלה מדבר כמו מתדבר כלומר בינו לבין כבודו מדבר והקול בא
אלי: (ז) ובפגרי מלכיהם. שהיו בתיהם סמוכין לבית הקברות כמו שמצינו במלכים בשלמה
ובעתליהו ופעמים שהיו קוברין אותם בגג ביתם כמו שהוא מפרש ואמר בתתם ספם את ספי.
מלאתי: (ח) ואכל. כמו ואכלם וכליתי: (ט) עתה. על כרחם ירחקו את זנותם שהבדלת.
לי היקף גבול סביב: (י) אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם.
בהראותי

ב א ו ר

(ז) בזנותם, שהיו זונים אחר אלהים אחרים ועושים פסיליהם בביתם שהיה אצל בית ה'. ובפגרי
מלכיהם, כמו שראינו במנשה ואמון שנקברו בגן ביתם במותם. ובמותם, שהיו עושים בבתיהם, או
פירושו שהיו עושין במותם במקום פגרי מלכיהם (רד"ק). (ח) את ספי, כי בית המלך היה סמוך
לבית השם, והקיר ביניהם כמו שראינו בבנין שלמה (הנ"ל). (י) ויכלמו, יכלמו מעונותיהם
אשר

מְעוֹנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית:
(יא) וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ
צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו
וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֵת כָּל־
חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְכָל־תּוֹרֹתָו
הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם
וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־
כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם: (יב) זֹאת
תּוֹרַת הַבָּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־
גְּבֻלוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת: (יג) וְאֵלֶּה
מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה
אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה־

צורתיו קרי. צורותיו קרי. הורותיו קרי רחב

דאַן לאַס זיא אויסמעססען דען גרונדריס. (יא) אונד ווען זיא זיך שאֶמען אַללעם דעססען וואַס זיא געטהאַן האַרען, מאַכע איהנען בעקאַננט, אונד צייכנע אויף פאַר איהרען אויגען דיא אַבבילדונג דעם טעמפעלס, זיינע אַנלאַגע, זיינע אויס־ אונד איינגענגע, זאָ וויא אַללע זיינע פאָרמען אונד אַללע זיינע פעראָרדנונגען, זיינע גאַנצע איינטהיילונג אונד אַללע פאָרשריפטען דאַבייא, דאַמיט זיא זיינע גאַנצע אַבבילדונג אונד אַללע זיינע פעראָרדנונגען בעוואַהרען, אונד זיא אין אויסאיבונג ברינגען. (יב) דיעס איזט דיא פאָרשריפט דעם טעמפעלס אויף דעם גיפפעל דעם בערגס: זיינען גאַנצען אומפאַנג רונד אומהער נימט דאַז אַללערהייליגסטע איין; דיעס איזט דיא פאָרשריפט דעם טעמפעלס. (יג) אונד דיעס זינד דיא מאַאַס־בעשטיממונגען דעם אַלטאַרס, נאַך דעם אַנגעגעבענען מאַאַסע (וואָ נעמליך דיא עללע איינע עללע אונד איינע האַנדברייטע מיסט): דער אוננערע רוים וואַר איינע על־

רש"י

בהראותי למו חסדי שאיני מואסם בעונם. מלאכי: ומדדו את תכנית. ומדדו על ידיך שאתה מורה את תוכן חשבון הבנין: (יא) ואם נכלמו. שיתביישו ויכבשו פניהם מכל אשר עשו אז הודע אותם את מה שאני עתיד לעשות להם: צורת הבית. וגבול הבנין היאך הוא מלפניו ועד אחוריו סדורים לארבע רוחות: ותכונתו. חשבון תאיו ולשכותיו: וכל צורתיו. כרובים ותמורים אילים ואילמים. מלאכי. וכל צורתיו בתרא לא פורש: וישמרו. ילמדו ענייני המדות מפיך שידעו לעשותם לעת קץ. מלאכי. ראויה היתה ביאה שנייה של עזרא כביאה ראשונה של יהושע לבא בזרוע ונסים כדדרשינן עד יעבר ובנין זה מאז היה ראוי להם כשעלו מן הגולה וגאולת עולם אלא שגרם החטא שלא היתה תשובתם הוגנת ע"מ שלא לחטוא ויצאו ברשות כורש ובנו לעצמן. וי"א בבבל נכשלו בנכריות: (יג) ואלה מדות המזבח. שמפרש למטה י"ד אורך בי"ד רחב: באמות אמה אמה וטופח. באמה בת ו' שהוא אמה וטופח באמה בת ה': וחיק האמה.

באור

אשר עשו בראותם רב הטוב אשר צפון להם אם יחזרו בתשובה, ומתוך זה יחדלו מהרע למען תבוא במהרה העת הרצון; ובדרך הזה נוכל לפרש הטעם, למה צוהו ה' להגיד לבני עמו כל ענין הבנין הזה וכל פרטיו, כי אין דבר גדול בעיני ישראל כהבית המקדש, הוא היה מחמד עיניהם ותפארת עוזם, ומתוך אשר הגיד להם כי יבנה עוד, והראה להם את תבניתו בכל פרטיו, הזהירם לשוב מדרכם הרעה אשר היתה להם בעוכרים, וידוע יותר ירד איש בספוריו אל כל פרטיה יותר יאומן. (יג) וחיק, תוכו. גב, חולו, וכן יקרא גם בשפת אשכנזית על

רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב
זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ:
(יד) וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעֲזָרָה
הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב
אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה
עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת
וְרֹחַב הָאַמָּה: (טו) וְהַהַרְאֵל
אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִאֵיל
וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע:
(טז) וְהָאֲרִאֵיל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה

ומהאריאל קרי. והאריאל קרי.

ארך

עללע, דיא ברייטע איינע על-
לע; דער ראַנד אַם זוימע הע-
רום בעטרוג איינע שפאַננע,
אונד דיעזעס וואַר דער אייסע-
רע אומפאַנג דעם אַלטאַרס.
(יד) פֿאָן דעם איננערן רוים
דעם פֿוסבאָדענס ביז צום אונ-
טערן צום גאָטטעסדיענסט
בעשטיממטען האף וואַרען
צווייא עללען, אונד דיא בריי-
טע וואַר איינע עללע;
אונד פֿאָן דעם קליינען צום
גאָטטעסדיענסט בעשטימ-
טען האף ביז צום גראָסען צום
גאָטטעסדיענסט בעשטימ-
טען האף וואַרען פֿיער עללען,
אונד איינע עללע ברייט.

(טו) דער הראל (בענעננונג-דעם אַלטאַרס) האַטטע פֿיער עללען (העהע), דער אריאל (אויך בע-
נעננונג דעס אַלטאַרס) גינג נאָך אָבען אין פֿיער עקקען אויס. (טז) דער אריאל וואַר צוועלף
על-

רש"י

אבל היסוד שלו נמדד באמה של חול שהיא בת ה': חיק לשון חיקיי קביעות והוא היסוד האמה
אמת חול ולא אמה וטופח שהיה אמה בת ו' וכן שנינו במנחות שהיסוד והסובב והקרנות
נמדדין באמה בת ה'. וחיק האמה זה היסוד. ואמה רחב זה הסובב. וגבולה אל שפתה סביב
זרת האחד אלו הקרנות זרת אחד מאמצעיתו מודדו זרת לכל רוח הרי אמה על אמה: וגבולה
אל שפתה. הקרנות בין לרחבן בין לגובהן באמה בת ה': וזה גב המזבח. ובאמה זו הי' נמדד
גב מזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע כך מפורש בעירובין ובמנחות מפורש יותר לפי
החשבון חיק האמה בגובה עלה אמה ואמה רחב כנסה כניסת הסובב אמה בת ה' אבל עלייתו
שנינו עלה ה' וכנס אמה אינו באמה בת ה': (יד) ומחיק הארץ. מן היסוד מקרקע הארץ:
עד העזרה התחתונה. עד גג מלבן הראשון: שתים אמות. ולא היה כן בבית עולמים ששם
שנינו מביא מלבן של ל"ב על ל"ב וגובהו אמה וכאן גובהו ב': ורחב אמה אחת. כשהניח
מלבן השני עליו היה מלבן השני ל' על ל' נמצא כניסה לו סביב סביב רחב אמה והוא היסוד
הרי עלה ב' וכנס אמה והוא היסוד. י"ת עזרה מסמתא לשון רצפה שהיה ממלא את המלבן
חלוקי אבנים מזפת וסיד וקוניא ומאחה ושופך ומחליקו למעלה והרי הוא כמין רצפה: ומהעזרה
הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות. שגג מלבן התחתון עד גג מלבן שעליו ד' אמות גבוה:
ורחב האמה. היא כניסת הסובב עלה ד' וכנס אמה זהו סובב והתחתון קורא קטנה לפי שאין
גובהו אלא שתים והעליון גובהו ארבע: (טו) והראל. הוא גובה גג המזבח מן הסובב ולמעלה
ובבית עולמים לא היה אלא ג'. וי"ת אף הוא ומדבחא ארבע אמין: (טז) והאריאל שתים

באור

לד השאלה תוך דבר מה טאחם ומולו ריקען. (יד) ומהעזרה, שם תואר נקבה לחצר בית
המקדש, ששם נאספים העם להתפלל, וכל מליצות השם הזה מימי יחזקאל ואילך, כי הוא
ארמית; רמוס אצלי תרגום עזרתי (כן זהב בא"הז שרש עזר), וקרוב לזה תרגמו גם השבעים.
(טו) ההראל, הוא המזבח ע"ס גובהו, וכן תרגם יונתן מדבחא. (טז) והאריאל, גם זה
כנוי למזבח, הוי אריאל (ישעי' כ"ט א') ת"י מדבחא.

אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ
אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו׃ (יז) וְהָעֲזָרָה
אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע
עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ
וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה
וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ
פְּנוֹת קָדִים׃ (יח) וַיֹּאמֶר אֵלַי
בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ
לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו
דָּם׃ (יט) וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק
הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה
לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת׃
(כ) וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־
אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת

העזרה

עללען לאַנג אונד צוועלף על-
לען ברייט ; ער בילדעטע אַל-
זאָ איין פֿיערעק נאַך אַללען ויי-
טען היןִ. (יז) דער צום גאָט-
טעסריענסטע בעשטיממטע
האָף האַטטע פֿיערצעהן על-
לען לאֶנגע אונד פֿיערצעהן
עללען ברייטע נאַך אַללען
פֿיער וייטען היןִ; דער בעגרענ-
צענדע רוים, דער אום אונד
אום וואַר, האַטטע איינע האַל-
בע עללע, אונד דער איננע-
רע רוים רונד אומהער בע-
טרוג איינע עללע, אונד דער
אויפֿגאַנג וואַר געגען מאָרגען.
(יח) פֿערנער שפּראַך ער צו
מיר: ערדענזאָהן! זאָ שפּריכֿט
דער הערר, דער עוויגע: דאַז
זינד דיא פֿעראָרדנונגען אין
בעטרעף דעם אַלטאַרס, ווען
ער איינסט ערריכֿטעט וויִרד,
אום גאַנצאָפּפֿער דאַרויף צו
ברינגען, אונד בלוט דאַרויף
צו שפּרענגען. (יט) גיב דאַן,
שפּריכֿט דער הערר, דער
עוויגע, דען פּריעסטערן, דען
לעוויטען, פֿאָן דעם זאַאמען צדוק'ס נעמליך, דיא זיך מיר נעהערן אום מיינען דיענסט
צו פֿערזעהען, איינען יונגען שטיער צום זינדאָפּפֿער. (כ) דאַן נימםסט דוא פֿאָן זיינעם בלו-
טע, אונד גיבסט דאַפֿאָן אויף זיינע פֿיער עקקען, אונד אויף דיא פֿיער ווינקעל דעם צום
גאָט-

רש"י

עשרה אורך. מקום המערכה היה כ"ד על כ"ד וזהו י"ב בי"ב: אל ארבעת רבעיו. שמאמצעיתו הוא מודד י"ב לכל רוח הרי כ"ד על כ"ד כך מפורש בזבחים וכן שנינו במס' מדות המזבח היה ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמצא ל' על ל' עלה חמש וכנס אמה זהו הסובב נמצא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ו על כ"ו מקום הלוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ד על כ"ד מקום המערכה: (יז) והעזרה ארבע עשרה אורך. גג המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ"ח על כ"ח וי"ד האמורים כאן מאמצעיתו מודד כמו שמפורש על ארבעת רבעיה: והגבול סביב אותה. י"ת וגדנפא ורבותינו פירשוהו על הקרנות: חצי האמה. לאמצעיתו מודד נמצא אמה על אמה: והחיק לה אמה. זו כניסת היסוד: ומעלותיהו פנות קדים. וכבש שעולים בו היה בדרום כדי שיהא העולה בו פונה למזרח שכל הפינות היה דרך ימין וכשאתה נותן הכבש בדרום העולה בו ופונה דרך ימין פונה למזרח: (יט) הכהנים הלוים. אשר משבט לוי: מזרע צדוק. לפי שהיה כ"ג שמשמש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו: (כ) על ארבע קרנותיו. של מזבח:

וְהָעֲזָרָה וְאֶל הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ
אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ׃ (כא) וְלָקַחְתָּ אֵת
הַפָּר הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד
הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ׃ (כב) וּבַיּוֹם
הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים
לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר׃ (כג) בְּכַלּוֹתְךָ
מֵחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים
וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תָּמִים׃
(כד) וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה
וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח
וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה׃
(כה) שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־
חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל
מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ׃
(כו) שִׁבְעַת יָמִים וְכַפְּרוּ אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדוֹ׃
(כז) וִיכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם

יכפרו קרי · ידיו קרי ·

השמיני

נאָטטעסריענסט בעשטיממטען האָפֿעס, אויף דען בעגרענצענדען רוים רונד אומהער רייניגסט אינד ענטזינדיגעסט דוא איהן
(כא) דאַן נימסט דוא דען שטיער צום זינדאָפּפֿער, אינד פֿערברענגעסט איהן אויף דעם מפקד דעם טעמפעלס אויסערהאַלב דעם הייליגטהומס.
(כב) אַם צווייטען טאַגע ברינגסט דוא איינען ציעגענבאָק אָהנע פֿעהל אַלס זינדאָפּפֿער, ענטזינדיגעט דען אַלטאַר, זאָ וויא מאַן איהן מיט דעם שטיערע ענטזינדיגט האַט.
(כג) ווען דוא נון מיט דעם ענטזינדיגען צו ענדע ביזט, ברינגסט דוא דאַר איין יונגעם רינד אָהנע פֿעהל אונד איינען שאַפֿבאָק אָהנע פֿעהל.
(כד) דיעזע ברינגעט איהר פֿאָר דעם עוויגען, דיא פריעסטער בעשטרייען זיא מיט זאַלץ, אינד ברינגען זיא אַלס גאַנצאָפּפֿער דעם עוויגען צו עהרען.
(כה) זיעבען טאַגע פֿערפֿאַהרסט דוא זאָ, איין ציעגענבאָק (ווירד בעשטיממט) צום זינדענאָפּפֿער טעגליך, אויך איין יונגעם רינד אונד איין שאַאַפֿבאָק; נור ווען זיא אָהנע פֿעהל זינד דירפֿען זיא געאָפּפֿערט ווערדען.
(כו) זיעבען טאַגע זאָללען זיא דען אַלטאַר ענטזינדיגען, איהן רייניגען אונד איינווייהען.
(כז) ווען נון דיעזע טאַגע פֿערפֿלאָססען זינד, דאַן זאָללען

רש"י

פנות העזרה. גג המזבח: וכפרתהו. תקנת אותו מדרך חול שבו להכניסו בקדושה להיותו ראוי לכפר עליו מזה ולהלן: (כא) במפקד הבית. ת"י באתר דחזי לביתא כלומר במקום קדוש ולשון במפקד הבית מקום שהבית כלה כמו (במדבר ל"א) ולא נפקד ממנו איש והוא פר המלואים כדרך שעשו במשכן ונשרף אותו פר ולא נאכל וכן דרשו רבותינו במנחות מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה: (כב) תקריב שעיר עזים. זה לא היה במשכן ומלואים של עתיד לבא כך הם על פי הדבור: (כג) מחטא. מלטהר: (כה) תמימים יעשו. (לעולה):

באור

(א) במפקד הבית, י"ת באתר דחזי לביתא. והשבעים תרגמו כאלו נכתב במקום מובדל מהבית.

נשיא

הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים
עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם
וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצֵאתִי אֶתְכֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה׃

מד (א) וַיָּשֶׁב אֹתִי דֶּרֶךְ שַׁעַר
הַמִּקְדָּשׁ הַחִיצוֹן הַפֹּנֶה
קָדִים וְהוּא סָגוּר׃ (ב) וַיֹּאמֶר אֵלַי
יְהוָֹה הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא
יִפָּתֵחַ וְאִישׁ לֹא־יָבֹא בוֹ כִּי יְהוָֹה
אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּא בוֹ וְהָיָה סָגוּר׃
(ג) אֶת־הַנָּשִׂיא נָשִׂיא הוּא יֵשֶׁב־
בּוֹ לֶאֱכָול־לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָֹה מִדֶּרֶךְ
אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּמִדַּרְכּוֹ יֵצֵא׃

יתיר ו'. ויביאני

לען דיא פריעסטער פאָם אַכ־
טען טאַגע אַן אונד ווייטער,
אויף דעם אַלטאַרע אייערע
גאַנץ־ אונד פריידענאָפּפער
בערייטען; דאַן ווערדע איך
אייך וואָהלגעפעללינ אויפ־
נעהמען, שפריכט דער הערר
דער עוויגע.

מד (א) זאָדאַן פיהרטע ער
מיך אויף דיא זיי־
טע דעם אייסערן טעמפעל־
טהאָרעס, דאַז געגען מאָרגען
לאַג; דיעזעס וואַר פערשלאָס־
סען. (ב) דאַ שפראַך דער עווי־
גע צו מיר: דיעזעס טהאָר
זאָלל געשפּערט בלייבען
אונד ניכט געאָפפנעט ווער־
דען, ניעמאַנד זאָלל דורך
דאַסועלבע געהען; דען דער
עוויגע גאָטט ישראלים ציע־
העט דורך דאַסועלבע, דאַ־
רום זאָלל עס פערשלאָססען
בלייבען. (ג) בלאָס דער פירשט, וויל ער פירשט איזט, קאַן זיך דאַרין אויפהאַלטען,
אום איין אָפּפערמאַהל פאָר דעם עוויגען צו האַלטען, אויף דעם וועגע דורך דיא האַללע
דעם טהאָרעס געהט ער היניין, אונד אויף דיעזעם וועגע געהט ער ווידער הינויס. (ד) נאַכ־

רש"י

(כו) ורצאתי. לשון רצון:

מד (ב) סגור יהיה. רבותינו העמידו המקרא הזה בפשפש הדרומי שהיה לשער ההיכל פשפש פתח קטן כך שנינו במסכת מדות ב' פשפשין היו לו לשער הגדול א' בדרום וא' בצפון שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם עליו מפורש ע"י יחזקאל השער הזה יהיה סגור: בא בו. לעתיד לבא: (ג) את הנשיא נשיא הוא וגו'. את הנשיא אני נותן רשות נשיא הוא וחשוב ואין דרכו לישב ולאכול עם שאר הכהנים בלשכות: הוא ישב בו לאכל לחם. בתוך אלו: מדרך אולם השער יבא. כשהוא נכנס לתוך החצר הפנימית כדי ליכנס לשער קטן זה לאכול בו דרך אולם השער העזרה שבמזרח יכנס לתוך העזרה ובו בדרך ישוב כשישוב יצא באותו הדרך שנכנס ולפי שהוא אומר למטה בענין (לקמן מ"ו) ובנא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך וגו' שלזה לעשות העזרה קפנדריא לפי שאותה ביאה לראיית פנים וצריך להראות יפה הוצרך לומר כאן בביאות של כל ימות השנה שלא יעשנה קפנדריא לפי שאין ביאה זו לראיית פנים כמו של רגלים וכן העיד עוד למטה בענין פעמים רבות. מלאתי. את הנשיא כ"ג נשיא הוא ומחשיבותו יהא רשאי לאכול בשר ולחם קדשים באותו שער שפותחין לו בשעת אכילתו: מדרך אולם השער יבוא. דרך אולם שער מזרחי יכנס לעזרה ויבא עד אותו פשפש לאכול בו לחמו: ומדרכו יצא. שאין זה ראוי לקפנדריא כשאר שערים וכל היום שלא בשעת אכילת הנשיא

באור

מד (ג) נשיא הוא, לפי שנשיא הוא יש לו יתרון. ומדרכו, באותו דרך שנכנס

(ד) ויביאני דרך־שער־הצפון
אל־פני הבית וארא והנה מלא
כבוד־יהוה את־בית יהוה ואפל
אל־פני: (ה) ויאמר אלי יהוה
בן־אדם שים לבך וראה בעיניך
ובאזניך שמע את כל־אשר אני
מדבר אתך לכל־חקות בית־
יהוה ולכל־תורתו ושמת לבך
למבוא הבית בכל מוצאי
המקדש: (ו) ואמרת אל־מרי
אל־בית ישראל כה אמר אדני
יהוה רב־לכם מכל־תועבתיכם
בית ישראל: (ז) בהביאכם בני־
נכר ערלי־לב וערלי בשר להיות
במקדשי לחללו את־ביתי
בהקריבכם את־לחמי חלב ודם
ויפרו את־בריתי אל כל־
תועבתיכם: (ח) ולא שמרתם
משמרת קדשי ותשימון לשמרי

קמץ בלא פס"ק. תורותיו קרי. ב' טעמים. משמרתי

הער־ פיהרטע ער מיך איף דען ווענ דעם נארדליכען טהארעס פאר דען טעמפעל היין, דא זאה איך דאס דיא הערליכקייט דעם עוויגען דען טעמפעל דעם עוויגען ערפיללטע, אונד פיעל איף מיין אנגעזיכט. (ה) דער עוויגע שפראך צו מיר: ערדענזאהן! זייא אויפמערקזאם, דאס דיינע איגען זעהען אונד דיינע אהרען הארען אללעס וואס איך דיר זאגע, וועגען אללער אנארדנונגען דעם גאטטליכען טעמפעלס, אונד אללער זיינער פארשריפטען; דאס דוא וויסעסט דען איינגאנג דעם טעמפעלס, זא וויא אללע אויסגענגע דעם היילינטהומס. (ו) זאגע דאן צום ווידערשפענסטיגען הויזע ישראל, זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: לאססעט דאך אב פאן אייערן גרייעלטהאטען, הויז ישראל! (ז) איהר בראכטעט פרעמדע, אונבעשניטטענען פליישעס אונד אונבעשניטטענען הערצענס *) אין מיין היילינטהום אונד ענטווייהעטעט מיינען טעמפעל, דא איהר מיין בראד, דאז פעטט אונד דאז בלוט (רוקך ז"ח) דארברינגען ליעסעט, אונה זיא דורך אייערע גרייעלטהאטען זא מיינען בונד צערשטערטען. (ח) דיא פארשריפטען מיינעס היילינטהומס האבט איהר ניכט בעאבאכטעט, איהר האבט אנשטאטט

אי־

*) אונבעשניטטענעס הערץ הייסט: איין הערץ דאז פאן בעגירדען אונד ליידענשאפטען ניכט גערייניגט איזט.

רש"י

יהיה סגור (סא"א): (ז) בני נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים והן ערלי לב: וערלי בשר. כגון שמתו אחיו מחמת מילה: (ח) ותשימון לשומרי משמרתי במקדשי לכם. תשימון לכם לדעתכם

מִשְׁמַרְתִּי בְּמִקְדָּשִׁי לָכֶם׃ (ט) כֹּה־
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה כָּל־בֶּן־נֵכָר עֶרֶל
לֵב וְעֶרֶל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל־
מִקְדָּשִׁי לְכָל־בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (י) כִּי אִם־הַלְוִיִּם
אֲשֶׁר רָחֲקוּ מֵעָלַי בִּתְעוֹת יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר תָּעוּ מֵעָלַי אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם
וְנָשְׂאוּ עֲוֺנָם׃ (יא) וְהָיוּ בְמִקְדָּשִׁי
מְשָׁרְתִים פְּקֻדּוֹת אֶל־שַׁעֲרֵי הַבַּיִת
וּמְשָׁרְתִים אֶת־הַבָּיִת הֵמָּה
יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַזֶּבַח
לָעָם וְהֵמָּה יַעַמְדוּ לִפְנֵיהֶם
לְשָׁרְתָם׃ (יב) יַעַן אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ
אוֹתָם לִפְנֵי גִלּוּלֵיהֶם וְהָיוּ לְבֵית־
יִשְׂרָאֵל לְמִכְשׁוֹל עָוֺן עַל־כֵּן
נָשָׂאתִי יָדִי עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה וְנָשְׂאוּ עֲוֺנָם׃ (יג) וְלֹא־יִגְּשׁוּ
אֵלַי לְכַהֵן לִי וְלָגֶשֶׁת עַל־כָּל־

קדשי

אייערער, דען דיענסט אין מיינעם היילגטהימע איהנען אויפֿגעטראַגען. (ט) זאָ שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע: קיין פֿרעמדער, אונבעשניטטענען הערצענס אונד אונבעשניטטענען פֿליישעס, דאַרף אין מיין היילגטהום קאָממען, דיעס גילט פֿיר יעדען פֿרעמדען, דער אונטער דען קינדערן ישראלים איזט; (י) אַבער אויך דיא לוים, דיא זיך פֿאָן מיר ענטפֿערנטען אַלס ישראל זיך פֿעראיררטע, אַלס עס נעהמליך פֿאָן מיר וועג, זיינען גאָטצען נאַכֿאיררטע, זאָללען יעטצט איהרע שולד טראַגען. (יא) דיעזע זאָללען אין מיינעם היילגטהומע נור אויפֿוואַרטען, נור טהירשטעהער אַן דען טעמפעלטהאָרען זיין. אונד דען טעמפעלדיענסט פֿערזעהען, זיא זאָללען דעם פֿאָלקע דאַז גאַנץ אונד דיא אַנדערע אָפּפֿער שלאַכֿטען אונד עס צו בעדיענען שטעטס בערייטס זיין מיססען. (יב) וויל איך זיא פֿאָר דען געטצען דיענסט פֿערריכֿטעטען אונד זאָ דעם הויזע ישראל איינע פֿערפֿ״ה רונג צור זינדע וואַרען, דאַרום האַבע איך מיינע האַנד אויך געגען זיא (בעטהייערנד) עמפֿאָרגעהאָבען, שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע, דאַס זיא איהרע שולד ביסען זאָללען. (יג) דאַס זיא אַלזאָ זיך ניכֿט מעהר נאָהערן דירפֿען, מיר פריעסטערליך צו דיענען, אויך

צו

רש״י

לדעתכם] במקדשי אנשים שאינם ראוין להיות שומרי משמרתי: (י) כי אם הלוים אשר רחקו וגו׳. כי אם כה תעשו להם הלוים אשר רחקו מעלי ועכשיו חזרו בהם: ונשאו עונם. מגשת עוד אל מזבחי אלא פקודות של שערי הבית. פקודות קומנדושא״ש בלע״ז שומרים ושוערים יהיו: (יא) המה ישחטו את העולה. עבודה הכשרה בזרים ובעבדים ובנשים: (יב) למכשול

באור

(ח) לכם, כל כך הייתם עצלים ואינכם זריזים כאלו המשמרת היתה לכם ולא לה׳. (ט) כל בן נכרי זה ענין בפני עצמו. (י) כי אם, תשמש לפעמים כמו אמנם, ויתורגם (אַבער). ונשאו עונם,

סקינר

קָדָשַׁי אֶל־קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וְנָשְׂאוּ
כְּלִמָּתָם וְתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ׃
(יד) וְנָתַתִּי אוֹתָם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת
הַבָּיִת לְכֹל עֲבֹדָתוֹ וּלְכֹל אֲשֶׁר
יֵעָשֶׂה בּוֹ׃ (טו) וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־
מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי
לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב
לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(טז) הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה
יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי
וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי׃ (יז) וְהָיָה
בְּבוֹאָם אֶל־שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית
בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה
עֲלֵיהֶם צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה׃ (יח) פַּאֲרֵי
פשתים

צו מיינעם הייליגטהומע, אונד אום זאָ מעהר צו דעם אַללער-הייליגסטען ניכט נאַהע טרע-טען דירפֿען; זאָ זאָללען זיא ביסען, איהרע שאַנדע אונד גרייעלטהאַטען, דיא זיא בע-גאַנגען, (יד) נור אַלס היטער צור בעוואַהרונג דעם טעמ-פעלס, נור צו אַללען זיינען אַרבייטען אונד צו אַללעם וואַס דאַבייא געשיעהט, האַ-בע איך זיא בעשטיממט. (טו) היגעגען דיא פריעסטער אויס דעם שטאַממע לוי דיא נאַכקאָממען צדוק׳ס, דיא דען דיענסט מיינעם היי-ליגטהומס אין אַכט נאַהמען, אַלס דיא קינדער ישראל׳ס פֿאָן מיר וועגאיררטען, דיע-זע זאָללען זיך מיר נאָהערן דירפֿען, מיר צו דיענען, דיע-זע זאָללען דירפֿען פֿאָר מיר שטעהען אום דאַז אונשליטט אונד דאַז בלוט מיר דאַרצו-ברינגען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע. (טז) זיא דירפֿען אין מיין הייליגטהום קאָממען, זיא זאָללען זיך מיינעם טישע נאָהערן אום מיר צו דיענען, אונד זאָללען מיינעם דיענסטע פֿאָרשטעהען. (יז) ווען זיא קאָממען אין דיא טהאָרע דעם איננערן האָפֿעס, זאָללען זיא ליינענע קליידער אַנלעגען, וואָללענעס זאָלל ניכט אויף זיא קאָממען, ווען זיא דען דיענסט אין דען טהאָרען דעם אינגערן האָפֿעס, אָדער אים טעמפּעל פֿערריכטען. (יח) ליינענע טורבאַנע זאָל-לען

רש״י

עון. להמשיכם לכך: (טו) והכהנים הלוים. משבט לוי: בני צדוק. לפי שהיה כ״ג ששימש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו: בתעות. קולינשאר״א בלע״ז: (יז) אל שערי החצר הפנימית. לפני ולפנים בי״הכ: ולא יעלה עליהם צמר. אבלת שהיה במעיל ובאבנט לא ילבשו בי״הכ בעבודת פנים: וביתה. ולפנים: (יח) פארי. קפליי״ש בלע״ז: לא יחגרו ביזע. שאינו בבריתא אין חוגרין במקום שמזיעין לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם שהוא מקום זיעה אנלאשוייר״א בלע״ז. ל״א אסרה התורה לכהנים מלבושי הצמר כי הצמר מזיע הגוף ומזיע

באור

מחובר אל המקרא שלאחר זה, כלומר לפי שהם גם כן רחקו מעלי בתעות ישראל, לא

פשתים יהיו על־ראשם ומכנסי
פשתים יהיו על־מתניהם לא
יחגרו ביזע: (יט) ובצאתם אל־ °ה
החצר החיצונה אל־החצר
החיצונה אל־העם יפשטו את־
בגדיהם אשר־המה משרתים
בם והניחו אותם בלשכת הקדש
ולבשו בגדים אחרים ולא־
יקדשו את־העם בבגדיהם:
(כ) וראשם לא יגלחו ופרע לא
ישלחו כסום יכסמו את־
ראשיהם: (כא) ויין לא־ישתו כל־
כהן בבואם אל־החצר הפנימית:
(כב) ואלמנה וגרושה לא־יקחו
להם

לען זיא אויף דעם הויפטע טראַגען, ליינענע ביינקליידער זאָללען זיא אום איהרע לענ־דען האַבען, אבער מיט שוויים ברינגענדען קלידערן, דירפֿען זיא זיך ניכֿט אומגירטען. (יט) אונד ווען זיא הינויסגעהען אין דען אייסערן האָף, נעהמ־ליך אין דען אייסערן האָף צו דעם פֿאָלקע, זאָללען זיא דיא קליידער אויסציעהען, אין וועלכֿען זיא דען דיענסט פֿער־ריכֿטעטען, זאָללען זיא ניע־דערלעגען אין דען הייליגען צעללען אונד אַנדערע קליי־דער אַנציעהען, דאַמיט זיא דורך איהרע קליידער דאַז פֿאָלק ניכֿט הייליגען. (כ) איהר הויפטהאַאר דירפֿען זיא ניכֿט (גאַנץ) אַבשערען, אויך דאַז האַאר ניכֿט ווילד וואַכֿסען לאַססען, זאָנדערן עס נור גע־אָרדנעט בעשנײדען לאַססען.
(כא) אויך זאָלל קיין פריעסטער וויין טרינקען, ווען ער אין דען איננערן האָף איינצוטרעטען האַט. (כב) וויטטווען אונד (פֿאָם מאַננע) פֿערשטאָכענע דירפֿען זיא ניכֿט צו וייבערן נעהמ־

רש"י

את הבשר סא"א: (יט) אל החצר החיצונה אל החצר החיצונה. לפי שהיה מדבר בהיכל לפני ולפנים וקראה חצר הפנימית ואצלה יש לו לקרות עזרת ישראל חצר החיצונה לכך הילך לכפול ב' פעמים לומר שעל עזרת נשים הוא אומר מקום שכל ישראל נכנסין: והניחו אותם בלשכות הקדש. כמ"ש מרע"ה (ויקרא ט"ז) ופשט את בגדי הבד אשר לבש והניחם שם: ולא יקדשו את העם. ת"י ולא יתערבון עם עמא בלבושיהן כלומר לא יגעו אל העם בבגדיהם הקדושים שאין בגדי חול טהורין אצל בגדי הקדש: (כ) וראשם לא יגלחו. להעביר את כל השער: ופרע לא ישלחו. גידול שער לא ירבו: כסום יכסמו. ככוסמת הזו שסדורין בשבולת ראשו של זה אצל עיקרו של זה כך שמעתי משמו של רבי מנחם זצ"ל ויתכן לפרשו ל' מדת דבר השוה לא גזיזת ראש ולא גדול שער אלא במדה שוה אמולי"ר בלע"ז: (כא) בבואם אל החצר הפנימית. אל
ההיכל

באור

לא יהיו במקדשי כי אם משרתים. (יח) ביזע, שנינו בברייתא אין חוגרין במקום שמזיעין וכו', ל"א אסרה התורה לכהנים מלבושי הצמר כי הצמר מזיע הגוף ומזיע את הבשר. (כ) כסום, בן נקרא מתוך השער וסדורו על הראש היפך פרע, והשבעים תרגמו, כאלו נכתב כסה יכסו את ראשיהם.

ולא

להם לנשים כי אם־בתולת מזרע
בית ישראל והאלמנה אשר־
תהיה אלמנה מכהן יקחו׃
(כג) ואת־עמי יורו בין קדש לחל
ובין־טמא לטהור יודעם׃
(כד) ועל־ריב המה יעמדו
לשפט במשפטי ושפטהו ואת־
תורתי ואת־חקתי בכל־
מועדי ישמרו ואת־שבתותי
יקדשו׃ (כה) ואל־מת אדם לא
יבוא לטמאה כי אם־לאב ולאם א°
ולבן ולבת לאח ולאחות אשר־
לא־היתה לאיש יטמאו׃
(כו) ואחרי טהרתו שבעת ימים
יספרו־לו׃ (כז) וביום באו אל־
הקדש אל־החצר הפנימית
לשרת בקדש יקריב חטאתו נאם
אדני יהוה׃ (כח) והיתה להם

למשפט קרי · ישפטהו קרי לנחלה

נעהמען, זאנדערן יונגפרויען
פאן איזראעליטישער אב·
קונפט, יעראך איינע זאלכע
וויטטווע, דיא דורך איינען
פריעסטער פערוויטטוועט
ווארדע, דירפען זיא הייראַ·
טהען· (כג) מיין פאלק זאללען
זיא אונטערריכטען, זאללען
זיא אונטערשיידען לעהרען,
דאַז הייליגע פאם געמיינען,
אונד דאַז אונרייניגע פאם ריי·
נען· (כד) איזט אירגענד איין
שטרייט, זאללען זיא צו גע·
ריכטע זיטצען, אונד נאַך מיי·
נען רעכטען דאַז אורטהייל
שפרעכען, מיינע לעהרען,
אונד מיינע געזעטצע פיר אַל·
לע פעסטטאַגע זאללען זיא בע·
אָבאַכטען, אונד מיינע רוהע·
טאַגע הייליגען. (כה) איינעם
טאָרטען מענשען דירפען זיא
זיך ניכט נאָהערן, אום זיך אַן
איהם צו פעראונרייניגען,
בלאָס אַן דעם פאַטער, אַן
דער מוטטער, אַן דעם זאָה·
נע, אַן דער טאָכטער, אַן
דעם ברודער אָדער אַן דער
שוועסטער דיא נאָך קיינעם
מאַננע אַנגעהערט, דירפען
זיא זיך פעראונרייניגן.(כו)נאַך
זיינער וויעדערריינינגונג זאָלל
ער, זיעבען טאַגע צאָהלען. (כז) אונד ווען ער דאַן קאָממען וויל אין דאַז הייליגטהום
נעהמליך אין דען אינערן האָף, אום אים הייליגטהומע זיינען דיענסט צו פערריכטען,
זאָלל ער זיין זינדאָפּפער דאַרברינגען, שפריכט דער העררע, דער עוויגע. (כח) דאַז ערב·
טהייל

רש״י

ההיכל: (כב) כי אם בתולות יקחו. הכהנים הגדולים אבל יש מן הכהנים אשר יקחו את האלמנה כגון הדיוטין וזהו מכהן יקחו יש מן הכהנים שמותרין באלמנה. מלאתי: אשר תהיה אלמנה. גמורה פרט לגרושה וחלוצה אע"פ שפנויה היא אסורה אף להדיוט: (כו) ואחרי טהרתו. אחר פרישתו מן המת כך שנויה במ"ק: (כז) וביום בואו. חנכה אל הקדש להתחנך לעבודה יקריב חטאתו זו עשירית האיפה שלו כך שנויה במ"ק שהכהן הדיוט טעון עשירית האיפה ביום חינוכו כענין שנא' (שם) זה קרבן אהרן ובניו וגו' וכמו שאמרה במסכת מנחות: (כח) והיתה
להם

לנחלה אני נחלתם ואחזה לא־
תתנו להם בישראל אני אחזתם:
(כט) המנחה והחטאת והאשם
המה יאכלום וכל־חרם בישראל
להם יהיה: (ל) וראשית כל־
בכורי כל וכל־תרומת כל מכל
תרומתיכם לכהנים יהיה
וראשית עריסתיכם תתנו לכהן
להניח ברכה אל־ביתך: (לא) כל־
נבלה וטרפה מן־העוף ומן־
הבהמה לא יאכלו הכהנים:
מה (א) ובהפילכם את־הארץ
בנחלה תרימו תרומה
ליהוה ׀ קדש מן־הארץ ארך
חמשה ועשרים אלף ארך ורחב
עשרה אלף קדש־הוא בכל־
גבולה

טהייל דאז איהנען צוקאממט, בין איך; אונטער ישראל זאלל איהנען קיין אייגענטהום געגעבען ווערדע, איך בין איהר אייגענטהום. (כט) דאז מעהל־זינד־ אונד שולדאפפער, זאל־לען זיא פערצעהרען, אללעם באננגוט אין ישראל געהערט איהנען. (ל) דאז ערשטע פאן אללעם פריהצייטיגען אונד דיא העבע אללער אייערער העבען געהערט דען פריע־סטערן, אויך דאז ערשטע אייערעם טייגעם זאללט איהר דעם פריעסטער געבען, אום זעגען איבער אייערע הייזער צו ברינגען. (לא) געפאללע־נעם אדער צעררישענעם, זייא עס פאן געפליגעל אדער פאן פיעה דירפען דיא פריע־סטער ניכט גענייסען.

מה (א) ווען איהר דאז לאנד נאך בעזיטצונגען פער־לאזעט, זאללט איהר דעם עווינען פאן דעם לאנדע א נע הייליגע העבע אבזאנדערן, דערען לענגע זאלל בעטראגען פינף אונד צוואנציג טויזענד (מאזען) לענגענמאאס, אונד דיא ברייטע צעהן טויזענד, דיעזע איזט הייליג נאך איהרער גאנצען אויסדעהנונג רונד אום־

רש"י

להם. הכהונה לנחלה: (כט) חרם. לשון קדש וכן כל ל' חרמה שהוא על הקדש: (ל) להניח. אפוסי"ר בלע"ז כמו (שמות ח') וינח בכל גבול מצרים: (לא) כל נבלה וטרפה וגו'. לפי שהותרה להם מליקת חטאת העוף שהיא נבלה וטרפה הוצרך להזהירם על שאר נבלות וטרפות כך פי' רבותינו:

מה (א) ובהפילכם את הארץ בנחלה. שעתידים לחלוק את ארץ ישראל לי"ב רצועות לא כחלוקה הראשונה שהיתה לרב כפי מניינו ולמעט כפי פקידיו והיו ג' שנטים וי ג' ברצועה אחת עכשיו החלקים שוים בשורות הכרם מפאת ים עד פאת קדים כמו שמפורש בסוף

באור

מה (א) א־ך, לא נאמר מה היא המדה, ואולי ענין השדה כך, אחרי אשר פרש תבנית ב"המק, אמר, כי עוד ימדדו חמש ועשרים וגו' כבית למקדש אשר יהי' מיועדות לה"ניים

גְּבוּלָהּ סָבִיב׃ (ב) יִהְיֶה מִזֶּה אֶל־
הַקֹּדֶשׁ חֲמֵשׁ מֵאוֹת בַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת
מְרֻבָּע סָבִיב וַחֲמִשִּׁים אַמָּה
מִגְרָשׁ לוֹ סָבִיב׃ (ג) וּמִן־הַמִּדָּה
הַזֹּאת תָּמוֹד אֹרֶךְ חֲמִשׁ* וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וּבוֹ־
יִהְיֶה הַמִּקְדָּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃
(ד) קֹדֶשׁ מִן־הָאָרֶץ הוּא לַכֹּהֲנִים
מְשָׁרְתֵי הַמִּקְדָּשׁ יִהְיֶה הַקְּרֵבִים
לְשָׁרֵת אֶת־יְהוָה וְהָיָה לָהֶם
מָקוֹם לְבָתִּים וּמִקְדָּשׁ לַמִּקְדָּשׁ׃
(ה) וַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ

חמשה קרי   ועשרת

תרגום אשכנזי

אומהער. (ב) דאפאן זינד (בעשטיאמט) פיר דאז היילינגטהום פינף הונדערט (עלען) נאך דיעזער ריכטונג אונד פינף הונדערט נאך יענער ריכטונג אין דער פארם איינעם פיערעקקעס רינגס הערום; אויך זאללען נאך פינפציג עללען אלס איהר פארפלאטץ זיין רונד אומהער. (ג) איננערהאלב דיעזעס רוימעס, דען דוא פינף אונד צוואנציג טויזענד לענגענמאאסע, אונד צעהן טויזענד דער ברייטע נאך, אבגעמעססען האסט, זאלל זיין דאז היילינגטהום נעמליך דאז אללערהייליגסטע. (ד) דער (איבריגע) היילינגע באדען דעם לאנדעס געהארט דען פריעסטערן, דען דיענערן דעם היילינגטהומס, יענען, דיא הינצו טרעטען, אום דען דיענסט פאר דעם עוויגען צו פעררילטען, דאמיט זיא רוים האבען פיר הייזער אונד פירס היילינגטהום. (ה) פינף אונד צוואנציג

רש״י

בסוף הספר: תרומה לה׳. לבנות ב״המ הזה בו: (ב) יהיה מזה. מן התרומה הזו יהיה לאורך הקדש להר הבית ת״ק קנים והמותר לבתים לכהנים כמו שמפורש בסוף הספר: (ג) ומן המדה הזאת. בקנה המדה שנמדד בו רובע הר הבית ה׳ מאות על ה׳ מאות כמ״ש בענין של מעלה (מ״ב) לד׳ רוחות מדדו חומה לו סביב ת״ק קנים וגו׳: תמוד אורך חמשה ועשרים אלף. קנים רוחב י׳ אלפים קנים ולפי שלא פירש בפסוק מה הן כ״ה אלף אם קנים אם אמות הוצרך לומר שכ״ה מדות בקנה המדה שנמדדו בה ת״ק על ת״ק של הר הבית נמדדין אלפים הללו לתרומה: (ד) קדש מן הארץ. סרס את המקרא מותר הקדש אשר מן הארץ הוא יהיה לכהנים ומשרתי המקדש הקרבים וגו׳ קדש מן הארץ היא התרומה הזאת: לכהנים משרתי המקדש יהיה. העודף על ת״ק של הר הבית י״ב אלף ור״ן למזרח וכנגדן למערב והמקדש באמצע ד׳ אלפים ותש״נ לצפון וכנגדן לדרום: והיה להם מקום לבתים. להעודף הזה שסביב המקדש: ומקדש למקדש. ות״ק על ת״ק האמצעיים יהיו מקודשים לצורך המקדש אישיינטיגיי״אה אלשיינטואייר״א בלע״ז: (ה) וחמשה ועשרים אלף. קנים אורך י׳ אלפים רחב תרימו רלועה

באור

להבניינים אשר שם ישבו הכהנים והלוים אשר להם משמרת הבית. (ב) יהיה מזה, אמר כי מהכברה הזאת יחשבו עוד ת״ק וגו׳ אל המקדש, אשר גם עליהן תחול קדושת הבית וחמשים אמה יהיו עוד מסביב נוספות על החמש מאות להבדיל בין קדש לחול. (ג) ומן המדה הזאת, מוסב על כברת הארץ אשר ימדדו סביב למקדש, כלומר בתוך כברת הארץ אשר תמוד ארך וגו׳ יהיה המקדש וגו׳, וקרא המקדש קדש קדשים, והבדילו מבתי הכהנים אשר היו ג״כ קדושים. (ד) ומקדש למקדש, כלומר גם הבתים האלה למקדש יחשבו כי בשבילו נבנו. (ה) וחמשה,

אכל

וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים רֹחַב יִהְיֶה לַלְוִיִּם
מְשָׁרְתֵי הַבַּיִת לָהֶם לַאֲחֻזָּה
עֶשְׂרִים לְשָׁכֹת׃ (ו) וַאֲחֻזַּת הָעִיר
תִּתְּנוּ חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים רֹחַב וְאֹרֶךְ
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לְעֻמַּת
תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
יִהְיֶה׃ (ז) וְלַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה
לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר
אֶל־פְּנֵי תְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־
פְּנֵי אֲחֻזַּת הָעִיר מִפְּאַת־יָם יָמָּה
וּמִפְּאַת קֵדְמָה קָדִימָה וְאֹרֶךְ
לְעֻמּוֹת אַחַד הַחֲלָקִים מִגְּבוּל

והיה קרי ים

צינ טויזענד לענגענמאַאסע אונד צעהנטויזענד דער ברייטע נאַך זאָללען דען לוים, דען טעמפעלדיענערן צום איינענטהומע געהאָרען, וואָ זיא צוואַנציג צעללען האָבען זאָללען. (ו) דער שטאַדט זאָללט איהר אַלס איינענטהום געבען פינף טויזענד ברייטע אונד פינף אונד צוואַנציג טויזענד לענגענמאַאס, לענגס דער געהייליגטען העבע (דעם בחָדענס) זאָלל עס זיין, אונד דעם גאַנצען הויזע ישראל געהאָרען. (ז) דער פירשט ערהעלט (זייכען טהייל) אויף דיעזער אונד אויף יענער זייטע דער הייליגען העבע (דעם בחָדענס), אונד דעם שטאַדטאיינענטהומעס לענגס דער הייליגען העבע, אונד דעם שטאַדטאיינענטהומע צור אַבענדזייטע גענען דיא וועסטזייטע הין, אונד צור מאָרגענזייטע גענען דיא אָסטזייטע הין, דערען לענגע זיך ערשטרעקט לענגס איינעם אַנטהיילס (דער שטעמע) פאָן

דער

רש"י

אחרת אבל זו בדרומה של זו ולאורך הלוים כך מפורש בסוף הספר שהיא בדרום. מלאתי. כ' לשכות יהיה ללוים היקף המקדש לשמור הבית ולבוי ומותר הרצועות יעשו לצרכיהם חוץ': (ו) ואחוזת העיר. היקף העיר אחוזת מושב חול שלא לבנות בה ישראל בתים: תתנו חמשת אלפים רוחב. בדרומה של שנייה ואורך במדת ג' הרצועות נמצאת כל התרומה מרובעת כ"ה על כ"ה אלפים: לעומה תרומת הקדש. כלומר במדת אורך רצועות תרומת הקדש: לכל בית ישראל יהיה. אותה רצועה שלישית תהי מושב לזרים: (ז) ולנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר. בסוף הפרשה הוא חולק את א"י ממזרחה למערבה לי"ג רצועות י"ב למנין השבטים וכל אחת כ"ה אלף קנים רחב וארכן באורך כל א"י ורצועה אחת לתרומה ארכה מן הגבול מזרח ועד גבול מערב ורחבה כ"ה אלפים קנים כשאר כל חלק וחלק מאותה רצועה הוא תורם באמצעיתה שלש רצועות הללו האמורות למעלה שהם כ"ה אלפים על כ"ה אלפים והעודף עליהם למזרח עד סוף גבול הארץ וכן למערב יהיה לנשיא מזה ומזה למזרח ולמערב: אל פני תרומת הקדש ואל פני אחוזת העיר. בנגד כל רחב ג' הרצועות המובדלות לתרומת הקדש של רצועות הכהנים והלוים ואחוזת העיר: מפאת ים ימה. מסערב תרומת הקדש והעיר עד מערב הגבול: ומפאת קדמה קדימה. וממזרח התרומה לאמר מזרח לעומת

באור

אבל נחלת הקדש יהיה אחוזת הלוים ג"כ ממדה זאת, וכמו שמפורש בסוף הספר. עשרים לשכות, כפי הנראה אמר כי יבנו על הככרה הזאת עשרים לשכות. (ו) העיר, אשר שם יבנו נ"המק. (ז) ולנשיא, אחוזת הנשיא תהיה לעמת תרומת הקדש וגו' כאשר אמר בפרשה מ"ח.

לארץ

יָם אֶל־גְּבוּל קָדִימָה׃ (ח) לָאָרֶץ
יִהְיֶה־לּוֹ לַאֲחֻזָּה בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא־
יוֹנוּ עוֹד נְשִׂיאַי אֶת־עַמִּי וְהָאָרֶץ
יִתְּנוּ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטֵיהֶם׃
(ט) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה רַב־
לָכֶם נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל חָמָס וָשֹׁד
הָסִירוּ וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲשׂוּ
הָרִימוּ גְרֻשֹׁתֵיכֶם מֵעַל עַמִּי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִֹה׃ (י) מֹאזְנֵי־צֶדֶק
וְאֵיפַת־צֶדֶק וּבַת־צֶדֶק יְהִי לָכֶם׃
(יא) הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה
לָשֵׂאת מַעְשַׂר הַחֹמֶר הַבָּת
וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל־
הַחֹמֶר יִהְיֶה מַתְכֻּנְתּוֹ׃ (יב) וְהַשֶּׁקֶל

עשרים

דער וועסטלכען גרענצע דיא עסטליכע גרענצע. (ח) דיעם זייא זיין איינגענטהום פאָם לאַנדע אין ישראל, דאמיט מיינע פירשטען מיין פאָלק ניכט מעהר בעדריקקען; דאַז (איבריגע) לאַנד אבער געהאָרט דעם הויזע ישראל נאַך זיינען שטעממען. (ט) זאָ שפריכט דער העדר, דער עווינע: לאַסט עס גענוג זיין, איהר פירשטען ישראל'ס! שאַפפעט אַב געוואַלטטהעטיגקייט אונד רייבערייא, איבעט גערעכטיגקייט אונד טוגענד, העבעט אויף אייערע ערפרעססונגען פאָן מיינעם פאָלקע, שפריכט דער העדר, דער עווינע. (י) ריכטיגע וואַגע, ריכטיגעם איפה (איין געוויססעס מאַאס) אונד ריכטיגעם בת (אויך איין מאַאס) זאָללט איהר האַבען: (יא) איפה אונד בת זאָללען פאָן גלייכעם אומפאַנגע זיין, דאַס זיא גלייכפיעל פאַססען; דאַז צעהנטעל דעם חמר איזט איין בת, זאָ וויא אויך דאַז איפה דאַז צעהנטעל איינעם חמר'ס איזט; נאַך דעם חמר זאָלל דאַז מאַאס בעשטיממט ווערדען. (יב) דער שקל האַט

צוואַנ־

רש"י

אחד החלקים של שבטים המפורשין בסוף הספר שהם מגבול ים של א"י עד גבול קדים: (ח) לארץ יהיה לו לאחוזה. א"י לא ארעא תהא ליה לאחסנתא: ולא יונו. לשון אונאת ממון שגוזלין את נחלתם: (ט) הרימו גרושותיכם. סלקו את שאתם מגרשים את עמי מנחלתם: (י) ואיפת. למדת היבש: ובת. למדת הלח: (יא) האיפה והבת. לשון מדה אמר וכור מוי"י בלע"ז: תוכן אחד. לשון מנין כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה') מדה אחת זו עשירית לחומר של יבש שהוא ל' סאין וזה עשירית לחומר הלח: לשאת. כמו לקחת ובת"י למיסב: לשאת מעשר החומר. תהי' הבת וכן עשירית לחומר יבש: האיפה אל החומר יהיה מתכונתו. שנום תשבון הבת והאיפה לפי גודל החומר יהיה. מלאתי אם יוסיפו בחומר יוסיפו בבת אם יפחתו מזה יפחתו מזה שיבוון מעשרו לו: (יב) והשקל עשרים גרה. עשרים מעין: עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים

באור

(ח) לארץ, תחת האחוזות אשר היה לפנים במקומות שונים בישראל, לא יהיה להם מקום להונות את ישראל, כמו שעשה אחאב אשר המית נבות לרשת את חלקת שדהו, כן נראה לי פירוש הפסוק הזה. (ט) גרשתיכם, סלקו מעליהם המסים שאתם גרשים ומטילים עליהם, ובדרך הזה תרגמו השבעים. (י) איפה, מדת היבש. ובת, מדת הלח. (יב) עשרים שקלים,

לפי

עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה
וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם׃
(יג) זֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ
שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַחִטִּים
וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר
הַשְּׂעֹרִים׃ (יד) וְחֹק הַשֶּׁמֶן הַבַּת
הַשֶּׁמֶן מַעְשַׂר הַבַּת מִן־הַכֹּר
עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר כִּי־עֲשֶׂרֶת
הַבַּתִּים חֹמֶר׃ (טו) וְשֶׂה־אַחַת
מִן־הַצֹּאן מִן־הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה
יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וּלְעוֹלָה

ולשלמים

צוואַנציג גרה, דען מנה (חייע
כע געווימטע סוממע) זאָללט
איהר פֿאָן צוואַנציג, פֿינף אונד
צוואַנציג אונד פֿינפֿצעהן
שקלים האַבען. (יג) דיעם איזט
דיא העבע, דיא איהר ערהע=
בען זאָללט: איין זעכסטהייל
איפה פֿאָם חמר וויצען אונד
עבען זאָ פֿיעל פֿאָם חמר גער=
סטע. (יד) דיא בעשטימונג
פֿיר דאַז אֶהל איזט איין בת;
פֿאָם כר נעהמליך איזט דער
צעהנטע טהייל איין בת, זאָ
וויא איין בת דער צעהנטע
טהייל פֿאָם חמר איזט; דען
צעהן בת מאַכֿען איינען חמר.
(טו) דאַן איין לאַם פֿאָן צווייא
הונדערט שאַפֿען, אויס דען
וואָהלגנעהרטעסטען, דיא
ישראל בעזיטצט, צום מעהל.
גאַנצ=

רש"י

עשרה וחמשה שקל. הרי ס' שקלים: המנה יהיה לכם. לגונ"ט בלע"ז. ומנאה חברו לי
מניין והרי יש כאן ר"מ זוז מכאן שהיה מנה של קדש כפול והוסיפו עליו בימי יחזקאל שתות
הרי ר"מ וכשחלקו הכתוב לג' ולא כתב ששים ס' שקלים יהיה לכם המנה לוה לעשות ממנו
משקל שלישיתו ומשקל רביעו ומשקל מנה של חול שהיה מתחלה וכן ת"י תלתות מניא עשרין
סלעין מניא בספא עשרין וחמש סילעין רבעות מניא חמש עשרה סלעין כולהון שיתין מנין
ומני רבע קודשא יהא לכון: (יג) ששית האיפה מחומר החטים. הרי אחד מס' הפוחת לא
יפחות מכן וזה הוא שאמרו עין רעה אחד מס': וששיתם. ותחלקו אחד מששה באיפה
לתרומת חומר השעורים: (יד) וחק השמן. למעשר: הבת השמן וגו'. הבת שהיא מדת השמן
זו היא מעשר הבת יהי' מן הכור. מלאתי העישור שהבת מעשרת מן הכור יהיה כיצד (מעשר
הבת מן הכור עשירית' של בת על הכור הוא די"ן מזור"ש בלע"ז תיבה זו משמשת על עצמה ועל
אחרים כמו עבודת הקודש ועבודת בני מררי שם"א): עשרת הבתים. יהיה לכם החומ' ואז
יתכן ליטול הימנו בת אחת למעשר: כי עשרת הבתים חומר. לפי שהחומר יהיה לכם י'
בתים וכת"י חד מן עשרא הוא ביתא בכורא ארי עשר בתין כורא: (טו) ושה אחת מן הכאן.
מיוחד שבלאנו וכן אמר משם מבחר נדריכם לומיי"לור בלע"ז: מן המאתים ממשקה ישראל.
דרשו רבותינו לענין הנסכים ממותר ב' מאות שנשתיירו בבור שנפל לתוכו יין של ערלה אוסל
כלאי הכרם מכאן לערלה וכלאי הכרם שבטלין במאתים: ממשקה ישראל. מן המות' לישראל
כל קרבנותיהם יהיו ממשקה הראוי לישראל כל עיקר הסעודה קרויה על שם המשקה כלומר
האכילה

באור

לפי הנראה מלשון הפסוק יהיה להם שלשה מיני מנה, מן כ' כ"ה וט"ו שקלים. (יד) הכר,
הוא החמר שזכר, ונקראת בשתי לשונות (כן נ"לך). (טו) כמשקה, מן השמנים והמובחרים
בישראל

וְלִשְׁלָמִים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה: (טז) כֹּל הָעָם הָאָרֶץ
יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא
בְּיִשְׂרָאֵל: (יז) וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה
הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ בַּחַגִּים
וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־
מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה
אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־
הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר
בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל: (יח) כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים
וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ: (יט) וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־
מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת
הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: (כ) וְכֵן תַּעֲשֶׂה

בשבעה

נאַנצ־ אונד פֿריירענאָפּפֿער, צור פֿערזאָהנונג פֿיר דיזעל־בע, שפּריכט דער העדר, דער עוויגע. (טז) דאַז גאַנצע פֿאָלק אים לאַנדע איזט צו דיזער העבע פֿערפּפֿליכטעט זעלבסט דער פֿירשט אין ישראל. (יז) אוך אויף דען פֿירשטען איזט (דיא פֿערפּפֿליכטונג) דער גאַנצ־ מעהל־ אונד טראַנקאָפּפֿער אַן דען פֿעסט־טאַגען, נייאמאָנדען אונד רו־העטאַגען אונד אַן אַללען פֿיי־ערטאַגען דעם הויזעס ישראל; ער בעזאָרגט דאַז זינדען־ דאַז מעהל־ דאַז גאַנצ־ אונד דאַז פֿריידענאָפּפֿער צור פֿערזעה־נונג פֿיר דאַז הויז ישרא׳. (יח) זאָ שפּריכט דער העדר, דער עוויגע: אַם ערשטען טאַג דעם ערשטען מאָנאַטס זאָללסט דוא נעהמען איין יונגעם רינד אָהנע פֿעהל אונד דאַז הייל־גטהום ענטזינדיגען. (יט) דער פּריעסטער נעמליך זאָלל נעה־מען פֿאָם בלוטע דעם זינדאָפּ־פֿערס, אונד עס געבען אַן דיא פּפֿאָסטען דעס טעמפּעלס, אַן־דיא פֿיער עקקען דעס אַל־טאַרהאָפֿעס אונד אַן דיא פּפֿאָסטען דעס טהאָרעס דעס אינגערן האָפֿעס. (כ) זאָ

זאָללסט

רש״י

האכילה עם השתייה תהא מן המותר לישראל: (טו) אל התרומה הזאת. האמורה למעלה לדעת כל ע״ה תהיה: (יז) ועל הנשיא. אומר אני שהנשיא הזה נכ״הג מדבר וכן כל הנשיא שבענין. ושמעתי משמו של ר׳ מנחם שבמלך מדבר: (יח) כה אמר ה׳ אלהים בראשון באחד לחודש וגו׳ תקח פר בן בקר תמים. הוא פר המלואים האמור בראש הענין ולימד כאן שיהו המלואים בא׳ בניסן: ומטאת. ועהרת: (כ) וכן תעשה בשבעה בחודש. ר״ל וכן תעשה כל שבעה וכן הוא אומר למעלה שבעת ימים יכפרו על המזבח. ורבותינו כך פירשוהו במנחות וכן תעשה פר שאינו נאכל בז׳ שבטים שחטאו דבר והורו ב״ד שלהם שחלב מותר ועשו ז׳ שבטי׳

שהם

באור

ביׂשראל, מלשון ומוח עצמותיו ישוקה (איוב כ״א כ״ד) (מרד״ק). (טו) לנשיא, גם על הנשיא

הקיוב

בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה
וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃
(כא) בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג
שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃
(כב) וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא
בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר
חַטָּאת׃ (כג) וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג
יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים
וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם
שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר
עִזִּים לַיּוֹם׃ (כד) וּמִנְחָה אֵיפָה

לפר

זָאללסט דוא איך טהון אַם
זיעבענטען דעם מאָנאַטם פֿיר
דיא אירר͏ענדן אונד אונפֿאָר=
זיכֿטיגען, אונד ד͏ען טעמפעל
ענטזינדיגען. (כא) אַם פֿיער=
צעהנטען דעם ערשטען מאָ=
נאַטם האַבעט איהר דאַז אי=
בערשרייטונגספֿעסט, איין
פֿעסט דאַז זיעבען טאַגע דוי=
ערט, וואָ אונגעזייערטעם
געגעססען ווירד. (כב) דער
פֿירשט בעזאָרגט פֿיר דיעזען
טאַג פֿיר זיך אונד פֿיר דאַז
גאַנצע לאַנדעספֿאָלק איין רינד
צום זינדאָפּפֿער. (כג) דיא זיע=
בען פֿעסטטאַגע הינדורך
אַבער בעזאָרגט ער אַלם
גאַנצאָפּפֿער פֿיר דען עווינען
זיעבען שטיערע אונד זיעבען
ווידדער אָהנע פֿעהל, נעהמ=
ליך פֿיר יעדען דער זיעבען טאַ=
גע, דאַן אויך איינען ציעגענבאָק אַלם זינדאָפּפֿער פֿיר יעדען טאַג. (כד) פֿערנער צו יע=

דעם

רש"י

שהם רוב לבור על פיה' שמביאין פר העלם דבר: מאיש שוגה ומפתי וגו'. ה"ז מקרא מסורס וכפרת' את הבית מאיש שוגה ומפתי אחר ז' ימי המלואים שיהא המזבח מחונך יביאו חטאות' ואשמות' ויתכפרו שבזמן שישראל מכופרי' הבית מכופר: (כא) שבועות ימים. על שם שמתחילין ממנו לספו' ז' שבועות. מלאתי: מלות יאכל. מלות יאכל בו בחג: (כב) ועשה הנשיא ביום ההוא וגו'. רבותינו אמרו שבקשו לגנוז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין ד"ת נרם זכור לטוב חנניה בן חזקיה בן גרון שישב בעליה ודרשו ובעונינו ממנו נעלם מה שדרש בקרבנו' האלה פר בי"ד בניסן למה. ואומר אני שמא בי"ד בניסן של פסח ראשון שנתחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בח' למלואים ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבנו בי"ד בניסן כדי שיתחנך לעבוד' קודם י"ט לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות כמ"ש למעלה ועל הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגי' וגו': (כג) שבעת פרים ושבעת אלים תמימים ליום. והתורה אמרה פרים בני בקר שנים ואיל א' אין לי להעמיד מקרא זה אלא ז' פרים וז' אילים לז' הימים פר ליו' ואיל ליום ובא ללמד שאין הפרי' מעכבין זא"ז ולא האילים מעכבין זה את זה וכן שנינו במנחות אך לא הביאו מן המקרא הזה ראי' אלא ממקרא שב' למטה (מ"ז) וביום החדש פר בן בקר תמי' וששת כבשים ואיל ושמא אף זה בא ללמד כן וכן פירושו ז' פרים וז' אילים ליום לירוף דבר יום ביומו עולי' ז' פרים לז' ימים: וחטאת שעיר עזים לי"ם. שעירי הרגלי': (כד) ומנחה איפה לפר. מנחת הנסכים איפה

באור

הקיב לתת התרומה הזאת. (כ) מאיש שגה ומפתי, שמרוב שמחה על חנכת המזבח, שמא נכנס אדם בשוגג במקום שאין לו רשות להכנס, או אדם שהיה פתי ולא ידע שאסור להכנס, ובעבור זה יעשו כפרה ג"כ בשבעה לחדש, (הנ"ל).

לַפָּ֔ר וְאֵיפָ֥ה לָאַ֖יִל יַעֲשֶׂ֑ה וְשֶׁ֖מֶן
הִ֥ין לָאֵיפָֽה׃ (כה) בַּשְּׁבִיעִ֡י בַּחֲמִשָּׁה֩
עָשָׂ֨ר י֤וֹם לַחֹ֙דֶשׁ֙ בֶּחָ֔ג יַעֲשֶׂ֥ה
כָאֵ֖לֶּה שִׁבְעַ֣ת הַיָּמִ֑ים כַּֽחַטָּאת֙
כָּעֹלָ֔ה וְכַמִּנְחָ֖ה וְכַשָּֽׁמֶן׃

מו (א) כֹּֽה־אָמַ֞ר אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֗ה
שַׁ֣עַר הֶחָצֵ֤ר הַפְּנִימִית֙
הַפֹּנֶ֣ה קָדִ֔ים יִהְיֶ֣ה סָג֔וּר שֵׁ֖שֶׁת
יְמֵ֣י הַֽמַּעֲשֶׂ֑ה וּבְי֤וֹם הַשַּׁבָּת֙ יִפָּתֵ֔חַ
וּבְי֥וֹם הַחֹ֖דֶשׁ יִפָּתֵֽחַ׃ (ב) וּבָ֣א
הַ֠נָּשִׂיא דֶּ֣רֶךְ אוּלָ֨ם הַשַּׁ֜עַר מִח֗וּץ
וְעָמַד֙ עַל־מְזוּזַ֣ת הַשַּׁ֔עַר וְעָשׂ֣וּ
הַכֹּהֲנִ֗ים אֶת־עֽוֹלָתוֹ֙ וְאֶת־שְׁלָמָ֔יו
וְהִֽשְׁתַּחֲוָ֛ה עַל־מִפְתַּ֥ן הַשַּׁ֖עַר
וְיָצָ֑א וְהַשַּׁ֥עַר לֹֽא־יִסָּגֵ֖ר עַד־
הָעָֽרֶב׃ (ג) וְהִשְׁתַּחֲו֣וּ עַם־הָאָ֗רֶץ

פתח

תרגום אשכנזי

דעם שטיער איין איפה אלס מעהלאפפער, אויך בעזארגט ער צו יעדעם ווידדער איין איפה אונד איין הין עהל צו יעדעם איפה. (כה) אים זיעבענטען מאנאטע אם פינפצעהנטען טאגע דעם מאנאטס צום פעסטע (חג זיבהיטטעלפעסטע) זאלל ער אללע זיעבען טאגע דיעזעלבען אפפער דארברינגען, זאוואהל דיא זינד-אלס אויך גאנצ-אונד מעהלאפפער אונד דאז אהל.

מו (א) זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: דאז טהאר דעם אינגערן האפעס, דאז זיך געגען אסטען ווענדעט, זאלל אן דען זעכס ווערקטאגען געשלאססען זיין, אונד נור אם רוהעטאגע אונד אם נייאמאנדטאגע זאלל עס געאפפנעט ווערדען. (ב) דאן קעמט דער פירשט דען וועג דורך דיא האללע דעם טהארעס פאן אויסען, אונד בלייבט בייא דער פפאכטע דעם טהארעס שטעהן, אינדעם דיא פריעסטער זיין גאנץ-אונד זיינע פריידענאפפער דארברינגען, דאן ווירפט ער זיך צור אנבעטונג אויף דער טהארשוועללע ניעדער, אונד געהעט הינויס; דאז טהאר דארף ניכט געשפעררט ווערדען ביז אם אבענדע. (ג) דאז פאלק ווירפט זיך צור

רש"י

לפר. איני יודע מה הוא שהרי אמרה תור' ג' עשרונים וי"ל איפת קמח להוציא סלת עשרון מן הם זה שהאיפה ג' סאין: איפה לפר. למדך שאם לא מצא סלת מנופה כל כך יביא משל עשרון לשלשה: ואיפה לאיל. אף זו קמח להוציא ממנה ב' עשרונים סלת מנופה כל צרכה כמו ששנינו שתי הלחם ב' עשרונות מג' סאין: הין לאיפה. לא ידעתי למה וי"ל לא שיקריב ההין כולו אלא שנתות היו בהין ויקריב שמן לפי הסלת כמשפט הזבח לפר כמשפטו ולאיל כמשפטו לפי שנתות של הין:

מו (א) שער החצר הפנימית הפונה קדים וגומר. שנו רבותינו במסכת מדות ב' פשפשין היו לו לשער ההיכל א' בדרום וא' בצפון שבדרום עליו מפורש בקבל' (לעיל מ"ד) איש לא יבא בו והיה סגור: (ב) דרך אולם השער מחוץ. כמ"ש למעלה ואילמיו אל החצר החיצונה דרך אולם השער של עזרה כלומר יכנס בדרך שער מזרחי שהוא משמש כניסה ויציא' ובא לאותו הפשפש: ועמד על מזוזת השער. אותו שער הקטן הוא הפשפש. ועמד על מזוזת השער שער הפנימי הוא הפשפש כדאמ' מר איפשר קרבנו של אדם קרב ואינו עומד על גביו: את עולתו ואת שלמיו. עולת ראיי' ושלמי חגיגה ומקרא זה מוסב על יו"ט כך מצאתי פירושי' מדויקים: לא יסגר עד הערב. ולמה לא יסגר: (ג) והשתחוו ע"ה. כל היום וגם

פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת
וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה׃ (ד) וְהָעֹלָה
אֲשֶׁר־יַקְרִב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם
וְאַיִל תָּמִים׃ (ה) וּמִנְחָה אֵיפָה
לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת
יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (ו) וּבְיוֹם
הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם
וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂם וָאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ׃
(ז) וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל
יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר
תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃
(ח) וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם
הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃

ובבוא

אַנבעטונג אַם איינגאַנגע דיע=
זעם טהאָרעס, אַן רוהעטאַ=
גען, אונד אַן נייאמאָנד־ען פֿאָר
דעם עווינען ניערער. (ד) דאַז
גאַנצאָפּפֿער, דאַז דער פֿירשט
דעם עווינען אַם רוהעטאַגע
זאָלל דאַרברינגען לאַססען,
בעשטעהעט אין זעכּס לעמ=
מערן אָהנע פֿעהל, אונד אין
איינעם ווידדער אָהנע פֿעהל.
(ה) דאַן איין איפה אַלס מעהל=
אָפּפֿער צום ווידדער, צו דען
לעממערן איין מעהלאָפּפֿער,
נאַך זיינען פֿערמעגענסאומ=
שטענדען, אונד איין הין אֶהל
צום איפה. (ו) אַם נייאמאָנד=
טאַגע איין יונגעם רינד אָהנע
פֿעהל, זעכּס לעממער אונד
איינען ווידדער, דיא אַללע
אָהנע פֿעהל זיין מיססען.
(ז) אויך זאָלל ער אוים איינעם
איפה צו יעדעם שטיער אונד
אוים איינעם איפה צו יעדעם
ווידדער איין מעהלאָפּפֿער מאַכען, צו דען לעממערן אַבער, זאָ וויא איהם זיין פֿערמעגען
ערלויבט, דאַן צו יעדעם איפה איין הין אֶהל. (ח) ווען דער פֿירשט קאָממען וויל, זאָלל
ער דען וועג דורך דיא טהאָרהאַללע געהען, אונד אויף דעמזעלבען וועגע זאָלל ער
וויע=

רש"י

כל הבא ולערב יסגרוהו: (ד) ביום השבת ששה כבשים. לא ידעתי למה שהרי אמר' תורה ב' כבשים (במדבר כ"ח) וביום השבת משמע בשבת בראשית ומשמע יו"ט ואומר אני שבת זו אינה שבת בראשית אלא י"ט שטעון ז' כבשים וב' אילים ובא ולימדך שאין מעכבין זא"ז ואם לא תמצא ז' יביא ו' ואם לא תמצא ב' אילים יביא א' כמו שדרשו חכמים לענין ראש חדש: (ה) מתת ידו. לימד שאין המנחות מעכבות זא"ז: (ו) וביום החדש פר בן בקר תמימים. מקרא זה דרשו רבותינו במנחות פר מה למדנו לפי שנ' בתורה (שם) ובראשי חדשיכם פרים בני בקר שני' מניין שאם לא מצא ב' יבוא א' לכך נאמר פר. וששה כבשים מה למדנו לפ"שנ ז' מנין שאם לא מצא ז' יביא ו' לכך נאמר וששה כבשים ומנין אפילו א' ת"ל ולכבשים כאשר תשיג ידו. מצאתי: (ח) ובבוא הנשיא. ביום החדש ובשבת בראשית שאין ישראל מצווים על הראי' והוא בא להשתחוות: דרך אולם השער יבוא ובדרכו יצא. באותו שע' עצמו יצא ואינו מצווה לעשות העזרה קפנדריא אבל במועדים שנאמר בהם (דברים ט"ז) יראה כל זכורך זקוק הוא לעשות קפנדריא בשער העם היינו דכתיב בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצא:

ובבוא

(ט) וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה
בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן
לְהִשְׁתַּחֲוֺת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב
וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־
שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ
הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ
יֵצֵאוּ׃ (י) וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם
יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃ (יא) וּבַחַגִּים
וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה
לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים
מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃
(יב) וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה
עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה
וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים
וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו

יצא קרי׳. כאשר

תרגום אשכנזי

ווידער וועגגעהען. (ט) אונד ווען דאַז לאַנדפאָלק אַן פעסטטאַגען פאָר דען עוויגען קעממט, זאָלל יענער דער צור אַנבעטונג דורך דאַז נאָרדליכע טהאָר קעממט, דען וועג דורך דאַז זידליכע ווידער היניוס געהען, עבען זאָ יענער, דער דורך דאַז זידליכע טהאָר קעממט, זאָלל ווידער היניוסגעהען דורך דאַז נאָרדליכע; ער זאָלל ניכט דורך עבען דאַסזעלבע טהאָר צוריקקעהרען, דורך וועלכעס ער היניינגעקאָממען איזט, זאָנדערן דורך דאַז געגענאיבערליגענדע היניוסגעהען. (י) דער פירשט, דער אונטער איהנען איזט, זאָלל היניינגעהען ווען זיא היניינגעהען, אונד היניוסגעהען ווען זיא היניוסגעהען. (יא) אַן פעסט- אונד פייערטאַגען זאָלל דאַז מעהלאָפפער זיין, איין איפה צו יעדעם שטיערע אונד איין איפה צו יעדעם ווידדער, צו דען לעממערן אַבער, נאַך זיינעם פערמעגענס-אומשטענדען, אונד צו יעדעם איפה איזט איין הין אֶהל. (יב) ווען דער פירשט דעם עוויגען איין גאַנץ-אָדער פריידענאָפפער אַלס פרייאַווילליגעס אָפפער ברינגען וויל, זאָלל מאַן איהם אָפנען דאַז טהאָר, דאַז געגען מאָרגען ליעגט, אונד מיט זיינעם גאַנץ-אָדער פריידענאָפפער

אָפפער

רש"י

(ט) ובבוא ע"ה וגו׳ דרך שער צפון וגו׳ כי נכחו יצאו. מצוה עליהם שיתראו בתוך העזרה יפה יפה: (י) והנשיא. גם הוא כשנכנס לעזרה לבא בפשפש ההיכל הדרומי להשתחוות גם הוא מצוה עליו לעשות העזרה קפנדריא ויבא דרך שער צפון ויצא דרך שער נגב עם שאר עם הארץ ויכנס ויצא נכחו דרך שער האחד וזהו בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו כלם הנשיא עם שאר העם ולא יצא דרך שער המזרחי כלרך שהוא בא ביום החדש וביום שבת כראיית שהשער המזרחי אין נכחו שער במערב: (יב) וכי יעשה הנשיא נדבה. בששת ימי המעשה: ופתח לו את השער וגו׳. לא ליכנס בו להיכל אלא עומד שם והכהנים יעשו את עולתו ואת שלמיו והשתחוה ויצא שנאמר כאשר עשה ביום השבת ומה אמור ביום השבת (כאן) ועמד על מזוזת

השער

באור

מו (ט) הבא וגו׳, הנכון שהטעם בעבור רבוי העם למנוע הבלבול והערוב ושלא יזיקו זה את זה.

כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא
וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃
(יג) וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה
עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ (יד) וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה
עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה
וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־
הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם
תָּמִיד׃ (טו) וַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ
וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃ (טז) כֹּה־
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא
מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא
לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא
בְּנַחֲלָה׃ (יז) וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה
מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה
לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת

·יעשו קרי. לנשיא

אָפּפֿער פֿערפֿאֶהרט מאַן, וויא מאַן דאַמיט אַם רוהעטאַגע פֿערפֿאֶהרט, דאַן געהעט ער הינויס, אונד מאַן שפּעררט דאַז טהאָר נאַך זיינעם וועג־געהען. (יג) איין איינ־יאֶהריגעס לאַם אָהנע פֿעהל, זאָללסט דוא טעגליך דעם עווינגען אַלס גאַנצאָפּפֿער דאַרברינגען, נעהמליך יעדען מאָרגען זאָללסט דוא עס דאַרברינגען. (יד) דאַצו זאָללסט דוא יעדען מאָרגען איין מעהלאָפּפֿער בע־רייטען, אויס דעם זעכסטעל איינעם איפה, אונד מיט איי־נעם דריטטהייל הין אֶהל, אום דאַז מעהל דאַמיט צו בעפֿייכ־טען; עס איזט איין מעהל־אָפּפֿער דעם עווינען צו עהרען, אַלס איין עווינעם אימּמער־וועהרענדעם געזעטץ. (טו) דאַז לאַם, דאַז מעהלאָפּפֿער אונד דאַז אֶהל, ברינגעט איהר יע־דען מאָרגען אַלס איין אונ־מערוועהרענדעם גאַנצאָ־פּפֿער. (טז) זאָ שפּריכט דער העררר, דער עוויגע: ווען דער פֿירשט יעמאַנדען פֿאָן זיינען זאֶהנען איין געשענק מאַכט, דאַ עס איהם אַלס ערבע צוגעטהיילט וואָר־דען, זאָלל עס אייך זיינען קינדערן בלייבען, עס איזט איהר אייגענטהום דורך דאַז ערברעכט. (יז) מאַכט ער אַבער פֿאָן זיינעם אַנטהיילע איינעם זיינער דיע־נער איין געשענק, זאָ בלייבט עס איהם ביז צום פֿרייהייטסיאַהרע, דאַן פֿאֶללט

עס

רש"י

השער ועשו הכהנים את עולתו וגומר: אחרי צאתו. ואינו אומר כאן והשער לא יסגר עד הערב כמ"ש ביום השבת שביום השבת הוא אומר והשתחוו ע"ה פתח השער ההוא לפיכך מניחו פתוח אבל בחול אין דרכם לבא להשתחו' שכ"א עוסק במלאכתו לפיכך וסגר את השער אחרי צאתו: (יג) וכבש בן שנתו. עולת התמיד: (יד) ששית האיפה. ירושלמית שהיא חומש של מדברית והן ב' עשרונים הא' למנחת התמיד וא' לחביתין ואף על פי שחביתין קריבין לחצאין מניח הוא בבקר עשרון שלם וחולהו כמו ששנינו במנחות: לרוס את הסלת. אילפרי"שיר בלע"ז ל"א א"ימלליר בלע"ז. לרוס את הסלת. לכתת ולבלול בו את הסלת לשון רסים כמו (עמוס ו) והכה הבית הגדול רסיסי' ולשון משנה אם היה עבה או מרוסס: (יז) שנת הדרור. שנת היובל: ושבת. כמו ושבה: אך נחלתו בנו להם תהיה. כמו אך לבניו תהיה נחלתו ולא

לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם
תִּהְיֶה׃ (יח) וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא
מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם
מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן
אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ
מֵאֲחֻזָּתוֹ׃ (יט) וַיְבִיאֵנִי בַמָּבוֹא
אֲשֶׁר עַל־כֶּתֶף הַשַּׁעַר אֶל־
הַלְּשָׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים
הַפֹּנוֹת צָפוֹנָה וְהִנֵּה־שָׁם מָקוֹם
בַּיַּרְכָתַם יָמָּה׃ (כ) וַיֹּאמֶר אֵלַי
זֶה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ־שָׁם
הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־
הַחַטָּאת אֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת־הַמִּנְחָה
לְבִלְתִּי הוֹצִיא אֶל־הֶחָצֵר
הַחִיצוֹנָה לְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם׃
(כא) וַיּוֹצִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה
וַיַּעֲבִרֵנִי אֶל־אַרְבַּעַת מִקְצוֹעֵי
הֶחָצֵר וְהִנֵּה חָצֵר בְּמִקְצֹעַ

בירכתים קרי

החצר

תרגום אשכנזי

עס וויעדער דעם פירשטען צוריק, נור בייא זיינען קינדערן בלייבט עס אלס ערבאייגענטהום. (יח) דער פירשט זאלל דעם פאלקע פאן זיינעם אנטהיילע ניכטס ענטציעהען, וואדורך ער זיא אום איהר אייגענטהום בריננט, נור זיין אייגענטהום קאן ער אויף זיינע קינדער פערערבען, דאמיט ניעמאנד אויס מיינעם פאלקע פאן זיינעם בעזיטצע פערטריעבען ווערדע. (יט) היערויף פיהרטע ער מיך דורך דען איינגאנג, וועלכער אן דער זייטע דעם טהארעס וואר, בייא דען הייליגען צעללען דער פריעסטער, דיא געגען נארדען לאגען, אונד זיעהע! דא וואר איין פלאטץ אויף דער זייטע געגען וועסטען. (כ) דאן שפראך ער צו מיר: דיעס איזט דער ארט, ווא דיא פריעסטער דאז שולדאונד זינדאפפער קאכען, אונד דאז מעהלאפפער באקען, אום עס ניכט בריננגען צו מיססען אין דען אייסערן האף, דאז פאלק דאדורך צו הייליגען. (כא) הערנאך בראכטע ער מיך אין דען אייסערן האף הינויס אונד פיהרטע מיך צו דען פיער עקען דעם האפעס, אונד זיעהע

הע

רש"י

תנתן לצמיתות לאחר: (יט) ויביאני במבוא. דרך האמה שבזוית בי' החליפות שנכנסין בו לאויר עשרים שבין הלשכות שבצפון לבין תאי ההיכל: אשר על כתף השער. שער הצפוני כתף השער אשר מן השער למערב: הפונות לצפונה. שיש להם פתחים לצד חצר החיצונה לצפון ופתחים היו להם לאויר העזרים: בירכתים ימה. בסוף הלשכות למערב: (כ) לבלתי הוציא. כמו להוציא שקדשי קדשים נפסלין ביוצא: לקדש את העם. ת"י לאתערבא עם עמא: (כא) מקצוע. אנגל"ש בלע"ז:

מלרות

באור

(יח) ולא יקח, ראה מה שאמרתי בפרשה הקודמת פסוק ח'.

קטרות

הֶחָצֵר חָצֵר בְּמִקְצֹעַ הֶחָצֵר׃
(כב) בְּאַרְבַּעַת מִקְצֹעוֹת הֶחָצֵר
חֲצֵרוֹת קְטֻרוֹת אַרְבָּעִים אֹרֶךְ
וּשְׁלֹשִׁים רֹחַב מִדָּה אַחַת
לְאַרְבַּעְתָּם מְהֻקְצָעוֹת׃ (כג) וְטוּר
סָבִיב בָּהֶם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּם
וּמְבַשְּׁלוֹת עָשׂוּי מִתַּחַת הַטִּירוֹת
סָבִיב׃ (כד) וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵלֶּה
בֵּית הַמְבַשְּׁלִים אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ־
שָׁם מְשָׁרְתֵי הַבַּיִת אֶת־זֶבַח הָעָם׃

מז (א) וַיְשִׁבֵנִי אֶל־פֶּתַח הַבַּיִת
וְהִנֵּה־מַיִם יֹצְאִים מִתַּחַת
מִפְתַּן הַבַּיִת קָדִימָה כִּי־פְנֵי הַבַּיִת
קָדִים וְהַמַּיִם יֹרְדִים מִתַּחַת מִכֶּתֶף
הַבַּיִת הַיְמָנִית מִנֶּגֶב לַמִּזְבֵּחַ׃

נקוד עליו ויוציאני

הע, דאַ וואַר אין יעדעם עקע איין (בעזאָנדערער) האָף. (כב) אין דען פֿיער עקען דעם האָפֿעס, וואַרען (פֿיער) אונבעדעקטע רייכע, פֿאָן וועלכען יעדער פֿיערציג לענגענמאַאס אונד דרייסיג נאַך דער ברייטע האַטטע, אַללע פֿיער אין דען עקען האַטטען גלייכעס מאַאס. (כג) אום זיא הערום, וואַר איינע איינפֿאַססונג, דיא אַללע פֿיערע אומגאַב; אונטער דען איינפֿאַססונגען וואַרען רינגס אומהער קיכען אַנגעבראַכט. (כד) ער שפּראַך צו מיר: דיעס זינד דיא קיכען, וואָ דיא טעמפּעלדיענער דיא שלאַכטאָפּפֿער דעם פֿאָלקעס קאָכען זאָללען.

מז (א) נון פֿיהרטע ער מיך צוריק צו דעם איינגאַנגע דעם טעמפּעלס, אונד זיעהע! דאַ קוואָלל וואַססער הערפֿאָר אונטער דער שוועללע דעם טעמפּעלס געגען אָסטען (דען דיא פֿאָרדערזייטע דעם טעמפּעלס וואַר געגען אָסטען); אונד דאַז וואַססער פֿלאָס אַב פֿאָן דער רעכטען זייטע דעם טעמפּעלס זידליך פֿאָם אַלטאַרע. (ב) היערויף

רש"י

(כב) חצרות קטורות. שנינו במסכת מדות אין קטורות אלא שאינן מקורות ושם מפרש מה היו משמשות: מהוקצעות. בזוית מקצעות החצר: (כג) וטור סביב בהם. טור' נדבך חומת אבנים בולט מן החומה סמוך לארץ ובו נקבים מקום שפיתת קדרות ומתחת הטור חלל להסיק בו אור מתחתיו והקדירות מלמעלה: ומבשלות עשוי. הוא החלל מתחת שפיתת הקדירות: (כד) את זבח העם. חזה ושוק של שלמים שאינן נפסלים בצאתם חוץ לעזרת ישראל כמו החטאת והאשם:

מז (א) וישיבני. לתוך החצר הפנימית: אל פתח הבית. והמים יורדין מתחת הכתף הבית הימנית נובעין מתחת המפתן שהוא באמצע המזבח ומצדדין באלכסון לצד הימין ויוצאים מעזרה בדרום המזבח ויוצאין חוץ לעיר. במסכת יומא שנינו אמר רבי פנחס משום רב הונא לפורא מעיין היוצא מבית קדשי הקדשים בתחילה דומה לקרני סלעים כיון שהגיע לפתח ההיכל נעשה כחוט של שתי כיון שהגיע לפתח האולם נעשה כחוט של ערב כיון שהגיע

באור

(כב) קטרות, כאמרם אין קטורות אלא שאינן מקורות, וכן בארמית ביתא קטירא (הויז אָהנע דאַך) (כן זכר בא"הש שרש קטר). (כג) ומבשלות, ת"י ואתר לבשלא עביד.

(ב) וַיּוֹצִאֵנִי דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה
וַיְסִבֵּנִי דֶּרֶךְ חוּץ אֶל־שַׁעַר הַחוּץ
דֶּרֶךְ הַפּוֹנֶה קָדִים וְהִנֵּה־מַיִם
מְפַכִּים מִן־הַכָּתֵף הַיְמָנִית׃
(ג) בְּצֵאת־הָאִישׁ קָדִים וְקָו בְּיָדוֹ
וַיָּמָד אֶלֶף בָּאַמָּה וַיַּעֲבִרֵנִי בַמַּיִם
מֵי אָפְסָיִם׃ (ד) וַיָּמָד אֶלֶף וַיַּעֲבִרֵנִי
בַמַּיִם מַיִם בִּרְכָּיִם וַיָּמָד אֶלֶף
וַיַּעֲבִרֵנִי מֵי מָתְנָיִם׃ (ה) וַיָּמָד אֶלֶף
נַחַל אֲשֶׁר לֹא־אוּכַל לַעֲבֹר כִּי־
גָאוּ הַמַּיִם מֵי שָׂחוּ נַחַל אֲשֶׁר לֹא־
יֵעָבֵר׃ (ו) וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־

אדם

רויף פיהרטע ער מיך הינויס א
אויף דעם וועגע דורך דאז פ
נערדליכע טהאר, אונד פיהר=
טע מיך הערום פאן אויסען צו
דעם אייסערן טהאר, דאז
אויף דעם וועגע געגען אסטען
ליעגט, אונד זיעהע! דא
דראנג וואססער הערפאר פאן
דער רעכטען זייטע. (ג) וועה=
רענד נון דער מאן דיא מעס=
שנור אין דער האנד עסטליך
גינג, מאס ער טויזענד עללען;
היערויף פיהרטע ער מיך
דורכם וואססער, דאז אבער
נאך אונבעדייטענד וואר. (ד) נון
מאאס ער אבערמאלס טוי=
זענד, אונד פיהרטע מיך דורך
דאז וואססער ביז אן דיא
קניע; דאן מאס ער ווידער
טויזענד, אונד פיהרטע מיך
דורך דאז וואססער ביז אן דיא
לענדען. (ה) היערויף מאס ער אבערמאלס טויזענד, דא וואר עס איין באך, דען איך
ניכט מעהר דורכוואטען קאננטע; דען דאז וואססער וואר צו גראס, איין באך, דען מאן
נור דורכשווימען אבער ניכט דורכגעהען קאננטע. (ו) דא שפראך ער צו מיר: האסט

דוא

רש״י

לפתח העזרה נעשה כמי פך קטן: (ב) ויוציאני. מן החצר הפנימית אל החצר החיצונה בשער הצפון: ויסיבני. סביב חומת הפנימית בתוך החיצונה: אל שער. החיצונה הפונה קדים: מים מפכים. בוייאוג"ט בלע"ז ואנים נרואה פי הפך כך פירשו רבותינו כדלעיל: (ג) וימד אלף באמה. חוץ לחומה וכל אותן אלף אמות לא גבר הנחל להיות עמוק אלא עד אפסים הם הקרסולין שקורין קביליי"ש בלע"ז: (ד) וימד אלף. אחרות והעמיקו עד ברכים ועוד אלף והעמיקו עד מתנים מכאן ואילך נחל אשר לא יוכל לעבור מכאן שאסור ליכנס במים מן המתנים ולמעלה שלא ישטפוהו המים משבא למי מתנים יצא על שפת הנהר ומדד עוד אלף לפניו נחל אשר לא יעבר ורגליו בינשם עומדים היינו דכתיב וישיבני על שפת הנחל כלומר אצל שפת הנחל שגם היה עומד: (ה) גאו. כמו גדלו: מי שחו. נואירינ"ט בלע"ז מים שצריך לשוט בהן ולא לעברם ברגל שלא ישטפוהו. שחו שייט כמו (ישעיה כ"ה) כאשר יפרש השוחה לשחות: (ו) הראית בן אדם. כמה מתגבר הנחל הזה:

באור

מז (ב) מפכים, בינוני הפיעל משרש פכה, ויונתן תרגם נפקין, וכפי פתרון השבעים נראה שהוא (הערהבפויעסען), וכן נקרא הכלי אשר ממנו תזיל השמן, פך השמן. (ג) מי אפסים, ת"י מי קרסולין, ולפי הוראת השרש הזה נראה ענינו, מים קטנים, אשר נאפסים כאין, ואולי ג"כ דעת השבעים בתרגומם כן. (ה) שחו, גם בשקל אשו מן כאשר יפרש השוחה לשחות (ישעי' כ"ה י"א) ופירושו כ"כ גאו המים עד שלא יוכל אדם לעבור בהן ברגל אלא

א"ב

אדם וילכני וישבני על־שפת
הנחל: (ז) בשובני והנה אל־שפת
הנחל עץ רב מאד מזה ומזה:
(ח) ויאמר אלי המים האלה
יוצאים אל־הגלילה הקדמונה
וירדו על־הערבה ובאו הימה
אל־הימה המוצאים ונרפאו
המים: (ט) והיה כל־נפש חיה
אשר־ישרץ אל כל־אשר יבוא
שם נחלים יחיה והיה הדגה רבה
מאד כי באו שמה המים האלה
וירפאו וחי כל אשר־יבוא שמה
הנחל: (י) והיה יעמדו עליו דוגים
מעין גדי ועד־עין עגלים משטוח
לחרמים יהיו למינה תהיה דגתם

א' נחס. עמדו קרי, כדגת

דוא נעזעהען, ערדענזאָהן ?— דאַן פֿיהרטע ער מיך, אונד בראַכטע מיך צוריק צום אופֿער דעם באַכֿעס. (ז) אַלס איך צוריק קאַם, זיעהע! דאַ וואַרען אַם אופֿער אויף ביידען זייטען איינע זעהר גראָסע מענגע בײמע. (ח) דאַ שפראַך ער צו מיר: דיעזעס וואַססער געהעט נאַך דעם עסטליכֿען גליל, דאַן פֿליעסט עס אין דיא עבענע הינאַב, פֿאָן דאַ ערגיעסט עס זיך אינז מעער, אונד דורך זיינען אויספֿלוס אין דאַז מעער ווערדען דיא וואַססער טרינקבאַר. (ט) וואָהין דער באַך שטרעמט, ווירד אַללעס, וואַס דאַרין זיך רעגט, אויפֿלעבען, אויך דיא פֿישע ווערדען זעהר צאַהלרייך זיין; דען דאַדורך, דאַס דיעזעס וואַססער הינשטרעמט ווירד עס טרינקבאַר אונד בעלעבענד; זאָ ווירד עס איבעראַלל זיין, וואָהין דער באַך שטרעמט. (י) איממער ווערדען זיך דאַזעלבסט פֿישער אויפֿהאַלטען, פֿאָן עין גדי ביז עין עגלים ווערדען נעטצע אויסגעברייטעט, אונד אַללערלייא גאַטטונגען פֿישע

ועהר

רש"י

(ז) בשובני והנה אל שפת הנחל וגומר. בתוך שהוליכני והושיבני למחו על שפת הנחל עץ רב מאד מזה ומזה. עץ אלביר"ן בלע"ז: (ח) אל הגלילה. לאמר"קא בלע"ז: הקדמונה. המזרחית שנו רבותינו בתוספתא של סוכה להיכן יוצאין לימה של טבריא ולימה של סדום ולים הגדול לרפאות את מימיהם המלוחים ולמתק': וירדו על הערבה. זו ימה של טבריא: ובאו הימה. זו ימה של סדום: אל הימה המוצאים. זו ימה של אוקיינוס שהוא מוצא מן הישוב להקיף את העולם: ונרפאו המים. ממליחתם. ומדרש אגדה למה קורא אותם מוצאים על שם שני פעמים שיצאו: (ט) אל כל אשר יבא שם נחלים. הנחל הזה המתחלק לכמה נחלים ממתק את הימים שמתערב בתוכם ודגתם הנצרלת גם חיים ומתוקים: (י) והיה עמדו עליו דוגים וגו' לחרמים. למכמורת: למינה תהיה דגתם. לא מפיק ה"א ופירושו למינים הרבה תהי דגתם. למינה

באור

א"כ ישחה על פניהם, וענין השיחה היא השיטה על פני המים (בן מלך). (ח) הגלילה, לדעת רד"ק הוא שם מקום, וכפי השבעים הוא ארץ הגליל וכן תרגמו ערבה מערבית. הימה,

נראה

כדגת הים הגדול רבה מאד:
(יא) בצאתו וגבאיו ולא ירפאו
למלח נתנו: (יב) ועל־הנחל
יעלה על־שפתו מזה ומזה כל־
עץ־מאכל לא־יבול עלהו ולא־
יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו
מן־המקדש המה יוצאים והיו
פריו למאכל ועלהו לתרופה:
(יג) כה אמר אדני יהוה גה גבול
אשר תתנחלו את־הארץ לשני
עשר שבטי ישראל יוסף חבלים:
(יד) ונחלתם אותה איש כאחיו
אשר נשאתי את־ידי לתתה
לאבתיכם ונפלה הארץ הזאת

בצאתיו קרי . והיה קרי   לכם

זעהר צאַהלרייך וויא דיא פֿי-
שע דעם גראָסען מעערעס
ווערדען דאַרין זיין. (יא) בלאָס
זיינע זימפּפֿע אונד וואַססער-
גרובען זאָללען ניכט טרינק-
באַר ווערדען, זיא בלייבען
צום זאַלץ בעשטיממט. (יב) אַם
באַכע זעלבסט ווערדען אַן דען
ביידערזייטיגען אופֿערן אַל-
לערלייא אָבסטביימע עמפּאָר
וואַכסען, דערען בלעטטער
ניכט וועלקען, אונד דערען
פֿריכטע ניע אויפֿהאָרען,
פֿיעלמעהר מיט יעדעם מאָנאַ-
טע זיך ערנייען ווערדען; וויל
זיינע וואַססער פֿאָם הייליג-
טהומע קאָממען, דאַרום איזט
דערען פֿרוכט געניסבאַר, אונד
(דאַרויף זיכר) איהרע בלעטטער
הייל ברינגענד. (יג) פֿערנער
שפּראַך דער העררע, דער עווי-
גע: דיעס זינד דיא גרענצען,
אינערהאַלב וועלכען ישראל
דאַז לאַנד נאַך זיינען צוועלף שטעממען פֿערטהיילען זאָלל, יוסף יעדאָך בעקעממט צווייא
אַנטהיילע. (יד) איהר זאָללט עס גלייך פֿערטהיילען איינעם וויא דעם אַנדערן; דאַ איך
(בעטהייערנד) מיינע האַנד ערהאָב, עס אייערן עלטערן צו געבען, זאָ פֿעללט דאַז לאַנד
אייך

רש״י

לשון רוב מינים כמו (שמות ז׳) והדגה אשר ביאור. (ישעיה כ״א) כל אנחתה השבתי:
(יא) בצאתיו. של ים כמו (איוב ח׳) היגאה גומא בלא בצה וגו׳ מרש״ק בלע״ז: וגבאיו.
כמו (מלכים ב׳ ג׳) עשה הנחל הזה גבים גבים. הבצים הבצעים שסביבותיו והגבים הם נקעים
שהמים נאספים בהם: ולא ירפאו. ליהפך למתיקה למה כי למלח נתנו ולא ירפאו הוי״ו
הזו טפילה ויתירה: (יב) לחדשיו יבכר. מדי חדש בחדש יבשל פירותיו: לתרופה. פירשו
רבותינו ז״ל להתיר פה אלמים ופה עקרות ומשמעו לשון רפואה כמו (ירמיה י׳) וירפאו את
שבר עמי על נקלה וכן חברו מנחם: (יג) גה גבול. ת״י דין תחומא כמו זה גבול וכן (לעיל
כ״ה) ונתתיך לבג לגוים כמו לבז לגוים. ויש עוד לפתור גה לשון גיא: יוסף חבלים. יוסף
יטול שני חלקים אחד למנשה ואחד לאפרים: (יד) איש כאחיו. לא כראשונה איש לפי פקודיו
אלא כל הי״ב שבטים שוין ובמין שורת הכרם כל חלק וחלק מן הגבול המזרחי עד ים אוקיינוס

באור

נראה שהוא ים המלח. (יא) בצאתיו, של ים, כמו היגאה גומא בלא בצה (איוב ח׳ י״א). וגבאיו
מקוה מים, מן לחשוף מים מגבא (ישעי׳ ל׳ י״ד) והוא חפירה שמתאספים בו המים (רד״ק)
(יג) גה גבול, י״ת דין תחומא, כמו זה גבול וכן ונתתיך לבג בגוים (לעיל כ״ה ז׳) כמו
לבז בגוים (רש״י), וכן תרגמו גם השבעים. יוסף חבלים, יוסף יטול שני חלקים, א׳ למנשה וא׳

לָכֶם בְּנַחֲלָה׃ (טו) וְזֶה גְּבוּל הָאָרֶץ
לִפְאַת צָפוֹנָה מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל
הַדֶּרֶךְ חֶתְלֹן לְבוֹא צְדָדָה׃
(טז) חֲמָת ׀ בֵּרוֹתָה סִבְרַיִם אֲשֶׁר
בֵּין־גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק וּבֵין גְּבוּל חֲמָת
חָצֵר הַתִּיכוֹן אֲשֶׁר אֶל־גְּבוּל
חַוְרָן׃ (יז) וְהָיָה גְבוּל מִן־הַיָּם חֲצַר
עֵינוֹן גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק וְצָפוֹן ׀ צָפוֹנָה
וּגְבוּל חֲמָת וְאֵת פְּאַת צָפוֹן׃
(יח) וּפְאַת קָדִים מִבֵּין חַוְרָן וּמִבֵּין־
דַּמֶּשֶׂק וּמִבֵּין הַגִּלְעָד וּמִבֵּין אֶרֶץ
ישראל

אייך צום ערבטהייל צו.
(טו) דיעס איזט דיא גרענצע
דעס לאַנדעס: אויף דער
מיטטערנאַכטזייטע פֿאָן דעם
גראָסען מעערע אַן אויף דער
זייטע נאַך חתלון ביז נאַך צדד,
(טז) איבער חמת, ברותה,
סברים (דאָז אַן דער גרענצע
צווישען דמשק אונד גבול חמת
ליעגט), חצר תיכון, דאָז אַן
דער גרענצע פֿאָן חורן ליעגט.
(יז) דיא גאַנצע גרענצע איזט
אַלזאָ פֿאָם מעערע ביז צו חצר
עינון אַן דער גרענצע פֿאָן
דמשק, אונד וואָס פֿאָן דאַ
נערדליך ליעגט ביז אַן דיא
גרענצע פֿאָן חמת; דיעס איזט
דיא נערדליכע גרענצע.
(יח) דיא עסטליכע גרענצע
געהט צווישען חורן אונד צווישען דמשק, צווישען גלעד אונד דורך דאָז לאַנד ישראל
אויף

רש"י

למערב כמו שמפורש בענין ואין שני שבטים ברצועה אחת: (טו) וזה גבול הארץ. תחומי מצר ארץ ישראל: לפאת צפונה. רוח צפונית: מן הים הגדול. שהוא גבול למערב: הדרך חתלון. בא לצד מזרח אל חתלון ואל צדדה ואל חמת וברותה וסברים כל העיירות הללו במצר צפון: (טז) חצר התיכון. ת"י בריכת עגבאי: אשר אל גבול חורן. גבול דמשק במזרח סמוך למקצוע: (יז) והיה גבול מן הים חצר עינון. והיה גבול רוח צפון מן הים עד חצר עינון: גבול דמשק. שהוא בגבול דמשק שחצר עינון במקצוע צפונית מערבית כמו שמפרש בגבולין שכתב מרע"ה (במדבר ל"ד) והיו תוצאותיו חצר עינן וגו' והתאויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן וגו' גבול דמשק במקצוע צפונית מזרחית אצל חצר עינן כמו שאמור למעלה חצר עינן גבול דמשק גבול חמת במקצוע צפונית מערבית שנאמר (שם) זה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבא חמת ומשם לצדדה: וצפון צפונה וגבול חמת. כלומר כל מצר הצפון המפורש בתורה וגבול חמת שאף היא במצר הצפון כמ"ש (שם) וזה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבוא חמת והיו תוצאותיו הגבול צדדה הוא צדדה האמור כאן הדרך חתלון לבוא צדדה: ואת פאת צפון. והרי לך פאת צפון: (יח) ומבין הגלעד ומבין א"י. מצר מזרחי של ארץ כנען ואין עבר הירדן בתוך מצרים הללו כי אם ארץ כנען לבדה וכן בגבולין המפורשים בתורה אין עבר הירדן בתוכם וכן פירוש המקרא הזה ומצר מזרחי לארץ כנען אשר בין חורן ודמשק העומדין לה במקצוע
צפונית

באור

לאפרים (הנ"ל). (יז) ואת פאת צפון, והרי לך פאת צפון (הנ"ל). (יח) ומבין ארץ ישראל, מצד מזרחי של ארץ כנען ואין עבר הירדן בתוך מצרים הללו, כ"א ארץ כנען לבדה וכן בגבולין המפורשים בתורה, אין עבר הירדן בתוכם, וכן פירוש המקרא הזה, ומצר מזרחי לארץ כנען ואשר בין חורן ודמשק העומדין לה במקצוע צפונית מזרחית, כמו שאמור למעלה בענין ובין
הגלעד

יִשְׂרָאֵל הַיַּרְדֵּן מִגְּבוּל עַל־הַיָּם
הַקַּדְמוֹנִי תָּמֹדּוּ וְאֵת פְּאַת
קָדִימָה׃ (יט) וּפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה
מִתָּמָר עַד־מֵי מְרִיבוֹת קָדֵשׁ
נַחֲלָה אֶל־הַיָּם הַגָּדוֹל וְאֵת פְּאַת־
תֵּימָנָה נֶגְבָּה׃ (כ) וּפְאַת־יָם הַיָּם
הַגָּדוֹל מִגְּבוּל עַד־נֹכַח לְבוֹא
חֲמָת זֹאת פְּאַת־יָם׃ (כא) וְחִלַּקְתֶּם
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְשִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (כב) וְהָיָה תַּפִּלוּ אוֹתָהּ
בְּנַחֲלָה לָכֶם וּלְהַגֵּרִים הַגָּרִים
בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר־הוֹלִדוּ בָנִים
בְּתוֹכְכֶם וְהָיוּ לָכֶם כְּאֶזְרָח בִּבְנֵי

ישראל

איך דען ירדן צו, דען איהר
צוּ גרענצע ביז צום עסטליכען
זעע מיטמעססען זאללט; דיעס
איזט דיא עסטליכע גרענצע.
(יט) דיא מיטטאגס־ אדער זיד־
זייטע געהט פאן תמר ביז צו
מי מריבות אדער קדש, דאן
נאך דעם באך אונד צום גראָ־
סען מעער; דיעס איזט דיא
זידליכע אדער מיטטעגליכע
גרענצע. (כ) געגען דיא
אבענדזייטע מאכט דאז גראָ־
סע מעער פאן דער (מיט־
טאגס גרענצע אן ביז געגען
חמת דיא וועסטליכע גרענצע.
(כא) דיעזעס לאנד זאללט
איהר נאך דען שטאממען
ישראלים אונטער אייך פער־
טהיילען, (כב) אלס איין איי־
גענטהום זאללט איהר עס
פערטהיילען, אונטער אייך
אונד אונטער דיא פרעמדען, דיא בייא אייך געוואָהנט אונד אין אייערער מיטטע קינדער
געצייגט האבען; זיא זאללען אייך געאַכטעט זיין, וויא איין איינגעבאָרנער אונטער דען קי־

דערן

רש"י

לפונית מזרחית כמ"ש למעלה בענין ובין הגלעד וא"י אשר בעבר הירדן מזרחה: הירדן מגבול
על הים הקדמוני תמודו. הירדן הוא מצר מזרחי שלה מגבול מקצוע הצפון הוא מצר עינן
המפורש למעלה. עד הים הקדמוני הוא ים המלח שהוא במקצוע דרומית מזרחית תמודו
אורך מצר מזרחי ואף בתורה כך מפורש גבול קדמה והיו תוצאותיו ים המלח במקצוע דרומית:
ואת פאת קדימה. כלומר והרי לך פאת קדים: (יט) מתמר. מיריחו שהיא עיר התמרים
ובת"י: עד מי מריבות קדש. היא מדבר צין: נחלה אל הים הגדול. ומשם הולך הגבול עד
נחל מצרים הנופל בים הגדול במקצוע דרומית מערבית ואף משה כך נתן גבול נגב ממדבר
צין ע"י אדום ומונה והולך עד מעצמון נחל מצרים והיו תוצאותיו הימה ונחלה האמור כאן
כמו לנחל ומצאתי מתורגם אחסנא ואם לא שהטעם למטה וראיתי נחלה מצרים שהטעם
למעלה ומסורת עליו לית בטעמא הייתי אומר שיבוש הוא ולא ת"י כן כי אם קוראים טועים:
(כ) ופאת ים. ומצר מערבי: הים הגדול מגבול עד נכח לבוא חמת. ממקצוע דרומית האמור
למעלה והוא נחלה מצרים: עד נכח לבא חמת. עד מקצוע לפונית מערבית הוא הר ההר
שהוא נכח לבא חמת כי חמת במקצוע לפונית מערבית אצל הר ההר כמ"ש מן הים הגדול

תתאו

באור

הגלעד וארץ ישראל אשר בעבר הירדן מזרחה (הנ"ל). (יט) נחלה, כמו לנחל.

מקצה

ישראל אתכם יפלו בנחלה בתוך
שבטי ישראל: (כג) והיה בשבט
אשר־גר הגר אתו שם תתנו
נחלתו נאם אדני יהוה:
מח (א) ואלה שמות השבטים
מקצה צפונה אל־יד
דרך־חתלן לבוא־חמת חצר
עינן גבול דמשק צפונה אל־יד
חמת והיו־לו פאת־קדים הים
דן

דערן ישראל'ס, מיט אייך
זאללען זיא איהרען אנטהייל
בעקאממען. אונטער דען
שטאממען ישראל'ס. (כג) אונ־
טער דעם שטאממע וואָ דער
פרעמדע וואָהנט, דאָרט זאָללט
איהר איהם זיינען אנטהייל
געבען, זאָ איזט דער אויס־
שפרוך פאָן גאָטט דעם אלל־
מעכטיגען.
מח (א) דיעס זינד דיא נאַ־
מען דער שטאממע
פאָרדער נאָרדזייטע אַן געגע־
נעט, אויף דער שטראַססע
נאַך חתלון ביז נאַך חמת,
איבער הצר עינן אונד איבער דיא גראַנצע נאַך דמשק אויף דער מיטטערנאַכטזייטע, אַל־
זאָ נאַך חמת נעהמליך דער שטריך פאָן אָסטען נאַך וועסטען ווירד איין אַנטהייל דעם
דן

רש"י

תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבא חמת (מלאתי אני): (כג) גר הגר אתו. שנתגייר
בגולה בתוך אותו שבט:

מח (א) ואלה שמות השבטים. סדר חלקים שיחלקוה ביניהם מקום כל אחד ואחד:
מקצה לפונה. דן יטול מצר לפוני מחצר עינן שבמקצוע מזרח עם גבול דמשק
(שבמקצוע מערב לפון סא"א): והיו לו פאת קדים הים. כלומר מפאת קדים ועד ים דן
אחד הרי פירש האורך ולא פירש הרוחב ובברייתא דספרי נפרשת האזינו שנינו מה ת"ל יהודה
א' דן א' אשר א' מלמד שעתידין ישראל ליטול אורך מן המזרח למערב ברוחב כ"ה אלף
קנים שהם שבעים וחמשה מילין ומהיכן למדו השיעור הזה מן התרומה שהוא כאחת מן החלקים
הללו כמו שמפורש בענין מלאתי שכך כתוב. ואורך כאחת החלקים והיא רחב כ"ה אלף קנים
ואורך מפאת ים עד פאת קדים כ"ה אלף קנים וק"נ אלף אמה שהקנה ו' אמה וכל אלפים
אמה מיל כמו שאנו למדין במסכת יומא אלל עשר סוכות שמירושלים עד לוק הרי ק"נ אלף
אמה עולין לע"ה מיל וזהו שיסד ר"א בפיוט (בסילוק דיום ב' של סוכות) כי אקח מועד לעת
חלוק ארצותיה בשורת הכרם לאורכותיה באורך מפאת קדים לקצותיה עד ים אוקיינוס למצותיה
ברחב ע"ה מיל ארצותיה (וי"ג ע"ה מיל לי"ג רצועות בין רצועות השבטים ורצועות הקודש יעלו
לט' מאות וע"ה מילין ולמנין ת' פרסה על ת' פרסה של א"י עולין המילין לט"ז מאות לפסום הקליר
שאמר ד' מילין היא פרסה שמא מילין של חשבון הרצועות גדולים הם אין נכנסין ד' מהם
בפרסה ואכן בא למנות שני מילין למאלית בפרסה יעלו ד' מאות פרסה לאלף מילין וחשבון
מילין של רצועה אין עולין אלא ט' מאות וע"ה מילין עדיין חסר המניין כ"ה מילין לא כיון
מניין מילין הרצועות של פייט למניין ד' מאות פרסה ואניין לפד ר' אליעזר אורך השורות
עד ים אוקיינוס שהוא בסוף עולם ומקרא מעיד תחום מערב עד ים הגדול שלפנים מים
אוקיינוס

באור

מח (א) מקצה צפונה, החל הנביא לרשום חלקי נחלתם מצד צפון, עד אשר בא אל דרום
וקרא השבטים בשמותם, לא לפי גדלם אלא כפי חלקיהם. והנה הגיד לנו הנביא
רק

דָּ֖ן אֶחָֽד׃ (ב) וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל דָּ֗ן מִפְּאַ֥ת
קָדִ֛ים עַד־פְּאַ֥ת יָ֖מָּה אָשֵׁ֥ר אֶחָֽד׃
(ג) וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל אָשֵׁ֗ר מִפְּאַ֥ת
קָדִ֛ימָה וְעַד־פְּאַת־יָ֖מָּה נַפְתָּלִ֥י
אֶחָֽד׃ (ד) וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל נַפְתָּלִ֗י
מִפְּאַ֥ת קָדְמָ֛ה עַד־פְּאַת־יָ֖מָּה
מְנַשֶּׁ֥ה אֶחָֽד׃ (ה) וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל
מְנַשֶּׁ֗ה מִפְּאַ֥ת קָדְמָ֛ה עַד־פְּאַת־
יָ֖מָּה אֶפְרַ֥יִם אֶחָֽד׃ (ו) וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל
אֶפְרַ֗יִם מִפְּאַ֥ת קָדִ֛ים וְעַד־פְּאַת־
יָ֖מָּה רְאוּבֵ֥ן אֶחָֽד׃ (ז) וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל
רְאוּבֵ֗ן מִפְּאַ֥ת קָדִ֛ים עַד־פְּאַת־
יָ֖מָּה יְהוּדָ֥ה אֶחָֽד׃ (ח) וְעַל֙ גְּב֣וּל
יְהוּדָ֔ה מִפְּאַ֥ת קָדִ֖ים עַד־פְּאַת־
יָ֑מָּה תִּֽהְיֶ֣ה הַתְּרוּמָ֡ה אֲשֶׁר־
תָּרִ֜ימוּ חֲמִשָּׁ֨ה וְעֶשְׂרִ֜ים אֶ֗לֶף
רֹ֔חַב וְאֹ֜רֶךְ כְּאַחַ֣ד הַחֲלָקִ֗ים

מפאת

תרגום אשכנזי

דן זיין. (ב) אַן ד׳ן׳ס גראֶנצע פֿאָן דער אֶסטליכֿען געגען דיא וועסטליכֿע זייטע ווירד אשר איינען אַנטהייל האַבען. (ג) אַן אשר׳ס גראֶנצע פֿאָן דער אֶסטליכֿען געגען דיא וועסט־ליכֿע גראֶנצע, ווירד נפתלי איינען אַנטהייל האַבען. (ד) אַן נפתל׳ים גראֶנצע, פֿאָן דער אֶסטליכֿען געגען דיא וועסט־ליכֿע זייטע, ווירד מנשה איי־נען אַנטהייל האַבען. (ה) אַן מנשה׳ס גראֶנצע פֿאָן דער אֶסטליכֿען זייטע געגען דיא וועסטליכֿע, ווירד אפרים איינען אַנטהייל האַבען. (ו) אַן אפרים׳ס גרענצע פֿאָן דער אֶסטליכֿען זיטע געגען דיא וועסטליכֿע, ווירד ראובן איי־נען אַנטהייל האַבען. (ז) אַן ראובן׳ס גראֶנצע פֿאָן דער אֶסטליכֿען זייטע געגען דיא וועסטליכֿע ווירד יהודה איי־נען אַנטהייל האַבען. (ח) אַן יהודה׳ס גראֶנצע פֿאָן דער אֶסטליכֿען זייטע געגען דיא וועסטליכֿע, זאָלל דער אַב־צוגעבענדע טהייל זיין, דען איהר אַבגעבען זאָללט, פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד ברייט, אַן דער לאֶנגע אַבער וויא איי־ער דער טהיילע, נעהמליך:

פֿאָן

ר ש ״ י

אוקיינוס הרבה): (ב) ועל גבול דן. אצל גבול דן בדרומו: (ח) תהיה התרומה וגו'. וא"ת היאך יתכן שתהא ירושלים במקומה והלא היתה ירושלים במיצר צפוני של יהודה שנטל דרומה של ארץ כנען וכאן הוא באמצע השבטים אין חלוק' זו דומה לחלוק' יהושע שזו כשורת הכרם וכל החלקים שוין וחלוקת יהושע היה שבט יהודה חלק גדול ואף כי (חלקו היה) רב ממנו עד שנטל שמעון בגורלו שנ' (יהושע י"ט) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון לפיכך יש די עתה ברוחב חלק שנטל יהודה בימי יהושע ליטול בו חלק עכשיו ה' שבטים הנותרים לפי

שהאורך

ב א ו ר

רק אורך החלקים אבל לא רחבם. אחד, חסר מלת חלק, כלומר חלק אחד, והחלקים האלה

כמו

מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה
וְהָיָה הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹכֹה׃
(ט) הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ לַיהוָה
אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב
עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים׃ (י) וּלְאֵלֶּה
תִּהְיֶה תְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ לַכֹּהֲנִים
צָפוֹנָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
וְיָמָּה רֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
וְקָדִימָה רֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
וְנֶגְבָּה אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
אָלֶף וְהָיָה מִקְדַּשׁ־יְהוָה בְּתוֹכוֹ׃
(יא) לַכֹּהֲנִים הַמְקֻדָּשׁ מִבְּנֵי צָדוֹק
אֲשֶׁר שָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתִּי אֲשֶׁר לֹא־
תָעוּ בִּתְעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
תָּעוּ הַלְוִיִּם׃ (יב) וְהָיְתָה לָהֶם

בתוכו קרי · ב' טעמים — תרומיה

פֿאָן דער עסטליכֿען זייטע גע־
גען דיא וועסטליכֿע ; אין זיי־
נער מיטטע זאָלל דאַז הייליג־
טהום זיין. (ט) דאַז אַלס העבע
אַבצוגעבענדע לאַנד , דאַז
איהר אַבגעבען זאָללט דעם
עווינגען, זאָלל פֿינף אונד צוואַנ־
צ׳ג טויזענד לאַנג , אונד צעהן
טויזענד ברייט זיין · (י) אונד
פֿיר זיא , פֿיר דיא פריעסטער ,
זאָלל דיעזע הייליגע העבע זיין,
נאַך מ טטערנאַכֿט פֿינף אונד
צוואַנציג טייזענד , גענען
אַבענד דיא ברייטע צעהן טוי־
זענד , אונד גענען מאָרגען
דיא ברייטע צעהן טויזענד ,
דאַן גענען זידען דיא לענגע
פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד ;
דאַז הייליגטהום דעם עווינען
זאָלל אין דער מיטטע זיין .
(יא) פֿיר דיא געהייליגטען
פריעסטער פֿאָן דען נאַכֿקאָמ־
מען צדוק'ס, דיא מיינען
דיענסט בעאָבאַכֿטעטען אונד
ניכֿט מיט דען קינדערן
ישראל'ם אירעטן , זאָ וויא דיא לוים מיטאירעטן · (יג) פֿיר דיעזע , געהערט דיא
הע־

רש"י

שהאורך גדול מאד מפאת קדים עד אוקיינוס וירושלים במקומה: והיה המקדש בתוכו. כמו שמפרש והולך: (ט) התרומה אשר תרימו לה'. מן החלק הזה שהופרש אצל יהודה בדרומו אורך ממזרח עד הים ורחב כ"ה אלף קנים ממנה תהיה תרומה לה' למקדש ומקום לבתים לכהנים ארך כ"ה אלפים ממזרח למערב ורחב עשרת אלפים מן הצפון לדרום: (י) ולאלה תהיה תרומת הקדש לכהנים. ואלה העשרת אלפים רחב וכ"ה אלף אורך יהיו לכהנים בצפון בתוך רצועות התרומה הגדולה אצל דרומו של יהודה: צפונה חמשה ועשרים אלף. הוא האורך ממזרח למערב: וימה רוחב עשרת אלפים. מצד מערב רחב י' אלפים מן הצפון לדרום: וקדימה רוחב עשרת אלפים. ורוח מזרחית י' אלפים מן הצפון לדרום: ונגבה אורך חמשה ועשרים אלף. מן המזרח למערב: והיה מקדש ה' בתוכו. הוא הר הבית ה' מאות קנים על ה' מאות קנים והיה באמצע רצועה זו וכל סביבותיו לכהנים י"ב אלפים ור"נ לצד מזרח וכן לצד מערב וברוחב ד' אלפים וז' מאות וחמשים לצפון וכן לדרום כמ"ש למעלה בענין יהיה מדה אל הקדש ת"ק בת"ק מרובע: (יא) לכהנים המקודש. החלק הזה המקודש

באור

כמו רצועות ממזרח למערב: (י) ולאלה, ואלה העשרת אלפים רוחב וכ"ה אלפים אורך יהיו לכהנים בצפון בתוך רצועות התרומה הגדולה אצל דרומה של יהודה (רש"י) . (יא) לכהנים המקודש, ת"י לכהניא דקדישין .

תְּרוּמִיָּה מִתְּרוּמַת הָאָרֶץ קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים אֶל־גְּבוּל הַלְוִיִּם׃
(יג) וְהַלְוִיִּם לְעֻמַּת גְּבוּל הַכֹּהֲנִים
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ וְרֹחַב
עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כָּל־אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים׃ (יד) וְלֹא־יִמְכְּרוּ מִמֶּנּוּ
וְלֹא יָמֵר וְלֹא יַעֲבוֹר רֵאשִׁית
הָאָרֶץ כִּי־קֹדֶשׁ לַיהוָה׃
(טו) וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים הַנּוֹתָר
בָּרֹחַב עַל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף חֹל־הוּא לָעִיר לְמוֹשָׁב
וּלְמִגְרָשׁ וְהָיְתָה הָעִיר בְּתוֹכֹה׃
(טז) וְאֵלֶּה מִדּוֹתֶיהָ פְּאַת צָפוֹן

יעב ר קרי. בתוכו קרי. חמש

רעכע פאָן דער העכע דעם לאנדעס, אלס דאז אללער הייליגסטע, אן דער גרענצע דער לוים. (יג) אויך דיא לוים האבען לענגס דעם גרענצשטריכעס דער פריעסטער פינף אונד צוואנציג טויזענד לאנגע אונד דיא בריטע צעהן טויזענד, יעדע לאנגע זאלל פינף אונד צוואנציג טויזענד, אונד דיא בריטע צעהן טויזענד זיין. (יד) דאפאן דירפען זיא וועדער פערקויפען נאך פערטוישען, דאמיט דיא ערשטלינגע דעם לאנדעס ניכט פעראייסערט ווערדען, דען עס איזט דעם עוויגען הייליג. (טו) דיא פינף טויזענד, דיא אן בריטע פאָן דער פלעכע דער פינף אונד צוואנציג טויזענד איבער בלייבען. זינד אונהייליג אונד בעשטיממט פיר דיא שטאדט, צו וואהנפלאטצען אונד צו פארשטאדטען; דיא שטאדט זאלל אין דער מיטטע זיין. (טז) דיעס איזט איהר מאאס, דיא נארדזייטע גע־

רש"י

יהיה לכהנים: (יב) תרומיה. מפורשת תרומה הוא שם הפרשת תרומיה מפורשת והיתה לכם הרצועה הזאת מפורשת מתרומת הארץ מן התרומה הגדולה שהותרמה מן הארץ אורך מאוקיינוס עד גבול מזרח ברוחב כ"ה אלפים כמ"ש למעלה ממנו יבדילו רצועה זו באמצע ארכה לכהנים ולמקדש: קדש קדשים. של התרומה הגדולה קודש לכהנים וללוים ולנשיא ולאחוזת העיר ולעובדי העיר כמו שמפרש והולך וזו כ"ה אלף אורך וי' אלף רחב בלפוני המפורשת ממנה לכהנים ולמקדש תהיה ק"הק: אל גבול הלוים. אצל רצועות הלוים: (יג) והלוים לעומת גבול הכהנים. אצל רצועות הכהנים כמדת הכהנים כנגד כל ארכה: כל אורך. כל הרצועות אורכן כ"ה אלף: (יד) ולא ימר. (ולא) יחליפם בקרקע אחר: (טו) וחמשת אלפים הנותר ברוחב. רצועות התרומה הגדולה שהיתה כ"ה אלפים רחב ואורך כאחד החלקים מפאת קדים עד פאת ים ומנה חזר ותרם שתי רצועות באמצעיתה אורך כ"ה אלף ורחבן כ' אלף ועדיין נשאר ברחבה ה' אלפים אותם ה' אלפים רוחב יהיו למושב העיר ארכן על פני אורך כ"ה אלף של תרומת הלוים: חול הוא. ואינן קודש כתרומת אותה רצועה של הכהנים והלוים חול הוא אלא ויהיו לעיר למושב ישראל ולמגרש סביב העיר: בתוכה. באמצע אותה רצועה: (טז) ואלה מדותיה. של עיר: פאת צפון וגו'. מרובעת

ד'

באור

(יד) ראשית הארץ, אולי קרא כן חלק הלוים באשר הוא קדש לה' כראשית בכורי אדמתם.

חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
וּפְאַת־נֶגֶב חֲמֵשׁ חמש מֵאוֹת
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּמִפְּאַת קָדִים
חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
וּפְאַת־יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת
אֲלָפִים׃ (יז) וְהָיָה מִגְרָשׁ לָעִיר
צָפוֹנָה חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְנֶגְבָּה
חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְקָדִימָה
חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וְיָמָּה חֲמִשִּׁים
וּמָאתָיִם׃ (יח) וְהַנּוֹתָר בָּאֹרֶךְ
לְעֻמַּת ׀ תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ עֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים קָדִימָה וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
יָמָּה וְהָיָה לְעֻמַּת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ
וְהָיְתָה תְבוּאָתֹה לְלֶחֶם לְעֹבְדֵי
הָעִיר׃ (יט) וְהָעֹבֵד הָעִיר יַעַבְדוּהוּ
מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ (כ) כָּל־
הַתְּרוּמָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף

כתיב ולא קרי. תבואתו קרי. בחמשה

תרגום אשכנזי קמד

פֿיער טויזענד פֿינף הונדערט, דיא זידזייטע פֿיער טויזענד פֿינף הונדערט, דיא אָסטזייטע פֿיער טויזענד פֿינף הונדערט, דיא וועסטזייטע פֿיער טויזענד פֿינף הונדערט. (יז) דער פֿרייע פלאַטץ דער שטאַדט איזט גע־גען מיטטערנאַכֿט צווייא הונ־דערט אונד פֿינפֿציג, גענגען מיטטאַג צווייא הונדערט אונד פֿינפֿציג, גענגען מאָרגען צווייא הונדערט אונד פֿינפֿציג, אונד גענגען אַבענד צווייא הונדערט אונד פֿינפֿציג. (יח) וואַס אַן לענגע איבריג בלייבט נעבֿסט דער הייליגען העבע, צעהן טויזענד גענגען מאָרגען אונד צעהן טויזענד גענגען אַבענד, דאַז איינקאָממען יענעס טהיי־לעס דער לענגע דער הייליגען העבע איזט, זאָלל יענען צום אונטערהאַלטע זיין, דיא דער שטאַדט דיענען. (יט) דיא, וועלכֿע דער שטאַדט דיענען, קאֶננען אויס יעדעם שטאַמ־מע ישראל׳ס גענאָממען ווער־דען. (כ) דיא גאַנצע העבע (דמז ןחכד), פֿינף אונד צוואַנ־

ציג

רש"י

ד' אלפים ות"ק קנים על ד' אלפים ות"ק קנים נשארו ברוחב ת"ק הם יהיו להם למגרש ר"נ לצפון ור"נ קנים לדרום כמ"ש במקרא שלמטה וכן למזרח ומערב הרי ה' אלפים על ה' אלפים באמצע הרצועה הרי כל רחבה ממולא ובאורך הרצועה הזאת הג' נשארו י' אלפים למזרח וי' אלפים למערב עליהם הוא מפרש ואומר והנותר באורך לעומת תרומת הקודש י' אלפים קדימה וי' אלפים ימה: (יז) והיה מגרש לעיר. כל מגרשי עיר שנמקרא מקום פנוי בתים ולא שדה: (יח) והיתה תבואתה ללחם לעובדי העיר. הם הגבעונים הנתונים חוטבי עצים ושואבי מים כן שמעתי משמו של ר' מנחם זצ"ל. לעובדי העיר איששאר"בנט בלע"ז: (יט) יעבדוהו מכל שבטי ישראל. שנתנו להם זה חלק בארץ: (כ) כל התרומה. המקודשת

המותרמת

באור

(יט) מכל שבטי ישראל, לא שהוא לשון לווי, אבל הנביא אמר אף ע"פ שאדמת קדש הוא מ"מ כל אחד מישראל ראוי לעבדה. (כ) כל התרומה, לכהנים וללוים ואל אחזת העיר (רש"י).

בתוכו

בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף רְבִיעִית
תָּרִימוּ אֶת־תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ אֶל־
אֲחֻזַּת הָעִיר׃ (כא) וְהַנּוֹתָר לַנָּשִׂיא
מִזֶּה ׀ וּמִזֶּה ׀ לִתְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ
וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף ׀ תְּרוּמָה עַד־גְּבוּל
קָדִימָה וְיָמָּה עַל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף עַל־גְּבוּל יָמָּה
לְעֻמַּת חֲלָקִים לַנָּשִׂיא וְהָיְתָה
תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וּמִקְדַּשׁ הַבַּיִת
בְּתוֹכֹה׃ (כב) וּמֵאֲחֻזַּת הַלְוִיִּם
וּמֵאֲחֻזַּת הָעִיר בְּתוֹךְ אֲשֶׁר
לַנָּשִׂיא יִהְיֶה בֵּין ׀ גְּבוּל יְהוּדָה
וּבֵין גְּבוּל בִּנְיָמִן לַנָּשִׂיא יִהְיֶה׃

ד׳ נ׳

בתוכו קרי

צינ טויזענד לענגע אונד פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד ברייטע, איין פֿיערעק זאָללט איהר אַלס איינע היילינע העבע צום שטאַדטאיינענטהומע רעכֿנען. (כא) וואַס איבריג בלייבט פֿיר דען פֿירשטען צו בײדען זייטען דער הייליגען העבע אונד דעם שטאַדטאיינענטהומעס, פֿאָן דער פֿלאֶכֿע דער פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד דער העבע ביז צור אייסערסטען אֶסטליכֿען גראֶנצע, אונד געגען וועסטען פֿאָן דער פֿלעכֿע דער פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד צור אֶסטליכֿען גרענצע לענגס דער טהיילע (דער שטעממע) געהאֶרט דעם פֿירשטען, אין דעססען מיטטע דיא היילינע העבע אונד דער הייליגע טעמפעל זיין זאָלל. (כב) אויך פֿאָן דעם איינענטהומע דער לוים אונד דער שטאַדט זאָלל איננערהאַלב דעם פֿירשטליכֿען אַנטהיילס זיין, אונד דער פֿירשט זאָלל זיינען אַנטהייל האַבען צווישען דען גרענצען יהודה'ס אונד דען גרענצען בנימין'ס

ויתר

רש"י

המותרמת מתוך התרומה הגדולה כ"ה אלפים קנים על כ"ה אלפים קנים: רביעית. מרובעת אל תרומת הקדש לכהנים וללוים ואל אחוזת העיר. אחוזת פורפרי"ש בלע"ז: (כא) והנותר לנשיא וגו'. והנותר באורך התרומה הגדולה: מזה ומזה. למזרח ולמערב של תרומת הקדש ולאחוזת העיר אל פני כ"ה אלף על רוחב כ"ה אלפים תרומה עד גבול קדימה של א"י כולה: וימה על פני וגו'. וכן למערב על פני ג' הרצועות של כהנים ולוים ואחוזת העיר ברחב כ"ה אלפים: על גבול ימה. כמו עד גבול ימה עד אוקיינוס: לעמת חלקים. כנגד אורך חלקי השבטים: לנשיא. יהיה: והיתה תרומת הקודש. היא רצועת הכהנים: ומקדש הבית בתוכה. הכל באמצע נחלת הנשיא: (כב) ומאחוזת הלוים ומאחוזת העיר. גם הוא בתוך אשר לנשיא יהיה: בין גבול יהודה ובין גבול בנימן. כל רחב הרצועה אשר בין שני השבטים האלה יהודה מצפון ובנימן מן הדרום יהיה לנשיא והיא הרצועה שהותרמה ראשון רחב כ"ה

באור

(כא) בתוכו, הכל באמצע נחלת הנשיא (הנ"ל). (כב) ומאחוזת, כלומר גם מאחזת הלוים ומעיר יהיה בתוך אשר לנשיא. בין גבול, כל רוחב הרצועה אשר בין שני השבטים האלה יהודה מצפון ובנימן מן הדרום, יהיה לנשיא, והיא הרצועה שהיתרמה ראשון רוחב כ"ה אלף באורך אחד חלקי השבטים (הנ"ל).

ה׳

(כג) וְיֶתֶר הַשְּׁבָטִים מִפְּאַת קָדִמָה
עַד־פְּאַת־יָמָּה בִּנְיָמִן אֶחָד׃
(כד) וְעַל ׀ גְּבוּל בִּנְיָמִן מִפְּאַת
קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה שִׁמְעוֹן
אֶחָד׃ (כה) וְעַל ׀ גְּבוּל שִׁמְעוֹן
מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה
יִשָּׂשכָר אֶחָד׃ (כו) וְעַל ׀ גְּבוּל
יִשָּׂשכָר מִפְּאַת קָדִימָה עַד־
פְּאַת־יָמָּה זְבוּלֻן אֶחָד׃ (כז) וְעַל ׀
גְּבוּל זְבוּלֻן מִפְּאַת קָדִימָה עַד־
פְּאַת־יָמָּה גָּד אֶחָד׃ (כח) וְעַל
גְּבוּל גָּד אֶל־פְּאַת נֶגֶב תֵּימָנָה
וְהָיָה גְבוּל מִתָּמָר מֵי מְרִיבַת
קָדֵשׁ נַחֲלָה עַל־הַיָּם הַגָּדוֹל׃
(כט) זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּפִּילוּ
מִנַּחֲלָה לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵלֶּה
מַחְלְקוֹתָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(ל) וְאֵלֶּה תּוֹצְאֹת הָעִיר מִפְּאַת
צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת
אֲלָפִים מִדָּה׃ (לא) וְשַׁעֲרֵי הָעִיר
על

בנימין'ס. (כג) פֿאָן דען איב־
ריגען שטעממען, פֿאָן דעם
עסטליכֿען ענדע ביז צום
וועסטליכֿען, האַט בנימין
איינען אַנטהייל. (כד) נעבען
דער גרענצע בנימין'ס פֿאָן
דעם עסטליכֿען ענדע נעגען
דאַז וועסטליכֿע, זאָלל שמעון
איינען אַנטהייל האַבען. (כה) אַן
דער גרענצע שמעון'ס, פֿאָן
דעם עסטליכֿען ענדע נעגען
דאַז וועסטליכֿע ווירד יששכר
איינען אַנטהייל האַבען. (כו) אַן
יששכר'ס גרענצע, פֿאָן דעם
עסטליכֿען ענדע גענגען דאַז
וועסטליכֿע, ווירד זבלון איינען
אַנטהייל האַבען. (כז) אַן דער
גרענצע זבלון'ס פֿאָן דעם
עסטליכֿען ענדע גענגען דאַז
וועסטליכֿע, ווירד גד זיינען
אַנטהייל האַבען. (כח) אַן גד'ס
גרענצע גענגען דיא זידליכֿע זייי־
טע הין, געהט דיא גרענצע
פֿאָן תמר (פּאַלמשטאַדט) ביז
צו מי מריבה (האַדער־וואַס־
סער) אָדער קדש, נאַך דעם
באַך, צום גראָסען מעער.
(כט) דיעס איזט דאַז לאַנד דאַז
איהר אַלם ערבע פֿערטהיילען
זאָללט אונטער דיא שטעממע
ישראל'ס, אונד דיעס איזט
דיא איינטהיילונג שפריכֿט
דער הערר, דער עוויגע.

(ל) דיעס זינד דיא אויסגאָנגע דער שטאַדט, אַן דער מיטטערנאַכֿטזייטע פֿיער טויי־
זענד אונד פֿינף הונדערט מאַאס. (לא) דיא שטאַדטטהאָרע ווערדען בענאַננט נאַך
דעם

ר ש"י

אלפים באורך אחר חלקי השבטים: (כג) ויתר השבטים. יטלו בדרומה של אותה רצועה בנימן תחלה ואחריו שמעון ואחריו יששכר ואחריו זבולן ואחריו גד נמצא גד במצר דרומי של ארץ ישראל: (כח) ועל גבול גד. מצר דרומי שלו: מתמר מי מריבת קדש נחלה. מיריחו עיר התמרים במקצוע המזרח ובא למערב למי מריבת קדש ובא והולך עד נחל מצרים השופך לים הגדול במקצוע דרומית מערבית: (ל) תוצאות העיר. שעריה לד' רוחותיה: מדה. היא קנה

עַל־שְׁמוֹת שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁעָרִים
שְׁלוֹשָׁה צָפוֹנָה שַׁעַר רְאוּבֵן אֶחָד
שַׁעַר יְהוּדָה אֶחָד שַׁעַר לֵוִי אֶחָד׃
(לב) וְאֶל־פְּאַת קָדִימָה חֲמֵשׁ
מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּשְׁעָרִים
שְׁלֹשָׁה וְשַׁעַר יוֹסֵף אֶחָד שַׁעַר
בִּנְיָמִן אֶחָד שַׁעַר דָּן אֶחָד׃
(לג) וּפְאַת־נֶגְבָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מִדָּה וּשְׁעָרִים
שְׁלֹשָׁה שַׁעַר שִׁמְעוֹן אֶחָד שַׁעַר
יִשָּׂשכָר אֶחָד שַׁעַר זְבוּלֻן אֶחָד׃
(לד) פְּאַת־יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שַׁעֲרֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה שַׁעַר גָּד אֶחָד שַׁעַר אָשֵׁר
אֶחָד שַׁעַר נַפְתָּלִי אֶחָד׃
(לה) סָבִיב שְׁמֹנָה עָשָׂר אָלֶף
וְשֵׁם־הָעִיר מִיּוֹם יְהוָה ׀ שָׁמָּה׃

דעם נאַמען דער שטעממע
ישראל'ס,, דרייא אין דער
צאַהל, גענען מיטטערנאַכט,
דאַז טהאָר ראובן'ס איינס,
דאַז טהאָר יהודה'ס איינס,
דאַז טהאָר לוי'ס איינס.
(לב) דיא אָסטזייטע בעטרעגט
פֿיער טויזענד אונד פֿינף הונ־
דערט, היער זינד דרייא טהאָ־
רע, דאַז טהאָר יוסף'ס איינס,
דאַז טהאָר בנימין'ס איינס,
דאַז טהאָר דן'ס איינס.
(לג) דיא מיטטאַגזייטע בע־
טרעגט פֿיער טויזענד פֿינף
הונדערט מאַאס; היער זינד
דרייא טהאָרע, דאַז טהאָר
שמעון'ס איינס, דאַז טהאָר
יששכר'ס איינס, דאַז טהאָר
זבלון'ס איינס. (לד) דיא
אַבענדזייטע בעטרעגט פֿיער
טויזענד, פֿינף הונדערט; איה־
רע טהאָרע זינד דרייא, דאַז
טהאָר גד'ס איינס, דאַז
טהאָר אשר'ס איינס, דאַז
טהאָר נפתלי'ס איינס.
(לה) דער אומקרייז בעטרעגט
אַלזאָ אַכטצעהן טויזענד; דער
נאַמע דער שטאַדט זאָלל פֿאָן
נון אַן זיין: דער עווינע
איזט דאַזעלבסט.

רש"י

המדה חמש מאות וארבעת אלפים קנים: (לה) סביב שמונה עשר אלף. היקף העיר י"ח אלף קנים כך עולה חשבון רבועה: ושם העיר מיום ה' שמה. ת"י ושמא דקרתא דמתפרש מיומא די ישרי ה' שכינתיה תמן כלומר לא יקרא לה שם אחר אלא שם הראשון שהיה לה מיום שעקד אברהם את יצחק בנו שם שקרא לו יראה והיא היה שמה שלם הרי ירושלים ויש עוד לפתור ושם העיר יהיה לעתיד מיום בנינה ולהלן יקראו לה ה' שמה:

באור

(לה) ה' שמה, כן יהיה שם העיר.

העתקה ובאור למלות לועזיות
בפי' רש"י ז"ל לספר יחזקאל.

א ג יד ה', כל לשון יד וכו' איננה אלא לשון אנס וכו' כאדם מזהיר דיסטריצ"א בלע"ז; distraction ובלאי"ט distrazionè (גייסטעסאבוועזענהייט).

— ז ונוצצים, אישטנצלונ"ט בלע"ז; ètincelent (זיא שיממערן, פונקעלן).

— יג ברק, שפלנדור"ש בלע"ז; splendeur (גלאנץ), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמי' י' י"ג, ומרפא לשון ברכות נ"ט א' ד"ה ברקא.

— יד כמראה הבזק, דאשטנצלי"א בלע"ז; de l'étincelle (דעס פונקענס).

— יח וגבותם, איליורצילי"ש בלע"ז; et leur sourcils (אונד איהרע אויגענברויינן), עיין מרפא לשון בכורות מ"ג א' ד"ה גבן ומרום.

— כב הקרח הנורא, ת"י גליד חסין גלי"ה פור"ט; gelée forte (שטארקער פראסט).

ב ב מדבר, משמעו שהשכינה מדבר בפני עצמו וכו' ושלוחיו ישמעו פורפרלי"ן בלע"ז; for parler (עבענטליך, ד. ה. זיך שפרעכען), והוראת מלת פו"ר עיין מלאכי א' א' ומקום הנרשם שם.

— ו עקרבים, אגלנטיר"ש בלע"ז; èglantier (הגעבוטענשטרויך), עיין מלות לועזיות למלכים א' י"ב י"א.

ד א לבנה, טייל"ה בלע"ז; tuile (ציגעל), עיין מרפא לשון פסחים ל' ב' ד"ה בוכייא.

— ב דייק, מגוני"ל בלע"ז; mangonneau (ווארפגעשיץ, שליידער). סוללה, באשטיו"ן בלע"ז; bastion (באלווערק, שאנצע).

— ט ודחן וכסמים, פאני"ן אי אשפילטר"א בלע"ז; paniz et épautre (פענכעלהירזע, שוואדען אונד שפעלט), עיין מרפא לשון ברכות ל"ז א' ד"ה אורז וכו', והמקומות הנרשמים שם.

— טז לחם, משען לחם פיס"א דופי"ן בלע"ז; pièce du pain (שטיק ברויט). דאגה, אינגוש"א בלע"ז; angoisse (אנגסט, בעדרענגניס); ויותר מסתבר שצ"ל סויינ"א שכן פ' ולועז פקד בגטין ע' א' דאגה שדואג על דבר העתיד וכו' וקורין סויינ"א ע"כ, וזהו soin (זארגע) כמו שכתבתי במרפא לשון שם. והוסיף רש"י לפרש ובלשונינו טרוא"ר; יתכן שהוא לשון אשכנז (טרויער), ועיין העתקה ובאור למלות לועזיות שמואל א' ט' ה'.

ה א הגלבים, פרקמני"ר בלע"ז; parcheminier (פערגאמענטגערבער).

— יד ולחרפה, דישטרוי"ר בלע"ז; détruire (פערניכטען — רען גוטען רוף), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמי' כ"ט י"ח.

ו ט ונקוטו, מנחם חברו וכו' וי"ת וידנקון וכו' וכן תרגם וכו' דמדנקן דמיני"ר בלע"ז demener (זיך קווענלען), וכן לועז לקמן כ' מ"ג וכ"ד י"ז ול"ו ל"א, ובמלות לועזיות לתרי עשר מלאכי ב' י"ג.

— יג אלה, פלנצו"ן בלע"ז; plançon (זעצלינגע, זעצלינג), וברוב מקומות לועז רש"י שם אלה אולמ"א (אולמבוים), עיין מרפא לשון ר"ה כ"ג א' ד"ה בוטמי.

העתקה ובאור למלות לועזות

ח ג בציצת ראשי, בשערות ראשי פלוקי"ל בלע"ז; floquets (האַארלאָקקען), עיין תרגום ובאור למלות בלע"ז בשה"ש ה' ב'.

— ה בביאה, אלאנטריא"ה בלע"ז; a l'entrée (בייא איינגאַנגע).

— יד מבכות את התמוז, פייזנ"ט פלורי"ר לאלקאלפי"ן בלע"ז; faisent pleurer l'echauffé (מאַכען וויינען דען ערהילטען).

ו יב וידיהם, של אופנים והם החור וכו' שקורין בויי"ל בלע"ז; moyeu (דיא נאַבע דעם ראַדעס וואָרין דיא אַקסע שטעקט), עיין העתקה ובאור למלות לועזות מלכים א' ז' ל"ג.

יא ה מעלות רוחכם, העולה על דעתכם בוטרו"א טלנ"ט בלע"ז; votre talent (אייער טריעב, זיננליכקייט), עיין בבאורי לשופטים ט' כ"ג.

יב ג אולי יראו, שמא יבינו אפרצברונ"ט בלע"ז; aperceveront (זיא ווערדען מער= קען, וואַהרנעהמען).

— ד כמוצאי, קומ"א איסוא"ש בלע"ז; comme issues (וויא דיא אויזגענגע), כלומר שהוא שם היורה על המקום ולא על אנשים היוצאים, כמו מוצאי בקר (תהלים ס"ה ט'), והנפרד מוצא מים (ישעי' נ"ח י"א) וכן פירש הרד"ק.

— יד אורה, אפנדר"י בלע"ז; épandrai (ווערדע פערברייטען, צערשטרייען).

— כ הנושבות, לי"ש אסיא"ש בלע"ז; les assises (דיא בעזעטצטען, בעוואָהנטען)

— כד ומקסם חלק, דבניל"א בלע"ז; לשון ניחוש devineille (וואַהרזאַגעריי).

— כה תמשך, שרא אלונגי"א בלע"ז; sera eloigné (ווירד פערלאָנגערט, אינס ווייטע געלאַנגען ווערדען).

יג ו ויחלו, לשון תוחלת, ויש אומרים איקויירא"ט בלע"ז; et croient (אונד מיינען, גלויבען).

— י תפל, איוטמנ"ן בלע"ז; ajoutement (זוזאַץ), והוסיף רש"י לפרש ויש אומרים בלאשטניי"א; אין להסתפק שהבלע"ז משובש, וצ"ל כמו באיכה ב' י"ד אפלשטרימנ"ט ויתכן שהוא plätrement (איבערטינכונג), ויהיה תרגומו שם שוא ותפל (טרוג אונד טיין), כמו שיאמר הצרפתי paix plätrè (איין טיינפריעדע).

— יח למתפרות כסתות, קוטרא"ש בלע"ז; couturiéres (נעהעריננען). אצילי, איישלי"ש בלע"ז; aisselles (אַכסעלהעהלע), ועיין מרפא לשון שבת נ"ב א' ד"ה במרפקו, ושם תמצא אותי על ענין אצילי ידי הכתוב כאן. המספחות, לישאנטמנ"ן בלע"ז; les entements (דיא אַנשטיפטונגען, אנהעפטונגען), והוסיף רש"י להביא דעת יש לועזים פלטרא"יש בלע"ז; plätrage או plätras (גיפסאַרבייט), עיין מרפא לשון יבמות ס"ג א' ד"ה שפין, ומרפא לשון חולין קכ"ג ב' ד"ה תנור.

— יט בשעלי, כמו מי מדד בשעלו מים (ישעי' מ' י"ב) אונגיאלוני"אש בלע"ז; הבלע"ז משובש והוא en javelle (אויף איינער האַנד פאָלל), ועיין מרפא לשון מנחות ע"א א' ד"ה לבנותים. ובפתותי, איאנפייצא"ש בלע"ז; et en piéces (אונד אויף שטיקקע).

יד ג נענתי לו, שויי"ש רפונדו"ן בלע"ז; j'ai répondu (איך האַבע [איהם] ענטשפראָכען).

— ד נזורו, פורינ"ט אשיברי"ן; furent sèparès (וואורדען אַבגעזאָנדערט).

יד ז פני, מישאירש בלע"ז; mes airs (מיינע וועכרונגען), כי הבלע"ז יורה על שרש פנה כמו שכתבתי בהמעמר לתהלים ל"ד י"ז ע"ש.

— כ שפטי, מישגושטישי"אש בלע"ז; mes justices (מיינע שטראפגעריכטע), עיין תרגום ובאור מלות לועזיות לחמש מגלות קהלת ח' ה'.

— כא נותרה, איירטרמאי"ש בלע"ז; etre remis (ווידער הערגעשטעללט ווערדען).

טו ד לאכלה, אדבורי"ר בלע"ז; בלאי"ט a divorare ובל"ל a devorer (צו פערשלינגען, פערצעהרען). נחר, נשחר מן האש ברואי"ר בלע"ז; brouir (פערזענגען), ועוד פירש"י ויש לועזין אשאר"ט בלע"ז; וזהו arsis (פערברעננט), וכן לועז נחר בירמיה ו' כ"ט, עיין בהעתקה ובאור שם ולהלן כ"ד י'.

טז ב הודע, פישבוי"ר בלע"ז; fais savoir (טהוע צו וויססען, מאכע קונד).

— ד ביום הולדת אותך, פושניא"ה בלע"ז; fus nèe (וואורדעסט געבאָרען), ועיין העתקה ובאור למלות לועזיות בירמיה כ' י"ד. למשעי, לנקות וכו' אפלנמנ"ט בלע"ז; בלשון הזה aplanement וזהו aplanissement (גלעטטונג).

— ה בגעל, אבוריסמנ"ט בלע"ז; abhorrement (אבשייא, גרויען, עקעל).

— ו מתבוססת, שויילא"ה בלע"ז; souillè (בעזודעלט).

— ז בעדי, לשון עד כמו בטחו בה' עדי עד אנגוג"א אגגל"א בלע"ז; en gogo de siecle (אין דער פֿיללע דער צייט), כי שם siecle (יאהרהונדערט) יורה גם על העת בכלל. נכונו, פורינ"ט אפייטא"ש בלע"ז; furent appuyès (וואורדען אונטערשטיצט, בעפֿעסטיגט, ד. ה. געוואָלבט), וכן לועז כוננו בתהלים ל"ז כ"ג עיין בהמעמר שם ועיין להלן י"ח כ"ה.

— ח דודים, אמיטיא"ש בלע"ז; amitiè (פֿריינדשאַפֿט, ליעבע).

— י ואנעלך תחש, איקאלצי"טוי טייסו"ן בלע"ז; et chaussai toi taisson (אונד איך בעשוהעטע דיך מיט דאַכספֿעלל). ואחבשך, איפורצי"ניסטוי בלע"ז; et pourceindis toi (איך אומגירטעטע דיך), עיין מרפא לשון שבת י"ג ב' ד"ה סינר. משי, שויי"א בלע"ז; soie (זיידע).

— יא ואעדך, איפאריטו"י בלע"ז; et parai toi (אונד שמיקטע דיך).

— יד כליל, קרונ"א בלע"ז; couronne (קראָנע).

— טז טלאות, מנומרות וכו' פלטריא"ש בלע"ז; plătrès (בעמענטעלט, בעדעקט), עיין מרפא לשון מנחות ל"ג ב' ד"ה טלה. לא באות, לא היתה ראויה זאת לבוא נו"ן אבני"ר אינו"ן אאיטר"א בלע"ז; non à venir et non à ètre (זאָללטע ניכט קאָממען, אונד זאָללטע ניכט זיין).

— כה ותפשקי, לפי שדימה אותה לזונה וכו' איאקיי"מש בלע"ז; et acesmas (אונד דו זעטצטעסט צורעכט, ריכטעטעסט צו), פעל acesmer ישן נושן הוא, והוא נרדף עם פעל ajuster (צוריכטען, אנפאססען).

— כח ותזנים, לשון זנות אהאנשא"רא אאל"ש בלע"ז; et hennissais à elles (דו וויהערטעסט נאך איהנען).

— לא לקלס, לדבר וכו' וכן כל לשון קלסה לשון דבור פרלי"ן בלע"ז; parlerie (געקאָזע, געשוועטץ), עיין להלן כ"ב ד' ותרגום ובאור למלות לועזיות ש"הש ד' ג'.

אחנן

העתקה ובאור למלות לועזיות

טז לא אתנן, הוא לשון שכירות לואי"ן בלע"ז; louage (דיא מיעטהע).

— לו נחשתך, לשון שולים שקורין פונ"ן בלע"ז; fond (גרונד, בקָדען), עיין מרפא לשון נדה ג' ב' ד"ה שולים.

— לו ערבה, מאלא"ש בלע"ז; mèlas (דאז פערמישטעסט, פערמענגטעסט).

— מ ובתקוך, אין לו דמיון וי"ת ויבזעוך אטרי"פורברונ"טוי בלע"ז; et transperce-ront toi (זיא ווערדען דיך דורכבאָהרען).

— מז ולא, והלואי [כלומר ענינו כמו לו] וכו' אפלייאו"ט בלע"ז; plût (געפיעלע עס דאָך! וואָללטע דאָך!). קט, פיק"ט בלע"ז; בלא"ט pochetto (איין קליין וועניג).

— סא ולא מבריתך, לא מפטרמוניא שלך וכו' וזה הלשון קרוב ללעז שכן קורין עתה לקרובת פאטראמוני"א בלע"ז וכן קורין כל דבר שיש לו לאדם מנחלת אבותיו; בל' איטליא patrimonio ובלשון צרפת patrimoine (ערבגוט, ערבטהייל).

יז ג האבר, כמו כנף אל"א בלע"ז; בל' איטליא ala ובל"צ aile (פליגעל, פיטטיג). צמרת, כל גוף האילן ובלע"ז צימ"א; בלא"ט cima ובל"צ cime (שפיטצע, גיפפעל).

— ה צפצפה, מין אילן ערבה שענפיו מרובים שאלק"א בלע"ז; בל"איט salce בל"צ saule (וויידענבוים), וכתב העובר אורח רויוואָלף בספר מסעות שלו, כי בסביבות מוצפה נמצא מין ערבה שנקרא בפי יושבי הארץ לצפצף (Safsaf) וכן כתב הרד"ק שכן שמו בלשון ערבי.

— ז כפנה, כמו אספה והוא הפוך בדברי רבותינו יש מן הדומה לו שקורין לאסיפת העם כנופיא, וכפנה הוא כמו כנפה אמא"ש בלע"ז; amas (לוזאמענהייפונג, זאמלונג).

— ט טרפי, עלי פויליי"א בלע"ז; feuille (בלאטט).

— כא יפרשו, שרונא"פנדון בלע"ז; seront èpandus (ווערדען צערשטרייעט ווערדען, עיין לעיל י"ב י"ד.

— כב רך, אין דרך וכו' שקורין גרייפ"א בלע"ז; greffe (פראָפפרייז). והלול, לשון תל וכו' אומנצלי"ם בלע"ז; amoncelè (אויפגעהייפט).

יח א מושלים את המשל, אשנבלאנ"ן בלע"ז; המעתיק בדפוס קארלסרוא העתיק res-semblauce (עהנליכקייט), וזה נופל רק על ענינים גשמיים הדומים זה לזה ולא על דמיון רומני הנהוג בציור מליצי, ואולי היא assemblage (פערבינדונג, פערגלייכונג לוויער געגענשטאָנדע צוזאַמען). בוסר, פרי עד שלא נתבשל ביירגו"ן בלע"ז; verjus (זויערע, אונרייפע טרויבע). תקהינה, אגאצירו"ט בלע"ז; agacèrent (ווערדען שטומפף).

— יד ויראה, ראה בלבו וכו' איאפארוצוא"ט בלע"ז; et aperçu (אונד נאַהם וואַהר, בעמערקטע), עיין לעיל י"ב ג'.

— כה לא יתכן, כמו לא יתקן אפוי"טלא בלע"ז; appuyè (זיכער, בעפעסטיגט), עיין לעיל ט"ז ז' מלת נכונו, ולקמן כ"ז ט'.

— ל שובו והשיבו, שובו אתם והשיבו את אחרים דעורני"ר בלע"ז; כ"כ בדפוסים ישנים וזהו detourner (אבווענדען, אבבריגנען), וזהו טעם והשיבו את אחרים, ולא כמו שהעתיק המעתיק בדפוס קארלסרוא retourner (צוריקקעהרען), כי זה הפעל אינו יוצא.

וקוטוהם

כ מג וקוטותם, (ת"י) ותי נקון וכן ת"י הנאנחים דמוני"ר בלע"ז; עיין לעיל ו' ט'.

כא ג ונצרבו, לשון לרב רטריי"ר בלע"ז; retirer (אייכטרואמפפען), עיין מרפא לשון זבחים נ"ג א' ד"ה אומר.

— יד מרמה, פורפיא"ש בלע"ז; fourbie (פאלירט, געפוטלט), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות איוב כ' כ"ה.

— טו ברק, זהורירות פלנדור"ש בלע"ז; עיין לעיל א' י"ג.

— כ אבחת, לשון נביחה גלאפישמנ"ט בלע"ז; glapissement (קלאפפען, קרייטען).

— כד ויד ברא, מקום פנה מן הקולים וכו' אישרטי"ר בלע"ז; essarter (אורבאר מאכען דורך אויזרייטונג דער געטטרייכע), עיין תרגום ובאור למלות לועזיות יהושע י"ז ט"ו. והביא רש"י גשם מנחם שהוא לשון ברירה ולועז ברא לישנ"ט בלע"ז; éli-saut (אויזוועהלענד).

— כו אם הדרך, קארפו"ר בלע"ז; carrefour (טיירעוועג). קלקל, ליהט וכו' ויש לועזים קלקל טרא"יט בלע"ז; trait (געלאגען), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה ט' ז'.

כב ד וקלסה, דבה שהכל נדברים ניך פרלרי"ן בלע"ז; למעלה ט"ז ל"א פירש כל לשון קלסה לשון דבור וכן פירש בחבקוק א' י' כל לשון קלסם לשון דבור, ושם בהעתקה ובאור העירותי שכ"ל לשון דבה כדוגמתו פה וכן לועז דבה במדבר י"ד ל"ו עיין במאמר שם, ולהלן ל"ו ג' ובתהלים ל"א י"ד, ושם לועז ג"כ כל דבה שנמקרא פרלרי"ן בלע"ז; parlerie (געטוועטל, געפלוידער, גערירט), כלומר לישנא דמשתמע לתרי אפי לטוב ולרע, והעיקר כי דבה ודבור נרדפים הם, כמו שפירש ש"הש ז' י' ואין לריך תיקון.

כג ג עשו, איטיינירינ"ט (כ"כ בדפוסים ישנים) בלע"ז; etreignoient (זיא דריקטען פעסט צוזאממען).

— ח והעגב, ותתאוה אושיי"יר בלע"ז לעז אחר דישאיר"יר ע"כ; הראשון משובש והוא souhaiter (וויכשען, פערלאנגען), כמו בסמוך פסוק י"ג, והשני נרדף לו והוא dèsirer (געלוסטען).

— י ושפוטים, כמו שפטים יושטישא"ש בלע"ז; עיין לעיל י"ד כ'.

— יא עגבתה, תאותה זויטי"ר בלע"ז; souhaiter כמו למעלה פסוק ח'.

— יז והקע, אשלוקיי"ר בלע"ז; פעל נושא eslocher (פערדענקען, אויזקעאטען), עיין מרפא לשון בכורות מ' א' ד"ה שנשמטה ירכו.

— כג וקרואים, שמונ"ץ בלע"ז; semonce (איינלאדונג).

— ל עשה, לשון פעול פייש"נט בלע"ז; faisant (מאכענד), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות בירמיה ל"ב ל"ג ולמד אותם.

— לד ומצית, לשון מולץ עד התמצית אישולרא"ש בלע"ז; et suceras (אונד וירסט אויסזויגען). הגרמי, כמו ועלמתיהם יגרם וכו' רונגיי"ר בלע"ז; ronger (אבנאגען, אבבייסען), עיין מרפא לשון שבת קמ"ו ב' ד"ה מפתך, ועיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה נ' י"ז.

לאשר

העתקה ובאור למלות לועזיות

כג מ לאשר, ת"י לאתר אללו"א בלע"ז; au lieu (אן שטעללע, אן ארטע)· כחלת, מין צבע ושמו כחול ולובעות בו עיניהם אקליר"א בלע"ז; וזהו בל"איט collirio (אויגענזאלבע), עיין מרפא לשון שבת י"ח א' ד"ה קילור.

— מא מטה כבודה, מוכללת במלאות נאות פרידיו"א בלע"ז; בל"איט parato (טאפעטען־טאוך, מיט טאפעטען בעהאנגען)·

כד ו חלאתה, זוהמתה וכו' ע"י הרתחתה שקורין אשקימ"א בלע"ז; écume (שוים).

— ט המדורה, הסק גדול פואי"לה בלע"ז; בלשון נוצן fouyau (גראסעס פֿאקקערנ־דעס פֿייער).

— י יחרו, יבשו ויעשנו אאורשי"ר בלע"ז; פעל נוצן arsir (פֿערברעננען, אנגעברענט זיין), עיין לעיל ט"ו ד' מלת נחר.

— יז האנק, התמקמק בשתיקה שוא"ש דמוני"ן בלע"ז; soi demenè (זייא צערקנירשט קוואלערפֿאלט), עיין לעיל ו' ט'.

— כב שפם, גרינו"ן בלע"ז; groin (שנויצע), עיין מרפא לשון שבת קכ"ט ב' ד"ה מאה שפמי.

— כג ונמקתם, אישרוויי"ץ דמוני"ן בלע"ז; et serez demenè (איהר ווערדעט צער־קנירשט זיין), עיין לעיל פסוק י"ז.

כה ו שאטך, שאט לשון שאף גלומנ"ט בלע"ז; goulument (איין גיעריגעס פֿערשלינ־גען), עיין בהמעמר לתהלים נ"ו ב'.

— טז תוף, מרק"א בלע"ז; marque (גרענצע, באָרד, ראנד), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות מלכים ב' ג' כ"א.

כו ט ומחי קבלו, הוא אחד מתחבולות המצור לזרוק באבנים גדולות ומכה כנגדן אילקוליא"ה דאפוריירי"א בלע"ז; et le coup de sa pierriere (אונד דער שטאס [שלאג] זיינעס שטיינטרייבערס), וזהו בדעת יש לועזין קבל פורייר"א (שטיינשטאסער, שטיינטרייבער), ונקרא הכלי כן לפי שהוא מכה נגד האבנים הנזרקות ביד, ועל ידו יחישו לבא אל מטרת חפצו ומלת קבל בארמי ענינה נגד. והביא רש"י עוד ויש לועזין קבלו דאארבלוט"א בלע"ז; וזהו דעת רבינו גרשום כמו שהביא הרשב"ם בפסחים קי"א א' ד"ה מתקטלין במיק קבל, וכן לועז רש"י שם ד"ה מיק קבל ארק"בליסטר"א כמו ומחי קבלו יתן וגו' וזהו שם כלי מצור שהיה נהוג בימים קדמונים וידוע בשם arcubalista, arbalista או balistra (ארמברוסטבאגען, ארמברוסטריסטונג), עיין ספר המלין ל"א לאדעלונג מלת ארמברוסט; והרד"ק כתב שהמ"ם במלת מחי נוספת והוא מדברי רבותינו ז"ל מתקטלין במי קבל (כצ"ל בגמרא דפסחים שם, ובכל דפוסים אשר היו לפני באשר הוצאתי לאור הש"ס בעז"ה כתוב במיק קבל, ולולא התבוננתי עליו ועל מקומו ביחזקאל, הייתי מתעורר על הגליון להחזיק בגירסת הרד"ק, ואין להסתפק שגם רש"י ורשב"ם גרסו כן ונדפס נשתבשה הגירסא) והוא הקשת שקורין (בל"איט) ארק"א בליסטר"א arco balèstra ומורים בו חצים לעומדים בחומה שלא יעמדו בחומה מפחד החצים ולא ילחמו ע"כ; ונראה שהוא כלי מצור הנקרא ג"כ בל"איט balèstra a bolzoni (איין אלטעס קריעגעריטעס געשיץ, וואמיט מאן גראסע באָלצען געגען דיא שטאדטמויערן שאָס),

ויהיה

ויהיה תרגום הכתוב בל"א: דיא באַללען זיינער ארמברוסט ווירד ער שליידערן געגען דיינע מויערן.

— י משפעת סוסיו, כשיש סוסים הרבה מעלים אבק וכו' ונעשה כענן וכו' הוא קרוי שפעת וכו' דלאפויזו"ן בלע"ז; de la foison (אין איבערפלוס, אין גראָסער מענגע), עיין מרפא לשון סוטה י' א' ד"ה במה נירכו.

— יז רחיחם, לורפריימי"ט בלע"ז; leur frayement (איהר טרעקקען, גרויזען).

כז ג מבואות ים, פור"ט בלע"ז; port (האַפען).

— ה תורן, הוא העץ הזקוף וכו' שבו תולין המפרש שקורין בויל"א בלע"ז; voile (זע=געל), ובב"ב ע"ג א' ד"ה אדרא הוסיף רש"י לפרש להוליך את הספינה ברוח, עיין במרפא לשון שם. ועוד לועז תורן מש"ט; măst (מאַסטבוים), עיין מרפא לשון בב"ב קמ"א ב' ד"ה מכותא.

— ו אלונים, מין עץ סרק שקורין קייסנ"א בלע"ז; chène (אייכע), עיין מרפא לשון מנחות ס"ג א' ד"ה דומה כמין תפוח הכרתים. משוטיך, הם וכו' שמנהיגים בהם האניה ריימ"ש בלע"ז; rames (רודער פיר גראָסע פאַהרצייגע), עיין מרפא לשון ב"ב ע"ג א' ד"ה משוטות. קרשך, הוא הקרש הרחב וכו' ובו מהפכין את הספינה וכו' ורב החובל אוחז בו ובלשון המשנה קברניט ובלע"ז גוברנייא"ל; gouvernail (שטייערררודער).

— ז מפרשך, הוא שקורין בל"א שיג"ל (זעגעל) ובלע"ז בויל"א; עיין לעיל פסוק ה'. לנס, לפורשו וכו' גם בלשון משנה כלונס ובלע"ז פורק"א; perche (שטאַנגע) עיין מרפא לשון ר"ה כ"ב ב' ד"ה כלונסות.

— ט מחזיקי בדקך, מתקני בדקיך שלא יכנסו בהם המים אפייטונ"ט טאקראוצ"א בלע"ז; appuyent ta crevasse (וועלכע דייכען דיא שפאלטען, בעפעסטיגען), עיין לעיל י"ח כ"ה. לערב מערבך, לשון ערובה גראנטי"אה בלע"ז; garantie (בירגשאַפט, געוועהרלייסטונג), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה כ"ה כ'.

— יא וגמדים, שמעתי משמו של רבי מנחם ע"ש שיורדים ביד עד התהום ומשערים גומדי אמות עומקה נקראו גמדים אנדוי"ש בלע"ז; entoiseur (אויזמעססער). שלטיהם, הם אשפות שנותנין בהם חצים וכו' קויברינ"ה בלע"ז; זהו לשון אשכנז (קעכער) כמו באיכה ג' י"ג, ובלשון צרפת carquois.

— יב בדיל, אשטיי"ן בלע"ז; ètain (צין), עיין מרפא לשון ר"ה כ"ד ב' ד"ה בבעץ.

— טו והבנים, (ת"י) וטוסין עופות ששמן פאוו"ן בלע"ז; paon (פפויא).

— טז בנפך, איקרבונקל"א בלע"ז; carboucle (קאַרפונקעל, דער אָריענטאַלישע בלוט, ראָהטע רובין), עיין מרפא לשון ב"ב ע"ה א' ד"ה אקדח.

— יז בחטי מנית, שם מקום וכו' וי"ת בחטי דריחוש לשון קבוצת מינים הרבה טרוקא"ש בלע"ז; trochet (בישעל), עיין מרפא לשון ב"ב ס"ח ב' ד"ה חילת הקנים. ופנג, ראיתי בספר יוסף הכהן עץ אפרסמון הוא פנג וכו' וע"ש ריח הטוב נקראת ירימו באלסמ"א בלע"ז; בל"איט balsamo (באַלזאַם).

— יט ברזל עשות, עשוי בעששיות מש"ש בלע"ז; masses (מאַססע, קלומפען), עיין

תרגום

העתקה ובאור למלות לועזיות

תרגום ובאור מלות בלע"ז לחמש מגלות ש"הש ה' י"ד, ומרפא לשון שבת קנ"ד ב' ד"ה עששיות.

— כד במלולים, בדברים שהם למכלול פרמינ"ט בלע"ז; parement (טמוק, ליערדע), וכן לועז מכלל יופי (תהלים נ' ב') עיין בהמעמר שם. ובגנזי ברומים, נתכשיטי פאר שגונזין אותן בארגזין שקורין אשקרי"ן בלע"ז; écrin (טריין). וארוזים, י"מ נמגדלי עצי הדסים אותן ארגזין היו נתונין במגדל עץ הדס וכו' והמגדלים שבתרגום כמו שאנו שונין תיבה ומגדול שיפריינט"ש בלע"ז; כבר מלתי אמורה במרפא לשון ערכין ל"ב א' ד"ה מגדלות שהוא soupents (איינע ארט הענגענדער פערשלאג, וועלכער אן דער דעקקע, אדער איינעם ליאמערס, אדער זאגאר אן איינעם געביירע אנגעבויעט איזט).

— לו שרקו, שובלי"ר בלע"ז; siffler (ליטען, פפייפען), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות מלכים א' ט' ח'.

כח יב תבנית, פיינטור"א בלע"ז; בלשון איטליא pintura ובל"צ peinture (געמאהלדע, שילדעריית).

— כד ממאיר, כמו לרעת ממארת פוניינ"ט בלע"ז; poignant (שטעכענד), עיין בהמעמר לספר ויקרא י"ג נ"א.

כט ד חחים, כמין טבעות ברזל איינ"ש בלע"ז; anneaux (ריינגע). בקשקשותיך, אינטישאיקרדי"ש בלע"ז; en tes échardes (אן דיינען שטאכלען), ויתכן שצ"ל en tes écailles (אן דיינען שופפען).

— ה ונטשתיך, איא טנדריט"י בלע"ז; et j' étendrai-toi (אונד איך ווערדע דיך הינשטרעקקען), עיין מרפא לשון עירובין ק' א' ד"ה ואין נחלין באילן.

— יא תשב, שר"א אסיזא"ה בלע"ז; sèra assise (ווירד בעזעטצט, בעוואהנט זיין), עיין לעיל י"ב כ'.

— יח מוקרח, קאלו"ו בלע"ז; בלשון איטליא calvo ובל"צ chauve (קאהל). מרוטה, פליא"ה בלע"ז; pelé (אבגעהאארט, גלאטציג).

ל ה וכל הערב, ח"י וכל סומסותא וכו' גרנטיא"ה בלע"ז; עיין לעיל כ"ז ט'.

לא ג צמרתו, לימ"א בלע"ז; עיין לעיל י"ז ג' מלת למרת.

— ד תעלותיה, פוסי"ן בלע"ז; fossé (גראבען), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות מלכים א' י"ח ל"ב.

— ז דליותיו, אף הם לשון ענפים וכו' כמין דליות הכרם שיטרוויילא"ש בלע"ז; ses treilles (זיינע ראנקען, רעבען), וכן פי' לעיל י"ז ו' דליותיו, זמורותיו, ועיין מרפא לשון כתובות קי"א ב' ד"ה דלית.

— ח וערמונים, קשטיינ"ש בלע"ז; châtaignes (קאסטאניען), עיין מרפא לשון ר"ה כ"ג א' ד"ה ערמונים.

— טו עלפה, בשבילו וכו' כאדם שמתעלף ורוחו פורחת פשמי"ר בלע"ז; pâmer (פערשמאכטען), עיין מרפא לשון שבת ט' ב' ד"ה יתעלפה.

לב ו צפחך, טינפרוטמנ"ט בלע"ז; ton flottement (דיין טוויאמען, דיין הערומ־טוואַנקען), ובא היו"ד תמורת הלמ"ד כמו למעלה כ"ט ד'. ואפיקים, ראויר"ש בלע"ז; rivières (פֿליססע), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה י"ד ו'.

— י איש לנפשו, כל אחד על עצמו שויימא"מאש בלע"ז; soi-même (זיך זעלבסט), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה נ"א י"ד.

לג ב לצופה, באדיט"א בלע"ז; vedette (טורוואַכע, טהורמוועכטער), וכן בל"איט vedètta.

לד ד את הנחלות, את הכאובות מאין כמ דולרוזיא"ש בלע"ז; douleureuses (דיא ליידענדען, טאערלכעהאַפטעטען).

— כ רזה, מייגר"א בלע"ז; maigre (מאַגער).

לו ג ודבת עם, פארלמנ"ט בלע"ז; בלשון איטליא parlamento (עפפענטליכע רעדע), ועיין לעיל כ"ב ד'.

— לא ונקוטותם, דומני"ר בלע"ז; מתורגם לעיל ו' ט'.

לז ו וקרמתי, לשון קרום איקוטייארי"א בלע"ז; et je croûterai (אונד איך ווערדע איבערהייטען, מיט הויט איבערציעהען).

לח ד ושובבתיך, אעשה אותך שובב אנבוייזי"ר בלע"ז; invicieux (לאַסטערהאַפֿט), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה ג' ו'.

— ט כבואה, כחשך המכסה את הארץ שוא ה ברואיל"ט בלע"ז; נ"ל ברואינ"ה בלע"ז, brune (ליכטער נעבעל), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות איוב ל' ג'.

— כ המדרגות, אני שמעתי וכו' אשקלונ"ש בלע"ז; echelons (לייטערשפּראָססען), עיין מרפא לשון עירובין ע"ז ב' ד"ה שבלינותיו.

לט ט בנשק, אנארמורא"ש בלע"ז; en armures (מיט וואַפֿפֿען).

— כא את משפטי, את פורענותי יושטיצ"א בלע"ז; עיין לעיל י"ד כ'.

מ ז והתא, הוא יציע שקורין אפנדי"ן בלע"ז; appentis (דער ניעדערע אַנבוי אַן איינער האָהען מויער), עיין מלת יציע בהעתקה ובאור למלות לועזיות מלכים א' ו' ה'.

— ט ואילו, אשישטינ"ן בלע"ז; et ses etances (אונד זיינע פֿפיילער, זיינע שטיטצען).

— יב וגבול וגו', התאות שמכאן ומכאן וכו' וזהו לשון וגבול אשימיי"ל בלע"ז; אין להסתפק שהבלע"ז משובש ועניינו espace (לוויטענרוים).

— יו תמרים, ת"י כותרתא וכו' כמין כותרות דומה לדקל וכו' פומיי"לש בלע"ז; pommeaux (קנעפפע), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות מלכים א' ז' ט"ז מלת כותרות.

— יז ורצפה, פלנקי"ן בלע"ז; planche (דיהלע, באָרען), והוסיף רש"י לאוות דעתו ז"ל ורצפה אומר אני שהוא עלייה וכו' ועל אותה העלייה היו הלשכות קנבר"אש בלע"ז; chambres (קאַממערן).

— ל ואילמות, ארבו"ן בלע"ז; מלה נושנת hors-bouge (אייסערע קאַממער, פֿאָרציממער), ויש דפוסים שכתוב בהן ארקי"ן; וזהו arches (געוועלבטע בֿאָגען), עיין מרפא לשון זבחים נ"ח א' ד"ה כיפין.

ואיליו

מ לז ואיליו, אשפוירק"ש בלע"ז; et ses portiques (אונד זיינע זיילענגענגע, באָגענהאַללען), עיין מרפא לשון ברכות כ"ב ב' ד"ה נקילעא, וכב"ב י"א ב' ד"ה בית שער.

— לח באילים השערים, יש בפרשה פסוקים קורין לכתפות השער אילים מיינש"ליש בלע"ז; הבלעז משובש והוא תרגום של כתפות aisselles (אַכסעלן), עיין לעיל י"ג י"ח, ועניני לד כמו יד.

מא ה ורוחב הצלע, אספדי"ן בלע"ז; עיין לעיל מ' ז' מלת והתא.

— ו ובאית בקיר, קורות עליות וכו' וזהו להיות אחוזים בקיר הבית קבועים בחוזק פופרי"ש בלע"ז; הבלעז משובש והוא fortifiè (בעפעסטיגט).

— ז ונסבה למעלה, ומוסבה מסיבה שקורין ווי"ץ בלע"ז וכו' ובל"א קרוי ווידל"שטיין; כ"ל ווענדעלטטייג, עיין העתקה ובאור למלות לועזיות מ"א ו' ח' מלת בלולים.

— טו ואלמי החצר, סופו של מקרא זה וכו' ואומר אני שהם כמין עמודים מרובעים בולטין בחומה לחיזוק וקורין להם פילר"ש בלע"ז; piliers (פפיילער).

— כה ועב, טרי"ף בלע"ז; trave (באַלקען).

מב א הלשכה, אל מקום הלשכות קנברי"ן בלע"ז; עיין לעיל מ' י"ז.

מד יא פקודות, קומאנדי"שאש בלע"ז; commandès (בעטטעללטע).

— טו בתעות, קנאינ"שארר בלע"ז; quand ils errérent (אַלס זיא אַבטוויינפטען, הערום אירדטען).

— יח פארי, קאפיי"לאש בלע"ז; מלה נושנת בל"ל chapelles ובל"איט cappelli (קאַפּפען, מיטלען). ביזע, שהינו בבריחא וכו' שהוא מקום זיעה אנלאשוי"רא בלע"ז; en la sueur (אין טוויסע).

— כ כסום יכסמו, כבוסמת זו וכו' ויתכן לפרשו לשון מדת דבר השוה וכו' אמולי"ר בלע"ז; amouler (בילדען, איינע פאָרם געבען), עיין רש"י ישעי' מ' י"ב מלת תכן.

— ל להניח, אפוזי"ר בלע"ז; à poser (לו זעטלען, לו לעגען).

מה ד ומקדש למקדש, ומשם מאות וכו' לצורך המקדש אישיינטיגי"אה אלשיינטואייר"א בלע"ז; une sanctification au sanctuaire (איינע הייליגונג פירס הייליג‑טהום).

— יא האיפה והבת, לשון מדה משר וכור מוי"י בלע"ז; muid (איין געוויססעס מאַאַס פיר טרקקענע אונד פליססיגע דינגע, פאַס, טאָננע), וגם בל"א שמו. Mud, Müdd.

— יב המנה, לוזול"ט בלע"ז; le soixant (דיא זעכליג, דאַז זעכליגער געוויכט).

— יד מעשר הבת, העישור וכו' די"ן מזור"ש בלע"ז; dix mesures (לעהן מאַאַס).

— טו ושה אחת, מיוחד וכו'; מבחר נדריכם לומיילו"ר בלע"ז; le meilleur (דאַז בעסטע).

מו יד לרס, איאפרשי"ר בלע"ז; à affraichir (לו ערפרישען, לו בעפייכטען), והביא רש"י עוד לישנא אחרינא אימללי"ר בלע"ז; à mêler (לו פערמענגען).

— כא מקצועי, אנגל"אש בלע"ז; angles (ווינקעל), עיין מרפא לשון תמיד ב"ז א' ד"ה והלוים.

מז ב מים מפכים, בויאולינ"ט בלע"ז; bougeaient (בעוועגטען זיך וועג, ריהרטען זיך פֿאָן דער שטעללע).

— ג אפסים, הם הקרסולים קביליי"ש בלע"ז; chevilles (קנעכעל), עיין מרפא לשון חגיגה י"ג א' ד"ה קרסולי.

— ה שחו, נואירינ"ט בלע"ז; nageoir (שווימפלאַטץ, פֿלוס וואָדורך מאַן ניכט וואַטען קאַן, זאָנדערן שווימען מוס), והוא שם נפלא אחו כמו שפי' הרד"ק.

— ז עץ רב, ארביר"ץ בלע"ז; arbres (בייאמע) כלומר שהוא שם כללי לכמה מינים.

— ח הגלילה, לאמרק"א בלע"ז; la marque (דיא גרענצע).

— יא בצאתיו, של ים וכו' מרש"ק בלע"ז; maraiche (זומפף), עיין מרפא לשון סנהדרין ס' ב' ד"ה מי בצעים.

מח כ אחוזת העיר, פורפרי"ש בלע"ז; pourpris (אומקרייז, אומפאַנג).

8 1. pros. 1925
L 6011